

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

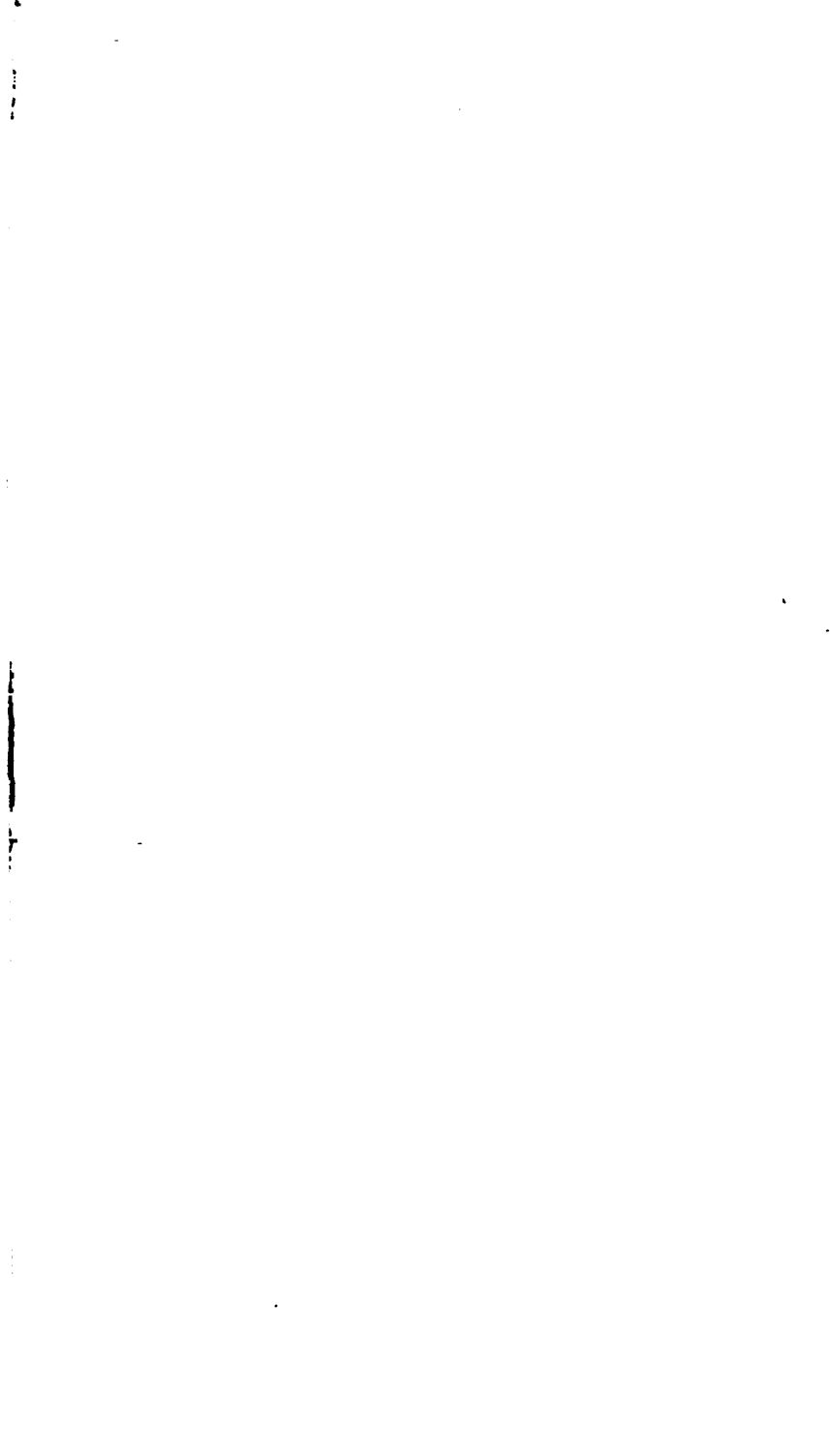
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

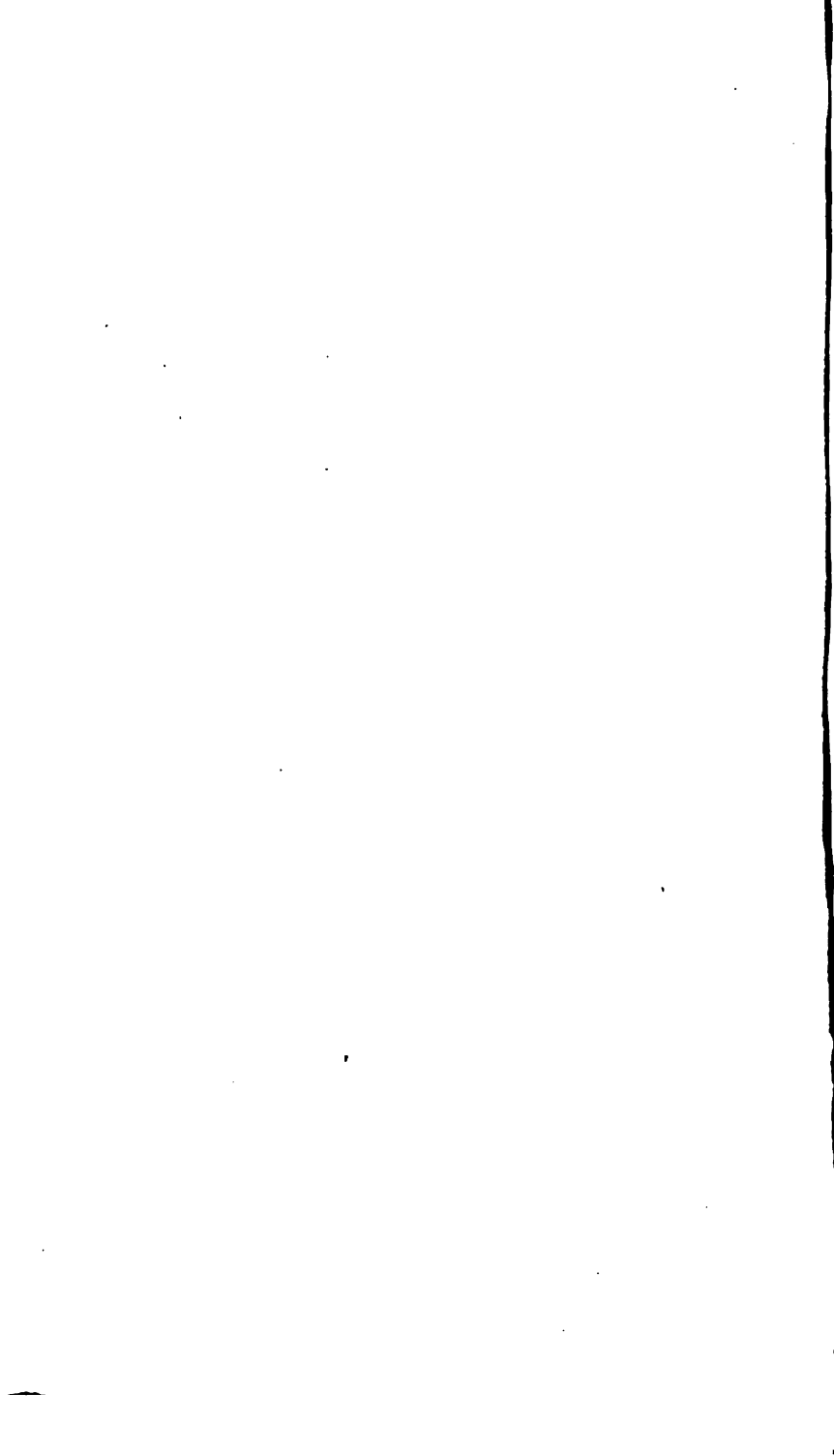

Wagner

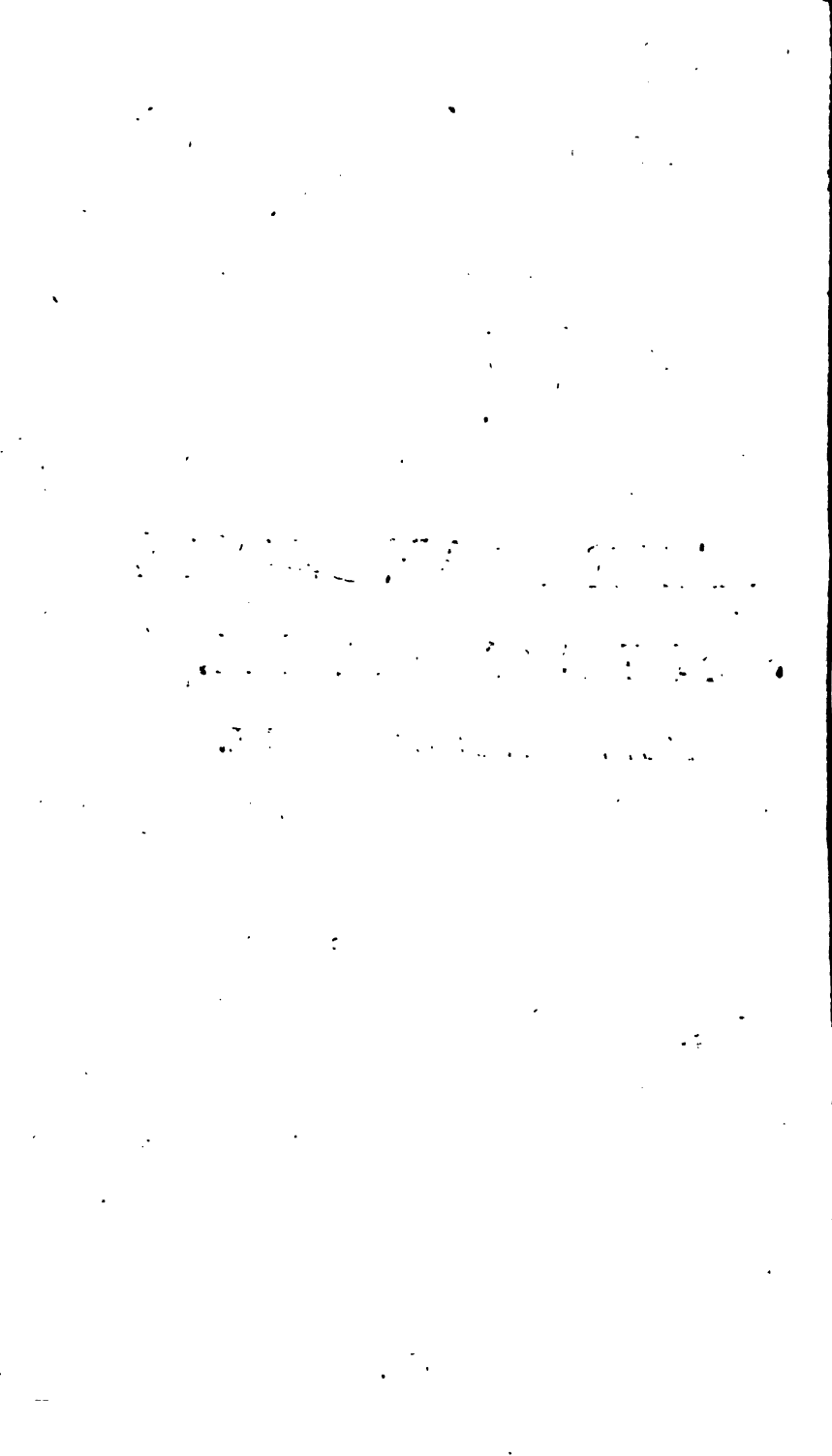
GAC

VADERLANDSCHE
HISTORIE.
ZEVENDE DEEL

VADERLANDSCHE
HISTORIE,
VERVATTENDE DE
GESCHIEDENISSEN

DER
VEREENIGDE NEDERLANDEN,
INZONDERHEID DIE VAN
HOLLAND,
VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte Gedenk-
stukken samengesteld.

Met Konstplaaten en Kaarten opgebelderd.

ZEVENDE DEEL,

*Beginnende in 't jaar 1574, en eindigende met de dood van
WILLEM DEN EERSTEN, Prinse van
Oranje, in 't jaar 1584.*

Te AMSTERDAM,
By ISAAK TIRION.
MDCCLII.

*Met Privilegie vande Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland
en Westfriesland.*

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VYFENTWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Staat der Regeeringe van Holland. Orde op de Vergadering der Staaten.* II. *Moeite in 't Noorderkwartier. Verschil tusschen de Edelen en Steden. De Prins van Oranje vordert, dat men hem ontsla van 't bevoind.* III. *De Staaten draagen hem de opperste magt op, gedurende den oorlog. Zyn misnoegen.* IV. *Aanslag op Antwerpen.* V. *Regeering van Holland en Zeeland. Landraad. Verbond van Vereeniging tusschen Holland en Zeeland. De Landraad loopt te niet.* VI. *Gelegenheid tot eene nieuwe Vredebandeling. Gemagtigden tot dezelve.* VII. *Byeenkomst te Breda. Handeling aldaar. Voorslag van een Bestand. De Vredebandeling wordt afgebroken.* VIII. *Inzigten des Landvoogds.* IX. *'t Barndegat bemagtigd, door Sonoï. Verlaaten.* X. *Harde bandel van Sonoï, omtrent eenige Roomschegezinden.* XI. *Buuren, Khundert, Fynaard en Ruigenbil ingenomen, door de Spaanschen. Zy veroveren Oudewater.* XII. *Schoonboven verloorren. De schansen te Krimpen en te Paapen.*
- VII. DEEL. A drecht,

recht, insgelyks. XIII. *Woerden belegerd, door den Graave van Mezen. Verlaaten.* XIV. *Oranje trouwt, voor de derde reize.* XV. *Togt der Spaanschen naar Schouwen.* XVI. *Vosbergens list, tot behoud van Zierikzee. Bommede verlooren.* XVII. *Verlegenheid om geld, aan de Spaansche en Staatsche zyde.* XVIII. *Handel over 't zoeken van uitheemsche hulpe, en over 't verlaaten van den Koning.* XIX. *Gezantschap naar Engeland. Uitslag van deszelfs handeling.* XX. *Aanvang der onderhandelingen met Frankryk.* XXI. *Krimpen herwonnen. 's Prinsen wanhoopige voorslag.* XXII. *Dood des Landvoogds. Jaarbegin op Louwmaand vastgesteld.* XXIII. *Gevolgen van de dood des Landvoogds.* XXIV. *'t Verbond van Vereeniging tuschen Holland en Zeeland wordt geslooten. Opdragt der hooge Overheid aan den Prinse van Oranje.* XXV. *Lasten van Holland en Zeeland. Aanlagen des Prinses.* XXVI. *Zierikzee verlooren.* XXVII. *Twist met Engeland bygelegd.* XXVIII. *Muitery van 's Konings Krygsvolk in Schouwen. Aalst bemagtigd. Opschudding te Brussel. De Raad van Staate in hegtenis genomen. Roda gedraagt zig, als Landvoogd.* XXIX. *De Vlaamingen verzoeken Oranje om hulp.* XXX. *Opening tot de Gendfche Vrodehandeling.* XXXI. *Maastricht en Antwerpen geplonderd, door de muitelingen.* XXXII. *Gendfche Pacificatie of Bevreeding. Oranje bezet Zierikzee en Oudewater.*

Ene der voornaamste zaken, die de Staten van Holland en Zeeland, gedurende den loop van dit en het volgende jaar, bezig hielden, was het bevestigen van eenen vasten voet op 's Lands Regeeringe, die, tot hiertoe, gelvk wy, reeds by eenere andere gelegenheid (a), hebben aangemerkt, zeer wankel gestaan hadt. De Prins van Oranje hadt, van den aanvang der regering af, 't voornaam bewind der Regeeringe in handen genomen, en Staats- en Oorlogszaken, somtyds, op eigen naam en onder een byzonder zegel (b), somtyds, als 's Konings Stadhouder, geregeld en beïerd. Ook was 't, eer nog de Steden, in merckryken getale, den Spanjaarden waren afgevallen, niet te verwagten, dat de Staten zig, te gemak met den Prinse, de Regeeringe zouden aantrekken. Veele Wethouders lieken, evenboven, de Spaansche zyde, en konden hierom niet besluten, eene lyn te trekken met zyne Doorlugtigheid. Men moet hem dat wel met de Regeeringe beworden laten. Hy liede Stedehouders onder zig aan, aan welken de Staaten eerbiedenis en gehoorzaamheid beloofden: hy gaf bestellingen in, te water en te lande: hy plaatste Bevelhebbers in de byzondere Steden, en voorzagte van bezetting; hy regelde 't stuk der munte (c): met een woord, hy voerde, onder den naam van 's Ko-

(a) VI. Deel, bl. 311.

(b) VI. Deel, bl. 363.

(c) VI. Deel, bl. 380, 386, 387, 397, 398.

FILIPS III.
1574. Konings Stadhouders, geen minder gezag, dan de Koning, als Graaf van Holland en Zeeland, zelf zou hebben vermogen te voeren. De Staaten moesten dit te minder vreemd vinden, om dat zy, onder 't bewind der laatste Graaven, genoegzaam in geene zaaken van Regeeringe plagten gekend te worden; en alleenlyk, over zaaken van belastingen, of over 't beveiligen der zeevaart en visschery, waarmede belasting verknogt was, werden samengeropen, blyvende byna alle zaaken van *Politie* of Regeeringe den Graave of zynen Stadhouders en Raaden aanbevolen.

Doch toen nu de meeste Steden den Prinse waren toegevallen, en men den kryg tegen de Spanjaards begon door te zetten, veranderde dit allengskens. De Staaten, veel meer dan te vooren moettende opbrengen ten dienste der gemeene zaake, begonden zig ook meer te moeijen, met het stuk der Regeeringe. Men zag wederom, 't gene men, onder de Graaflyke Regeeringe, dikwils, gezien hadt, dat het draagen van zwaare lasten 't gezag der Steden ryzen deedt. Aan Alva hadt men, in Holland, met veel moeite, tweehonderdeenzeventigduizend guldens in 't jaar toegestaan (*d*); en nu bewilligde men, met Zeeland, doch zonder Haarlem en Amsterdam, eerlang, in tweehonderdentienduzend guldens ter maand (*e*): zo dat men, met regt, zeggen mogt, dat de Landzaaten alles gaven, op dat zy den tienden penning niet zouden behoeven te geeven (*f*), hoewel 't ook

(*d*) VI. *Deel*, bl. 304, 312.

(*e*) Resol. Holl. 15, 17 *Maart* 1576. bl. 16, 19.

(*f*) GROTIJ *Annal. Libr.* II, p. 42.

ook waar is, dat de lasten, niet terstond, Pun III
 maar allengskens en by trappen, zo hoog ge- 1574
 klommen zyn. Doch de Staaten verkreegen
 zig, door zo zware inwilligingen, ook meer
 deel aan de Regeeringe. De Prins verbondt
 zig, om met hunne Gemagtigden te hande-
 len, over zaaken van oorloge, beide te wa-
 ter en te lande. 't Krygsvolk en de voor-
 naame Amptenaars deden den eed wel aan
 den Prinse, maar ook aan de Staaten. 's Prin-
 sen Stedehouder, Lumei, moest over zaaken,
 de Regeering en de welvaart der Landen be-
 treffende, met 's Lands Staaten raadpleegen.
 Ook benoemden zy eenige Amptenaars, die
 de Prins alleenlyk te bevestigen hadt: ande-
 ren verkoos hy, uit de benoeming van een
 ruimer getal, door de Staaten gedaan (g).
 In Herftmaand des voorleeden jaars, had- De Sena-
 -re fel-
 -zes orde
 op kame
 vergade-
 den die van Holland zelfs een nieuw Regle-
 ment op de Regeering ontworpen, welk, in
 Sprokkelmaand deezes jaars, nader beves-
 tigd, en waarby verklaard was „ dat de-
 „ Vergadering der Staaten van Holland, by
 „ voorraad en geduurende den oorlog, zou
 „ worden uitgemaakt, door de Edelen, naar
 „ ouder gewoonte, en door de Steden, die
 „ toen hunne zyde hielden” naamlyk, Dor-
 drecht, Delft, Leiden, Gouda, Rotterdam,
 Schiedam, Gorinchem, Schoonhoven, On-
 dewater en Woerden, maakende de Steden
 van 't Noorderkwartier eene afzonderlyke
 Staatsvergadering uit. „ Dat deeze Verga-
 „ dering, gewoonlyk, alle zes weeken, zit-
 ten

(g) VL Deel, bl. 378, 386.

FILIP III. „ zitten zou, en voorts zo dikwils, als zy,
1574. „ door den Prinse, beschreeven zou worden;
 „ dat zy dan 's gemeenen Lands zaaken in o-
 „ verweeging neemen, en op dezelve be-
 „ sluiten zou. Dat de Prins van Oranje de
 „ besliffing zou hebben van de geschillen, o-
 „ ver welken de Leden elkanderen niet zou-
 „ den kunnen verdraagen. Dat men, na 't
 „ afhandelen der zaaken, 't gemeene Land
 „ betreffende, op deeze Vergadering, ook
 „ de zaaken van byzondere Steden, Dorpen,
 „ Kollegien en Perfoonen, in orde, zou af-
 „ doen. Dat de kleine Steden ook Gemag-
 „ tigten ter Dagvaart zouden mogen zenden
 „ over haare byzondere zaaken, en dat zy,
 „ beschreeven zynde, gehouden zouden zyn
 „ te verschynen. Dat, eindelyk, de besluiten
 „ der Vergadering, door de Leden, elk in 't
 „ zyne, zouden moeten worden ter uitvoerin-
 „ ge gebracht (b).” Aan al het welke men ligte-
 „ lyk bespeuren kan, dat de Staaten voorhad-
 „ den, zig 't stuk der Regeeringe, meer en meer,
 „ aan te trekken. De Steden maakten 'er vooral
 „ haar werk van; schoon zy, begrypende hoe
 „ noodig zy thans den Prins van Oranje had-
 „ den, hem zeer naar de oogen bleeven zien.

II. Maar in 't Noorderkwartier, daar men,
 Moeite in van ouds, driftiger plagt voort te slaan, rees,
 't Noor- in den zomer dezes jaars, eenig ongenoe-
 derkwar- gen tusschen de Staaten en 's Prinses Over-
 tier. ste Diderik Sonoi. De eersten klaagden, dat
 Sonoi alles voornam en deedt, zonder hen
 te kennen, en dat hy hun, naderhand, de
 schuld

(b) Zie BOR VII. Boek, bl. 7 [482].

schuld gaf van 't mislukken zyner aanslagen. Philips III. 1574.
 Sonoï was ook misnoegd op de Staaten: onder welken 'er, zyns oordeels, eenigen waren, die 't kwalyk meenden met den Godsdienst, en hem by 't gemeen in veragtinge bragten. 't Stuk kwam voor den Prinse, die Gemagtigden afzondt naar 't Noorderkwartier, met brieven van den derden van Hooimaand, inhoudende „ dat zyne Doorlugtigheid genegen was, Sonoï van zyn Ampt „ te ontslaan, en den Graaf van den Berge, „ 's Prinse zwaager, in deszelfs plaatse, te „ stellen: alleenlyk begeerde hy te weten, „ of de Staaten niet zouden kunnen verstaan, „ dat Sonoï zo lang in 't bewind bleeve, tot „ dat de Graaf van den Berge zou aangekomen zyn.” Doch de Staaten hadden zo groot eenen afkeer van den Graave van den Berge, 't zy om dat hy Gelderland, naar 't gemeen gevoelen, al te schandelyk verlaaten hadt (i), of om andere redenen, dat zy zynen naam naauwlyks hadden hooren noemen, of zy verzoenden zig wederom met Sonoï, die zyne waardigheid, sedert, behieldt. De Prins, die dit, vermoedelyk, beoogd en verwacht hadt, betoonde 'er zyn genoegen over, aan de Staaten (k).

Doch terwyl de Steden inzonderheid zig Verschil de zaaken der Regeeringe, meer dan te voo-^{tusschen} ren, begonden te onderwinden, rees 'er ook ^{de Ede-} eenig misnoegen, tusschen haar en de Ede-^{len en} len, die, omtrent deezen tyd, den Prinse ver-^{Steden} van Hol-^{van Hol-} toon-land.

(i) Zie VI. Deel, bl. 408.

(k) BOEK VII. Boek, bl. 70 [1571].

FILIPS III. toonden „ dat de Steden toeleg maakten ,
1574. „ om hun en het platte land, waarvan zy ,
 „ van ouds , geagt waren voorstanders te
 „ moeten zyn, van alle vryheden, voorreg-
 „ ten en neeringen te berooven.” Zy voeg-
 den 'er een verzoek by, om, in de plaats van
 uitheemschen, wederom, gelyk eertyds, in
 's Lands dienst, gebruikt te mogen worden.
 Eindelyk, begeerdenze ook, dat het Hof al-
 leen over 's Lands Edelen mogt te regt zit-
 ten, daar dezelve nu, somtyds, voor ande-
 re Regtbanken, betrokken werden. De Prins,
 zelf een der breedste geërfden in Holland,
 zag niet ongaarne, dat de Adel waakte te-
 gen 't besnoeijen der oude voorregten, en
 beoogde, naar 't schynt, deszelfs gezag in
 stand te houden, of te vermeerderen, op dat
 het tot een tegenwigt strekken mogt, van het
 gezag, welk de Steden begonden te gebrui-
 ken. Hy gaf hun dan niet slegts goede woor-
 den op hun verzoeg, hun voorhoudende,
 „ dat alles, in zulk eenen kommerlyken tyd,
 „ niet terstond in de uiterste orde gebragt
 „ kon worden, en dat men de uitheemschen,
 „ die, van den aanvang der beroerten af, in
 „ bewind waren geweest, niet zo gemaklyk
 „ verzetten kon”; maar hy stelde hen ook,
 in Wynmaand, aan, om, met behulp van
 twee of drie van den Raade in Holland, te
 regt te zitten over zekere misdaden, voor-
 heen begaan, en om welken, ten deezen ty-
 de, eenigen gevangen zaten (1), waarover
 de

(1) *BOR VII. Boek, bl. 70 [1571]. Resol. Holl. 30 Oct. 1
 Nov. 1574. bl. 169, 182.*

de Edelen gaarne goed regt zagen geschieden. 't Schynt, dat de Steden deeze gevangen spoediger wilden afgevaardigd hebben dan de Edelen: alzo men vindt, dat de Edelen, de regtspleeging wat slapper behandelende dan in 't eerst, door de Steden, in Wintermaand, vermaand zyn, om daarmede meer voortgang te maaken (m). In 't Noorderkwartier, ontstondt, omtrent het einde des volgenden jaars, diergelyk een twist, tuschen de zeven Steden, die 't geheele bewind aan zig getrokken hadden, en die van het platte land, welken, twee derde deelen der gemeene lasten te draagen hebbende, ook gaarne zitting en stem hadden in de Staatsvergaderingen. 't Geschil kwam voor den Prinse, die zig niet ongenegen toonde, om die van het platte land eenig genoeg te geeven, en, midlerwyl, drie Persoonen magtigde, om de Vergaderingen der Steden by te woonen. Doch de Steden weigerden hen ter Dagvaart toe te laten, den Prinse verzokkende, den gegeven last wederom te willen intrekken. Toen begeerde hy, dat zy slegts eenen Gemagtigde van 't platte land zitting ter Dagvaart wilden geeven; doch zy bleeven volharden by de weigering (n): en de benaauwdheid der tyden, liet den Prinse niet toe, dit stuk toen sterker te dryven. In Lentemaand te vooren, hadt hy egter te wege gebracht, dat Grootebroek, eene open' Stede by Enkhuizen, plaats ter algemeener Dagvaart

PHILIPS III.
1574.

(m) Resol. Holl. 16 Decemb. 1574. bl. 249.

(n) BON VIII. Boek, bl. 131 [659].

FILIPS III. vaart van alle de Hollandsche Steden ver-
1574. gund werdt (o). Doch men heeft 'er weinig
of geen gebruik van gemaakt. De twist met
Sonoi, die zig, zelfs naar 't oordeel des Prin-
sen, meer gezags aanmaatigde in 't Noorder-
kwartier, dan zyne Doorlugtigheid elders
deedt, herleefde wederom, in den zomer des
jaars 1576; doch werdt, op nieuws, door
den Prinse, tot redelyk genoegten der Ste-
den, beslist. By deeze gelegenheid, schreef de
Heer van Aldegonde aan Sonoi „ dat 's Lands
„ Regeering meest by de Gemeente bestondt,
„ waarnaar men zig hadt te voegen (p).”

Onge- Terwyl men dus, om meer gezags in
mak van de Regeeringe woelde, ondervondt men
het woe- het ongemak, dat hieruit noodwendig ry-
len om het zagen moest. Men wist, eerlang, niet, aan
meer ge- zags in de wien men zig moest vervoegen, om de zaa-
zags in de Regee- ken, eindelyk, afgedaan te krygen; om dat
Regee- men niet wist, waar of in wien de opperste
sing. magt, in Holland, geplaatst was. De Prins,
's Prinzen dit bevroedende, hieldt den Staaten, den
voorstel. twintigsten van Wynmaand des jaars 1574,
voor, welk eene wanorde, uit deeze onze-
kerheid, te wagten ware, ernstelyk begee-
rende, dat 'er nader orde op 's Lands Regee-
ringe gesteld wierdt. Voorts vertoonde hy,
„ dat het gemeenc volk in den waan schein
„ geraakt te zyn, dat de penningen, wel-
„ ken men opbragt, ten zynen byzonderen
„ nutte, werden besteed, waarom men agter-
„ lyker werdt, in 't draagen der gemeene

las

(o) Resol. Holl. 28 Maart 1575. bl. 181.

(p) BOR IX. Boek, bl. 167 [709]. Resol. Holl. 22 August
1576. bl. 139.

„ lasten: ook meer zwaarigheid maakte, om **FILIPSIIL.**
 „ bezettingen in de Steden te ontvangen. 1574.
 „ Dat, ten anderen, de onwilligen in 't op-
 „ brengen van ingewilligde lasten niet wer-
 „ den uitgewonnen, waaruit tweedragt
 „ rees, tusschen de Steden, en tusschen
 „ de byzondere Ingezetenen. Waarby,
 „ ten derden, nog kwam, dat de geldmid-
 „ delen verwardelyk bestierd werden, be-
 „ taalende de Staaten, met penningen, tot
 „ voldoening van 't Krygsvolk geschikt, dik-
 „ wils andere nooddriftigheden of schul-
 „ den. Tot wegneming van alle welke zwa- **Hy vor-**
 „ righeden, die de Prins meest allen hieldt **dert, dat**
 „ te ontstaan, uit de inbeelding, dat de ge- **men hem**
 „ meene zaak hem in 't byzonder aanging, **ontsla**
 „ geen middel overig scheen, dan dat de **van 't be-**
 „ Staaten *zelven de gantsche Regeering aan* **wind.**
 „ *zig namen, hem ontslaande van eenen last,*
 „ dien hy verklaarde, niet uit zugt tot ei-
 „ gen belang of eere, maar alleen om hun
 „ dienst te doen, op zig genomen te heb-
 „ ben. Ten besluite, de Staaten tot een-
 „ dragt vermaand hebbende, betuigde hy,
 „ niet naar ontslag te haaken, uit weezin
 „ om hun by te staan; maar alleen, om dat
 „ hy zig bedunken liet, dat zulks tot 's Lands
 „ oorbaar strekken zou, willende hy, an-
 „ derszins, gaarne den laatsten droppelzyns
 „ bloeds storten, voor 's Lands vryheid en
 „ welvaart (g).”

De Staaten, onderling op 's Prinzen voor- **III.**
 slag geraadpleegd hebbende, vonden zig in **De Staa-**
 geene kleine verlegenheid. Zy konden, aan **ten draa-**
 den **gen hem**
 den **de opper-**

(g) Resol. Holl. 20 Oct. 1 Nov. 1574. bl. 148, 176.

FILIPs III. volk en van andere lasten. Maar hiertoe kon-
 1574. den de Staaten niet verstaan. Zyne Door-
 aanvaar- lugtigheid nam dit zo euvel, dat hy 'er he-
 den wil. vig over uitvoer, zig *grootelyks beklaagende van*
 Zyn on- der Staaten *traagheid, ligtvaardigheid en * mis-*
 genoe- *slagen*, en verklaarende, liever, met behou-
 * *fauten.* denis van zyne eere, het Land te willen ver-
 laaten, dan zig de Regeering, op den voor-
 geslaagen voet, onderwinden (t). De Staaten,
 verzet door deeze verklaring, beslooten,
 terstond, tot het opbrengen der gevorderde
 vyfenveertigduizend guldens, voor den tyd
 van zes maanden. Men vindt dezelve uit
 de Imposten, die, ten deezen tyde, merke-
 lyk verhoogd werden (u).

Aanflag Dus stondt het met 's Lands Regeeringe,
 op Ant- toen de Prins, in den aanvang van Winter-
 werpen. maand, naar Zeeland vertrok, waarfchynlyk,
 onder anderen, om de Staaten deezes Land-
 schaps te beweegen, tot het bewilligen in den
 vorm der Regeeringe, welken men, in Hol-
 land, beraamd hadt. Doch hy hadt, daar-
 enboven, eenen aanflag op Antwerpen in den
 zin, die hem derwaards riep. Hy hieldt, in
 deeze Stad, heimelyk verstand, met *Maarten*
Neyen, gezwooren Klerk en Griffier der Re-
 kenkamer, door wiens beleid, een goed ge-
 tal van Krygsknegten in de Stad gebragt, en
 hier en daar verborgen was. De Prins hadt
 eene Vloot van zestig schepen, te Vlissingen,
 doen verzamelen, die, tot voor Lillo, de
 Schelde opvoer, en de Stad, met hulp van
 Neyen

(t) Resol. Holl. 13, 25 Nov. 1574. bl. 196, 207.

(u) Resol. Holl. 25 Nov. 10 Decemb. 1574. bl. 206, 239.

Neyen en de zynen, ten zekeren bestemden Philip III. dage, bemagtigd zou hebben. Doch Reque- 1574. sens kreeg, zonder dat men regt weet op welk eene wyze, de lugt van den toeleg. Verscheiden' medepligtigen werden ontdekt en gestraft. Eenigen der voornaamste Burgeren en Leden der Regeeringe, die'er, insgelyks, deel aan gehad hadden, wisten de kragt der bewyzen ten hunnen laste te ontwyken. Maarten Neyen vlugtte, pas by tyds, naar Zeeland (v): waarmede deeze tweede aanslag op Antwerpen, even vrugteloos als de eerste, afliep

Terwyl de Prins in Zeeland was, stondt v. het Opperbewind in Holland, aan de drie Regeer- Raaden, den Raad nevens zyne Doorlugtig- ring van heid, den Raad der Geldmiddelen, en den Holland Raad ter Admiraliteit (w). Voorts waren in 's Prin- 'er, al in Herfstmaand, een' uit de Edelen, sen af- en twee Raaden uit den Raad nevens zyne Doorlugtigheid, aangesteld, om alle besluiten van den Prinse en de Staaten ter uitvoeringe te doen brengen (x). In Zeeland, hadt Oranje ook eenige orde gesteld op de Regeeringe; doch de Staaten nog tot geene eenigheid met die van Holland kunnen brengen. Zy werden dan, onder anderen ten deezen 1575. einde, tegen den aanvang van Lentemaand des volgenden jaars, te Dordrecht, beschreeven (y), en in Grasmaand daaraan, werden'er eenige punten van Vereeniging van Holland en Zee.

(v) BOR VII. Boek, bl. 20 [585]. HOOFD X. Boek, bl. 404 enz.

(w) Resol. Holl. 9 Decemb. 1574. bl. 231.

(x) Resol. Holl. 3 Sept. 4 Octob. 1574. bl. 73, 125.

(y) Resol. Holl. 9 Maart 1575. bl. 131.

FILIPSIII. Zeeland, onder de gehoorzaamheid des Prinszen van Oranje, 1575. Oranje, ontworpen (z), waarin, egter, sedert, eenige verandering gemaakt werdt. Wat Orde op de laater, werden Jonkheer Jakob van der Does, Regeeringe van Karel van Boisot, Arend van Dorp, Nikolaas van der Laan, Henrik Duist en de Advokaat Buis gelast, om eene nieuwe Ordonnantie op 't stuk der Regeeringe van Holland en Zeeland op te stellen (a); die, sedert, ter Staatsvergaderinge, werdt goedgekeurd. Zy bestondt in twintig Leden, hier op uitkomen-

pen.

de: „ dat de Prins, *gedurende den oorlog, als*
 „ *Souverain en Overhoofd*, in alles, wat 's Lands
 „ behoudenis en bescherming betrof, vol-
 „ komen magt van gebieden en verbieden
 „ hebben zou. Op Krygszaaken mogt hy,
 „ nevens zulken, die hy tot zig neemen
 „ wilde, bestelling maaken, naar welgeval-
 „ len; de Krygsampten, hooge en laage, be-
 „ geeven; de bezettingen leggen en verleg-
 „ gen; de overtreders der Krygswetten straf-
 „ fen. Aan hem zou staan 't bestier der pen-
 „ ningen, tot de lasten des oorlogs, door de
 „ Staaten, ingewilligd. Ook zou hy tot twin-
 „ tigduizend guldens toe mogen ligten, zon-
 „ der der Staaten bewilliging te behoeven.
 „ Voorts zou hy 't Regt, van 's Konings we-
 „ ge, als Graave van Holland, door den
 „ Raade Provinciaal, doen handhaaven, dien
 „ Raad, de Hoofd-Officiers en andere Offi-
 „ ciers van 't Geregt, die van ouds niet door
 „ de Rekenkamer plagten gesteld te worden,
 ins-

(z) Resol. Holl. 20 April 1575. bl. 245.

(a) Resol. Holl. 17 May 1575. bl. 292.

MR. PAULUS BUIS,
Advokaat van Holland.

Van der Schueren pinxit. G. Muller fecit. Del. et Sculp. J. G. Schenk & W. G. Schenk. An. 1718.

„ insgelyks uit 's Konings naam, by raade 1575.
 „ en uit eene benoeming der Staaten, aan-
 „ stellende. Nog zou aan zyne Doorlugtigheid
 „ staan 't verleenen van gunsten, vergiffenis
 „ van misdaden, wettiging, uitstel van be-
 „ taalinge en diergelyken; doch met kennis
 „ van de Officiers en Wethouders der Plaatsen.
 „ Voorts, zou hy ook Oktrojen geeven
 „ mogen; doch niet aan Steden, Vlekken of
 „ Genootschappen, dan by raade der Staa-
 „ ten. De Prins zou, ten gewoonlyken ty-
 „ de, de Wethouders der Steden stellen en
 „ vernieuwen mogen, in gevolge der Privi-
 „ legien, doch indien de nood of verzekerd-
 „ heid zulks vorderde, zou het, ook buiten
 „ den gewoonlyken tyd, nochtans zonder be-
 „ nadeeling dier Privilegien, mogen geschie-
 „ den. Zyne Doorlugtigheid moest alle by-
 „ zondere Privilegien, vryheden en loffely-
 „ ke gewoonten handhaaven en voorstaan:
 „ ook de oefening der *Evangelische Gerefor-*
 „ *meerde Religie, doende de oefening der Room-*
 „ *sche Religie ophouden*, zonder egter te ge-
 „ doogen, dat op iemants geloof onderzoek
 „ gedaan werdt. Tot zynen Raad, mogt de
 „ Prins zulke Perfoonen verkiezen, als hy
 „ goedvondt, zonder iemants benoeming;
 „ doch Nederlanders, en meest Hollanders
 „ en Zeeuwen. De Staaten, de Amptenaars,
 „ Wethouders, Schutteryen en Gemeenten
 „ zouden, hierop, den *eed van gehoorzaamheid*
 „ *en onderdaanigheid* aan zyne Doorlugtigheid
 „ doen, die ook, by eede, zou belooven moe-
 „ ten, 's Lands voorregten en vryheden te
 „ zullen beschermen.” In 't laatste Lid van Ontwerp
 VII. DEEL. B dit

PHILIPS III. dit Ontwerp, beloofden de Staaten van Hol-
 1575. land en Zeeland eenen gemeenen Landraad
 om ee- te zullen aanstellen, die de overige zaaken,
 nen de vereeniging en 't gemeene Land betref-
 Landraad fende. zou beleiden, en den Prins, daartoe
 op te reg- geroepen zynde, met raad en daad, helpen,
 ten. behoudende zyne Doorlugtigheid, desonaan-
 gezien, de magt, om de Staaten, in 't ge-
 meen of in 't byzonder, ook te beschryven,
 wanneer hy 't goedvondt (b). Door middel
 van deezen Landraad, dien men verklaarde
 te willen aanstellen, om den Prins te onthef-
 fen van een deel van den last des bewinds,
 beoogden de Staaten, nog eenig inzicht te be-
 houden, in zaaken van Regeeringe, als zy
 zelve niet vergaderd zouden zyn. Men hadt
 ook reeds een Berigtschrift voor deezen Land-
 raad ontworpen, waar uit blykt, dat hy, voor-
 naamlyk, dienen zou, om zyne Doorlugtig-
 heid te raaden, en om voor 't heffen der in-
 gewilligde lasten en voor 't onderhouden van
 't Verbond van vereeniging zorg te draagen
 (c). Beide de gemelde Ontwerpen werden,
 door de Leden, overgenomen, om daarop,
 ten spoedigsten, te besluiten; en te gelyk aan
 den Prinse van Oranje ter hand gesteld.

De Prins Zyne Doorlugtigheid nam genoeg in 't
 keurt het ontwerp op de Regeeringe, betuigende, dat
 ontwerp hy de Staaten niet genoeg bedanken kon voor
 op de Re- 't goed vertrouwen, dat zy in hem stelden,
 geringe en verklaarende, de Regeering, by voor-
 goed. raad, en tot dat de Staaten nutter en bekwa-
 mer

(b) Resol. Holl. 18 May 1575. bl. 294.

(c) Resol. Holl. 19 May 1575. bl. 300.

mer voorwerp gevonden zouden hebben, te ^{Philip III.} willen aanvaarden. Voorts, liet hy 't aan de 1575. Staaten, hem zo veel of zo weinig gezags te geeven, als zy zouden goedvinden, betuigende nooit meer gezags gezogt te hebben, dan hy, tot verzekerdheid en welvaart des Lands, noodig hadt geoordeeld. Omtrent den Godsdienst, riedt hy de Staaten, de Kerkenordering, onlangs gemaakt (d), eens te doen overzien, om uit dezelve te ligten, 't gene de burgerlyke Regeering betref. Het aanstellen ^{Doch} des Landraads, dat, gelyk uit het gevolgden blyken zal, den Prinse niet behaagde, liet ^{Landraad} hy egter aan de Staaten, welken hy alleenlyk riedt, het werk deezes Raads zo te verdeelen, dat 'er geen tweespalt uit mogt ontstaan. Ook vindt hy raadzaam, dat 'er zes, in de plaats van vier Edelen, zo als 't ontwerp luidde, in den Landraad gesteld werden. Eindelijk, dagt hem dienstig, dat de ontworpen' ordening op de Regeering, door de Wethouders, Schutteryen en Gemeenten, werdt goedgekeurd. Doch in dit laatste, vonden de Staaten merkelyke zwaarigheid, alzo men voorheen wel de Hoofdluiden en Dekens der Schutteryen en Gilden; doch nooit, zeidenze, alle Gemeenten plagt famen te roepen. Ook vergenoegde de Prins zig, sedert, met de goedkeuring der Hoofdluiden en Dekens (e), die, zo wel als de Vroedschappen, in alle de Steden van Holland, behalve te Gorinchem en te Schoonhoven, gehoord zyn-

de.

(d) Zie VI. Deel, bl. 487.

(e) Resol. Höll. 21 May 1575. bl. 311.

FILIPS III. de, 't ontwerp op de Regeeringe, met eenige geringe verandering, goedkeurden. 't Berichtschrift voor den Landraad, tegen welks opregting, Leiden alleen zig rondelyk verklaard hadt, ging egter door, by meerderheid van stemmen (f). Ten zelfden dage, 't was de vierde van Zomermaand, tekenden de Gemagtigden der Staaten van Holland en Zeeland, te Dordrecht, het Verbond van Unie of onderlinge Vereeniging, waarby men beloofde „ elkanderen, *onder de Regeering en* „ *gehoorzaamheid des Prinsen van Oranje*, te zullen bystaan en beschermen, tegen den gemeenen vyand, met wien men zig niet zou verdraagen, dan met gemeene bewilliging, en by raade des Prinsen van Oranje. Voorts zouden de lasten des Krygs gelykelyk gedraagen worden, en elk zyn best doen, omze behoorlyk te doen heffen. Men zou, beschreeven zynde, gezamenlyk, ter Dagvaart verschynen. Alle oude verschillen zouden, buiten iemants benadeeling, in den staat blyven, waarinze toen waren: over de opkomenden, zou de beslissing aan den Prinse staan. Men zou, over en weder, vry mogen handelen, en elkanders waaren niet onmaatig belasten. Men zou geene Poorters van elkanderen inneemen, dan met kennis van de Wethouders der Stad, uit welke iemant vertrokken was. De duisterheden, in dit Verbond voorkomende, werden gesteld aan de uitlegging van de meerderheid der Bondgenooten. 't

Verbond
van Vereeniging
tusschen
Holland
en Zeeland;

„ Ver-

(f) Resol. Holl. 4 Juny 1575. bl. 356, 357.

„ Verbond zou zo lang duren, als de ^{Prins} ~~Prins~~
 „ genwoordige oorlog, of zo lang men ^{1575.}
 „ wederzyds, goedvinden zou. 't Was on-
 dertekend, door vyf Hollandfche Edeelen, en
 door de Gemagtigden der Steden Dordrecht,
 Delft, Gouda, Rotterdam, Gorinchem, Schie-
 dam, Brielle, Schoonhoven, Oudewater en
 Woerden; door de Gemagtigden van Noord-
 holland en Waterland, en door de Gemag-
 tigden der Zeeuwfche Steden, Middelburg,
 Zierikzee, Vlissingen en Veere (g). Men
 vindt niet, dat die van Leiden getekend heb-
 ben; doch wel, dat deeze Stad in 't verbond
 heeft bewilligd (h): al 't welk wy hier te lie-
 ver melden, om dat men, by geen en ^{ziet}
 Historiefchryver, onzes weetens, aangere-
 kend vindt, dat het werk der Vereeniging,
 in dit jaar, reeds zo verre gevorderd was. 't
 Hadt egter nog zyn vol beflag niet. De
 Vroedschappen van Zeeland en Noordhol-
 land hadden 'er, zo 't fchynt, nog niet in be-
 willigd (i). Ook was men 't nog niet eens,
 om de gemeene middelen, in beide de Land-
 fchappen, op eenen eenpaarigen voet, te
 heffen. 't Liep dan aan, tot in Grasmaand
 des volgenden jaars, eer alles afgedaan werd.

Midlerwyl, waren de Staaten der twee ^{De Prins}
 Landschappen, in Hooimaand, te Dordrecht, ^{aan-}
 byeen geweest, om op 't ftuk der Regeeringe ^{vand}
 te befluiten. Zeeland, Zierikzee uitgezonderd, ^{de Re-}
 bewilligde in de gemaakte ontwerpen. Toen ^{geering.}
 werden 'er eenigen gemagtigd, om den Prin-
 fe

(g) Refol. Holl. 4 July 1575. M. 359.

(h) Refol. Holl. 4 July 1575. M. 356.

(i) Zie Refol. Holl. 10, 21, 23 July 1575. M. 381, 414, 420.

FILIPS III. se de Regeering aan te bieden, gelyk, by 1575. uitdruklyke Acte, den elfden van Hooimaand, te Dordrecht, gedagtekend, geschiedde (k). De Prins aanvaardde dezelve met dankzegging, alleenlyk maakte hy nu eenige zwaarigheid, dat hem gevergd werdt, *de oefening der Roomsche Religie te doen ophouden.*, begeerende hy, dat, in de plaatse der woorden, *Roomsche Religie*, gesteld werdt, *Religien, stryden- de met het Evangelie*: gelyk, sedert, geschiedde (l). Ook werden 'er vier Gemagtigden aangesteld, om, met de Wethouders der Steden, alomme, op 't stuk van den Godsdienst, orde te stellen (m). Van toen af, werden Gemagtigden der Staaten gezonden op de Kerkelyke Byeenkomsten, gelyk men vindt, dat Sonoï, reeds in Grasmaand dezes jaars, *Filips Korneliszoon*, Burgemeester te Alkmaar, van zynen wege, op het Noordhollandsch Sinode, welk toen in deeze Stad gehouden werdt, hadt afgevaardigd (n). Toen tradt men tot het aanstellen des Landraads: waartoe die van Holland eenentwintig Persoonen benoemden, om uit dezelve veertien Raaden over Holland te kiezen: Doch de Edelen verwierpen deeze benoeming, alzo 'er maar twee uit hun lighaam onder gesteld waren, daar 't Ontwerp sprak van vier Edelen tot den Landraad te benoemen. 't Stuk bleef dan wederom, eenige weeken, steeken. Men schik-

Instelling
des Land-
raads o-
ver Hol-
land.

(k) Resol. Holl. 12, 15, 18, 19, 20 July 1575. bl. 487, 501, 514, 516, 520. Zie ook BON VII. Boek, bl. 118 [641].

(l) Resol. Holl. 22, 30 July 1575. bl. 528, 542.

(m) Resol. Holl. 30 July 1575. bl. 542.

(n) BON VIII. Boek, bl. 103 [620].

schikte, eindelyk, aan zyne Doorlugtigheid, Philip III.
om de verkiezing te doen, die, in Oogst- 1575.
maand, de volgende agttien Landraaden ver-

koos: den Graaf van Kuilenburg, Jonkheer
Jakob van der Does en Joan van Woerden
van Vliet, Meester Adriaan van der Myle,
Kornelis van Beveren, oud Burgemeester van
Dordrecht, Meester Nikolaas Kamerling,
Meester Kornelis Koning, Henrik Duist, Ni-
kolaas van der Laan, Meester Paulus Vos,
Meester Jan Jakobszoon, Dirk Janszoon
Lonk, Adriaan Robertszoon Helmduinen,
Meester Sebastiaan van Loosen, Meester Hen-
rik Meister, Meester Scipio Bovetis, Mees-
ter François van Blokhuizen en Adriaan Duist.
Hun Berigtschrift werdt ook vastgesteld, o-
vereenkomstig met het ontwerp, daarvan ge-
maakt: waarop zy, sedert, den eed deeden.

Men ontwierp ook eene verdeeling van de
bezigheden der Leden des Landraads, vol-
gens welke, drie op zaaken van Regeeringe;
zes op zaaken van Geldmiddelen, drie op Ad-
miraliteits zaaken, drie op 't stuk der Vestin-
gen en Krygsbehoefsten, en drie op 't stuk der
mondbehoefsten, te water en te lande, zou-
den hebben agt te geeven (o). Doch de Land-
raad was nog niet of naauwlyks in bedryf ge-
weest, toen de Prins, die 'er nooit genoeg
in genomen hadt, voorfloeg, om denzelven
af te schaffen (p). Hy gaf voor reden „ dat

„ het Berigtschrift den Landraad te zeer ver- De Prins
„ bondt aan 't goedvinden der Staaten. Ook wil hem
wederom
was afge-
schaft
hebben.

(o) Resol. Holl. 29 July 9, 12, 25, 27, 29 Aug. 1575. bl.
536, 553, 564, 598, 601, 609.

(p) Resol. Holl. 20 Sept. 1575. bl. 647.

FILIP III. „ was dezelve nog in Zeeland niet goedge-
1575. „ keurd. Zelfs werden 'er, door de Gemeen-
 „ ten en Schutteryen van Holland, nog zwa-
 „ righeden in gemaakt, waarom hy voor
 „ raadzaam hieldt, denzelven te niet te doen.”
 Voorts stelde hy den Staaten voor „ dat de
 „ Edelen en Gemagtigden der Steden 't be-
 „ wind wederom behoorden aan te neemen,
 „ en magt te hebben, om 't Land tot vyf-
 „ tigduizend guldens toe te belasten, zonder
 „ daartoe bewilliging der Wethouderen en
 „ Vroedschappen te behoeven. Ook kon-
 „ men, zyns oordeels, de Leden des Land-
 „ raads voegen by deeze Edelen en Gemag-
 „ tigten der Steden, om met dezelve één
 „ lighaam uit te maaken, en de Staaten van
 „ den Lande, voor den tyd van een jaar, te
 „ verbeelden.” Lightelyk begrêepen de Staa-
 ten, dat zyne Doorlugtigheid oordeelde, dat
 hem, by den tegenwoordigen vorm der Re-
 geeringe, te weinig gezags gelaaten was, en
 dat hy, door 't vermeerderen van 't aanzien
 der Edelen en Gemagtigden ter Dagvaart, en
 door zo groot een getal van Landraaden, die
 allen door hem gekooren waren, met dezelve
 te vereenigen, het deel der Regeeringe,
 welk de Staaten nog aan zig gehouden had-
 den, en welk voornaamlyk het stuk der be-
 lastingen betrof, byna geheel in zyne handen
 gesteld vinden zou. Zy vertoonden den Prin-
 se dan, in antwoord op zyn voorstel „ dat
 „ zy altoos beoogd hadden, den Prinse de
 „ volkomen' Regeering op te draagen, on-
 „ der zulk eene benaaming, als hy zelf zou
 „ goedvinden, zelfs onder die van *Graave*
 van

„ van *Holland*, met behoudenis nogtans van FILIP III.
 „ de gerechtigheid der Landen en van het ge- 1575.
 „ zag der Staaten, zo als zy het, van ouds,
 „ onder hunne Heeren, bekleed hadden.”
 Zy voegden 'er by „ dat zy den Landraad
 „ hadden ingesteld, om dat zyne Doorlug-
 „ tigheid den last der Regeeringe niet be-
 „ geerde op zig te neemen, zonder dat de
 „ Staaten; vooraf, eenige punten op dezel-
 „ ve beraamden. Weshalve zy verzogten, De Staa-
ten zoe-
ken dien
in stand te
houden.
 „ dat de Landraad in 't bewind blyven mogt,
 „ mids zyne Doorlugtigheid de magt hadt,
 „ om tot vierentwintigduizend guldens toe
 „ op der Staaten geloof te ligten (q).” De
 Staaten werden, wat laater, nog byzonder-
 lyk te Rotterdam beschreeven, om nader te
 besluiten op 's Prinzen voorslag (r): waarin
 zy, sedert, schynen bewilligd te hebben (s).
 Ook blykt het, dat de Landraad, niet door De Land-
raad
loopt te
niet.
 den Prinse zynde goedgekeurd, na deezen
 tyd, geheellyk, buiten bewind geraakt is.
 De Regeering bleef egter wankelen, tot in
 Lente des volgenden jaars, wanneer 'er, op
 nieuws, iet over vastgesteld werdt. Doch
 eer wy dit verhaalen, roept ons de orde der
 gebeurtenissen, om 't gene 'er verder, in het
 loopende jaar, voorgevallen is, te boek te
 stellen.

Behalve 't stuk der Regeeringe, hieldt VI.
 de Vredehandeling met Don Louis de Staa- De Vre-
dehande-
ling
wordt
of herva-
 ten van Holland en Zeeland, dit jaar, eenen
 geruimen tyd bezig. Doktor *Elbert Leonius*

(q) Resol. Holl. 20 Sept. 1575. bl. 648.

(r) Resol. Holl. 21 Sept. 1575. bl. 654.

(s) Resol. Holl. 13 Octob. 1575. bl. 691.

Philips III. of *Leoninus*, Hoogleeraar in de Regten op 1575. de Leuvenfche Hoogefchoole, en Meefter *Hugo Bont*, voorheen Pensionaris van Middelburg (t), Gezanten van den Hove te Brusfel, waren, reeds in Wintermaand des jaars 1574, te Delft aangekomen (u), met laft, om de Vredehandeling, die in den zomer afgebroken was, met den winter, te hervatten. Men gaf voor, dat het dubbeld van het Verzoekschrift der Staaten van Holland, voorheen, zonder behoorlyk antwoord, wederom gegeven (v), naar Spanje gezonden, en nu van daar te rug gekomen was, met 's Konings volmagt, om de gefchillen te vereffenen. *Leoninus* en *Bont*, terftond na hunne aankomft, den Gemagtigden der Staaten enden Raade nevens zyne Doorlugtigheid vertoond hebbende, dat de Koning, door het aanhouden van den Keizer en van verfcheiden' andere Mogendheden bewoogen, genegen was, om zig, met den Prinfe en met die van Holland en Zeeland, te bevredigen, verklaarden te gelyk, dat men, van hunne zyde, in geene verdere onderhandeling begeerde te treden dan met zyne Doorlugtigheid en met de Staaten zelve. Men gaf hiervan den Prinfe, die toen in Zeeland was, terftond kennis (w). Hy beschreef, hierop, tegen het einde van Louwmaand, de Edelen en groote en kleine Steden van Holland en Weftfriesland, be-

(t) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* CCXXIII. p. 794.

(u) BOR VIII. *Boek*, bl. 24 [592].

(v) Zie VI. *Deel*, bl. 481.

(w) Refol. Holl. 20, 21, 22, 23, 25 *Dec.* 1574. bl. 253, 254, 258, 260, 264.

benevens de Steden van Zeeland, te Dor-~~PRESTEL~~
 drecht (x): ook, naar 't schynt, die van 1575-
 Bommel en Buuren, welken, ten minsten,
 op deeze en veele volgende Vergaderingen,
 verscheenen zyn, en, in egte stukken van
 deezzen tyd, *die van Gebr, en Bondgenooten der*
Staten van Holland en Zeeland genoemd wor-
 den. Bommel hadt, al in 't jaar 1572, 's
 Prinzen zyde gekooren, en dezelve tot nog
 toe aangekleefd: ook genoot deeze Stad het
 voorregt van goederen, aldaar geseeten wor-
 dende, uit Holland te mogen voeren, zon-
 der Verlofgeld te betaalen (1). Over Buu-
 ren, hadt Oranje, van wege zynen gevan-
 gen Zoon, 't Graaflyk bewind in handen.
 De Graaf van Boffu schreef, ten deezzen ty-^{Boffu}
 de, uit zyne gevangenis te Hoorn, aan den ^{schryft}
 Prinse van Oranje „ dat hy iets goeds, tot ^{aan den}
 „ bevordering der Vrede, en zelfs de uitwis-^{Prins.}
 „ seling van den Graave van Buuren, tegen
 „ zynen Perfoon, zag te wege te brengen,
 „ zo men hem, op zyn woord van eer, ee-
 „ nen keer naar Brussel wilde laten doen.”
 Doch de Prins antwoordde „ dat de toestand
 „ der tyden zyne reis naar Brussel, voorals-
 „ nog, niet gehengde, en te minder, door-
 „ dien zyne wisseling tegen den Graave van
 „ Buuren op losse hoop steunde (y).” Onder-
 tus-

(x) Resol. Holl. 4, 6, 8 *Januar. 1575. bl. 5, 7, 12.*

(y) *BOE VIII. Boek, bl. 24 [192].*

(1) *Zie Resol. Holl. 3 Dec. 1574. bl. 223. Naderhand, toen men merkte, dat die van Bommel misbruik van dit voorregt maakten, en meer goederen vervoerden, dan zy in de Stad gebruiken konden, werd het wederom ingetrokken. Resol. Holl. 25 Aug. 1575. bl. 596.*

Philips III. tusschen waren de Staaten byeen gekomen.

1575. Terwyl zy zaten, verscheen, op den tweeden van Sprokkelmaand, in hunne Vergadering, Graaf *Gunther van Zwartsenburg*, verzeld van *Wolf*, *Graave van Hohenlo* en van andere Duitsche Grooten. De Graaf van Zwartsenburg hadt last van Keizer Maximiliaan den II, om de Vrede te helpen bemiddelen (z). Hy en Hohenlo waren elk met eene Zuster des Prinzen van Oranje gehuwd, en scheenen dus veel op hem te zullen kunnen winnen. Ook werdt Zwartsenburg, sedert, door hem en de Staaten, verzogt, om de Vredehandeling by te woonen (a). Oranje begreep egter ligtelyk, dat hy noch de Landzaaten hunne rekening niet vinden zouden, by de voorwaarden, die men hun nu nog zou willen gunnen. Onder de Staaten, waren 'er nogtans, die sterk haakten naar de Vrede, en geschaapen stonden, nadeelige voorwaarden te zullen inwilligen, liever dan langer te volharden in eenen lastigen oorlog. De Prins hieldt, hierom, den vergaderden Staaten voor „ dat de

Oranje
waar-
schuwt
de Staa-
ten tegen
eene
vassche
Vrede.

„ vrede, in 't gemeen, wel wenschelyk was,
„ doch dat zy ook ligtelyk lastiger zyn kon
„ dan de oorlog zelf, weshalve men geene
„ vrede zoeken moest, die met Gods eer en
„ met 's Lands vryheden en voorregten
„ streedt, en los en wankelbaar was.” Ook
vermaande hy de Staaten „ om, geduuren-
„ de de Vredehandeling, de noodige midde-
„ len te vinden en vast te stellen, om den

oor-

(z) Resol. Holl. 2 Febr. 1575. bl. 45. BOEK VIII. Boek, bl. 87 [1596].

(a) Resol. Holl. 5 Febr. 1575. bl. 47.

„oorlog voort te zetten (b).” Wyders, Filips III. 1575.
 deedt hy, om 't werk der Vredehandeling Alle de stemmen ter Dagvaart in vyf begrepen.
 in zyne magt te hebben, de Staaten besluiten, om alle de stemmen der Leden van de Vergadering in vier te begrypen, eene voor de Edelen en groote Steden van Holland, eene voor de Staaten van Zeeland, eene voor de kleine Steden van Holland, en eene voor de Steden Bommel en Buuren. De vyfde en besliffende stem behieldt de Prins aan zig zelve (c). Hy was dus van drie stemmen, ten minsten, en gevolgelyk van 't besluit der Vergaderinge meester, alzo de kleine Steden van Holland en Bommel, die, door zyn toedoen, ter Dagvaart geroepen waren, hem geheellyk waren toegedaan: zynde, daarenboven, Buuren de Hoofdplaats van zyns Zoons Graafschap. Uit deeze *schikking*, ontstondt, in de Wederzydsche Gemagtigden.
 eerste plaats, dat de Gemagtigden tot den Vredehandel, by de meerderheid der Staaten gekooren, den Prinse allen aangenaam waren. Zy waren Jonkheer Jakob van der Does, Karel van Boifot, Jonkheer Willem van Zuilen van Nyveld, Jonkheer Filips van Marrix, Heer van S. Aldegonde, Joan Junius de Jonge, Meester Adriaan van der Myle, Meester Paulus Buis, Jonkheer Arend van Dorp, Meester Nanning van Forcest, en Meester Kornelis Adriaanszoon Bakker, Pensionaris van Zierikzee (d). Van de Spaansche zyde, waren, tot de Vredehandeling, ge-

(b) Resol. Holl. 6 Febr. 1575. bl. 49. BOR VIII. Boek, bl. 26 [1595].

(c) Resol. Holl. 5, 6, 7 Febr. 1575. bl. 47, 51, 52.

(d) Resol. Holl. 6 Febr. 1575. bl. 50.

Filips III. gemagtigd, behalve Leoninus, Maximiliaan
1575. Vilain van Gend, Heer van Raffinghem, Stadhouder van Ryffel, Douai en Orchies, Meesters Kornelis Suis en Arnoud Sasbout (e): waarby sommigen nog voegen Ferdinand van Lannoï, Graaf van la Roche (f), dien ik eger, in de oorsprongkelyke stukken deezer Vredehandeling, zo alsze, in de Registers der Dagvaarten van Holland, te boek gesteld zyn, niet gemeld vind (2). De handelplaats was tusschen Geertruidenberg en Breda bestemd; doch daarna werdt 'er Breda toe gebruikt: en alzo de Spanjaards, hier, meester waren, zondt de Landvoogd, op verscheiden' tyden, Christoffel van Mondragon, Juliaan Romero, Filips de Mendoza, Michiel d'Alentour, Willem de San Clemente, Michiel de Cruillas en de Heeren van Auchy en Waardenburg, naar Dordrecht, om aldaar, tot verzekering der Staatsche Gemagtigden, als gyzelaars, te blyven (g). Onder de Staatsche Gemagtigden, waren eenige Bevelhebbers van Steden, gelyk van Dörp en Boisot; doch men gebruikte de voorzigtigheid, van hun, in hunnen lastbrief, deezen titel niet te geeven, op dat de Spanjaards, hieruit, geen gelegenheid neemen zouden, om, in ver-
 volg

(e) Resol. Holl. 5, 12 Febr. 1575. bl. 49, 59.

(f) BOR VIII. Boek, bl. 82 [597].

(g) BOR VIII. Boek, bl. 82 [597].

(2) In 's Konings Commissie tot de Vredehandeling, wordt de Heer van Raffinghem genoemd Stadhouder van Artois, in afwezendheid des Graaven van la Roche. Zie Resol. Holl. 5 Maart 1575. bl. 120. En veelligt is 't hieruit ontstaan, dat sommigen den Graaf van la Roche ook onder 's Konings Gemagtigden geteld hebben.

volg van tyd, Bevelhebbers in Hollandfche ^{Partij} of Zeeuwfche Steden te zetten, gelyk Alva ^{1575.} reeds hadt poogen te doen, en de Prins en ^{tyllyk,} de Staaten, nu, *in den nood, tot een behulp,* ge- ^{den tiel} daan hadden (b). De laft der Staatfche Ge- ^{van Be-} magtigden bestondt, vooreerst, alleenlyk, in ^{velheb-} antwoord te hooren, op het Verzoekschrift der Staaten van Hooimaand des voorleeden jaars (3), en daarvan verflag te doen (i).

Men begon de onderhandelingen, te Breda, ^{VII.} op den derden van Lentemaand, in 't byzyn ^{Aanvang} van *Joan Berne*, Raadsheer des Graaven van ^{der Vre-} Zwartfenburg, die schriftelyke aanbieding ^{dehande-} deedt, uit 's Graaven naam, om de Vrede ^{ling te} te helpen bevorderen. De Koningsfchen dedden den eerften voorflag, verzoekende de bezwaarniffen der Staatfchen te mogen verstaan, met aanbod van *gewilligheid*, om dezelven', naar behooren, weg te neemen. Doch de Staatfchen antwoordden, dat zy, voor eerst, niet begeerden, dan antwoord op der Staaten Verzoekschrift. Ook gaf men hun dit; doch in zulke algemeene bewoordingen, dat zy 'er niets van wiften te maaken (k). Zy ^{dee-}

(b) Refol. Holl. 12 Febr. 1575. bl. 60.

(i) Refol. Holl. 24 Febr. 1575. bl. 63.

(k) Refol. Holl. 7 Maart 1575. bl. 121, 122, 123, 125. EOR VII. Boek, bl. 28 [597].

(3) METEREN geeft (V. Boek, f. 96.) den inhoud op van eenen breeden en byzonderen laft der Staatfche Gemagtigden. Doch om dat Bok van denzelven geene melding maakt; en vooral, om dat ik dien niet *geregifireerd* vind, in de Resolutien van Holland, besluit ik, dat METEREN een onrwerp gevolgd heeft, dat nooit ter Staatsvergaderinge vastgesteld geweest is. Ik heb 'er, hierom, geen gebruik van gemaakt.

FILIPs III. deden hiervan verflag ter Staatsvergaderinge, en toen, met een Berigtschrift, welk zy, in de bewoordingen, doch niet in den zin veranderen mogten, waartoe hun drie getekende blanken ter hand gesteld waren (l), te rug gekeerd zynde, verzogtenze een klaar en besliffend antwoord op hun Verzoekschrift, welk, gelyk wy te vooren (m) zagen, op twee punten uitliep, het vertrek der uitheemsche Krygsknegten, en het byeroepen der algemeene Staaten, om orde te stellen op 's Lands Regeeringe. Men vraagde hun, wie zy, door uitheemschen, verstonden, en welk eene Staatsvergadering zy begeerden? Het antwoord, welk zy hierop gaven, en welk, daarna, door den Prins en de Staaten, nog nader verklaard werdt, behelsde, met ronde woorden, dat men, door uitheemschen, onder anderen, de Spanjaards verstondt, en dat men begreep, dat de Staaten zo algemeen beschreeven moesten worden, als zy, in 't jaar 1555, op de overdragt der Landen door Keizer Karel, beschreeven geweest waren: en dat zy dan ook vryelyk klaagen en raadgeeven zouden mogen, op 't stuk van 's Lands Regeeringe (n).

Aanbieding der Koning-schen.

Toen men zig dus verklaard hadt, spraken de Koningschen ook ronder, „ Hard was 't, „ zeidenze, de Spanjaards, 's Konings natuur- „ lyke Onderzaaten, die hem menigen dienst „ gedaan hadden, ten Lande uit te jaagen, „ daar de Staatschen Franschen, Engelschen, „ Schot-

(l) Resol. Holl. 7, 9 Maart 1575. bl. 117, 130, 131.

(m) VI. Deel, bl. 480.

(n) Resol. Holl. 17 Maart 1575. bl. 158 enz.

„ Schotten, Duitschers, eigenlyke uitheem-^{Fuldorff}
 „ fchen, in dienst hielden: nogtans zou de 1575.
 „ Koning hen niet langer in 't Land houden,
 „ dan de nood zulks zou vereifchen. Hem
 „ meer af te vergen, zou tegen zyn gezag
 „ en hoogheid aanloopen, waarvoor men
 „ egter fcheen te willen zorgen. Wat het
 „ byeenroepen der algemeene Staaten be-
 „ trof, de Koning zou ook te vrede zyn, zig,
 „ na dat alles in rust gebragt zou wezen,
 „ van hunnen raad te dienen, in zaaken ter
 „ hunner kenniffe fttaande; doch zaaken, af-
 „ hangende van de opperfte magt en van
 „ het welbehaagen zyner Majesteit, behoor-
 „ de hy, met zynen Raade, af te doen. De-
 „ wyl, in allen geval, de Staaten niet zou-
 „ den konnen befchreeven worden, voor
 „ men de wapenen hadt nedergelegd, zo boo-
 „ denze, om hiertoe te geraaken, van 's
 „ Konings wege, aan, Holland, Zeeland,
 „ Bommel en Buuren te willen handhaaven
 „ of herftellen, in de voorregten, die zy,
 „ voor de beroerten, bezeten hadden. Al
 „ wat in de beroerten bedreeven was zou
 „ vergeten en te niet gedaan zyn. De gevel-
 „ de vonniffen van ballingschap en verbeurd-
 „ verklaaring zouden infgelyks vernietigd,
 „ de genomen goederen wedergegeven, de
 „ gevangenen, met naame de Graaf van Bos-
 „ fu, wederzyds, geflaakt worden. Doch de
 „ Prins en de Staaten zouden de Landen,
 „ Steden, Sloten en Sterkten, ook het ge-
 „ fchut en de fchepen, die in hunne magt
 „ waren, moeten overgeeven: misgaders de
 „ Huizen en goederen, vooral geestelyken,
 VII. DEEL. C ZO

FILIPSIII., zo ver zy nog in wezen waren. De Roomsche-
 1575. „ Katholyke Godsdienst zou, alomme in de
 „ Nederlanden, gelyk ten tyde van 's Ko-
 „ nings inhuldiging, geoefend worden, al-
 „ zo de Staaten, toen en nog onlangs, be-
 „ tuigd hadden, daarby te willen leeven en
 „ sterven. De Onroomschen zouden egter,
 „ voor deeze reize alleen, vryheid hebben,
 „ om hunne goederen, binnen zekeren tyd,
 „ te gelde te maaken, en ten Lande uit te
 „ vertrekken. Tot verzekering van al 't ge-
 „ noemde, zou men den Staaten 's Konings
 „ woord en zegel geeven, en daarenboven,
 „ 't gene men, op hunne verdere begeerte,
 „ naar redelykheid, zou vinden te behoo-
 „ ren (o).”

Ant-
 woord
 der Staat-
 schen.

Oranje, en de Edelen en Steden van Hol-
 land en Zeeland, nevens Bommel en Buuren,
 de aanbieding der Koningschen overwoogen
 hebbende, antwoordden, na weinige dagen,
 „ dat het verzoek van 't vertrekken der Span-
 „ jaarden niet hard schynen moest, alzo men
 „ hen, in 't jaar 1559, wel om reden van
 „ minder gewigt, 't bezetten der grenzen
 „ door inlanders, het Land hadt doen ver-
 „ laaten. In Spanje, waren zy 's Konings
 „ natuurlyke onderzaaten, ja; maar niet in
 „ de Nederlanden. Ook hadden zy, al voor-
 „ lang, beweezen, welk een hert zy den Ne-
 „ derlanderden toedroegen, hen, van dat zy,
 „ hier voet in 't Land gezet hadden af, voor
 „ Kettters en weërspannigen uitkrytende.
 „ Van

(o) Resol. Holl. 17 Maart 1575. bl. 161. BOR VIII. Boek, bl.
 88 [598].

„ Van hunne geweldenaaryen konden Gend,^{PHILIPS III.}
 „ Doornik, Antwerpen, Mechelen, Lier,^{1575.}
 „ 's Hertogenbosch, Deventer, Utrecht, Rot-
 „ terdam en andere Steden getuigen: alwaar
 „ men, nog dagelyks, hoorde vermaanen,
 „ hoe waaragtig nu het zeggen bevonden
 „ werdt, dat Neerland zig der vermaagschap-
 „ ping met Spanje eens te laat beklaagen
 „ zou. Tegen zo veel gewelds, hadt men
 „ zig, 't was waar, ook van de hulp van uit-
 „ heemschen, Franschen, Engelschen, Schot-
 „ ten en Duitschers moeten bedienen; doch
 „ deezen hadden zig nooit 's Lands Regee-
 „ ringe onderwonden; maar den Prinse en
 „ den Staaten gehoorzaamd; behalve dat
 „ de Duitschers, naauwlyks, voor vreemden,
 „ in Holland en Zeeland, behoorden gere-
 „ kend te worden; also deeze Landen altoos
 „ als een Ryks-Graaffschap plagten te wor-
 „ den aangemerkt. Nogtans dagt men alle
 „ uitheemschen af te danken, zo dra de ge-
 „ legenheid zulks gehengen zou. Wyders
 „ beriep men zig, te vergeefs, op de dien-
 „ sten, die de Spanjaards hadden gedaan. Zy
 „ mogten het nadeel, dat dezelve veroor-
 „ zaakt hadden, niet opweegen. Men hadt het
 „ slegts den Nederlandschen Steden te vraa-
 „ gen, die genoegzaam allen schuw waren
 „ van Spaansche bezetting, dezelve, voor
 „ merkelyke sommen, gelyk Amsterdam nog
 „ onlangs gedaan hadt, afkoopende. Maar
 „ de Nederlanders hadden den Koning, en
 „ Keizer Karel te vooren, diensten gedaan,
 „ die anderen lof, beter loon waardig wa-
 „ ren. Sint Quintin, Grevelingen, Italie,

FILIPS III., Afrika zelve konden hiervan getuigen. En
1575. „ desonaangezien hadt men, in 't jaar 1520,
 „ in Spanje, geene Nederlanders, in de Re-
 „ geering, willen gedooogen (p). Te zeggen;
 „ dat de Koning de Spanjaards wilde laten
 „ vertrekken, als de nood over zyn zou,
 „ en dat het onbetaamlyk was, hem meer
 „ te vergen, was zo veel als toegegeven,
 „ dat zy terstond het Land ruimen kon-
 „ den: alzo Holland en Zeeland niet slegts,
 „ maar de algemeene Staaten aanhielden,
 „ op hun vertrek: waartoe men den Ko-
 „ ning egter niet dwingen; maar, door
 „ bidden, beweegen wilde. Aangaande de
 „ Vergadering der algemeene Staaten, de-
 „ zelve zou gewisselyk niet kunnen gehou-
 „ den worden, op zulk een' voet, en met zo
 „ veele bepalingen, als de Koning schein
 „ te begeeren. De Staaten hadden, van ouds,
 „ regt gehad, om den Vorst raad te geeven,
 „ en hem den toestand des Lands en der Re-
 „ geeringe, waarvan zy van naby kennis heb-
 „ ben konden, te ontdekken en voor te hou-
 „ den. In de jaaren 1558 en 1559, hadden
 „ zy den Koning nog verscheiden' voorsla-
 „ gen, op het beleiden des Franschen oor-
 „ logs, gedaan. Hunne Vertoogen hadden
 „ ook, dikwils, merkelyke veranderingen
 „ te wege gebragt, in 's Konings Plakaaten
 „ en Ordonnantien, ja dezelve, somtyds,
 „ doen schorsen en affchaffen. Daarentegen,
 „ schein men nu de Staaten alleen te willen
 „ byeen roepen, om in 's Konings Beden te
 „ bewilligen, hen voorts, in alles, aan het
 „ vol.

(p.) Zie IV. Deel, bl. 422

„ volstrekt gebied zyner Majesteit onder-^{FLUW. III.}
 „ werpende; gelyk van zulk een' toeleg. in 1575.
 „ de onderschepte Brieven van Don Fran-
 „ cisko d'Alava, reeds in den aanvang der
 „ beroerten, gewag gemaakt was. Alva hadt,
 „ hiertoe, ook reeds gearbeid, en men scheen
 „ zyn spoor te willen volgen. De andere pun-
 „ ten, de herstelling en handhaaving van 's
 „ Lands voorregten, 't vergeeten van 't voor-
 „ leedene, het slaaken der gevangenen en
 „ diergelyken waren aanneemlyk; doch 't
 „ zweemde naar geene opregtheid, dat men,
 „ daarby, overlevering vorderde van Ste-
 „ den, Sterkten, Schepen, Geschut en ande-
 „ re dingen. Dus werden, volgens het oud
 „ verdigtsel, de schaapen bewoogen, om de
 „ honden, die hen bewaakten, over te le-
 „ veren, op dat hen de wolven, daarna, te
 „ ligter zouden kunnen verscheuren. Want
 „ men hielt den Prins en de Staaten nog
 „ voor weerspannigen, die men, naderhand,
 „ ligtelyk ter straffe zou kunnen vorderen,
 „ schoon zy zig nimmer tegen den Koning
 „ vergreepen hadden; maar veeleer dank ver-
 „ dienden, om dat zy 's Konings Landen te-
 „ gen Alva's dwinglandy hadden beschermd.
 „ Ook hadden zy altoos verklaard, dat zy
 „ de wapenen niet tegen den Koning had-
 „ den opgevat, noch van zins waren, zig
 „ zyner gehoorzaamheid te onttrekken. On-
 „ redelyk was het, wyders, hun te vergen,
 „ of den hervormden Godsdienst, of het Land
 „ te verlaten. Hierdoor, wreef men hun
 „ eenen blaam van Ketterye aan, daar zy
 „ zig aan 't Katholyk Apostolisch geloof hiel-
 „ den,

FILIPs III.,, den , en allœenlyk de grove misbruiken
1575.,, verworpen hadden, om Gode en den Ko-
 ,, ning elk het zyne te geeven. Zy moesten
 ,, dan , rondelyk , verklaaren, dat zy geen ge-
 ,, noegen neemen konden in de voorwaar-
 ,, den, welken men hun aanbodt, op welken
 ,, zelfs zy nog weinig vertrouwen konden,
 ,, als die in versche geheugenis hadden, wat
 ,, aan Egmond, Hoorne, Montigni en ande-
 ,, ren ware geschied. Vreemder en harder
 ,, was 't ook, zo veele getrouwe Onderzaa-
 ,, ten, die den hervormden Godsdienst be-
 ,, leeden, ten Lande uit te dryven, dan drie-
 ,, of vierduizend Spanjaards, die zig hier,
 ,, zeven of agt jaaren, vet gemest hadden,
 ,, naar hun Vaderland, te rug te doen keeren.
 ,, Zeker! 's Lands welvaart zou verdreeven
 ,, zyn, als men, met zo groot een' hoop volks,
 ,, de neeringen, de handwerken en de zee-
 ,, vaart verdreeven hadt. De gunst, om hunne
 ,, goederen te gelde te mogen maaken, zou
 ,, den vertrekkenden weinig waardig zyn, al-
 ,, zo menze niet dan tot laagen prys begeeren
 ,, zou, indien 'er al koopers toe gevonden
 ,, werden. Dat men hun deeze vryheid nog
 ,, maar voor éene reize wilde toestaan, gaf
 ,, niet donkerlyk te kennen, dat men de o-
 ,, verblyvenden, op nieuws, door de Spaan-
 ,, sche Inquisitie en strenge Plakaaten, dagt
 ,, te ontruften; waardoor nieuwe elende te
 ,, dugten was, en 's Konings Kroon van ee-
 ,, nen haarer schoonste takken stondt beroofd
 ,, te worden: 't welk men, vooral, beletten
 ,, moest. Zy verzogten dan, dat men hun ver-
 ,, toog, als spruitende uit getrouwe gene-
 gen-

„ genheid tot den Koning, en uit rechtſchaap-
 „ pen zugt tot 's Lands welvaart, ten beste
 „ duiden wilde, terwyl zy God baden, dat
 „ hy zyne Majesteit en deszelfs Gemagig-
 „ den, met beteren raad, wilde zegenen.

Toen dit antwoord ter Staatsvergadering overwoogen werdt, viel 'er iets byzonders voor, dat hier verdient gemeld te worden. *Kornelis Franzoon*, Burgemeester van Woerden, weigerde het te tekenen, om dat 'er gesteld werdt, dat de Godsdienst, die hier te Lande openlyk geoefend werdt, zyde de hervormde, zo als die, te Geneve, door Kayvyn en anderen, begreepen was, de Katholyke Apostolische Godsdienst was; waarvoor hy alleen hieldt den hervormden Godsdienst, volgens de Angsburgsche betydenis, die te Woerden in 't openbaar werdt geboerd. Daarna dat de Advokaat Buis en anderen hem vertoond hadden, dat niemand zig, door zyne ondertekening, verder verklaarde, dan voor de Stad, van welke hy afgezonden was, liet hy zig overhaalen, om te tekenen; mids men hem Acte verleende van 't gene hy hadt aangemerkt, gelyk geschiedde (r).

Op het antwoord van den Prins en de Staten, kwam, eerlang, wederantwoord van de Spaansche zyde, gedagtekend den eersten van Grasmaand, waarin men zig verder opende, en aanbodt „ de Spanjaards te doen „ vertrekken, mids men ook, van de andere „ zyde, het uitheemsch Krygsvolk afdankte.

(g) Refol. Holl. 21 Maart 1575. bl. 166. BOEK VIII. DEEL II. 89 [1599].

(r) Refol. Holl. 21 Maart 1575. bl. 172.

Philips III. „ Ook beloofde men, de algemeene Staaten
1575. „ te zullen vergaderen, even als ten tyde
 „ van de overdragt der Landen door Keizer
 „ Karel, geschied was. Doch in 't stuk van
 „ den Godsdienst, kon men geene verande-
 „ ring gedoogen, 't Handhaaven van den
 „ waaren hadt de Koning, by zyne inhuldi-
 „ ging, bezwooren. Eer egter de Onroom-
 „ schen 't Land behoefden te ruimen, wilde
 „ men hun zes maanden tyds gunnen, om
 „ orde op hunne zaaken te stellen, en agt of
 „ tien jaaren, tot het verkoopen hunner
 „ goederen, die zy zelfs zouden mogen be-
 „ houden, mids zy dezelve van Roomschen
 „ lieten bestieren, en, gedurende hun ver-
 „ blyf in 't Land, hunnen Godsdienst niet o-
 „ penlyk oefenden, noch iemand ergernis ga-
 „ ven. Wien dit niet geviel, moest het missen
 „ van zyn Vaderland den Koning niet; maar
 „ zig zelve wyten. Ondertusschen, werdt
 „ deeze vryheid, slegts voor ééne reize, toe-
 „ gestaan, om 't Land niet geduurig in onrust
 „ te helpen, door het invoeren van de ééne
 „ nieuwigheid na de andere. En zo slegts de
 „ uitheemsche Leeraars zig bekeerden, of 't
 „ Land ruimden, hadt men reden om te ver-
 „ wagten, dat de Onderzaaten het Roomsche
 „ geloof, te gelyk met hunne neeringen en
 „ hanteeringen, zouden blyven aankleeven,
 „ waarin de Koning hen dagt te handhaa-
 „ ven, zonder hen ooit met de Spaansche
 „ Inquisitie te bezwaaren, die hy, ook nim-
 „ mer te vooren, gedagt hadt, onder hen in
 „ te voeren (s).” Glim-

(s) Resol. Holl. 2 April 1575. bl. 202. BOR VIII. Boek, bl. 21 [692].

Glimpig, voorwaar! was deeze aanbieding. Men scheen hier den Staatschen in te willigen, 't gene zy, by hun Verzoekschrift, begeerd hadden, 't vertrek der Spanjaarden en de Vergadering der algemeene Staaten. 't Punt van den Godsdienst maakte alleen nog zwaarigheid. Maar de Prins en de Staaten hadden, hierop, tot nog toe, niet verder openlyk gedrongen, dan dat zy, schorsing van Inquisitie en Plakaaten hadden begeerd; waaromtrent hun nu zelfs verzekerd werdt, dat zy nooit voor de Spaansche Inquisitie zouden te dugten hebben. Dus werdt hun dan 't vuur nader aan de scheenen gelegd: ook liep het volle twee maanden aan, eer zy een klaar en volledig antwoord op deeze nadere uitbieding gereed hadden.

Om, midlerwyl, niet stil te zitten, traden de Prins en de Staaten, met 's Konings Gemagtigden, in onderhandeling, over eene omstandigheid. Men meende, uit hun jongste Geschrift, en uit eenigen hunner redenen, te hebben kunnen opmaaken, dat zy het antwoord van den Prinse en de Staaten, op hunnen eersten voorslag, slegts hielden voor het werk van eenige byzondere Perfoonen: waarom men hun aanbodt, dit hun laatste Geschrift, in de Vroedschappen, te laten rondgaan, en hun het antwoord, dat men daar ontvangen zou, vervolgens, te laten toekomen. Doch om een werk van zo veel omflags niet vrugteloos te doen, verzogt men, vooraf, te mogen weeten, of 's Konings Gemagtigden nu 't uiterste van hunnen last geopend, dan of zy, van 's Konings wege, nog

Frankff.
1575.
Aanmerkingen o-
ver de-
zelfde.

De hand-
deling
wordt
gerekt.

Filets III. iets naders voor te stellen hadden (t). Doch 1575. deezē vonden de zwaarigheid, die men hun voorwierp, ten hoogsten vreemd, verklaarende nergens te kennen gegeven te hebben, dat zy de begonnen handeling niet genoegzaam gewettigd hielden, en gantschelyk gezind te zyn, om op den zelfden voet voort te gaan. Voorts wilden zy zig niet openen, wegens 't gene hun verder door den Koning gelaft mogt zyn, voor dat zy antwoord bekomen zouden hebben op hun jongste Geschrift (v). Het Geschrift der Staatschen, waarop dit antwoord gegeven werdt, luidde, uit den naam van den Prins, de Staaten van Holland en Zeeland, Bommel en Buuren, met *hunne* * *Bondgenooten*. De Koningschen hadden gevraagd, wie men, met deezē *Bondgenooten*, meende, op dat zyne Majesteit wiste, met wie hy handelde? En werdt toen, van de Staatsche zyde, verklaard, dat men 'er zulken door verstondt, die, sedert den jaare 1566, 't Land verlaaten hebbende, nog hunne zyde hielden (w).

* *Geassocieerden.*

Zwartfenburg *vertrekt, zonder de Vrede te konnen uitwerken.* De Graaf van Zwartfenburg hadt, midlerwyl, met reizen over en weder, zyn best gedaan, om de partyen te beweegen, tot het uitbieden en aanneemen van redelyke voorwaarden van bevrediging: doch ziende 't werk haperen aan 't punt van den Godsdienst, sloeg hy een Bestand van zes maanden voor, binnen welken tyd, de Godsdienst blyven zou, in den staat, daar hy toen in was.

(t) Resol. Holl. 4 April 1575. bl. 210.

(v) Resol. Holl. 13 April 1575. bl. 223.

(w) Resol. Holl. 19 April 1575. bl. 243.

was. 't Schrynt, dat hy dit Bestand den Prins^{en} en de Staaten, die toen, van Dordrecht, te 1575 Geertruidenberg, gekomen waren, reeds hadt doen goedvinden. Doch de Landvoogd hadt 'er geen gevallen in: begeerende Siegas een Bestand van twee maanden, mits de Orroomsche Godsdienst, ondertusschen, op hieldt, toe te staan (x): waarop Zwartsenburg, geenens kans ziende, om iets meer, tot bevordering der Vrede, te wege te brengen, deeze Landen verliet, en naar Duitschland te rug keerde (y). De Staaten hadden hem en zyner Gemalinne, te vooren, een geschenk toegelegd in Juweelen, ter waarde van drieduizend of vyfenderighonderd guldens (z). Aan den Graave van Hohenlo ver eerdenze een zilveren Lampet, van driehond of twaalfhonderd guldens. Zwartsenburgs Geheimschryver bekwam een' gooden Ketten van honderd Kroonen (a).

Midlerwyl, werdt de uitbieding der Koningschen, in alle de Vroedschappen, overwoogen. De Geheimschryver De la Torre, in den aanvang van Bloemaand, met vrygeleide, te Geertruidenberg, gekomen, vorderde den Prins en den Staaten antwoord af. Men gaf het, op den naam van den Prins, van de Edelen, en van de Wethouders, Vroedschappen, Schutteryen, Gilden en gemeene Neeringen der Steden van Holland en Zeeland, met Bommel en Buuren (b); doch

(x) Resol. Holl. 13 April 1575. bl. 225, 226.

(y) BOEK VIII. Boek, bl. 93 [604]. 94 [606].

(z) Resol. Holl. 4, 5 Maart 1575. bl. 115, 116.

(a) Resol. Holl. 13, 17 April 1575. bl. 232, 237.

(b) Resol. Holl. 19 April 1575. bl. 240.

FILIPSI. 't werdt ten Hove gewraakt, als bewimpeld.
1575. Men boodt aan, alle duisterheden op te helderen (c), zo draze werden aangewezen: 't welk zynde geschied (d), kwam 'er, eindelijk, op den eersten van Zomermaand, een antwoord, welk deezen zin hadt. „ De „ aanbieding van herstelling in de Privile- „ gien was aanneemlyk, zo men 'er, in vry- „ heid van geweten, gebruik van maaken „ kon; maar wat konze hun baaten, die 't „ Vaderland zouden moeten ruimen. De „ Koning zou dan gelieven, de vervolging „ te doen ophouden, wanneer zy hem hun- „ ne gehoorzaamheid bewyzen zouden, niet „ minder dan hunne Voorvaders gedaan had- „ den. Op verzekeringen was niet te bou- „ wen, als men de Sterkten en Krygsbehoef- „ ten zou moeten overleveren, eer 't vreemd „ Krygsvolk de Landen verliet, en eer de „ eendragt hersteld ware, door de orde, by „ de Vergadering der algemeene Staaten te „ beraamen. Dit moest dan voorgaan, zou „ men de Vrede kunnen bevestigd zien. Hun „ verlangen naar dezelve hadden zy nu, zo „ zy meenden, duidelyk getoond. Doch om „ het ten overvloede te doen blyken, waren „ zy gezind, het punt van den Godsdienst, „ van de verzekering en alle de overigen te „ verblyven aan eene wettige Vergadering „ der algemeene Staaten. Wist men ook „ een bekwaam middel te vinden, om, tus- „ schen 't vertrek der Spanjaarden en de dag- „ vaart

(c) Resol. Holl. 20 May 1575. bl. 305.

(d) Resol. Holl. 23 May 1575. bl. 314. BOEK VIII. Boek, bl. 94 [606].

„ vaart der algemeene Staaten, alle daad-^{Functie}
 „ lykheid te voorkomen; zy zouden de rede- ^{1575.}
 „ lykheid plaats geeven (e).”

Midlerwyl, waren de Spaansche gezellen ^{Weder-}
 van Dordrecht vertrokken, en de Vrede ^{aan-}
 van Breda, geschorft; doch eenigen der ^{woord}
 zelve, in Zomermaand, te rug gekeerd ^{der Ko-}
 de, kwamen de Staatfche Gemagtigden ook ^{ning-}
 wederom te Breda, alwaar hun, den drie-
 entwintigften, een wederantwoord der Ko-
 ningschen ter hand gefield werdt, inhoudende
 „ dat de Godsdienst, zynde door den Ko-
 „ ning bezwooren, zo wel als de Privilegien,
 „ herftelling behoefde; dat men den On-
 „ roomschen reeds genoeg hadt toegestaan;
 „ dat de Koning nogtans genegen was, 't
 „ goedduncken der algemeene Staaten te ho-
 „ ren, beide over de Regeeringe en den
 „ Godsdienst, om daarna zelf orde te ftellen.
 „ 't Uitheemfch Krygsvolk was zo spoedig
 „ niet te verzenden. Ook was 't niet veilig,
 „ 't heir te verzwakken, eer 't Verdrag ge-
 „ tekend ware. Wiften de bondgenooten,
 „ nogtans, eenige verzekering te geeven,
 „ dat het Verdrag en 's Konings befluit, na
 „ 't hooren der algemeene Staaten, agter-
 „ volgd zou worden; men wilde, daarnaar,
 „ met genegenheid, luiftenen (f).” De Staat-
 fchen, befpeurende, dat men den Room-
 fchen en geenen anderen Godsdienst in 't
 Land toelaaten zou willen, begonden te zien,
 dat

(e) Refol. Holl. 23 May 3 Juny 1575. bl. 316, 355. BOEK VIII. Boek, bl. 94 [607].

(f) Refol. Holl. 30 Juny 1575. bl. 442. BOEK VIII. Boek, bl. 95 [608].

FILIPSIJL. dat eene Vergadering der algemeene Staa-
1575. ten, wier goeddunken de Koning zou kon-
 nen volgen of niet, naar zyn welgevallen,
 den Landzaaten, geene vryheid van Gods-
 dienst, 't punt daar nu alles op scheen te draai-
 jen, zou kunnen bezorgen. Zy klaagden der-
 halve „ dat men zo geveinsdelyk met hen
 „ handelde, hun mompende, met eene al-
 „ gemeene Staatsvergadering, die slegts haar
 „ gevoelen zou mogen zeggen over 't stuk
 „ van den Godsdienst, zonder meer. Wreed-
 „ heid was het, zeker! zo veele menschen
 „ ten lande uit te wyzen (g), onder voor-
 „ wendfel van 's Konings eed, daarmen be-
 „ wyzen kon, dat zyne Majesteit niet der
 „ Roomsche maar der Heilige Kerke gezwoo-
 „ ren hadt. Zy verzogten dan, nogmaals,
 „ dat men hun vryheid van Godsdienst toe-
 „ stondt, of dit punt en alle de anderen vol-
 „ komenlyk verbleeve aan de algemeene
 „ Staaten. Ook behoorde men 't uitheemsch
 „ Krygsvolk te doen vertrekken; doch hun,
 „ midlerwyl, geene afdanking te vergen,
 „ alzo zyne Majesteit veel beter dan zy in
 „ staat was om, des noods, een nieuw heir
 „ op de been te brengen. Was men egter
 „ bedugt voor 't pleegen van eenige vyand-
 „ lykheid, men mogt middelen van verze-
 „ kering voorflaan, waarop de Staatschen
 „ behoorlyk genoeg geeven zouden (b).”
 Doch tot dit laatste, het voorflaan van mid-
 delen van verzekering verklaarden de Ko-
 ning-

(g) *Vid.* VIGLIUS *ad* HOPFER. *Epist.* CCKLIX. p. 241.

(b) *Resol. Holl.* 30 *Jany* 1575. *bl.* 450. *BOEK VIII.* *Beck,* *bl.* 35 [609].

ningschen geenen last te hebben: ook niet, Philip III
om den voorslag der Staatschen te verwer- 1575.
pen, of aan te neemen. Zy verzogten al- Men
leenlyk tyd, om aanden Koning te schryven, spreek
en antwoord van hem te bekomen, tot den van een
eersten van Slagmaand, en begeerden, mid- Bestand
lerwyl, over een verzekerd Bestand, in on- voor vier
derhandeling, te treden, binnen welk de maanden.
stroomen egter geslooten zouden blyven;
doch de oefening van den Roomschen Gods-
dienst zou vrystaan: ook zouden de uitgewee-
kenen in 't vry gebruik hunner goederen moe-
ten worden hersteld. De Staatschen oordeel-
den, daarentegen, dat men, gedurende het
Bestand, by de bezettingen en op de binnen-
landsche stroomen, de wapenen moest doen
afleggen, en zo de Koning de stroomen van
boven wilde doen sluiten; zou het, van de
andere zyde, ook moeten vrystaan de Zui-
derzee en andere zoute wateren geslooten te
houden. De uitgeweekenen, begeerende we-
der te keeren, zouden zulks moeten verzoe-
ken, ter plaatse, daar zy zig zouden willen
neêrslaan. Hierby bleef de handel eene poos
steeken. De Staatfche Gemagtigden, van al-
les verflag ter Dagvaart gedaan hebbende (i),
vonden de meeste Leden geneigd, om alle
verdere onderhandeling af te breeken. Die
van 't Noorderkwartier alleen oordeelden, dat
men, met den handel over een Bestand, zou
konnen voortgaan (k): waartoe men, sedert,
besloot. De Gemagtigden werden, met nieu-
wen

(i) Resol. Holl. 29 July 1575. bl. 433.

(k) Resol. Holl. 1 July 1575. bl. 455.

Fraus III, 1575. wen last, naar Breda, te rug gezonden (1):
 Hier vraagde men hun af, of zy begreepen,
 dat de algemeene Staaten, vergaderd zynde,
 kennis behoorden te neemen van 't stuk van
 den Godsdienst, of dat zy alleenlyk zouden
 hebben te verklaaren, of men de Onroom-
 schen zou konnen verdraagen, dan of dezel-
 ven 't Land zouden moeten ruimen. Zy ant-
 woordden, dat het laatste de meening was.
 Toen sprak men wederom van een Bestand;
 doch met zo weinig vrugt, dat men elkan-
 deren, wederzyds, verdagt hielt van 't rek-
 ken der handeling, met flinksche oogmer-
 ken (m). De Koningschen stonden ook sterk
 op verzekering, dat men, van de andere zy-
 de, naarkomen zou, 't gene in de Vergade-
 ring der algemeene Staaten zou worden ge-
 raad. Men vraagde hun, welke verzekerd-
 heid zy begeerden en geeven wilden? Zy ant-
 woordden „ dat de Koning hun zyn woord,
 „ hand en zegel, bevestigd door de algemeene
 „ Staaten, beloofde, ook het woord der
 „ Keizerlyke Majesteit en andere Duitsche
 „ Vorsten van 's Konings bloede: waarte-
 „ gen de Prins en de Staaten, boven belofte,
 „ eed, brieven en zegels, zouden moeten le-
 „ veren eenige gyzelaars, benevens de Ste-
 „ den Briele en Enkhuizen, in Holland, en
 „ Vliissingen en Arnemuiden, in Zeeland,
 „ ter bewaaringe der algemeene Staaten, of
 „ van andere onzydigen (n).” Doch 't laatste
 ge-

Voorflag
 en eisch
 van ver-
 zekering,

(1) Resol. Holl. 2 July 1575. bl. 456, 460, 462.

(m) Resol. Holl. 6, 2 July 1575. bl. 468, 469, 470, 471, 472, 476, 479.

(n) Resol. Holl. 8 July 1575. bl. 476.

gedeelte van deezen eifch klonk den Staat-Parla-
 mentfchen Gemagtigden, en den Prinfe en den ¹⁵⁵⁻
 Staaten zelve ten uiterften vreemd in de ooren. Men antwoordde dan „ dat het geeven ^{de de}
 „ van gyzelaars, dat toch niet anders dan ^{Staat-}
 „ wederzyds zou kunnen gefchieden, vrug- ^{fchen af-}
 „ teloos was. Dat ook de vier Steden niet ^{faam.}
 „ zouden kunnen overgeleverd worden, al-
 „ zo zy de voornaame handelende partyen
 „ waren, voor welken men verzekering zocht,
 „ en welken, derhalve, niet tot verzekerd-
 „ heid gefield konden worden. Behalve dat
 „ deeze Steden, en alle de anderen, in Hol-
 „ land en Zeeland, niet moesten begreepen
 „ worden, zig der gehoorzaamheid des Ko-
 „ nings te hebben onttrokken; maar ten be-
 „ hoeve zyner Majesteit; tegen de dwing-
 „ landy der uitheemfchen, te worden be-
 „ fchermd, en dus zo goed als in 's Konings
 „ magt te zyn (o).” Met dit antwoord, werd ^{De on-}
 alle verdere onderhandeling afgebroken. ^{derhand-}
 De Staatfchen namen hun affcheid, met een Ge- ^{deling}
 fchrift, waarin zy, verhaald hebbende, wat ^{werk af-}
 in den gantschen Vredehandel, was voorge- ^{ghebro-}
 vallen, zig zeer beklaagden „ dat men, van ^{ken.}
 „ 's Konings zyde, staan bleef op den har-
 „ den eifch van 't vertrek der Onroomschen,
 „ even of men 't Land, met alle de voorreg-
 „ ten, alleen aan het klein getal der Room-
 „ fchen, die 'er in blyven zouden, begeerde
 „ te laaten. Ook vonden zy vreemd, dat de
 „ billyke aanbieding van den Prinfe en de
 „ Staaten, om 't verfchil over den Gods-
 dienst

(o) Refol. Holl. 3, 16 July 1575. bl. 473, 506.

FILIPSH. „ dienst en alle de anderen te willen verbly-
 1575. „ ven aan eene wettige Vergadering der al-
 „ gemeene Staaten, noch aangenomen, noch
 „ duidelyk afgeslaagen was. Hieruit besloo-
 „ tenze, dat men hen slegts hadt zoeken op
 „ te houden, om de andere Nederlanden,
 „ ondertusschen, slap te maaken, en in ee-
 „ ne gewisse slaaverny te doen storten. Waar-
 „ om zy, voor God en de weereld verklaa-
 „ ren moesten, dat het aan hun niet gehap-
 „ perd hadt, dat de vrede niet hadt kunnen
 „ getroffen worden: maar aan zulken, die,
 „ door onderdrukking der Landzaaten, zig
 „ zelve eene Heerschappy zogten op te reg-
 „ ten. Kwam 'er, ondertusschen, nader be-
 „ scheid uit Spanje, de Prins en de zynen
 „ zouden niet weigeren, de onderhandeling
 „ te hervatten, zo zy 't als dan oorbaar hiel-
 „ den, en zo zy dagten, dat men, met meer-
 „ der opregtheid, zou willen te werk gaan.”
 Dit Geschrift was, den dertienden van Hooi-
 maand, getekend (p). In het antwoord, dat
 er, van wege de Koningschen, des ande-
 rendaags, op gegeven werdt, beklaagden zy
 zig niet minder, over de scherpe taal, met
 welke, men hunne opregte oogmerken hadt
 doorgestreeken. Voorts verklaarden zy „ t
 „ Vertoog der Staatschen niet anders over
 „ te neemen, dan om 's Konings antwoord
 „ op het zelve te verwagten, betuigende,
 „ insgelyks, voor God en de weereld, in-
 „ dien men, na 't ontyngen van dit ant-
 woord,

(p) Resol. Holl. 16 July 1575. bl. 506. BOEK VIII. *Dok.*
 bl. 96 [610].

„ woord, weigerde met de onderhandelin-^{FILIP III:}
 „ gen voort te vaaren, zyne Majesteit niet, 1575.
 „ maar de Prins en de Staaten de schuld
 „ draagen zouden, van 't afbreeken des Vre-
 „ dehandels (q).”

Dus vrugteloos liep de Bredasche hande-^{VIII.}
 ling af, met het midden van Hooimaand. De Looze
 Landvoogd hadt, onder den loop derzelve, ^{inzigten}
 doen verspreiden, dat het alleen aan de Bond-^{des Land-}
 genooten haperen zou, zo de Vrede niet ge-^{voogds}
 troffen werdt, alzo de Koning hun, in alles, ^{op de}
 genoeg en geeven wilde, behalve in 't stuk ^{Vrede-}
 van den Godsdienst, waaromtrent het den ^{hande-}
 Onderzaaten geenszins voegde, den Vorst de ^{ling.}
 wet te willen stellen (r). Ook hadt hy den
 Raad van Staate, op 't stuk der Vredehan-
 deling, gehoord: en werdt hem hier voorge-
 houden „ dat het raadzaam schein, de uit-
 „ heemschen te doen vertrekken, en eene al-
 „ gemeene Dagvaart toe te staan, op welke
 „ de Staaten zig, op 't stuk van de Regeerin-
 „ ge en Godsdienst, zouden mogen verklaa-
 „ ren, blyvende 't besluit, deswege, in de
 „ magt zyner Majesteit. Ook moest men den
 „ Onroomschen vryheid van geweeten, doch
 „ geene uiterlyke oefening toestaan, zynde
 „ te bedugten, zo men zyne streng te sterk
 „ trok, dat Oranje het oog op eenen vreem-
 „ den Heer mogt werpen, alzo hy zig, nu
 „ en dan, ontvallen liet, dat het der bruid
 „ die hy in zyne magt hadt, aan geene vryers
 „ ontbrak.” Eenigen tyd na 't afbreeken der

Vre-

(q) Resol. Holl. 16 July 1575. bl. 512. BOEK VIII. Boek, bl. 98 [612].

(r) BOEK VIII. Boek, bl. 94 [606].

FILIPS III. Vredehandeling, vernam Don Louis ook, **1575.** dat de Staaten van Brabant voor 't vertrek der Vreemdelingen stemden. Doch zy be- loofden, te gelyk, niet te zullen gedoogen, dat 'er, ter algemeene Staatsvergaderinge, iets ten nadeele van 't Roomsche geloof werdt vastgesteld. Ook maakten zy zig sterk, dat de Staaten der andere Landfchappen, hier- in, niet van hun verschillen zouden; zo dat de Koning niet behoefde te twyfelen, of 't besluit zou den Prinse tegen vallen. En wil men, dat de Landvoogd zig, van toen af, beklaagd heeft, dat hy de Bondgenooten niet by 't woord gevat, en nevens hen, de ge- schillen aan de vergadering der algemeene Staaten verbleeven hadt. Van elders blykt nogtans, dat de Koning zyn uiterste besluit, wegens de voorwaarden, welken hy zou wil- len toestaan, nog niet herwaards hadt over- geschreeven: 't welk den Landvoogd in on- zekerheid bragt (s). Over 't afbreeken der Vredehandeling, oordeelde elk, ondertus- schen, naar dat hy gezind was. Sommigen meenden, dat de Prinse en de Staaten zig naar geene redelyke voorwaarden hadden willen voegen, en den Koning dingen vergden, die met zynen eed streeden. Anderen, zelfs Roomschegezinden dagten, dat de Staatschen genoeg inwilligden, als zy 't stuk van den Godsdienst aan de algemeene Staaten verbly- ven wilden, en begonden te gelooven, dat hun de Godsdienst zo na niet aan 't hert lag, als de herstelling der oude voorregten en 't ver-

(s) VIOLIVS ad HOFFER. *Epist.* CCLI. p. 244. CCLIII. p. 246.

trek der uitheemschen, twee dingen, waar-^{FLIPS III}
op zy, niet minder dan die van Holland en 1575-
Zeeland, gesteld waren (1).

Terwyl men nog over de Vrede handelde, IX.
waren 'er, van wederzyde, verscheiden' aan-^{Sonoi be-}
slagen gesmeed, om elkanderen, te water en ^{magtigt}
te lande, afbreuk te doen, en hierdoor voor-^{het Barn-}
deeliger voorwaarden van elkanderen te be-^{degat.}
dingen. De Staatschen, toeleg maakende om
Haarlem, door 't belemmeren van den toe-
voer derwaards, te dwingen tot het verlaa-
ten der Spaansche zyde, waren overeenge-
komen, dat Sonoi en die van 't Noorder-
kwartier het *Barndegat*, eenen inham van 't
Y, over Amsterdam gelegen, zouden be-
magtigen, terwyl die van Zuidholland zig
van de schans op den *Sparendamschen dyk*,
by 't Huis *ter Hart*, zouden zoeken meester
te maaken. Hiermede zou de toevoer naar
Haarlem, beide langs de Meer en langs 't
Y, afgesneden zyn. 't Gelukte Sonoi, op
den zevenden van Grasmaand (u), het Barn-
degat in te nemen, alwaar hy, terstond,
eene schans opwierp, den Waterlandschen
dyk doorstak, en de Noordhollandsche ga-
leien, door dit gat, in 't Y bragt. Doch te
Hoorn, werdt weinig haast gemaakt, met
het uitrusten van groote schepen, die 't Y
schoon zouden hebben moeten houden. In 't
Zuiderkwartier vindt men, hoewel de Prins
't werk aandreef, ook zwaarigheid, in 't o-
vermeesteren van den *Sparendamschen dyk*.

De

(1) BOEK VIII. *Boek*, bl. 98, 99, 100 [612, 613, 614, 615].

(*) Resol. Holl. 10 April 1575. bl. 221.

FILIPSIII De Amsterdammers maakten zig, ondertus-
1575 fchen, gereed, om Sonoï, met magt van
 volk en fchepen, te verdryven, hem, mid-
 lerwyl, te water en te lande, by nacht en by da-
 ge, in beweeginge houdende, tot dat hy, gee-
 ne hulp bekomende, het Barndegat, den vier-
 entwintigften, wederom verliet, zig zeer be-
 klaagende, dat men zo fchoone gelegenheid
 om den vyand afbreuk te doen hadt verwaar-
 loofd (v). Hierges, naderhand, eenig volk,
 over Utrecht en Amsterdam, aan den Spa-
 rendamschen dyk, byeen gekreegen hebben-
 de, trok, over de Beverwyk, naar West-
 friesland. Van Schoorl, daar hy 't voetvolk
 leggen liet, rukte hy, met de paarden, voort,
 tot aan den Slaaper. Doch hier vondt hy de
 fchanfen zo wel bewaard, dat hy, zynen
 moed, met plonderen en blaaken, hier en
 daar, gekoeld hebbende, na een verblyf van
 veertien dagen, naar de Beverwyk, te rug
 keerde (w).

X. Terwyl hy zig, in 't Noorderkwartier,
 ophieldt, verspreidde zig onder 't gemeen een
 Schrikke-lyke han-gerugt, dat eenige landloopers, door den
 del van Sonoï, gehuurd waren, om de voornaamste
 omtrent Dorpen van deezen oord in den brand te
 eenige steeken. En gelyk men, in kommerlyke ty-
 Roomfch- den, met naame, als men den vyand voor
 gezinde de deure heeft, agterdogtiger is dan ooit,
 huislui- vondt dit gerugt ingang, ook by de gemag-
 den en tigde Staaten (x) en by den Overfte Sonoï,
 anderen, De Schouten raakten op de been, en meer
 van ver- raad be- dan
 schul- digd,

(v) BOR VIII. Boek, bl. 102 [617].

(w) BOR VIII. Boek, bl. 106 [623].

(x) Refol. Holl. 1 Juny 1575. bl. 344.

dan twintig van 't geboefte werden gevat, FRANS III.
 die egter wel huisbraaken en andere moed- 1575.
 willigheden; doch geen verraad of voorge-
 nomen' brandftigtery beleeden. Sonoi, vol
 kwaad vermoeden en streng van aart, geeft
 last, om hen scherper te onderzoeken, en
 stelt, hiertoe, als wilde hy Aiva niet toe-
 geeven, eene byzondere Regtbank aan, die
 zo vinnig en wreed te werk ging, dat zy,
 niet minder verfoeid dan de Raad der Be-
 roerten, eerlang, zo wel als deeze, den naam
 van Bloedraad kreeg. Leden van deeze Vier-
 schaar waren *Joan van Foreest*, Schout van
 Alkmaar, *Meester Joost Hütkefort*, Schout
 te Hoorn, *Willem Maartenszoon Kuf*, Bal-
 juw van Waterland en Zeevang, en *Willem*
van Zonnenberg, Baljuw van Brederode en
 Bergen: waarby, eerlang, nog kwamen *Jonk-*
heer Willem van Ram, Schout te Nieuw-
 dorp, en *Wille:n Mosterd*. Doch deezen twee
 werden weinig gebruikt, en minder nog Fo-
 reest, in wiens plaats, de geweldige Provoost,
Michiel Vermertlen, aangesteld werdt. In 't
 eerst, zat deeze Regtbank te Alkmaar; doch
 daarna, op 't Huis te Schagen. Onder 't
 spannen en pynigen der landlooperen, vrag-
 de men hun af, welke Huisluiden zy, hierom-
 trent, kenden, en als zy 'er eenigen noem-
 den, ging men voort met vraagen, of dee-
 zen hen niet tot brandftigten hadden omge-
 kocht? Werdt dit geloochend, dan beloofden
 de snedige regters den misdaadigen de vry-
 heid, zoze de waarheid belyden wilden. Meer
 werdt 'er niet vereischt, om hen verschei-
 den' welgestelde Huisluiden, by welken zy

FILIP III. om eene aalmoes plagten te gaan, te doen be-
1575. tigten. Een deezer landlooperen, *Jan Drie-*
munt van Hoorn, was egter, door pyn noch
beloften, aan 't beschuldigen te krygen. Doch
men deedt hem, met de armen agterwaards
omgedraaid, en tweehonderd ponden ge-
wigts aan zyne grootste teenen, meer dan drie
uuren agter een, aan een ladder hangen; daar
hem 't bange zweet ten lighaame uitgeperst
werdt, dat het op de zolder droop. Onder
dit folteren, bezweek zyne standvastigheid,
en beschuldigde hy de Huisluiden ook, die
de anderen hadden betigt. Hy en eenigen zy-
ner makkeren, want sommigen braken uit,
werden nogtans ten vuure gedoemd: doch
betuigden, ter dood gaande, dat zy zelven,
en de huisluiden, door hen beschuldigd, aan
de gewaande brandstigtery, onschuldig wa-
ren: 't welk, naderhand, uit de geregtelyke
getuigenissen van Scherpregeren, Schouts-
dienaaren, Predikanten en andere aanschou-
wren, gebleeken is. Midlerwyl, hadt men de
betigtte Huisluiden gevat. De voornaamsten
waren *Jakob of Koppe Korneliszoon* en zyn Zoon
Nanning van Wognum en *Pieter Nanningszoon*
van Benningbroek, allen drie Roomsche-
gind, en daarom, by veelen, te meer ver-
dagt. De landloopers hadden hun 't verraad
in 't aangezigt aangezeid; doch zy bleeven
't standvastig loochenen. De folteringen, die
men toen uitvondt en in 't werk stelde, om
hen tot bekentenis te persen, zouden 't ge-
loof te boven gaan, warenze niet, door eg-
te verklaaringen, beweezen. Rekken, span-
nen, geesselen, met versche berken roeden,
in

in water geweekt, was 't minst, dat men hun aandeedt. Men blakerde de lighaamen, van 't hoofd tot de voetsoolen, met lynwaar, in brandewyn gedoopt en aangesteken, tot dat zy zo zwart als koolen waren, en de zenuwen, hier en daar, bloot lagen. Ook werdt 'er zwavel, en somtyds een half pond karsen tevens verbezigt, om de huiden onder de oxelen en voetsoolen te branden. Zo gemarteld, liet menze, eenige nagten, ongedekt, op den blooten vloer leggen, en met roeden uit den slaap houden. Voor voedsel, gaf men hun pekelharing en andere zoute spyze, en weigerde hun eene teug drinks, toe zeerze 'er om baden. Torren, uit de aarde gegraven, werden den lyderen op den navel gezet, daar men eenen angel uit haalde, zo lang als een vingerlid. Men plaatste hun rotten, door Sonoï zelven, ten deezen einde, overgezonden, eerst onder eene steenen stolp, en daarna onder eene houten laade, gedekt met eene koperen pan, op den blooten borst en buik, en perste de dieren, door waar op de stolp of pan gelegd, om hun naar 't hert en de ingewanden te knaagen. De gaten, dus gemaakt, werden, met gloeyende koolen, toegeschroeid. Men snierpte de lighaamen, met gesmolten spek. De manlykheid van Nanning Koppeszoon werdt met room besmeerd, en aan een zoogkalf te trekken gegeven. Dit zelfde lid - - - - maar 't hert wordt my wee, 't gemoed vol van 't beschryven deezer walgelyke gruwelen, die den eerlyken leezer, niet minder dan my, verdrieten zullen, en by anderen, breeder, vermeld zyn. Ik voeg

FILIPS III. 'er, alleenlyk, by, dat Koppe Korneliszoon, 1575. door al 't folteren, afgemarteld, in zwym viel en den geest gaf, voor de voeten zyner regteren, die, om hun onmenschelyk bedryf eenen glimp te geeven, 't gerugt lieten loopen, dat de duivel hem den hals gebroken hadt. Nanning Koppesoon, overmand door de pyn, en bekoord, door de belofte van goed en leeven te zullen behouden, beleedt, eindelyk, al wat men hebben wilde, en werdt toen, op Sonois naam, veroordeeld, om 't hert uit het lyf gerukt en gevierdendeeld te worden; welk vonnis, te Hoorn, niet zonder weérzin der Wethouderschap, aan hem werdt uitgevoerd. In zyn uiterste, schoon men hem dronken gemaakt hadt, en de Predikant, *Juriaan Epesoon*, hem geduuriglyk in de reden viel, deedt hy, egter, de ernstigste be- tuigingen van onschuld. Aanmerklyk is 't, dat hy den Predikant, binnen drie dagen, voor 't jongste gerigt daagde, en dat deeze, hierop mistroostig naar huis gegaan, binnen of kort na den bestemden tyd, overleedt (y). Pieter Nanningszoon werdt ook, door zwaar pynigen, bewoogen, om, niet slegts byzon- dere Perfoonen, huis- en steeluiden, in en buiten de Regeeringe, maar zelfs geheele Dorpen en Schoutambagten te beschuldigen van deelgenootschap aan 't verraad. Dus scheen 'er geen eind aan 't pynigen en straf- fen te zullen zyn. Maar die van Hoorn, een kwaad oog op den handel beginnende te kry- gen, weigerden hunnen burger, *Jan Jeroens-*

ZOON,

(y) VELIUS Hoorn, bl. 440.

zoon, ook een' der beschuldigten, ter Stad uit PLATEAU III
 te laten trekken. Sonoï egter drong 'er hen 1575.
 toe, door strak schryven. Toen kreeg men
 Jan Jeroenszoon ook aan de paleie, tot vier-
 maal toe, in afzyn der Hoornsche Gemag-
 tigten, die bedongen hadden by zyne teregt-
 stelling tegenwoordig te moeten zyn, en daar-
 na, over 't verbreeken van dit deel des Ver-
 dings, met de Regters en met Sonoï zelv',
 in een hevig geschil geraakten. Deez' hadt
 de loosheid van die van Hoorn te laten rie-
 ken, dat zy, by hem, ook in 't oog liepen,
 om, door deezen trek, tweedragt en slaphed
 onder hen te verwekken. 't Gelukte hem eg-
 ter niet. De Hoornschen vervoegden zig aan
 den Prinse, met een smeekschrift, op den
 naam van Jan Jeroenszoon, welk zo veel in-
 gang vondt, dat zyne Doorlugtigheid ver-
 boodt, met het onderzoek voort te vaaren,
 buiten 't byzyn van twee zyner Gemagtig-
 den. Sonoï druift hier tegen aan, en beveelt
 zynen Regteren, 't werk, dat midlerwyl ge-
 staakt was, wederom aan te binden. Doch
 zy hadden 't hert niet, om 's Prinsen verbod
 te overtreden. Ondertusschen, kon de Prins
 naauwlyks luiden vinden, die zig tot zo haa-
 telyk een bedryf, wilden laten gebruiken.
 Sonoï ook vernam, te vergeefs, naar eenen
 Regter, in Mostards plaats, die Ontvanger
 der geestelyke goederen in deezen oord ge-
 worden was. Onder anderen, zegt hy hier
 toe aan Meester Joan van Oldenbarneveld,
 dat pas Advokaat der Staaten voor den Ho-
 ve van Holland, op eene wedde van agttien
 pond-

FILIPS III. ponden 's jaars (z); die 't plat uit weigerde. 't Werk haperde dus eenen geruimen tyd. De gevangens, die te Alkmaar zaten, werden, eerlang, geslaakt. Te Schagen, bleeven 'er vier in hegtenis, tot na de Gendfche Bevrediging, die, in Slagmaand des jaars 1576, geslooten werdt; en onder deezzen, Jan Jeroenszoon en Pieter Nanningszoon. Men wilde hen toen ook op vrye voeten stellen, uit kragte der Vredepunten; doch zy begeerden regt. De Staaten van Holland belastten hen te ontslaan onder handtasting. Doch Sonoï sloeg het in den wind, begeerende, dat zy, in gevolge der Vrede, zouden uitgaan. Daarna beveelt de Prins 't stuk den Hove. De Prokureur Generaal, toen te Schagen gekomen, slaat de sloten der gevangenis open, en voert de gevangenen naar Delft. Hier werdt *Sybout Fanszoon*, geene middelen hebbende, om de regtspleeging te bekostigen, de eerste geslaakt, in gevolge der Vredepunten. De anderen drie, Jan Jeroenszoon, Pieter Nanningszoon en *Piet El*, werden, door 't Hof, by 's Prinzen goedduncken, onder handtasting, los gelaaten. 't Huis gekomen, ligttten zy een' * *Man-* dagbrief van zuivering, en riepen Sonoï, de Regters, den Prokureur Generaal, en elk, die iets op hen te zeggen hadt, voor 't Hof. Maar Sonoï dreef, dat de zaak, met de Vrede, gesmoord moest blyven. De Staaten ook, ziende hoe veel werks het in hebben zou, de oude wrokken op te wroeten, die nu met de vrede afgedaan

* *Man-*
dement
van pur
ge.

(z) Resol. Holl. 2 Maart 1575. bl. 109.

daan gerekend waren, oordeelden, dat de FRANZOSIEN begerde zuivering hier geene plaats hadt; 1575. doch lieten den beledigden egter vryheid, om hunne zaak voor 't Hof te vervolgen, zo tot straffe als tot schadebetering. Maar de geslaakten, bevroedende dat de Noordhollandsche Steden, die Sonoï op zyne zyde hadt weeten te krygen, hun tegen waren, en ziende, met regten, in allen gevalle, niet dan langzaam aan een einde van zaaken te zullen kunnen geraaken, lieten zig, door hunne Advokaaten, overreeden, om stil te zitten: oordeelende ook de meesten, dat zy zig, tot verdediging van hunnen goeden naam, nu genoeg gekweeten hadden. Zulk een uitslag hadt deeze handel, die eene schandvlek gebragt heeft op den Hollandschen naam, schoon Sonoï, die 'er de hoofdaanleider van geweest is, geen Hollander was. 't Gantsche werk was, wil men, aangelegd, om den Roomschen, eens vooral, den moed te beneemen van naar verandering der Regeeringe te staan. Doch de onmenschelyke wreedheid, gepleegd, in 't pynigen en straffen van luiden, in welken men geene schuld altoos gevonden hadt, is met geene redenen van staat te verschoonen (b). 't Verhaalen van den afloop deezes werks heeft ons ver buiten de orde der gebeurtenissen vervoerd, waartoe wy nu wederkeeren.

Hierges, zyn zat gewoed hebbende in 't XL Noorderkwartier, brak, eerlang, wederom Hierges neemt Bureau op van Beverwyk, toog bovenwaards, en sloeg in.

(b) BOEK VIII. Boek, bl. 106-118 [623-641].

FILIPS III. sloeg, onverwagt, 't beleg voor Buuren, dat, met vyftien stukken, beschooten, en, na twee dagen, ingenomen werdt. 't Kasteel, op welk de bezetting geweeken was, gaf zig op, by Verdrag (c). Ten zelfden tyde, 't was in Mondragon-Zomermaand, overviel Mondragon de Klundert, de Fynaard en de Ruigenhil, drie Polders aan 't Hollandsch Diep, zig aldaar verschansende, in eene sterkte (d), waaruit hy de Vaart naar en van Zeeland belemmeren kon. De Staatsche Gemagtigden te Breda hadden hunnen Meesteren van deezen toeleg gewaarschuwd (e); doch by de uitkomst bleek, dat deezen deszelfs uitvoering niet hadden kunnen beletten. Hierges Leger, met eenig voet- en paardenvolk, versterkt geworden zynde, rukte hy, in Hooimaand, aan drie hoopen, naar Bommel, naar Woudrichem, en naar Schoonhoven. In Holland, dagt men, dat hy 't eigenlyk op Gouda gemunt hadt. Doch, zyn volk schieelyk samengetrokken hebbende, berende hy Oudewater, op den negentienden. Zevenhonderd weerbaare mannen waren 'er slegts in deeze Stede, de helft Krygsvolk, de helft Burgery. De belegeraars maakten zig, terstond, meester van eene schans, die de sluis, aan den Yffel, digt onder de Stad gelegen, dekte. Door 't openen deezer sluis, zou men 't Land om de Stad onder water hebben kunnen zetten. Ook hadt de Prins dit, by tyds, belast; doch die van de

Oudewater
ter belegerd,

(c) BOR VIII. Boek, bl. 120 [643]. LANGUETI Epist. Libr. I. [11]. Ep. XLV. p. 112.

(d) BOR VIII. Boek, bl. 120 [644].

(e) Resol. Holl. 24 Jany 1575. bl. 427.

de Stad hadden 't verzuimd, om den hooi-^{Part III}
 bouw niet te verliezen. De Spanjaards be- 1575.
 magtigden nog een ander Blokhuis, wat ver-
 der van de Stad, aan de Goudsche zyde,
 leggende, na dat het, door *Willemken van An-*
geren, eenen Duitscher, schandelyk verlaaten
 was. Toen stopte Hierges den Yffel, en sneedt
 den belegerden allen toevoer af. In 't eerst,
 deden deezen, nu en dan, eenen uitval;
 doch staakten 't haast, om de bezetting te
 spaaren. Hierges, de batteryen gereed en
 met agtentwintig stukken geschuts beplant
 hebbende, eischte de Stad op, den zesden
 van Oogstmaand. Men antwoordde, dat men-
 ze voor den Koning, onder den Prinse van
 Oranje, bewaarde, en verzogt drie dagen
 tyds, om zig, met deezen, te beraaden. Doch
 Hierges gunde hun slegts twee uren, en be-
 gon de Stad hevig te beschieten, toen dezel-
 ven verstreeken waren. 't Schieten duurde
 tot aan den avond, en werdt, des anderen-
 daags, hervat. Na den middag, vielen de
 belegeraars aan 't stormen; doch vonden meer
 tegenstands, dan men van zo klein een getal,
 als de belegerden slegts uitmaaken konden,
 zou hebben mogen verwagten. Ruim een uur
 duurde de storm. Toen werdt de wal over-^{en stor-}
 weldigd, en 't gantsche Leger stortte ter Stad ^{mender-}
 in. Daar ging 't op een moorden, zonder kun- ^{hand ver-}
 ne of jaaren te ontzien. Ook raakte de brand, ^{overd.}
 by ongeluk of uit moedwil, in de huizen,
 die byna allen vernield werden. De Kerk en
 't Klooster bleeven egter staan. De Neder-
 duitsche Predikant, *Jan Janszoon*, schoon
 voor vyf honderd guldens gerantzoend, werdt
 op-

...ryk, dat zyn
 ...gehangen te
 ...worden werdt,
 ...het aange-
 ...als of hy flegts
 ...welk, door
 ...er, ne-
 ...Dagvaart van
 ...der Staats-
 ...De Predi-
 ...zich voor ee-
 ...Kroo-
 ...Stad, *Gerrit van*
 ...als ware
 ...hebben-
 ...nam eer-
 ...Oor. Om-
 ...losgeld ge-
 ...werden, in
 ...Eenige vrouwen
 ...vier Ryksdaalers
 ...waren 'er ruim
 ...gefneuveld, veel
 ...een lot trof Ou-
 ...de belegering, zy-
 ...tegen 's vyands aan-
 ...hadt, en zelf weinig
 ...was (s), op den ze-
 ...
 ...rukte Hierges voor
 ...De zorg voor 't kooren, dat
 te

... 1722. N. 344.
 ... 1711 (444).
 ... 1775. N. 552.

tondt, hadt hier ook het onderwa-^{PHILIPS III.}
 n der omleggende Landeryen belet, 1575.
 en men eenen der Burgemeesteren de gaat o-
 naamste schuld gaf. De Prins zondt 'er ver, by
 vyf schepen met volk en voorraad naar Verdrag.
 onder den Kolonel la Garde, die, op
 schip na, binnen raakten. Ook deeden
 Staaten, op raade van zyne Doorlugtig-
 heid, de sluizen en kaaden openen. Doch 't
 water wies te weinig, om 't beleg te hinde-
 ren. Ook weezen eenige uitgeweekenen den
 vyand de bekwaamste plaatsfen aan, om 't ge-
 schut te planten. 't Beuken ving 'dan aan: en
 werden, op eenen dag, driehonderd schree-
 den muurs om verre gesmeeten. La Garde,
 toen agt geevende op de onwilligheid der bur-
 gerye, die, grootendeels, gezind tot den
 vyand, of bedugt voor 't lot van Oudewater,
 niet aan 't stoppen der breuke te krygen was,
 besloot, by goeddunken des Krygsraads, in
 onderhandeling te treden, en gaf de Stad o-
 ver, by verdrag, op den vierentwintigsten
 van Oogstmaand, bedingende vryen uittogt,
 met vliegende vendels, geweer en pakkaad-
 je (i).

De wakkere Hierges, toeleggende op het Hierges
 bemagtigen der stroomen, viel, terstond hiér-legt toe
 na, aan, op de schansen, in deezen oord, die op het
 met Staatsch volk bezet waren: en overwel- bemagti-
 digde 'er eene in Krimpen, daar tweehon- gen der
 derd man in lag, en eene te Paapendrecht. stroo-
 men.
 Dus was hy genoegzaam meester van den Ys-Schansen
 sel, de Lek en de Merwede. Van Paapen- te Krim-
 drecht, Paapen- pen en te

(i) BON VIII. Boek, bl. 122 [646].

PARAGRAF III. drecht, kon hy ligtelyk oversteeken op de
 1575. Zwyndrechtsche Waard, en Dordrecht be-
 drecht o- naauwen. De Prins, dit bevroedende, hadt
 vermeets- de Staaten bewoogen, om den dyk van de Al-
 berd. blafferwaard, boven de kleine schanse, en den
 dyk in de Krimpenerwaard te doen doorgra-
 ven (k). Doch ik meen, dat de last hiertoe
 te laat gegeven, en niet uitgevoerd werdt.
 De dyk in de Riederwaard werdt egter door-
 gesteken, en 't gat gesterkt, met een hegt
 blokhuis. Ook werdt Zwyndrecht bezet, met
 driehonderd Ruiters en agt vendelen kneg-
 ten (l): waardoor Dordrecht genoegzaam
 beveiligd werdt gehouden.

XIII. Uit het Leger van Hierges werdt, sedert,
 Woer- een deel volks ontbooden naar Brabant, van-
 den, door waar de Landvoogd eenen togt op Zeeland wil-
 den Graa- de doen. Met het overige trok Hierges Broe-
 ve van der, Graaf van Megen uit hoofde zyner Ge-
 Megen, maalinne, den agtsten van Herfftmaand, voor
 belegerd. Woerden, alwaar onlangs eenige versterking
 van volk binnen gekomen was. Ook was de
 Stad tamelyk voorzien van nooddrift: en 't
 omleggend Land stondt onder water, waar-
 door 't beleg moeilyk viel. Megen dan, ze-
 ven schansen om de Stad hebbende opgewor-
 pen, zocht haar den toevoer af te snyden: dat
 egter niet gelukken wilde. Voorts, deedt men
 elkanderen, met schutgevaarten, nu en dan,
 een weinig afbreuks. Megen hieldt het uit
 voor de Stad, tot in Oogstmaand des volgen-
 den jaars, wanneer hy, naar Brabant ontbooden
 den

(k) Resol. Holl. 13, 15 Aug. 1575. bl. 568, 569.
 (l) BON VIII. Boek, bl. 123 [647].

den zynde, tot siffing eener miterye onder FILIP^{III}. 's Konings Krygsvolk, genoodzaakt was, 't 1575. beleg op te breeken (m). Terwyl 't nog duur- t Beleg de, haalden de belegerden hunnen voorraad wordt van Gouda, met platbodemde schuitjes, die, opgebro- over de laage Landen van Bulwyk, de Waar- ken- der en de Lange Weide, keerden naar eene schans, welke Staatfch volk in, en langs eene Vaart gemeenschap hadt met de Stad. Voorts vingen zy eene ongelooflyke menigte van snoek in den Ryn, die door de Stad loopt en hoog gezwollen was. Doch in de laafte zes weeken van 't beleg, begon 't, in de Stad, fchaars om te komen met de mondbehoefden. Ook hadt men 'er, met verlof der Staaten (n), tinnen geld geflaagen van eene vierkante gedaante (o).

Midden onder de bezigheden, die de zaa- XIV. ken van vrede en van oorlog den Prinfe van Derde Oranje, in den jaare 1575, verfchaften, hadt Huwe- zyne Doorlugtigheid de gedagten laaten gaan lyk des op een derde Huwelyk; onaangezien zyne Prinfen van O- tweede Gemaalin, Anna van Saxen, van wel- ranje, ke hy zig, ter oorzaake van haar ongeregeld gedrag, hadt doen fcheiden, nog leefde, en te Dresden, by haaren Oom, den Keurvorft Auguftus, bewaard werdt (p). In Zomer- maand deezes jaars, was hy, in den Briele, hertrouwd, met *Charlotte van Bourbon*, Dog- ter van *Lodewyk, Hertoge van Montpenfier*, die, tot

(m) BOR VIII. Boek, bl. 123 [548]. IX. Boek, bl. 145 [678].

(n) Refol. Holl. 14 Sept. 1575. bl. 632.

(o) COSTERUS Histor. Verhaal, Bylag. L. M. N. O. P. Q, R. S. bl. 407, 408, 410, 411, 412, 413, 414, 411.

(p) THUANUS Libr. LX. p. 72 E. F.

FILIPS III. tot het Kloosterleeven geschikt zynde, Abt-
1575. disse van Jouarre geworden, doch, in 't jaar
 1572, naar Duitschland geweeken was, al-
 waar zy openlyke belydenis der Hervormde
 Leere gedaan hadt. Omtrent drie jaaren ;
 bleef zy hier, aan 't Hof van den Paltsgraa-
 ve Keurvorst (q): tot dat de Prins van Oran-
 je haar ten Huwelyk verzogt, door den Hee-
 re van S. Aldegonde, die haar, over Emb-
 den, met twee Oorlogsfchepen, herwaards
 begeleidde (r). Zeer werdt dit Huwelyk ge-
 lasterd van de Spaanschgezinden (s); die 't
 voor een overspel uitkreeten (t), om dat de
 Prinse den Geestelyken staat verlaaten hadt,
 schoon zy dien staat nooit hadt verkooren ;
 maar 'er, door haaren Vader, in haare kind-
 sche jaaren, toen zy niet kiezen kon, toe ge-
 schikt was (u). In Holland, werdt de Bruid,
 door de Heeren van Keenenburg en Zwi-
 ten, en door de Gemagtigden van Dordrecht,
 Alkmaar, Vlissingen en Briele, uit den naam
 der Staaten, verwelkomd, en vereerd met
 zesduizend ponden van veertig grooten, die,
 uit den honderdsten penning, gevonden wer-
 den (v). Haar Vader hadt niet in 't Huwe-
 lyk bewilligd, en 't liep aan, tot in 't jaar
 1580, eer hy zig verzoende met den Prinse
 (w): die, veelligt, om hem tot vreedzaame
 ge-

(q) THUANUS *Libr.* LI. p. 486.

(r) BOR VIII. *Boek*, bl. 120 [644].

(s) Apolog. by BOR Auth. *Strukk.* II. *Deel*, bl. 72.

(t) VIGLIUS *ad* HOPPER. *Epist.* CCL. CCLV. p. 242, 243.

(u) THUANUS *Libr.* XXVIII. p. 39. A. B. Apolog. *als boven*
 bl. 73.

(v) Resol. Holl. 4, 6, 10 *Juny* 1 *July* 1575. *bl.* 352, 362,
 381, 384, 454.

(w) THUANUS *Libr.* LXXII. p. 460 C.

gedagten te brengen, eene maand na zyn Huwelyk, gelyk wy hier voor hebben gemeld, niet belooven wilde, de Roomsche Religie, hier te Lande, te doen ophouden, schoon hy 't ontwerp, waarin hem dit geverg'd was, eene maand voor zyn Huwelyk, hadt goedgekeurd (x).

Doch de plegtigheden des Huwelyks ver- hinderden den Prins niet, te zorgen voor 's Lands welstand. 't Was maar vier of vyf dagen voltrokken geweest, toen hy zig, op de tyding dat Don Louis eenen aanflag op Zeeland in den zin hadt, naar Walcheren begaf, om orde te stellen (y). Terwyl hy zig hier ophieldt, gelukte het eenigen zyner leien en roeibarzen, elf of twaalf vyandyke kromstevens, in eene kreeke omtrent Nieuwgastel, te veroveren en in den brand te steeken (z): 't welk de Staaten, by een Affchrift van den brief zyner Doorlugtigheid, uit Ooltgensplaatte gedagtekend, aan Gouda en aan de nabuurige Steden bekend maakten (a). De tyding deezer verovering gaf eenige verkwikking aan de benaauwde Steden van deezen oord, alzo menze, twee dagen na 't berennen van Oudewater, ontving. Sommigen melden, dat Requesens, ten deezen tyde, poogde, Middelburg en Rammekens in te neemen, door verraad; doch dat de toeleg ontdekt werdt, en eenigen der verraaderen gestraft (b). Ik twyfel nogtans aan de

PHILIPS III.
1575.

De Prins
's verreeft
naar Wal-
cheren.

bemag-
tigteeni-
gevyand-
lyke
krom-
stevens.

(x) Zie hoven *bl.* 18, 22.

(y) Resol. Holl. 18 Juny 1575. *bl.* 408.

(z) BOR VIII. *Boek*, *bl.* 123 [64-].

(a) Resol. Holl. 21 July 1575 *bl.* 555.

(b) LANGUET. *Epist. Libr.* 1. [II.] *Ep.* XLIV. p. 108.

FILIPS III. 1575. gegrondheid van dit verhaal, welk, zo veel my bekend is, by niemant onzer schryveren, te boek is gesteld. De Landvoogd hadt het, eigenlyk, op Zierikzee en 't Eiland Schouwen gemunt, werwaards hy, in Herfftmaand, den merkwaardigsten togt deedt, dien de gantsche Spaansche kryg heeft uitgeleverd, en die hierom verdient, dat wy 'er, beknop- telyk, van gewaagen.

XV. Eenige uitgeweecken' Zeeuwen hadden Don Louis vertoond „ hoe gemaklyk men, van Merkw- „ Thoolen, dat nog Spaansch was, kon waardige „ verscheepen, op Filipslant, welk, na den togt der „ vloed des jaars 1522, onbeverscht gele- Spaan- „ gen hadt: voorts, hoe, van hier, eene plaat schen, „ liep naar Duiveland, die, met laag water, door 't „ droog lag, en waarover men, door de Zy- naar Dui- „ pe, eene enge kil, op Duiveland, en van veland en „ daar, door eene waadbaare kreeke, op Schou- „ Schouwen geraaken kon. Zo de Zeeuw- wen. „ sche vloot al ter wederzyde der plaate „ kwam leggen, hadt men hoop van haar, „ aan de eene of aan de andere zyde, te doen „ afdeinzen. Of zo men slegts meester kon „ worden van de schans te Viane, was 'er „ kans, om den onderneemenen te hulp te ko- „ men, van de Moggershil, gelegen aan den „ uitersten hoek van Thoolen.” Don Louis, heet op deezen togt, deedt te Antwerpen dertig galeien, eenige kromstevens en ander klein vaartuig gereed maaken, en bragt drie- duizend knegten, vierhonderd ruiters en tweehonderd delvers byeen, in 't Land van Thoolen. De Ruiters liet hy in de Stad, de overige hoop toog naar het Dorp S. Anne- land,

land, vanwaar eenigen, by dage, om de FILIPSL. diepte te peilen, op Filipsland werden over- 1575. gescheept. Toen kooshy vyftienhonderd man, om, nevens de graavers, de Zype tot op Dui- veland te doorwaaden. Elk hadt een zakje met twee pond buskruid, een paar schoenen, en voor drie dagen aan beschuit en kaas aan den hals: of zy 't platte land ontbloomt van leeftogt mogten vinden, en zo haast geenen toevoer bekomen konnen. Deezen werden, insgelyks, overgezet op Filipsland, terwyl de overigen in de vaartuigen gegaan waren. 't Was nu de agtentwintigste van Herfst- maand, en de Maan, anderhalf etmaal oud in 't laatste Kwartier, ging tusschen elf en twaalf uren op, en schein voorts den gant- schen nacht door. Tusschen vier en vyf uren, was 't water op zyn laagst. Ter mid- dernacht dan, stappen de keurlingen, twee aan twee, af van Filipsland, 't zyd- en hals- geweer om hoog houdende. De Zeeuwsche vloot, veertig kloeke schepen sterk, hadt zig, ter wederzyde, uitgestrekt langs de plaa- te, zo dicht aan dezelve, als de ondiepte ge- hengen wilde: eenige schuiten, om nader by te zyn, waren op 't droog gaan zitten. 't Weerlichte dat pas sterk: en de ongestadig- heid en 't schitteren der stralen was oor- zaak, dat men niet veel rooijen kon in 't schieten, vooral als de Spaanschen, niet ver- der dan tot de knieën, door 't water lobber- den; doch als zy tot aan buik en navel daal- den, liep 't bovenlyf meer gevaars van ge- raakt te worden. De Zeeuwen bereikten hen niet slegts met roers, maar zelfs met lange

.Filips III stakken, daar, aan 't vooreinde, kneppels
 .1575. van afhingen. Ook sleepteze 'er eenigen,
 met haaken, naar zig toe. Ondertusschen,
 raakte de meeste hoop over: maar *Gabriël de*
Peralta, die, met zyn vendel, den agtertogt
 hadt, tot onder de delvers zynde voortge-
 stapt, werdt van den vloed belooopen. Daar
 dringt men elkanderen van 't pad, en wag-
 gelt, en struikelt, en valt in de baaren. Die
 stand hielden staken, naauwlyks, de borst,
 sommigen slegts het hoofd ten stroome uit.
 Hier bleef 'er menig, en alle de delvers, op
 tien na. *Peralta* zag zig genoodzaakt, te rug
 te trekken, en kwam, ter naauwer nood,
 wederom op *Filipsland*, en in de schepen.
 Maar met den oggend, bevondt zig *Joan O-*
sorio d'Ulloa, met de overige vendels, op den
 oever van *Oost-Duiveland*, die, na 't uitstor-
 ten van een kort gebed aan de Heilige Maagd
 en aan den Apostel Sint Jakob, met gevelde
 spietfen, den dyk opstappen. Agter denzelven,
 lagen tien vendels Franschen, Engelschen
 en Schotten, onder *Karel van Boifot*, die,
 't zy by ongeluk of uit moedwil, onder 't
 affchieten der handbuffen, door eenen der
 zynen, werdt doodgeschooten: 't welk zo
 veel verwarring en schrik baarde, dat de Staat-
 schen zig terstond op de losse vlugt begaven,
 ten deele naar de schepen, en ten deele naar
 de schansen, die, hier en daar, op 't Eiland
 lagen; doch allen, door de Spaanschen, be-
 magtigd werden. Ondertusschen, was de
 vyandyke Vloot onder *d'Avila* aan *Duive-*
land gekomen. 't Meeste volk, dat 'er op
 was, ondernam toen de kreek tusschen *Dui-*
 ve-

veland en Schouwen, modderig, en bezet met ^{Philip III.} ~~Philip III.~~ biez en andere ruigte, te doorwaaden. Zy ^{1575.} ~~1575.~~ worstelden 'er ook door heenen, en stapten op Schouwen aan land. Hier stonden vyfhonderd Staatschen geschaard, die, verbluft door 't enkel gezigt der Spaanschen, en door 't aandringen van niet meer dan honderd schutten van den voortogt, gelyk hunne makers op Duiveland, aftrokken, naar Zierikzee. 't Gantsche Eiland werdt toen afgeloo-^{Brou-}pen van de Spaanschen; die Brouwershaven ^{wersha-} ~~wersha-~~ ^{ven inge-} ~~ven inge-~~ ^{nomen.} ~~nomen.~~ (c), verlaaten van zyne bezetting, en een blokhuis tusschen Zierikzee en Borndam, door de Staatschen in brand gezet, innamen. XVI.

Midlerwyl, was in 't Leger gekomen ^{Gas-} ~~Gas-~~ ^{List van} ~~List van~~ ^{den Bal-} ~~den Bal-~~ ^{juw Vos-} ~~juw Vos-~~ ^{bergen,} ~~bergen,~~ ^{om Zie-} ~~om Zie-~~ *per van Vosbergen*, Hoogbaljuw van Zierikzee, en eenige anderen, met last, zo zy zeiden, om de Stad, by verdrag, op te geeven; doch in het zelve ook eenige Oorlogschepen terikzee begrypen, waarom zy vrygeleide derwaards ^{dient te} ~~dient te~~ ^{doen.} ~~doen.~~ verzogten. Mondragon, wien 't beleg van Zierikzee aanvertrouwd was, weetende hoe veel het inhebben zou, de Stad, met geweld, te dwingen, bewilligde in hun verzoek: doch zy bewerkten regt het tegendeel van 't gene zy voorgewend hadden by de sloopshopluiden, aanwyzende, welke dyken men door te steeken hadt, tot beveiliging der Stad, en tekens beraamende, om elkanderen kondschap te geeven van den stand der zaaken. Zelfs beschikten zy, dat 'er, by nagt, volk en voorraad in de Stad geholpen werdt. Te rug gekeerd, maakten zy den Spaanschen diets,

(c) BOEK VIII. Boek, bl. 123 [648].

FILIP III. diets, dat zy, met de schepen, klaar waren, **1575.** en nu slegts verflag in de Stad hadden te doen, om terstond in onderhandeling te konnen treden. Doch toen hierop niets volgde, bespeurden de Spaanschen te laat, dat zy misleid waren, en raadslaagden, terstond, of men Zierikzee of eerst Bommenede zou aantasten (d). Tot dit laatste werdt beslooten, op dat Zierikzee en Schouwen, als men deeze plaats agter de rugge liet, door dezelve, geen' onderstand zouden konnen krygen, uit Holland. Bommenede werdt dan beschooten uit twaalf stukken, die, binnen drie dagen, eene tamelyke opening maakten. Toen tradt men in onderhandeling, welke pas aangevangen was, of een Vendrig bestondt, buiten last, eenen oord aan te vallen, die hem zwakst schein; doch hy werdt 'er zo ontvangen, dat hy met veertig der zynen sneuvelde. Hierop brak de handel af. De Spaanschen, aan 't stormen gevallen, werden mannelyk afgekeerd, en, door den opgekomen vloed, want zy hadden de plaats van den zeekant aangetast, gedwongen te deinzen. Twee dagen daarna, op den vyfentwintigsten van Wynmaand, werdt de storm hervat, die vyf uren duurde, en byster veel bloeds kostte. Eindelyk, werden de Spaanschen der veste meester; daar, volgens het lot der Plaatsen, die stormenderhand overgaan, eene yffelyke slagting viel, zo dat 'er geene twintig, krygsluiden en burgers, te lyve bleeven (e). Terstond hierna, werdt het

Bommenede beschooten,

en stormenderhand ingenomen.

Zierik-

(d) HOOFD X. Boek, bl. 436-440.

(e) BOEK VIII. Boek, bl. 125 [651].

het beleg van Zierikzee ondernomen. Arend FILIPS III. van Dorp was hier Overste, en hadt de Stad, 1575. in alleryl, weeten te voorzien, en in staat ge-zee bele-steld van tegenweer. Requesens kwam zelfgerd. in 't Leger, om orde op 't beleg te geeven. Hy was verzeld van Chiappin Vitelli, die, op de te rug reize, met de koets omgesmeeten zynde, zig derwyze bezeerde, dat hy, in 't schip tusschen Schouwen en Antwerpen, overleedt (f).

Zierikzee bleef belegerd, tot in den vol-Verdere genden zomer. Midlerwyl, werdt Holland vyand- van verscheiden' oorden gedreigd en over-lykhe-vallen, waardoor de kragten der Bondge-den.nooten verdeeld en gedund werden. In Friesland, daar de Sonoischen, in Oogstmaand, het Dorp Balk geplonderd en verbrand hadden (g), te Amsterdam, en aan andere oorden, werden schepen toegeruſt. De Heer van Billy, eenen vergeeffchen toeleg op Texel gehad hebbende, plonderde Vlieland. 't Zelfde zagt hy ook Wieringen te doen; doch 't ging hem hier als op Texel (b). Requesens hadt ook het oog geworpen op de Dordrechtſche Waard; doch Oranje voor kwam hem, brengende aldaar eenentwintig vendelen knegten, honderd ruiters en drieduizend boeren byeen, waardoor de Waard buiten gevaar geſteld werdt (i).

Doch door 't onderneemen en afwenden XVII. van Verle-genheid

(f) VIGLII Epist. Select. Ep. CLXXVI. p. 401. STRADA Dec. I. Libr. VIII. p. 459.

(g) BOR VIII. Boek, bl. 122 [647].

(b) BOR VIII. Boek, bl. 124 [650].

(i) BOR VIII. Boek, bl. 127 [653].

Febr. III. van zo veele aanslagen tevens, raakten de
1575. geldmiddelen, beide aan de Spaansche en
 om geld, aan de Staatfche zyde, aan een einde (*k*).
 aan de Don Louis kon de Staaten niet beweegen tot
 Spaan- bewilliging in de schattingen, voorleeden
 sche en jaar, gevorderd. De leening van twaalf-
 aan de honderdduizend guldens, nu door hem ver-
 Staatfche zocht, wilde ook niet vlooten. Hy besloot
 zyde. dan wederom, gelyk voorheen, op eigen ge-
 zag, ommeſlagen te doen: waardoor hy Bra-
 bant en daarna ook de andere Landſchappen
 dwong te bewilligen in de leening, die nog-
 tans traaglyk werdt opgebracht (*l*). In Hol-
 land en Zeeland, kwam het ook ten uiterſten
 armelyk om met 's Lands middelen. De kryg
 ſtondt geweldig veel gelds, terwyl de beſte
 oorden des Lands onder water ſtonden, en
 de peering alomme uitteerde, waardoor de
 Ingezetenen minder in de gemeene laſten
 draagen konden. Ook leedt het Noorder-
 kwartier, in den volgenden winter, door
 eenen geweldigen ſtorm, wel tweehonderd-
 envyftigduizend guldens ſchade (*m*). Onder-
 tuffchen, hadt men den Prinſe, in Gras-
 maand, reeds honderdenvierduizend guldens
 ter maand, voor den tyd van vier maanden,
 tot de koſten des krygs, moeten toeftaan (*n*),
 in welken de Steden haar aandeel droegen,
 volgens eene verdeeling, door zyne Door-
 lughtigheid zelve, gemaakt (*o*). En om dee-

ze

(*k*) VIGLIU Epist. Select. Ep. CLXXVI. p. 401.

(*l*) BOR VIII. Boek, bl. 124, 129 [650, 655].

(*m*) BOR VIII. Boek, bl. 131 [658].

(*n*) Refol. Holl. 16 April 1575. bl. 231.

(*o*) Refol. Holl. 20 April 29 July 13 Octob. 1575. bl. 244,
 538, 692.

ze fomme , die naderhand op honderdduizend ponden verminderd werdt, te vinden, moest men, in 't volgende jaar, komen, tot tot het heffen van eenen honderdften penning van de waarde der Huizen en Landeryen (p), konnende de gewoonlyke middelen niet toereiken, om zulke zwaare Beden te voldoen. In Hooimaand, hadt men ook in eene leening van vyftigduizend ponden over de rykste Ingezetenen van Holland be-willigd (q). Wyders werden veele Graaflyke en geestelyke goederen, ook zulken, die, door de uitgeweekenen, ontruimd en te voo-ren opgetekend waren, om gereede pennin-gen, verkogt, midt de koper, tot de helft der uitgeloofde fomme toe, zou mogen korten, 't gene hem 't Land, geduurende den oorlog, schuldig geworden was (r). Aan al het welke, *ligtelyk* bespeurd kon worden, hoe sober thans 's Lands kasse voorzien was. Zelfs, hielden de Staaten 's Lands penningen zo zeer te raade, dat zy de wedde zyner Door-lugtigheid, die op zesentwintigduizend pon-den in 't jaar vastgesteld was, niet dan by de week, én op hunne byzondere Ordonnantie, betaald wilden hebben (s).

In deeze algemeene verlegenheid, die, door het beleg van Zierikzee en van Woerden, en door de aanslagen des Landvoogds aan ver-schei- XVIII.
Handel
over het
zoeken
van uit-

(p) Resol. Holl. 10 July 1575. bl. 385. 4, 7 July 1576, bl. 85, 86.

(q) Resol. Holl. 22 July 1575. bl. 529.

(r) Resol. Holl. 28 July 1575. bl. 533. **BOEK VIII. Boek,**
bl. 131 [658].

(s) Resol. Holl. 10, 28 Aug. 1575. bl. 557, 607. 31 Dec. 1576. bl. 214.

Febr. III. scheidende oorden, merkelyk toenam, begon
 1575. men, ter Staatsvergaderinge van Holland, sterk
 heem- uit te zien naar uitheemsche hulpe. De Prins
 sche hul- zelf was bedugt, dat Holland en Zeeland den
 pe. kryg niet lang zouden kunnen uithouden, en
 hadt, hierom, terstond na 't afbreken der
 Vredehandeling te Breda, gedrongen op het
 sluiten van een verbond met de eene of de
 andere nabuurige Mogendheid. De Staaten
 scheenen hiertoe niet ongenegen; doch men
 stondt lang in beraad, werwaards men zig
 wenden zou, tot het Duitsche Ryk, tot Frank-
 ryk, of tot Engeland. Oranje hadt, reeds
 in Zomermaand, voorgeslaagen „ of men niet
 „ met het Ryk behoorde te handelen, om
 „ zig, met behoudenis der voorregten, onder
 „ het zelve, te begeeven, midts men, voor-
 „ af, onderstondt, of men de bescherming
 „ des Ryks, ook onder mindere voorwaar-
 „ den, zou kunnen verwerven (f).” Zelfs
 waren 'er, al vroeger, gezanten benoemd,
 om, te gelyk met den Graave van Zwart-
 senburg, naar Duitschland te reizen (u); doch
 de Landvoogd Requemens hadt hun vrygelei-
 de geweigerd (v), waardoor, en uit andere
 oorzaaken (w), hunne reis opgeschort bleef,
 tot in den aanvang des jaars 1576, wanneer
 Leonard Kasembrood, Raad in den Hove
 van Holland en Adriaan Kromhout naar
 Duitschland en het Noorden toogen, niet
 om 't Land onder 't Ryk te brengen; maar
 al-

(f) Resol. Holl. 6 Juny 1575. bl. 363.

(u) Resol. Holl. 25 Febr. 1575. bl. 92.

(v) Resol. Holl. 13 April 1575. bl. 226.

(w) Resol. Holl. 19 Aug. 1575. bl. 580.

alleenlyk , om onderftand te verzoeken , Philips III.
 waarin zy tamelyk wel slaagden (x). De Prins 1575.
 hadt, onder anderen, voorgelaaen, dat men
 den Hertog, *Joan Kazimir*, moest zoeken te
 beweegen, om den Staaten Krygsvolk toe te
 fchikken; hem, tot goedmaakinge van de
 kosten der wervinge, honderdentwintigdui-
 zend guldensbeloovende: in welken voorflag
 bewilligd was (y). 't Bleek, ondertuffchen, Men
 klaar genoeg, dat de Staaten weinig gene- spreekt
 genheid hadden, om de opperfte magt over van 't
 de Landen eenen vreemden Heere op te draa- verlaaten
 gen; doch zy zagen geenen kans, om, zon- van den
 der dat zy dit deden, iemand te beweegen, Koning.
 tot het zenden van merkelyken onderftand.
 De Prins oordeelde ook, dat men hiertoe ko-
 men moest. En in 't begin van Hooimaand,
 eer nog de Vredehandeling afgebroken wa-
 re, ftemden de *Edelen* en die van Zuidhol-
 land *ter Dagvaart* „ dat men den Koning,
 „ alseen' dwingeland, die zyne Onderzaaten
 „ zocht te verdrukken en te verderven, eerst-
 „ daags, behoorde te verlaaten, en eenen
 „ anderen Befchermer te zoeken.” Doch die
 van 't Noorderkwartier vonden dit toen nog
 ongeraaden. Zierikzee meende, dat men nog
 eens om 's Keizers bemiddeling behoorde aan
 te houden (z). Men befloot dan „ eenigen
 „ te magtigen (4), om, met den Prinse, te
 raad-

(x) BOR VIII. Boek, bl. 132 [661].

(y) Regift. ten Raede van Middelh. 3 Jan. 1575 [1576] f.
 227 *verf.*

(z) Refol. Holl. 7 July 1575. bl. 474.

(4) Te weeten, den Graaf van Kuilenburg, Arend
 van Dorp, Jakob Pauli, Kornelis Koning, François
 Maal.

FILIPS III. „ raadpleegen , over de wyze , waarop men
1575. „ vreemde hulp zou mogen zoeken , zonder
 „ eenige Mogendheid in den Lande in te laa-
 „ ten , of deeze Staaten te scheiden van zy-
 „ ne Koninglyke Majesteit (a).” Doch zyne
 Doorlugtigheid deedt , op dit gewigtig
 stuk , dat eenige maanden steeken bleef , de
 Staaten , in den aanvang van Wynmaand ,
 nog eens , te Rotterdam beschryven . Hier
 werdt wederom onderzocht , of men naar gee-
 ne uitheemsche hulp behoorde te staan . De
 Edelen , Dordrecht , Rotterdam , Gorinchem
 en Briele hielden dit hoog noodig . Delft ,
 Leiden , Gouda en Schiedam zouden eerst
 verslag doen . Twee uit de Edelen en die
 van Dordrecht , Delft en Rotterdam werden
 gemagtigd , om met den Prinse te spreken ,
 die verklaarde „ dat men , op zo gewigtig
 „ een punt , als het aanzoeken van vreemde
 „ hulpe ware , het goeddunken van de Vroed-
 „ schappen der Steden behoorde te hooren ,
 „ op dat hy niet schynen mogt , hierin ; iet
 „ alleen te hebben gedaan (b).” Eenige da-
 gen daarna , verklaarden de Edelen en Ste-
 den , eenpaariglyk „ dat men den Koning
 „ verlaaten en vreemde hulp zoeken moest ,
 „ de keuze stellende aan den Prinse , die eg-
 „ ter , op 't stuk der Regeeringe , vooraf ,
 „ het goeddunken der Staaten zou hebben
 „ in te neemen.” Gouda alleen oordeelde
 't

(a) Resol. Holl. 9 July 1575. bl. 422.

(b) Resol. Holl. 3 Octob. 1575. bl. 668, 669. BOEK VIII. Boek,
 bl. 125 [650].

Maalzon , Adriaan Kromhout , Andries Jakobszoon den
 jongen , en 's Lands Advokaat , Paulus Buis.

't een en 't ander ongeraaden (c). Van toen ^{Philip III.} af, raadpleegde men, met ernst, of men 1575. Frankryk of Engeland, om onderstand, zou Raad-
aanzoeken (d). De Staaten en 't volk neig-pleegin-
den meest tot Engeland; daar de Hervorm-^{gen, of}
de Godsdienst beleeden werdt, en van waar ^{men met}
men ligter hulp te water bekomen kon. Doch ^{of Enge-}
de Prins scheen meer tot Frankryk gezind. land zal
't Zy hy, hiertoe, door zyn Huwelyk met ^{hande-}
eene Dogter uit den Huize van Bourbon, of ^{len.}
door de gelegenheid van zyn Prinsdom Oran-
je in Frankryk, werdt aangezet; of dat hy
zig van Frankryk meer beloofde, dan van
Engeland, daar 't belang des Koophandels
altoos eenige afgunst plagt te verwekken,
terwyl men den Staatfchen, ten deezen ty-
de, nog verlofgelden te Calais heffen liet
(e): of dat hy, eindelyk, gemeend hebbe,
beide deeze Mogendheden te gelyk te moe-
ten aan de hand houden, om des te betere
voorwaarden van een van beide te bedingen:
welk laatste best met het staatkundig beleid,
welk de Prins doorgaans hieldt, overeen-
kwam. Ook hebben wy te vooren (f), gezien,
dat hy gewoon was, met beide deeze Mo-
gendheden, genoegzaam op eenen tyd, te
handelen.

Doch uit den naam van zyne Doorlugtig- ^{XIX.}
heid en de Staaten, werdt beraamd, eerst ^{Men be-}
een Gezantschap naar Engeland te schikken. ^{suit eerst}
Men was, onlangs, in eenige moeite geraakt ^{een Ge-}
^{zant-}
^{metschap}

(c) Resol. Holl. 13 *Octob.* 1575. *bl.* 692.

(d) METEREN V. *Boek*, *f.* 100 *vers.*

(e) REYD I. *Boek*, *bl.* 13.

(f) VI. *Deel*, *bl.* 333, 446.

FILIPS III. met dit Ryk, uit hoofde van zekere agter-
1575. stallen ter somme van vyftigduizend guldens,
naar En- die de Staaten aan eenige Engelsche Krygs-
geland te oversten schuldig gebleeven waren (*g*): 't
zenden. welk egter weinig gevolg hadt. Doch wat
laater, vondt Koningin Elizabet raadzaam,
op 't aanhouden des Spaanschen Gezants,
wiens meester zy nu naar de oogen moest
zien, om dat hy haar, door het styven der
Schotten, merkelyken ondienst doen kon,
den Nederlandschen ballingen, en elk, die
de wapenen droeg tegen den Koning van
Spanje, haar Ryk te verbieden, met naame
den Prinse van Oranje en zyn gezin, de Graa-
ven van Kuilenburg, van den Berge en van
der Mark, de Heeren van Lumbres, Mero-
de, Boifot, Aldegonde, Mansart, Mathe-
nes, van Dorp, Junius, Wyngaarden, Ny-
veld en anderen, tot omtrent vyftig in geta-
le (*b*). Schadelyk schein dit, voor Holland
en Zeeland, alwaar men, nog onlangs, be-
flooten hadt, eene party geschut, in Enge-
land, te laten koopen (*i*). Doch de Prins,
bewust dat de Koningin dit verbod, haars
ondanks, hadt moeten doen, magtigde, kort
hierna, den Kolonel Eduard Chester, om,
met believen van haare Majesteit, eenige
penningen in Engeland te ligten (*k*); doch
of hem dit gelukt zy, is my niet gebleeken.
Te gelyk, deedt de Prins, door Junius en
Aldegonde, in Frankryk, verneemen, of men
van

(*g*) Resol. Holl. 14 Juny 1575. bl. 396.

(*b*) Resol. Holl. 13 July 1575. bl. 492.

(*i*) Resol. Holl. 6 July 1575. bl. 473r.

(*k*) Resol. Holl. 29 July 1575. bl. 540.

van daar ook eenigen onderstand zou kunnen PHILIPS III. 1575. bekomen (l). Doch Elizabeth, bedugt dat men zig te diep met Frankryk inlaaten mogt, zondt *Daniel Rogers* herwaards, om zulks te ontraaden. Hy slaagde ligtelyk, in zyn oogmerk, by de Staaten, die agt Gemagtigden benoemden, om met hem te handelen: ten zelfden tyde, den last, aan eenigen gegeven, om met den Prinse te raadpleegen, over 't zoeken van uitheemsche hulpe, wederom in-trekkende (m). Doch hy vondt den Prins, naar 't schein, nog geneigd tot Frankryk. De Koningin riedt toen *Filips* vrede te maaken met den Prinse, uit vreeze, dat hy zig, anders, in de armen van Frankryk werpen mogt. Ook zocht zy Oranje zelven de handeling met Frankryk te ontraaden. Doch sommigen verhaalen, dat de Predikant *Pieter Villers* hem, daarentegen, van de handeling met Engeland poogde af te maanen, hem voorhoudende, dat de Koningin geen' een' bekwaam Krygsoverste hadt dan den Graaf van Suffex, wien nagegeven werdt, dat hy den Protestanten niet gunstig was (n).

De handeling met Engeland ging egter Voortvoort. De Staaten benoemden, in Slagt-gang en maand, den Advokaat Buis en Doktor Fran-uitslag çois Maalzon, tot hunne gezanten derwaards van den handel in (o). De Prins voegde 'er den Heer van Al-Engeland. degonde by, als Hoofd van 't gezantschap. De Gezanten kwamen omtrent Kerstyd in En-ge-

(l) BOEK VIII. Boek, bl. 118 [641].

(m) Resol. Holl. 14 Nov. 1575. bl. 730.

(n) CAMDEN. Hist. Elizabethæ P. II. p. 265.

(o) Resol. Holl. 22. Nov. 1575. bl. 731.

FILIP III. geland. Zy vertoonden der Koninginre, wat
1575. „ 'er te Breda gehandeld ware, en hoe de
 „ Prins en de Staaten, wanhoopende aan ee-
 „ ne veilige vrede, zig te haarwaards keer-
 „ den, als tot eene regtschaapen' bescherm-
 „ ster des Geloofs, en eene Vorstinne ge-
 „ sprooten uit Hollandschen bloede" naam-
 „ lyk, uit Filippa, Dogter van Willem den
 „ goeden, Graave van Henegouwen, Holland
 „ en Zeeland, aan welke Eduard de III, Ko-
 „ ning van Engeland, gehuwd was geweest
 „ (p). „ En zo haare Majesteit zig mogt wil-
 „ len laten beweegen, om de Staaten kragt-
 „ daadiglyk te ondersteunen, booden zy haar
 „ de Oppermagt over Holland en Zeeland
 „ aan, onder zekere voorwaarden, nader te
 „ beraamen." De Koningin hoorde de ge-
 „ zanten gunstiglyk, en benoemde, terstond,
 „ Gemagtigden, om met hen in nadere onder-
 „ handeling te treden. Midlerwyl, hadt Re-
 „ quesens, kennis van dit Gezantschap gekree-
 „ gen hebbende, den Heer van Champagnei
 „ naar Engeland gezonden, om eene spaak in 't
 „ wiel te steeken (q). Hy verzogt, onder
 „ deren, dat de Koningin, den Staatschen afge-
 „ zondenen, als wederspannigen tegen den Ko-
 „ ning, geen'gehoor verleenen, en 't Ryk ver-
 „ bieden wilde: waartoe Elizabet, nogtans,
 „ niet te beweegen was. De Staatschen hiel-
 „ den, ondertusschen, sterk aan om antwoord,
 „ verzoekende om de bescherming en hulpe
 „ haarer Majesteit, zo zy al niet geraaden mogt
 „ vin-

(p) Zie III. Deel, bl. 210.

(q) VIGLII Epist. Select. Ep. CLXXVII. p. 407.

vinden, de Oppermagt over deeze Landen Philips III.
 te aanvaarden (r). De Koningin schein hier- 1576.
 naar te luisteren; doch haare Gemagtigden
 merkten, in de byzondere onderhandelingen
 met de Staatschen, aan „ dat het haarer Ma-
 „ jesteit te lastig vallen zou, de Landen te
 „ beschermen tot haare eigene kosten: dat
 „ zy de bescherming der Landen, in naam,
 „ wel op zig wilde neemen; doch in der daad
 „ alleenlyk Walcheren, ten haaren koste,
 „ zou kunnen beschermen, zullende zy de be-
 „ scherming van Holland, aan den Prinse en
 „ de Staaten, moeten overlaaten.” De Ge-
 zanten spraken toen nog eens met de Konin-
 ginne, die, eindelyk, verklaarde „ dat zy,
 „ in deeze hoogwigtige zaak, geen besluit zou
 „ kunnen neemen, zonder vooraf het Huis
 „ der Gemeenten daarover te hooren.” De
 Gezanten, van dit antwoord der Koningin-
 ne, aan den Prinse en de Staaten, kennis ge-
 geven hebbende (s); werden 'er wederom een-
 nigen gemagtigd, om, op 't stuk van de O-
 verdragt der Landen aan Engeland, met den
 Prinse te raadpleegen en te besluiten. Doch
 Gouda en Woerden weigerden hierin te be-
 willigen. Ook wilden die van 't Noorder-
 kwartier eerst verslag doen (t). De Gezan-
 ten bleeven, ondertusschen, in Engeland wag-
 ten, tot op de vergadering van 't Parlement.
 Doch de Koningin kon niet besluiten, hun
 verzoek aldaar voor te stellen: noch gedoo-
 gen, dat zy 't zelve deden. De Gezanten,
 toen

(r) BOR VIII. Boek, bl. 132 [661].

(s) Resol. Holl. 11 Maart 1576. bl. 10.

(t) Resol. Holl. 15, 23 Maart 1576. bl. 15, 30.

FR. VIII. 1576. toen bespeurende, dat de Koningin voor eenen kryg met Spanje bedugt was, en daarom de Landen niet aanvaarden durfde; terwyl zy, aan den anderen kant, de Gezanten niet durfde afwvzen, uit vreeze, dat men zig met Frankryk verbinden mogt, begonden, eindelijk, ernstig aan te houden, om affcheid, welk hun, in Grasmaand, gegeven werd, verklaarende de Koninginne „ dat zy, op 't verzoek der Gezanten, nader antwoorden zou, „ als zy eerst bezogt zou hebben, of 'er geen „ middel ware, om vrede met den Koning te „ maaken.” Te vooren, hadt zy zig reeds laten verluiden, dat zy de bescherming der Landen op zig neemen zou, als de Vrede niet kon getroffen worden. Voorts begeerde zy, dat men geen verbond met Frankryk, ten haaren nadeele, zou aangaan. De vrede, meende zy ook, zou haast getroffen zyn, als men den Roomschen Godsdienst toeliet. Doch de Gezanten verzekerden haar, dat men van deezen Godsdienst, in Holland en Zeeland, reeds t'eenemaal vervreemd was. Ook deden zy toen nog een verzoek, om cenige penningen te mogen ligten. Doch de Koningin verklaarde zulks niet te kunnen gehengen, voor dat zy de voorgenomen' middelen van bevrediging in 't werk gesteld hadt. Zy liet hun egter toe, tweehonderd man te werven, en twee-endertig stukken geschüt in te koopen en te vervoeren (u). Ten besluite, betuigde zy haare hertelyke genegenheid tot de Landen, en beloofde, by de Vredehandeling, die

(u) BOEK VIII. Boek, bl. 133 [662].

die zy voorhadt, voor de behoudenis van FILIPs III. den Hervormden Godsdienst, te zullen zor- 1576.
gen. Met dit afscheid, keerden de Gezan-
ten wederom naar Holland, daar zy, op den
negentienden van Grasmaand, verslag hun-
ner verrigtingen deden, ter Staatsvergade-
ringe (v):

De Staaten, dus afgewezen in Engeland, XX.
begonden 't oog naar Frankryk te wenden. Begin der
Zy zagen, dat zy, den oorlog alleenlyk ver- onder
weerenderwyze konnende voeren, eindelyk, handelin-
voor 's vyands magt, zouden moeten buk- lingen
ken: en tot eenen aanvallenden kryg, behoef- met
den zy uitheemsche hulpe. Henrik de III, Frank-
Koning van Frankryk, hadt den Prinsc reeds ryk.
te kennen gegeven, dat men, diergelyken
voorstel als in Engeland gedaan was, aan
hem of zynen Broeder, den Hertoge van A-
lençon, begerende te doen, beter antwoord
te wagten hadt. Ook was 't de Koninginne
Moeder hierin eens met den Koning (w). De
Edelen en Steden van Holland en Zeeland,
Gouda uitgenomen, welk nimmer tot het aan-
zoeken van uitheemschen onderstand bewil-
ligen wilde, beslooten dan, dat de Prins, ne-
vens eenige Gemagtigden, met Frankryk, in
onderhandeling treden zou (x). In 't voor-
bygaan, moeten wy aanmerken, dat *Henrik*,
Koning van Navarre, ten deezen tyde, ook
scheen te staan naar 't gebied over deeze Lan-
den. Hieruit sproot de aanbieding van tien
of twintig vendelen Knegten, den Prinsc,
in

(v) Resol. Holl. 19 April 1576. bl. 42.

(w) RRVD I. Boek, bl. 12.

(x) Resol. Holl. 28 April 1576. bl. 57, 58.

Prins III. in Lentemaand, gedaan, die egter, beleefde-
1576. lyk, van de hand geweest was (y). De
 handel met den Koning van Frankryk bleef
 ook eene geruime poos steeken, ter gelegen-
 heid van het misnoegen aan het Fransche Hof,
 tusschen den Koning en zynen Broeder, den
 Hertoge van Alençon (z), en van de veran-
 dering, sedert, gevallen in de Regeeringe
 der Nederlanden.

XXI. De onderhandelingen met Engeland en
 Krimpen met Frankryk deden duidelyk zien, in hoe
 herno- groote verlegenheid, de Staaten deezer Lan-
 men. den geraakt waren. De Prins zelf vindt zig,
 ten uitersten, benard. Want schoon 't hem
 gelukt was, op den eenentwintigsten van
 Sprokkelmaand, de sterke schans te Krimpen
 en nog twee anderen, in deezen oord, te
 herwinnen (a), van welken aanslag de Graaf
Filips van Hobenlo, Broeder van Graave Wolf,
 onlangs herwaards gekomen (b), om den Prin-
 se, in zaaken van oorloge, tot hulp te die-
 nen, op eene Jaarwedde van vyfduizend gul-
 dens (c), 't beleid gehad hadt; was zyne Door-
 lugtigheid egter bekommerd, dat hem de ge-
 meenschap tusschen Holland en Walcheren,
 door het bemagtigen van Zierikzee, zou af-
 gesneden worden. De geringe hoop op den
 's Prinsfen wanhoor- handel in Engeland prangde hem, insgelyks,
 pige zeer: en wil men, dat hy, nu of wat laater,
 voorflag. den wanhoopigen voorflag zou hebben ge-
 daan,

(y) Resol. Holl. 15 Maars 1576. bl. 19. Zie ook BOR IX.
Boek, bl. 153 [691].

(z) DANIEL *Tom.* IX. p. 50, 51.

(a) BOR VIII. *Boek*, bl. 133 [662].

(b) BOR VIII. *Boek*, bl. 101 [617].

(c) Resol. Holl. 12 Nev. 1575. bl. 729.

daan van, na 't verbranden der molens en FILIPS III.
't doorsteeken der dyken, om 't Land voor 1576.
den vyand te onbruik te maaken, met
vrouwen en kinderen en 't beste der tilbaa-
re haave, sloop te gaan, en eene veiliger
verblyfplaats op te zoeken (d). 't Zy dat hy
waarlyk gemeend hebbe, dat de zaaken tot
zulk een uiterste waren gebragt, 't zy hyze
ten ergsten heeft willen afmaalen, om de
Staaten, te eerder, tot het inhaalen van uit-
heemsche hulpe te doen besluiten.

Maar midden in deeze verlegenheid, sterft XXII.
de Landvoogd Don Louis de Requesens. Ee-Dood
ne heete of Pestkoorts, die hem slegts vyf van den
dagen in 't bedde gehouden hadt, benam hem Land-
't leeven, op den vyfden van Lentemaand voogd
(e). Hy was nog niet lang in 't bewind ge-Reque-
weest, toen hy de agting van 't volk, zien-
de hem Alvas voetschappen te dicht volgen,
grootendeels, begon te verliezen (f). Ook
wil men, dat hy zelf berouw van 't aanvaar-
den der Landvoogdye gehad heeft (g). Hy
overtrof Alva egter, in beleid, in vaardig-
heid, in bescheidenheid en in Godsdienstig-
heid. Doch in Krygskunde moest hy verre
voor hem zwigten. Voorts hieldt hy, zo wel
als Alva, alle de Nederlanders voor Ketterfch,
en ter dier oorzaake, voor ongetrouw aan
den Koning (h). Filips hadt hem last gege-
ven, om, des noods, eenen opvolger te noe-
men.

(d) HOOFD XI. Boek, bl. 452.

(e) VIGLIUS Epist. Select. Ep. CLXXVIII. p. 407. BOEK VIII.
Boek, bl. 134 [663].

(f) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCXXX. p. 304.

(g) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CXCIV. p. 734.

(h) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCLXIV. p. 360.

PARISIËN men. Ook vindt men, dat hy Barlaimont 1576. tot het beleid der zaaken van Regeeringe ge- doodverwd, en 't bewind des oorlogs, voor den Graave van Mansfeld, geschikt hadt (i). Doch zyne schielyke dood hadt hem belet, de laatste hand aan deeze schikking te leggen

De Raad van Staa- te aan- vaardt de Regee- ring. (k). De Raad van Staate nam dan, terstond na zyn affterven, het opperbewind over alles in handen. Ook kwamen 'er, eerlang, Brieven uit Spanje, waarby die Raad, door den Koning, in 't aangenomen bewind, bevestigd werdt, tot dat zyne Majesteit eenen anderen Landvoogd herwaards zenden zou (l). Men hielt deeze Brieven, in 't eerst, by 't gemeen, voor verdigt (m); doch sloeg 'er allengskens geloof aan. De Raad van Staate bestondt thans slegts uit drie Leden, den Hertog van Aarschot, den Graaf van Barlaimont en Viglius. Doch zy verkooren 'er, op 's Konings last, nog vier Leden by, Hieronimus Roda, eenen Spanjaard, Christoffel Affonville, Maximiliaan Vilain van Gend, Heer van Rassinghem, en Arnoud Sasbout, thans President van den Geheimen Raad. Van Roda alleen, beloofde het volk zig weinig goeds: vreezende men, in 't gemeen, dat hy, als een opvolger van Vargas, 't gezag des Raads der Beroerten te zeer zou zoeken staande te houden. De andere Raaden waren Nederlanders. Voorts werdt 'er een nieuwe Krygsraad opgerecht, die genoegzaam ge- heel-

(i) LANGUETI Epist. Libr. I. [11]. Ep. LXX. p. 177.

(k) STRADA Dec. I. Libr. VIII. p. 464.

(l) BOR VIII. Boek, bl. 134 [663].

(m) LANGUETI Epist. Libr. I. [11]. Ep. LXXIV. p. 185.

heellyk uit Spanjaards bestondt. De Graaf^{FILIP III} van Mansfeld, dien sommigen ook onder de 1576. Leden des Raads van Staate tellen (n), schynt een lid van deezen Krygsraad geweest te zyn. De Raad van Staate droeg hem, by voorraad, de Steévoogdy van Brussel op (o): 't welk veele heeft doen schryven (p), dat hem 't opperbeleid der zaaken van oorloge was toevertrouwd.

Eer wy Requiesens geheellyk verlaaten, ^{Jaarbegin} kunnen wy niet voorby, aan te merken, dat op den hy, by eene Ordonnantie van den zestienden ^{eersten} van Zomermaand des voorleeden jaars, be- ^{van} volen hadt, het jaar, voortaan, alomme, met ^{Louw-} den eersten van Louwmaand, en niet meer ^{maand} met Paaschdag, aan te vangen, vernietigende ^{vastge-} dus den zogenoemden styl van den Hove, die veele duisterheid en verwarring, in oude en ^{steld.} latere *schriften*, hadt beginnen te veroorzaaken (q). Uit het Register der Staatsbesluiten van Holland, is af te neemen, dat men, hier, reeds eenige jaaren geleeden, het jaar van den eersten van Louwmaand begonnen hadt. Ook vind ik, dat men, reeds in 't jaar 1532, gepoogd hadt, deeze verandering des Jaarstyls, ten Hove, door te dringen (r).

De onverwagte dood des Landvoogds gaf ^{XXIII.} den Prinse van Oranje en den Hollanderen en ^{Gevol-} Zeeuwen wederom eenigen moed. Men hoop- ^{gen van} te, dat de Raad van Staate den oorlog zo ^{de dood} sterk niet zou voortzetten, als tot hiertoe ^{des Land-} ge- ^{voogds.} ^{fchied}

(n) TASSIS *Libr.* III. p. 200.

(o) VIGLII *Epist. Select. Ep.* CLXXIX. p. 409.

(p) *N^o BOR IX.* Boek, bl. 137 [667].

(q) *BOR VIII.* Boek, bl. 120 [644].

(r) *MR. AERT VAN DER GOES* *Regist.* bl. 187.

FILIPS III. 1576. schied was : ook verwagte men , dat Nederlanders, gelyk de meeste Raaden waren, zo styf niet staan zouden, op het uitsluiten van den Onroomschen Godsdienst, en dat men, hierom, de afgebroken' Vredehandeling, met beteren uitslag dan voorheen, zou kunnen hervatten. De Koningin van Engeland floeg ook agt op de verandering, die de dood des Landvoogds scheen te zullen veroorzaaken, vaardigende, terstond daarna, brieven af aan den Prinse en de Staaten, waarin zy te kennen gaf „ dat zy 't bewind over de „ Landen niet met eere aanvaarden kon, voor „ dat zy een Gezantschap naar Spanje gezonden hadt, om te beproeven, of de Koning tot „ geene vreedzaame gedagten zou te brengen „ zyn.” Zy verzogt te gelyk, bedugt voor eene onderhandeling met Frankryk „ dat men, ter „ wyl zy de vrede zou zoeken te bewerken, „ geene uitheemsche hulp wilde inhaalen(s).” Uit welk schryven, te speuren was, dat de Koningin een weinig veranderd was van gedagten, sedert het overlyden des Landvoogds. Doch in Holland en Zeeland, was men ook een weinig veranderd. Men wilde zig nu met geene uitheemsche Mogendheden inlaaten, voor dat men hadt afgewagt, welke gevolgen de nieuwe wyze van Regeering hebben zou.

XXIV. De Raad van Staate scheen, in 't eerst, te willen treden in de maatregels des overleeden Landvoogds. 't Beleg van Zierikzee en van Woerden werdt voortgezet. Ook verbodt de Raad, in Grasmaand, op nieuws, al-

Schryven
der Koninginne
van Engeland.

Bedryf
des Raads
van Staate.

(s) BOEK IX. Boek, bl. 137 [667].

allen handel met die van Holland en Zeeland FILIPUS III.
 (1), ten zelfden tyde egter, den Stadhouder 1576.
 Hierges en den Raade van Holland, zittende te Utrecht, last geevende, om de Steden deezer twee Landschappen, schriftelyk, te noodigen, tot onderwerping aan den Koning (u): doch dit schryven deedt geene vrugt altoos. De Prins, al zyn vermogen aanwendende, om zig, tegen de poogingen der Spaanschen, te verzetten, dreef, derhalve, terstond na de dood des Landvoogds, de Vereeniging tusschen Holland en Zeeland, waarover, in 't voorleeden jaar reeds, gehandeld was, ernstelyk door. De Staaten der beide Landschappen waren, door hem, tegen den elfden van Lentemaand, te Delft, beschreeven: en hy hadt hun, hier, schriftelyk, de noodzaaklykheid der Vereeniging zo leevendig vertoond, dat men 'er met ernst aan begon te arbeiden. Men vreesde den Prinse, met het verschuiven van dit werk, verder te zullen verdoornen, hebbende hy zig reeds misnoegd getoond, „ dat de Staaten zynen „ goeden raad zo kwalyk naarkwamen: en „ wederom betuigd, dat hy niet langer in de „ Regeering zou konnen blyven, en liever „ zien zou, dat een ander in zyne plaatse „ gesteld werdt, zo mengeenen beteren voet „ wilde beraamen, op de Vereeniging, op „ de eenpaarige heffing der gemeene middelen, en op het gereeder voldoen van 't „ Krygsvolk (v).” Men bragt dan 't stuk der
 Ver-

(1) BOEK IX. Boek, bl. 147 [681].

(2) BOEK IX. Boek, bl. 147 [682].

(v) Resol. Holl. 13 Maars 1576. bl. 11.

FILIPS III. Vereeniging in de Vroedschappen der Steden van Zeeland en 't Noorderkwartier, die 1576. 'er nog niet op beslooten hadden; in welken het, door Gemagtigden van zyne Doorlugtigheid, werdt voortgezet (w). Eindelyk, werdt het Verbond van Vereeniging tusschen Holland en Zeeland, te Delft, op den vyfentwintigsten van Grasmaand, door den Prinse, door de Edelen, en door de Gemagtigden der Steden, Dordrecht, Delft, Leiden, Gouda, Rotterdam, Gorinchem, Schiedam, Briele, Geertruidenberg, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam, Medenblik, Purmerende, Middelburg, Zierikzee, Vlissingen en Veere getekend. 't Schynt, dat Bommel ook in dit Verbond heeft willen begreepen zyn (x); doch men heeft deeze Stad niet toegelaaten. De Steden Schoonhoven en Oudewater, in 's vyands handen gevallen, en Woerden nog belegerd zynde, konden nu 't Verbond niet tekenen, dat, voorleeden jaar, door haare Gemagtigden, reeds getekend was. Daarentegen tekenden nu Leiden en Geertruidenberg, die, te voren, niet getekend hadden. Het Verbond zelf kwam genoegzaam overeen met dat van voorleeden jaar. „ De hooge Regeering wordt hem opgedraagen, „ werdt, by het zelve, door de Staaten; „ *voor zo veel in hen was*, aan den Prinse, ongen, gedurende den oorlog, „ der den naam van *Hooft ende hoogste Overigbeydt*, opgedraagen, met volkomen' magt, „ om *foo lange de Landen in oorloge ofte wapenen*

(w) Resol. Holl. 22 April 1576. bl. 48.

(x) Resol. Holl. 23 Maars 1576. bl. 28.

„ zouden zyn, als Souverein ende Overhoofst, te Prins III
 „ mogen gebieden en verbieden. De Staaten, 1576.
 „ Amptenaars, Wethouders, Schutteryen en
 „ Gemeenten zouden zyner Doorlugtigheid,
 „ tot onderhouding van het Verbond, trou-
 „ we en gehoorzaamheid zweeren. Ook zou
 „ de handhaving van het zelve en van 's
 „ Lands voorregten, van wege den Prin-
 „ se, by eede, beloofd worden. Wyders,
 „ werdt beraamd, dat die van 't Noorder-
 „ kwartier en van Zeeland elk drie Gemag-
 „ tigten in Holland hebben zouden, en die
 „ van Holland, daarentegen, ook drie Ge-
 „ magtigten in 't Noorderkwartier, en drie
 „ in Zeeland, om voor de onderhouding van
 „ 't Verbond te zorgen (5). De Prins zou
 „ deeze Gemagtigten kiezen, uit eene be-
 „ noeming der Staaten (y).” In het Berigt-
 „ schrift voor deeze Gemagtigten, hadt de
 „ Prins, naar sommiger verhaal, eenige din-
 „ gen doen stellen, die men hielt te slyden
 „ met de voorregten der Steden, onder ver-
 „ klaaring, nogtans, dat menze in geen ge-
 „ volgtrekken zou. De Steden waren hierover
 „ kwalyk te vrede, en vindt men, dat die van
 „ Middelburg gezeid zouden hebben „ dat
 „ men den luiden, tot voorstand der vryheid
 „ aller-

(y) Resol. Holl. 28 April 1576. bl. 59. BOR IX. Boek, bl. 138, 140 [668, 672]. Groot-Flakaatb. II. Deel, kol. 2124.

(5) Ik vind, dat de Hollandfche Gemagtigten in Zee-
 land, kort hierna, nevens de Zeeuwfchen, in 't Ee-
 land Thoolen, verpagtingen gedaan hebben. *Regist.*
ten Raede van Middelb. 7 Sept. 1577. f. 303. *rect.*
 Dit geschiedde, in gevolge van dit Verbond; doch is
 van geen' langen duur geweest.

Philips III., allerlei zwaarigheden deedt ondergaan, en
1576. „hun, ondertuſſchen, door zulke byvoeg-
 „fels van de dingen in geen gevolg te zul-
 „len trekken, hunne vryheden ſcheen te
 „willen beneemen (z).” De Gemagtigden
 bleeven egter in bewind, zo lang de Prins in
 't leeven was; doch na zynen dood, heeft
 menze, wederzyds, t' huis ontbooden, en
 Holland, Zeeland en Weſtfriesland, welken
 de Prins, door het Verbond, waarvan wy
 ſpreeken, tot één Landſchap ſcheen te wil-
 len maaken, zyn wederom twee, en, in ze-
 ker opzigt, drie byzondere Landſchappen ge-
 worden.

XXV. Oranje, dus 's Lands Regeeringe op ee-
 nen vaſteren voet dan te vooren gebragt heb-
 bende, zocht de Staaten, van tyd tot tyd, te
 beweegen, tot het inwilligen van nieuwe Be-
 den, uit welken, de koſten moeſten gevon-
 den worden, die, tot het ontzet der beleger-
 de Steden, en tot de verdere laſten des
 Krygs vereiſcht werden. In Lentemaand,
 hadden die van Holland, voor 't meerder ge-
 deelte, reeds bewilligd, in vyfenvyftigdui-
 zend ponden eens (a). Doch de Prins vor-
 derde, ten zelfden tyde, van Holland en Zee-
 land, tot het onderhoud van honderdentien
 vendelen Knegten en honderd Oorlogſche-
 pen, tweehonderdentienduizend guldens ter
 maand, te gelyk eenige middelen van be-
 laſting op de verteeringe voorſlaande, uit
 welken, deeze ſomme zou kunnen gevonden

WOR-

(z) Leeven van Willem den eerſten, II. Deel, bl. 62b.

(a) Reſol. Holl. 1 Maart 1576. bl. 8.

worden. De Staaten hadden ook hierin be- FILIPSIII.
 willig: hoewel die van Zeeland en 't Noor- 1576.
 derkwartier, in 't eerst, eenige zwaarigheid
 gemaakt hadden (b). Nu vorderde hy, in
 Zomermaand, nog honderduizend guldens
 eens van die van Holland, welken, insge-
 lyks, beloofd werden (c). Doch 't kwam,
 onaangezien zulke zwaare inwilligingen, ten
 deezen tyde, met 's Lands middelen, zo schaars
 om, dat de Prins en de Staaten beslooten,
 het Haagfche Bosch om te doen houwen, en,
 met grond met al, te verkoopen; doch de
 onderhoorigen van den Hove en de Wet-
 houderschap van den Haage bragten, na veel
 aanloopens, te wege, dat men 't Bosch staan
 liet, mids de vertooners duizend guldens eens
 aan den Lande betaalden, en die van den
 Haage de Staaten ontfloegen van de voldoe-
 ning van vyftienhonderd guldens, wegens
 klokken, door hen, uit de Stede gehaald (d),
 om geschut van te gieten.

De Prins, zig nu eenigszins in staat gesteld Aansta-
 vindende, om iet te onderneemen, smeedde gen des
 verscheiden' aanslagen, die allen ongelukkig Prinzen.
 uitvielen. Barthold Entes, die, volgens Staats-
 besluit, niet meer in 's Lands dienst te water
 gebruikt mogt worden, was, in 't voorlee-
 den jaar, door den Prinse, voorzien met last
 (e), om, te Breemen en daaromtrent, eenig
 volk aan te neemen, waarmede hy zig op ter
 Schel-

(b) Resol. Holl. 15, 17 Maart, 24 Aug. 1576. bl. 16, 19, 142.

(c) Resol. Holl. 10, 14 Juny 1576. bl. 87, 88.

(d) Resol. Holl. 14 Januar. 1576. bl. 1. BOEK IX. Boek, bl. 241, 143 [673, 676].

(e) Resol. Holl. 8 Aug. 2 Octob. 1575. bl. 561, 667.

FILIPSIIL. Schelling onthieldt. Van hier deedt hy, in 1576. Bloei maand deezes jaars, eenen inval in Friesland, en verschanste zig te Oostmerhoorn. Doch de Heer van Billy noodzaakte hem, eerlang, de schans te verlaten: waarna zyn meeste volk verliep (*f*). Wat vroeger, hadden de Staatschen ook toeleg gemaakt, om Harlingen te verrassen, en Amsterdam in te nemen: doch beide deeze aanslagen mislukten (*g*). In den aanvang van Bloei maand, stak Sonoi af van Edam, zeilde de Vegt in, en bemagtigde Muident. 't Slot, schoon toen nog geene aarden wallen, en slegts twintig man in hebbende (*6*), zag hy egter, niet zonder grof geschut, te winnen. Doch eer dit aankwam, noodzaakte hem de Amsterdammers, van eenig volk van Hierges verzeld, de Plaats wederom te verlaten (*b*).

XXVI. De Raad van Staate deedt, midlerwyl, 't Zierikzee beleg van Zierikzee en Woerden voortzetgaat overten. Men hadt reeds meer dan eens gepoogd, by verdrag, volk en voorraad in Zierikzee te brengen; doch was geduurig, met verlies, afgewezen.

(*f*) BOR IX. *Boek*, bl. 144 [677].

(*g*) VIGLIUS *ad* HOPPER. *Epist.* CCLXV. p. 262.

(*b*) BOR IX. *Boek*, bl. 144 [677].

(6) HOOFT schryft (XI. Boek, bl. 448.) dat het Slot, door Paulus van Loo, bewaard werdt. Doch van elders blykt, dat van Loo, in of omtrent Wynmaand des voorleeden jaars, door de Staatschen, zynde opgeligt (VIGLIUS *ad* HOPP. *Epist.* CCLXVI. p. 850.), nog te Delft in hegtenis zat, in Zomer- en Hooimaand deezes jaars. Maar, verligtenis van kerker bekomen hebbende, ontsnapte hy, in Oogstmaand daaraan. *Resol. Holl.* 21 Juny, 26 July, 30 August. 1576. bl. 98, 123, 144.

zen. Oranje, die 't ontzet dier Stede zeer ^{FRANÇOIS III.} ter herte nam, was, in 't begin van Bloei- 1576. maand, zelf, ten deezen einde, met bewilling der Staaten (i), naar Walcheren vertrokken. Zyn toeleg was, de schans der Spaanschen, op den dyk te Borndam, te bestooken, met twee zwaare Oorlogschepen; doch Mondragon kreeg 'er de lugt van, en wist den aanlag te verydelen. Naderhand, deedt men nog eenige poogingen, om de Stad te ontzetten; maar alles liep hier den Staatschen tegen. Die van binnen dan, ziende, dat het ontzet te vergeefs verwacht werdt, beslooten, eindelyk, op den negenentwintigsten van Zomermaand, de Stad, by verdrag, over te geeven. Zy moest, tot afkoopng der plondering, en voor de behoudenis haarer voorregten, tweehonderdduizend guldens belooven. Doch men gaf haar hoop, dat de Koning haar de helft deezer somme zou kwyt-schelden. De bezetting zou, wel met geweer en pakkaadje; doch met stille trom, doove lonten en opgewonden' vendels uittrekken. De Bevelhebber van Dorp hadt, binnen eene maand, de vryheid des Heeren van Haamstede te bezorgen, of zelf in hegtenis te keeren. De Hoogbaljuw Vosbergen, die uitdruklyk van 't Verdrag uitgeslooten was (k), werdt, zo dra Mondragons Waalen in de Stad waren gekomen, scherpelyk nagespoord, eerlang gevat, en voor Mondragon gebragt, die hem 't bedrog, waar van wy te vooren (l) mel-

(i) Resol. Holl. 3 May 1576. bl. 70.

(k) BON IX. Boek, bl. 137, 145 [667, 678].

(l) Bl. 73.

FILIP III. melding gemaakt hebben, edelmoediglyk **1576.** kwytſcholdt, en de Stad tot zyne gevangenis gaf, waaruit hy egter, niet lang hierna, ontſnapte, den Graave van Hohenlo toen zulk eene opening geevende van derzelve gelegenheid, dat menze daarna te eerder wederkreeg (7).

Aanſlag op Geertruidenberg. Eenige weeken voor 't overgaan van Zierikzee, hadden de Koningschen eenen aanſlag voor op Geertruidenberg, waarin hun 't volk van Hopman *Enzenberg*, binnen de Stad in bezetting leggende, behulpzaam zou zyn (m); doch de toeleg werdt van paffe ontdekt en geſtuit (n). In Hooimaand, kreeg men de lugt van eene onderneeming op Gouda, welke Stad, terſtond, door den Prinſe, van meer volks voorzien, en merkelyk verſterkt werdt (o).

XXVII. Omtrent deezen tyd, was 'er een hevige geſchil ontſtaan, tuſſchen die van Holland en Zeeland en de Engeliſchen. De onzen, ontdekt hebbende, dat de Brabanders, op Franſche en Engeliſche naamen, ſluikhandel in Spanje dreeven, hadden zig, ſedert eenigen tyd, eene gewoonte gemaakt van alles te nemen, wat hun in zee te zwak ontmoette. Men eigende zig, 't is waar, den buit niet toe,

(m) Reſol. Holl. 14 Juny 1576. bl. 89.

(n) BOR IX. *Beek*, bl. 148 [683].

(o) BOR IX. *Beek*, bl. 153 [690].

(7) Dus ſpreekt 'er **HOORT** van (IX. Boek, bl. 451). Doch alzo Zierikzee van de Waalen verlaaten was, toen het, door 's Prinſen volk, bezet werdt, kan men, naauwlyks, begrypen, hoe Vosbergens opening iet heeft konnen toebrengen, tot het eerder wederkrygen der Stad.

toe, voor dat hy, door de Admiraliteit, op ^{FILIP III.} welke de Prins, wat laater, van nieuws, orde 1576. stelde (p), of, by hooger beroep, door den Raade in Holland, wettig gekeurd was; wanneer 't Land 'er een vyfde van trok. Doch als de genomen' goederen den vrienden wedergegeven werden, was men zelden gewoon, hun iet voor 't nadeel, geleden by het veragteren der reize, toe te leggen. Hieruit rees een vinnige twist met de Engelschen, die op 't wederzydsneemen en beslaan van verscheiden' schepen uitliep. In Hooimaand, werdt 'er egter, door Gemagtigden der Koninginne, een Verdrag met den Prinse, te Middelburg, getroffen, volgens welk, de beslaagen' schepen werden vrygegeven. Doch de Engelsche Vrybuiters hielden zig niet lang aan dit Verdrag. Zy namen, in Oogstmaand, wederom eenige Zeeuwsche schepen, waarom die van Holland de Heeren van Assendelft en Casembrood benoemden, om, uit hunnen naam, hierover, vertoogen te doen aan de Engelsche Koninginne (q). Ook zondt de Prins *Jaques Taffyn* naar Engeland. De twist, uit welken de Spaanschen zig reeds veel voordeels beloofd hadden, werdt, nog voor 't einde des jaars, bygelegd (r). 't Is te vermoeden, dat de Koningin 't geschil zo lang draagende hieldt, om, onder deksel van het zelve, wanneer zy 't goedvinden zou, over de bescherming van Holland en Zeeland, te kon-

(p) BOR IX. *Beek*, bl. 164, 166 [708, 708].

(q) Resol. Holl. 4, 12 Sept. 1576. bl. 151, 156.

(r) BOR IX. *Beek*, bl. 137, 154 [667, 691]. METELEN V. *Beek*, f. 103 versf.

FILIPS III
1576. kunnen handelen. Wy zullen beneden zien, dat zy, van tyd tot tyd, meer belang kreeg, om zig in de Nederlandsche zaaken te steeken. Ook zou men wel haast genoodzaakt geweest zyn, om, op nieuws, met haar in onderhandeling te treden, zo de muitery van 's Konings Krygsvolk en het samenspannen der gemeene Nederlanden tegen hunnen overlast de zaaken van den Prins en van Holland en Zeeland niet eene geheel andere gedaante gegeven, en het bondgenootschap te wege gebragt hadden, welk nog verscheiden' Nederlandsche gewesten vereenigd houdt. De oorsprong en de merkwaardige gevolgen deezer muiterye staan ons dan hier, beknoptelyk, te ontvouwen.

XXVIII. 's Konings Krygsvolk, dat voor Zierikzee
Muitery gelegen hadt, was, by 't overgaan der Stede,
van 's Konings wel twee-entwintig maanden solds ten agteren, en men hadt hun voldoening beloofd, na dat de Stad bemagtigd zyn zou. Doch de honderdduizend guldens, door de Burgerye, opgebragt, strekten niet ver genoeg. De Spanjaards, in Schouwen leggende, staken dan eerst de ooren op, roepende om volle betaalinge, en dreigende 't Land anders in vuur en vlam te zullen zetten: waarvan zy een staal toonden aan het Dorp Nieuwkerk, op den dertienden van Hoosimaand. Hun voorbeeld werdt gevolgd, door de Walsche bezetting van Zierikzee, die Mondragon nauwelijks tot schaamte, niet tot stilstand wist te brengen (s). De Spanjaards, eindelyk, 't plat-

te

(s) BOE IX. Boek, bl. 147 [681].

te land kaal gestroopt hebbende, verlaaten ^{Philips III} Schouwen, en begeeven zig naar Brabant. 1576.

Te Heerentals, komt hun de Graaf van Mansfeld spreken; doch alzo hy geen geld genoeg uitloofde, lieten zy zig niet stillen. Gaarne zouden zy te Mechelen of te Brussel binnen gelaaten geweest zyn; maar hier afgeweezen, rukken zy naar Vlaanderen, en overvallen Aalst op den zesentwintigsten van Hooimaand, stellende al't onderhoorig Land, welk wel honderdenzeventig Dorpen begreep, onder brandschatting (1). Te Brussel, daar men reeds drie vendelen Spanjaards ter poorte uit gedreeven hadt, raakt de Gemeente, op deeze tyding, in roere, streeft naar 't Hof, scheldt de Raaden van Staate voor verraaders, en ontweldigt den Graave van Mansfeld de sleutels der poorten. De Raad verklaart, hierop, de muitende knegten voor weêrspannig tegen den Koning, en voor vyanden des Lands. Wat laater, kregen de Staaten verlof van den Raad, om zig te wapenen tegen de muiters: gelyk, terstond, door Brabant, en vervolgens door Henegouwen én Vlaanderen, geschiedde. De andere Spaansche Knegten, die zig, tot hiertoe, stil gehouden hadden, ziende de Staaten bezig met werven, meenden, dat men 't op hen gemunt hadt, verlieten hunne Oversten, en voegden zig, in merkelyken getale, by de muiters te Aalst. De Spaansche en Italiaansche Ruitery werdt, uit Holland, ontbooden, schoon tegen den zin des Raads van

Aalst be-
magtigd.

Op-
schud-
ding te
Brussel.

Staa-

(1) BOEK IX. Boek, bl. 154 enz. [692 enz.]

FILIPS III. Staate. Ook brak de Graaf van Megeu, ten 1576. deezen tyde, 't beleg van Woerden op, trekkende naar Brabant, om de muiters te keer te gaan (u). Zeer verward stonden hier toen de gemeene zaaken, zynde de muiters met sommigen hunner Landsluiden en met de Staaten; den Raad van Staate met de muiters en met de voornaamste Spanjaards oneenig; waardoor de kryg tegen den Prins en de Hollanders en Zeeuwen bezwaarlyk kon worden voortgezet. Voorts waren de Spaanschen zonderling gestoord op de Staaten van Brabant, die, onlangs, op 's Konings naam, den vreemdelingen het hebben van Ampten, in Brabant, verbooden hadden (v).

's Prinzen
schryven
aan de
over-
heerde
Neder-
landen.

Oranje verzuimde niet, zyn voordeel te doen, met de ongelegenheid, waarin hy de Spaanschen zag steeken. Hy hieldt, te Middelburg, een waakend oog op 't gene in Brabant en Vlaanderen omging, midlerwyl Brieven afvaardigende, aan de Staaten van Brabant, Gelderland, Vlaanderen, Utrecht en andere Landschappen, waarin hy hen allen vermaande „ om zig te vereenigen tegen de „ Spanjaards, en de vryheid te verwerven, „ die nu voor de deur stondt, en hun, door „ de verdeeldheid hunner verdrukkeren, van „ zelve, werdt aangeboden.” Hy verzekerde hun tevens „ dat hy goene verandering „ in den Godsdienst zocht, gelyk hem ten on- „ regte naging; maar zig, omtrent dit stuk, „ naar 't besluit der algemeene Staaten, dagt

te

(u) BOR XIX. *Beek*, bl. 163, 167 [704, 711].

(v) BOR IX. *Beek*, bl. 141 [673].

, in 't jaar 1570.

NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.

„ te voegen.” Eindelyk, boodt hy hun zy-FILIPS III:
 nen dienst en den bystand der Staaten van 1576.
 Holland en Zeeland aan, verklaarende „ gee-
 „ nen anderen toelig te hebben, dan de Ne-
 „ derlanden in de gekreukte voorregten te
 „ herstellen en te handhaaven.” Diergelyke
 Brieven zondt hy ook aan *Filips, Graave van*
Lalaing, en aan andere Nederlandsche Hee-
 ren (w). Zyn schryven bragt zo veel te we-
 ge, dat men, in Brabant en in Vlaanderen,
 allereerst, op eene Verbindtenis met Holland
 en Zeeland begon te denken. De Heer van
 Glines ook, zig diep hebbende ingelaaten De Raad
 met de Staatsche partye, verftoutte zig, inte van Staa-
 den aanvang van Herfstmaand, niet zonder in hegte-
 medeweeten, zo geloofd werdt, van den Prin- nis ge-
 se van Oranje (x), ja, volgens de verklaring nomen.
 van die van Brussel van den jaare 1584, op
 zynen raad, en dien der gemagtigden van Hol-
 land en Zeeland (y), met zyne twee vende-
 len Waalen, het Hof te Brussel te overvallen,
 en de Raaden van Staate en anderen, die
 men verdagt begon te houden van te zeer met
 de Spanjaards te heulen, in hegtenis te nee-
 men (z). Hy dekte zig, met den naam der
 Staaten van Brabant; die egter, naderhand,
 loochenden, hem hiertoe last gegeven te
 hebben. Eenige Raaden, in 't gemeen Pa-Gedeel-
 triotten genoemd, werden, terstond, geslaakt; telyk ge-
 doch Mansfeld, Barlaimont, Viglius, Affon-slaakt.
 ville en Del Rio, die men * Spaanschgezini- * Gespan-
 den jolifeer-
 den.

(w) BOR IX. Boek, bl. 156 enz. [694 enz.].

(x) LANGUETJ Epist. Libr. I [II.] Ep. LXXXVIII. p. 230.

(y) Zie BOR XIX. Boek, bl. 20 [477].

(z) TASSIS Libr. III. p. 208.

FILIP III. den noemde (a), nevens de Geheimschryvers
 1576. Berti en Schaarenberg, eenen geruimen tyd,
 bewaard (b). Viglius werdt egter, in Wyn-
 maand, ontslaagen (c). Hieronimus Roda, een
 Hieroni- maander Raaden, wiens zoon, *Lodewyk*, men op
 mus Roda der Raaden, wiens zoon, *Lodewyk*, men op
 gedraagt Treurenberg gevangen gezet hadt (d), was,
 zig als kort te vooren, vertoogen naar Antwerpen,
 Land- daar hy, op de tyding van 't gene te Brussel
 voogd. gefchied was, hevig uitvoer tegen den Her-
 toge van Aarfchot, dien hy de wyt van al-
 les gaf. De gevangen' Raaden, voorts, voor
 vroom, de overigen voor verraaders ver-
 klaarende, hieldt hy zig zelven voor het ee-
 nig getrouw lid des Raads, welk zyne vry-
 heid nog hadt behouden, en hadt de koen-
 heid van zig 't gezag eens Landvoogds aan
 te maatigen, te tekenen, en te zegelen, op
 's Konings naam, en der Wethouderschap
 van Antwerpen te beveelen, zyne geboden
 te agtervolgen (e): welk bedryf de wettig-
 heid der Regeeringe te onzekerer maaken
 moest.

De Raad Midlerwyl, hadden de Staaten van Vlaan-
 van Staa- deren het Slot te Gend doen beleggen, uit
 te ver- vreeze dat de bezetting den muiteren te Aalst
 klaart mogt toevallen. Doch hierop raakten de Span-
 zyn ge- jaards, aan verfcheiden' oorden, gaande, en
 drag voor on- vielen 'er, dagelyks, gevegten voor, tus-
 wettig. fchen hen en de Staatschen. De geflaakte Le-
 den des Raads van Staate verklaarden toen
 de

(a) STRADA *Dec. I. Libr. VIII. p. 468.*

(b) THUANUS *Libr. LXII. p. 141. coll. Libr. LXIV. p. 209.*

(c) LANGUETI *Epist. Libr. I. [II.] Ep. XCII. p. 239.*

(d) TASSIS *Libr. III. p. 209.*

(e) BQR IX. *Boek, bl. 169 [712].*

de muiters andermaal voor vyanden; op den ^{Februarij} twee-entwintigsten van Herftmaand, en ga- 1576. ven bevel, om zig alomme tegen hen te wapenen: te gelyk verbiedende, Roda, wiens gezag zy voor onwettig uitmaakten, ergens in te gehoorzaamen, en 's Konings Krygsvolk noodigende, om hun toe te vallen, onder belofte van volle betaalinge. De Staaten, Aarfchot te Brussel byeen gekomen, droegen 't opper-^{aan t} beleid der zaaken, zonderling van oorloge, ^{hoofd} den Hertoge van Aarfchot op, hem, tot Ste-^{der Staat-}dehouder, den Graaf van Lalaing, tot Veld-^{schen.}maarfchalk, den Heer van Goignies toevoegende. Ook benoemden zy eenige Heeren, uit welken hy zyne Raadsluiden te kiezen hadt. Voorts besloot men, de gemeene kragten der Nederlanden famen te trekken, en tegen de muiters te gebruiken (f).

De Vlaamingen, zig te zwak vindende, ^{XXIX.} om het Slot te Gend te dwingen, vaardigden ^{De Vlaa-} den Heer van Auchy af aan den Prinse van ^{mingen} Oranje, om onderftand, in volk en gefchut-^{verzoe-} (g). Auchy was, kort te vooren, met ver-^{ken O-}lof des Raads van Staate, by den Prinse ge-^{ranje om} weeft, om over 't slaaken van zynen Broe-^{onder-}der, den Graave van Boffu, te fpreken: en zyne Doorlugtigheid hadt zig toen zo genegen getoond, om den overheerden Nederlanden by te staan, dat de Graaf van Roeux, Stadhouders van Vlaanderen, die 't Slot te Gend belegerd hielt, en eenige Edelen van den Krygsraad nu 't oog op hem wierpen. Ook

(f) BOR IX. Boek, bl. 170 [714].

(g) Apolog. van Willem I. bl. 47.

FILIP III. Ook verwierf Auchy twaalf metaalen stuk-
1576. ken en zes vendels knegten, en beloften, dat
 'er nog twee-entwintig, zo haast mogelyk,
 zouden volgen. Doch dit volk zou niets on-
 derneemen mogen, tot nadeel van 't Roomsche
 geloof: alleenlyk zouden zy, binnens huis,
 Psalmen mogen zingen en gebeden doen. Ter
 hunner verzekering, zou men hun de Stad
 Sluis in handen stellen. Andere plaatsen on-
 der het Stadhouderfchap van Vlaanderen
 zouden zy niet mogen bemagtigen. Doch Au-
 chy was nog niet uit Zeeland vertrokken,
 toen hem berigt werdt, dat de hulp noode-
 loos was, mids het aankomen van twee ben-
 den paarden te Gend. Sommigen dreeven
 ook, dat hy, ten opzichte van Sluis, zynen
 last overtreden hadt. Hy egter, zig diets
 maakende, dat 's Prinsen hulp den meesten
 Heeren, die hy meende te kennen, aange-
 naam zou zyn, bewoog Oranje, die zelf gaar-
 ne voet in Vlaanderen hadt, om hem, met
 het gefchut en de zes vendels, te laten trek-
 ken. Sedert, zondt de Prins nog negen ven-
 dels, onder den Heere van den Tempel,
 naar Gend. Doch men ruimde zyner Door-
 lugtigheid, in plaats van Sluis, Nieuwpoort
 en Sas van Gend in.

XXX. Kort hierna egter, verzogten hem de Staa-
 ten van Brabant, Vlaanderen en Henegou-
 wen, en Auchy zelf, uit den naam der ge-
 magtigde Staaten, te Brussel vergaderd, dat
 hy zyn Krygsvolk te rug ontbieden wilde,
 zynde men gezind, eene wapenschorfing met
 hem te sluiten, en den Bredaschen Vrede-
 handel te hervatten, waartoe de Stad Gend
 werdt

werdt voorgeslaagen (b). 't Schynt, dat de FILIPS III. Vlaamingen reeds vreesden, dat de Prins te 1576. veel voets in Vlaanderen krygen zou, en dat zy, hierom, zyn Krygsvolk gaarne wilden loozen. Doch de Prins hadt geene ooren naar hun verzoek. Ook dagt hy, veelligt, dat zyn Krygsvolk der Vredehandeling nadruk byzetten zou, als het, zo wel als dat der Staaten, by der hand was, en eenige sterke Plaatsen bezet hielt. Wyders, vind ik, dat *Willem Oom*, aan die van Holland, in Hooimaand, ook eenigen voorslag tot vrede gedaan heeft: waarop hem de Staaten vrygeleide gegeven hadden, om op Utrecht, naar Brabant, en elders te verreizen. Doch de munitery in Schouwen hierop gevolgd zynde, werdt hy, in zyn huis, te Rotterdam, eenigen tyd, in verzekering gehouden (i). Sedert was 'er van geene vrede gerept dan nu, in Herfstmaand. De Prins en de Staaten van Holland en Zeeland, nu beteren uitslag van de handeling verwagende dan voorheen, en ook, om 's volks wille, dat zeer tot de vrede neigde, den handel niet durvende nalaaften, namen den voorslag der algemeene Staaten, zo alsze zig noemden, schoon verscheiden' gewesten zig nog niet met hen gevoegd hadden, in ernstige overweeing (k). De Staaten van Holland magtigden Jakob van der Does, die egter, om zynen ouderdom, verschoond werdt, Willem van Zuilen van Nyveld, Adriaan van der Myle en den Ad-

VO-

(b) BOR IX. *Boek*, bl. 172 enz. [716 enz].

(i) Resol. Holl. 6, 17 July 1576. bl. 107, 114.

(k) BOR IX. *Boek*, bl. 173 [718].

Prins III. vokaat Buis, om, met zyne Doorlugtigheid, 1576. op 't stuk der Vredehandeling, ten meesten dienst van den Lande, te besluiten, zonder dat zy met de Staaten rugpraak behoeften te houden, behalve op de punten van den Godsdienst en van de verzekerdheid (1). Terstond hierna, zocht men Gelderland tot 's Prinzen zyde over te haalen. Ook werden 'er Brieven gezonden, naar Amsterdam en naar Utrecht, en schikten de Staaten Gemagtigden naar Gouda, om aldaar, met deeze twee Steden, met de Gelderschen en anderen, in onderhandeling te treden (m): 't welk van dit gevolg was, dat Utrecht zig, eerlang, by de algemeene Staaten voegde, vreezende voor de Hollanders, die hun, met het intrekken der vrywaaringen ten platten Lande van 't Stigt, gedreigd hadden. Gelderland en Zutphen toonden gelyke begeerte, zo men slegts middel wist, om hun van 't overvloedig Krygsvolk te ontlasten. Ook zouden Friesland en Groningen op de sprong gestaan hebben, indien Billy, die de sterkten der Landstreeken bezet hadt, hen niet in bedwang hadt gehouden. Maar de meeste andere Landschappen voegden zig, het een na het ander, met de algemeene Staaten (n).

's Prinzen De Gemagtigden des Prinzen en der Staaten van Holland en Zeeland, Aldegonde, van Gemagtigden Dorp, Nyveld, Buis, van der Myle, Kornelis de Koning, Anthoni van Zikkele, en Andries de Jonge waren, in Wynmaand, te Gend
Gend.

(1) Resol. Holl. 12, 13 Sept. 1576. bl. 156, 157.

(m) Resol. Holl. 3, 4 Octob. 1576. bl. 163, 166.

(n) BOEK IX. Boek, bl. 175 [720].

gekomen, alwaar de onderhandeling, den FILIP III. negentienden, werdt aangevangen. Men be- 1576. sloot spoedig tot eenen stilstand van wapenen, tot wederopzeggens toe (o).

De Spaansche en Staatsche Knechten raak- XXXI. ten, ondertuffchen, nu en dan, handgemeen; De mut- doorgaans tot nadeel van de laatsten; doch telingen nergens hadt de Spaansche stoutheid en woe- bemagti- gen en de zo verre de overhand, dan te Maastricht plonde- en te Antwerpen. Te Maastricht, daar, zo ren Maa- wel als te Antwerpen, Duitsch en Spaansch tricht Krygsvolk in bezetting lag, spande de Wet- houderschap samen met de Duitschers, om de Spanjaards ter Stad uit te dryven en hunnen Overste *François Montesdocha* in hegtenis te neemen. 't Gelukte. Doch de Spanjaards, sedert, hulp van Brussel bekomen, en zig vereenigd hebbende met de bezetting van Wyk, onder *Martin d' Ayala*, vallen aan op de Brusselsche Poorte van Maastricht, overweldigen dezelve, en bersten ter Stad in, daar de Burgers, in menigte, afgemaakt, en verjaagd werden, terwyl de Duitschers 't werk aanzagen, zonder weer te bieden. Men verkragte den kerker, ontfloeg Montesdocha, en wiel toen aan 't plonderen, aan 't vrouwenschenden, en aan 't bedryven van allerlei moedwil, zonder ergens tegenstand van belang te ontmoeten. Zo deerlyk een lot trof Maastricht, op den twintigsten van Wynmaand (p). Doch weinige dagen laater, en Ant- leedt Antwerpen zwaarer ramp. De Spaan- werpen- schen

(o) · BON IX. *Boek*, bl. 173 [718].

(p) · BON IX. *Boek*, bl. 178 [725].

Philips III.
1576.

fchen hadden hier, door beleid van Roda, Graaf Otto van Overstein, die de Duitfche knechten gebodt, weeten te beweegen; tot eene verbindtenis, om zig, noch den bevelen der Heeren te Bruffel, die zig den Raad van Staate noemden, noch die der algemeene, noch die der Brabantsche Staaten te onderwerpen, en de Burgery te ontwapenen. Doch zyne knechten hadden geenen zin in deeze verbindtenis. Ondertuffchen, hadden de Spaanfchen voor, Overstein met zyn volk de Stad te doen ruimen, en daarna de milters van Aalft, met welken zy vast handelden, in te laten. De Staatschen, hiervoor bedugt, zonden *Karel van Cromi, Markgraaf van Havrech* en Broeder des Hertogs van Aarschot, onlangs, met hoop van vrede, uit Spanje gekeerd (q), aan 't hoofd van eenentwintig vendelen Voetvolk, naar de Stad; daar hy, met moeite, ingelaaten werdt, op den derden van Slagtmaand. Doch naauwlyks was dit volk binnen de poorten, of het raakte handgemeen met de Spanjaards, die op 't Slot lagen, en terftond eenen uitval deden; doch, met verlies, te rug gedreeven werden. Havrech verschanfte zig toen voor 't Slot, en in de naaste ftraaten, terwyl men, van boven, wakker op hem vuurde. De Heer van Champagnei, Bevelhebber der Stad, en der Staatsche zyde toegedaan, arbeidde, den gantschen nacht, om orde op alles te stellen, en 't plonderen der Waalen te beletten. Doch des anderendaags, 's morgens, kreegen de Span-

(q) BOR IX. Boek, bl. 163 [704].

Spanjaards op 't Slot versterking van volk FILIPS III.
 uit Lier, Breda en Maastricht, en deeden, 1576.
 terstond daarna, eenen uitval op de Staat-
 schen, in welken zy ettelyke huizen der Stad
 in den brand staken. Toen eerst gaf Cham-
 pagnei last, om 't geschut los te branden
 tegen 't Slot, alwaar men, kort voor den mid-
 dag, de muiters van Aalst binnen liet. In eenen
 tweeden uitval, werdt de beschanfing der
 Waalen overweldigd, en zy en de Duit-
 schers, die wat verder lagen, op de vlugt ge-
 jaagd. Sommige Duitfche vendels voegden
 zig ook by de Spanjaards. In eenen oog-
 blik, waren deezen der Stad meester. Cham-
 pagnei, Havrech en anderen vlooden ter
 poorte uit, en bergden zig op 's Prinsfen sche-
 pen. Overstein viel en smoorde, in 't water.
 Voorts zag men de Stad, aan verscheiden'
 oorden, ligter laage in den brand staan, waar-
 door wel vyfhonderd huizen vernield wer-
 den. 't Raadhuis zelf, daar, al wat men 'er
 vondt, ten vensteren uit moest, brandde af.
 Filips, Graaf van Egmond, de Heeren van
 Capres en Goignies werden gevangen geno-
 men, en naar 't Slot gebragt. Zo lang de
 Staatfche knegten, of de burgers nog eeni-
 gen wederstand booden, deeden de Spanjaards
 al wie hun voorkwam door den kling sprin-
 gen, zonder kunne of ouderdom te spaaren,
 en zonder zig, door iemants kermen, te laa-
 ten beweegen. Verscheiden' Wethouders der
 Stad werden vermoord: ook zulken, die men
 voor zeer Spaanschgezind hielt. Men meent,
 dat 'er omtrent vyfentwintighonderd Bur-
 gers en Staatfche Knegten, by de wegen, ge-
 dood,

FILIP III. dood, en omtrent ook zo veel in 't water gesneuveld zyn. Daarenboven, zyn 'er veelen door 't vuur verteerd, of naderhand, in koelen bloede, omgebracht. De Spanjaards hadden niet boven tweehonderd dooden, en ruim vierhonderd gekwetsten. Na 't moorden, viel men aan 't plonderen, en aan 't pynigen der luiden, om 't verborgen geld te melden, waarin zelfs oude mannen, zwangere vrouwen en jonge kinders niet verschoond werden. In een Huis, daar men Bruiloft hielt, werdt de Bruidegom doorsteken, de Bruid naar 't Slot gesleept, ontkleed, gegeeffeld, moedernaakt op straat gestooten, en daar deerlyk vermoord. Elk, die men leeven liet, moest zig, met geld, van de dood vrykopen, vooral de Koopluiden, en ook de Geestelykheid, welker Kerken en Kloosters van kostbaare vaten en andere sieraaden ontbloot werden. Men wil, dat 'er, in geld en kleinoodjen alleen, meer dan veertig tonnen gouds geroofd werden. Doch een groot deel van deezen schat werdt, met slempen, hoereeren en tuiffchen, verspild. De beurs werdt een dubbelschool, daar men slegte soldaaten vondt, die tienduizend Kroonen, op eenen dag, verspeelden. Anderen, om 't gestolen goud, behendiglyk, weg te krygen, lieten 't tot geveffen van degens versmeeden, ja tot geheele harnassen, die zwart vernist werden: by welke gelegenheid, veele Goudsmeden de geleeden schade wisten te verhaalen op de roovers, hun het ontvangen goud, half met koper vervalscht, voor zuiver, aansmeerende. D'Avila, Romero en anderen hadden, toen
de

de woede, die, sedert, den naam van Spaan-^{Philips III.}
sche Furie kreeg, op 't hevigtst was, hun volk 1576.
tot zagtheid vermaand. Doch Roda, zeer
in zynen schik met zo onmenschelyk een be-
dryf, schreef het den Koning over, als iets
loffelyks, de snoodheid, die 'er in doorstak,
bewimpelende, zo veel het zyn kon (r).

De ramp van Antwerpen vorderde de Vre-^{XXXII.}
dehandeling te Gend, die, buiten dit, op ^{De Gend-}
eenen goeden voet stondt. De Staatschen be-^{sche Be-}
speurden nu klaarlyk, dat de muiters gestyfd ^{wordt ge-}
werden, „ door de Spaansche Grooten. Men ^{troffen.}

kwam dan, in zesentwintig punten, overeen,
die den agtsten van Slagtmaand getekend
werden, en welker voornaamsten op deezen
zin uitliepen : „ De Staaten van Brabant, Voor-
„ Vlaanderen, Artois, Henegouwen, Valen-^{naamste}
„ chyn, Ryffel, Douai, Orchies, Namen, Door-^{Voor-}
„ nik, Utrecht en Mechelen, ter eener, en ^{waarden}
„ de Prins van Oranje met de Staaten van Hol-^{derzelve.}
„ land en Zeeland en derzelver Bondgenoo-
„ ten, ter anderer zyde, belooven, eene goede
„ en vaste vriendschap met elkanderen te zul-
„ len onderhouden, en elkanderen, met goed
„ en bloed, te zullen bystaan, om de uitheem-
„ sche Knegten, met naame de Spanjaards,
„ ten Lande uit te dryven en te houden. Hier-
„ na, zullenze de Vergadering der algemeene
„ ne Staaten doen beschryven, om orde op
„ 's Lands zaaken te beraamen, met naame
„ op den Godsdienst, in Holland, Zeeland,
„ Bommel enz. Niemand zal zig vervorde-
„ ren, buiten Holland en Zeeland, en de
Plaat-

(r) BOEK IX. Boek, bl. 180 enz. [727 enz.] STRADA Des. I.
Libr. VIII. p. 479.

FILIPS III. „ Plaatfen met hen gevoegd, iets te onder-
1576. „ neemen, ten nadeele van 't Roomfch ge-
 „ loof. De uitvoering der ftrengte Plakaa-
 „ ten blyve, midlerwyl, gefchorft, tot op
 „ de Vergadering der algemeene Staaten.
 „ Oranje zy Zee-Admiraal en Stadhouder
 „ over Holland, Zeeland, Bommel enz. ,
 „ tot dat de algemeene Staaten, hierop, na-
 „ der orde ftellen: blyvende egter de Plaat-
 „ fen, die thans niet onder zyn bewind ftaan,
 „ fchoon gelegen in Holland of Zeeland,
 „ hiervan uitgezonderd: ter tyd toe, dat zy
 „ dit Verbond omhelsd, en van den Prinfe,
 „ in 't ftuk van den Godsdienft of in ande-
 „ re opzigten, * voldoening ontvangen zul-
 „ len hebben. Alle gevangenen zullen ge-
 „ flaakt worden, met naame de Graaf van
 „ Boffu. De Prins en alle anderen worden
 „ herfteld, in hunne verbeurde goederen en
 „ eere, met naame de Gemaalin van den
 „ Ryngraave, eertyds Weduwe des Heeren
 „ van Brederode, en de Graaf van Buuren.
 „ Doch op vervreemde tilbaare haave zal
 „ men, van wederzyde, geen verhaal heb-
 „ ben. De zuilen en zegetekens, door Al-
 „ va, tot fchande van de genoemden of an-
 „ deren, opgereggt, zullen vernield worden.
 „ De Geestelyken, goederen hebbende, in
 „ Holland of Zeeland gelegen, zullen in 't
 „ bewind derzelven, zo ver 't het weereldly-
 „ ke raakt, herfteld worden. Den geweeken'
 „ Kloosterlingen zal men een redelyk onder-
 „ houd verzorgen: alles tot op nader bevel der
 „ algemeene Staaten. Alle ontervingen, ter
 „ zaake van den Godsdienft of de beroer-
 ten,

* Satis-
factie.

„ ten, worden vernietigd. Op de munte, FILIP: III:
 „ in Holland en Zeeland, verre boven de 1576.
 „ waarde, opgezet, zal men eenen eenpaa-
 „ rigen voet tragten te beraamen. Ook zal
 „ aan de algemeene Staaten staan, of de kos-
 „ ten van 's Prinzen twee Krygstogten niet
 „ behooren te komen ten laste der gemeee-
 „ ne Nederlanden. De Landen en Steden,
 „ die de tegenparty volgen, zullen de voor-
 „ deelen van dit Verbond niet geniëten, voor
 „ dat zy 't zullen aangenomen hebben: 't
 „ welk hun, wanneer 't hun gevalt, zal vry-
 „ staan (s).”

De meeste Nederlanders ontvingen de ty-
 ding der Gendfche bevrediging met uitgelaaten
 blydschap (t). De Acte, waarby dezelve
 werdt aangenomen, werdt, in alle de Hol-
 landsche Steden, bezegeld (u); en men poog-
 deze, sedert, aan de andere Gewesten, te-
 gen eene gelyke Acte, over te leveren; doch
 hiertoe niet hebbende kunnen geraaken,
 werdt zy, eenige jaaren later, onder 's Lands
 oorsprongkelyke stukken, nedergelegd (v).
 Wyders, alzo men hier thans bedugt was, dat
 veele uitgeweeken' Roomschen, ingevolge
 der bevrediging, wederom in 't Land zou-
 den willen komen, vonden de Staaten van
 Holland, wat laater, geraaden, eenen scher-
 pen eed op te stellen, die alle uitgeweekenen
 doen moesten, eer het hun vrystondt, zig hier
 we-

(s) *BOEK IX. Boek, bl. 190 [739]. Groot-Plakaatb. I. Deel,*
bl. 1. TASSIS Libr. III. p. 224.

(t) *Apol. van Will. I. bl. 27.*

(u) *Resol. Holl. 27 Novemb. 1576. bl. 194.*

(v) *Resol. Holl. 1 Juny 1582. bl. 277.*

FILIP III. wederom neder te zetten. Zy moesten, by
 1576. denzelven belooven „ niets tegen den her-
 Eed der „ vormden Godsdienst te zullen raaden, of
 uitge- „ in 't werk stellen, en gecne poogingen te
 weeke- „ zullen aanwenden, om eenigen anderen
 nen. „ Godsdienst hier te doen oefenen, im-
 „ mers niet, voor dat zulks, na 't verjaa-
 „ gen der Spanjaarden, door eene wettige
 „ Vergadering der algemeene Staaten, be-
 „ raamd zou zyn.” De Prins zag, nogtans,
 ongaarne, dat men de luiden, boven de pun-
 ten der Gendfche Bevrediging, bezwaarde.
 Ook meen ik, dat de eed, naderhand, door
 de Staaten van Holland en Zeeland, een-
 paariglyk, in zo verre, verzagt werdt, dat
 men alleenlyk de handhaaving der Gendfche
 Bevrediging behoefde te belooven, zonder
 omtrent den Godsdienst tot eenige byzonde-
 re verklaring gehouden te zyn (w); hoewel
 fommigen gefchreeven hebben, dat de eerste
 en fcherpfte eed in Holland stand hielt (x).
 Voorts werdt, ten deezen tyde, in Holland
 en Zeeland, ook alle handel met de muiten-
 de Spanjaards en derzelve aanhangers, op 's
 Konings naam, verboden (y).

Zierik- Op den dag van het tekenen der Gendfche
 zee en Bevrediging, was het Slot te Gend overge-
 Schou- gaan aan de Staatschen, en terftond met twee
 wen door vendels, een van den Graave van Roex, en
 den Prin- een van den Prinse van Oranje bezet: ook
 fe bezet. Ook Ou- hadt de Prins, weinige dagen te vooren, Zie-
 dewater. rikzee, verlaaten van Mondragon, en de
 fterk-

(w) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 2141.

(x) BOR IX. Boek, bl. 191 [741].

(y) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 2141.

sterkten in dien oord, doen bezetten, door FILIP III den Graave van Hohenlo. Uit Oudewater, 1576. liet men de bezetting, slegts zeventig man sterk, verloopen, waarna de Stad van Staatfch volk voorzien werdt (z). De Graaf van Bos-Bosfu gefluakt was, kort na 't fluiten der Gendfche Vrede, onder eene sterke wagt, naar Zeeland gevoerd, daar hem de Prins, zo 't fchynt, heeft tragten te beweegen, tot het verlaaten der Spaanfche zyde, dat hy, eerlang, openlyk genoeg deedt. Hy werdt, terftond na zyne aankomft, op vrye voeten gefield, en begaf zig, in Wintermaand, naar Brussel (a). De Spaanfchen verlieten ook de Beverwyk en 't Huis Affumberg, daar Sonoï terftond een deel volks heenen fchikte. Ook werdt Hopman Helling gelegd in de fchans te Sparendam, tot merkelyke benaauwinge van Haarlem. De fchans was, kort te vooren, verlaaten, door Hopman Margelle, die dreigde den Haage en 't Westland te plonderen; doch in zynen vaart gefluit werdt, door eenen goeden hoop volks, gelegd te Noordwyk (b). De voornaame toeleg van den Prins en de Staaten ftrekte, thans, om Holland, Zeeland en 't Stigt, geheellyk, onder de gehoorzaamheid van zyne Doorlugtigheid te brengen, en met Haarlem, Amftterdam en Utrecht te beginnen; welke Steden, door brief op brief, werden aangezagt en geperft tot onderwerping

(z) Refol. Holl. 4 *Januar.* 1577. *bl.* 4. *BOE IX. Boek, bl.* 180 [727].

(a) *BOE IX. Boek, bl.* 179 [726].

(b) *BOE IX. Boek, bl.* 180 [727].

FILIPS III. ping (c). Men hielt dit niet te stryden met
 1576. de Gendfche Bevrediging, alzo, zeide men, de
 Hollandsche Steden, by voorbeeld, niet kon-
 den geagt worden, met elkanderen bevred-
 igt te zyn, voor dat zy zig allen, onder 's
 Prinsengehoorzaamheid, begeven hadden (d).

Ondertuffchen, geraakten Holland en Zee-
 land aan ademtogt, door 't vertrek van 't
 Spaansch Krygsvolk, en men begon 'er haast
 de vrugten te fmaaken van de merkwaardige
 veranderingen, die de dood des Landvoogds,
 de muitery van 's Konings soldaaten en de
 Gendfche Vrede, dit jaar, in de Nederlanden,
 te wege gebragt hadden. De binnenlandsche
 kryg week, na dat zig de voornaamfte Land-
 fchappen tegen de Spanjaards verbonden had-
 den, geheellyk; van den Hollandschen en
 Zeeuwschen bodem: de Prins kreeg de han-
 den ruim, om de nabuurige gewesten tot zyne
 zyde te doen overflaan, en eerlang een
 Verbond onder hen te doen fluiten, welk
 hem in staat stelde, om den Koning van Span-
 je, moediglyk, het hoofd te bieden.

(c) Refol. Holl. 3, 4 *Octob.* 10 *Dec.* 1576. *bl.* 163, r 64, 202a
 (d) Refol. Holl. 14 *Decemb.* 1576. *bl.* 202.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZESENTWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Don Jan van Oostenryk wordt Landvoogd. De algemeene Staaten handelen met hem. Verscheiden' Steden en gewesten kiezen bunne zyde.* II. *Oranje waarschuwt de Staaten tegen Don Jan. Handeling over 't vertrek van 't Spaansch Krygs-volk.* III. *Muiden, Weesp en Haarlem neemen voldoening van den Prinse van Oranje.* IV. *Moeite te Utrecht. Staat der Regeeringe van 't Stigt. Schoonboven, Nieuwpoort, Thoolen en Goes neemen voldoening van den Prinse.* V. *Dagvaart te Middelburg. Handel met Boffu. Nieuwe Vereeniging der algemeene Staaten, waarin die van Holland en Zeeland niet treden willen.* VI. *Vervolg der bandeling met Don Jan. Eeuwig Gebod. Oranje, Holland en Zeeland weigeren 't Verdrag met Don Jan aan te neemen. 't Spaansch Krygs-volk vertrekt. Viglius sterft.* VII. *Dagvaart te Dordrecht. De algemeene Staaten en Don Jan zenden derwaards. Slinkfche bandel van Don Jan.* VIII. *Hy verrast het Kasteel van Namen en Charlemont.* IX. *De Staaten verzekeren zig van 't Slot te Antwerpen. De Hoogduitfche bezetting ruimt deeze Stad.* X. *Men handelt, op*

nieuws, met Don Jan. Dykaadjem. XI. Oranje doorreijst Holland. 't Stigt neemt voldoening van hem. XII. Bergen op Zoom, Steenbergem, Thoolen en 's Hertogenbosch, door de algemeene Staaten, verzekerd. Oranje verrast Breda. Kasteelen geslegt. XIII. Veranderingen in Friesland en Groningen. XIV. De algemeene Staaten verzamelen een Leger. Oranje vertrekt naar Brabant. XV. Hy bewilligt tot nieuwe handeling met Don Jan. Wordt Ruwaard van Brabant. XVI. De Aartshertog Matthias tot Landvoogd verkooren. Verdeeldheid der Staaten. XVII. Be-roerte te Gend. Oranje begeeft zig derwaards. XVIII. Don Jan wordt voor vyand verklaard. Voorwaarden, waarop de Aartshertog Landvoogd wordt. Oranje wordt tot zynen Stedebouder verkooren. XIX. Roermonde belegerd en verlaaten. Aanslag op Amsterdam. De Stad verdraagt zig met de Staaten van Holland. XX. Slag by Gemblours. Don Jan wint verscheiden Steden. Vrugtelooze Vredehandeling. Holland en Zeeland houden zig buiten gemeenschap van lasten. XXI. Handeling met de Koninginne van Engeland. De Hertog van Anjou biedt den Staaten hulp aan. Gezantschap naar den Ryksdag. Vervolging slapt. XXII. Opschudding te Amsterdam, daar de Regeering veranderd en de Hervorming ingevoerd wordt. XXIII. Verandering te Haarlem. Oranje begunstigt de Doopsgezinden. De Hervorming dringt door. XXIV. Geloofsvrede ontworpen. Wordt te Antwerpen aanvaard. Ook in Groningerland en te Leeuwaarden. Afgewezen te Utrecht. Gelderland, met geweld, hervormd. Ook Goes in Zeeland. XXV. Dathenus scheldt den Prins. Beweeging

in Vlaanderen. Oorsprong der Malcontenten of Misnoegden. Oproer te Brussel. Anjou komt berwaards. XXVI. Staat der wederzydsche Legeren. Gevoegt by Rimenant. Ongenoegen der Koninginne van Engeland. Anjou tot Beschermbear aangenomen. XXVII. Hertog Kazimir komt berwaards. Lasten der Staaten. Anjou wint eenige Steden. XXVIII. Don Jan sterft. Alexander Farneze, Prins van Parma, volgt hem op. Hessels en Visch gebangen. Anjou keert naar Frankryk. XXIX. Verdrag met die van Gend. XXX. Twist tusschen Groningen en de Ommelanden, bygelegd. XXXI. Moeite in Friesland. Kampen gewonnen. XXXII. Kazimir vertrekt. De Walsche gewesten sluiten een byzonder Verbond.

Anneer men de veranderingen ga-^{FILIPS III.} deslaat, die de Nederlanden, na 1576.
de dood van Requens, onder ^{I.}gingen, bespeurt men ligtelyk, ^{Don Jan,} dat 'er de Spanjaards haast allen ^{van Oos-}tenryk
gezag verlooren gehad zouden hebben; zo de ^{tenryk} Raad van Staate, nu geheel gezuiverd van ^{komt, als} Spaanschgezinden, langer in 't hoog bewind ^{Land-}voogd, in
gebleeven ware. De Koning voorzag dit, ^{de Ne-}en droeg 'er zorg voor. Men hadt, hier te ^{derlan-}Landen.
Lande, reeds in Bloei maand, by gerugte (a),
en in Oogst maand, uit den Markgraave van
Havrech, met volle zekerheid, verstaan, dat
Filips de Landvoogdy hadt opgedraagen aan
zynen natuurlyken Broeder, DON JAN VAN
OOSTENRYK (b), die zig toen te Milaan

ONT-

(a) LANGUET. *Epist. Libr. I. [II.] Ep. LXXV. p. 187.*
(b) BOB IX. *Boek, bl. 163 [704].*

~~Frank~~ ~~meisje~~ Een wakker Krygsman was de-
~~ze~~ ~~waartan~~ hy, in den jaare 1571, reeds
~~te~~ ~~reer~~ ~~gegeven~~ ~~hadt~~, toen hy, 't opperbe-
~~re~~ ~~voersienik~~ ~~over~~ ~~eene~~ ~~magtige~~ ~~vloote~~, by
~~Lepanto~~, eene merkwaardige zege bevogt
 op de Turken. Men wil, dat hem, sedert,
 het niet ook naar Tunis, in Afrika, van
 welk Ryk hy zig Koning wilde doen verklaa-
 ren, de koning van Spanje bemagtigd zou hebben (d).
 Ook konen wy hier zien, dat hy 't oog nog
 op een ander veel magtiger Ryk geworpen
 hadt. Mer het wind van zulk eene hoogheid
 in 't hoofd. Kwan hy, heimelyk, uit Span-
 je, ~~bezwaren~~, in 't gezelschap van *Ottavio*
Ferrero Galea, voor wiens Paadje hy zig,
 op reis, aangaf, en van nog twee of drie an-
 deren; hebbende hy, om onbekend te bly-
 ven, zyn hoofthaar en baard zwart doen ver-
 waz. Te Parys gekomen, vernam hy, hoe
 't in de Nederlanden gesteld ware, uit den
 Spaanschen Gezant, *Diego de Zuniga*. Van
 hier, raakte hy, zonder ontdekt te worden,
 voort naar Luxemburg, Hoofdstad van het
 Landtschap van dien naam, welk zig; buiten
 den handel met de algemeene Staaten, ge-
 houden hadt. Hy kwam hier binnen, op
 den vierden van Slagtmaand, juist den dag
 van den overval van Antwerpen (e); en
 werdt 'er, na dat hy zig ontdekt hadt, pleg-
 tiglyk verwelkomd, door den Heere van Na-
 ves, Stedehouder des Graaven van Mansfeld.

geeft den
 Staaten

(c) BOEK V. *Boek*, bl. 255 [353].

(d) REYD II. *Boek*, bl. 21.

(e) STRADA *Dec. I. Libr. IX. p. 442.*

ken-

kennis van zyne aankomst, hun tevens betuigende „ hoe wee hem deedt de overlast, Philip III. 1576.
 „ dien zy van 't Spaansch Krygsvolk leeden, kennis
 „ en hy van zins was, strengelyk, te straffen, van zyne
 „ op dat de Landen eens wederom aan hun-aan-
 „ ne oude welvaart geraaken mogten; also komst.
 „ de Koning niets anders vorderde dan ge-
 „ hoorzaamheid en handhaaving van den
 „ Roomschen Godsdienst.” Wyders ver-
 zocht hy gyzelaars van de Staaten, eer hy zig
 dieper Landwaards in begave. Doch deeze Zy tree-
 eisch vermeerderde het wantrouwen, dar-den, met
 men reeds tegen hem opgevat hadt. De alge-hem, in
 meene Staaten zonden eenigen af naar Lu-onder-
 xemburg, om zyne meening nader te ver-hande-
 staan (f), ondertullfchen, niet verzuimende,
 zig meer en meer te sterken. Tegen over Zy ver-
 Oosterweel, staken zy den dyk door, en lie-zekeren
 ten de Schelde ten Lande van Vlaanderen in, zig van
 op dat zy, langs deezen weg, toevoer zou-Kameryk
 den kunnen bekomen, die hun, door 't slui-en Va-
 ten van den stroom voor Antwerpen, an-lenchyn-
 anderszins afgesneeden geweest zou zyn. Ook
 maakte *Boudewyn van Gavere, Baron van Juchy,*
 zig, voor hun, meester van Kameryk, en
Joris van Lalaing, Heer van Ville, verzekerde
 zig van de Stad en 't Slot te Valenchyn (g).
 Voorts wierpen de algemeene Staaten het oog Friesland
 op Friesland en Groningerland, zendende, en Gro-
 derwaards, *François Martini Stella* van Brussel, ninger-
 met last om te beproeven, of 't Krygsvolk land
 tot het aanneemen der Gendfche Vrede te kiezen,
 be-lyks, de insge-

(f) ROE IX. Boek, bl. 195 [747].

(g) ROE IX. Boek, bl. 196 [750].

FILIPs III.
1575.
 zyde der
 algemeene
 ne Staa-
 ten.

beweegen ware. Doch Gasper Robles, Heer van Billy, bedugt, dat deeze omkeering een einde mogt maaken van zyn bewind in deezen oord, deedt Stella, te Groningen, by den hals grypen en strengelyk pynigen, zonder egter iets anders uit hem te konnen haalen, dan dat hy gekomen was, om de Wethouderschap ter algemeener Dagvaart te noodigen. Terwyl hy in hegtenis zat, wist hy eenigen der soldaaten, die hem bewaarden, en door deezen, of, volgens anderen (b), door zynen Geneesmeester, een goed getal knegten, met belofte van volle betaaling hunner agterstallige foldye, op de zyde der Staaten te winnen. Drie vendels, sterk omtrent vierhonderdenvyftig man, besluiten, Billy in hegtenis te neemen, en voeren 't stuk uit, met bystand der anderen. Ook stellen zy, nu vereenigd met hunne spitsbroeders, verscheiden' andere Hopluiden in bewaaringe. Stella werdt uit de gevangenis gehaald, en neemt eerst den soldaaten, toen der Wethouderschap den eed af, aan de algemeene Staaten. 't Krygsvolk hadt zig, midlerwyl, nieuwe Bevelhebbers gekooren, en voer dagelyks voort, met Spaansche Hopluiden en anderen, die zy verdagt hielden, te ligten en vast te zetten. Eene tronie van den Hertoge van Alva, gevonden in de wooning van eenen Spaanschgezinden burger, werdt, nevens de beeldtenissen van Billy en den Wagtmeester *Antonio Sarda*, aan de kaak gespykerd. Doch de opschudding bedaarde, na verloop van eenige dagen, hebben-

(b) in GER. DUMBAR. Anal. Tom. III. p. 481.

bende den Raad moeten besluiten tot het vol- **FLIPS III.**
doen der agterstallige foldye, die tweehon- **1576.**
derdenvyftienduizend guldens beliep (i). De
bezetting van Delfzyl en Appingadam, en
zelfs die van Leeuwaarden en Staveren, 't
voorbeeld van Groningen volgende, verze-
kerden zig, insgelyks, van haare Hoplui-
den, dezelve, wel bewaard, naar Gronin-
gen, verzendende. Stella zelf bragt deeze
blyde tyding te Brussel aan de Staaten, die,
terstond hierna, Joris van Lalaing, Heer van
Ville, by voorraad, tot Overste van Fries-
land en Groningerland, aanstelden. In 't
laatst van Wintermaand, werdt hy, te Gro-
ningen, ingehaald (k). 't Leedt niet lang, of
hy bragt hier te wege, dat de bezetting, be-
taaling van de Stad en 't Landschap ontvan-
gen hebbende, Groningen ruimde. Toen
werden 'er agt vendelen schutters opgeregt,
die zwoeren, nimmer bezetting in de Stad
te zullen gedoogen. 't Kasteel werdt, met
bewilliging der algemeene Staaten en des re-
geerenden Raads, om verre gehaald, en Bil-
ly, op verzoek des Raads, den Heere van
Hierges overgeleverd. Friesland en Gronin-
gerland omhelsden toen de Gendfche Vre-
de (l).

Oranje, die zig nog te Middelburg ont- **II.**
hieldt, hadt zo dra geene tyding bekomen **De Prins**
van de aankomst van Don Jan, en van den **waar-**
schuwt
aan- **de alge-**

(i) BOE Auth. Stukk. II. Deel, bl. 5.

(k) R. FRESINGA MEMOR. in G. DUMBAR Anal. Tom. III.
bl. 9 enz. BOE X. Boek, bl. 197 enz. [750 enz.] Auth. Stukk.
II. Deel, bl. 5.

(l) BOE X. Boek, bl. 220 [783].

FILIPs III. aangevangen handel, tusschen hem en de Staa-
 1576. ten, of hy zocht deezen, door brief op brief,
 meene allen verdrag, voor dat het uitheemsch Krygs-
 Staaten volk vertrokken zou zyn, met kragt van re-
 wegen denen, te ontraaden. Zelfs oordeelde hy,
 Don Jan. „ dat zy, daarna, bedingen moesten, twee-
 „ of driemaal in 't jaar, of zo dikwils als zy
 „ 't goetvonden, te mogen vergaderen:
 „ voorts, dat 'er geene werving geschieden,
 „ noch ergens bezetting gelegd worden
 „ mogt, dan met hunne bewilliging, en dat
 „ alle Kasteelen mogten worden geslegt: in
 „ 't geeven van welken raad, hy betuigde,
 „ geen oogmerk altoos te hebben, om de
 „ Landen in roere te houden; maar alleeni-
 „ lyk dezelve, gelyk van ouds, onder de wet-
 „ tige gehoorzaamheid aan hunnen Lands-
 „ heere, te doen bestieren, door de alge-
 „ meene Staaten, voor welken en voor 't
 „ Vaderland, hy zynen laatsten droppel
 „ bloeds ten beste hadt (*m*).”

Handel der alge-
 meene Staaten
 met Don Jan. 's Prinsfen schryven bragt zo veel te wege,
 dat het gevoelen der zulken, die Don Jan,
 zonder eenige bepaaling, tot Landvoogd wil-
 den aanneemen, verworpen werdt. Men lei
 hem dan, van wege de algemeene Staaten,
 eenige punten voor, 't vertrek der Span-
 jaarden, de aanneeming der Gendsche Vrede
 en het byeenroepen der Staaten betreffende.
 Hy antwoordde „ dat hy 's Konings vreemd
 „ Krygsvolk verzenden wilde, zo de Staa-
 „ ten ook 't hunne afdankten, en dat hy 't
 bui-

(*m*) Zie Brief van 30 Nov. 1576. by BOEK X. Boek, bl. 198 [747].

„ buitens Lands houden zou, ten ware de PHILIPS III.
 „ nood, of eenige uitheemsche oorlog het 1576.
 „ tegendeel vorderde. Ook wilde hy tot
 „ eenen gemeenen Vredehandel verstaan,
 „ mids men 't Roomsch geloof en 's Konings
 „ hoogheid niet te na kwame. En zo men
 „ hem deeze twee punten verzekeren wilde,
 „ zou hy ook de algemeene Staaten doen
 „ vergaderen (n).” De Prins van Oranje, ken-
 nis van dit antwoord bekomen hebbende,
 verzuimde niet, den algemeenen Staaten, op
 den naam van die van Holland en Zeeland,
 te vertoonen, hoe schalk en kwalyk sluitend
 het ware ingesteld: te gelyk ontdekkende,
 hoe men, uit onderschepte brieven van den
 Koning, van Don Jan, van Roda en ande-
 ren, bespeurd hadt, dat de Spaanschen van
 meening waren, nieuw volk te werven, en
 den kryg voort te zetten. Voorts werdt ver-
 klaard, dat men, in Holland en Zeeland,
 niet gezind was, zig te voegen tot een Ver-
 drag, dat, ten nadeele der vrede en vryhe-
 den, zou mogen worden aangegaan, alzo
 men zig onschuldig wilde houden aan het on-
 heil, welk hieruit, voor de Landen, te wag-
 ten stondt (o).

Midlerwyl, zondt Don Jan, om te toonen Don Jan
 dat het vertrek der Spanjaarden hem ernst zoekt de
 was, zynen Geheimschryver, *Jan de Escove* Spaan-
 do, nevens Octavio Gonzaga; naar Antwer- fche
 pen, om de Spaansche Bevelhebbers te be- knegten
 weegen tot de reize. Zy hadden egter last, te doen
 om vertrek-
 ken.

(n) BOR X. Boek, bl. 204 [761].

(o) BOR X. Boek, bl. 210 [768].

PHILIPS III. om hun ter sluik in te geeven, dat zy niet
1576. in den togt moesten bewilligen, dan ter zee:
 gelyk zy deeden. De reden hiervan was een
 geheim van Staatkunde, daar niemant op ver-
 dacht was. In 't gemeen, oordeelde men, dat
 Don Jan de reis ter zee deedt begeeren, om
 't volk te langer in 't Land te houden. Doch
 't is allengskens gebleeken, dat hy voorhadt,
 zig van de vloot, die de uitheemsche Kneg-
 ten voeren zou, te bedienen, om Engeland
 te bemagtigen. Paus Gregoor de XIII. hadt
 hem 't regt op dit Ryk, welk de Roomsche
 Stoel voor zyn Leengoed reket, met 's Ko-
 nings bewilliging, opgedraagen (p): en hy
 stondt, daarenboven, naar het Huwelyk met
Maria, Koninginne van Schotland (q), die, zyn-
 de eene Dogter van Koning *Jakob den V*, Zoon
 eener Zuster van Henrik den VIII, oordeel-
 de geregtigd te zyn tot de Kroon van Enge-
 land, boven de tegenwoordige Koninginne;
 op de wettigheid van welker geboorte, veel
 te zeggen viel. De Spaansche Oversten dan,
 zingende, gelyk men hun geleerd hadt, ver-
 klaarden gezind te zyn, om te vertrekken,
 midt men hun vooraf betaalde, en te scheid-
 deet reizen, alzo zy te lande, in den win-
 ter, en by beslooten wegen in Savoye, ter
 oorzaake van de pest, onmogelyk voortkon-
 den. Hunne begeerte werdt den Staaten voor-
 geleid, die 'er niet door zagen. De sehepen
 konden, niet dan na drie maanden, gereed
 zyn.

De Staa-
 ten ver-
 klaaren
 zig tegen

(p) BOR X. *Boek*, bl. 207 [765]. XI. *Boek*, bl. 263 [841].
 STRADA *Dec. I. Libr. IX. p. 489, 501. Dec. II. Libr. VIII.*

p. 472.

(q) GROTIJ *Annal. III. p. 53.*

zyn. De kosten, tot de uitrusting vereischt, FILIP III. 1576.
 waren niet te vinden: veel min de soldy der 1576.
 Knegten. Ook zou men de vloot, alsze den 't vertrek
 Spanjaarden eens in handen gesteld was, der Span-
 noegzaam verlooren mogen rekenen. ge- jaarden
 Zy te water.
 stemden de reis te water dan plat af. Don
 Jan schreef hun, daarentegen, dat de Span-
 jaards niet te beweegen waren, om te lande
 te reizen. Zy, wederom, dat zy hem niet
 voor Landvoogd aanneemen konden, voor dat
 het uitheemsch Krygsvolk vertrokken ware:
 waarby de handel eene poos steeken bleef (r).
 Midlerwyl, verkreegen de Staaten eene ver Zy ver-
 klaaring der God- en Regtsgeleerden van werven
 Leuven, dat deezen de Gendsche Vrede getuige-
 tig hielden voor den Roomschen Godsdienst; nissen, dat
 welke verklaring, federt, door de meeste de Gend-
 Nederlandsche Abten, Dekens en andere sche Be-
 Kerkelyken, ondertekend werdt. Ook ver- vredig-
 klaarde de Raad van Staate, op der Staaten ging den
 verzoek, dat de gehoorzaamheid, die men Room-
 den Koning schuldig was, niet verkort werdt, schen
 by de Gendsche Vrede (s). Door zulke ver- Gods-
 klaaringen, zegt men Don Jan tot het aan- dienst,
 neemen dier Vrede over te haalen: terwyl noch 's
 men, aan de andere zyde, omzag, naar mid- Konings
 delen, om hem 't hoofd te bieden, zo hy den hoogheid
 kryg dagt voort te zetten. Onder anderen, krenkt.
 verkreeg men, in Engeland, veertigduizend
 Angelotten, in ongemunt zilver, ter leen, en
 toezegging tot honderdduizend ponden ster-
 lings (t). Men wil, dat de Koningin, nu,
 door

(r) BOR X. *Boek*, bl. 207 [765].(s) BOR X. *Boek*, bl. 202, 209 [766, 768].(t) HOOFT XI. *Boek*, bl. 490.

FILIP III. door den Prinse van Oranje, berigt gekree-
1576. gen hadt van den toeleg van Don Jan op
 Engeland, waarom zy 't van haar belang re-
 kende, hem, in de Nederlanden, op te hou-
 den en werk te verschaffen.

III. Terwyl de algemeene Staaten zig dus sterk-
De Prins ten tegen Don Jan, waren de Prins en de
en de Staaten van Holland en Zeeland bezig, om
Staaten de Steden, die zig nog Spaansch hielden, om
van Hol- te zetten. De Staaten vergenoegden zig lan-
land en ger niet met ernstig schryven; maar verklaar-
Zeeland den, den agtentwintigsten van Slagtmaand,
zoeken dat zy de goederen der Amsterdammers, in
de 't openbaar, aanslaan en verkoopen zouden,
Spaansch- zo de Stad zig, voor den twintigsten van Win-
gezinde termaand, niet met den Prinse en de Staaten
Steden van Holland en Zeeland vereenigde. Ook
om te hadt men, wat eerder, in 't Noorderkwartier,
zetten. verboden, naar Haarlem te reizen,
 of, met de ingezetenen deezer Stad, eeni-
 gen handel te dryven, buiten byzonder ver-
 lof (*u*): welk verbod, in Wintermaand, ver-
 nieuwd, en ook op Amsterdam en de andere
 Hollandsche Steden, die den Prinse nog niet
 toegevallen waren, gepast werdt (*v*). Te
 vooren, hadt men egter, aan verscheiden
 Rynlandsche Dorpen en aan Scheveningen,
 die stilzaate met Haarlem geslooten hadden,
 vergund, om, in dezelve, nog voor den tyd
 van zes maanden, te rekenen van Slagtmaand
 af, te mogen volharden (*w*). Midlerwyl,
 werdt te toevoer langs de Meer, voor die
 van

(*u*) *BOEK X. Boek, bl. 200, 202 [754, 758].*
 (*v*) *Resol. Holl. 28 Decemb. 1576. bl. 212.*
 (*w*) *Resol. Holl. 18 Octob. 1576. bl. 179.*

van Haarlem, genoegzaam belet, door de FILIPS III. schans te Sparendam. Ook was men, in die 1576. Stad, bedugt, dat de Staatschen het brengen van zeevisch derwaards verhinderen zouden (x): al't welk te wege bragt, dat de Wet- houderfchap Gemagtigden afzondt naar Delft, om met de Staaten in onderhandeling te treden (y). Die van Muiden hadden ook Muiden en Weesp neemen voldoening van den Prinse. reeds aan Sonoï geschreeven, dat zy zig wil- den houden aan de Gendfche Vrede (z., by welke beraamd was, dat de Hollandsche en Zeeuwfche Steden, die nog niet onder 's Prin- fen bewind stonden; voor dat men haar in 't Verbond ontving, voldoening van den Prinse zouden mogen vorderen. Muiden kwam, derhalve, het eerst overeen met de Staaten, op den eersten van Louwmaand des volgen- 1577. den jaars, bedingende vryheid van Gods- dienst en eenige andere voorregten: ook dat de Slotvoogd, Paulus van Loo, bekend voor Spaanschgezind, dit Ampt en dat van Bal- juw van Gooiland zou blyven behouden, mids doende den eed van getrouwheid. Na- derhand, verschil gekreegen hebbende met de Staaten, werdt hy van zyn Ampt van Slot- voogd afgezet (a), en alzo men, wat laater, zyne trouw verdagt hielt, ook van 't Baljuw- fchap van Gooiland, en van alle zyne ande- re diensten verlaaten. Jonkheer Willem van Zuilen van Nyveld, die meer aan den Lan- de verdiend hadt, werdt toen met de Slot-
VOOG-

(x) Brief van '8 Nov. 1576. by BOR X. Boek, bl. 200 [755].

(y) Refol. Holl. 31 Decemb. 1576. bl. 213.

(z) BOR X. Boek, bl. 200 [755].

(a) Refol. Holl. 23 July 1579. bl. 167.

FILIPs III. voogdy en het Baljuwschap beschonken (b).

1577. Van Loo, op 's Prinzen aanbeveeling, als buitengewoone Rekenmeester van Holland, doch zonder wedde, aangenomen, kreeg, daarna, bevel om Gooiland te ruimen: en kwam toen in den Haage wonen (c). Weesp en Weesperkerspel maakten, weinige dagen na Muiden, byna gelyk verding (d). Die van Haarlem. Haarlem trokken, met brieven van voorschryvinge der Staaten, naar den Prinse (e), met wien zy zig, den eenentwintigsten, verdroegen, bedingende „ de vrye oefening „ van den Roomschen Godsdienst, mids den „ Onroomschen eene Kerk tot hun gebruik „ latende; voorts het aanblyven der Wet- „ houderen, tot op den tyd der verkiezinge, „ die dan, naar ouder gewoonte, zou hebben „ te geschieden: nog, dat de Stad, met gee- „ ne bezetting bezwaard zou worden, dan „ by hoogen nood: en, eindelyk, de be- „ houdenis der Privilegien (f).” De Staaten bevestigden, eerlang, dit Verding, en de Gemagtigden der Stad verscheenen, in Lentemaand, wederom voor 't eerst, op de Dagvaart, te Dordrecht (g).

IV. Die van Utrecht, aangezigt door Brieven Moeite der Staaten van Holland en Zeeland (h), de- te U- \den, sedert eenigen tyd, ernstige poogingen

te

(b) Resol. Holl. 21, 27 Decemb. 1580. bl. 277, 281.

(c) Resol. Holl. 5 Jan. 20 Sept. 1581. bl. 3, 498. 23 Febr. 10 Sept. 1582. bl. 82, 435.

(d) Resol. Holl. 1 Jan. 1577. bl. 1. HOOFD XI. Boek, bl. 490, 491.

(e) Resol. Holl. 8 Jan. 1577. bl. 7.

(f) BOR X. Boek, bl. 201 [756].

(g) Resol. Holl. 30 Maars 1577. bl. 31.

(h) Resol. Holl. 10 Dec. 1576. bl. 202.

te Brussel, om van de Spaansche bezetting, FILIPS III. die op 't Slot Vredenburg lag, ontslaagen te 1577. worden. De Spanjaards, hiervan de lust trecht gekreegen hebbende, waren, op den eenen- met de twintigsten van Wintermaand laastleeden, bezetting. ter Stad in gerukt, en hadden verscheiden huizen aan brand gesteken. Doch de burgery, geholpen door de Duitsche Knegten, die in de Stad lagen, hadt hen wederom naar binnen gejaagd. Toen was men gevallen aan 't opgraaven en beschanzen der straaten, aan 't doorslaan der binnenmuuren in de huizen, die naaft by 't Slot stonden, door welken men dus eenen veiligen toegang derwaards hadt; voorts, aan 't spannen van zeilen over de straaten, aan 't planten van geschut, dat, onder anderen, nevens kruid en kogels, uit Holland, derwaards gezonden was (*i*); kortom, aan eene volkomen' belegering van 't Slot (*k*): dat egter, niet voor den elfden van Sprokkelmaand, overging, en, door beleid van Bossu, midlerwyl, van wege de algemeene Staaten derwaards gezonden, bezet werdt, met burgers, onder bevel van Schout, Burgemeesteren en zekeren hunnen Hopman, die gezworeen hadden, het zelve, voor den regeerenden Raad en de algemeene Staaten, in 's Konings naam, te zullen bewaaren. De Spaansche bezetting vertoog, te gelyk met de bezettingen van Viane en Kuilenburg, hiertoe, zo men meende, gelaft, door Don Jan, naar Antwerpen (*l*).

Vreemd

(*i*) Resol. Holl. 31 Dec. 1576. bl. 214.(*k*) BOR X. Boek, bl. 198, 215 [752, 776].(*l*) BOR X. Boek, bl. 217 [779].

ten deezzen tyde, met
 in de Koningrycke van 't Stigt, daar men drie
 Schiedmanen zuden kon; den Prins van O-
 ranje, van de Koning, voor den aanvang
 van de Koningrycke, met dit Ampt, vereerd hadt;
 den Heer van Borsse, die van den Raad van
 Staten zuden; en den Heer van Hierges,
 van den Raad zuden zoudt. De Prins deedt
 de Staten in Landmaand, vermaanen, om
 de Koningrycke zuden zyne gehoorzaamheid te
 zuden. Ook was 't gemeen en een deel
 der Staten zuden gegaen. Doch een ander
 deel, met name de Geestelykheid, neigde
 de Koningrycke van Borsse, die Roomsch was.
 In de Koningrycke en eenige Walsche
 Dorpen, in de Koningrycke Dorpen, en hielt
 de Koningrycke zuden zyne magt. Oranje
 deedt de Staten eenige
 zuden, te welken men, met
 de Raad van
 Staten zuden de Koningrycke van dit ontwerp.
 De Staten zuden de Koningrycke van den
 Koningrycke zuden, in bewee-
 ding, die men der
 Staten vergaderd,
 met zuden zuden. De gantsche
 Koningrycke van Koningrycke zuden zuden, voor 't
 Koningrycke, in de Koningrycke, met brandende lon-
 gen, en den Koningrycke van Koningrycke 't Gerugt hier-
 van zuden de Koningrycke in de wapenen, die
 de Koningrycke zuden, en geestelyk, door
 de Koningrycke zuden, ten Koningrycke indringt.
 De andere Koningrycke raaken ook op de been;
 en allengskens meer burgers, die zig, aan
 alle

alle oorden, schrap zetten tegen de soldaat-^{FILIPS III.}ten. Tambergen en *Vinkenburg* worden, op 1577. weg naar de Tollesteegpoort, door welke zy meer volks ter Stad in dagten te laten, gevat door eenen hoop burgers, en op Vredenburg gebragt. Toen zwiggen de knechten, en een goed deel ging door, vervaard gemaakt door het dreigen van een veel grooter getal van burgeren, die 's nagts nog eenige Officiers van 't bedde ligten. Met den dag, dreeven zy Tambergens vendel van de Neude, daar 't nog stal gehouden hadt, ter Katrynen-poorte uit; en daarna ook de overige knechten. Toen 't Krygsvolk buiten was, tradt het in onderhandeling met die van de Stad, om de Hopluiden los, en een deel hunner agterstallige soldye in handen te krygen. Doch onder dit handelen, staken de Knechten den brand in de Voorstad buiten de Tollesteegpoort, waarop die van binnen uitvielen, de Knechten, een goed stuks wegs, verjaagden, en de vlam bluschten. 't Krygsvolk, dat, hier en elders, omtrent de Stad lag, vertoog, kort hierna. Zes vendels maakten zig meester van Wyk te Duurstede, en zогten sedert Vreeswyk en Amersfoort in te nemen; 't welk beide mislukte (m).

Op deeze wyze, ontsloeg Utrecht zig van Schoon- de bezetting, die der burgerye, tien jaaren hoven, lang, op den hals gelegen hadt. 't Liep, eg- Nieuw- ter, aan tot in Wynmaand, eer de Stad en 't poort, Stigt zig verdroegen met den Prinse: gelyk en Goes wy, in 't vervolg, staan te melden. Maar neemen Schoon- voldoe-

(m) BOEK X. Boek, bl. 226. enz. [792 enz.]

FILIPS III. Schoonhoven hadt, lang te vooren, op den 1577. twintigsten van Sprokkelmaand, voldoening van hem ontvangen, en ook vrye oefening van den Roomschen Godsdienst bedongen (n). De Baljuw, Wethouders en Burgery deeden, daarna, den eed van getrouwheid, in handen van Gemagtigden der Staaten van Holland (o). Nieuwpoort schynt, ten zelfden tyde, met den Prinse, verdraagen te zyn. Ook hadt Thoolen zig, in Grasmaand, onder gelyk beding, begeven aan 's Prinzen zyde (p): waarby Goes en Zuidbeveland zig, insgelyks, voegden (q): zo dat, gantsch Zeeland nu omgekeerd zynde, Amsterdam, eindelijk, de eenigste Stad was, die afgescheiden bleef van de andere leden. De Regeering aldaar, hard Roomschegezind zynde, wilde den Roomschen Godsdienst alleen in de Stad geoeffend hebben, en den Onroomschen, zelfs buiten dezelve, geene Vergaderplaatzen toestaan, waarin de Prins niet bewilligen kon (r). De Staaten van Holland waren zo gestoord op de Amsterdammers, dat zy de Stad te water zouden hebben belegerd, zo de Prins hun niet aangefschreeven hadt, dat zy zig, in gevolge der Gensche bevrediging, van alle vyandlykheden, tegen de Steden, die nog zwaarigheid maakten om zig met hen te voegen, behoorden te onthouden

(n) BOR X. *Boek*, bl. 216 [778].

(o) Resol. Holl. 9 April 1577. bl. 41.

(p) BOR X. *Boek*, bl. 238 [809].

(q) Privileg. van Goes. f. 61. *M. S. Leev. van Will. I. III. Deel*, bl. 16.

(r) BOR X. *Boek*, bl. 239 [810].

den (s). 't Beslag op de Amsterdamsche goederen werdt toen ook opgeheeven (t).

PHILIPS III.

1577.

Doch onder dit omzetten der Hollandfche en Zeeuwfche Steden, 't welk in Wintermaand aangevangen was en in 't voorjaar vervolgd werdt, hadt de Prins de Staaten van Holland en Zeeland, te Middelburg, beschreeven, om verscheiden' zaaken te regelen. Men beflout hier, tot het verbeteren der Vestingwerken van Oudewater, Woudrichem, Vlissingen, Veere en andere sterke Plaatsen in Holland en Zeeland, waarvan de kosten op honderdzesentwintigduizend guldens berekend waren (u). Ook bewilligde men in honderdduizend guldens ter maand, tot onderhoud van vyftig vendelen Knegten, tweehonderd paarden, driehonderd delvers, en vyfenveertig Oorlogfchepen: en in nog vyftigduizend guldens, tot ondersteuning der algemeene Staaten tegen de Spanjaards. Uit welke besluiten, klaar genoeg bleek, dat men den handel met Don Jan mistrouwde, en 't kreuken der Gendfche Vrede te gemoet zag (v). Op deeze zelfde Dagvaart, werdt ook de wedde zyner Doorlugtigheid, van zesentwintigduizend, op veertigduizend ponden in 't jaar verhoogd (w).

V.

Dagvaart
te Mid-
delburg.

De Graaf van Bossu, dien wy, laatstelyk, Onder- te Utrecht gelaaten hebben, was herwaards gezonden, door de algemeene Staaten, om Haarlem, Amsterdam, Schoonhoven en an-

hande-
ling van
die van
Holland
de-
met den
Graave

(s) Resol. Holl. 1, 4 Jan. 1577. bl. 1, 2.

(t) Resol. Holl. 31 Maart 1577. bl. 32.

(u) BOR X. Boek, bl. 199 [753].

(v) BOR X. Boek, bl. 203, 214 [760, 776].

(w) Resol. Holl. 31 Decemb. 1576. bl. 214. 10 Januar. 1577.

FILIPS III dere Steden, tot het aanneemen der Gendfche
1577. Vrede over te haalen, en om de bezetting,
 van Bos- uit fommigen, te ligten, na dat hy het Krygs-
 fu. volk aan geld zou geholpen helpen. De Staa-
 ten van 't Noorderkwartier beloofden hem
 twintigduizend guldens hiertoe, midf hy
 Haarlem, Muiden, Weesp, Schoonhoven
 en Nieuwpoort vooraf van volk ontledigde.
 Die van 't Zuiderkwartier zouden tot vyf-
 tienduizend guldens toe fchieten, wanneer
 men noodig agten zou, de bezettingen uit
 andere Plaatsen te doen vertrekken (x). Doch
 deeze penningen zouden, naderhand, mo-
 gen ingehouden worden van het aandeel,
 welk beide de Kwartieren, in de gemeene
 laften, te draagen zouden hebben. 't Liep eg-
 ter nog eenigen tyd aan, eer Haarlem, Schoon-
 hoven en andere Plaatsen geruimd werden (y).
 Ook fchynt Boffu niet voor Oogftmaand of
 Herfftmaand, voldoening ontvangen te heb-
 ben van alles, wat hy, uit hoofde deezer
 handeling, van de Staaten te vorderen hadt (z).

Nieuwe
 Veree-
 niging
 tuffchen
 de alge-
 meene
 Staaten.

Doch eer hy herwaards vertrok, hadt hy,
 in den aanvang des jaars, te Bruffel, de hand
 geleend, aan de opregting en tekening van
 een nieuw Verbond van Vereeniging tuffchen
 de algemeene Staaten, waarby men beloofde
 „ den Roomschen Godsdienst en de Gend-
 „ fche Vrede te zullen voorftaan. en, behou-
 „ dens de behoorlyke gehoorzaamheid aan
 „ den Koning, de Spanjaards met derzelve
 aan-

(x) Refol. Holl. 18, 22 Febr. 1577. bl. 19, 25.

(y) BOR X. Boek, bl 199 [753], 216 [772].

(z) Refol. Holl. 17 Aug. 1577. bl. 181, 183.

„ anhang , te zullen verdryven : alles , tot her- Philip III
 „ stelling der gemeene rust en welvaart , en 1577.
 „ tot behoudenis der voorregten en loffely-
 „ ke gewoonten.” De Abt van S. Geer-
 truids, de Graaven van Lalaing en Bossu, de
 Heeren van Champagnei en d'Oignies waren
 van de eersten , die dit Verbond tekenden.
 De algemeene Staaten en de Raad van Staa-
 ten gaven 'er, eerlang, ook hunne toestem-
 ming aan : en het werdt, door de Abten, Stad-
 houders, Raaden en Wethouders van veele Waarin
 Steden, ondertekend (a). Op de Dagvaart te Holland
 Brussel, waarin dit Verbond vastgesteld werdt, en Lee-
 zyn ook Gemagtigden der Staaten van Hol- land wei-
 land afgevaardigd geweest (b) : doch zy heb- geren te
 ben in dit Verbond, gelyk ligtelyk te den- treeden.
 ken was, niet willen treden.

Don Jan, midlerwyl, van Luxemburg, te VI.
 Marche in Famine, gekomen, ontving al- Vervolg
 daar de Gezanten van Keizer *Rudolf den II*, der Han-
 die Maximiliaan, onlangs, opgevolgd was ; deling
 op nieuws herwaards gezonden, om den han- Jan, on-
 del met de Staaten te vorderen. De alge- der be-
 meene Staaten vaardigden, insgelyks, Ge- midde-
 magtigden af, in merkelyken getale, die, ling der
 in 't byzyn der Raaden van Staate, met Don Keizerly-
 Jan, handelden. Zy stonden op 't aannee- zanten.
 men der Gendfche Vrede ; hy op 't verzen-
 den der Spanjaarden te water : en zo hevig
 werdt 'er gestribbeld, dat Don Jan, einde-
 lyk, uitborst, in scherpe bedreigingen, over
 der Staaten wederfpannigheid. Men scheid-
 de

(a) BOEK X. Boek bl. 210 [769].

(b) Resol. Holl. 21 Decemb. 1576. bl. 214.

FILIPSIII. de vrugteloos. Doch omtrent middernagt
1577. deedt Don Jan, berouw hebbende, dat hy
 zig te verre hadt uitgelaaten, den Staat-
 schen Gemagtigden aanzeggen, dat hy de
 Gendfche Vrede aanneemen wilde, zoze noch
 met den Roomfchen Godsdienst, noch met
 's Konings hoogheid ftreedt. Met den dag,
 kwam hy nog verder, verklaarende die Vre-
 de te willen omhelzen, alzo hem gebleeken
 was, dat 'er 't Roomfch geloof en 's Konings
 hoogheid niet by verkort ware. Men hielt
 hem voor, dat hy ook in 't vertrek der Span-
 jaarden te lande behoorde te bewilligen:
 waartoe hy, hebbende zynen mond gemaakt
 op het bemagtigen van Engeland, niet ver-
 ftaan kon. De Staatfche Gemagtigden ver-
 trokken zynde (c), ftelden de Keizerlyke Ge-
 zanten hem de onmogelykheid der zeereize
 zo klaar voor oogen, dat hy zig, eindelyk,
 beweegen liet. Men ontwierp een verdrag,
 welk, door de Afgevaardigden der alge-
 meene Staaten te Bruffel, die van Holland
 en Zeeland uitgenomen, getekend werdt (d).
 In gevolge van dit verdrag, werdt 'er een
 Plakaat gemaakt, op 's Konings naam, welk,
 te Marche in Famine, door Don Jan, op den
 twaalfden, en te Bruffel, door den regee-
 renden Raad en algemeene Staaten, op den
 zeventienden van Sprokkelmaand, getekend
 zynde, onder den naam van *eeuwig* * *Gebod*,
 alomme afgekondigd werdt. Het behelsde,
 „ aanneming der Gendfche Vrede, en be-
 lofte

Het eeu-
 wig Ge-
 bod
 wordt
 gemaakt
 en afge-
 kondigd.
 * *Edict.*

(c) BOR X. *Boek*, bl. 211 enz. [770 enz.].

(d) BOR X. *Boek*, bl. 222 [785].

„ lofte van het vergaderen der algemeene PHILIPS III.
 „ Staaten en van het vertrekken der uitheem- 1577.
 „ sche Krygsknegten , binnen zekeren be-
 „ stemden tyd, zonder dat zy, of anderen
 „ immer wederom in 't Land komen zouden,
 „ dan by 't ontstaan van eenen uitheemschen
 „ oorlog, of by bewilliging der algemeene
 „ Staaten. Voorts, dat de wederzydsche ge-
 „ vangenen zouden geslaakt worden; doch
 „ de Graaf van Buuren niet voor dat de Prins,
 „ zyn Vader, het besluit, by de algemeene
 „ Staaten te beraamen, zou zyn naargeko-
 „ men. Nog, dat de Koning, door Don Jan
 „ en zyne andere Amptenaars, 's Lands vry-
 „ heden zou doen handhaaven: waartegen
 „ de Staaten beloofden, by den Roomschen
 „ Godsdienst en 's Konings gehoorzaamheid,
 „ te zullen volharden, afstaande van alle
 „ verbonden, ten tyde der beroerten, met
 „ uitheemschen, geslooten, en van hunne
 „ zyde ook alle vreemde knegten afdanken-
 „ de. Wyders, zoudenze den Koning zes-
 „ honderdduizend ponden van veertig grooten
 „ ieder opbrengen, en daarenboven de
 „ Hoogduitsche knegten voldoen. Don Jan
 „ zoudenze voor Landvoogd ontvangen, ter-
 „ stond na 't vertrek der Spaansche, Italiaan-
 „ sche en Bourgondische Knegten. 's Konings
 „ nazaaten, Don Jan en zyne opvolgers, de
 „ byzondere Stadhouders, Raaden en Amp-
 „ tenaars zouden dit verdrag bezweeren
 „ moeten. Eindelyk, nam de Koning, voor
 „ zyne rekening, de penningen, ten tyde der
 „ beroerten, door de Staaten geligt, van wie

FILIPS III., 't ook ware, met naame van de Koningin-
1577. „ ne, van Engeland (e)''

De Prins Het bekragtigen der Gendfche Vrede,
en Hol- door het eeuwig Gebod, welk die van Hol-
land en land en Zeeland geweigerd hadden te onder-
Zeeland worden fchryven, bragt de zaaken in zulk éene ge-
aange- fteltenis, dat, noch de Spanjaards, noch de
zagt, om Roomschegezinde Staaten de twee gemelde
zig te be- geweest beoorloogen konden: terwyl Oran-
geven in je Don Jan niet boven zig behoefde te er-
't Verdrag kennen, voor dat de algemeene Staaten, hier-
met Don op, befchreeven waren, en besluit genomen
Jan. hadden. De algemeene Staaten, zig hierme-
de verlegen vindende, zonden aan den Prin-
't welk se, met verzoek, dat hy 't Verdrag, met Don
zy wei- Jan gemaakt, wilde aanneemen. Doch hy en
geren. de Hollandsche en Zeeuwsche Staaten ant-
woordden „ dat hun het oogmerk der alge-
„ meene Staaten, om de Gendfche Vrede te
„ bevestigen, by het Verdrag met Don Jan,
„ kwalyk getroffen fcheen. Men verbondt,
„ in het zelve, de Staaten aan ongewoone
„ eeden. Men beloofde, 's Lands vryheden
„ te zullen handhaaven, en men fchondtze,
„ door het ophouden des Graaven van Buu-
„ ren. Vreemd was 't ook, ten behoeve van
„ eenen hoop eerlooze fielen, verklaard voor
„ vyanden des Vaderlands, nu nog geld op
„ te brengen. Eindelyk, vonden zy zig, by
„ de punten van dit verdrag, minder verze-
„ kerd, dan by 't gene hun, certyds, te Bre-
„ da was aangeboden. Zy wilden egter niet
„ alleen de Gendfche Vrede onderhouden;

maar

„ maar zelfs het tegenwoordig Verdrag teke- FRANCOIS III.
 „ nen, zo de algemeene Staaten hun behoor- 1577.
 „ lyke verzekering wilden geeven, van zig in
 „ geenen verderen handel met Don Jan te wul-
 „ len inlaaten, als de Spanjaards, ten bestem-
 „ den dage, 't Land niet ruimden: en dat men,
 „ zelfs na 't vertrek der Spanjaarden, Don
 „ Jan niet tot Landvoogd zou ontvangen,
 „ voor dat alle punten, strydig met 's Lands
 „ geregtigheden, zouden zyn verbeterd en
 „ hersteld (f).” De algemeene Staaten ver-
 „ klaarden, op dit laatste alleenlyk „, dat zy
 „ van zins waren, de Spaansche Knegten,
 „ des noods, met geweld van wapenen, ten
 „ Lande uit te dryven, en zig in geenen ver-
 „ deren handel met Don Jan in te laten,
 „ waardoor dit vertrek eenigszins zou kon-
 „ nen worden opgeschort (g):” waarin O-
 ranje en die van Holland en Zeeland niet
 voldaan waren.

Don Jan vervoegde zig, midlerwyl, te Don Jan
 Leuven, alwaar hy, door allerlei blyken van beschul-
 heuschheid en gemeenzaamheid, de herten digt den
 van grooten en kleinen zocht te winnen. Ten Prins van
 zelfden tyde, gaf hy den Staaten kennis van een' aan-
 eenen aanslag op zyn' persoon, gebrouwen, zyn' Per-
 zo hy voorgaf, door den Prinse van Oranje; soon.
 doch men bevondt, by onderzoek, dat 'er
 niets aan was (b). Den Landvoogd daarna,
 den Hertog van Aarschot gesteld hebbende
 tot Burgtvoogd van Antwerpen, waartoe hem
 de

(f) BOR X. Boek, bl. 225 [790].

(g) BOR X. Boek, bl. 226 [792].

(b) BOR X. Boek, bl. 235 [804].

FAAR III. de Staaten benoemd hadden; zag men aan de-
1577. zen, in Lentemaand, het Slot inruimen, door
 de Spanjaarden (i), die allen ter Stad uit too-
 gen, naar Maastricht, alwaar de overige
 Spaansche, Italiaansche en Bourgondische
 De Span- benden bescheiden waren. Voor 't einde van
 jaards Grasmaand, trokken zy, met den Graave van
 verlaaten Mansfeld aan 't hoofd, allen ten Lande uit,
 deze tot onbeschryfelyke vreugde der meeste Land-
 Landen. zaaten, onder welken 'er egter eenigen wa-
 ren, wien 't wederkeeren deezer gehaatte
 Knegten op de leden lag: waarvan zy blyk
 gaven, in eenige zinryke versjes, die, ten
 deezen tyde, onder 't gemeen, verspreid
 werden (k).

Intreede Op den eersten van Bloemaand, deedt de
 van Don nieuwe Landvoogd zyne plégtige Intreede te
 Jan te Brussel, wordende hy daar ontvangen, met
 Brussel. uitbundige tekenen van vreugde en eerbie-
 denis. Den vierden, zwoer hy, de Gend'sche
 Vrede, het eeuwig Gebod, dat, kort te voo-
 ren, ook door den Koning bekragtigd was,
 en 's Lands voorregten te zullen handhaa-
 ven. Voorts beschonk hy verscheiden' Hee-
 ren, met ampten en jaargelden, om gunst
 te winnen. Doch men vindt 'er, die zyne
 De Prefi- weldaaden van de hand weezen. Ook gaat
 dent Vi- den President Viglius na, dat hy, by 't in-
 glius haalen van Don Jan, eenige woorden geuit
 kerst. zou hebben, die te kennen gaven, dat hy
 aan de bestendigheid der vrede wanhoopte
 (l): doch hy beleefde den nieuwen kryg
 niet,

(i) BOR X. *Boek*, bl. 216 [805].
 (k) BOR X. *Boek*, bl. 237 [806].
 (l) BOR X. *Boek*, bl. 241 [821].

niet, overlydende, weinige dagen hierna, Pluss III.
 op den agtsten van Bloei maand (m). 1577.

Midlerwyl, waren de Staaten van Holland VII.
 en Zeeland, tegen 't einde van Lentemaand, Dagvaart
 te Dordrecht beschreeven geweest, wer- te Dor-
 waards Doktor Leoninus afgezonden was recht.
 door de algemeene Staaten, om op eene een- Bezen-
 paarige regeling der munte en der gemeene ding der
 belastingen aan te houden, en het r' huis ont- algemeen
 bieden van eenige schepen, omtrent Antwer- ne Sta-
 pen en op de Maaze leggende, benevens het ten
 afschaffen der verlofgelden te verzoeken (n):
 op alle welke punten, hem redelyk genoegen
 gegeven werdt, behalve op het laatste,
 waartoe de Staaten niet verstaan konden (o).
 Verslag van zyne verrigtingen te Brussel ge-
 daan hebbende, keerde hy, kort hierna, we-
 derom naar Geertruidenberg, alwaar toen de
 Dagvaart verlegd was, om andermaal op het
 afschaffen der verlofgelden, op het regelen
 der munte, op het ondertekenen der Vereen-
 iging, by de algemeene Staaten aangegaan,
 op het opbrengen van honderdenvyftigdui-
 zend guldens ter maand, en op eenige pun-
 ten van minder belang aan te dringen. Men
 antwoordde „ dat de verlofgelden zouden
 „ afgeschafft worden, behoudens een rede-
 „ lyk geleigeld, tot beveiliging der zeevaart;
 „ dat men Gemagtigden overzenden zou,
 „ om orde te beraamen op 't stuk der mun-
 „ te; dat men, op 't verzoek om honderd-
 „ envyftigduizend guldens ter maand, nader
 let-

(m) BOEK X. Boek, bl. 243 [812].

(n) Resol. Holl. 31 Maart 1577. bl. 32.

(o) BOEK X. Boek, bl. 250 [807].

FILIPSH. „ letten wilde; doch de vereeniging met de
1577. „ Roomschegezinde Staaten was, door den
 „ Prinse en die van Holland en Zeeland, ron-
 „ delyk wederproken: konnende zy zig in
 „ geen verbond begeven, dat met hun ge-
 „ loof streedt (p).” Onder dit handelen,
 en van „ kwamen Aarfchot, Hierges, de Ryksgezant
 Don Jan „ Andries Gail en anderen te Geertruidenberg,
 aan Hol- „ uit den naame van Don Jan begeerende, dat
 land en „ het eeuwig gebod, in Holland en Zeeland,
 Zeeland. „ wierdt afgekondigd, en dat men alles na-
 „ liet, wat mistrouwen wekken kon; als, het
 „ aanhouden van Krygsvolk, het sterken van
 „ plaatfen, het vergieten van geschut en dier-
 „ gelyken.” Voorts verzogtenze te mogen
 „ weeten, wat de Prins van Oranje, die, door
 „ 't aanneemen der Gendfche Vrede, in zyne
 „ eer en goederen hersteld was, meer begeer-
 „ de, op dat men hem volkomen genoeg
 „ zou mogen geeven. Oranje en de Staaten
 „ van Holland en Zeeland antwoordden hierop
 „ dat hun ontydig dagt nieuwe verzekering-
 „ gen te geeven, voor dat de voorwaarden
 „ der Gendfche Vrede voldaan waren. Dat
 „ de Hoogduitsche Knegten nog midden in
 „ 't Land lagen. Dat de Prins zynen Zoon
 „ en goederen nog ontbeerde, benevens het
 „ bewind over verscheiden' Plaatfen, begree-
 „ pen onder het Stadhouderschap; hem,
 „ door den Koning, opgedraagen, hebbende
 „ zelfs den Raad van Staate die van Utrecht,
 „ genegen om zig wederom onder zyn be-
 „ wind te begeeven, daarin verhinderd. Dat
 „ de

(p) BOR X. Boek, bl. 244 [814].

„ de algemeene Staaten hunne vergadering, FILIP III.
 „ zo wel als die der byzondere Staaten; aan 1577.
 „ 't welbehaagen van Don Jan onderworpen
 „ hadden. Dat men den Hervormden geene
 „ vrye wooning gunde, in verscheiden'
 „ Landschappen. Dat men Don Jan, met
 „ een gevolg van Spanjaards en Italiaanen,
 „ ontvangen hadt, tegen 't verdrag, met
 „ hem zelv', te Marche in Famine, gesloo-
 „ ten. Dat verscheiden' verdagte Persoonen,
 „ meest vreemdelingen, veel te veel ingang
 „ by hem vonden. Dat ook het onderteke-
 „ nen der Vereeniging, welk men hun ge-
 „ vergd hadt, smaakte naar een nieuw Ge-
 „ loofsonderzoek, erger dan de Spaansche
 „ Inquisitie, die alleen verdagte personen
 „ aantastte, daar men, by deeze onderteke-
 „ ning, elk eene belofte afvergde, om het
 „ Roomsch geloof voor te staan." Dit ant-
 „ woord was, zo wel als het voorstel, schrif-
 „ telyk overgegeven. Voorts viel 'er ook eeni-
 „ ge woordenwisseling over dezelfde punten,
 „ tusschen den Prinse en de Gemagtigden van
 „ Don Jan, en der algemeene Staaten: in wel-
 „ ke Leoninus toestondt, dat men, in 't van-
 „ gen en vervoeren des Graaven van Buuren,
 „ de voorregten der Leuvensche Hoogeschoo-
 „ le geschonden hadt. Ook zegt men. den PrinsMen
 „ toen te beweegen, tot het begeeren van zoekt
 „ eenige byzondere voordeelen voor zig zel- den
 „ ven. Doch hy antwoordde, „ dat men voor- Prins,
 „ al aan de Gendsche Vrede voldoen moest, door by-
 „ volgens welke, hy nog, in verscheiden' voordee-
 „ zyner goederen, met naame in de Stad en len, tot
 „ Baronny van Breda, hersteld moest wor- het Ver-
 „ den drag met
 „ den Don Jan

FILIP III. „ den (q). Wilde men hem, daarna, eeni-
 1577. „ ge andere gunst bewyzen; hy zou zulks zy-
 te be- „ ner Hoogheid dank weeten, zo 't tot 's
 weegen. „ Lands oorbaar strekken kon, alzo hy dit
 „ en geen eigen baate zagt.” Met welk ant-
 woord, de onderhandeling afgebroken werde
 (r).

Helmely- „ t Vertrek der Hoogduitsche Knegten,
 ke handel waarop de Prins gedrongen hadt, baarde den
 van Don waarp de Prins gedrongen hadt, baarde den
 Jan, om algemeenen Staaten thans de meeste zorg, al-
 de Hoog- zo zy sommigen, die voor vyanden des Lands
 duitsche waren verklaard, niet dagten te voldoen, ter-
 Knegten wyl Escovedo aanhieldt op afrekening met
 in 't Land allen. De Staaten beslooten, in Hooimaand,
 te doen aan allen voldoening te geeven. Doch Don
 blyven. Jan, te Mechelen gekomen, handelde, in 't
 heimelyk, met de Hoogduitschen, om hen
 op zyne zyde te winnen, en in 't Land te doen
 blyven: waarom 'er, tusschen de Staaten en
 hen, niets kon geslooten worden (s).

Don Jan Ten deezen tyde, broeide 'er een aanslag
 maakt zig by den Landvoogd, waarvan, eerlang, gantsch
 verdagt Nederland waagde. Voor zyn vertrek naar
 by de al- Mechelen, hadt hy reeds merkelyk omzien
 gemeene verwekt in de Staaten, doordien hy hun af-
 Staaten. vergde, den Prinse van Oranje te beoorloo-
 gen, onder voorwendfel, dat deeze, door 't
 kwellen der Amsterdammers, de Gendfche
 Bevrediging geschonden hadt (t): waartoe
 de Staaten zo weinig lust toonden, dat zy, kort
 hierna, verscheiden' benden, by hen, tegen
 de

(q) Zie BOR X. Boek, bl. 239 [809].

(r) BOR X. Boek, bl. 245 [814].

(s) BOR X. Boek, bl. 243, 247, 248, 252 [812, 820, 821,
 827].

(t) BOR X. Boek, bl. 248 [821].

de muitende Knechten, geworven, betaalden FILIP III. en afdankten, onder welken ook de vendels 1577. begreepen waren, die in 't Stigt lagen. Bosfu verrigtte hier de afdanking, waartoë de Staaten des Landschaps hem zesentwintigduizend guldens, hun geleend, door die van Holland, opschooten, hem te gelyk de gevangen' Hopluiden in handen stellende (u). De algemeene Staaten behielden vast een kwaad oog op Don Jan, sedert zy zyne zugt tot het hervatten des krygs bespeurd hadden. Nogtans herwon hy, wat laater, de herten van eenigen, door het afvaardigen van Escovedo naar Spanje, om eenen merkelyken onderstand in penningen van den Koning te verzoeken. Zo zeer waren de Staaten hiermede ingenomen, dat zy in overleg namen, om den Geheimschryver, dien zy eenen wydluftigen Brief aan den Koning medegaven, op zyne wederkomst, met een jaargeld van tweeduizend Kroonen te beschenken (v). Doch Escovedo keerde nimmer wederom uit Spanje. Hy werdt 'er, kort na zyne aankomst, door bevel des Konings, zo men meent, verraaderlyk vermoord (w). En 't leedt niet lang, of Don Jan ontdekte openlyk, wat hy in den schild voerde.

't Geviel, in Hooimaand, dat de Konin- VIII.
gin van Navarre, Schoonzuster van Filips, Hy be-
door Henegouwen, reisde naar Spa, in schyn magtigt
om de geneezende wateren aldaar te gebrui- het Kas-
ken teel van
Namen, door list.

(u) BOR X. *Boek*, bl. 255 [831].

(v) BOR X. *Boek*, bl. 250 [825].

(w) THUANUS *Libr.* LXIV. p. 217. *Libr.* LXVI. p. 276.

- FILIPS III.** ken (x); doch, inderdaad, om met den Graa-
 • 1577. ve van Lalaing heimelyk te handelen, over
 de opdragt van de heerschappy der Neder-
 landen, aan haaren Broeder, den Hertoge
 van Alençon (y), die, na 't sluiten der Be-
 vrediging met de Hugenooten in Frankryk,
 in Bloei maand des jaar 1576 (z), by welke
 ook de Prins van Oranje in zyn Prinsdom
 hersteld was, het Hertogdom van Anjou ver-
 kreegen en den naam van het zelve aangeno-
 men hadt (a), dien wy hem, voortaan, ook
 geeven zullen. Don Jan, voorwendende zig
 verplicht te vinden, om de Koninginne te be-
 groeten, begaf zig, verzeld van de voornaam-
 ste Heeren, naar Namen: alwaar hy haar,
 eenen geheelen dag, met veel pragt, ont-
 haalde. Des anderendaags, deedt hy haar
 uitgeleide, en was maar even te ruggekeerd,
 toen hy onderneemt, vlak uit tegen 't eeuwig
 gebod, 't Kasteel van Namen te verrassen:
 't welk zig, op den vierentwintigsten van
 Hooimaand, deezer wyze toedroeg. De
 Landvoogd, zig gelaatende uit jaagen te wil-
 len ryden, zondt den Graaf van Barlaimont
 met deszelfs vier Zoonen, Hierges, Megen,
 Floyon en Hautepenne, naar 't Slot, die den
 Overste, *Jan van Bourgondie*, *Heere van Froy-
 mont*, voorhielden, hoe 't wel voegen zou,
 dat hy Don Jan, in 't voorbyryden, binnen
 noodigde, om de vesting te bezigtigen. De
 Slotvoogd bewilligt hierin. Don Jan treedt
 bin-

(x) BOR X. *Boek*, bl. 253 [828].(y) HOOFT XII. *Boek*, bl. 519.(z) DU MONT *Corps Dipl. Tom. V. P. I. p. 266.*(a) DANIEL *Tom. IX. p. 54.*

binnen. Terwyl men hem een ontbyt gereed FILIPS III. maakt, blyft hy in de poort staan praaten, 1577. tot op de aankomft van eenen hoop Ruiters, dien hy, in een naby gelegen bosch, verfteken hadt. Toen rukken Don Jan en de vyf Heeren 't pistool uit den kooker, bieden de wagt den tromp, en dryven de bezetting en Froymont selv' ter vesting uit. Don Jan, roemende dat deez' dag de eerste zyner Landvoogdye was, en dat hy, te lang getergd door de Staaten, voortaan stipt begeerde gehoorzaamd te zyn, roept alle de Heeren, die hem naar Namen verzeld hadden, byeen, hun keur geevende van blyven of vertrekken. De beroerde gemeente, voor 't Slot vergaderd, doet hy, met woorden, stillen (b). Daarna voorziet hy zig van voorraad; en vaardigt, naar veele oorden, brieven af, vervattende de redenen van zyn gedrag (c). Den Heer van Raffinghem zondt hy naar Brussel aan de algemeene Staaten, om te vertoonen, dat de zorg voor zyne eigene veiligheid, welke men laagen gelegd hadt, hem hadt bewoogen, zig te verzekeren van 't Slot te Namen. Voorts begeerde hy, dat men *Willem van Hoorno, Heer van Heeze*, Bevelhebber te Brussel maakte, en de Burgery aldaar ontwapende. Hierges hadt zig, mid-en Charlerwyl, op zynen last, verzekert van Charle-lemont. mont (d). De toeleg van Don Jan was, op deeze wyze, den oorlog te beginnen tegen de Staaten: waarvan hy en Escovedo den Koning,

(b) HOORT XII. Boek, bl. 515.

(c) BOR X. Boek, bl. 255 [832].

(d) BOR X. Boek, bl. 256 [832].

PHILIPS III.
1577. ning, in Grasmaand, reeds de noodzaaklykheid vertoonnd hadden, by brieven, in syfer geschreeven, op verzoek van den Prinse van Oranje, door bevel des Konings van Navarre, op de heide van Bourdeaux, onderschept, den Prinse, door den Heere de Pleffis, toegeschikt, vervolgens ontfyferd, aan de Staaten vertoonnd, en openlyk uitgegeven. Uit deeze brieven, bleek ook het voorneemen, om Engeland aan te doen (e): en sommigen melden, dat Don Jan, ná 't bemagtigen van Engeland, een' kans op Spanje zou gewaagd hebben (f): waaruit men, in 't voorbygaan, afneemen kan, met hoe veel reden, hy, die zulke voorneemens koesterde, en aan anderen vertrouwd, ons, in de Geschiedschriften, niet slegts als staatzugtig, maar te gelyk als los en zorgeloos, wordt afgemaald.

IX. De Staaten verzekeren zig van 't Slot te Antwerpen.
De algemeene Staaten, den Heer van Raspinghem gehoord hebbende, zonden den Abt van Marolles en twee anderen naar Namen, om Don Jante vertoonnen, hoe weinig schyns de toeleg op zynen Perfoon hadt, en om hem wederom naar Brussel te noodigen; daar hy veilig zou konnen verblyven. In 't gesprek, welk de Abt met Don Jan hieldt, dreef deeze hem losselyk toe, *dat by 't Slot te Antwerpen voor 't zyne bieldt; dat het hem noch aan geld noch aan volk ontbreeken zou; en dat Marolles dit den Staaten mogt aandienen* (g). Doch zo veel waarschuwens werdt 'er niet vereifcht, om de Staaten een waakend oog te doen houden op dit Slot, daar

(e) Zie dezelve by **BOEK XI. Boek**, bl. 264 enz. [242 enz.].

(f) **BOEK XI. Boek**, bl. 263 [241].

(g) **BOEK X. Boek**, bl. 258 enz. [234 enz.].

daar zy de bezetting, door toezegging van Philip III.
't voldoen der agterftallen, met hulp van den 1577.
Heere van Bours, tot hunne zyde overhaal-
den, op den eerften van Oogftmaand, niet
zonder het sneuvelen van eenigen, uit het
vendel van *Lodewyk van Blois van Treslong*,
dat voor Don Jan yverde, en het vatten van
Treslong zelv'. Ook was, pas te vooren,
het vendel van *Kornelis van End*, door Don
Jan naar Antwerpen gezonden, op den weg
derwaards, geflaagen, door den Heere de
Vers, Neeve van Champagnei: 't welk men
voor den aanvang der vyandlykheden tegen
Don Jan rekenen mag. 't Omflaan van 't
Slot hielp, midlerwyl, de Stad in roere. De
Hoogduitsche bezetting, dugtende dat het
haar gelden zou, stelde zig in slagorde, en be-
bolwerkte zig, in de nieuwe Stad, met baalen,
balken, wagens en ander schansgereedschap.
De burgery raakt, insgelyks, in 't geweer.
De roep eener aanstaande plondering klinkt
de gantsche Stad door. Men treedt in onder-
handeling met de Hoogduitschen, en bezoekt,
of zy zig met eene maatelyke somme ter Stad
uit wilden laten koopen. Vergeefs. Een deel
Koopluiden begeeft zig, hierop, naar 't Slot,
smeekende, dat men zig met het Krygsvolk ver-
droege; al moest het twee of drie tonnen schats
kosten, zy zouden 't geld verschaffen. Toen
bodt men eerst honderdenvyftigduizend gul-
dens: en toonde den Knegten de penningen,
die de Koopluiden en treflykste burgers, ge-
volgd van Kassiers, met beurzen vol gouds,
vast aanbragten, 't Krygsvolk, door dit ge-
zigt

PILS III. **1577.** **zigt bekoord, en aan den anderen kant ver-**
schrikt, door het dreigen der gewapende

burgerye, roept, dat het wel was, zo de O-
versten te vrede waren; zo niet; zou menze 'er
toe dwingen. Men sprak dan met de Oversten,
 die zig niet zeer gereed toonden, om den
 koop toe te slaan. Doch onder dit handelen,
 en 't gaan en keeren van en naar 't Slot, viel
 de avond, wanneer men eenige zeilen ont-
 dekte, die, de Schelde op, naar de Stad kwa-
 men. Oranje, naamlyk, verwittigd van den
 toeleg der Staaten op 't Slot te Antwerpen,
 hadt, in 't Land van Thoolen, eenig volk;
 onder den Heere van Hautain, byeen doen
 komen, dat nu, op nader schryvens uit de
 Stad, met al wat men van schepen byeen
 brengen kon, derwaards gezonden werdt.
 Deeze geringe vloot, pragtiglyk uitgestree-
 ken met vlaggen en wimpels, slaakt, in 't na-
 deren, drie schooten; en kwetst eenigen der
 Hoogduitsche soldaaten. Straks daarna, gaat
 de kreet op, onder de menigte, *de geuzen!*
de geuzen! daar komenze! De schrik slaat elk
 elk om 't hert: elk rent, zonder orde, zon-
 der omzien, naar de naaste poorten, zak en
 pak, en sommigen zelfs de wapenen agter-
 laatende. Allen raaktenze ter Stad uit, op
 eenige weinigen na, die, in 't vlugten, ge-
 veld werden. Na dat men hun de poorten
 agter den rug geslooten hadt, werdt Hau-
 tain, die, ondertusschen, geland was, fees-
 telyk ingehaald, en van Stads wege vereerd
 met eenen gouden keten. Onder de papieren
 der gevlugtte Kolonellen, vondt men veele
 brie-

De aan-
 komst
 van 's
 Prinzen
 schepen
 doet de
 bezetting
 de vlugt
 neemen
 uit Ant-
 werpen.

brieven van Don Jan (b), uit welken bleek, hoe Philip III. hy de Hoogduitschen hadt zoeken op te hit- 1577. sen tegen de Staaten, en zig, met hunne hulp, meester te maaken van de Stad en het Slot. Treslong, die gevat was, werdt, te Brussel, op 't broodhuis gelegd (i).

Eer nog de Staaten den aanslag op 't Slot X. te Antwerpen in 't werk stelden, haddenze, Onderhandeling met Don Jan. om Don Jan te zekerer te mompen, de onderhandeling met hem vervolgd, en zig bereidwillig getoond, om hem schier alles wat hy vorderde toe te staan, met zulke bepalingen nogtans, dat zy altoos onbehaald bleeven. Hy toen, waanende, dat hy den schrik reeds onder de Staaten hadt, deedt langs hoe buitenspooriger eiffchen (k). Doch na 't ontvangen der maare van Antwerpen, die Aarschot, Havrech en anderen, heimelyk, uit Namen, hadt doen wyken; gaf hy beter' koop, schryvende, smeekenderwyze „ dat „ hy eene wapenschorsing wilde toestaan, „ tot dat de Koning, geviel hy hun niet, eenen anderen Vorst van deszelfs bloed in „ zyne plaats zou hebben aangesteld.” Ook verzogt hy „ dat men hem zyne brieven, „ onderschept op den weg naar Spanje, we „ derom zenden wilde.” Den inhoud deezer brieven verschoonde hy, sedert, blaauw genoeg, zeggende „ dat hy nog voor geen Land „ voogd erkend was, toen hy den Koning „ ophitste tot den oorlog: latende, voorts, „ Escovedos schryven ter zynere verantwoording.

(b) Zie BOR XI. Boek, bl. 268 [848].

(i) BOR XI. Boek, bl. 271 [853].

(k) BOR XI. Boek, bl. 259 enz. [835 enz.].

PHILIPS III., ding. Tot het ophouden van 't vertrek der
1577. „ Hoogduitschen, was hy gekomen, door-
 „ dien de ongehoorzaamheid der burgerye
 „ en de toerusting des Prinzen van Oran-
 „ je niet gehengden, dat hy zig geheellyk
 „ ontwapende.” Doch deeze redenen klem-
 den weinig op de Staaten, die, ondertusschen,
 den Koning, schriftelyk, verzogten, eerst,
 om bevel aan Don Jan, tot onderhouding
 van de Gendfche Bevrediging en het eeuwig
 gebod; toen, om eenen anderen Landvoogd,
 in zyne stede, en dat de Raad van Staate,
 midlerwyl, 't opperbewind voeren mogt (1).

Herstel- Doch eer wy 't verhaal van deezen gewel-
ling der digen tweespalt vervolgen, roept ons de or-
Dyken in de der gebeurtenissen naar Holland en Zee-
Holland. land, daar de Prins en de Staaten niet ver-
 zuimden, hun voordeel te doen, met de ver-
 warringen, waarin de andere gewesten sta-
 ken. In den voorzomer, viel men hier aan
 't herstellen der dyken, die, ten deele door
 storm, maar vooral, door 't doorsteeken, in
 den jongsten oorlog, zwaar beschadigd wa-
 ren (m). Om de kosten hiertoe te ligter te
 vinden, dankte men ook een deel overtallig
 Krygsvolk af, behoudende alleenlyk vyfen-
 veertig vendelen Knegten, ieder van hon-
 derdenveertien koppen, en dertig Oorlogs-
 fchepen in dienst, om, in allen geval, ee-
 nigszins beschermd te zyn, tegen de gevrees-
 de aanslagen des Landvoogds (n).

De

(1) BOR XI. Boek, bl. 275 [857], 279 [863], 281 [865],
 282 [868].

(m) BOR X. Boek, bl. 246 [819].

(n) BOR X. Boek, bl. 253 [829].

De Prins ook, om alomme in 'de Steden Philip III.
orde te stellen, en de herten der Landzaaten, 1577.
door zyne tegenwoordigheid, nader aan zig XI.
te verbinden, besloot, in den zomer deezer De Prins
jaars, eene reis te doen, door de meeste Ste- doet ee-
den van 't Zuider- en Noorderkwartier van ne reis
Holland. Zyne Gemaalin verzelde hem: en door
hy werdt, alomme, met uitbundige tekenen Holland.
van gunst en eerbiedenis, ontvangen en in-
gehaald. Elk meende, in hem, 's Lands reg-
ten verlosser naast God te aanschouwen. In
Westfriesland, gaf hem 't gemeen nauw-
lyks eenen anderen naam, dan dien van *Va-*
der Willem: elkanderen, met een gelaat, daar
de hertelykste blydschap op te leezen was,
toeroepende, *Vader Willem is gekomen! Vader*
Willem is gekomen! Hier ontving hy de tyding
van 't bemagtigen van Namen: waarop hy,
terstond, den algemeenen Staaten riedt, hun-
ne magt, behendiglyk, samen te brengen, en
nog drieduizend Ruiters te werven: met wel-
ken zy, dagt hy, Don Jan Namen, Luxem-
burg en 't gantsche Land zouden kunnen doen
ruimen. Doch zy hadden toen nog geen herts
genoeg, om Don Jan dus geweldiglyk aan te
vallen. De Prins, alle de Steden van 't Noor-
derkwartier bezogt hebbende, keerde weder-
om zuidwaards. Te Woerden gekomen, ver-
zocht hem de Wethouderschap van Utrecht,
dat hy, zynde zo naby, haare Stad met zyn
bezoek vereeren wilde; doch zonder gelei-
de van soldaaten, in plaats van welken, men
hem een vendel burgeren aanbodt. Hy deedt komt te
het, schoon de Prinses en anderen 't hem ont- Utrecht.
raaden hadden, gemerkt de Stad zig nog niet
we-

Prins III. wederom onder zyne gehoorzaamheid bege-
1577. ven hadt. Op den agttienden van Oogstmaand,
 reedt hy ter Stad in, van enkelen Hofftoet
 verzeld. Pas voor 't inryden der Tollesteeg-
 poorte, vloog'er een prop uit eene ligte bus,
 die, ter eere zyner Doorlugtigheid, afge-
 schooten was, in 's Prinzen koets, 't welk de
 Prinses dermaate ontstelde, dat zy haaren Ge-
 maal om den hals vloog, roepende, *wy zyn*
verraaden! Doch de Prins, ziende wat het
 ware, stelde haar spoedig te vrede. Zyne
 Doorlugtigheid bleef te Utrecht, tot op den
 eenentwintigsten, en vertrok, met genoeg-
 zaame verzekering, dat de Stad en 't Stigt
 zig wel haast wederom onder zyne gehoor-
 zaamheid begeeven zouden (o). Ook gelukte
 dit, in Wynmaand. De voldoening, die de
 Stad en het Landschap van den Prinse ont-
 vingen, begreep, onder andere punten, dat
 „ de Roomsche Godsdienst onverkort bly-
 „ ven zou; dat de Prins, met zyn gezin, ten
 „ allen tyde, in de Stad zou mogen komen;
 „ doch zonder Krygsvolk, ten ware de bur-
 „ gery hiertoe bewilligd hadt: ook zonder
 „ eenige Leeraars, tot het pleegen van on-
 „ roomsche oefeningen. Geestelyke begifti-
 „ gingen moesten niet dan aan Roomschge-
 „ zinden geschieden: de voornaamste Amp-
 „ ten, niet dan by goedvinden der Staaten,
 „ begeeven worden. De Prins hadt de hand-
 „ haaving der vryheden op zig te neemen, en
 „ 't Regtsgebied des Aartsbisschops onver-
 „ kort te laten. Tot het invoeren van be-
 zet-

't Stigt
 ontvaugt
 voldoe-
 ning van
 den Prin-
 se.

(o) BOEK X. Boek, bl. 254 [83c].

„ zetting, zouden de Staaten verlof moeten FINANS III.
 „ draagen: die op 't stuk der munte zulke 1577.
 „ orde zouden mogen stellen, als hun best
 „ geviel. De Prins zou den Amptenaaren
 „ de Ampten, die zy van 's Konings wege
 „ bekleedden, behouden laten, en zig, in
 „ 't Stigt, geen meer gezags aanmatigigen,
 „ dan hy 'er, van ouds, gehad hadt. Stig-
 „ ting van sterkten zou niet, dan by wille
 „ des Konings, of der Staaten van Utrecht,
 „ of der Plaatsen, die men sterken wilde, ge-
 „ schieden mogen. Het tegenwoordig Ver-
 „ drag zou onderhouden worden, zo lang 't
 „ Land van Utrecht onder den Prinse of des-
 „ zelfs nazaaten staan zou, of zo lang 'er,
 „ volgens de Gendfche Bevrediging, die
 „ men in volle kragt liet, geene andere or-
 „ de geraamd werdt, by de algemeene Staa-
 „ ten.” De Prins verzogt den Staaten van
 Holland en Zeeland dit Verdrag te bezege-
 len, gelyk geschiedde. Doch die van Bom-
 mel, beweerende dat veele punten van het-
 zelve met hunne Landregten streeden, maak-
 ten 'er zwaarigheid in, schoon zy zig gene-
 gen verklaarden, om, nevens hunne bond-
 genooten, den algemeenen vyand weder-
 stand te bieden (p).

Na 't verzekeren van Antwerpen, hadden XII.
 de algemeene Staaten niet verzuimd, zig ook De algo-
 van andere plaatsen meester te maaken. Het meene
 Hoogduitsch vendel van den Kolonel Fokker Staaten
 was uit Antwerpen geweeken naar Bergen op ren zig
 Zoom, daar nog twee vendels lagen van het van Bee-
 zelf-gen op
 Zoom,

(p) BOR XI. Boek, bl. 300 enz. [193 enz.].

FILIP III. zelfde regiment: Fronsberg, met drie zyner
1577. vendelen, naar Breda, dat 'er nog drie in-
 hadt. De Staaten zonden den Heer van
 Champagnei, met eenen kleinen hoop volks,
 naar Bergen, waarvan hy zig, na 't inneemen
 van het Huis te Wouw, schier zonder slag
 of stoot, meester maakte (g). Toen, zig ver-
 eenigd hebbende met den Graave van Ho-
 henlo, rukt hy voor Steenbergen en Thoo-
 len, uit welke Plaatsen, hy de Hoogduitsche
 bezetting, insgelyks, vertrekken deedt. In
 's Hertogenbosch, lagen vier vendels vanden
 overleeden' Graave van Overstein, die de
 Stad, by minzaam verdrag, ruimden.

Steen-
 bergen,
 Thoolen
 en 's Her-
 togen-
 bosch.

De Prins
 van O-
 ranje
 neemt
 Breda in,
 door list. Hierna, toogen Hohenlo en Champagnei
 naar Breda, dat van alle kanten beslooten
 werdt. De Kolonel Fronsberg hadt eenen zy-
 ner Hopluiden gezonden naar Namen, om last
 van Don Jan. De Hopman werdt, in 't weder-
 keeren, opgeligt, en te Geertruidenberg by
 den Prins van Oranje gebragt, die, door
 vraagen en hervraagen, uit hem kreeg, dat
 hy belast was met een briefje van Don Jan
 aan Fronsberg. Men tornde het, uit zynen
 broeksband, opende 't zegeltje van lak, be-
 hendiglyk, en vondt het te bestaan, uit slegts
 zes regeltjes, in syfer geschreeven met eene
 zeer fyne penne, op een stukje dun postpa-
 pier, langwerpig vierkant, als een vinger-
 lid: het behelsde eene vermaaning, om de Stad
 nog twee maanden te houden, onder belofte
 vanze, binnen dien tyd, te zullen ontzetten.
 De Prins, zyn voordeel willende doen met
 dee-

(g) BOR XI. Boek, bl. 273 [155].

deze ontdekking, doet, door Meester *Wil-* ^{FILIPS III.}
lem Silvius, vermaarden boeddrukker te Ant- 1577.
 werpen, doch onlangs tot Drukker der Hol-
 landsche Hooge Schoole, te Leiden, bevor-
 derd (r); die des Landvoogds hand net wist
 na te bootfen, een diergelyk briefje schryven
 en ondertekenen, vervattende last, om de
 Stad, ten beste mogelyk, op te geeven, alzo 'er
 geen ontzet te wagten was. 't Briefje werdt,
 met het zelfde zegeltje, dat men onbescha-
 digd hadt weeten te houden, en met wat heet
 lak, toegeplakt. De Hopman liet zig, door
 de belofte van een' gouden keten ter waarde
 van vierduizend guldens, en van dienst on-
 der den Prinse voor hem en zyn vendel, be-
 kooren, om het briefje, waarvan hem de in-
 houd bekend gemaakt was, aan Fronsberg
 ter hand te stellen, en door de Stad te ver-
 spreiden, dat het ontzet verre te zoeken was.
 Hy doet het. De gantsche bezetting raakt in
 roere. De Prins, zynen slag waarneemende,
 doet haar vryen uittogt met haaren Overste,
 doch zonder betaaling, aanbieden; of twee
 maanden soldy, mids zy 't overige den Staa-
 ten kwytfscholde, en haaren Overste in 's
 Prinzen handen liete. Zy kiezen 't laatste.
 De Stad en Fronsberg werden den Prinse ge-
 leverd, op den vierden van Wynmaand (r).

Midlerwyl, hadden die van Antwerpen, De Kas-
 ter vergadering der algemeene Staaten, ver- teelen te
 lof verzogt, om het Kasteel, dat hun reeds Antwer-
 meer dan eens gekweld hadt, te mogen sleg- pen, te
 Gen- Gend, te
 ten. Utrecht,

(r) Refol. Holl. 3 Juny 1577. bl. 29.

(s) BOEK XI. Boek, bl. 274 [156].

FILIPS III. ten. Die van Holland en Zeeland hadden, **1577.** toen dit verzoek geschiedde, juist stem ter te Gouda algemeene Staatsvergaderinge verkreegen, en op andere Plaatsen worden afgeworpen. tegen den zin der Geestelykheid. Met hunne stemmen, werdt de bewilliging in 't verzoek der Antwerpenaaren overgehaald: waarop de Burgt, terstond, geslegt werdt, tegen 't einde van Oogstmaand. Het beeld des Hertogs van Alva, om verre geworpen ten tyde van Requens, lag ergens in eenen hoek; waaruit het nu voor den dag gehaald en t'eenemaal verbryzeld werdt. Die van Gend, insgelyks, by meerderheid van stemmen, verlof bekomen hebbende, tot het afwerpen van den Burgt aldaar, vielen aan 't werk, op den eersten van Herfstmaand. 't Slot Vredenburg, te Utrecht, welk men, reeds kort na 't verdryven der soldaaten, hadt beginnen af te breeken; doch 't werk, sedert, gestaakt, op vermaaning van 't Hof aldaar, werdt nu ook, met verlof der algemeene Staaten, ten gronde toe, geslegt. Te Ryffel, te Valenchnyn en op andere plaatsē, werden de Kasteelen, insgelyks, afgeworpen (t). Doch te Doornik, daar de Bevelhebber op 't Slot woonde, en te Kameryk, dat onder 't Ryk behoorde, liet men de Kasteelen in wezen. 't Slot te Gouda, dat, in 't jaar 1438, gestigt was, werdt, omtrent deezen tyd, in gevolge van een besluit der Vroedschap; doch zonder dat men 'er van de Staaten of Raad verlof toe verzogt hadt, terwyl de Slotvoogd, Heer van Zwieten, zig binnen Viane onthieldt,

(t) *BOEK XI. Boek, bl. 274 [1555].*

hieldt, insgelyks, om verre geworpen (u). FILIPS III.
 Ten deezen tyde, raakte, te Groningen, in 1577.
 hegtenis *François Majart*, die, door den Heere XIII.
 van Billy, welke, sedert het Verdrag met Don Aanflag
 Jan van Marche in Famine, geslaakt was, ge- van Billy
 bezigd werdt, om hem den weg te bereiden tot op Groningen en
 de verlooren' Landvoogdye, waarin hy zig, Leeu-
 met geweld, dagt te herstellen (v). *Wybe van* waarden.
Goutum kwam, kort hierna, waarschynlyk
 door bestel van Billy, met honderdendertig
 man, op 't Vliet, eene voorstad van Leeu-
 waarden, en wist, eerlang, den Droffaard,
Joan van Mathenes van Wybesma, zulks te be-
 leezen, dat hy op 't Slot gelaaten werdt, waar-
 van hy zig toen volkomen meester maakte.
 De burgery van Leeuwaarden kocht 'er hem
 egter wederom af, om eene leening van der-
 tien weeken, die drie-endertighonderd gul-
 dens beliep. Men sprak toen ook van 't Slot
 om verre te haalen; doch liet het na, ter
 oorzaake der afwezendheid van den Stad-De Heer
 houder, Heere van Ville; die, eerst, gelyk van Ville
 veelen, zyn Hof gemaakt hebbende by Don wordt
 Jan; na 't gebeurde te Namen, de zyde der Stadhou-
 algemeene Staaten gekooren hadt, door hen der van
 tot vasten Stadhouder over Friesland, Gro- Fries-
 land, ningen, Drente, Twente en Lingen aange- Gronin-
 steld, en voor 't uitgaan van Herfstmaand, gen,
 in Friesland wedergekeerd was. Hier, twee Drente,
 vendels Hoogduitschen van Boffus regiment, en Twente
 leggende in de schansen te Oostmarhorn, in gen.
 de Lemmer, te Slooten, te Makkum en te
 Hin-

(u) BOR XI. *Beek*, bl. 308 [905].

(v) R. FRESINGA *Memor. in GER. DUMBAR. Anal. Tow.*
 III. p. 32.

FILIPS III. 1577. Hinloopen, met toezegging van eenige be-
 taaling, vergenoegd, en tot vertrekken be-
 woogen hebbende, deedt hy deeze schansen
 flegten, stellende, daarna, de Friefche boe-
 ren in 't geweer, onder éenen Hopman in
 elke Grietenye: 't welk hem, egter, in Gro-
 ningerland, daar hy 't ook dagt te doen, niet
 gelukken wilde (w). De Burgten te Leeu-
 waarden en te Groningen werden, wat laater,
 insgelyks geflegt (x).

XIV. De algemeene Staaten hadden, ondertus-
 fchen, een Leger famengebracht, welk zig, te
 Wavere, in Brabant, nederfloeg. 't Voetvolk
 ftondt onder *Filips, Graave van Lalaing*, de
 Ruitery onder *Robert van Melun*, Burggraave
 van Gend: tot Veldmaarschalk was gefield
Anthoni van Goignies, tot Overfte van 't ge-
 fchut *Valentyn van Pardieu, Heer van la Motte*.
 Voorts zogten de Staaten ook volk in Duitsch-
 land te werven; werwaards zy de redenen,
 waarom zy zig tegen Don Jan gewapend had-
 den, omftandiglyk, hadden overgefchreeven.
 Hertog Joan Kazimir, Paltsgraaf aan den Ryn,
 beantwoordde hunne brieven, met veel blyk
 van toegenegenheid; doch riedt hun den Prins
 van Oranje te kiezen tot hoofd der Regee-
 ringe (y): en 't bleek wel haaft, dat deeze
 raad, by fommigen, ingang gevonden hadt.

Staan
naar Duit-
fche
hulp.

Zoeken
onder-
ftand in
Holland
en Zee-
land.

De Staaten van Holland en Zeeland, om-
 trent deezen tyd, te Haarlem, vergaderd,
 ontvingen, aldaar, de Gemagtigden der al-
 gemeene Staaten, verzoekende om onder-
 ftand,

(w) BOR XI. *Boek*, bl. 283 [269].

(x) R. FRESINGA *Memor. in GER. DUMBAR. Anal. Tom.*
 III. p. 23.

(y) BOR XI. *Boek*, bl. 286 [273].

stand, ten minsten van honderdduizend daa-^{FILIPS III.} lers, door Holland, en honderdduizend gul-^{1577.} dens, door Zeeland, in alleryl, op te brengen. Doch men boodt hun slegts honderdenvyftigduizend guldens in 't geheel, voor den tyd van agt maanden, onder zekere voorwaarden; zonder dat my gebleeken is, of deeze aanbieding aangenomen zy. Maar de algemeene Staaten, nu verftaan hebbende, dat Don Jan de vertrokken' Spanjaards weder te rug ontbooden hadt, begonden 't oog te wenden naar den Prinse van Oranje, en te overleggen, of 't niet geraaden ware, hem in Brabant te noodigen. De Prins hadt veele vrienden onder de algemeene Staaten, met naame onder die van Brabant. Hy onthieldt zig, ten deezen tyde, met bewilliging der Staaten van Holland en Zeeland (z), te Geertruidenberg, om, van naby, op de zaaken van Brabant te letten, en te werken onder de leden der algemeene Staatsvergaderinge. Zyne fchepen hadden Antwerpen, een voornaam lid van Brabant, onlangs, verlost van de Hoogduitsche bezetting: waardoor hy zig, dieper nog dan voorheen, gedrongen hadt in de gunft der Gemeente. 't Was ook te vermoeden, dat Holland en Zeeland, in welke gewesten de Prins groot gezag hadt, zig meer aan 't voorftaan der gemeene zaake zouden laten gelegen zyn, als men hem in hooger bewind ftelde. 's Prinsen vrienden dan en anderen drongen, by meerderheid van ftemmen, tegen eenigen, die in hunnen voorflag geen en fmaak vonden, ter al-

(z) Refol. Holl. 9 Aug. 1577. bl. 166.

FILIPSIII. gemeene Staatsvergaderinge, door, dat men
1577. hem naar Brabant behoorde te doen komen.

Zy ver- De Abt van S. Geertruids, Champagnei,
zoeken Leoninus en de Advokaat *Liesveld* werden
den Prins naar Geertruidenberg gezonden: daar zy 't
van O- gemelde verzoek aan den Prinse deeden. Zy
ranje in voegden 'er by „ dat de vyanden der ge-
Brabant meene welvaart hem en den Staaten van
te ko- „ Holland en Zeeland nagaven, dat zy 't,
men. „ op 't verlaaten van den Koning en 't ver-
„ anderen van den Godsdienst, gemunt had-
„ den: welk uitstrooifel men niet beter leu-
„ genstraffen kon, dan door het toelaaten
„ van den Roomschen Godsdienst, in alle
„ Steden van Holland en Zeeland, die zulks
„ begeeren zouden, en niet slegts in zulken,
„ die't, onlangs, by byzonder verdrag, be-
„ dongen hadden. Dit verzogtenze dan op
„ den Prinse en op de Staaten, en te gelyk
„ belofte, dat zy geene verandering in ge-
„ loofszaaken, binnen de Roomschegezinde
„ Landen, gehengen zouden; maar veeleer
„ alle nieuwigheid helpen weeren, volgens
„ de Gendsche Bevrediging.” De Prins ant-
woordde, schriftelyk „ dat hy zig, op zyne
„ overkomst in Brabant, waarnaar hy be-
„ tuigde zeer te verlangen, vooraf beraa-
„ den moest met de Staaten van Holland en
„ Zeeland. Omtrent het verder uitbreiden
„ van de vryheid der Roomschen, zou hy zig
„ houden aan het Gendsche Verdrag. Maar
„ also Holland en Zeeland alle nieuwigheid
„ in dit stuk hadden uitgedongen, tot op de
„ Vergadering der algemeene Staaten, ver-
„ zocht hy, dat men in aanmerking name, hoe
kwa-

„ kwalyk hem voegen zou , deswege , iets FILIPSIII.
 „ te belooven , zonder de Staaten dier twee 1577.
 „ Landfchappen , vooraf , te kennen. Wel
 „ kon hy , voor zig zelve en voor de Staa-
 „ ten van Holland en Zeeland toezeggen ,
 „ geene floornis der gemeene rust of des
 „ Roomfchen Godsdienfts , noch invoering
 „ eeniger nieuwe oefening te zullen gedoo-
 „ gen : laatende hy , voorts , aan de algemeene
 „ Staaten , boven welken hy zig geene
 „ heerfchappy zocht aan te maatigen , hierop ,
 „ zulke orde te ftellen , als zy , overeenkom-
 „ ftig met de Gendfche Vrede , zouden goed-
 „ vinden ; welke orde hy niet ongeftraft zou
 „ laaten overtreedē (a).”

Met dit antwoord , vertrokken de Staatsche
 Gezanten. De Prins ftelde hun verzoek den
 Staaten van Holland en Zeeland voor. Tot
 de reize naar Brabant , hadt hy zig , kort na
 de aankomft van Don Jan , reeds genegen ge-
 toond , en zulks den Staaten , in Wintermaand
 des jaars 1576 , te Middelburg , verklaard.
 Men hadt toen klaar genoeg laaten blyken ,
 dat men hem noode zou zien vertrekken.
 Doch , zo hy 'er toe beflout , verftondt men ,
 dat de Regeering , in zyn afwezen , staan
 zou aan de Gemagtigden der Staaten , met
 den Raad nevens zyne Doorlugtigheid , dien
 der Geldmiddelen , en dien der Admiraliteit.
 Ook begeerde men , dat de Prins eenen Ste-
 dehouder zou aanftellen , die 't beleid hebben
 zou van de zaaken des oorlogs , naar een Be-
 rigtschrift , by raade der Staaten , door den
 Prin-

(a) BOEK XI. *Boek, bl. 224, 225* [270, 272].

FILIP III. Prinsse, ingesteld. Tot deeze waardigheid, **1577.** sloegen toen de Edelen den Graaf van den Berge, of den Graaf van Hohenlo voor: de Steden, alleenlyk, den laatsten (b). Doch het Verdrag, sedert, met Don Jan geslooten, hadt te wege gebragt, dat de reis toen niet voortgegaan was. Nu bewilligden de Staaten van Holland en Zeeland, schoon even ongaarne, in 's Prinsfen vertrek. Op den agttienden van Herfftmaand dan, deedt hy zyne intrede binnen Antwerpen, verzeld van zynen gewoonlyken Hoffstoet, benevens zynen broeder, Graaf Jan van Nassau, onlangs, uit Duitfchland, gekomen, om vergoeding te erlangen van zyn verschot, ten dienste van den Lande gedaan (c). Na vyf dagen toevens, begaf hy zig naar Brussel; daar hy met veel staatsie werdt ingehaald (d).

Hy ver-
trekt der-
waards.

XV. De algemeene Staaten schikten, terstond hierna, met 's Prinsfen goedvinden, een nieuw Gezantschap aan Don Jan, om hem het afleggen der wapenen, mids hy 't, insgelyks, deedt, en 't Slot te Namen ruimde, aan te bieden: nog deedenze 't vertrek der Hoogditschen, en andere punten vorderen: onder welken ook was, dat zyne Hoogheid zig, terstond, naar Luxemburg moest begeeven, om aldaar zynen opvolger af te wagten, en, midlerwyl, te regeeren, by goeddunken des Raads van Staate. Doch Don Jan hadt geene ooren naar zulke voorfagen. Ook toonde hy

(b) BOR X. Boek, bl. 204 [760].

(c) Resol. Holl. 19, 21 Aug. 1577. bl. 187, 191.

(d) BOR XL Boek, bl. 286 [873].

hy zig zeer misnoegd, over 't inhaalen des FILIPSIII.
 Prins van Oranje. Om evenwel den handel niet af te breeken, sloeg hy een Bestand — 1577.
 voor. De Staaten bewilligden hierin, mids het slegts twee of drie dagen duurde, en men, binnen dien tyd, de zaaken afdeedt. De Landvoogd, hierover, op nieuws, verstoord, schreef den Staaten eenen scherpen brief; hun verwytende „ dat zy hunnen Heere al „ les, op den blooten naam na, beneemen „ wilden:” en, vrezende binnen Namen belegerd te worden, vertrok hy, terstond na dit schryven, naar Luxemburg; van waar hy den Staaten, op nieuws, weeten liet „ dat hy last „ uit Spanje ontvangen hadt, om hun de ui „ terste proeven van 's Konings ongenade te „ doen gevoelen, ten ware zy van hunne „ stoute eischen afstonden, en den Prins met „ zynen aanhang verdreeven (e).” Doch De Prins wordt tot Ruwaard van Brabant verkooren.
 deeze hadt zig reeds zo diep in de gunst der meeste Staaten, zonderling van Brabant, weeten in te dringen, dat hy, op den twee-entwintigsten van Wynmaand, door deeze lasten, hoewel niet zonder veel tegenstribbels, tot Ruwaard van hun gewest, verkoo- ren werdt: aan welke verkiezing de algemeene Staaten hun zegel hingen. Men plagt deeze waardigheid, welke, niet ten onregte, vergeleeken wordt, by die van *Dictator*, onder de oude Romeinen, in kommerlyke tyden, hier te lande, en onder anderen in Brabant, aan eenen der voornaamste Grooten op te draagen. De Brabantfche Geschiede-

(e) BOEK XI, *Boek*, bl. 287 enz. [274 enz.].

FILIPS III. deniffen leveren verſcheiden' voorbeelden uit
1577. van Ruwaarden, die, naderhand, Hertogen

De Her-
 tog van
 Aarſchot
 wordt
 Stadhou-
 der van
 Vlaan-
 deren.

werden: en men wil, dat 's Prinſen vrienden hem nu ook den weg zогten te baanen, tot deeze hoogheid (*f*). De Hertog van Aarſchot was, kort te vooren, door den Raad van Staate, tot Stadhouder van Vlaanderen, aangesteld, in de plaats van den Graave van Roeux (*g*). Dus ſchikte zig alles tot eene onherſtelbaare verwydering met Don Jan. De Staaten gaven eene verdediging van hun gedrag, in zeven taalen, in 't licht, by welke, de onderschepte brieven van Don Jan tot bylaagen dienden (*h*). Don Jan deed 'er, eerlang, een antwoord op ſchryven, waarin hy den Staaten van wederspanningheid tegen den Koning beſchuldigde, en den Prinse van Oranje lelyke kladden aanwreef (*i*).

XVI.
 De par-
 tyen van
 den Prin-
 se van O-
 ranje
 brengen
 tewege,
 dat de al-
 gemeene
 Land-
 voogdy
 den
 Aartsher-
 toge
 Matthias

Doch terwyl men dus, wederzyds, in de weer was, hadden eenigen, die den Prinse geen goed hert toedroegen, eene verandering in de Regeering bewerkt, die geschaapen schein, zyne Doorlugtigheid te zullen verſteeken van het opperbewind over de meeste Nederlanden, welk veelen hem reeds toegedagt hadden. De Nederlanden vonden zig, na de scheuring tusschen Don Jan en de Staaten, zonder opperhoofd. Brabant, in 't byzonder, gewoon geregeerd te worden, door den algemeenen Landvoogd, en, gelyk de meeste andere gewesten, nog niet geschikt tot

(*f*) SYRADA *Dec. I. Libr. IX. p. 502.*

(*g*) BOR XI. *Boek, bl. 303 [898].*

(*h*) *Zie BOR Auth. Stukk. I. Deel, bl. 151.*

(*i*) *Zie BOR XI. Boek, bl. 292 [881]. en Auth. Stukk. I. Deel, bl. 180.*

tot eene veelhoofdige Regeeringe , onder- FILIPS III
 vondt eerst dit gebrek , en neigde , hierom , 1577.
 eerst , tot het ontbieden des Prinzen , die , in opge-
 Brabant , opgevoed , bekend en bemind was. draagen
 Doch eenige Heeren , met naame de Hertog wordt.
 van Aarschot , de Markgraaf van Havrech ,
Filips , Graaf van Egmond , en anderen , tot
 omtrent twintig in getal , dugtende , dat het
 aanzien des Prinzen , dien zy zig gelyk reken-
 den , hun boven 't hoofd wassen mogt , raad-
 pleegden , onderling , om 't opperbewind der
 Landen MATTHIAS , AARTSHERTOGE
 VAN OOSTENRYK , en Broeder des Keizers ,
 op te draagen. Te jong van jaaren was deeze
 Vorst , en te zwak van geest , om zulk een'
 last te torssen. Doch men maakte elkandere-
 ren diets „ dat de Koning , wiens zusters
 „ zoon Matthias was , zig deeze keuze zou
 „ laten gevallen ; dat de Keizer te bekwaa-
 „ mer middelaar zou kunnen zyn , tusschen
 „ Filips en de Nederlanden ; dat men , veel-
 „ ligt , een Huwelyk , tusschen Matthias en
 „ eene Dogter van Filips , zou kunnen be-
 „ werken , en haar de Nederlanden ten Bruid-
 „ schat doen afstaan ; dat , eindelyk , de Aarts-
 „ hertog , den Roomschen Godsdienst toe-
 „ gedaan zynde , de Landen by denzelven be-
 „ waaren zou , 't welk men , naauwlyks , zou
 „ hebben te wagten , wanneer men een On-
 „ roomsch opperhoofd verkoor.” Dit , ont-
 worpen onder de voornaamste Edelen , was
 den Prinse reeds voorgeslaagen , eer hy uit
 Holland vertrok. 't Smaakte hem luttel , in
 den beginne. Doch , verstaande , dat men
 den jongen Vorst eenen Raad van de voor-
 naam-

FILIP III. naamste Nederlandsche Edelen dagt toe te
 1577. voegen, liet hy 't zig gevallen. 't Zy dat hy
 schroomde, den schyn te geeven van groo-
 ter gezag te zoeken, dan men hem opdroeg;
 gelyk hy gedaan zou hebben, als hy hadt wil-
 len beletten, dat hem een ander boven 't
 hoofd gesteld werdt: 't zy dat hy oordeel-
 de, dat de toeleg reeds te veel vaarts geno-
 men hadt, om gestuit te kunnen worden: 't
 zy, eindelyk, dat hy, gelyk sommigen wil-
 len, wel heeft mogen zien, dat de twee Oos-
 tenryksche huizen, het Spaansche en het
 Duitsche, elkanderen in 't licht stonden, en
 dat de haat van Don Jan tegen den Adel on-
 verzoenbaar gemaakt werdt. De weinige E-
 delen, die dit stuk besteken hadden, gaven
 'er, zonder de Staaten te kennen, den Aarts-
 hertoge, al in 't begin van Herfstmaand, de
 lugt van: die, zeer verkuist met de eer,
 welke hem, in 't eenentwintigste jaar zyns
 ouderdoms, opgedraagen werdt, tusschen
 den eersten en tweeden van Wynmaand, hei-
 melyk, uit Weenen vertrok, zo geloofd
 werdt (*k*), buiten kennisse zyns Broeders. Hy
 nam zynen weg over Keulen, en kwam, nog
 voor 't einde der genoemde maand, te Lier
 in Brabant (*l*), van welke Stad, de Graaf
 van Egmond, een zyner bevorderaaren,
 zig, onlangs, voor de Staaten, verzekerd
 hadt (*m*). Eenige Heeren, die den Prinse
 niet gunstig waren, smeedden, terstond hier-
 na, eenen aanslag, om den Aartshertog, met
 be-

Matthias
 komt,
 heime-
 lyk, her-
 waards.

Toeleg
 van som-
 migen,
 om hem

(*k*) *Sed vid. STRADA Dec. I. Libr. IX. p. 507.*

(*l*) BOR XI. *Boek*, bl. 304 [898]. HOOFT XII. *Boek*, bl. 537.

(*m*) BOR XI. *Boek*, bl. 274 [856].

behulp van 't Leger te Wavere, in hun ge-^{Philip III}
 weld te krygen; naar Dendermonde te bren-^{1577.}
 gen, en, van daar, onder zynen naam, 't naar hun-
 hoog bewind te voeren, over de Landen. De ne hand
 Hertog van Aarschot was de voornaamste te zetten,
 der genen, die dit dreeven; doch hy vondt,
 by de Legerhoofden, grootendeels, verbonden
 aan den Prinse, zo veel ingang niet, als
 hy gehoopt hadt, waardoor deeze toelig te
 niet liep (n).

Midlerwyl, hadt de komst des Aartsher-Ver-
 togs groote verbaasdheid verwekt onder deeld-
 de Staaten, die, ten deezen tyde, zeer on- heid der
 eenig waren. Veelen namen euvel, dat Staaten.
 eenige Edelen, zonder hunne medeleden te
 kennen, zig verftout hadden, eenen vreem-
 den Heer in 't Land te haalen. Anderen neig-
 den tot den Hertoge van Anjou, als ongelyk
 bekwaamer, om de Landen te beschermen.
 Eenigen drongen nog op 't handelen met Don
 Jan. Doch men kwam, eindelyk, overeen,
 dat het, nu Matthias toch reeds in 't Land
 was, onheusch zyn zou, hem, ongetrooft,
 te rug te zenden. Hierin stemde ook de Prins,
 die t'over begreep, dat hem geen grooter af-
 gunst diende. Men besloot dan, met goed-
 vinden zyner Doorlugtigheid, eenige voor-
 waarden te ontwerpen, waarop men den
 Aartshertog, tot algemeenen Landvoogd,
 zou kunnen ontvangen (o), en deedt hem,
 in die hoope, van Lier, te Antwerpen ko-
 men, daar hy, den eenentwintigsten van
 Wynmaand, staatelyk ingehaald, en door
 den

(n) BOEK XI. Boek, bl. 308 [904].

(o) BOEK XII. Boek, bl. 7 [927].

Philips III. den Prinse van Oranje verwelkomd werdt (p).
1577. Terwyl men bezig was met het beraamen
XVII. der voorwaarden voor den Aartshertoge,
 Bystere rees 'er eene ontsteltenis te Gend, diè, bys-
 Beroerte tere gevolgen naar zig sleepte; en, zelfs door
 te Gend. 't beleid des Prinzen van Oranje, wiens vrienden de beroerte verwekt hadden, alleenlyk voor eene poos, gestild scheen te kunnen worden. De Hertog van Aarschot hadt, toen hy, als Stadhouder van Vlaanderen, te Gend, ingehaald werdt, onder anderen, te kennen gegeven, dat hy kwam, om de oude geregtigheden te herstellen. De Prins hadt, in deeze Stad, verscheiden' aanzienlyke vrienden, met naame *François van Kethulle, Heer van Ryhove, Jonkheer Jan van Imbize, Kroivelde* en anderen, die, de lugt weghebbende van den toeleg om den Prins te vernederen, en in aanmerking neemende, met welk een' bree-den last, de Hertog van Aarschot, door den regeerenden Raad, voorzien was; begonden te dugten, dat men hun, by eene merkelyke omkeering der dingen, rekenschap mogt afvorderen van bedryven, die zy, niet dan voor gunstiger Regters, zagen te verantwoorden. 't Gebeurde zelfs, dat Ryhove, in gesprek geraakt met de Heeren van Champagnei en Swevighem, die den Hertoge van Aarschot waren bygevoegd, zo nadeelig van den Prinse hoorde gewaagen, dat hy zig gedrongen gevoelde, om 'er 't zyne tegen te zeggen: waardoor hy, en allen, die hem, den Prinse en den Onroomschen Godsdienst, eenigszins, aan-

aanhingen, gemyd en verdagt gehouden Falsch III.
 werden. Zy rotten dan samen, om den slag, 1577.
 die hun dreigde, te schutten. Ryhove toog Ryhove
 op Antwerpen, naarden Prinsse, en vertoon- zoekt 's
 de hem, hoe 't te Gend geschaapen stondt. Prinsse
 De vendels, voorheen, door zyne Doorlug- bewilli-
 tigheid, afgezonden, om 't Slot te dwingen, ging te
 lagen hier nog, en Ryhove hadt gaarne ver- verkry-
 lof gehad, om zig van dezelve te dienen, gen, tot
 tot sterking zynere partye: waartoe de Prins het ver-
 egter niet verstaan kon. Toen sloeg Ryho- wekken
 ve voor, om zig en de zynen te redden, van op-
 door 't verwekken van eenen opstand onder roer al-
 de gemeente: doch de Prins scheen deezen daar.
 voorslag verre van de hand te wyzen. Des
 anderendaags, vraagde hy Ryhove, *of by nog*
by zyn voorneemen van gijsteren bleef, en toen
 Ryhove hierop bevestigend antwoord gege-
 ven hadt, trok de Prins de schouders op, en
 keerde zig van hem af. 't Blyft dan onzeker,
 hoewel 't van geloofwaardige schryvers be-
 vestigd wordt (q), of de Prins in Ryhoves
 voorslag bewilligd hebbe, of niet. Vaster gaat
 het, dat Aldegonde Ryhove, kort hierna,
 riedt, zyn voorneemen in 't werk te stellen,
 zonder den Prins deswege verder te moei-
 jen. Ryhove keerde dan naar Gend: ook
 zondt de Prins den Heer van Dolhain der-
 waards, om agt te geeven op 't gene 'er voor-
 viel. Op den agtentwintigsten van Wynmaand,
 spreekt Imbize den Hertog van Aarschot op
 straat aan, en dringt hem tot de beloofde
 verkondiging van herstelling in de oude voor-
 reg-

(q) *Vide* THUAN. *Libr.* LXIV. p. 223. C.

FILIPS III. regten. Aarschot barst , hierop , uit, *dat*
1577. *men die muiters , die vryheidkraayers wel zou doen*
zwygen , met een' strop om den bals , al waren-
ze nog zo zeer opgestookt door den Prins van O-
ranje. Op dit woord, vatten Imbize en vee-
 len der omstaanderen vuur. Men loopt te
 wapen. De burgers kiezen party , deez' voor
 Aarschot, die voor Imbize. De beweging
 duurde egter niet lang; doch was maar pas
 gestild, toen Ryhove ter Stad in kwam ry-
 den, en, verneemende wat 'er gebeurd wa-
 re, 't spel op nieuws aan den gang hielp,
 dryvende, dat men gevaar liep van uit het
 bedde geligt te worden, zo men 'er nu op
 sliep. Zyne aanhangers, behalve Imbize,
 die zig nu buiten schoots hielt, volgen hem,
 naar 's Prinses hof en naar 's Graaven Slot,
 prikkelende, onder weg, de gemeente, met
 begeerte naar vryheid en eere, zonder egter
 merkelyken aanhang mede te sleepen. Ryho-
 ve toen, bezeffende hoe gevaarlyk hy stondt,
 en wat hem een kort en moedig besluit waar-
 dig zou kunnen zyn, streeft naar 't Huis des
 Hertogs van Aarschot, doet het zig openen,
 neemt den Hertog gevangen; ook daarna de
 Heeren van Rassinghem en van Swevighem,
 Jakob Hessels en *Jan de la Porte*, Raaden van
 Vlaanderen, *Jan Visch* of *Visscher*, Baljuw
 van Ingelmonster, en verscheiden' anderen.
 Toen was hy meester van Gend, daar hy zig
 sterkte, met driehonderd soldaaten, en de
 burgervendels, by voorraad, aan hem deedt
 zweeren, tot dat 'er nader last van de alge-
 meene Staaten en den Prinses komen zou. Op
 den negenden van Slagtmaand, kwam 'er,
 op

Hy
 neemt
 den Her-
 tog van
 Aarschot,
 Hessels,
 Visch en
 verschei-
 den' an-
 deren ge-
 vangen.

op den naam der Gendsche Edelen, * aan-FILIPS III. zienlyken en gemeente, een Geschrift in 't 1577. licht, waarin, de gevangen' Heeren beschuldigd werden „ dat zy den Prins van de Rublen.

„ waardy over Brabant zогten te verfteeken, en scheuring te verwekken onder de Landschappen; dat zy yoorhadden, den Aartshertog tot Landvoogd en eenen Raad van Staate naar hunnen zin te kiezen, buiten bewilliging des Konings en, der algemeene Staaten; dat zy volk in Gend hadden willen brengen, en den Prins zouden hebben beoorloogd, zo hy zig 't bewind over Brabant niet ontrokken hadt; en dat zy't Land liever tot eenen roof aan Don Jan zouden overgegeven, dan in deezen hunnen toeleg te kort geschooten hebben.”

Voorts strooide men eenen Brief onder 't volk, die gezeid werdt, door Hessels, aan den Graave van Roeux geschreeven te zyn, luidende „ dat men de zaak, by Don Jan, voortzetten moest, om den *schendigen ketter*,” dat 's den Prins „ met al zynen aanhang, te leeren opzitten.”

De algemeene Staaten toonden, midlerwyl, weinig genoeg over 't gene te Gend was voorgevallen, zendende den Advokaat Liesveld derwaards, om de gevangenen te doen ontslaan. Zelfs vaardigde de Prins Jonkheer Arend van Dorp af naar Gend, om te wege te brengen, dat men Aarschot los liet, die kort hierna, op vrye voeten gesteld werdt (7). Ryhove, die dit hadt zoeken te belet-

De Staaten en de Prins toonen zig misnoegd over 't bedryf der Gentinaaren. Aarschot wordt ontslaagen.

(7) BOEK XI. Boek, bl. 302 enz. [903 enz.].

FILIPSIIL. ten, en nu voor zyne eigene veiligheid be-
1577. gon te zorgen, tragtte, met de zynen, de
 naaste Vlaamsche Steden aan zyne koorde te
 krygen, en schein eene nieuwe party in 't
 Land te willen opregten. De vier Leden van
 Vlaanderen, dit werk zorgelyk inziende,
 verzogten den Prins te Gend te komen, om
 orde te stellen. Hy kwam 'er, op den ne-
 genentwintigsten van Wintermaand, werdt
 'er, op 't pragtigste, ingehaald, en vereerd
 met een' open hert van louter goud, waarop
Sinceritas, dat is *Opregtheid*, te leezen stondt.
 Terwyl hy hier vertoefde, handelde hy, in
 't breede, met de Staaten van Vlaanderen
 en de Regeering van Gend, over 't gewillig
 draagen der gemeene lasten en 't houden van
 goed verstand met de andere Steden en Land-
 schappen. Ook herstelde hy de rust eeniger-
 maate. Hy sprak zelfs voor de gevangen'
 Heeren. Doch sommigen twyfelden, of hem
 dit ernst ware. Ten minsten, werden zy nu
 nog niet geslaakt (s). De Prins keerde, bin-
 nen weinige dagen, naar Brabant te rug.

Oranje
 komt te
 Geud.

XVIII. De algemeene Staaten, het ontwerp, waar-
 op men den Aartshertog Matthias in de Land-
 voogdy stondt te vestigen, nu in orde gebragt
 hebbende, zagen zig, wildenze de Regeering
 niet los en onzeker laten, in de noodzaak-
 lykheid gebragt, om Don Jan, eerst, ver-
 vallen te verklaaren van de Landvoogdye.
 Zy deden dit, openlyk, by een Plakaat van
 den zevenden van Wintermaand, meldende,
 dat zy hem, sedert het bemagtigen van Na-
 men,

(s) *BOEK XI. Boek, bl. 317* [916]. *HOOFD XII. Boek, bl. 347.*

men, voor 's Lands vyand gehouden had-^{FILIPS III.}
den, hoedanig zy hem ook, voortaan, van 1577-
elk wilden aangemerkt hebben, en verklaa-
rende, daarenboven, alle zyne aanhangers
voor wederspannigen en strafbaar aan lyfen
goed (t). Ten zelfden dage, geboden zy,
op 's Konings naam, aan te tekenen de goe-
deren, die men wist den aanhangeren van
Don Jan toe te behooren: ook, dat alle Amp-
tenaars, die hunne diensten, buiten verlof,
verlaaten hadden, binnen vyftien dagen, tot
dezelven zouden hebben weder te keeren, of
anders hunne Ampten verbeuren. Voorts,
werdt fcherpelyk verboden, eenigen onder-
ftand te doen aan Don Jan, of eenige ge-
meenfchap met hem te houden (u). Daarna
flooten de algemeene Staaten eene nadere
onderlinge verbindtenis, waarby de Room-
fchen en Onroomschen elkanderen weder-
zydsche befcherming beloofden (v). Toen Voor-
werden de Abten van S. Geertruids en Ma-^{waarden}
rolles, de Hertog van Aarfchot en de Heer ^{op wel-}
van Fresin naar Antwerpen gezonden, om ^{ken de}
den Aartshertoge voorteleggen de punten, ^{Aartsher-}
op welken men hem de Opper-Landvoogdy ^{tog Ma-}
begeerde op te draagen, welke voornaam- ^{thias tot}
ften hier op uitkwamen: „ De Aartshertog ^{algemeen-}
„ zal den Koning en den algemeenen Staa- ^{ne Land-}
„ ten trouwe zweeren. De byzondere Stad- ^{voogd}
„ houders, Krygsoverften en Knegten zul- ^{aange-}
„ len hem gelyken eed doen. De algeme- ^{nomen}
„ ne Staaten zullen eenen Raad van Staate ^{wordt.}
op-

(t) BOR XI. *Boek*, bl. 317 [917].(u) BOR XI. *Boek*, bl. 317 [917].(v) THUANUS *Libr.* LXIV. p. 223. E. HOOFD XII. *Boek*, bl. 558.

FILIPS III., opregten, om nevens hem te regeeren,
1577. „ naar welks besluiten, zyne Hoogheid zig
 „ zal hebben te voegen. In zaaken van groot
 „ belang, zal hy niets mogen doen, buiten
 „ bewilliging der algemeene Staaten, die
 „ zelfs diergelyke zaaken den aanzienlyk-
 „ sten en der gemeente zullen moeten voor-
 „ draagen, eer zy 'er op besluiten. De Aarts-
 „ hertog zal de oude voorregten herstellen,
 „ en in gebruik brengen. De algemeene en
 „ byzondere Staaten zullen, zo dikwils en
 „ zo lang zy 't goedvinden, mogen verga-
 „ deren. De Gendfche Bevrediging zal stand
 „ houden, en de uitlegging der duisterheden
 „ in dezelve staan aan de algemeene Staaten.
 „ De Landvoogd zal geene grooter' Lyfwagt
 „ begeeren, dan hem, naar tyds gelegenheid,
 „ door de Staaten, zal worden toegevoegd.
 „ Hy en de Raad zullen de hooge Krygs-
 „ ampten begeeven, by toestemming der al-
 „ gemeene Staaten. In tyd van oorlog, zal
 „ hy de Krygszaaken beleiden, by eenen
 „ Krygsraad, hem toe te voegen door de
 „ Staaten. Deezen behouden 't bestier van
 „ 's Lands penningen aan zig. De aanhan-
 „ gers van Don Jan zal men, naar streng-
 „ heid van Regte, vervolgen, en alle Sloten
 „ afwerpen, waartoe verlos gegeven is. De
 „ Aartshertog zal alles, wat na 't inneemen
 „ van Namen gedaan is, bekragtigen, waar-
 „ toe men den Koning ook verzoeken zal.
 „ Ook zal zyne Hoogheid, door den Keizer
 „ en andere Duitfche Vorsten, 't herroepen
 „ van Don Jan, by den Koning, tragten uit
 „ te werken. Hy zal geene vreemdelingen
 in

„ in zynen dienst neemen mogen. Die hy ^{FILIPS III.}
 „ reeds heeft, of by lastbrief der Staaten 1577.
 „ nog aanneemen mogt, zullen naar geene
 „ Ampten mogen staan, noch zig bemoeijen
 „ met zaaken van Regeeringe. Zo de Aarts-
 „ hertog eenigen deezer voorwaarden over-
 „ treedt, of krenkt, houden zig de Staaten
 „ van alle gehoorzaamheid aan hem ontslaa-
 „ gen, en bedingen de vryheid, om de wa-
 „ penen tegen hem op te neemen, zo hy ge-
 „ weld tegen hen gebruiken wilde, eer hy
 „ 't gekreukte gebeterd hadt.” Op zulke be-
 „ krompen' voorwaarden, die Matthias egter,
 na eenig kort beraad, met dankzegging, aan-
 nam (w), deedt hy den eed, te Brussel, op 1578.
 den twintigsten van Louwmaand des volgen-
 den jaars. Weinige dagen te vooren, hadt ^{De Prins}
 men, ter algemeene Staatsvergaderinge, in ^{wordt,}
 overweeing genomen, of de Aartshertog ^{op}
 nu, volgens de gewoonte der algemeene ^{nieuws,}
 Landvoogden, niet als Stadhouder van Bra- ^{als Stad-}
 bant moest aangemerkt, en Oranje, derhal- ^{van Bra-}
 ve, van 't bewind in dit gewest ontslaagen ^{bant en}
 worden. Doch de Prins hadt de meerderheid ^{als alge-}
 der Staaten thans zo volkomen op zyne zy- ^{meene}
 de, dat men niet alleen besloot, hem, op ^{Stede-}
 nieuws, als Stadhouder van Brabant, welken ^{houder}
 naam men nu, voor dien van Ruwaard, scheen ^{des Aarts-}
 te kiezen, aan te stellen, maar Matthias ^{hertogs}
 ook te verzoeken, om hem te verheffen, tot ^{beëe-}
 zynen Stedehouder over alle de Nederlan-
 den. De Aartshertog, die niets aflaan durf-
 de, dat hem, van wege den Prinse en de al-
 ge-

(w) BOEK XII. Boek, bl. 7 [527].

FILIPS III. gemeene Staaten, werdt voorgehouden, be-
1578. willigde in dit verzoek, en de Prins deedt
 den eed op beide deeze waardigheden, te
 gelyk met Matthias (x). Zyn gezag steeg
 zo hoog onder den jongen Vorst, dat men
 hem, ten deezen tyde, begon aan te zien, als
 hebbende het opperbewind over de meeste
 Nederlanden. Matthias hadt zo weinig van
 den klem der Regeeringe in handen, dat de
 aanhangers van Don Jan hem, niet geheel ten
 onregte, den *Griffier van den Prinse van Oran-*
je noemden (y), als hadt hy slegts te tekenen
 gehad, 't gene hem, door den Prinse, werdt
 voorgelegd.

XIX. Onder 't regelen van zo veele Staatszaa-
 ken, werden de zaaken van oorloge, flaauw-
 belegert lyk, voortgezet. De Graaf van Hohenlo,
 Roer-lyk, was, met twaalf vendelen Knegten en hon-
 monde; derdenvyftig Ruiters, in Wynmaand des voor-
 doch ver- leeden jaars, gekomen voor Roermonde,
 laat de Stad we- daar hy 't langer dan twee maanden uithieldt.
 derom. Doch Hierges en Mondragon, met eenenta-
 melyken hoop geoefend Krygsvolk, door
 Don Jan, derwaards gezonden, noodzaakten
 hem, de Stad te verlaaten, op den derden
 van Louwmaand. Hy wierp zig toen in ee-
 ne schans, aan de overzyde der Maaze, *To-*
len genoemd, waaruit hy, insgelyks, verdree-
 ven werdt. Daarna smet hy eenige vendels
 in Gelder en in Venlo. 't Volk van Hierges
 en Mondragon, Roermonde gespyst en wel
 bezet hebbende, week naar 't Land van Lim-
 burg,

(x) BOR XII. Boek, bl. 8 [929].
 (y) TA8818 Libr. IV. p. 290.

burg, op de tyding, dat eenig ander volk ^{Philip III,} van Don Jan, omtrent Namen, gevaar liep 1578. van overvallen te worden van de Staatschen, die egter, hieromtrent, niet anders uitvoerden, dan dat zy Bouvignes, by verdrag, en 't Slot Dispontin stormenderhand innamen (z).

Ondertusschen deedt men, in Holland, nog ^{Aanflag} al zyn best, om de Stad Amsterdam te ver- ^{op Am-} eenigen met de andere leden des Landschaps. ^{sterdam.} Men begon den toevoer naar deeze Stad, die, eenigen tyd herwaards, vry gesteld was geweest (a), wederom te belemmeren (b), on- aangezien de Prins den Staaten, reeds in Wyn- maand laaftleeden, by herhaaling, hadt aangefchreeven, dat men der Stad de voordeelen, bedongen by de Gendfche Vrede, behoorde te laten genieten. 't Uiterfte, dat men haar toeftondt, was het haalen van leef- togt, met kleine schuiten, mids betaalende den tol (c). Doch een gerugt, federt verspreid, dat Amsterdam briefgemeenschap hieldt met Don Jan, en, door hem, geveleid werdt, met de hoope van ontzet, deedt de Staaten, wat laater, besluiten, om de Stad, op de beste wyze mogelyk, te overmeesteren; doch zonder plondering en overlast der burgerye. De aanflag werdt toevertrouwd aan den Kolonel *Herman Helling*, en aan den Hopman *Nikolaas Ruikbaver*, die tien vendelen voetvolk onder zig hadden: vier van welken,

ver-

(z) BOR XI. *Boek*, bl. 303 [187].

(a) Resol. Holl. 1 April 1577. bl. 34.

(b) Resol. Holl. 19 Aug. 1577. bl. 186.

(c) BOR XI. *Boek*, bl. 302 [186].

April verborgen in twee ſchepen, den drie-entwint-
1578. tigſten van Slagtmaand laatſtleeden, vroeg
 in den morgenſtond, gekomen waren voor de
 Haarlemmer Poort. De anderen zes waren
 hier ook beſcheiden; doch hadden zig, door
 misvatting, meent men, van den naam Haar-
 lemmer Poort, voor de Poort der Stad Haar-
 lem vervoegd. Men was, na 't ſluiten der
 Gendſche Bevrediging, te Amsterdam ge-
 woon geweest, 's Prinſen volk, zelfs in ta-
 melyken getale, ter Stad in te laaten, mids
 zy de wapenen aſleiden aan de poort. Hel-
 lings Luitenant was dan, 's avonds te voo-
 ren, met zeven of agt knegten, binnen ge-
 komen, en den gantschen nagt, in de Stad,
 vrolyk geweest. Tuſſchen zeven en agt uu-
 ren, keert dit volk wederom naar de Poort,
 eiſcht het geweer te rug, en treedt naar bui-
 ten. Hier wordenze ontmoet van eenigen
 hunner ſpitsbroederen. Men valt aan 't ſpee-
 len: voorts aan het twiſten, in ſchyn, waar-
 na 't geweer uit raakt, als wilde men elkan-
 deren te lyve. De wagt aan de poort mengt
 zig toen in 't geſchil; doch wordt, terſtond,
 overvallen van de eene en van de andere par-
 tye, gedeeltelyk gedood, gedeeltelyk ge-
 kwetſt en verjaagd. De Poortier werdt door-
 ſtooten, de Poort bezet, en 't volk uit de
 ſchepen, met vliegende vendels, ter Stad in
 gelaaten. Zy trokken, regtuit, naar den dam,
 zonder tegenſtand te ontmoeten. Eenigen
 hielden zig, onderweg, op, met het beſtormen
 van het Koorenmeetershuisje, dat zy voor
 't Stadhuis aanzagen. Doch op den dam, daar
 burgers en ſoldaaten de wagt hadden, leeden
 de

de Staatschen eenen fellen aanstoot. Helling Fr. de W. wist, midlerwyl, niet wat hy denken zou 1578. van het agterblyven der zes vendelen. Terwyl hy om dezelve zendt, en daarenboven Hopman *Gerard van Woerden van Vliet*, die te Zaandam lag, om hulp laat aanzoeken, verloopt de tyd; de schutters komen in de wapenen, en dringen hem wederom van den dam, den nieuwendyk op, tot aan de poort, dieze ingekomen waren. Hier beschanstzenze zig, in der yl, zo goed alsze konden. Ook deedt Helling eenige briefjes schryven en verspreiden, gevuld met bedreigingen, zo men zig verder te weer stelde, en beloften, zo men zig stil hieldt. Maar de burgers, ziende dat de Staatschen geen' verderen onderstand kreegen, wiesfen in getal en moed, voerden twee stukjes geschut naar de poort, vuurden op de Staatschen, en troffen den Kolonel Helling, dat hy 't bestierf. Toen raakte zyn volk in wanorde, en aan 't wyken. Ruikhaver, in een burgers huis gevlooden, werdt, door iemant, die eenen byzonderen haat op hem hadt, in koelen bloede, doorsteken. Voorts, was 't getal der gesneuvelden, van wederzyde, klein. De Prins toonde zig zeer misnoegd over deeze onderneeming, die buiten zyne kennis geschied was. De Staaten van Holland verschoonden zig, zo goed als zy konden, bybrengende, dat men den aanslag voor zyne Doorlugtigheid bedekt gehouden hadt, om hem, in allen gevalle, buiten schuld te houden: waarmede de Prins zig gezeggen liet; genoeg te vrede, dat hy zig by de algemeene Staaten hadt

FILIP III. hadt konnen ontschuldigen, voor welken
1578. hy die van Holland hun gedrag liet verant-
 woorden (d).

Amster-
 dam
 wordt
 zeer be-
 naauwd
 door So-
 noi.

De Staaten verlooren egter den toeleg op
 Amsterdam niet uit het oog. De Stad werdt
 genoegzaam ingeflooten gehouden, door ver-
 scheiden' schansen en schepen, die om en
 voor dezelve lagen. De Regeering was, al
 sedert eenigen tyd, overeengekomen met den
 Prinse, wegens de voorwaarden, op welken
 zy zig met Holland vereenigen wilde. 't Ha-
 perde slegts aan de bewilliging der Staaten,
 die, om de Stad te doen afstaan van eenige
 punten, welken hun niet gevielen (e), last
 gaven aan Sonoï, om haar zo naauw te be-
 sluiten, dat 'er niets uit of in mogt, zonder
 zyne kennis en toestemming. Hy legerde zig
 dan, in 't Karthuizers Klooster, in 't Leproo-
 zenhuis en op verscheiden' buitenwegen. Ook
 nam hy de zoutkeeten in; en wierp eene
 schans op den Haarlemmerdyk. Die van de
 Stad vuurden, nu en dan, op de Sonoïschen,
 uit eenen molen hieromtrent, en werden met
 vuuren beantwoord, zo dat 'er, van weder-
 zyde, eenig bloed gestort werdt. Terwyl de
 Stad dus ingeflooten was, werden 'er, van
 een zilveren-S. Nikolaas beeld, verscheide-
 nerlei noodmunten geslaagen (f), die nog,
 by de liefhebbers van zeldzaamheden, be-
 waard worden. Dus stondt het met Amster-
 dam,

(d) *BOR XI. Boek, bl. 309 enz. [906 enz.]. HOOFD XII. Boek,*
bl. 544 enz.

(e) *Zie. Resol. Holl. 14 July 1577. bl. 147. en Handv. van*
Amsterd. bl. 129 enz.

(f) *VAN LOON Nederl. Historiepenning. I. Deel, bl. 252,*
253.

dam, op het einde van Louwmaand, toen de Gemagtigden der Stad, van Delft, te rug keerden, zonder meer dan een Bestand voor zes dagen, welk met den eersten van Sprokelmaand eindigen zou, met de Staaten te hebben kunnen sluiten. Sonoï zette, midlerwyl, dé beschanſingen voort. Tegen het uitgaan van het kort Bestand, dat, op den tweeden, nog voor vier dagen verlengd werdt, keerden de Gemagtigden naar den Haage.

De Staaten van Utrecht hadden hier ook de hunnen, om 't geschil te bemiddelen. Dezen hielden den Staaten van Holland voor, hoe veel werks 'er zyn zou aan het bemagtigen eener Stad, die, door het openen haarer sluizen, waarmede men reeds begonnen was, gantsch Amstelland niet slegts; maar een groot deel van 't Stigt, van Rynland en 't Land van Woerden onder water kon zetten, tot onherstelbaar agterdeel van pagters en eigenaars, die, zes of zeven jaaren, zonder inkomsten gezeten hebbende, na de Gendſche Vrede, al hun overschot besteed hadden, aan fluisjes, molens, dyken, dammen, beesten en bouwgereedschap. Zy voegden 'er by, dat de kans des krygs onzeker was, en dat de Stad, met geweld bemagtigd wordende, in den grond bedorven zou zyn. Aan den anderen kant, gaven zy die van de Stad te bedenken, hoe veel onheils en bloedstorting zy veroorzaaken zouden, zo zy zig langer onbuiglyk hielden, daar by voegende, dat zy, zo Don Jan hen al verlostte, zekerlyk Spaansche bezetting zouden inkrygen en den overlast uitstaan, dien hunne nabuuren ge-

proefd

Philip III
1578.

Die van Utrecht
bemiddel
len een
Verdrag
tusschen
de Stad
en de
Staaten.

FILIP III. proefd hadden. Evenwel scheen men elkan-
 1578. deren niet nader te zullen kunnen komen. De

Inhoud
 van het
 zelve.

Staaten braken de onderhandeling af, op den zesden. Doch die van Utrecht, zelven groot belangstellende in het sluiten van 't Verdrag, ter oorzaake van den overlast, dien zy van 't water te wagten hadden, zo Amsterdam de sluizen verder opende, bragten partyen wederom by elkanderen. Men kwam dan, op den agtsten, overeen op den volgenden voet:

„ dat alleen de Roomsche Godsdienst, bin-
 „ nen de Stad en derzelve vryheid, en bin-
 „ nen de Ambagtsheerlykheden, aan de Stad
 „ behorende, zou geoeffend worden: doch
 „ daar buiten, zou de oefening van den her-
 „ vormden Godsdienst ieder vrystaan. Ook
 „ zou den hervormden eene eerlyke begraaf-
 „ plaats binnen de vesten worden vergund.
 „ Voorts werdt beraamd, dat het beleg ter-
 „ stond zou ophouden, mids een Burgemees-
 „ ter en vyf Vroedschappen zig, te Delft,
 „ in gyzeling begaven, tot dat de solda-
 „ ten, in Stads dienst, afgedankt, en ande-
 „ re vendels, in derzelve plaats, door den
 „ Prinse, uit de ingezetenen, geworven zou-
 „ den zyn: boven welken, in alles vier, vyf
 „ of zeshonderd man sterk zynde, de Stad,
 „ niet dan by hoogen nood, ter bescheiden-
 „ heid van den Prinse, met meer Krygsvolk
 „ zou mogen belast worden: gelyk zy ook
 „ niet gehouden zou zyn, doortogt van Krygs-
 „ volk te gedoogert, dan by bewillinging der
 „ Wethouderschap. Dat de drie schutteryen
 „ wederom opgereggt zouden worden, uit de
 „ voornaamste en vreedzaamste burgers. Dat
 de

XXVI. BOEK. HISTORIE. 191

„ de ballingen vryelyk wederom in de Stad FRANÇOIS III.
„ zouden mogen komen wonen. Dat de 1578.
„ Regeering, Amptenaars en ingezetenen
„ den eed doen zouden aan den Koning, als
„ Graave, aan den Prinse, en aan de Stad.
„ Doch de Geestelykheid zou zig regelen,
„ naar de orde, beraamd by den Bisschop
„ van Haarlem. De Stad zou haare Hand-
„ vesten en Vryheden, voor de beroerten
„ verkreegen, behouden, met uitzondering
„ slegts van twee punten, het beroep op den
„ grooten Raad te Mechelen en de uitbrei-
„ ding van Stads gebied, tot vierhonderd
„ roeden buiten de oude paalen, betreffen-
„ de. Dat aangaande 't Paalgeld, weleer aan
„ Amsterdam vergund, en geduurende de
„ beroerten, door den Prins, aan Enkhui-
„ zen toegestaan, elk zyn Regt behouden
„ zou. Dat de Stad niet zou draagen, in
„ de schulden, door Holland en Zeeland,
„ sedert het begin des jaars 1572, gemaakt;
„ doch in de lasten, na deezen, op te bren-
„ gen, staatswyze bewilligen. Dat zy den
„ uitvoer van 't Kooren niet zou verbieden,
„ zo lang zy 'er genoegzaamen voorraad
„ van hadt, ter bescheidenheid der Staaten.
„ Dat de Schout, over verkorting ter zaa-
„ ke van den Godsdienst, niemant in reg-
„ ten zou betrekken voor dat het bewys bon-
„ dig gekeurd ware by vier Perfoonen, door
„ den Prins of de Staaten van Holland, en
„ door Burgemeesters, uit de Poorters, te
„ kiezen: die, in geval van verschil, een'
„ vyfden tot zig zouden mogen neemen. Ie-
„ der zou vryheid hebben van komen in, of
ver-

1578. „ ~~ver~~trekken uit de Stad. Alle geregtelyke
 „ ~~hag~~ten tegen eenige Amsterdammers over
 „ t voorleeden bestier der Stad zouden ge-
 „ schorft blyven, tot op nader orde, deswe-
 „ ge, by de algemeene Staaten, volgens
 „ de Gendfche Vrede, die, met dit Verdrag,
 „ ook aangenomen werdt, te beraamen. De
 „ Prins en de Staaten van Holland namen
 „ aan, dit Verdrag te bekragtigen, en te ver-
 „ zoeken, dat zulks ook, door hunne Bond-
 „ genooten en door de algemeene en Utrecht-
 „ fche Staaten, geschieden mogt (g).” Ter-
 „ stond na 't sluiten van dit Verdrag, kwamen
 „ de gyzelaars, onder 't geleide van eenigen
 „ van Sonois soldaaten, in den Haage, en de
 „ Stad werdt, geheellyk, ontheeven van 't be-
 „ leg (b). Zo dra Amsterdam zig met de Staa-
 „ ten verdraagen hadt, begaven zig wederom
 „ derwaards een' groot getal van uitgeweeken'
 „ Koopluiden: waardoor de handel, in de Ste-
 „ den van 't Noorderkwartier, merkelyk ver-
 „ liep (i).

XX. Don Jan hadt, midlerwyl, de verzonden'
 Alexan- Italiaanen en Spanjaarden, die Alexander
 derFar- Farneze, Prins van Parma, zoon der gewe-
 neze, zen' Landvoogdesse, aan 't hoofd hadden
 Prins van Parma, (k), zo dra niet wederom in 't Land gekree-
 komt in gen, of hy begon zig, met ernst, te bereiden
 't Leger ten oorloge. Zyn Leger, vermeerderd met
 van Don Duitfche, Fransche en andere benden, mogt
 Jan. nu

(g) Handv. van Amst. bl. 141 enz.

(b) BOR XII. Boek, bl. 2 enz. [921 enz.]. HOOFD XIII. Boek,
bl. 552 enz. 561 enz.

(i) VELIUS HOORN, bl. 460.

(k) STRADA Dec. I. Libr. IX. p. 525.

nu agttienduizend man, behalve de Ruitery, ^{FILIPS III.} haalen. De werving der algemeene Staaten 1578. ging, daarentegen, traaglyk voort, hoe zeer de Prins 't werk zocht aan te binden: en schoon men hier, door den tyd, omtrent evenveel volks op de been kreeg, kon 't, in ervaarenis en kloekheid, niet haalen by dat des Landvoogds. De beide heiren lagen nu in 't Graaffchap Namen. Doch de Staaten, geenen veldslag waagen willende, voor dat zy meer volks hadden verzameld, hadden den Veldmaarschalk Goignies gelast, af te zakken naar Brabant. Hy brak dan op met het Leger, den laatsten van Louwmaand, den weg naar Gemblours neemende (l). Don ^{Neder-}Jan, die, uit twee gevangenen, kennis van ^{laag der} zyn voorneemen gekreegen hadt, volgde hem ^{Staat-} op de hielen. Farneze, vooruit gereeden en ^{schen, by} ziende de Staatschen voorttrekken langs een ^{Gem-} ^{blours.} eng pad, welk nevens eenen slykerigen weg liep, valt 'er op in, met den voortogt des Spaanschen Legers, verslaat de Staatschen en neemt Goignies gevangen. De meeste Ruiters waren 't ontvlugt (m). Van de Knegten bleeven 'er zesduizend ten minsten, dooden en gevangenen. De Spaanschen, die dit stuk, in anderhalf uur tyds, uitvoerden, waren, in 't begin van den sryd, niet boven zeshonderd, op 't laatst, niet boven twaalfhonderd Ruiters sterk geweest, van welken 'er maar agt of tien gesneuveld waren. Gemblours, ^{Gem-} omtrent welke Stad deeze neerlaag voorviel, ^{blours} werd, ^{gaat over}

(l) BOR XII. Boek, bl. 11 enz. [932 enz.].

(m) STRADA Dec. I. Libr. IX. p. 532.

1578. **Jan.** **Don** werd, terstond hierna, opgegeven. Zo groot was de verslagenheid te Brussel, dat de Aarts-
aan Don hertog, de Prins en de Staaten, des anderen-
daags, naar Antwerpen vertoogen, Brussel,

met dertig vendelen onder den Graave van Bossu, bezet latende. Men verwachtte hier den vyand, van uur tot uur, voor de poorten. Doch Don Jan vondt zig te zwak van volk, om aan Brussel te denken: en om nieuwe werving te doen, ontbrak het hem aan geld. Hy besteedde zyne kragten dan, aan het inneemen van eenige zwakke Plaatsen, waardoor hy 't gantsche Land met schrik vervulde. Leuven, de Schotsche bezetting uitgeworpen hebbende, koos zyne zyde, onder beding van onbezet te blyven. Judoigne en Tienen gaven zig gewillig over. Aarschot liet zig dwingen. Ook Bouvignes en Sichem, een Heerlykheid des Prinzen van Oranje. Dieft en Leeuwen gingen, by verdrag, aan Parma over. Daarna, Nivelles, Roeux, Soignies, Bitch, Beaumont, Walcourt, Maubeuge en Chimai (n). Doch alle deeze Plaatsen, in Brabant en in Henegouwen gelegen, waren van weinig belang, en mogten, met malkanderen, op verre na niet haalen by het eene Amsterdam, dat, ten deezen tyde, de Spaansche zyde verlaaten hadt.

Ook Leuven, Tienen, Aarschot, Dieft, Sichem en ver-scheiden andere Steden.

Vrugtelooze Vrede-handeling.

Wat vroeger was 'er wederom van vrede gehandeld. De Koning hadt den Heer de Selles herwaards gezonden, met brieven, waarby hy vorderde, dat men den Roomschen Godsdienst en de gehoorzaamheid te hem-

(n) BOR XII. Boek, bl. 13 [1914].

hemwaards onderhieldt, gelyk ten tyde zyns ^{PHILIP III.} Vaders. In 't Berigtschrift van Selles, las ^{1578.} men zelfs, dat de Staaten dit reeds beloofd hadden: 't welk hun zeer vreemd in de ooren klonk, alzo zy verklaarden, dit nimmer volstrektelyk; maar alleen, op den voet van de Gendfche Vrede en het eeuwig Gebod, te hebben toegezeid. De Heer van Selles rigtte dan niets uit, tot bevordering der Vrede: waartoe Don Jan, na de overwinning, by Gemblours behaald, ook minder genegenheid toonde. Zelfs verweet hy den Staaten, dat zy hun woord braken, eene Volksregeering zогten op te regten, en 's Konings Onderzaaten, met ondraaglyke bevelen en schattingen, bezwaarden (o). Graaf Otto Henrik van Zwartsenburg, door den Keizer afgezonden, om de Vrede tusschen den Koning en de algemeene Staaten te bewerken, keerde ook onverrigter zaake te rug (p). In Sprokkelmaand, kwam 'er een Koninglyk Plakkaat uit, waarby den Staaten bevolen werdt, hun volk af te danken, met verklaring dat zyne Majesteit al hun bedryf wetteloos hieldt, geenerlei schatting aan hun betaald wilde hebben, en de amptenaars, die Don Jan niet volgden, van hunnen dienst ontzette-
de (q).

De algemeene Staaten dan, ziende alle De Stan-
hoop tot Vrede verdweenen, beslooten zig, ten stel-
sterker dan te vooren, te wapenen. Oran-
len zig
in staat,
je
tot het

(o) BOEK XII. Boek, bl. 16 enz. [938 enz.].

(p) BOEK XII. Boek, bl. 14 [935]. en Auth. Stukk. I. Deel,
N. 176.

(q) BOEK XII. Boek, bl. 22 [946].

FLIPS III. je hieldt hieraan de hand, door den Aartsher-
1578. tog. Men ontwierp eenen staat van oorlog,
 vervol- vierhonderdduizend guldens ter maand be-
 gen van loopende; die egter, eerlang, met nog twee-
 den kfyg honderdduizend guldens, vermeerderd werd.
 tegen De Aartshertog, de Prins en de Raad van
 Don Jan. Staate mogten werven, daar zy 't best oordeelden, zonder de Staaten vooraf te kennen. Oranje verwierf, daarenboven, van die van Antwerpen, twintigduizend ponden Vlaamsch ter leen, tot aanritsgeld. Doch om de ingewilligde penningen te vinden, moest men verscheiden' nieuwe lasten leggen, op de mondbehoefden en in- en uitgaande Koopmanschappen. Holland en Zeeland hadden zig, met 's Prinsen bewilliging, federt den aanvang des oorlogs met Don Jan, gehouden buiten gemeenschap van lasten met de andere Landschappen. Alleenlyk hadden zy zig verbonden, om hunne eigen' bezettingen te bezorgen, en zo veele Oorlogschepen, te onderhouden, als de Prins raadzaam vinden zou: behalve nog vyfentwintig vendels, van tweehonderd koppen ieder, en honderd Ruiters, in de andere Landschappen. Doch nu verzogten de algemeene Staaten, dat men, ook in Holland en Zeeland, het heffen toeliet van de nieuwe in- en uitgaande regten op de Koopmanschappen: 't welk de Staaten der twee Landschappen deedt besluiten, om, in de plaats hiervan, de zes vendels van den Kolonel Yffelstein ook ten hunnen laste te neemen. Nog betaalden zy, eenige maanden lang, vyf andere vendels, die gebruikt werden, om Kampen en Deventer

Holland
 en Zee-
 land hou-
 den zig
 buiten
 gemeen-
 schap van
 lasten.

ter te winnen. Zelfs lieten zy, geduurende eenige maanden, de gelegelden, die men in Holland en Zeeland opbragt, volgen aan de algemeene Staaten, die zig hiermede te vrede hielden (r). De twee Landfchappen droegen dus weinig minder, dan toen zy alleen den oorlog op den hals hadden: doch de onder- vinding leerde hen, eerlang, dat zy wyslyk gedaan hadden aan huis op zig zelven te houden.

Terwyl de algemeene Staaten zig dus in staat stelden, om, volgens den raad des Prin- sen van Oranje, niet slegts verweerender, maar zelfs aanvullender wyze te oorloogen, smeedde Don Jan verscheiden' aanslagen om de eene of de andere Stad, door verraad, te bemagtigen. Doch te S. Guilain en te Maas- tricht, daar hy eene gevaarlyke muitery onder de Walsche Knegten verwekt hadt, mis- lukte het hem. Te Brugge, broeide ook ee- nige heimelyke ontrouw. Doch de Staatsch- gezinden alhier wisten zig, tot styving hun- ner partye, van het Slot te Sluis meester te maaken. Ook wierp Ryhove, met omtrent duizend man te voet en veertig te paarde, by donker, uit Gend getoogen, zig, onver- hoeds, binnen Brugge, waardoor de Stad, voor de Staatschen, verzekerd werdt (s). De Vesting Philippeville, die Don Jan eerst, door heimelyk verstand met den Overste Glimes, Heere van Florennes, zocht te bemagtigen, ging daarna, strengelyk belegerd zynde, by

FILIP III.
1578.

Aanflag
op S.
Guilain
en Maas-
tricht.

Brugge
verze-
kerd
door Ry-
hove.
Don Jan
bema-
gtigt Philip-
peville.

ver-

(r) BOEK XII. *Boek, bl. 23* [248].

(s) BOEK XIII. *Boek, bl. 24* [250].

FILIPS III. verdrag, aan hem over, op den eenentwintigsten van Bloei maand. De Prins van Parma overmeesterde, omtrent deezen tyd, de sterke vesting Limburg, van merkelyk belang, om den bystand uit Duitschland te ontvagen: voorts ook het Slot te Valkenburg en het Steedje Daalhem, daar yslyke wreedheden gepleegd werden (t).

XXI.
Handeling met de Koninginne van Engeland.

De algemeene Staaten verzuimden, onder tusschen, niet, de gunst der nabuurige Mogendheden te zoeken, en hun gedrag, by dezelven, te verdedigen. In Louw maand, had denze reeds een Verdrag met de Koninginne van Engeland geslooten, waarby hun duizend Ruiters en vierduizend Knegten beloofd waren. Ook stondt Elizabet hun, wat laater, toe, op haar geloove, honderdduizend ponden sterlings van de Londensche burgerye op te neemen, mids dat eenige Nederlandsche Steden, by haar te noemen, schriftelyk beloofden, deeze somme, binnen 's jaars, wederom af te leggen. Doch de Staaten verbonden zig, daarenboven, der Koninginne, nog niet zonder vreeze voor de aanslagen van Don Jan op Engeland, des noods, met veertig Oorlogschepen by te staan (u). Elizabet verschoonde dit haar gedrag by Filips en Don Jan, zo goed als zy konde, voorgeventle, dat zy, met het ondersteunen der Staaten, niets anders bedoelde, dan hen te belletten, dat zy zig niet met Frankryk verbonden. Doch deeze verontschuldiging vondt geen'

(t) BOEK XII. Boek, bl. 25 [191].

(u) A&C. Publ. Angl. Tom. VI. P. IV. p. 176.

geen' ingang altoos. Ook hieldt de Konin- FILIP III.
gin haare manschap t'huis, en besloot, se- 1578.
dert, de Staaten verder met geld te onder-
steunen. Men bediende zig van de pennin-
gen, die men uit Engeland trok, tot het
aanwerven van volk, onder Hertoge Joan
Kazimir (v).

Met Frankryk was men ook wederom in De Her-
onderhandeling getreden, sedert dat de Her- tog van
tog van Anjou, kort na den Slag by Gem- Anjou
blours, zynen Geheimschryver aan de alge- biedt den
meene Staaten gezonden hadt, om hun on- Staaten
geluk te beklagen, en hun zyne hulp aan zyne
te bieden. De Heeren van Aubigny en Man- hulp aan.
fart waren, hierop, naar Frankryk afgevaar-
digd, om 's Hertogs meening nader te ver-
staan (w). De Roomsche Staaten, ziende
Don Jan, aan den eenen kant, veld winnen,
en, aan den anderen, bedugt, dat de groote
magt, die Hertog Kazimir byeen bragt, den
Onroomschen, hier te Lande, te zeer sty-
ven mogt, neigden sterk tot het aanbinden
van den handel met Anjou. De Graaf van
Lalaing, de Heer van Fresin, en Diedrich
Lighthart hielden, te S. Guilain een mondge-
sprek met Antoni van Silli, Graave van Ro-
chepot, en Rochus van Sorbieres, Heer van
Pruneaux, derwaards gezonden door den
Hertoge. Men sprak hier weinig van voor-
waarden. Alleenlyk werdt, met algemeene
woorden, gezeid, dat de Hertog, in de Ne-
derlanden komende, alomme, met genegen-
heid,

(v) BOEK XII. Boek, bl. 24 [949].

(w) BOEK XII. Boek, bl. 24 [950].

FILIP III. heid, ontvangen zou worden. Hierop be-
 1578. sloot hy tot het verzamelen van eenig volk
 op de grenzen van Henegouwen, en begaf
 zig, eerlang, in persoon herwaards (x).

Gezant- . Doch eer dit gebeurde, hadden de alge-
 schap der meene Staaten *Joan van Gend, Heer van Ooye,*
 Staaten den Heer van Aldegonde en andere aanzien-
 op den lyke luiden afgezonden naar den Ryksdag te
 Ryksdag Worms (y), om, gelykze, reeds in Sprok-
 te Worms. kelmaand, op eene vergadering der West-
 faalfche Kreitsc, gepoogd hadden, de toe-
 genegenheid der Duitsche Vorsten te hun-

Aldegon- waards te winnen. Aldegonde deedt hier,
 des Re- op den zevenden van Bloei maand, eene fier-
 devoe- lyke en wydluftige Redevoering, in de La-
 ring al- tynsche taale, waarin hy, ophaalende, wat
 daar. de Nederlanders, onder Alva, onder Reque-
 sens, en onder Don Jan, geleeden hadden,
 der Vergaderinge voorhieldt „ dat de laatste
 „ nu met geen ander oogmerk vrede aan-
 „ boodt, dan om de Gendfche Bevrediging
 „ te krenken, en wederom in te voeren Pla-
 „ kaaten, die, mogt men 't zeggen, meer
 „ met bloed dan met inkt, geschreeven wa-
 „ ren. Hy verzogt, wyders, de Stenden
 „ des Ryks, hierop, agt te geeven; alzode
 „ brand, die Nederland dreigde te vertee-
 „ ren, Duitschland, daarna, niet verschoo-
 „ nen zou. Alva hadt, zeide hy, reeds op
 „ 't bemagtigen van Munster, Keulen en den
 „ Rynstroom toegelegd; Requesens gevland
 „ op Embden. De Nederlanden waren, van
 ouds,

(x) THUANUS *Libr.* LXVI. p. 263.

(y) BOR XII. *Boek,* bl. 26 [1572].

FILIP VAN MARNIX,
Heer van S. Aldegonde.

De Gheyn fecit

J. Heurnanen fecit

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
PUBLIC LIBRARY
AGENCY, LIBRARY AND
F. B. I. FOUNDATIONS.

„ ouds, met Duitschland verknogt geweest, ^{PHILIPS III.}
 „ en nog onlangs hadt Keizer Rudolf ver- 1578.
 „ klaard, dat hyze hieldt voor een der tref-
 „ lykste leden des Roomschen Ryks. Hy
 „ vertrouwde dan, dat men zig den nood
 „ der Nederlanden zou aantrekken, en voor-
 „ eerst, Don Jan in den Ryksban doen:
 „ voorts, hem geen en toevoer laten aan-
 „ brengen, en eindelyk, de Duitische Kolo-
 „ nellen en Hopluiden uit zynen dienst te
 „ rug ontbieden. Ten besluite, beloofde hy,
 „ van wege de algemeene Staaten, dat 'er,
 „ op 't stuk der munte, die men, uit hoogen
 „ nood, boven de orde, by 't Ryk bepaald,
 „ hadt moeten doen steigeren, en op het loo-
 „ pen en stroopen der Staatfche Krygskneg-
 „ ten, over welke twee punten, op de Ver-
 „ gadering der Westfaalsche Kreitse, ge-
 „ klaagd was, zo dra mogelyk nieuwe en
 „ betere schikkingen gemaakt zouden wor-
 „ den (z).” Doch deeze bezending en aan- ^{Vrugte-}
 „ spraak, waartegen Don Jans gezanten, die ^{loosheid}
 „ den Ryksdag, insgelyks, bywoonden, zo veel ^{deez-}
 „ woelden, als zy konden, wrogt niet anders ^{bezen-}
 „ uit, dan dat zy de Stenden besluiten deedt, ^{ding.}
 „ hunnen viyt, op nieuws, aan 't bemiddelen
 „ der Vrede te besteeden. Ook kwam, eerlang,
 „ Graaf Otto Henrik van Zwartfenburg weder-
 „ om herwaards ten deezen einde, op eenen
 „ tyd, dat de Koning van Frankryk, om te
 „ toonen dat hy geen deel hadt aan de onder-
 „ neeming zyns broeders, en de Koningin van
 „ Engeland ook hunne gezanten by Don Jan
 „ had-

(z) BOEK XII. Boek, bl. 27 enz. [955 enz.]

FILIPS III. hadden, tot bevordering der Vrede. Zwart-
1578. senburg en de Engelschen drongen toen sterk
 op het sluiten van een Bestand, of ten min-
 sten op het wederzyds verminderen van
 Krygsvolk, terwyl de Vredehandeling duur-
 de. Doch de Staaten konden hiertoe niet
 verstaan, waarop de handel, die slegts ge-
 diend hadt, om 't gebruik der Staatsche ben-
 den, die met zo zwaare kosten byeen ge-
 bragt waren, te beletten of te vertragen,
 wederom afgebroken werdt (a).

De ver- De vervolging om den Gods- dienst neemt af. De vervolging om den Godsdiens-
 t, die onder Requesens nog sterk in zwang gegaan
 hadt, hieldt byna geheel op, ten tyde van
 Don Jan. Want schoon hy, kort na dat men
 hem tot Landvoogd hadt aangenomen, een
 Plakaat liet uitgaan tegen de Kettters, waar-
 na, het onthalzen van eenen Kleermaaker te
 Mechelen, die ter preeke was geweest, op
 een vonnis van Schepenen, bekrachtigd door
 Don Jan, gevolgd was (b); zo verloor de
 Raad der Beroerten, in zo verre, zyn gezag,
 dat 'er, ten deezen tyde, niet dan weinige
 Doopsgezinden, te Antwerpen, ter dood ge-
 bragt werden (c). Maar de algemeene en
 sommige byzondere Staaten en Steden sloe-
 gen, scherper dan voorheen, agt op het ge-
 drag der Kerkelyken en sommiger Gezindhe-
 heden. De algemeene Staaten verbooden,
 in Grasmaand, by Plakaat, aan de Geestely-
 ken iet te leeren, dat naar wederspannigheid
 smaakte, of strydig ware, met het ontzag,
 welk

(a) BOR XII. Boek, bl. 44 enz. [978 enz.].

(b) BOR X. Boek, bl. 247 [319, 320].

(c) BRANDT Reform. I. Deel, bl. 586.

welk men den Aartshertoge en den Prinse PHILIPS III. van Oranje schuldig was. Ook wilden zy, 1578. dat elk zig onthieldt van het stooren der gemeene ruste en des Roomschen Godsdiensts buiten Holland en Zeeland, vorderende, wyders, dat alle Amptenaars, Wethouders en Geestelyken de Gendfche Vrede, en de vyandschap tegen Don Jan bezweeren zouden (d). Doch de Jezuiten te Antwerpen en een gedeelte der Minderbroederen aldaar maakten zwaarigheid in het doen van deezen eed: waarop zy ter Stad uit geleid werden. Ter zelfder gelegenheid, toogen ook alle de Minderbroeders uit Utrecht. Te Brugge en te Gend werden eenigen van die orde om Sodomie ten vuure gedoemd (e): 't welk veel toebragt om ter laastter plaatse de vier bedelorden ter Stad uit te bannen. By deezen ongewoonen yver tegen de Geestelykheid, in de Roomsche Nederlanden, kwam, eerlang, een verbod van het zenden der *Annaten* of eerste Jaargelden naar Rome, gelyk, door de Prelaaten, by derzelver inwydinge, plagt te geschieden: uit al het welke men bespeurde, dat de algemeene Staaten voorhadden, der Geestelykheid, die veelen hielden voor de eerste oorzaak der beroerten, de wicken te korten.

De Onroomschen werden, midlerwyl, door XXII. zulk een gedrag, zeer gestyfd in de gedagten, dat zy de waarheid op hunnezyde hadden: 't welk, nevens het wederkeeren van een Op-schudding te Amsterdam: waaruit

(d) BOEK XII. Boek, bl. 24 [950].

(e) BOEK XII. Boek, bl. 27 [953].

FRANÇOIS III. een groot getal van uitgeweekenen, het breed
 1578. gezag des Prinses, de gunst der Engelsche
 het afzet Koninginne en het naderen des Duitschen
 ten der Legers onder Hertoge Joan Kazimir, die de
 Regee- Hervormde Leer beleedt, hun den moed zo
 ringe en geweldig deedt wassen, dat zy, op verschei-
 het in- den' Plaatsen, niet slegts in Holland en Zee-
 voeren land, maar zelfs onder de Roomschegezinde
 der Her- Staaten, tot grove uitspoorigheden voortfloeg-
 vorminge gen. Te Amsterdam, zag men de eerste ong-
 ontlaas geschiktheid, min door beweging van 't
 graauw, dan door 't beleid van veelen der
 treflykste burgeren. Men mompelde hier,
 dat Don Jan, onder voorwendfel van toe-
 voer te brengen naar Deventer en Kampen;
 eenen aanslag op de Stad in den zin hadt,
 zonder dat ooit regt gebleeken is, of hier
 iets aan ware, dan of 't slegts, looslyk, wierdt
 verspreid, om beroerte te verwekken. Doch
 Aldegonde hadt, op zyne reize naar Worms,
 den algemeenen Staaten berigt, dat de Spaan-
 schen zig van Amsterdam wilden verzekeren,
 met schepen, bekomen van den Koning van
 Zweeden (f), welke tyding, wat veranderd,
 naar de Stad kon overgewaaid zyn. Joan van
 Mathenes, Adriaan van der Myle en Fran-
 çois Maalzon, Gemagtigden der Staaten van
 Holland, waren, al sedert eenigen tyd, te
 Amsterdam, geweest, om, volgens de pun-
 ten van 't Verdrag, in Sprokkelmaand ge-
 flooten, orde te stellen. Zy hadden vierben-
 den burger-foldaat aangenomen, en de ou-
 de schutteryen wederom opgeregt, en vol-
 tallig

(f) BOEK XII. Boek, bl. 26 [1552].

tallig gemaakt. Straks daarna, rees 'er geschil tusschen de Onroomsche schutters en de Regeering, over de wyze van waaken. De schutters vorderden meer verzekerdheid, dan de Regeering zig verpligt hielt toe te staan. Voorts toonden zig de Onroomschen, in 't gemeen, gebelgd, dat men hun eene al te afzigtelyke begraafplaats hadt aangewezen, daar men overeen gekomen was, dat hun eene eerlyke zou worden vergund. 't Morren hierover duurde eenigen tyd, zonder dat de Regeering toegaf. De Onroomschen dan, elkanderen geduuriglyk opstookende, befluiten, eindelyk, eenen kans te waagen, en hunnen partyen den voet te ligten, eer men 't hun deedt. Meester Willem Bardes, Zoon van den gewezen Schout der Stede, en zeer yverig voor de Hervorminge, was, eenigen tyd geleeden, wederom in Amsterdam gekomen, en daar de voornaamste voorstander der Onroomschen. Deez' schryft, op den vierentwintigsten van Bloeiimaand, aan Sonoï, wiens Luitenant hy voor deezen geweest was, dat hy zyn volk gereed te houden hadt, om, op 't eerste bevel van de Staaten van Holland, of van derzelve Gemagtigden, te kunnen optrekken. Ook ontboodt hy eenen schootvryen helm en rondas, tot zyn gebruik: blyks genoeg, dat hy iets geweldigs voorhadt. Sonoï antwoordde, terstond, dat zyn last volbragt zou worden. Des anderendaags, 't was een Zondag, kwam Thomas van Thielt, gewezen Abt van S. Bernards by Antwerpen, aan den S. Antonisdyk, buiten de vryheid der Stede, voor de Onroomschen;

pre-

FILIP III.

1578.

PLUFS III. prediken. Wat hy geleerd hebbe, vindt men
1578. nergens gemeld. Zo veel is 'er van, dat de
 Onroomschen, terstond na de preeke, af-
 spraak maakten, en tyd, wyze en tekenen
 beraamden, om den ontworpen aanslag ter
 uitvoeringe te brengen. Zy begeeven zig dan
 elk naar zyn huis, houdende zig op hunne
 hoede, met waaken, den gantschen nacht
 door. 's Morgens, den zesentwintigsten van
 Bloemaand, vervoegen zig Bardes, *Maar-*
ten Kaster, *Adriaan Kromhout*, *Adriaan Pauw*
 en *Guillaume du Gardin*, op 't Stadhuis, om,
 voor 't laatst, te beproeven, wat de Regee-
 ring den Onroomschen zou willen toestaan.
 Etlyke reizen gaan zy over en weder, van 't
 Stadhuis naar de herberg der Gemagtigden
 van de Staaten, die op den Dam was, en
 van hier wederom naar 't Stadhuis, tusschen
 den drang des volks door, dat, van alle kan-
 ten samengevloed, met ongeduld, verwagte,
 hoe 't 'er asloopen wilde. Kort na den
 middag, als de markt ontledigd was van huis-
 luiden en zuivel, komt Gardin op de puye,
 ligt den hoed, en zet dien terstond weder op.
 Dit beduidde, dat 'er by de Heeren, met
 woorden, niets te winnen was. *Simon Hen-*
rikszoon Jonkhein, Hopman over een dervier
 vendelen Burgerfoldaaten, die al van elfu-
 ren af in de wapenen geweest waren, treedt,
 wat laater, van 't Stadhuis af, slaande de ar-
 men van elkanderen, en te kennen geeven-
 de, dat 'er aan Burgemeesteren geen verzet-
 ten viel. Voorts, voegt hy zig by zyn ven-
 del, om de nieuwe Kerk te beschermen. Hier-
 op, loft zeker soldaat een musket, uit de Wa-
 ges

ge: op welk teken matroos voor den dag Philip III.
 springt, met vliegende vlaggen, roepende, 1578.
wie Oranje lief heeft, toone het, en volg my.
 Straks stuift de rest der Onroomschen op
 straat, volk van allerlei soort, arbeider, am-
 bagtsman, koopman, rentenier; doch de bal-
 lingen de voorsten. Een deel rent naar 't bus-
 huis, sleept 'er 't geschut uit, plant het op
 den Dam, en vult de toegangen, derwaards,
 met wolbaalen, die, by geval, aan de Waag-
 ge lagen. Toen valt men aan 't smyten, met
 steenen, naar de Vierfchaar, om de nagt-
 wagt, passende aldaar, in tyden van onraad,
 op het afbranden van zeker haakgeschut, te
 verdryven. Doch als 'er geen vuur gegeven
 werdt, stort men ten Stadhuize in, haalt den
 Schout, en de oude en regeerende Wethou-
 derschap daar af, of uit derzelve woonin-
 gen, en brengtze op de Waag. Van daar
 wordenze, meest allen, nevens verscheiden'
 Paapen en alle de Minderbroeders, tusschen
 twee regels soldaaten door, naar 't Water,
 in verscheiden' vaartuigen, sloop gebragt:
 onder 't schreeuwen van 't graauw, *dat men-
 ze naar de galg voeren moest, daar zy menig ee-
 nen aan geholpen hadden.* Zy werden, maar pas
 buiten de Stad, aan den S. Antonis dyk, we-
 derom opgezet. Doch erger lot hadden ee-
 nigen gevreesd, met naame de oud Burge-
 meester, Henrik Dirkszoon, die geene ande-
 re rekening gemaakt hadt, dan dat men 't
 schip, met hen allen, buiten de boom, in
 den grond geboord zou hebben; waarom hy
 twee hemden, hem door zyne vrouw nage-
 zonden, aan de dienstmaagd te rug gaf, zeg-
 gen-

FILIPS III
1578.

gende, *dat hyze niet noodig zou hebben.* Nur liet hy zig, met eenige anderen, naar Haarlem voeren, daar hem nog boertens lust aankwam, en hy tegen zyne makkers zeide, *een ding hebben wy vergeten:* en als zy vraagd, *wat?* hernam hy, *de kruywagen*, in Amsterdamsch betekenende het middel, om dien men wil in 't bewind te helpen, en de dingen te stieren, naar zynen zin. Als men hem ook vraagde, wat hem dagt van dit verhangen der hekken van de Regeering? antwoordde hy, met een diergelyk laag spreekwoord, *huimetuit, boedt u voor de woerstuit*, waarmede hy zeggen wilde, dat zy, die nu op 't kussen geraakt waren, by verwisseling van tyden, daar wel eens wederom afraaken konden (g). Ondertusschen, was dit uitleiden der Regenten gebeurd, zonder dat 'er iemand gewond werdt. Maar 't graauw viel, terstond hierna, in 't Minderbroeders Klooster, daar beelden en altaaren geschonden en verbryzeld werden. Tegen den avond, werden de oorden van belang bezet door de Onroomschen. Vier ligte gasten plaatsten zig in 't Toorentje of Burgemeesters Kamer, schimpwyze de Burgemeesters naspeelende. De vervoerde Regeering werdt, des anderendaags, van eed en dienst ontslaagen, door de drie Schutteryen, ten overstaan der Heeren van Mathenes en van der Myle. Doch de Stad stondt zonder Overheid, tot op den derden dag. Toen werden 'er, by de meeste stemmen der rotgezellen, zesendertig agtbaare Schut-

(g) HOOFD II. Boek, H. 63.

Schutters verkooren , die , den agtentwintig-^{Filips III.}sten , op 't Stadhuis vergaderd , Willem Bar-^{1578.}des , Maarten Janszoon Koster , Adriaan Reij-
nierszoon Kromhout en *Dirk Janszoon Graaf*
tot Burgemeesters stemden. Op gelyke wy-
ze , werden Schepens , Vroedschappen en de
overige Regeering gemaakt. De Onderfchout ,
Willem Maartenszoon Kalf , werdt tot Schout
verheeven. De Kerken bleeven nog wel eenē
week geflooten. Toen ging 'er de Wethou-
derschap heenen , en liet 'er , door eenige
Timmerluiden , de beelden wegneemen. De
Hervormden begonden terftond in de Oude
Kerke te prediken , en weinige dagen daar-
na , ook in de Nieuwe (b). De Lutherfchen
en Doopsgezinden hielden ook Godsdienfti-
ge Byeenkomsten in de Stad , met kennis en
verlof der Wethouderen , die zelfs , fchoon
tegen den zin van eenigen hunner Geloofs-
genooten , den Roomfchgezinden toelieten ,
in 't heimelyk , te vergaderen (i).

Op de omkeering van Amfterdam , volgde ^{XXIII.}
diergelyke beweeging te Haarlem , daar de ^{Verande-}
soldaaten 't werk uitvoerden en grooter bal-^{ringbin-}
daadigheid bedreeven. Den negenentwintig-^{nenHaar-}
sten van Bloei maand , zynde Sakraments dag ,
vielen zy , terftond na 't eindigen der misfe ,
met geveld geweer , in de groote Kerke , die
gepropt was met menfchen. Fenigen , zo bur-
gers als geestelyken , werden gekwetft by
deeze gelegenheid : de Priester , *Pieter Balling* ,
van agteren , doorftooten. De Schout Ruik-

ha

(b) HOOFT XIII. Boek , bl. 577 enz. BOE XII. Boek , bl.
26 [952].

(i) BRANDT Reform. I. Deel , bl. 601.

FILIPS III. haver en de Burgemeester Kies vertoonder 1578. zig eerst in de Kerke, toen alles geplonderc en vernield was, en deeden 't geboefte ligtelyk verschooijen: dat, egter, de markt bezet hielt, en daarna de Kloosters en Kerken der Minderbroederen en Predikheeren plonderde. Ook werden eenige begynen-orden van linnen en wollen en eetwaaren beroofd. Dit ongebonden Krygsvolk, drie vendelen sterk, werdt eerlang uit Haarlem naar elders verlegd: de moorder van den Priester Balling, door de Staaten van Holland, met de dood gestraft. De groote Kerk bleef toe, tot in Herfstmaand, wanneer de Regeering dezelve openen, en, onaan gezien de tegenkating der Roomschegezinden, die beweerden, dat zulks met het Verdrag van voldoening en de Gendische Vrede streedt, door de Hervormden, gebruiken liet (*k*). Om de Stad verder voor beroerte te hoeden, beslooten de Staaten, in Slagtmaand, den Schout last te geeven, om vyftig van de vertrouwdste Burgers in eed en dienst te neemen, en voorts een vendel Knegten, behendiglyk, daar binnen te brengen (*l*). Doch of zulks geschied zy, is my niet gebleeken.

De Prins verzorgden Doopsgezinden vryheid van gewee-
 ten. Dus woelden de Hervormden, niet slegts tegen de Roomschegezinden, maar, daar zy de magt in handen hadden, ook somtyds tegen andere Gezindheden. Te Middelburg, hadt men, reeds in de Lente des voorleeden jaars, gepoogd, de Doopsgezinden, die zwaarig-

(*k*) HOOFD XIII. Boek, bl. 579. AMPZING Haarl. bl. 463.
 (*l*) Re.ol. Holl. 21 Novemb. 1578. bl. 33.

ten, in 't jaar 1578.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

righeid maakten, in het doen van den burger-^{FILIPS III.} eed, om dat zy de eeden in 't gemeen 1578. voor ongeoorlofd hielden, van 't burgerregt te verfteeken, of, ten minsten, niet plegtiglyk, tot burgers, aan te neemen. Doch de Prins hadt zig, hiertegen, zo ernstelyk gekant, dat deeze ophef, voor dien tyd, steeken bleef. Hy beweerde „ dat hun ja, voor „ eenen eed, te strekken hadt, en dat zy, „ op dit stuk, niet verder behoorden gedrongen te worden, ten ware men wilde „ billyken, dat de Papiſten de Hervormden „ drongen tot het belyden van eenen Gods- „ dienst, die met derzelve geweeten ſtreedt „ (m).” Doch na dat de Prins naar Brabant vertrokken was, werdt de toeleg hervat. De Wethouderschap vergde hun zelfs, gewapend ter wagt te trekken, of geboodt hun, anderszins, hunne winkels te ſluiten. Zy vertoonden hiertegen, dat zy overboodig waren, alle ſchattingen te betaalen, en zelfs waakers in hunne plaatſe te ſtellen. Doch 't mogt niet baaten. Men ſcheen hun de Stad te bang te willen maaken. Zy keerden zig dan wederom tot den Prinſe, die den Wethouderen van Middelburg, op den zesentwintigſten van Hooimaand, wel ernstelyk aanschreef en belaſtte, de Doopsgezinden, om 't weigeren van den eed en van 't wapenvoeren, niet meer moeilyk te vallen (n). Zyne Doorlugtigheid hadt byzondere liefde voor deeze gezindheid, alzo eenige leden derzelve hem,

reeds

(m) HOOFT XII. Boek, bl. 507.

(n) BOR XII. Boek, bl. 56 [293]. HOOFT XIII. Boek, bl. 585. BRANDT Reform. I. Deel, bl. 586, 609.

FILIPS III. reeds in 't jaar 1572, eene goede somme gelds, 1578. naar hunne gelegenheid en die des tyds, tot vordering der gemeene zaake, verstrekt hadden (o).

De Hervorming dringt door in de Roomsche Nederlanden.

Terwyl dit in Holland en in Zeeland voorviel, begonden de Hervormden, in de Roomsche Nederlanden, zig, insgelyks, langs hoe meer vryheid aan te maatigen. Te Antwerpen en te Gend, vingenze, in de Lente deezes jaars, wederom aan, genoegzaam in 't openbaar, te prediken en 't Avondmaal te houden. Ook besloot men hier, vrye Godsdienstoefening te verzoeken: welk Besluit zynde goedgekeurd, in eene in- en uitheemsche Synode der Nederduitsche, Hoogduitsche en Walsche Hervormde Kerken, te Dordrecht, den tweeden van Zomermaand, aangevangen (p); leverden de Hervormden in 't gemeen den Aartshertoge en den Raad van Staate, op den twee-entwintigsten, een smeekschrift over, waarby zy, aangewezen hebbende „ hoe veel zy, om den Godsdienst, „ geleeden hadden, en te gelyk, dat de Spanjaards, met al hun vervolgen, alleenlyk den „ aanwas van 't getal hunner Geloofsgenooten hadden te wege gebragt; op 't ernstigt, verzogten, om vrye Godsdienstoefening, tot op eene algemeene of ten minsten eene Nederlandische Kerkelyke Vergadering. De Gendsche Vrede, die dit niet scheen te gehengen, was reeds, door de Spanjaarden, verbroken, en behoefde, derhalve, door de Staaten niet gehouden

(o) BRANDT Reform. I. Deel, bl. 525.

(p) Zie BOB XII. Boek, bl. 47 [1981].

„ den te worden. De Heidensche Keizers ^{PHILIPS III.}
 „ hadden de Christenen: de Christensche 1578.
 „ Keizers de verschillende gezindheden ge-
 „ duld. Verscheiden' Vorsten vergenoegden
 „ zig met het uiterlyke, zonder over 't ge-
 „ moed te willen heerschen. De Paus zelf
 „ verdroeg de Jooden: waarom zou men hen
 „ ook niet dulden, die, van hunne zyde, de
 „ Roomschgezinden ongestoord laten, en
 „ hier voor borg van eenige treflyke uit-
 „ heemsche Vorsten of andere verzekerin-
 „ gen geeven wilden (q).” Na eenige dagen
 toevens, leverden zy een tweede Verzoek-
 schrift in, waarby zy duidelyke beloften deden van den borgtogt eeniger uitheemsche Vorsten, mids de Roomschgezinden, van hunne zyde, diergelyken borgtogt leverden. Voorts floegen zy voor „ eenige Persoonen,
 „ uit de Wethouders of uit de agtbaarste Bur-
 „ gers van beiderlei geloove, te laten kie-
 „ zen, om agt te geeven, op het onderhou-
 „ den der orde, die men stondt te beraamen:
 „ ook een diergelyk getal van burgeren te
 „ verbinden, om, voor hunne geloofsge-
 „ nooten, te verantwoorden, en, eindelyk,
 „ eene plegtige verklaring en verbindtenis
 „ der Onroomschen, om niets aan te van-
 „ gen, tegen den Godsdienst, persoonen of
 „ goederen der Roomschgezinden: tot het
 „ naarkomen van welke verklaring, zig ook
 „ eenigen hunner aanzienlykste geloofsge-
 „ nooten verbinden zouden (r).”

De

(q) BOEK XII. Boek, bl. 37 [968].

(r) BOEK XII. Boek, bl. 40 [971].

FILIP

15

De
ve
d.
c

Art. III. De Aartsbisschop en de Raad van Staate ,
1573 *deze* *fincockschriften* ontvangen hebbende ,
III. *maachten* een ontwerp eener Religions- of Ge-
Re- *zede* , waarin zy meenden , dat alle de
Land- *schappen* genoeg en behooren te
Goeds *reemen.* 't Bestondt uit dertig leden , wel-
 ke der voornaamsten op deesen zin uitliepen :
 Dat alle wederzydsche beledigingen , na
 de Gendfche Bevrediging voorgevallen ,
 zouden gehouden worden , als niet geschied ,
 en dat elk , voortaan , zyn gevoelen vrye-
 lyk zou mogen beleeven. Dat de Room-
 fche Godsdienst , in Holland en in Zeeland ,
 wederom hersteld zou worden , mids zy ,
 die 't begeerden , in de groote Steden en
 Dorpen , niet minder dan honderd Huisge-
 zinnen sterk waren , in de kleinen , 't groot-
 ste getal uitmaakten. Dat den Onroom-
 schen , op gelyken voet , vryheid van Gods-
 diensttoefening gegund zou worden , door
 gantsch Nederland. Dat de Wethouders ,
 hiertoe , aan de eene en de andere gezind-
 heid , bekwaame Plaatsen zouden aanwy-
 zen , binnen welken , de Godsdiensttoefe-
 ningen zouden moeten geschieden. Daar
 slegts één Godsdienst gedoogd werdt , zou
 men , nogtans , geen onderzoek doen op
 iemants geloof. Die in eens anders Ker-
 ke kwam , zou geen en aanstoot mogen gee-
 ven , en zig naar de gewoonte aldaar moe-
 ten schikken. De Onroomschen , buiten
 Holland en Zeeland , zouden de Zondagen ,
 Kersdag , de Aposteldagen , die van Ma-
 rias Boodschap , Hemelvaart en Lichtmis ,
 nevens die van 't Sakrament , met het slui-

ten

„ ten van winkels en 't nalaaten van hand-Filips III,
 „ werk en koopmanschap, vieren moeten. 1578.
 „ In 't begeeven van ampten, zou men niet
 „ op de geloofsgezindheid; maar alleen op
 „ de bekwaamheid der Perfoonen hebben agt
 „ te geeven. Eindelyk, zouden 'er, in elke
 „ Stad, nevens de Wethouders, jaarlyks, vier
 „ Perfoonen van eere en aanzien gekooren
 „ worden, om onderzoek te doen op alle
 „ overtredingen deezer Geloofsvrede, op
 „ welker berigt, midts het ten minsten door
 „ drie hunner ondertekend ware, de Magi-
 „ straat onverwyld regt zou moeten doen
 „ (s).”

't Ontwerp der Geloofsvrede, den Ge-Hene-
 magtigden der byzondere Staaten overhan-
 digd en in elk gewest bekend geworden zyn-
 de, smaakte noch Roomschen noch On-
 roomschen. In Henegouwen, daarmen wei-
 nige Onroomschen, en thans veele gevlugt-
 te Geestelyken hadt, werdt de Geloofsvrede
 verfoeid, als een proefftuk van godloosheid
 (t). Te Antwerpen, drong men, daarente-
 gen, op het vaststellen eener Geloofsvrede.
 Ook hielden hier de Onroomschen zo lang
 en ernstig aan, dat hun, in Oogstmaand,
 eenige plaatsfen tot de oefening van hunnen
 Godsdienst werden afgestaan (u). De Staaten
 van Utrecht verwierpen de Geloofsvrede,
 op 't aanstaan van 't Lid der Geestelykheid,
 hoewel eenige Edelen voor 't aanneemen ge-
 stemd hadden, midts men eenige Leeraars

van

(s) METZERS VIII. Boek, f. 147.

(t) BOE XII. Boek, bl. 55 [991].

(u) BOE XII. Boek, bl. 40 [973], 54 [990].

Augsburgsche belydenis zage te be-
 van welken de Roomschen, meen-
 minder onveiligheid, de Hervorm-
 merkelyke afbreuk te wagten hadden (v).
 Groninger Ommelanden omhelsden de
 geloofsvrede: ook de Stad Leeuwaarden,
 waar de Jakobynen Kerk den Hervormden
 geopend werdt (w). De Staaten van Gelder-
 land hadden, in den aanvang deezes jaars,
 Graaf Jan van Nassau tot hunnen Stadhou-
 der verzogt en aangenomen (x): die, yve-
 rende voor de Hervormde Leere, de bezet-
 tingen van Predikanten voorzien hadt, tot
 Gelder- land, met welker gehoor, ook de Ingezetenen werden
 geweld, toegelaaten. Voorts drong hy de Staaten
 Inge- sterk, tot het aanneemen der Geloofsvrede,
 voerd. die egter plat afgeweezen werdt; schoon men
 verklaarde, by de Vereeniging met de ande-
 re Landschappen, te willen volharden. De
 Hervormden toen, met zagtheid niets zien-
 de te verwerven, bedienden zig van geweld,
 en namen, met hulp der soldaaten, verschei-
 den' Kerken in, te Gelder, te Wagten donk,
 te Venlo, alwaar zelfs ook het Raadhuis o-
 vermeesterd werdt, en op verscheiden' an-
 dere Plaatsen. De Gemagtigden der Ridder-
 schap en eeniger Steden vielen klagtig over
 deezen moedwil aan de algemeene Staaten,
 en ook over't afzetten van Kanselier en Raa-
 den 's Hof's te Arnhem, niet zonder, van ter
 zyde, eenen streek te geeven aan Graave Jan,
 als zag hy al-deeze wanorde, willens, door
 de

(v) BOR XII. *Boek*, bl. 54 [991].

(w) BOR XII. *Boek*, bl. 58 [996].

(x) REYD II. *Boek*, bl. 17.

de vingeren. Hierop kreeg hy last, om or-^{FILIPSIII.}de te stellen, tot dé meeste rust des Lands. 1578.
 Doch hy hadt het reeds van zelve kwaad
 genoeg met de zynen, wien hy nog te laauw
 scheen, en die, in plaats van zig in te bin-
 den, te Arnhem, te Nieuwmegen, en in de
 meeste andere Plaatsen des Landschaps, ee-
 nige Kerken innamen (y).

Te Goes in Zeeland, was, tot hiertoe, ^{De Her-}volgens den inhoud der voldoening, geen ^{vormden}Godsdienst openlyk geoeffend, dan de Room- ^{neemen}sche. De Hervormden dan, ziende hoe 't ^{te Goes}elders toeging, verstouten zig, ook hier, op ^{in Zee-}den agtewintigsten van Herfstmaand, aan ^{land de}de Wethouderschap te verzoeken, om in 't ^{Kerken}Zusterhuis te mogen prediken. Men vergunt
 hun de Kerk, in 't Gasthuis. Vier hunner,
 die gewapend binnen gestaan hadden, met
 den Predikant aan 't hoofd, morden, in 't
 uitgaan, *daar mogten de Paapen preeken*, dreig-
 gende de Kerk van 't Zusterhuis of die der
 Kruisbroederen te zullen inneemen, ten wa-
 re men hun eene van beide toestondt. Men
 besluit tot het laatste, en zy gelaaten zig,
 te vrede te zyn. De Wethouders egter, ver-
 neemende dat 'er nog iets smeulde, ontbie-
 den den Predikant en nog eenigen boven,
 die 't gantsche Klooster der Kruisbroederen,
 vierhonderd guldens 's jaars tot onderhoud
 van eenen Predikant, en nog eenige punten
 vorderden, onder welken ook was, dat de
 Roomschen hunne plegtigheden alleenlyk
 binnen de kerk zouden hebben te oefenen.

On-

(y) BOEK XII. Boek, bl. 57 [995]. RYD II. Boek, bl. 17, 18.

15. 3. *Rechts* *Onder dit handelen, komt de roep op het*
werdt. Men begeeft zig derwaards, en poogt
het geweld te stuiten. Vergeefs. Eenige da-
gen daarna, komen de Predikanten van Vlis-
ingen en Veere, verzeld van eenige Hoplui-
den, die zy hunnen Kerkenraad noemden,
te Goes, verzoekende de groote Kerk, voor
hunne Geloofsgenooten, die, zeidenze, regt
op dezelve hadden, vermids Gods woord zuiver-
lyk onder hen verkondigd werdt: waarom men zig
zelve in 't bezit der Kerke stellen zou, zo zy met
verzoeken niet te verkrygen was. De Wethou-
derschap antwoordde „ dat het verbreeken
„ der voldoening niet in haare magt stondt;
„ doch hieldt men zig 't gebruik der Kerke
„ geoorlofd; zy zou het aanzien.” De Vlis-
finger Predikant hernam, hierop, dat de
Heeren met het toestaan van de Kerke der
Kruisbroederen 't Verdrag van voldoening
reeds te buiten gegaan waren. Voorts nam
dit gezelschap, het antwoord der Heeren
opvattende als eene toestemming van hun
verzoek, gang van 't Stadhuis naar de groo-
te Kerk, daar, nog dien zelfden voormiddag,
gepredikt werdt (z).

XXV. Op deeze wyze, hieldt men de voldoenin-
 Dathenus gen, die aan verscheiden' Hollandsche en
 scheldt Zeeuwsche Steden verleend waren. Op dee-
 den Prins ze wyze, werdt ook de hervorming, in ee-
 van den nige gewesten, ingevoerd. Doch nergens
 predik- was de baldaadigheid hooger gesteegeen,
 stoel. dan te Gend. *Petrus Datbenus*, weleer een
 Mon-

(z) BOR XII. Boek, bl. 60 [199].

Monnik te Poperingen, die, reeds in 't FILIPS III. jaar 1566, in Zeeland, gepredikt hadt (a); 1578. doch, sedert, Leeraar der Hervormden te Gend geworden, en met den titel van Raadsheer van Hertoge Joan Kazimir, voorzien was, voer, ten deezen tyde, hevig uit van den predikstoel, tegens 't heilloos punt der Gendfche Bevrediging, gelyk hy sprak, waarby den Roomschen vryheid van Godsdienst werdt toegestaan. Hy noemde den Prins zelv', om het voorstaan van dit punt, *eenen, die om God noch Godsdienst gaf* (b). Hy kreeg veel volks aan zyne koorde, met naame zulken, die, over het vangen van Aarfchot en anderen, nog voor hunne veiligheid bekommerd waren. Imbize, den voornaamsten Imbize deezer roervinken, tot Voorfchepen, dat is, en de zy- Hoofd der Wethouderen, gekooren zynde, nen ver- meende men, dat het tyd was, om zig, door jaagen de 't omkeeren van den Godsdienst, van 's volks Geefte- lykheid gunft en van eigen veiligheid te verzekeren. uit Gend, Men verjaagt de Geestelyken, men slaat de en veran- Kerkelyke goederen aan, en men verzekert deren zig, door Krygsvolk, van Ypere, gelyk men, den Gods- te vooren, van Brugge gedaan hadt. Te Y- dienst ge- pere, werden de wooningen des Biffchops en weldig- eeniger Kanonniken geplonderd. Ook ving lyk, in men 'er verscheiden' Persoonen. In de Ste- verschei- den Dendermonde, Oudenaarden, Aalst en den Plaatsen anderen, speelden deeze luiden het zelfde van spel, maatigende zig, voort, het Regt der Vlaande- vier Leden van Vlaanderen aan, onder voor- ren. wend-

(a) Sentent. van Alva, bl. 66.

(b) RAYD II. Boek, bl. 18.

METFREN VIII. wendfel, dat het aan de gemeente ver-
 1578. vallen was. Ook hielden zy de gemeene
 middelen in, die tot 's-Lands algemeene
 schatkist behoorden, verkogten de geeste-
 lyke goederen en geplonderde Kerkfieraad-
 en, en besteedden 't geld, tot het aanwer-
 ven van Krygsvolk en 't versterken van Gend.
 De Steden Antwerpen en Brussel, en de Heer
 van Aldegonde, van wege den Aartshertog-
 ge, den Prins, den Raad van Staate en de
 algemeene Staaten, kwamen hen, te vergeefs,
 vermaanen tot rust. Zy voeren voort, stom-
 melden, alomme in Vlaanderen, de beelden
 ter Kerken uit, en sleepten den roof naar
 Gend (c).

Oor-
 sprong
 van de
 party-
 schap der
 Malcon-
 zenten of
 Mis-
 noegden.

De Staaten der Walsche Gewesten, die,
 by 't bewilligen in de Gendsche Bevrediging,
 bedongen hadden, dat zy zeven stemmen in
 de algemeene Staaten zouden inbrengen, te
 weeten voor Artois en Henegouwen ieder
 één, voor Ryffel, Douai en Orchies, één
 te famen, en voor Doornik, het Doornik-
 sche, Valenchyn en Mechelen ook ieder één;
 nu bespeurende, dat de Gendsche Vrede ner-
 gens minder gehouden werdt, dan te Gend,
 daar zy gemaakt was, sloegen de handen in
 een, en hielden, insgelyks, de gemeene mid-
 delen in (d). De Vrouw van Steegers, We-
 duwe des Heeren van Glayon, verboodt,
 daarna, den Hervormden het prediken in haa-
 re Heerlykheid: 't welk den Gentenaaren
 vuur deedt vatten, die haar Huis overvie-
 len en haar gevangen naar Gend sleepten (e).

Toen

(c) METFREN VIII. Boek, f. 142 vers.

(d) METFREN VIII. Boek, f. 142 vers.

(e) BOE XII. Boek, bl. 60 [999].

Toen grypen de Walsche regementen van Egmond, Capres, Bours, Heeze en Montigni, die, te vooren, by gebrek van betaaling, reeds, op't punt van te muiten, gestaan hadden, de wapenen op, rukken ten platten lande van Gend in, en loopen het deerlyk af. Men gaf den Walschen Staaten, en hunnen benden, die onder 't opperbevel stonden van *Emmanuel van Lalaing, Heere van Montigni*, al ras, den naam van *Malcontenten* of Misnoegden, dien zy ook aan zig lieten leunen. Fel was de binnenlandsche kryg, die uit deezen tweespalt ontstondt. De Misnoegden, meest door aandryven van Montigni, plonderden verscheiden ryke Vlaamsche Dorpen; en versterkten zig, te Meenen. De Gentenaars hielden zig doorgaans op, met het berooven van Kloosters en Kerken. Somtyds raakten partyen handgemeen, wanneer de Gentenaars, gemeenlyk, te kort schooten. De Aartshertog en de algemeene Staaten deden hun best, om deezen brand te bluffchen. Doch hunne poogingen waren vrugteloos. Elk bleef staan, op het uiterste van zynen eisch. De Walsche Staaten vorderden, dat men den Roomschen Godsdienst herstelde, Kerken en Kloosters opbouwde en versierde, als te vooren, en de gevangen' Heeren los liet. De Gentenaars eifchten, daarentegen, dat men hun Montigni ter straffe overleverde, en den Hervormden Godsdienst, alomme, in Nederland, oefenen liet, in welk geval, zy den Roomschen ook vrye oefening zouden toestaan. Doch de gevangenen wilden ze vast hou-

Philip III.
1578.

Twee-
dragt tus-
schen hen
en de
Gente-
naars.

FILIPS III. houden, tot dat de vrees voor uitheemsch
1578. geweld over zou zyn (f).

Op-
schud-
ding te
Brussel.

Terwyl dit te Gend voorviel, ontstondt 'er, te Brussel, ook merkelyke beweging, ter oorzaake van den Godsdienst. De Heer van Champagnei, dien 't wee deedt, dat de Onroomschen zo veel veld wonnen in de Roomsche gewesten, zegt, in Oogftmaand, de Hollandsche Knegten onder Denys van den Tempel, en die van Bossu ter Stad uit te krygen, uit vreeze dat men, ook in Brussel, gelyk elders, met hulp derzelven, den Roomschen Godsdienst zou willen hinderen. De Prins wist egter deezen toeleg, ten Hove, behendiglyk om te stooten. Doch Champagnei bragt te wege, dat 'er, op den naam van de Geestelykheid, Adel, Wethouderschap en Gemeente, een smeekschrift aan den Aartshertoge opgesteld werdt, waarby men verzogt, dat de Onroomsche Godsdienst buiten Brussel blyven mogt. Men draagt dit smeekschrift, onder eenen grooten toeloop van volk, naar 't Raadhuis, en vergt der Wethouderschap, datze eenigen uit haar magtige, om het naar Antwerpen te brengen. Zy, verzet over zulk een' voorslag, eischt tyd van beraad. De vertooners vallen aan 't dreigen, zeggende, *te wisten wat hun te doen stondt.* Zy en de Wet, ten Stadhuize afgetreeden, vinden 't volk te hoop geloopen, welk, ziende zyne Heeren ontsteld, vraagt, *wat 'er hapert?* Men toont hun 't verzoekschrift. 't Wordt gelezen, en, met tame-
lyke

lyke aandagt, aangehoord. Onder andere FILIP III. redenen, waarmede het bekleed was, behelsde het deezee, 1578. dat men, binnen Brussel, den stoel der Landsheeren, geenen Godsdienst, strydig met den bunnen, behoorde te dulden, zo min als zulks, te Parys, geleeden werdt. Op dit woord van Parys, steeken sommigen de ooren op; die, den zin misvattende of willens verdraaijende, elkanderen vraagen, Hoe? Parys? bier den lasterlyken en verloekten moord van Parys na te speelen? dat 's de meening niet. Met loopen zy naar huis, om geweer. De soldaaten mengen 'er zig onder. Men roept, als uit eenen mond: Zou bier de burger den burger, uit geloofshaat, den hals afsnyden? zou men Brussel, gelyk Parys, tot een bloedbad maaken? nooit, nooit, verstonden wy 't dus. Wy willen ons schikken, naar 't gene, by zyne Hoogheid, den Raad van Staate, en de algemeene Staaten, beraamd zal worden. En niemant zo koen, die hier tegen kikken, of hen uit den dut helpen durfde. De Wethouders, toen moed grypende, doen de inleveraars van 't smeekfschrift opzoeken, en in hegtenis neemen. Champagnei, als deel hebbende aan 't bedryf der Heeren, die te Gend zaten, werdt derwaards gezonden. Eenigen ontvlooden 't. Anderen werden, om hunne jongkheid, verschoond, en kort hierna geslaakt (g); waarmede de beroerte volkomenlyk gestild was.

Onder zo veele en geweldige beweegin- De Her-
gen, werdt de handel met den Hertoge van tog van
Anjou Anjou
komt te

... raft voortgezet. Wy hebben te voo-
 ... zien, dat hy volk hadt beginnen te
 ... melen, op de grenzen van Henegouwen.
 ... kreeg hy, eerlang, agtduizend Kneg-
 ... ten en duizend Edelluiden, die op eigen' kos-
 ... ten te paarde gesteegen waren, byeen. Doch
 Don Jan zondt derwaards Octavio Gonzaga,
 met eenig voet- en paardevolk, die vierhoni-
 derd Franschen, in 't Dorp Barlaimont, over-
 vielen en versloegen. Eenigen bergden zig
 egter op 't Slot, daar zy veilig waren, alzo
 de Spaanschen geen grof geschut hadden (b).
 De Hertog, sedert, eene verdediging zyner
 onderneeming, in 'openbaaren druk, hebben-
 de laten uitgaan, waarin hy verklaarde,
 door de Nederlandsche Heeren, verzogt te
 zyn, om Nederland, eertyds een leen van
 Frankryk, te beschermen tegen de Spaan-
 sche dwinglandy, begaf zig, terstond hier-
 op, herwaards, en kwam, den twaalfden van
 Hooimaand, te Bergen in Henegouwen, aan,
 van waar hy eenige Heeren naar Antwerpen
 afzondt, om de voorwaarden te helpen be-
 raamen, op welken hy de bescherming der
 Landen op zig neemen zou. Terwyl hy hier
 vertoefde, gelukte het den Franschen, het
 Slot te Havrech te bemagtigen (i).

XXVI 't Leger der gemeene Staaten, waarover
 Staat van onlangs *François de la Noue* tot Legermaar-
 't Spaan- schalk en tot Veldheer de Graaf van Bossu
 sche en aangesteld waren, was nog niet boven agt-
 Staatfche duizend Knegten en tweeduizend Ruiters
 Leger. sterk,

(b) HOOFD XIII. *Boek, bl. 575.*

(i) METELEN VIII. *Boek, f. 139.*

sterk, en hadt zig, hierom, begraaven by FILIPPS III.
 Mechelen, tusschen Rimenant en den Dem- 1578.
 mer. Don Jan, die omtrent twaalfduizend
 Knegten en vierduizend Paarden byeen hadt,
 besloot dit Leger aan te vallen, eer het met
 de Hoogduitsche benden, die, onder Hertog-
 toge Joan Kazimir, onder weg waren, ver-
 eenigen kon. Farneze hadt dit egter ontraa-
 den, doch was overstemd (k). Don Jan zet
 dan, den eenendertigsten van Hooimaand,
 te Aarschot over den Demer, overvalt en
 verjaagt eene hinderlaag, toegesteld door
 Bossu, die zig, egter, binnen zyn voordeel
 hieldt. Don Jan zocht hem te tergen tot den
 stryd; doch hy bleef onbeweeglyk. Ein- Gevegt
 delyk laat Don Jan *Alonso Martines de Le-* by Rime-
va, met eene bende Spaansche Keurlingen, nant.
 eenen aanval doen op het Regiment Schot-
 ten van den Kolonel *John Norrits*, en houdt
 'er, een groot deel van den dag, schutge-
 vaarte mede. Andere benden van wederzy-
 de mengden zig ook in den stryd. Doch het
 kwam tot geen hoofdtreffen. Van wederzy-
 de waren 'er eenige honderden gesneuveld,
 zo men eenigszins aan kan op de berigten,
 die men, by beiderlei schryvers, vindt. Don
 Jan dan, ziende hier niets uit te regten, keer-
 de te rug, om zig wederom by Namen neder
 te slaan (l). Aarschot, welk hy bezet gelaat-
 ten hadt, werdt, op den zevenden van Oogst-
 maand, ingenomen, door de Staatschen; doch
 wederom verlaaten, na dat zy 't geplonderd
 had-

(k) STRADA Dec. I. Libr. X. p. 560.

(l) STRADA Dec. I. Libr. X. p. 562 & seqq. BOEK XII. Boek,
bl. 51 [987], 59 [997].

Frans III hadden, waarna het, andermaal, door de
 1573. Spanfchen, overvallen, en, na 't moorden
 der weerlooze Ingezetenen, op nieuws, ge-
 ruimd werdt (■).

Ontwerp Ten deezen tyde, werdt 'er, om den Span-
 van eene jaarden, ook ter zee, afbreuk te doen, by de
 landing algemeene Staaten, overwoogen een voorflag
 in Span- van eene landing op de zeekusten van Span-
 je, en de je, of het aantasten en bemagtigen der Spaan-
 van de fche Zilvervloote. Willem van Blois van
 Zilver- Treslong, Admiraal van Zeeland, was de
 vloote. voornaame aandryver van dit werk. Hy hadt

zich sterk gemaakt, eenige Steden en byzon-
 dere Perfoonen te zullen beweegen, tot het
 opregten eener maatschappye, die agtentwin-
 tig fchepen in zee brengen zou, het minste
 van tagtig lasten, en elk voorzien met tagtig
 bootsgezellen, en twaalf yzeren gootelingen,
 fchietende niet minder dan agt of tien pon-
 den yzers: ook met oorlogs- en mondbehoef-
 ten, voor zes maanden, alles buiten kosten
 der Staaten; mids deezen daarby voegden zes
 wel gestoffeerde Jagten, met twaalf- of vyf-
 tienhonderd Neerlandfche soldaaten bemand,
 en dat zy 't opperbevel der Vloote gaven
 aan den Graave van Hohenlo, of een ander
 opperhoofd van gelyk aanzien. Doch de buit
 zou ten voordeele der reederen komen, mids
 de Krygsluiden 't regt der matroozen trok-
 ken, en de Overheid en Amptenaars ook,
 naar gebruik en behooren, erkend werden.
 De Prins hadt dit ontwerp den algemeenen
 Staaten voorgelegd, en, by derzelver goed-
 vin-

(■) BON XII. Boek, bl. 52 [188].

vinden, Treslong reeds voorzien van eenen Philips III. lastbrief, om tekening en inlaag te bevoorde- 1578. ren. Doch de aanwassende inwendige oneenigheden deden deezenglimpigen toeleg in rook verdwynen (n).

De onderhandeling met den Hertoge van Onge-Anjou hadt der Koninginne van Engeland, noegen reeds eenen geruimen tyd, in 't oog gesten, der Koninginne en veroorzaakt, meent men, dat zy van Engeland, den Hertoge Joan Kazimir, die uit haargeld geland, betaald werdt, last gegeven hadt, om twee- over den duizend ruiters en tweeduizend knechten meer handel te werven, dan zyne bestelling inhieldt; op met Anjou. dat zy, in allen gevalle, magt genoeg in Nederland hebben zou, om meester van 't spel te blyven (o), als 'er iet mogt te deelen vallen. Ook deedt zy den Koning van Frankryk aanzeggen, dat zy zig verplicht zou agten, Filips bystand te bieden, zo de Franschen zig dagten meester te maaken van de Nederlanden. Doch de Koning antwoordde, „ dat hy reden hadt om van haar te denken, 't gene zy hem durfde toeschryven, „ en dat Anjous bedryf hem niet aanging.” Ook schein de Koningin dit, hierna, te gelooven, en, dat de Koning zynen Broeder begaan liet, op dat hy ten Hove meer rust hebben zou: waarop zy besloot, de onderneeming des Hertogs te begunstigen. Doch eer zy dus ver veranderde, hadt zy, door haare Gezanten in Nederland, den handel met Anjou zoeken om te stooten, dreigende haar geld

te

(n) BOEK XII. Boek, bl. 56 [1993].

(o) REYD II. Boek, bl. 19.

... de Staaten
 met de Fran-
 ... woorden,
 ... andere
 ... met hem
 ... hierop,
 ... na-
 ... vragte,
 ... die zyn
 ... dat
 ... de On-
 ... onder ag-
 ... trek-
 ... Anjous
 ... rivaar-
 ... dat
 ... van
 ... op den
 ... door
 ... te zeezen
 ... roe-
 ... Noord-
 ... op zyne
 ... krieg-
 ... handen
 ... geëndigd
 ... Knechten
 ... zou
 ... Mogend-
 ... Navar-
 ... den Her-
 ... zooden den
 ... geen' oorlog om
 ge-

„ geloofszaaken , noch tegen Engeland , mogt FRANZOSIL
 „ aanneemen , bystaan , zo hy besprongen 1571
 „ werdt , uitgenomen tegen 't Keizerryk , En-
 „ geland , Schotland en hunne verdere bond-
 „ genooten . De Hertog , in 't Leger zynde ,
 „ zou 't opperst gezag in krygszaaken hebben ,
 „ gezamenlyk met de Staaten , wier plaats
 „ bekleed zou worden , door hunnen Veld-
 „ heer , thans den Graave van Bossu , die ;
 „ by afwezen zyner Hoogheid , zou gebie-
 „ den . 't Bestier der Landszaaken zou bly-
 „ ven by de Staaten , den Aartshertog Mar-
 „ thias , en den Raad van Staate . Zyne Hoog-
 „ heid zou geene verbindtenissen mogen aan-
 „ gaan , buiten kennis en bewilliging der
 „ Staaten ; die zig ook niet , ten zynen na-
 „ deele , zouden mogen verbinden . Zo men
 „ geraaden vondt , van Landsheer te wisse-
 „ len , zou men zynen Persoon , voor alle
 „ anderen , daar toe beroepen . Tot zyne
 „ verzekering , zouden hem Quesnoi , Lan-
 „ drechies en Bavais ingeruimd worden , en
 „ zo hy Philippeville , Binch of Marienburg
 „ bemagtigde , nog eene deezer steden , ter
 „ zyner keure , in de plaatse van Bavais . Ook
 „ zou hem eigen blyven alles wat hy over de
 „ Maaze veroverde , uitgenomen 't gene ,
 „ nu , of sedert de Gendfche Vrede , veree-
 „ nigd was met de Staaten : ook deeze Ste-
 „ den van verzekering , ten ware men hem
 „ de kosten des krygs wederom goed deedt .
 „ De plaatfen , die men , by verdrag , zon-
 „ der dwang van wapenen , inkreeg , zou-
 „ den , tusschen hem en de Staaten , half en
 „ half , gedeeld worden . Voorts moest hy

FILIPSI. 1578. „ zig vyand verklaaren van Don Jan en des-
 „ zelfs aanhang, niet dan gebooren Franschen
 „ herwaards brengen, ten ware op byzonder
 „ verzoek der Staaten, zyne Zwitserfche Lyf-
 „ wagt alleenlyk uitgenomen; zorg draagen,
 „ dat geene Fransche benden den vyand by-
 „ stonden, goede krygstugt onderhouden,
 „ en, zo 't hier toe komen mogt, de Steden
 „ van verzekering wederom leveren in den
 „ staat, waarin hyze ontvangen hadt, be-
 „ halve wanneerze, door den vyand, be-
 „ magtigd waren (q).”

XXVII. Omtrent den tyd van het sluiten deezer o-
 vereenkomst, kwam het lang verwagtte Le-
 g^{er} van Hertoge Joan Kazimir in de Neder-
 landen. De Hertog hadt, reeds in Zomer-
 maand, eene verdediging van zyne onder-
 neeming in 't licht gegeven, die hy alleen
 zeide te strekken, om de Nederlanden tegen
 Don Jan te beschermen. Hy was, over Keu-
 len en Meurs, in 't Graaffchap Zutfen geko-
 men. Doch hier bleef hy leggen, afwagten-
 de betaaling voor 't volk, dat hy, boven zyne
 bestelling, geworven hadt, waartoe de
 Staaten geen middel hadden (r). Men be-
 woog hem, eindelyk, weg te spoeden, en
 zyn Leger vereenigde zig, den zesentwintig-
 sten van Oogstmaand, met dat van Bossu, die
 nog omtrent Mechelen lag.

Zwaare lasten der Staaten. Behalve de hulpbenden des Hertogs van
 Anjou, bestondt nu de magt der Staaten, uit
 veertienduizend Ruiters en vyfendertigdui-
 zend

(q) BOR XII. Boek, bl. 43 [176].

(r) BOR XII. Boek, bl. 51 [187]. REYD II. Boek, bl. 18.

zend Knegten, en overtrof dus verre die van FILIPSIIL.
 Don Jan. Doch 't ontbrak hun aan geld, om 1578.
 zo veel volks te onderhouden. 't Leger alleen, behalve de bezettingen, kostte, ter maand, negen tonnen schats, en daar verliepen 'er wel zes, dat men niet boven de vier tonnen inkreeg. Brabant werdt uitgemergeld, door zo veel krygsvolk. Vlaanderen en de Waalen verteerden elkanderen, en hielden, wederzyds, de gemeene middelen in. Holland en Zeeland begonden slegts een weinig op hun verhaal te komen. Gelderland, Friesland en Overyssel hadden genoeg te doen met zig zelve. De overige gewesten waren of van klein vermogen, of in 's vyands geweld. De algemeene Staaten vonden zig, derhalve, in groote benaauwdheid. Bossu schreef, midlerwyl, dat het volk aan 't muiten dreigde te slaan, zo 'er geen geld verschaft wierdt. De Aartshertog, de Prins, de Raad van Staate drongen hierop insgelijks: doch verwierven meer niet dan eene maand agterstallige soldye (r). Nogtans liet het volk zig toen handelen, en Bossu toog, met tweeduizend Knegten en even zo veel Ruiters, naar Leuven, om kennis te neemen van de gelegenheid der Stede. De bezetting deedt eenen fellen uitval; doch werdt, door de Staatschen, naar binnen te rug gedreeven. 't Beleg van Leuven werdt egter gestaakt, om dat het omgelegen Land kaal gegeten was. Bossu trok, derhalve, met het Leger, Anjou bemagtigt Binch
 naar Walsch-Brabant, om zig te vereenigen met

(r) BOEK XII. Boek, bl. 59 [997].

FILIPS III. met Anjou, die, op den negenden van Herft-
1578. maand, Don Jan den oorlog verklaard heb-
 en Mau- bende, Binch belegerde, welke Stad, op den
 beuge. zevenden van Wynmaand, aan hem over-
 Boffu Ni- ging. Ook kreeg hy, daarna, Maubeuge in,
 velle en by verdrag. Doch Landrechies en Quesnoï
 andere weigerden Fransche bezetting te ontvangen.
 Plaatsen. Te vooren, hadt Boffu Nivelles, de Sloten
 van Sart, Genappe en eenige anderen be-
 magtigd, en zig, voorts, gewend naar Gem-
 blours, om Don Jan uit te lokken tot eenen
 veldslag. Doch deeze hieldt zig, op zyne
 beurt, binnen zyn voordeel (t).

XXVIII. Het Spaanfche Leger leedt, ten deezen ty-
 Don Jan de, veel van de peft en bloedloop. Don Jan
 sterft in t zelf ging, federt eenigen tyd, aan eene slee-
 Leger. pende ziekte kwynen, die, zo wel als het
 deerlyk verloop zyner zaaken, hem, in de
 niterfte miftrouftigheid, hadt doen verval-
 len. Uit twee brieven, van hem onderschept,
 blykt klaarlyk, dat men hem hadt zoeken
 zwart te maaken, by den Koning, die,
 fchryft hy „ hem zo verlegen om geld liet,
 „ dat hy't geene drie maanden zag uit te hou-
 „ den, terwyl hem het Leger der weder-
 „ spannigen, en dat der Franschen sterk
 „ drongen en benaauwden." Tot zyne droef-
 geestigheid, die fchier wanhoop geleek, sloeg,
 eerlang, eene peftige koorts, die hem, op
 den eerften van Wynmaand, uit het leven
 rukte (u). Doch sommigen willen, dat hy
 van vergif ftierf, welk de Koning, zyne trouw
 ver-

(t) BOEK XII. Boek, bl. 59 [998].

(u) BOEK XII. Boek, bl. 64 [1004].

verdagt houdende, hem zou hebben doen in-^{FILIPS III.}
 geeven. Ook vindt men gewaagd van eenen ^{1578.}
 voorslag des Prinzen van Oranje aan hem,
 betreffende de middelen, om zig van de op-
 permagt der Nederlanden te verzekeren :
 welken voorslag hy, noch omhelsd noch kwa-
 lyk genomen zou hebben (v). Hy stierf, in
 het Dorp Bonge, in een armelyk huisje ;
 doch werdt, te Namen, met veel staatsie be-
 graaven. 't Opperbewind over 't Leger werdt, De Prins
 by voorraad, opgedraagen aan ALEXAN-^{van Parma}
 DER FARNEZE, PRINS VAN PARMA, ^{ma volgt}
 wien de Koning, eerlang, ook de Landvoog-^{hem op}
 dy beval. Onder zyn beleid, welk dat van ^{in de}
 Don Jan, in kloekheid en voorzigtigheid, ^{Land-}
 verre overtrof, leeden de Staaten veel af-
 breuks, en de zaaken der Spanjaarden her-
 stelden zig spoediger, dan men zou hebben
 kunnen verwagten.

Midlerwyl, duurden de onlusten nog, tus-^{Hessels}
 schen de Waalen en de Gentenaars. De eer-^{en Visch}
 sten hadden eenen aanslag op Kortryk in den ^{te Gend}
 zin ; waarom men, te Gend, besloot, zig van ^{opge-}
 deeze Stad te verzekeren. Doch Ryhove, ^{hangen.}
 wien men dit toevertrouwd hadt, wilde Gend
 niet verlaaten, voor hy Hessels en Visch,
 twee der gevangen' Heeren, hadt zien op-
 knoopen. Hy hieldt Imbize en anderen voor,
 „ dat de vonnissen van Egmond en Hoorne,
 „ door Hessels, waren opgesteld, die 't zelfde
 „ lot den Prinse gedreigd hadt, en nog, dage-
 „ lyks, by zynen gryzen baard, zwoer, dat hy
 „ Ryhove en Imbize, eerlang, aan de galg zou
 hel-

(v) ARYO II. Boek, bl. 21.

FILIPSI. „ helpen.” Men drong, ten deezen tyde, 1578. zeer op het slaaken der gevangenen, 't welk Ryhove te meer deedt staan, op het ombren- gen deezer twee, die hy, in felheid en woede, hieldt uit te steeken boven de anderen. Im- bize en de zynen vallen hem toe. Hy zelf treedt naar de gevangenis, haalt Hessels en Visch voor den dag, voertze voor den Krygs- raad, daarze niet behoorden te regt gestaan te hebben; doch, na eene korte dingtaale, ter galge verweezen, en, zonder uitstel, den vierden van Wynmaand, aan een' boom op den weg naar Kortryk, opgehangen werden. Hessels was een lid van den Raad der Be- roerten geweest, en hierom in den gemeen- en haat (w). Visch hadt zig, als Baljuw, ook fel tegen de Onroomschen gedraagen; zo dat men waande niets te kunnen verbeu- ren aan deezen twee. Ryhove, wien 't zwee- ren by den gryzen baard nog in den krop stak, schrolde hierop, pas voor dat Hessels opgeknoopt werdt: wanneer deeze, zo fier was hy in zyn uiterste, herzeide, *zulke gryze hairen zult gy nimmer draagen*, en Ryhove we- derom, *dat zult gy, schelm, liegen*: snydende hem, met eenen, een' lok van de kin, en steekende dien op zyn' hoed: waarin hy van sommigen der zynen gevolgd werdt (x). Doch anderen melden, dat de scherpregter Hes- sels den gantschen baard affneedt, en dien, pluimswyze om zynen hoed gelegd, herom droeg (y).

De

(w) Zie VI. Deel, bl. 252.

(x) HOOFT XIV. Boek, bl. 604. METELEN VIII. Boek, f. 143.

(y) ARNOLD. RAISSIUS in Notis ad VIQLII Vis. p. 172.

De Hertog van Anjou, de Steden, hem tot ^{Philip III.} verzekering toegezeid, niet hebbende kon- ^{1578.} nen meester worden, en Mechelen en eeni- ^{Misnoe-} ge andere Steden van klein belang, die hem, ^{gen tus-} door de Staaten, in de plaats, waren aange- ^{schen An-} booden, van de hand geweest hebbende; ^{jou en} ^{Kazimir.} dagt zig, zo men meende, te verzekeren van Bergen in Henegouwen (z). Doch 't vermoeden, hiervan opgevat, bragt te wege, dat men daar alle de Franschen de Stad deedt ruimen. Anjou toen, om te toonen, dat hy niets diergelyks in den zin hadt, besloot, zig, met het Leger onder Bossu, te vereenigen. Hy stondt nu gereed om op te breeken, toen hy vernam, dat Kazimir, die, misnoegd om dat men Anjou ingehaald hadt, en Bossu als Veldheer aanhieldt, onder wien hy niet staan wilde, zig tot nog toe niet by zyne benden hadt willen voegen; met omtrent vyfhonderd paarden, naar Gend gereeden was (a). Met een, liep het gerugt, dat men Kazimir Graaf van Vlaanderen dagt te maaken, 't welk Anjou, zynen mond op de algemeene heerschappy der Nederlanden gemaakt hebbende, te byster slooten moest. Veel ongenoegen rees hieruit, tusschen de Hoogditschen en Franschen, welk de Staaten, vergeefs, zогten te sliffen. Anjou toonde zig nu Anjou geheel ongenegen om zyne benden met die ^{dankt} der Staaten te vereenigen. Zelfs dankte hy ^{een deel} tweeduizend Knegten en eenige Ruiters af, ^{zyner} die zig, met zyne kennis, meent men, ^{benden} ^{en daarna} ter- ^{stond, zyn}

(z) REYD II. Boek, bl. 22. STRADA Dec. II. Libr. I. p. 9, 11.
 (a) BOB XIII. Boek, bl. 68 [1].

Prins III. stond, in dienst der Walsche misnoegden be-
1578. gaven. Voorts, zondt hy den Heer van **Bon-**
gantische nivet naar Gend, om te bewerken, dat men
 heir af en 't geschil met de misnoegden aan zyne uit-
 keert spraak verbleeve: en toen deeze voorslag gee-
 naar nen ingang vondt, bestondt hy zyn gantische
Frank- heir af te danken, en keerde, onverwagt, te
 ryk. rug naar Frankryk. De Staaten, by welken
 hy zyn vertrek hadt doen ontschuldigen,
 door den Heere van Pruneaux, die voorwend-
 de, dat de Koning, zyn Broeder, hem t'huis
 ontbooden hadt, deeden hem, een- en ander-
 maal, verzoeken, de reis te willen schorsen,
 en betuigden, door beleefde woorden en
 weidsche beloften, zelfs van een beeld te
 willen opregten ter zyner eere, hoe zeer zy
 zig in hem gehouden rekenden. Evenwel wa-
 renze, in den tegenwoordigen verwarden
 toestand der dingen, niet rouwig om zyn
 vertrek. Ook hadden 't de Fransche soldaa-
 ten, by gebrek van betaaling, op de gren-
 zen, zo slegt aangesteld, met plonderen en
 blaaken en allerlei moedwil, dat men zig,
 over't aftrekken deezer ongebonden' gasten,
 alomme verblyd toonde (b).

XXIX. Doch eer de Hertog van Anjou nog ver-
 De Prins trokken was, hadt men zig, met hulp der
 van O Engelsche Gezanten, die Kazimir in 't ongelyk
 ranje sluit stelden, zeer bevlytigd, om de Gentenaars
 een ver- stelden, zeer bevlytigd, om de Gentenaars
 drag met tot reden te brengen. Maar terwyl men te
 de Gen- Gend handelde, rees 'er wederom een hevi-
 genaars. ge opstand in de Stad, die uitliep op het ver-
 jaa-

(b) BOEK XIII. Boek, bl. 75 [10]. MEYEREN VIII. Boek,
 f. 144

jaagen van al wat 'er van Geestelyken nog o-^{Fran III.} vergebleeven was, en 't verder plonderen en vernielen van Kerkfieraaden en beelden. De ^{1578.} Prins, dien sommigen hielden de hand in zo woest een bedryf te hebben, trok, om zig van deeze kladde te zuiveren, naar de Stad, en sloot 'er, eindelyk, een verdrag, welk, op den zestienden van Wintermaand, afgekondigd werdt, en, ten voornaamsten deele, behelsde „ dat de Geestelyken, uitgenomen „ de vier bedelorden, wederom in 't bezit „ hunner goederen hersteld, en de Kerken, „ tusschen Hervormden en Roomschegezin- „ den, verdeeld zouden worden, mids de „ laatste geene openbaare ommegangen „ hielden, noch 't Sakrament, staatelyk, o- „ ver straat, droegen.” De zaak der gevan- gen' Heeren bleef egter nog onafgedaan, 't welk den Prins op nieuws in den haat bragt, by de Roomschen. Ook behaalde hy, met het sluiten van dit verdrag, kleinen dank by zyne Geloofsgenooten, dryvende deezen, dat hy den Roomschen te veel toegegeven hadt (c).

Tusschen Groningen en de Ommelanden, XXX. was, reeds in 't voorleeden jaar, een hevi-^{Twist} ge twist ontstaan, die, ten deezen tyde, werdt ^{tusschen} bygelegd. De Ommelanders dreeven, dat ^{Gronin-} zy, der Stad het Verbond van den jaare 1482 ^{gen en de} Ommewettelyk opgezeid hebbende (d), wederom ^{landen} vryheid gekreegen hadden, om allerlei neer- ringen te doen, 't welk hun, volgens dit Ver- bond,

(c) BOR XIII. Boek, bl. 63 enz. [3 enz.].

(d) R. FRESINGA Memor. bl. 36.

PLAAT III. zyn onderhoud, werden toegelegd. Doch de
1578. Bisschop, dien dit leeven verveelde, ont-
vloodt het eerlang, en bragt het overfchos
zyner dagen te Keulen door (k).

**Rennen-
berg** De vlyt des Graaven van Rennenberg in
deezzen oord werdt, wat laater, vergolden,
wordt met het Stadhouderfchap van Overyffel en
**Stadhon-
der van
Overyfs-
fel.** Lingen, welk hem, voorheen, door de alge-
meene Staaten, opgedraagen was; doch nu,
door de Staatfchgezinde Edelen en Droften,
verzorgd werdt (l). Hy vergoldt hun dien

Hy be-
magtigt
Kampen

en De-
venter.

dienst, met het vernietigen van het Provin-
ciaal Geregthof, door den Koning, te Vol-
lenhove, opgereg. Voorts poogde hy de Ste-
den Kampen en Deventer, die nog Hoog-
duitsche bezetting inhadden, te bemagtigen.
Kampen, op welke Stad een heimelyke aan-
slag, besteken door Hopman *Wolter Hegeman*,
gemist was, werdt, in 't laaft van Bloei maand,
belegerd, en, met hulp van Sonoï, die, met
verscheiden' benden, derwaards gekomen
was, ingenomen, by verdrag, op den twint-
gften van Hooimaand (m). Terftond hier-
na, werdt Deventer berend, welke Stad, naar
de wyze dier eeuwe, beter versterkt was dan
Kampen. Sonoï maakte zig, op den zesden
van Oogftmaand, meester van twee molen-
bergen, en viel toen aan 't delven van loop-
graaven, tegen over de Brinkpoorte. De be-
zetting, de burgers mistrouwende, hadt hen,
al voor het begin van 't beleg, ontwapend,
en

(k) R. FRESINGA Memor. bl. 47 enz. BOR XII. Boek, bl.
24 [1550].

(l) R. FRESINGA Memor. bl. 49.

(m) R. FRESINGA Memor. bl. 63. BOR XII. Boek, bl. 35 [1666].

en dwong hen nu, dagelyks, te werken aan ^{PHILIPS III.} de wallen. Op den twee-entwintigsten van 1578. Herfstmaand, begon men de Stad te beschieten. Hierop volgde, des andèrendaags, een uitval der belegerden, die egter, met verlies, naar binnen, gedreeven werden. By deeze gelegenheid, liet zig de Dienaar van Jonker *Meilander*, buiten nood en uit enkele drift van trouwhertigheid, op 't lighaam van zynen gefneuvelden Heere, doordoden. 't Beleg werdt, sedert, flauwer voortgezet, doordien de Staaten van Holland Sonoit 'huis ontbooden; waarop Rennenberg de gantsche bezetting van Kampen voor Deventer komen liet. Ook kreeg hy, eerlang, meer versterking van volk. In de Stad, begon het buskruid en de voorraad van mondbehoefden, ondertusschen, sterk te minderen, waarvan de belegerden, op den agtsten van Wynmaand, Don Jan, van wiens dood zy nog geene kennis hadden, met brieven dagten te verwittigen. Rennenberg kreeg, uit Keulen, berigt van den inhoud deezer brieven, en wist 'er zig naar te schikken. Midlerwyl, was hy bedugt, voor eene verzameling van Hoogduitsche Knegten onder Schoonauwer, toen hy vernam, dat dezelve, door eenen hoop Staatsch volk, overvallen en geslaagen waren. In de Stad, speelden de soldaaten vast den meester; haalende de spyze en drank, met geweld, uit de huizen der burgeren. De Graaf, nu geen kommer meer hebbende voor ontzet, deedt de Stad, op nieuws, hevig beschieten, op den elfden van Slagtmaand, en de twee volgende dagen; waarna zy, den veertienden,

PLIERS III. by verdrag, overging. De bezetting bedong 1578. nog uittogt, met brandende lonten; doch toegeslaagen vendels: en moest belooven, in geene drie maanden, tegen de Staaten te zullen dienen. 't Staaten volk, welk, sedert, in Deventer en in Kampen, gelegd werdt, maakte het zo grof, met knevelen en kwellen der burgerye, dat Rennenberg het, eerlang, wederom van daar vertrekken deedt, mids de Steden beloofden, Burgervendels op te regten: gelyk geschiedde (n).

XXXII. 't Grootte Leger der Staaten, dat, mids de **Der Staaten volk** verdeeldheid der hoofden, weinig dienst deedt, betrok, eerlang, de winterlegeringen. **betrekt de winterlegeringen.** Van de Landzaaten werdt een gedeelte afgedankt. In 't optrekken, overmeesterde Hohenlo 't Slot te Weerd, welk egter, vroeg in

1579. 't volgend voorjaar, den Prinse van Parma **Weerd** wederom in handen viel: die, ten zelfdentyde, 't veld ruim hebbende, ook het Slot Karpen en de Stad Helmond bemagtigde (o). **gewonnen en wederom verlooren.** Hertog Kazimir was, midlerwyl, naar Engeland gereisd, daar hy zyn gedrag, zonder moeite, verdedigde, en met eere en schenkeadjen **Karpen en Helmond,** werdt opgehoopt (p). Te Vliiffingen, te rug **door Parma, bemagtigd.** gekeerd, op den veertienden van Sprokkelmaand, vernam hy, dat zyne ruiters, kort te **Kazimir en zyn volk rui-** vooren, met vrygeleide van Parma, dien zy, **men het Land.** vergeefs, eenige maanden folds hadden zoeken af te dringen, ten lande uit, vertrokken **wa-**

(n) R. FRESINGA Memor. bl. 65-234. BOR XII. Boek, bl. 62 [1001].

(o) BOR XIII. Boek, bl. 78 [17], 84 [26]. METELEN VIII. Boek, f. 148 versf.

(p) LANGUET. Epist. Libr. I [II.] Ep. CLXII. p. 774.

waren: waarop hy, insgelyks, naar Duitsch-land keerde, zonder Aartshertog, Prins of Staaten te begroeten (q). Parma was zeer in zynen schik, met den aftogt der Duitſche ruiteren (r). Ook waren 'er de Staaten, geenens kans ziende om dit volk te betaalen, niet rouwig om. Ondertuſſchen hadden de Hoogduitſchen, alomme ten platten lande, diepe voetſtappen hunner roofgierigheid nagelaa-ten.

De Geweſten van Artois, Henegouwen en Douai, misnoegd over het verdrag, door den Prinſe van Oranje, onlangs, te Gend, geſlooten, verbonden zig, onderling, te Atrecht, op den zesden van Louwmaand, om de Brufelſche Vereeniging, den Roomschen Godsdienst, 's Konings gehoorzaamheid, en de Gendſche Bevrediging te zullen handhaa-ven; en de Geloofs-Vrede te zullen weeren (s). Eenigen, met naame Valentyn van Par- dieu, Heer van la Motte, die, onlangs, heimelyk, met den Koning, verzoend was (t), zогten hen verder en tot gelyke onderhan- deling met zyne Majesteit te brengen. Doch hiertoe, kondenze zig, voorals nog, niet laa-ten beweegen (u). Sommigen willen, dat de Graaf van Bosſu, ook geneigd geweest zou zyn, om in dit Verbond tetreden (v). Doch hy werdt 'er in verhindert, door de dood, die hem,

Philip III
1579.

Artois,
Hene-
gouwen
en Douai
sluiten
een af-
zonder-
lyk Ver-
bond sa-
men.

Dood
van den
Graave
van Bos-
su.

(q) BOR XIII. Boek, bl. 75 [13], 90 [34]. METELEN VIII. Boek, f. 145.

(r) STRADA Dec. II. Libr. I. p. 12, 26, 27.

(s) HOOFT XIV. Boek, bl. 617.

(t) BOR XIII. Boek, bl. 78 [17].

(u) HOOFT XIV. Boek, bl. 617.

(v) STRADA Dec. II. Libr. I. p. 37.

FILIPS III. hem, op den eenentwintigsten van Winter-
1579. maand des voorleeden jaars, overviel (w). De
 Spaanschgezinden strooiden uit, dat hy, door
 vergif, van kant gewolpen was. Zelfs be-
 schuldigde de Spaansche Gezant in Engeland
 den Prinse van Oranje van deeze euveldaad
 (x). Doch hiervoor is zelfs de minste schyn
 niet, als men aanmerkt, dat de Prins Boffu,
 na zyn ontslag uit de Hoornsche hegtenis,
 zeer begunstigd hadt, hebbende zyne Door-
 lugtigheid zelfs, onlangs, te wege gebragt,
 dat die van Holland hem een jaargeld van
 vyfduizend ponden van veertig grooten toe-
 leiden (y). Ondertusschen gaf het Verbond
 der Waalen, welk, uit de Gendsche baldaa-
 digheid, zynen oorsprong hadt, ter eener
 zyde, eenen nieuwen krak aan 't gezag der
 algemeene Staaten; terwyl het, aan den an-
 deren kant, veel schynt te hebben toegebragt,
 tot het spoediger sluiten der vermaarde U-
 NIE VAN UTRECHT; die, nog in deeze
 zelfde maand, getroffen werdt, na dat 'er,
 reeds eenen geruimen tyd, over gehandeld
 was. Wy bereiden ons, om de gelegenheid
 van dit Verbond, den grondslag van 't Ge-
 meenebest der nu VEREENIGDE NEDER-
 LANDEN, in het volgende Boek, te ont-
 vouwen.

(w) BOR XIII. Boek, bl. 24 [25].

(x) STRADA Dec. II. Libr. I. p. 37.

(y) Refol. Holl. 17, 24 Sept. 1578. bl. 22, 23.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZEVENENTWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. Heimelyke en openbaare handeling, over de Unie of Vereeniging van Utrecht. Zy wordt geslooten.
- II. Voorwaarden derzelve.
- III. Door welke Landschappen, Steden en Persoonen eerst getekend. Oranje neemtze niet spoedig aan.
- IV. Nieuwe eed van 't Krygsvolk.
- V. De Malcontenten en Waalen begeeven zig aan 's Konings zyde. La Motte vyand verklaard.
- VI. Maastricht belegerd en gewonnen, door Parma.
- VII. Dagvaart te Antwerpen. Vredehandeling te Keulen.
- VIII. Beroerte te Amersfoort.
- IX. Beeldenstorm te Utrecht.
- X. Opfchudding te Antwerpen. Fresin gevat.
- XI. Beweëgingen te Gend. Imbize wykt naar Duitschland.
- XII. Oproer te Mechelen. De Stad verzoent zig met Parma. Aanslag op Brussel.
- XIII. Beweëging te Brugge. Oranje wyft het Stadhouderfchap van Vlaanderen van de hand. Omkeering van 's Hertogenbosch.
- XIV. Beweëging te Bommel. Te Weesp.
- XV. Bedryf van den Graave van Rennenberg, te Groningen en in Drente.
- XVI. Verwarde staat van de zaaken der algemeene Staaten. Spraak van 't afzwee-

ren des Konings en van 't aanneemen van Anjou. XV. Aanslag op den Briele. Lalaing verzoent zig met Parma. De Waalen, insgelyks. Beeldenstorm in Gelderland. Oranjes Ver- toog aan de algemeene Staaten. Staat van oor- loge. XVI. Vervolg der Keulsche Vredehand- ling, die, vrugteloos, afgebroken wordt. XVII. Verscheiden' Steden gewonnen en verlooren. La Noue gevangen. Mechelen geplonderd, door de Staatschen. XVIII. Afval des Graaven van Rennenberg. Oranje komt in Holland. Vertrekt naar Kampen. Rennenberg maakt zig van Groningen meester. De Stad wordt belegerd. XIX. Oranje stelt orde in Overijssel. Komt te Amsterdam. Keert naar Antwerpen. De Aarts- bisschop van Utrecht sterft. XX. Kerktwist te Woerden. XXI. Onlust tusschen de Regeering en Predikanten van Leiden. XXII. Vervolg van 't Beleg van Groningen, dat, eindelyk, opge- broken wordt. Entes sneuvelt. Oproer te Zool- le. Delfzyl verlooren. Koeverden insgelyks; doch herwonnen. XXIII. Slag op de Boertan- ge. Koeverden en Oldenzeel bemagtigd, door Rennenberg. XXIV. De Hertogin van Par- ma komt herwaards, als Landvoogdes. Keert wederom naar Italie. XXV. Ban des Konings tegen den Prinse van Oranje; die zig, mees- terlyk, verdedigt. Oordcel der Vereenigde Staa- ten over den Ban. XXVI. Orde op de Vaart naar Spanje en Portugal. XXVII. Rennenberg belegert Steenwyk. Aanslag van Parma op Hat- tum. Vollenhove gewonnen, 't Beleg van Steen- wyk opgebroken. XXVIII. Oranje wordt Stad- bouders van Friesland. Schansen in de Omme- landen verlooren. Rennenberg sterft. XXIX. Fran-

François Verdugo bekomt zyne ampten. XXX. *Haarlem* staat van de *Voldoening* af. Ook *Amsterdam*. *Eerste Plakaat* tegen de *Roomschgezinden*, in *Holland*. XXXI. *Sinode te Middelburg*. *Kerktwiſt te Utrecht*. XXXII. *Staat der wederzydsche Legeren*. *Toeleg op Vliffingen*. XXXIII. *Breda verrast*, door *Parma*. *Eindhoven gewonnen en verlooren*. XXXIV. *Oranje* koopt het *Markgraafſchap van Veere en Vliffingen*. XXXV. *Krygsbedryven in de Ommelanden*.

Et treffen der Gendſche Bevrediging hadt de Nederlanden, op 1579.

Luxemburg en de aangewonnen ^{1.}

geweſten na, naauw verbonden Gelegen-

aan elkanderen. Doch het Ver-

drag met Don Jan, en vooral het Verbond ^{het op-}

van Vereeniging, te vooren, door eenige ^{regten}

Landschappen, te Brussel, geslooten (a), be-

helzende eene belofte, om den Roomschen van Ver-

Godsdienst te handhaaven, hadt deezen band, ^{eeniging}

wederom, verbroken, of geknakt. Holland ^{te U-}

en Zeeland, daar de Hervorming nu alom-

me doorgedrongen was, hadden in dit Ver-

bond niet kunnen treden. Ook hadt de Prins,

al terſtond na de aankomſt van Don Jan,

voorzien, dat de Gendſche Bevrediging gee-

nen ſtand zou kunnen houden (b), en zig,

hierom, van toen af, benaarſtigd, om de Hol-

landſche en Zeeuwſche Steden, die zig nog

afgezonderd hielden, nevens het Stigt van

U.

(a) Zie XXVI. Boek, bl. 140.

(b) BOEK X. Boek, bl. 195 [147].

FILIPSIII. Utrecht, aan zyne zyde over te brengen, en
 1579. zig, hierdoor, te sterken, tegen de Neder-

De Koningin
 van Engeland
 raadt 'er
 toe.

De Prins
 bewerkt
 het heimelyk.

De onderhandeling staat stil.

landen, die met Don Jan zouden willen overeenkomen. Zelfs vindt men, by sommigen, vermeld, dat de Koningin van Engeland, om de party, die zig tegen Don Jan verklaard hadt, te styven, al in 't begin des jaars 1577, die van Gelderland, Holland, Zeeland, Friesland en Utrecht geraaden hadt, zig, door een onderling verbond, te vereenigen: waarna zy zig van haaren bystand verzekeren konden (c). Ook arbeidde Oranje, ten dien tyde reeds, heimelyk, aan deeze vereeniging (d): zig, om dezelve te bevorderen, in Gelderland, bedienende van Meester Jakob Muis, die dikwils derwaards trok; en van die van Bommel, welken reeds met Holland en Zeeland verbonden waren. In Friesland, werkte hy, voornaamlyk, door Popke Ufkens, *Karel Roorda* en *Duko Martena*. Meester Floris Thin, Advokaat 's Lands van Utrecht, en Meester *Floris van Heermaale* hielpen zyne oogmerken bevorderen, in 't Stigt. In Overysfel, hadt de Prins ook zyne bewindsluiden. Holland en Zeeland waren van zelveu gegengen genoeg tot de vereeniging, alzo zy, daardoor, de vyandyke wapenen te verder van hunnen bodem hielden, en hunne magt, te gelyk, zagen aanwassen. Doch de scheuring, tusschen Don Jan en de Staaten, en 't vertrek des Prinsen naar Brabant stremden deeze onderhandeling, voor eene poos. Ook schein de

(c) LANGERT. Epist. Libr. I. [II.] Ep. CVII. p. 274.

(d) Apol. by BOE Auth. Stukk. II. Deel, bl. 32.

de verbindtenis, op het einde des jaars 1577 Philips III. gemaakt, tusschen Roomfche en Onroom- 1579. fche Staaten, de geknakte Gendfche Bevre- diging wederom te herstellen in haare voo- rige kragt. Daarbenevens, zou het den Prin- fe, zo lang hy, van wege de algemeene Staa- ten, in naam onder den Aartshertoge Mat- thias, zulk een uitfteekend bewind voerde over de Nederlanden in 't gemeen, gantsch kwalyk gevoegd hebben, een byzonder ver- bond te bewerken tusschen eenigen dier Ne- derlanden; welk, zou het Holland en Zee- land naar den zin zyn, gelyk wel behoorde, geene voordeelige voorwaarden zou konnen behelzen voor den Roomfchen Godsdienst, dien de algemeene Staaten egter zogten te handhaaven, en dien de Prins, terwyl hy in Brabant was, niet zou hebben durven helpen verdrukken. Doch toen, in den zomer des jaars 1578, het ongenoegen, tusschen de Gen- tenaars en de Waalen, aan 't smeulen, of reeds ontsteken was, bondt de Prins het werk Wordt der Vereeniging wederom aan. De gelegen- wederom heid om het zelve te vorderen was nu ook aangc- vangen. gunstiger. De Hervorming was, in Gelder- land, ingevoerd. Friesland, Groningerland, Drente en een groot deel van Overyffel wa- ren, door den Graave van Rennenberg, tot de zyde der algemeene Staaten, overgebracht. 't Stigt hadt zig, reeds lang te vooren, onder 's Prinsengheoorzaamheid begeben. Nogtans vondt de Prins niet geraaden, het werk der Vereeniging, in persoon, te dryven. Hy voorzag, dat het den Aartshertoge en den al- gemeenen Staaten kwalyk smaaken zou, zo

Art. III. het lighaam der Nederlanden, door het sluiten van een byzonder Verbond tusschen eenige leden, verzwakt werdt. Ook vreesde hy, dat men hem het verlaaten der Gendfche Bevrediging nageeven zou, aan welke hy altoos verklaard hadt, zig te willen houden.

Graaf Jan van Nassau werkt er in.

Hy bediende zig, hierom, van zynen Broeder, Graave Jan van Nassau; die, toen nu de scheuring der Walsche gewesten openbaar geworden was, de Staaten van Holland en Zeeland, in Slagtmaand des gemelden jaars, te Gorinchem, beschreef, daar hy hun, onder anderen, vermaande, tot het Verbond met Gelderland, Utrecht, Friesland en andere Landen, waarover zyne Doorlugtigheid hun, voorheen, zo ernstelyk, geschreeven hadt. Hy berigte hun, te gelyk, dat de Gemagtigden deezer Gewesten, te Utrecht, beschreeven waren, verzoekende de Staaten, dat zy ook eenigen uit hun derwaards wilden zenden. Na eenig beraad, werdt, hiertoe, door de Staaten, beslooten.

Byeenkomst te Utrecht.

De Heeren van Karnisse, Muis, Kant en Oldenbarneveld, of twee hunner, in wier plaats egter, naderhand, anderen kwamen (e), werden gemagtigd, om naar Utrecht te reizen. Ook tradt men, nog te Gorinchem, met Gemagtigden der Gentenaaren, over 't Verbond van Vereeniging, in onderhandeling (f). 't Ontwerp van het zelve, waarschylyk, gemaakt, door Graave Jan van Nassau, of iemand van zynent wege (1), in Holland, Zeeland

(e) Resol. Holl. 7 January 1579. bl. 3.

(f) Resol. Holl. 18, 25 Nov. 1578. bl. 36, 41.

(1) Vermoedelyk, is het Utrechtsch Verbond opgesteld,

land en 't Stigt, onderzocht, en naderhand, FILIPPS III
 door de Gemagtigden uit deezen en nog twee 1579.
 andere gewesten, op het behaagen hunner
 meesteren, goedgekeurd zynde; werdt, na 't De Ver-
 wegruimen van eenige zwaarigheden (g), op eeniging
 den drie-entwintigsten van Louwmaand, te wordt
 Utrecht, vastgesteld, en op den negenen- gesloo-
 twintigsten, openlyk, van 't Raadhuis der ten.
 Stede, afgekondigd (h).

Wy zullen den inhoud van dit Verbond, II.
 welks regt verstand, in 't vervolg deezer His- Voor-
 torie, dikwils te pas komen zal, hier omstan- waarden
 diglyk en somtyds met de eigen' woorden in- derzelve.
 lassen. In de Inleiding, wordt gezeid „ dat die
 „ van het *Vorstendom Gelder en Graafschap Zut-*
 „ *fen, die van de Graafschappen en Landen van*
 „ *Holland, Zeeland, Utrecht en de Friessche Om-*
 „ *melanden tusschen de Eems en de Lauwers, ge-*
 „ zien hebbende, dat, sedert de Gendfche
 „ Bevrediging, de Spanjaards, met Don Jan
 „ van Oofternyk, en anderen hunner hoof-
 „ den, getragt hebben, de Nederlandsche
 „ Gewesten te overheeren, en van een te
 „ scheiden, tot derzelve uiterste bederf;
 „ *raadzaam gevonden hebben*, zig, nog nader
 „ en byzonderer, met elkanderen, te verbin-
 „ den. Dat zy egter, hiermede, niet voor-
 „ hebben, de algemeene *Unie* of Vereeniging,
 by

(g) Resol. Holl. 18 Jan. 1579. bl. 5.

(h) BON XIII. Boek, bl. 85-[26].

steld, door eenen der nieuwe Raaden 's Hof's van Gel-
 der, immers zeer waarschynlyk, door eenen Geldersch-
 man, om dat men 'er verscheiden' woorden in vindt,
 die zuiver Geldersch zyn, gelyk *bebeltelyk, bolden, ver-*
pangelt, voor *verruild*, en diergelyken.

FILIPSIII. „ by de gemelde Bevrediging, beraamd, te
 1579. „ verlaaten; maar dezelve veeleer nog meer
 „ te sterken, zig te bekwaamer tegen hunne
 „ vyanden te verdedigen, en verdere onder-
 „ linge verwydering te voorkomen. Dat, by
 „ den afgevaardigde der gemelde Landen,
 „ hiertoe, door de hunnen, volkomenlyk
 „ gemagtigd, ten gemelden einde, zyn vast-
 „ gesteld de volgende punten, *zonder zig, in*
 „ *allen gevalle, by deezen, te willen onttrekken*
 „ *van ofte uit den Heiligen Roomschen Ryke.*

I. „ Dat de genoemde Landen zig, met
 „ elkanderen, verbinden en vereenigen, om,
 „ *ten eeuwigen dage*, vereenigd te blijven, op
 „ gelyke wyze, *als of zy maar éene Provincie*
 „ *waren*, zonder zig, door eenigerlei ver-
 „ bond of handeling, van wat natuur ook,
 „ van een te laten scheiden, *onverminderd nog-*
 „ *tans eene iegelyke Provincie*, en de byzondere
 „ *Steden, Leden en Ingezetenen* derzelven, hun-
 „ ne byzondere *Privilegien, Vrybeden, Voor-*
 „ *regten, loffelyke en welherbragte Gewoon-*
 „ *ten, en alle andere Geregtigheden*: waarin zy
 „ elkanderen niet alleen niet hinderen, maar
 „ zelfs handhaaven en beschermen zullen, des
 „ noods, *met lyf en goed*. Doch zullen de ge-
 „ schillen, die de Provincien, Steden of Le-
 „ den deezer Vereeniging, over de genoem-
 „ de *Geregtigheden*, met elkanderen hebben,
 „ of krygen mogten, moeten beslegt wor-
 „ den by den gewoonlyken Regter, goede
 „ mannen of minnelyk verdrag, *zonder dat de*
 „ *andere Provincien, Steden of Leden*, zo lang
 „ partyen zig den Regter onderwerpen, zig
 „ daar mede zullen mogen moeijen, ten wa-

„ re zy mogten goedvinden, een verdrag te FILIP III.
 „ helpen bemiddelen. 1579.

2. „ Dat de genoemde Landen, ingevolge
 „ van dit Verbond, elkanderen zullen moeten
 „ *bystaan, met lyf, goed en bloed*, tegen alle
 „ geweld, hun, onder *den naam des Konings*
 „ *of van zynent wege*, aangedaan; 't zy ter
 „ oorzaake van de Gendsche Bevrediging,
 „ van 't opvatten der wapenen tegen Don
 „ Jan, van 't aanneemen des Aartshertogs
 „ Matthias tot Landvoogd, met al wat 'er
 „ uit gevolgd is, of zou mogen volgen; of
 „ zelfs onder schyn van den Roomsch-Ka-
 „ tholyken Godsdienst, met de wapenen, te
 „ willen herstellen of invoeren, of ter zaake
 „ van eenige nieuwigheden, in de genoem-
 „ de Landschappen voorgevallen, sedert den
 „ jaare 1558, of eindelyk, om dit Verbond
 „ van Vereeniging; evenveel, of dit geweld
 „ eenig Land, Staat, Stad of Lid in 't by-
 „ zonder, of allen in 't gemeen wierdt aan-
 „ gedaan:

3. „ Dat de gemelde Provinciën elkandere-
 „ ren ook zullen moeten bystaan, tegen alle
 „ in- en uitheemsche Heeren, Landen of Ste-
 „ den, die haar eenig geweld, ongelijk of
 „ oorlog zouden mogen willen aandoen,
 „ mids dat deeze bystand, *by de Generaliteit*
 „ *van deeze Unie*, bepaald worde, *met kennis-*
 „ *se en naar gelegenheid der zaake.*

4. „ Dat de Grens- en andere Steden, van
 „ welke Provinciën die ook zyn mogen, des
 „ needs, by raade en op bevel deezer Ver-
 „ eenigde Provinciën, zullen versterkt wor-
 „ den, *ten koste van de Steden; en van de Provin-*
 „ *cien,*

FILIPSI. „ *cien, in welken zy gelegen zyn, mids de*
 1579. „ *Generaliteit daartoe de helft draage. Wel-*
 „ *verstaande, dat, indien de genoemde Pro-*
 „ *vincien geraaden mogten vinden, eenige*
 „ *nieuwe sterkten in eenigen der gemelde Pro-*
 „ *vincien te leggen, of de tegenwoordigen*
 „ *te veranderen of af te werpen, de kosten,*
 „ *hiertoe vereischt, door de Provinciën in 't*
 „ *gemeen, zullen moeten gedraagen worden.*
 5. „ *Dat men, om de kosten, vereischt*
 „ *tot de bescherming der Provinciën, te vin-*
 „ *den, op eenen eenpaarigen voet, van drie*
 „ *tot drie maanden, of op andere bekwaame*
 „ *tyden, binnen dezelve Provinciën, open-*
 „ *lyk, aan den meestbiedenden zal verpagten,*
 „ *of doen collecteeren zekere Imposten op aller-*
 „ *hande Wynen, Bieren, Gemaal, Zout, gouden,*
 „ *zilveren, zyden en wollen Lakenen, Hoornvee en*
 „ *bezaaide Landen, Slagtvee, Paarden, Ossen,*
 „ *die verkogt of verruild worden, goederen,*
 „ *ter Waage komende, en alle zulke anderen,*
 „ *als men, naderhand, by gemeene bewillig-*
 „ *ging, geraaden vinden zal. Ook zal men*
 „ *hiertoe besteeden de inkomsten van 's Ko-*
 „ *nings Domeinen, na aftrek van de lasten, op*
 „ *dezelfen staande.*
 6. „ *Dat de genoemde middelen, by gemeen-*
 „ *nen raade, verhoogd en verlaagd zullen worden,*
 „ *naar vereisch van zaaken, en alleenlyk ver-*
 „ *strekt tot gemeene bescherming, en tot het*
 „ *gene de Generaliteit verder zal moeten*
 „ *draagen, zonder tot iets anders te mogen*
 „ *worden bekeerd.*
 7. „ *Dat de Grenssteden en ook anderen,*
 „ *des noods, gehouden zullen zyn, te ont-*
 van-

„ vangen zodanige bezetting, als de Ver- FILIPS III.
 „ eenigde Provinciën, by raade van den 1579.
 „ Stadhouder der Provincie, daar de bezet-
 „ ting gelegd zal worden, goedvinden en
 „ haar belasten zullen: mids deeze bezetting,
 „ door de Vereenigde Provinciën, betaald
 „ worde, en dat de *Kapiteinen en Soldaaten*,
 „ boven den algemeenen eed, ook eenen
 „ byzonderen eed doen aan de *Stad of Stede*
 „ *en Provincie*, waarin zy gelegd zullen wor-
 „ den: 't welk, ten dien einde, in derzelver
 „ *Artikelbrief zal worden gesteld*. Ook zal men
 „ zulk een' Krygstugt houden, onder de sol-
 „ daaten, dat de Ingezetenen, *geestelyken en*
 „ *weerdlyken*, niet onredelyk bezwaard wor-
 „ den, noch eenigen overlast lyden zullen.
 „ De bezetting zal ook, niet meer dan de bur-
 „ gers en ingezetenen, van *Imposten en Ex-*
 „ *cynzen* vry zyn, 'en de Generaliteit zal den
 „ Ingezetenen *Logysgeld* verstreken, als tot
 „ hiertoe, in Holland, gebruiklyk geweest is.
 „ 8. „ Dat, om, ten allentyde, door 's Lands
 „ Ingezetenen, te kunnen worden bygestaan,
 „ binnen eene maand na de tekening dee-
 „ zes, ten langsten, de Inwooners van elke
 „ Provincie, van agttien tot zestig jaaren
 „ oud, zullen worden opgetekend, op dat
 „ men, ter eerster samenkomst der Bondge-
 „ nooten, hierop zou kunnen besluiten, zo
 „ als men, ter meester verzekerdheid der
 „ Vereenigde Landen, bevinden zal te be-
 „ hooren.
 „ 9. „ Dat men geen *Bestand* of *Vrede* slui-
 „ ten, geenen *oorlog* aanvaarden, noch eenige
 „ *Impost* of *Contributis* instellen zal, de Genera-
 „ li-

- FILIP III. „ *liteit van deezen Verbande aangaande* , dan
 1579. „ met gemeenen raad en bewilliging der
 „ voornoemde Provinciën. Doch in alle
 „ andere zaaken, 't beleid deezer Verbind-
 „ tenis en 't gene daar van afhangt betref-
 „ fende, zal men zig schikken, naar 't gene
 „ by de meerderheid van de stemmen der
 „ Provinciën *geslooten zal worden* ; zullende
 „ deeze stemmen worden ingezameld, zo als,
 „ tot nog toe, ter Vergadering der alge-
 „ meene Staaten, gebruikelijk geweest is: en
 „ dit alleen, by voorraad, tot op eene na-
 „ dere schikking der gezamenlyke Bondge-
 „ nooten. Doch indien 't gebeurde, dat de
 „ Provinciën, in zaaken van Bestand, Vre-
 „ de, Oorlog of Belasting, niet overeen kon-
 „ den komen, zal het geschil, *by provisie*,
 „ verbleeven worden, aan de Heeren Stad-
 „ houders der gemelde Vereenigde Provin-
 „ cien, *nu ten tyde wezende*, die het zelve
 „ byleggen, of daar over, naar behooren,
 „ uitspraak zullen doen: zullende zy, in ge-
 „ val zy elkanderen niet mogten kunnen ver-
 „ staan, zulke onpartydige Byzitters of toe-
 „ gevoegden mogen kiezen, als zy raadzaam
 „ zullen oordeelen, en partyen gehouden
 „ zyn, zig te voegen, naar 't gene, op ge-
 „ melde wyze, zal zyn uitgesproken.
10. „ Dat geenen der genoemde Provin-
 „ cien, Steden of Leden derzelven, eenige
 „ *Confoederatien of Verbonden met eenige nabuu-
 „ rige Heeren of Landen zullen mogen maaken*,
 „ buiten bewilliging der Bondgenooten.
11. „ Dat, zo eenige nabuurige Vorsten,
 „ Heeren, Landen, of Steden zig met de
 ge-

„ gemelde Provinciën begeerden te veree- PHILIPS III.
 „ nigen, en in deeze *Confoederatie* te treden, 1579.
 „ zy, daartoe, by gemeenen raade en bewil-
 „ liging der Provinciën, zullen mogen ont-
 „ vangen worden.

12. „, Dat de Provinciën, in 't stuk der
 „ Munte, en in den loop van 't geld, met
 „ elkanderen, zullen moeten overeenkomen,
 „ volgens de *Ordonnantien*, hierop, met den
 „ eerften, te maaken: welken de eene, zon-
 „ der de andere, niet zal mogen veranderen.

13. „, Dat Holland en Zeeland zig, in 't
 „ ftuk van den Godsdienst, *naar bungalowdun-*
 „ *ken*, zullen mogen gedraagen. Doch *de*
 „ *andere Provinciën deezer Unie* zullen zig mo-
 „ gen fchikken naar de Geloofsvrede, by
 „ den Aartshertoge Matthias en die van zy-
 „ nen Raade, by advis der algemeene Staa-
 „ ten, alreeds ontworpen: of daarin zulke
 „ orde ftellen, alszy, tot behoudenis der *rust*
 „ *en welvaart* van elke *Provincie* of *Stad*, en
 „ tot handhaaving der geregtigheden van
 „ geestelyken en weereldlyken, dienftig vin-
 „ den zullen, zonder hierin, door eenige
 „ andere Provincie, eenigszins, gehinderd te
 „ mogen worden; mids nogtans elk vryheid
 „ van Godsdienst behoude, en men niemant,
 „ ter oorzaake van den Godsdienst, *agter-*
 „ *baale of onderzoeke*: gelyk reeds, by de Gend-
 „ fche Bevrediging, vastgefteld is." Over dit
 Artikel, viel terftond eenige zwaarigheid.
 Sommigen verftonden, dat men, by het zel-
 ve, verklaard hadt, niemant in 't Bondge-
 nootschap te willen ontvangen, dan die de
 Geloofsvrede, of ten minften de twee Gods-
 VII. DEEL. R dien-

FILIP III. dienſten, den Roomſch-Katholyken en derz
1579. Hervormden, zou toelaaten: weſhalve, tot
 nadere opheldering, op den eerſten van
 Sprokkelmaand, werdt vaſtgeſteld, „ dat men
 „ niet voorhadt, eenige Provinciën of Ste-
 „ den, die zig alleen aan den Roomſchen
 „ Godsdienſt wilden houden, en in welken,
 „ 't getal der Hervormden zo groot niet was,
 „ dat aldaar, volgens de Geloofsvrede, den
 „ Hervormden Godsdienſt behoorde geoe-
 „ fend te worden, van het Bondgenootſchap
 „ uit te ſluiten; maar dezelve, in tegendeel,
 „ daarin te willen ontvangen; mids zy de
 „ punten van het zelve naarkwamen, en zig
 „ als *goede Patriotten* gedroegen; zynde de
 „ meening niet, dat de *eene Provincie of Stad*
 „ zig 't bedryf van de andere, in 't ſtuk van
 „ den Godsdienſt, zal aantrekken.

14. „ Dat men, inſgelyks volgens gemelde
 „ Bevrediging, allen Kloosterlingen en Gees-
 „ telyken hunne goederen, in de Vereenig-
 „ de Provinciën gelegen, zal laaten volgen,
 „ mids de Kloosterlingen, die zig, uit hun-
 „ ne Kloosters, gelegen, ten tyde des oorlogs
 „ tuſſchen Holland en Zeeland en de Span-
 „ jaarden, onder 't gebied deezer laaſten,
 „ begeven hebben naar eene deezer twee Pro-
 „ vinciën, uit hunne Kloosters, onderhouden
 „ worden: gelyk ook geſchieden zal, om-
 „ trent zulken, die zig, uit hunne Kloosters
 „ in Holland en Zeeland, naar de andere
 „ Vereenigde Provinciën begeven hebben.

15. „ Dat, die in eenige Kloosters deezer
 „ Vereenigde Landen zyn, of geweest zyn, en
 „ dezelve, ter zaake van den Godsdienſt,

„ of

„ of om andere goede redenen, *begeeren te* FILIPSIIL.
 „ *verlaaten, of reeds verlaaten hebben,* uit de 1579.
 „ inkomsten dier Kloosteren, hun leeven
 „ lang, zullen onderhouden worden. Doch
 „ die zig hierna in eenig Klooster begeeven,
 „ en het wederom verlaaten, zullen geen on-
 „ derhoud genieten; maar alleenlyk te rug
 „ neemen mogen, 't gene zy in 't Klooster
 „ gebragt zullen hebben. Voorts, zullen de
 „ tegenwoordige en toekomstige Klooster-
 „ lingen vryheid van Godsdienst en Kleeding
 „ hebben, midt zy hunnen Oversten, in alle
 „ andere zaaken, onderdaanig zyn.” Tot
 nadere opheldering van het eerste gedeelte
 van dit Artikel, waarby den geweezen Kloos-
 terlingen onderhoud toegelegd wordt, werdt,
 op den eersten van Sprokkelmaand, ver-
 klaard „ dat de Bondgenooten, bedugt, dat
 „ zulke Kloosterlingen ligtelyk pleitgedin-
 „ gen zouden mogen aanvangen, tot beko-
 „ minge der nalatenschap, hun, van ou-
 „ ders of vrienden, aanbestorven, of dat zy,
 „ door giften of maakingen, hierna, oor-
 „ zaak tot pleitgedingen zouden konnen gee-
 „ ven, goedgevonden hebben, alle zulke
 „ pleitgedingen, aangevangen of nog aan te
 „ vangen, van nu af aan, op te schorten,
 „ en *in staate te houden,* tot dat, hierop, by
 „ dezelve Bondgenooten en anderen, die zig
 „ met hen zouden willen verbinden, ook by
 „ de hooge Overheid, is 't nood, eene al-
 „ gemeene uitspraak zal zyn geschied.
 16. „ Dat, of 't gebeurde, 't gene God
 „ verhoede, dat 'er eenig geschil ontstondt
 „ tusschen de Provinciën, waarin men el-
 R 2 kan-

FILIPSIII., kanderen niet kon verstaan, het zelve, zo
 1579. „ ver het eenige Provincie in 't byzonder
 „ betreft, beslist zal worden, door de andere
 „ Provincien, of derzelver Gemagtigden:
 „ en betreft het de Provincien in 't gemeen,
 „ door de Stadhouders, gelyk in 't negende
 „ Artikel beraamd is: zullende deezen par-
 „ tyen *vergelyken* of *regt doen* moeten, binnen
 „ eene maand of korter, na dat zy, daar-
 „ toe, van de eene of de andere partye, ge-
 „ roepen of verzogt zullen zyn: en zal men
 „ zig, wederzyds, naar de uitspraak, aldus
 „ gedaan, moeten gedraagen, zonder zig,
 „ daartegen, van eenigerhande middelen van
 „ regten te mogen bedienen.

17. „ Dat de Provincien, Steden en Le-
 „ den derzelven zig wagten zullen van eeni-
 „ gen uitheemschen Heeren gelegenheid tot
 „ oorloge te geeven, en, ten dien einde,
 „ vreemdelingen, zo wel als Ingezetenen,
 „ altoos goed regt doen, waartoe de Pro-
 „ vincie, die hier omtrent in gebreke mogt
 „ blyven, door de andere Provincien, zal
 „ mogen gehouden worden, overeenkomstig
 „ met derzelver voorregten, geregtigheden
 „ en loffelyke gewoonten.

18. „ Dat de eene Provincie of Stad, tot
 „ bezwaaring van de anderen, geene Im-
 „ posten, Convoogelden of andere lasten
 „ zal mogen opstellen, buiten gemeene be-
 „ wil iging, noch *eenige Bondgenooten hoo-
 „ ger bezwaaren, dan haare eigene Ingezetenen.*

19. „ Dat de Bondgenooten gehouden zul-
 „ len zyn, binnen Utrecht te verschynen,
 „ op de beschryving van zulken, die daar-
 „ toe

„ toe gemagtigd zullen worden, op zulken FILIPS III.
 „ dag, als hun zal aangefchreeven worden, 1579.
 „ om te handelen, over opkomende zaa-
 „ ken; welken men, zo zy niet geheim be-
 „ hooren te blyven, ook in de Brieven van
 „ Beschryvinge zal uitdrukken. Dat men,
 „ hier, by eenpaarige of by de meeste stem-
 „ men, zal besluiten, alware 't ook, dat ee-
 „ rigen niet verscheenen, die nogtans ge-
 „ houden zullen zyn, 't beslootene naar te
 „ komen, ten ware de zaaken zeer gewig-
 „ tig waren, en eenig vertrek konden ge-
 „ doogen; wanneer men zulken, die niet
 „ verscheenen zyn, andermaal zal beschry-
 „ ven, op verbeurte hunner stemme, voor
 „ die reize. Doch dien 't niet gelegen zal
 „ komen te verschynen, zal zyn gevoelen,
 „ schriftelyk, mogen overzenden, waarop,
 „ by 't vergaderen der stemmen, behoorlyk
 „ agt zal gegeven worden,

20. „ Dat ieder der Bondgenooten de voor-
 „ vallende zaaken, aan welker kennis zy
 „ oordeelen, dat den gemeenen Bondge-
 „ nooten iets merkelyks gelegen is, zullen
 „ moeten bekend maaken aan hun, die tot
 „ de Beschryving gemagtigd zullen zyn, om
 „ de andere Provincien daarop te kunnen
 „ beschryven.

21. „ Dat het uitleggen van duisterhe-
 „ den, in dit Verbond, staan zal aan de ge-
 „ meene stemmen der Bondgenooten; die,
 „ verschillende, hunne toevlugt zullen nee-
 „ men tot de Heeren Stadhouders, op de wy-
 „ ze, boven vermeld.

FIFTEHN. 22. „ Dat , zo men noodig oordeelen
 1579. „ mogt , de Artikelen van dit Verbond , in
 „ eenige punten , *te vermeerderen of te veran-*
 „ *deren* , het zelve zal moeten geschieden ,
 „ by gemeenen raade en bewilliging der
 „ Bondgenooten , *en anders niet* .

23. „ De Provinciën belooven alle de ge-
 „ melde Artikelen te onderhouden en te doen
 „ onderhouden , verklaarende zy alles wat ,
 „ daarmede ftrydig , mogt worden gedaan ,
 „ nietig en van onwaarde , onder verbind-
 „ tenis van haarer en aller Ingezetenen Per-
 „ soonen en goederen , die zy allen Heeren
 „ en Geregten onderwerpen , beloovende
 „ zig niet te zullen behelpen , met eenig
 „ verzet van Regte , hiermede niet over-
 „ eenkomstig .

24. „ De Heeren Stadhouders , die nu zyn
 „ of hierna zyn zullen , de Wethouders en
 „ Hoofdofficiers van de byzondere Provin-
 „ cien , Steden en Leden derzelve zullen
 „ dit Verbond ook moeten bezweeren .

25. „ Ook zal dit geschieden moeten ,
 „ door alle Schutteryen , Broederschappen
 „ en Kollegien , die in eenige Steden of Vlek-
 „ ken deezer Vereeniging zyn .

26. „ Zullende van dit Verbond gemaakt
 „ worden Brieven in behoorlyke forme , die ,
 „ door de Heeren Stadhouders , en door de
 „ Leden en Steden der Provinciën , daartoe
 „ byzonderlyk by de anderen verzogt zyn-
 „ de , bezegeld , en door derzelve Sekretar-
 „ rissen ondertekend zullen worden (i) .”

Op

(i) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 7,

Op den grondslag van dit Verbond, staat FILIPSI. 1579. het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden gevestigd, in alles, wat de Landschappen in 't gemeen aangaat; waarom het noodig was, dat wy het, dus uitvoeriglyk, te boek stelden. Ten dage, als het geslooten werd, waren 'er slechts Gemagtigden uit vyf gewesten tegenwoordig. Graaf Jan van Nassau tekende eerst, als Stadhouder van Gelder en Zutphen: toen onderschreeven vier Gemagtigden uit de Ridderfchap dier twee gewesten, welken dag namen, tot den negenden van Sprokkelmaand; om de bewilliging der Baanderheeren en groote en kleine Steden over te brengen. Voorts tekenden de Gemagtigden van Holland, Zeeland (2), Utrecht en de Groninger Ommelanden, hebbende de Stad, waarfchynlyk uit ongenoe- gen tegen de Ommelanden (k), geene Gemagtigden te Utrecht gezonden. 't Verbond der Vereeniging, daarna, ter Staatsvergaderinge van Holland, vertoon zynde, werdt, door de

(k) Zie R. FRESINGA Memoir. in G. DUMBAR Anal. Tom. III. bl. 139.

(2) De Stad Middelburg nam egter 't Verbond van Vereeniging niet terstond aan. In Herfstmaand des jaars 1578, besloot de Wet deezer Stád in dit Verbond te zullen treden, zo dra de Bondgenooten zouden verklaard hebben, dat zy, daardoor, niet zou begreepen worden benadeeld te zyn in haare Privilegien, waarop zy meende, dat, door die van Vlissingen en Veere, indragt gedaan was. *Register ten Raede van Middelb.* van 11 Septemb. 29 Decemb. 1578. 10 Januar. 16 Febr. 1579 en andere Aften. Ook maakte Zeeland zelf, in 't eerst, nog zwaarigheid in eenige punten. *Instruct. voor de Ge- deput.* in dato 10 Jah. 1579 M. S.

FILIPS III. de Edelen, Haarlem en Leiden, terstond, 1579. goedgekeurd. De andere Steden wilden eerst verslag doen. Die van den Briele en den Lande van Voorne begeerden, by de Unie, aangemerkt en omschreeven te worden; als eene Landstreek op zig zelve; doch vereenigd met Holland en Zeeland. Rotterdam bewilligde in de Vereeniging tusschen Holland, Zeeland en Utrecht; doch niet in eene afzonderlyke Vereeniging met den Adel van Gelder en Zutfen (l). Midlerwyl, werdt, met het overig gedeelte deezer twee gewesten, gehandeld; aan welken men, op hun verzoek, toestondt, dat zy Leden des Roomschen Ryks zouden mogen blyven, gelyk zy, tot hiertoe, geweest waren; dat men, na 't verdryven der Spanjaarden en 't sluiten der Vrede, alle ongewoone belastingen zou affchaffen; dat Gelder en Zutfen, die twee stemmen ter Vergaderinge der Bondgenooten begeerden, stemmen zouden, gelyk zy plagten te doen, in de Vergadering der algemeene Staaten; dat de Stad Bommel en de Ampten van Tieleren en Bommelerwaard, Beest en Renoi wederom zouden gehegt worden aan Gelderland, waaraan zy plagten te behooren, mids Bommel bleeve by 't Regt der Gensche Bevrediging, en onder 't bewind van den Prinse van Oranje; benevens nog eenige andere punten (m). 't Liep egter aan tot in Lentemaand, eer de Gemagtigden der

(l) Resol. Holl. 13, 24 Febr. 1579. bl. 19, 27.

(m) Resol. Holl. 27 Febr. 1579. bl. 30.

der Ridderfchap des Nieuwmeegfchen Kwar-^{FILIP III.}
 tiers en der Stad Nieuwmegen, en de Ge-^{1579.}
 magtigden der Ridderfchap en der groote
 en kleine Steden des Arnhemfchen Kwartiers;
 en tot in Grasmaand, eer die van Venlo 't
 Verbond onderfchreeven. Ook namen, in
 Lentemaand, de Friefche Steden, Leeu-
 waarden, Sneek en Franeker, en eenige Griet-
 mans en Edelen 't Verbond aan. Verfcheiden'
 andere Friefche Steden volgden niet, voor
 den eerften van Zomermaand, hebbende de
 Geestelykheid, daar te Lande, zig hevig ge-
 kant tegen de Unie (n). De Graaf van Ren-
 nenberg maakte, in 't eerft, merkelyke
 zwaarigheid in 't aanneemen van het Ver-
 bond, beweerende hy, dat het, zonder ken-
 nis des Aartshertogs, geflooten was, en strek-
 te, om zig te fcheiden van de algemeene
 Staaten: doch hy liet zig, eerlang, overhaa-
 len (o), neemende de Unie, eerft met eeni-
 ge uitzondering; doch daarna, eenvoudig-
 lyk aan, op den elfden van Zomermaand.
 Hy tekende zig Stadhouder van Friesland,
 Overyffel, Groningen en Ommelanden, Dren-
 te en Lingen; doch hadt, ondertuffchen,
 niets minder voor, dan zig aan 't Utrechtfch
 Verbond te houden. Hy fprak 'er, voor en
 na zyne tekening, altoos kwalyk van, onder
 zyne vertrouwde vrienden (p). Zelfs was
 hy, van Louwmaand af, of al eerder, in
 heimelyke onderhandeling geweest, om zig
 te

(n) Refol. Holl. 27 *Maart* 1579. *bl.* 63.

(o) BOR XIII. *Boek*, *bl.* 22 [32].

(p) R. FRESINGA *Memor.* *bl.* 152.

1579. te verzoenen met den Koning (q); doch 't **1579.** leedt nog wel een jaar, eer hy den Staaten openlyk afviel, gelyk wy, hierna, zien zullen. Met zyne ondertekening, werden egter de Stad Groningen en het Landschap Overyffel niet geagt begreepen te zyn in het Bondgenootschap. Overyffel weigerde het rondelyk, voorwendende, dat men het Land eerst ontlasten moest van Krygsvolk (r): welk men 'er, egter, nog eenen geruimen tyd, leggen liet, om dit geweest dus te dringen, tot het aanvaarden der Vereeniging (r). Doch dit geschiedde eerst, op eene zekere wyze, in de Lente des volgenden jaars; wanneer de Prins die van Overyffel zweeren deedt, aan den Koning, als Hertog van Brabant, Graave van Holland en Heere van Overyffel, aan de algemeene Staaten, zig, *in de Generaliteit of in de nadere Unie*, famen houdende, aan den Aartshertoge, aan den Prinse, en aan de Staaten des Landschaps (t). Groningen is, niet voor 't jaar 1594, in 't Utrechtsch Verbond getreden, gelyk wy, hierna, staan te melden. Drente en Lingen hebben, meenik, nimmer de Unie getekend: en Gend, Venlo, Ypere, Antwerpen, Breda, Brugge (u) en 't Land van de Vryen, alle welken, van tyd tot tyd, in 't Utrechtsch Verbond, eerst in 't gemeen de *nadere Unie*, daarna blootelyk de *Unie* of Vereeniging genoemd, getreden

(q) BOR Auth. Stukk. II. Deel, bl. 3, 5.

(r) R. FRESINGA Memor. bl. 160 & Nos. G. DUMBAR. ad h. 1. in Anal. Tom. III. p. 562.

(s) REVII Daventr. Libr. V. p. 492.

(t) Zie den Eed by DUMBAR Anal. Tom. III. p. 591.

(u) Refol. Holl. 14 Nov. 1579. bl. 280.

den zyn, hebben weinig of geen deel aan FILIPSH. de gemeene Regeeringe gehad. Men vindt, 1579. dat 's Hertogenbosch, in den zomer deezes jaars, gedreigd wordende met eene Belegering, ook begeerde te treden in de Utrechtse Vereeniging, op den voet van Antwerpen, en hierom onderstand verzogt van de Bondgenooten. Ook is toen de Stad, door die van Holland, voorzien van eenige manschap (v). Doch, dat zy ooit voor een Lid der Unie gehouden zy, is my niet gebleeken. Waarschynlyk, is ook het verzoek, waarvan wy spreken, niet van Stads wege; maar alleen door de Onroomschen aldaar geschied. Dit zal, hierna, klaarder blyken.

De Prins draalde eenigen tyd, eer hy de Oranje Unie aannam, om dezelfde redenen, die hem begeeft verhinderd hadden, dezelve, openlyk, te be- zig niet werken; en vooral, om dat de Aartshertog, terstond in 't Verbond, niet gekend was, 't welk in de U- gelegenheid gegeven hadt, om den Prins te be- nie, en waarom schuldigen, dat hy zig algemeenen Land- niet? voogd dagt te doen maaken, in plaats van den Aartshertog (w). Doch, eindelyk, verklaarde hy, by een byzonder Geschrift, te Antwerpen, op den derden van Bloei maand, getekend „ dat hy, tot hiertoe, hebbende, „ uitgesteld, te treden in het Utrechtse „ Verbond, om dat hy hoop hadt, de Neder- „ landen in 't gemeen tot dezelfde Vereeni- „ ging te zullen brengen; en nu hebbende ver- „ staan, dat de Aartshertog en een goed deel „ der Nederlanden dit Verbond hadden goed-

ge-

(v) Resol. Holl. 4 July 1579. bl. 148.

(w) Resol. Holl. 27 Maart. 8 May 1579. bl. 63, 93.

FILIPSIII., gekeurd, eindelyk, ook beslooten hadt,
1579. „ hetzelve aan te neemen, zig verzekerd
 „ houdende, dat de hoogheid en het gezag
 „ van den Aartshertoge, by het zelve, geens-
 „ zins verkort was.”

Dus kreeg het werk der Vereeniging zyn beslag eenigszins. Men regtte, te Utrecht, eene Vergadering op, die magt kreeg, om op voorvallende zaaken te besluiten, en, over gewigtigen, de Bondgenooten beschryven moest, in gevolge van het negentiende Artikel der Vereeniging. Graaf Jan van Nassau was, hier, het hoofd deezer Vereeniging, zo lang zyn Broeder afwezig was. Men hadt hem eenen Raad toegevoegd, van welken de Heer Boekholt, Drost van Wageningen, en de Advokaat Buis Leden waren (x).

't Krygs-
 volk in
 Gelder-
 land
 wordt,
 van
 nieuws,
 beë-
 digd.

De Vergadering der Vereenigde Landen, te Utrecht, besteedde haare eerste zorgen aan het van nieuws beëedigen der Krygsknegten in Gelderland, 't welk, niet dan na veel moeite, gelukte, willende verscheiden' vendels geenen nieuwen eed doen, voor dat men hun betaald hadt. Zy lieten zig egter nog, met goede beloften en een deel hunner agterstalige soldye, te vrede stellen (y).

IV.
 De Mal-
 konten-
 ten hel-
 len naar
 vereeni-
 ging met
 de Waa-
 len.

Doch terwyl men dit in Gelderland uitvoerde, werdt rugtbaar, hoe de voornaamste hoofden der Malkontenten of Misnoegden, te Bethune, byeen geweest waren, en een verbond gemaakt hadden, om zig, met hunne benden, te voegen by die van Artois, He-

(x) Resol. Holl. 12 Febr. 1579. bl. 17.

(y) BOR XIII, Boek, bl. 90, 92 [34, 37].

Henegouwen en Douai, en elk tegen te staan, FILIPS III.
 die zig niet hieldt aan de Gendfche Bevredi- 1579.
 ging. De Burggraaf van Gend en de Heer
 van Kapres hadden zig, hiertoe, by onder-
 rekening, verplicht, op den derden van Sprok-
 kelmaand. De Heer van Montigni hadt ook
 beloofd te tekenen, zo la Motte zulks deedt,
 binnen zes dagen (z). De algemeene Staa- Handel
 ten, de nadeelen voorziende, die, hieruit, der alge-
 te wagten waren, deeden eene bezending aan meene
 de Walfche Staaten, hen biddende, dat zy Staaten
 volharden wilden by de Gendfche Bevredi- met die
 ging. Doch deezen gaven voor antwoord, van Ar-
 „ dat niet zy, maar veeleer anderen de Gend- tois, He-
 „ fche Bevrediging gefchonden hadden: ver- negou-
 „ klaarende, wyders, by dezelve, te willen wen en
 „ volharden: ook, dat zy zig, ongaarne, af- Douai.
 „ zonderlyk zouden willen verdraagen met
 „ den Koning, die hen, daartoe, in ee-
 „ nen minzaam brief, genoodigd hadt;
 „ dat zy, veel liever, gezamenlyk wilden
 „ handelen, en hoopten, dat Parma, dien zy
 „ 't verzogt hadden, hiertoe zou willen ver-
 „ staan, van welke gelegenheid de andere
 „ Staaten zig, oordeeldenze, behoorden te
 „ bedienen, om een goed verdrag te treffen
 „ (a).” De algemeene Staaten fchreeven, hier-
 op „ dat de Gendfche Bevrediging, in sommi-
 „ ge punten, wel eenig geweld geleeden hadt;
 „ doch dat men dit der hevigheid des tyds,
 „ waarin 't onmogelyk was de weegfchaal
 „ altoos regt te houden, moest toefchryven.
 „ Dat de grondslag dier Bevrediging, de ee-
 nig-

(z) BOR XIII. Boek, bl. 93 [35].

(a) BOR XIII. Boek, bl. 93 [37].

FILIPSIH. 1579. „ nigheid der gewesten , desonaangezien ,
 „ plaats behouden moest. Dat zy , hiertoe ,
 „ wilden medewerken. Doch dat Parma ,
 „ kennende den yver der Walsche Staaten
 „ voor 't Roomsche Geloof, zig van dien
 „ yver diende, om hen te doen wyken van
 „ de Gendsche Bevrediging, onder voor-
 „ wensfel van hen nader by dezelve te doen
 „ blyven. Dat zy niets meer verlangden dan
 „ eene algemeene Vrede, mids menze gunde
 „ aan alle de Nederlanden, zonder onder-
 „ scheid van Godsdienst: alzo zy hunne
 „ broeders niet in den nood konden laten;
 „ maar, gezamenlyk met hen, of vrede heb-
 „ ben, of oorloogen moesten (b).” De Staa-
 ten van Artois scheenen wel meest geneigd
 tot eene afzonderlyke handeling met Parma.
 Die van Henegouwen gelieten zig, by de al-
 gemeene Vereeniging te willen volharden,
 zendende zelfs den algemeenen Staaten een
 Geschrift toe, waarby zy verklaarden, goed
 en bloed te willen opzetten by 't handhaaven
 van 't bezwooren verbond (c). Doch zy waai-
 den haast met den wind, door welken, die
 van Artois gedreeven werden.

Die van
 Artois,
 Ryffel,
 Douai en
 Orchies
 besluiten
 met Par-
 ma te
 verdraa-
 gen.

't Hoofdpunt van 't geschil, tusschen de
 algemeene Staaten en die der Walsche ge-
 westen, was nu, of men zig met den Koning
 zou kunnen verzoenen, zonder Geloofsvre-
 de te bedingen. De laatsten hielden van ja,
 en dat men zig voldaan behoorde te houden,
 met het bevestigen der Gendsche Bevredi-
 ging,

(b) BOR XIII. Boek, bl. 94 [38].

(c) BOR XIII. Boek, bl. 98 [44].

ging, der Bruffelsche Vereeniging en des ^{Frans III.} eeuwigen Gebods. De eersten dreeven, dat 1579. men, zonder Geloofsvrede, niet sluiten kon. Met Artois, stemden die van Ryffel, Douai en Orchies overeen, om, op den eerstgemelden voet, met Parma te verdraagen, en zelfs een heir op te regten, om 't uitheemsch Krygsvolk ten Lande uit te dryven, indien men 't vertrek deszelfs, met gemoede, niet te verwerven wist. Doch de algemeene Staaten, kennis van dit besluit gekreegen hebbende, ontrieden 't uitvoeren van hetzelfde, op 't allerernstigtst: den Walschen Staaten, daarentegen, vermaanende, hunne afgevaardigden te zenden op de Vredehandeling, die, onder 's Keizers bemiddeling, te Keulen, stondt gehouden te worden (d). Doch deeze ^{De Mal-} raad vondt te minder ingang, na dat S. O-^{konten-} mer zig, op den vyfden van Grasmaand, aan ^{ten gaan} la Motte overgegeven, en Montigni, Selles, ^{met hun} Heeze en anderen, met het gantsche Leger's ^{Leger tot} der Malkontenten, zig, door zyne bemid-^{nings zy-} deling, tot den Koning gevoegd hadden, be-^{de over} dingende, voornaamlyk, de handhaaving der Gemdsche Vrede, der Bruffelsche Vereeniging en des eeuwigen Gebods (e). Hier mede was de scheuring begonnen. Ook maakte men, ten zelfden dage, 't was de zesde van Grasmaand, eenen aanvang der vyandykheden. By Duinkerken lag eenig volk van la Motte, ^{La Motte} die, op den negenden van Lentemaand, by ^{wordt} een Plakaat der algemeene Staaten, op 's Ko-^{vyand} nings ^{ver-} klaard.

(d) BOR XIII. Boek, bl. 96, 97 [42, 43].

(e) BOR XIII. Boek, bl. 99 [46], 100 [48].

FILIPS III. nings naam uitgegeven, reeds voor een' muivering en verraader verklaard was (f). De Heer van la Noue overviel dit volk, met tweeduizend knechten en zeshonderd ruiters, en versloeg 'er omtrent tweehonderdenvyftig van. Ook maakte hy, federt, zyn werk van het beletten der strooperyen, die Montigni en la Motte, ten platten lande, deden (g).

V. Intuffchen hadt zig Parma, met een deel zyns Legers, op den tweeden van Lente-maand, vertoond voor Antwerpen, de Stad dreigende met een beleg. De voortogt zynner benden, onder Octavio Gonzaga en *Jan Baptist del Monte*, overviel drieduizend Staatschen, die te Burgerhout verschant lagen, en dreefze van daar, tot onder de vesten der Stad, daar een vinnig gevegt voorviel. in 't gezigt van den Aartshertoge en den Prinse, die op de wallen stonden, om de vereifchte bevelen te geeven (b). Maar Parma, die 't oog naar Antwerpen, de gedagten naar elders gewend hadt, berende Maastricht, op den twaalfden. Te gelyk, vermaande hy den algemeenen Staaten, schriftelyk „ tot het herstellen van den Roomschen Godsdienst en 's Konings geoorzaamheid, als onder Keizer Karel, op welke voorwaarden, de Walsche gewesten en ook zy zig met den Koning zouden konnen verzoenen (i).” Doch de Staaten toonden

(f) BOR XIII. Boek, bl. 99 [46].

(g) STRADA Dec. II. Libr. I. p. 47.

(b) STRADA Dec. II. Libr. I. p. 30. BOR XIII. Boek, bl. 92 [36].

(i) BOR XIII. Boek, bl. 100 [47].

den meer trek, om den Vredehandel te be- PHILIPS III.
 ginnen, door bemiddeling der Keizerlyke 1579.
 Gemagtigden.

De Heer van la Noue was Overfte van Maastricht, alwaar de bezetting slegts duizend, de gantsche weerbaare manschap niet veel boven vierduizend man sterk was: welke geringe magt hem bewoogen hadt, zig buiten de vesting te houden, tot dat hy meer volks byeen zou hebben: en toen hem dit, na veel toevens, midts de oneenigheid der Staaten, eindelyk, gelukt was, vondt hy de toegangen Stedewaards zo dicht geslooten, dat 'er geen doorkomen aan was, waarom hy 't bewind der verweeringe *Melchior van Zwartsenburg* aanbevolen liet. Parma hadt zig, rondsom de Stad en voorstad Wyk, ter regterzyde der Maaze, gelegerd, en kreeg zynen toevoer uit Luikerland. De gordyn, by De Stad de Brusselsche Poort, gehouden voor de wordt be- zwakste, werdt eerst beschooten. Doch toen schoo- de muur geveld was, deedt zig, agter den- ten, en zelve, een aarden wal voor, die, een en be- andermaal, vrugteloos, bestormd werdt. Men beschoot de Stad, daarna, aan den kant der Hoogterpoorte, nevens 't water, en na dat hier twee tamelyke openingen gemaakt waren, viel men aan 't stormen, op den agtsten van Grasmaand. Doch de belegerden weerden zig zo dapperlyk, dat de aanvallers, met verlies, meent men, van wel tweeduizend man, aftrekken moesten. Parma zwigtte egter niet, maar wierp, voor de Brusselsche Poorte, eene platte Kat op, van welke hy, wel vyf weeken agtereen, op een rave-

PARMA III. lyn der vestinge deedt schieten. Hier ver-
1579. meesterde hy, eerlang, den bedekten weg,
 en zocht zig ook te sterken, op een Eilandje,
 in de Maaze, voor de Stad: doch die van
 binnen verjaagden hem van daar met het
 grof geschut. Parma schreef hun, op den
 derden van Zomermaand, dat het hoog tyd
 voor hun was, om te peinzen op een eerlyk
 verdrag, welk hy hun nu nog gunnen wilde;
 doch zy gaven zulk fier bescheid, dat het
 schieten en stormen wederom aanging. 't Ra-
 velyn werdt, eindelyk, veroverd. Omtrent

Dood
 van den
 Heer van
 van Hier-
 ges en
 van zy-
 nen Va-
 der den
 Graave
 van Bar-
 laimont.
 Poogin-
 gen om
 Maas-
 tricht te
 ontzet-
 ten.

deezzen tyd, sneuvelde de Heer van Hier-
 ges, aan een' kogel. Hy was de oudste Zoon
 van den Graave van Barlaimont, die ook,
 kort te vooren, overleeden was (*k*); en zyn
 verlies werdt zeer betreurd van den Veld-
 heer. Midlerwyl, deden de Aartshertog
 en de Prins van Oranje hun best, om de Staa-
 ten te beweegen, tot het onderneemen van
 't ontzet van Maastricht. Holland, welk
 bloot lag voor den vyand, als Maastricht in
 zyne handen viel, toonde zig geréed, en le-
 verde geld, manschap, mond- en krygsbe-
 hoefsten, ten deezen einde (*l*). Doch de twee-
 dragt onder de andere Bondgenooten, daar
 la Motte onder roeide, de nieuwe kryg, met
 welken de Waalen dreigden, en verscheiden'
 andere toevallen (*m*) maakten, dat men, ter
 algemeene Staatsvergaderinge, tot geen be-
 sluit kwam. Men hadt nu schier zyne eenig-
 ste

(*k*) SYRADA Dec. II. Libr. III. p. 119.

(*l*) Resol. Holl. 2, 9, 10, 18 May 2, 30 Juny 1579. bl.
 83, 88, 98, 105, 146.

(*m*) Zie Resol. Holl. 8 May 1579. bl. 92.

ste hoop gevestigd op het treffen van een Be-^{FILIPS III.}
stand te Keulen, alwaar de Vredehandeling 1579.
begonnen was. Doch de Spanjaards hadden
'er geene ooren naar, zo men niet beloofde,
Maastricht den Koning te zullen leveren, in-
dien de Vrede niet voortging. De beleger-
den werden vast gehertigd met troostelyk
schryven van den Aartshertoge en den Prin-
se, die hun, onder anderen, by eenen Brief
van den vyfentwintigsten van Zomermaand,
binnen vyftien dagen, ontzet beloofden. Ook
was 't waar, dat de Graaf van Hohenlo een-
nig Krygsvolk byeen rukte. Doch Parma
kreeg hiervan zo dra geene kondschap, of hy
besloot het uiterste zyner kragten in 't werk
te stellen, om de Stad te bemagtigen. Op ^{Gewel-}
den agtentwintigsten van Zomermaand, deedt ^{dig stur-}
hy, tot negen reizen agtereen, stormloopen, ^{men op}
dat, den gantschen dag, en tot diep in den ^{de Stad.}
nacht, duurde; doch, door de belegerden, met
onbezweeken moed, afgekeerd werdt. Maar
in den morgenstond geviel het, dat de Stede-
lingen, afgemat door veel arbeids en waakens,
met zieklyke lighaamen, meest allen, op den
wal, aan 't sluimeren raakten. De Spanjaards ^{Zy gaat}
merkten 't en boodschapten 't Parma: die, ^{over.}
terstond, bevel geeft, om den wal, in stilte,
te beklimmen. 't Geschiedt. De half of heel
sluimerende wagt wordt afgemaakt. De be-
klimmers, ingevolgd door 't grootste deel
des Legers, storten ter Stad in; daar, al wie
zig voordeed, ontzield werdt. Nog weerde
men zig, tot vrouwen, en maagden, en jon-
gens toe, op de straten, uit de vensters,
van de daken, met steenen en ander tuig.

FILIPS III. 1579. **Veelen** vlooden ter poorte uit, naar de brug, van waar zy, by menigten, in 't water gedrongen werden. Anderen sprongen, uit ver twyfeldheid, in den stroom, waarin sommige moeders, eerst, uit deernis, haare kinderen, toen, uit wanhoop, zig zelven geworpen hebben. Op den moord, volgde de plondering, en 't afpersen van hoog rantsoen, door yffelyk pynigen. De Overste Zwartfenburg was gesneuveld. Een Spanjaard, die den Prinse van Oranje lang als Ingenieur gediend hadt, werdt, met spietfen, doorreegen. Doch Wyk ging over by verdrag, ter bede van eenige grooten (n). Sedert, lag de Stad lang woest, en bleef een nest van soldaaten, die de ledige huizen afbraken en tot brandstofte bezigden (o). 't Spaansche Leger hadt, ondertuffchen, in dit langduurig beleg, zo veel geleeden, dat Parma, in eenen geruimen tyd, niets van gewigt onderneemen durfde. Zelfs stortte hy, zyn lighaam en zynen geest, met het doorzetten deezer belegeringe, het uiterste gevergd hebbende, in eene zwaare ziekte, waarvan hy langzaam herstelde (p). Zyne benden hielden zig, na 't veroveren van Maastricht, meest omtrent Roermonde, alwaar zy, van tyd tot tyd, schutgevaarten hielden, met de Staatsche bezettingen van Gelder, Venlo en Wagtendonk. Hopman *Gouwenburg*, die in Venlo lag, hadt het geluk

Verdere
weder-
zydsche
Krygsbe-
dryven.

(n) BOR XIII. *Boek*, bl. 92 [36], 102 [51], 111 enz. [64 enz.]. STRADA *Dec.* II. *Libr.* II. p. 59 & seqq. *Libr.* III. p. 114 & seqq.

(o) METEREN VIII. *Boek*, f. 154 *versf.*

(p) STRADA *Dec.* II. *Libr.* III. p. 128.

luk van, op den zevenden van Oogstmaand, FILIPS III. vier Zwitfersche vendels van Parma, by 1579. Heekhuizen, te verrassen en te verflaan. Doch ten zelfden tyde, werdt Aalst, en de vryheid Ronse in Vlaanderen, overvallen en geplonderd, door de Malkontenten, die daarna eenige Gendfche vendels uit Bazerode verdreeven, hêt Dorp, vervolgens, aan koolen leggende. La Motte overviel en beroofde, in Herffstmaand, de Stad Hondfchooten: en dit was 't voornaamste, welk, behalve 't inneemen van Maastricht, dit jaar, van de Spaansche zyde, verrigt werdt. Want de aanslag van *Alleines* op Kortryk liep te niet, in Wynmaand, juist op de stond, als Meenen, thans de wapenplaats der misnoegden, door de Staatschen verrast was. La Noue overmeesterde, daarenboven, Warwyk, in Slagstmaand, en verdreef de Waalen, uit Halewyn en verscheiden' andere Plaatsen (q).

De Vredehandeling te Keulen, waarvan VI. Dagvaart te Antwerpen. wy reeds in 't voorbygaan gewaagd hebben, was, door den Keizer, in den aanvang deezes jaars, voorgeslaagen, en de Aartshertog hadt de algemeene Staaten, op deezen voorslag en op andere punten, tegen den twintigsten van Lentemaand, te Antwerpen, beschreeven. Hier viel veel twist, onder de Leden, over 't aanwerven van Krygsvolk, over de middelen, om het te onderhouden, en over 't ontzetten van Maastricht. De Prins boodt aan, den oorlog, drie maanden lang, te willen voeren, mids men hem driehonderd-

(q) METELEN X. Boek, f. 161 versf. 162.

FILIPS III. derdentwintigduizend guldens ter maand ver-
1579. schafte, en terstond, daarenboven, vierhonderdzesendertigduizend, tot het ontzetten van Maastricht. Holland en Zeeland toonden zig gereed genoeg, om hiertoe te bewilligen (r), te gelyk egter verklaarende, dat zy de Bruffelsche Vereeniging en het eeuwig Gebod, waarop de andere gewesten nog staan bleeven, van geener waarde hielden (s). Doch de anderen kwamen tot geen besluit. Wegens den Vredehandel, hadden die van Holland en Zeeland, in eene byzondere onderhandeling met den Prinse, begeerd, dat men, voor hun, vrye oefening van den Hervormden, met uitsluiting van den Roomschen Godsdienst, bedonge: ook, dat zy zig, na de dood zyner Doorlugtigheid, eenen anderen Stadhouder zouden mogen kiezen; doch de Prins vondt aanstootelyk van dit laatste gewag te maaken, en riedt hun, omtrent het eerste, zig te houden aan de Gendsche Bevrediging. Veele zaaken, op deeze Dagvaart gebragt, bleeven onafgedaan. Doch tot de Vredehandeling werdt beslooten (t), en de lastbrief voor de Staatsche Gemagtigden getekend, op den negenden van Grasmaand, Deezen waren Filips van Croi, Hertog van Aarschot, *Joan van der Linde*, Abt van S. Geertruids, *Fredrik van Tve*, Abt van Marolles, *Buccho van Ayta*, Proost van S. Baafs te Gend, *Gasper Schets*, Thesaurier van 's Konings Domeinen, *François van Oignies*,
Heer

Inzigten van Holland en Zeeland op de Keulsche Vredehandeling.

Staatsche Gemagtigden op dezelve.

(r) Resol. Holl. 27, 29 April 1579. bl. 75, 76, 77.

(s) Zie Resol. Holl. 30 April 1579. bl. 79.

(t) BOR XIII. Boek, bl. 100 enz. [48 enz.].

Heer van Beaurepar, *Adolf van Meetkerke*, FILIPSIII.
 Schildknaap, Adriaan van der Myle, Raad 1579.
 in den Hove van Holland, *Bernard van Merode*, Ridder, Heer van Rumen, *Adolf van Goor*, Heer van Kaldenbroek en *Aggeus van Albada*, Doktor in de Regten. De Staaten van Holland zouden gaarne gezien hebben, dat men Graaf Jan van Nassau ook naar Keulen hadt afgevaardigd (u): doch hiertoe scheen men, ter algemeene Staatsvergaderinge, niet te hebben kunnen verstaan. Ook bleef Oignies, die 't met de Waalen, zyne Landsluiden, hieldt, agter. Merode en Albada woonden, te Keulen. De overigen verscheenen aldaar, in den aanvang van Bloei maand. De Keizerlyke en Spaansche Gezanten, van welke laatsten, *Karel van Arragon*, *Hertog van Terranova*, het hoofd was, waren 'er, reeds te vooren, aangekomen. Ook bevondt zig te Keulen, de Pauselyke Gezant, *Jan Baptista Castagna*, Bisschop van Rossan. De Keizerfchen sloegen, uit eigen' beweeging, een Bestand voor; doch dit haperde, aan de Spaansche zyde, midt men Maastricht gaarne eerst in handen hebben wilde (v), gelyk wy reeds hebben aangemerkt. Toen kibbelde men, eenen geruimen tyd, over den lastbrief der Staatschen, daar de Spaanschen veel op te zeggen wisten. Hy sprak alleen uit den naam van den Aartshertoge en van de Prelaaten, Edelen en Gemagtigden der Steden, te Antwerpen vergaderd, en verbeel-

Aanvang der Onderhandelingen. Kibbelary o. lastbrief der Staatschen en 't zegel aan den beel-

(u) Resol. Holl. 30 Maart 1579. bl. 65.

(v) BOR XIII. Boek, bl. 103 [52]. enz.

FILIPSPIL beeldende de Staaten. Doch Terranova be-
1579. geerde, dat 'er de Landen in werden uitge-
 drukt, met welken hy handelen zou. Ook
 berispte hy de nieuwigheid van 't zegel, en
 dat de lastbrief zig gedroeg aan een berigt-
 schrift, welk men nog niet vertoond hadt.
 De Staatschen verklaarden zig gered tot dit
 laatste: ook ontbooden zy eenen anderen
 lastbrief, waarin de naamen van Brabant,
 Gelderland, Zutfen, Vlaanderen, Holland,
 Zeeland, Doornik en het Doorniksche, U-
 trecht, Mechelen, Friesland en Overyffel
 stonden uitgedrukt (w). Wat het zegel be-
 treft, de Gemagtigden van Holland ter al-
 gemeene Staatsvergaderinge noemden 't *groot*
 en *ongeschikt*. Het vertoonde een' Leeuw,
 met een zwaard in den eenen en een' bondel
 pylen in den anderen poot. De Staaten dee-
 zes Landschaps, verneemende, dat de alge-
 meene Staaten zulk een' zegel gemaakt, en
 'er den lastbrief der Gezanten naar Keulen,
 voor 't eerst, mede gezegeld hadden, toon-
 den zig hierover te onvrede. Zy vreesden,
 naamlyk, dat men 't, in 't vervolg, ook be-
 zigen zou, tot het zegelen van schuldbrie-
 ven, die, onder anderen, ten hunnen laste
 komen zouden. Doch de algemeene Staaten
 verzekerden hun, door eene * schriftelyke
 schadeloosstelling, die hun, op den zeven-
 entwintigsten van Grasmaand, verleend
 werdt (x). Te Keulen, vergden de midde-
 laars den Staatschen, de eerste opening der
 pun-

Aanmer-
 kingen
 van die
 van Hol-
 land op
 het zegel.

* *Acte van*
indemnt-
seis.

(w) HOOFD XV. Boek, bl. 642.

(x) Resol. Holl. 8, 9, 12, 18 May 1579. bl. 92, 96, 100, 105.

punten van verzoeninge te doen. Zy deden Philip III.
 t, begeerende, onder anderen „ voor elk 1579.
 „ geweest, het voorregt, dat Brabant hadt, Eifch der
 „ van zynen Heer te mogen verlaaten, als Staat-
 „ hy 's Lands vryheden verbrak: ook dat fchen.
 „ de Godsdienst in den staat bleeve, daar
 „ hy toen in was, en dat Matthias de Land-
 „ voogdy behieldt, en niemant, na zyn af-
 „ sterven, daartoe gevorderd werdt, dan by
 „ bewilliging der Staaten.” Doch de Spaan- Die ver-
 fchen waren wel verre van het toestaan dee- worpen
 zer punten. Ook opperden de middelaars wordt.
 deeze vraag, *wie regter zyn zou, als 'er geschild*
over 't krenken der vryheden viel? welk Ampt
noch de Staaten aan den Koning, noch de Koning
aan de Staaten zou konnen opdraagen. De Staat-
 fchen kwamen dan, volgens hun tweede en
 uiterste Berigtfschrift, tot andere voorwaar-
 den. Doch de middelaars hielden den han-
 del fleepende, uitschietende van eene byzon-
 dere overeenkomst met den Prinse van Oran-
 je (y). Terranova leverde, insgelyks, zyne
 uiterste punten over (z), die de Staatschen
 onaanneemlyk vonden. Men bewoog hen,
 omze hunnen meesteren toe te zenden, en
 gaf hoop van nog iets nader te zullen komen,
 zo deezen zig rekkelyk toonden (a). On- De Staat-
 dertuffchen, verliep de tyd van zes weeken, fchen
 dien de Staatschen, alleenlyk, tot handelen krygen
 besteeden mogten; doch zy kreegen, federt, nieuwen
 laft, om voort te vaaren, zonder bepaaling laft.
 van tyd, behoudende de Staaten, om den
 vyand

(y) Apol. by BOR Auth. Stukk. II. Deel, bl. 94.

(z) Zie dezelve by TASSIS Libr. V. p. 358.

(a) HOOFD XV Boek, bl. 642.

PHILIPS III. vyand in onzekerheid te houden, de magt 1579. aan zig, om hunne gezanten te rug te roepen, als zy 't zouden goedvinden. Deezen, sedert, met de Keizerschen, in gesprek getreden, over de punten der Spaansche Gezanten, gaven te verstaan, dat de Staaten, wederom, met den Hertoge van Anjou, handelden, en ligtelyk met hem sluiten zouden, zo men, van 's Konings zyde, te styf op zyn stuk stondt. De Keizerschen ontwierpen toen zelf een Verdrag, welk den Staatschen behandigd werdt. Doch 't beviel niet, om dat men 't in den grond hieldt overeen te komen, met de punten van Terranova (b). De

De Keizerschen ontwerpen de Vredepunten.

Keizerschen moesten dan, op nieuws, aan 't werk, en leverden, op den agttienden van Hooimaand, een ander ontwerp in, welk, in 't voornaamste, op deezen zin, uitliep:

„ Dat de Gendsche Bevrediging, de Brussel-

„ sche Vereeniging en het eeuwig Gebod

„ zouden vastgesteld blyven: ook het hand-

„ haaven der voorregten, en 't vertrek van

„ 't uitheemsch Krygsvolk. Dat luïden van

„ eere, verlaaten zynde van Ampten, be-

„ zeten ten tyde van 't eeuwig Gebod, in

„ dezelve zouden hersteld worden. Dat men

„ de wederzydsche gevangenen zou slaaken:

„ ook den Graaf van Buuren, drie maanden

„ na dat de Prins, zyn Vader, voldaan zou

„ hebben aan 't byzonder verding, met hem

„ te maaken. 's Konings gezag zou stand

„ grypen, als ten tyde van Keizer Karel.

„ Tot de Landvoogdy zou hy stellen een'

Vorst

(b) BOEK XIII. *Boek, bl. 107* [15].

„ Vorst of Vorstin van zynen bloede, die 's FILIPSIIL.
 „ Lands voorregten en dit verdrag zou be- 1579.
 „ zweeren, en alle sterke Plaatsen ontvan-
 „ gen; over dezelve, stellende gebooren
 „ Nederlanders, die ook alleen hooge Amp-
 „ ten zouden mogen bekleeden, en den Ko-
 „ ning en Staaten zweeren moeten. De Ko-
 „ ningin van Engeland en de Hertog van An-
 „ jou zouden, in dit Verdrag, begreepen
 „ zyn. Omtrent den Godsdienst, zou men
 „ zig, in Holland, Zeeland en Bommel,
 „ schikken naar 't Gentsche Verdrag, mids
 „ men den Roomschgezinden aldaar de plaat-
 „ sen wederom inruimde, die zy, ten tyde
 „ van dit Verdrag, inhadden: in de andere
 „ Landschappen, zou men alleen den Room-
 „ schen Godsdienst oefenen; doch de On-
 „ roomschen zouden aldaar vry mogen woo-
 „ nen, tot dat de Koning of zyn Stadhou-
 „ der, by raade der Staaten, wettelyk be-
 „ roepen, de Plakaaten nader zou hebben
 „ gemaatigd; mids zy zig van openlyke oe-
 „ fening en ergernis onthielden (c).”

De Staatsche gezanten zonden dit ontwerp Die den
 aan hunne meesters (3). Ook schreeven de algemeene
 Keizerschen en zelfs Terranova aan de alge- nen en
 meene en aan verscheiden' byzondere Staa- byzon-
 ten en Steden, hun raadende, dit ontwerp der
 goed te keuren: waarvan zelfs de Staatsche Staaten
 gezanten niet vreemd waren. De meeste worden
 Land- aange-
 preezen.

(c) BOEK XIII. Boek, bl. 109 [60].

(3) Men vindt het, nevens de Brieven der Kei-
 zerschen en des Hertogs van Terranova, by DUMBAR
Analekt. Tom. III. p. 566, 576, 578.

FILIP. III. Landschappen en Steden antwoordden , op 1579. dit schryven , dat zy zig gedroegen , tot het besluit der algemeene Staaten. Overyffel stemde sommige punten toe , maakte zwaarigheid in anderen ; doch stondt zeer op vryheid van Godsdienst voor de Hervormden (*d*). Friesland en de Ommelanden verwierpenze , geheellyk (*e*). 's Hertogenbosch schreef , dat men daar de ontworpen' punten aanneemlyk vondt : waarvan wy de reden wel haast zien zullen. Te Antwerpen wees menze van de hand. Die van de Augsburgsche belydenis aldaar , verdagt gemaakt , dat zyze nuttig en noodig hielden , toonden het tegendeel , in openbaaren druk. Voorts , werden de punten , alomme , in blaauwboekjes en burgergezelschappen , of voor- of tegengeproken. 't Gemeen , zwaar gedrukt door den last des krygs , mompelde , hier en daar , dat de Vrede tusschen de wederzydsche gezanten reeds getroffen was ; doch dat het aan de baat-en staatzugt der genen , die toen 't bewind hadden , haperde , dat zy niet bekragtigd en afgekondigd werdt. Te Utrecht , onder anderen , hadt men hiervan den mond zo vol , dat de Wethouderfchap geraaden vondt , zulk snappen niet slegts te verbieden , maar in 't openbaar en bondiglyk te wederleggen (*f*).

Antwoord
der algemeene
Staaten

Ondertusschen , hadden de algemeene Staaten , in Oogstmaand , geantwoord , op het ontwerp der Keizerschen. 't Byzonderste van hun schryven kwam hierop uit : „ Dat men het

(*d*) Zie G. DUMBAR. Anal. Tom. III. p. 581.

(*e*) R. FRESINGA Memor. bl. 166.

(*f*) HOOFD XVI. Boek, bl. 670.

„ het eeuwig Gebod, welk die van Holland FILIP III.
 „ en Zeeland nimmer omhelsd hadden, ten 1579.
 „ onregte voegde by de Gendsche Bevredi- op het
 „ ging. Dat hieruit volgde, dat men de Gend- Ontwerp
 „ sche Bevrediging niet ernstelyk dagt te der Kei-
 „ handhaaven. Dat men ook ontydig sprak zerfchen.
 „ van het overleveren der sterke Plaatfen ,
 „ waartoe die van Holland en Zeeland, toen
 „ zy nog op zig zelve stonden, niet hadden
 „ kunnen verstaan. Kranke troost was 't,
 „ wyders, voor den Graave van Buuren,
 „ dat men zyne verlossing uitstelde, tot na
 „ 't voldoen aan een byzonder Verdrag,
 „ welk nog niet geslooten was, en waartoe
 „ de Prins van Oranje ook niet zou kunnen
 „ verstaan. Dat men, by 't ontwerp, geene
 „ verzekering gaf aan de Koningin van En-
 „ geland, aan den Hertoge van Anjou, noch
 „ zelfs aan den Aartshertoge Matthias. Dat
 „ de Onroomschen in de andere gewesten,
 „ by het zelve, ook veel meer benaauwd wer-
 „ den, dan by de Gendsche Bevrediging,
 „ die men, met woorden, bevestigde, doch
 „ in der daad kragteloos schein te willen
 „ maaken. 't Slot van alles was een verzoek
 „ aan de Keizerschen, dat zy den Hertog
 „ van Terranova beweegen wilden, tot het
 „ opstellen van voorwaarden, waarin 's Ko-
 „ nings genade duidelyker te bespeuren wa-
 „ re, en die, met regt, den naam van Vre-
 „ depunten draagen mogten (g).”

Terwyl de Vredehandeling dus sleepende VII.
 werdt gehouden, werdt de kryg, behalve Beroerte
te Amers-
 voor foort.

1579. **FILIP III.** voor Maastricht, flauwelyk, voortgezet doch de inwendige beroerten duurden, byna dit gantsche jaar, aan verscheiden' oorden. In het voorjaar, was 't in 't Stigt te doen. De Stad Amersfoort nam geen genoegen in de voldoening, door den Prinse, aan 't Landschap in 't gemeen, toegestaan; maar begeerde, op zig zelve, met hem te handelen. Ook wilde zy de Utrechtsche Vereeniging niet aanneemen. Zelfs hieldt zy de tollén in, die van wege de Staaten geheeven werden. De Staaten, vermoedende, dat men 'er 't oog naar den vyand gewend hadt, zonden 'er tweehonderd knekten heenen, die men weigerde te ontvangen. Toen werdt de gemeenschap met Amersfoort, in de nader Vereenigde Landen, verboden. Men bewoog Gelderland ter eener, en Amsterdam ter anderer zyde, om der Stad toevoer te weigeren (b). Zelfs, werden haare ingezetenen bekommerd en gezyld, en de Eem, met een' uitlegger, geflooten. 't Geschil kwam, eerlang, voordén Prinse te Antwerpen, die, 't niet ziende by te leggen met gemoede, Graave Jan, zynen Broeder, last gaf, om de Stad, met de wapenen, te dwingen. Hy kwam 'er dan voor, met zeven stukken geschuts, en eenige vendels knekten, op den zevenden van Lentemaand, en beschoot de Utrechtsche poort. Die van binnen, hierdoor verbaasd gemaakt, lieten, ten derden dage daarna, de Nassausche bezetting ter Stad in. Graaf Jan veranderde toen de Regeering, voerde de Geloofs-

vre-

(b) Zie ook Refol. Holl. 3 Maart 1579. bl. 43.

vrede in, en schikte alles, naar 't welbeha- PHILIPS III
 gen der Staaten van Utrecht. (i). 't Liep slegts 1579.
 aan, tot op den negenden van Zomermaand,
 wanneer men de beelden aldaar uit de Ker-
 ken deedt neemen. Doch, des anderendaags, Beelden-
 gebeurde het zelfde te Utrecht, met veel storm te
 weeging onder 't volk, en met uitleiding van Utrecht.
 een gedeelte der Roomschgezinden. De Wet-
 houderschap sloot, op den vyftienden, een
 verdrag tusschen de vyf Kerken, uit den
 naam der gemeene Geestelykheid, ter eener,
 en den Kolonel, Hopluiden en mindere offi-
 ciers van wege de Burgerye en Onroomschen,
 ter anderer zyde; waarby de Minderbroeders-
 S. Jakobs- S. Nikolaas- en Buurkerke den
 Onroomschen toegevoegd werden, en voorts
 verklaard, dat men, in 't begeeven van am-
 ten en gunsten, zo geestelyken als weereld-
 lyken, geen opzigt neemen zou op 't geloo-
 ve (k).

Te Antwerpen, ontstondt, op den agten- VIII.
 twintigsten van Bloeimaand, een gevaarly- Oproer
 ke oproer, ter gelegenheid van eenen open- te Ant-
 baaren ommegang, die, door de Roomsche werpen.
 Geestelykheid, verzeld van den Aartsherto-
 ge Matthias, gehouden werdt. 't Volk, hier-
 door, getergd, raakt op de been, en laat
 zig, noch door ontzag voor den Aartsherto-
 ge, noch door den Prinse van Oranje, die,
 op 't gerugt van onraad, te voorschyn geko-
 men was, te vrede stellen, voor dat de Pries-
 ters, Monniken en Kanonniken, die den om-
 me-

(i) BOR XIII. Boek, bl. 92 [36].

(k) BOR XIII. Boek, bl. 116 [70].

FILIPS III. megang verzellen zouden, ten getale van 1579. honderdentwintig, ter Stad uit geleid waren. De Prins was zo misnoegd over deeze ongeregeldheid, die de Spaanschgezinden hem wyten durfden, dat hy, 's anderendaags, in eene aanzienlyke Vergadering van Wet- houderen en anderen, verklaarde, de Ampten, die hy, over de Nederlanden in 't gemeen en over Brabant in 't byzonder, bekleedde, te willen nederleggen, en de Stad te willen verlaten. Ook dreigden Matthias en de Raaden van Staate hun afscheid te noemen. Zy lieten zig egter allen nog verbidden. De Prins hielp eene Keur beraamen, waarby eenigen Geestelyken vergund werdt, in de Stad, weder te keeren. Zy werdt, op den twaalfden van Zomermaand, afgelezen. Ten zelfden dage, werdt ook de nader Vereeniging van Utrecht, in Antwerpen, verkon- digd; te gelyk met eene Geloofsvrede, waar- by den Onroomschen eenige meerdere ruim- te werdt verleend (1). Omtrent deezen tyd, ontdekte men, dat *Karel van Gavere*, Heer van Fresin, te Antwerpen woonende, heimelyk verstand hieldt met eenige Henegou- wer Edelen, welken hy beloofd hadt, den Koning, te Antwerpen, dienst te zullen doen. Hy werdt, terstond, gevat, en naar 't Slot te Breda gevoerd, daar hy, twee jaaren, op- geslooten bleef (m).

De Heer van Fresin wordt gevat.

IX. Bedryf van Imbi-

Te Gend, te Oudenaarden, en te Dendermonde, hadt men, in Lentemaand, de Gees- te-

(1) BOR XIII. Boek, bl. 114 [67].

(m) BOR XIII. Boek, bl. 130 [89].

telykheid, insgelyks, ter Stad uit gedreeven. FILIPS III.
 Vervolgens, was men, ter eerstgemelder 1579.
 plaatse, uit zorge voor de Waalen, gevallen ^{ze te}
 aan 't verbeteren der Vestingwerken: waartoe Gend.
 tweehonderdentagtigduizend guldens, eene
 kleine somme naar de gelegenheid des werks,
 besteed werdt. Imbize en zyn aanhang
 schroomden niet de Kerkengoederen aan te
 tasten, te verkoopen, en den soldaaten ten
 roof te geeven. Zelfs deedt de Voorschepen
 veele dingen op eigen gezag, en zonder zy-
 ne amptgenooten te kennen. Luiden ook,
 die den Hervormden Godsdienst beleeden,
 werden, alsze hem in den weg waren, ter
 Stad uit gezet. Hy maakte zelfs den Heere
 van la Noue Gend te benaauwd, en nood-
 zaakte, door middel van eenige Ruiters,
 den Heer van Bonnivet, Gezant des Her-
 togs van Anjou aan de algemeene Staaten,
 zyn lyf, met zwemmen, door eenige graf-
 ten, te bergen, op het Huis des Heeren van
 Kouwenhoven, tusschen Gend en Dender-
 monde. Twee luiden, beschuldigd als Don-
 Jansgezinden, deedt hy, verraaderlyk, om
 't leeven brengen, en loochende 't stuk niet,
 toen 't hem daarna verweeten werdt. Dier-
 gelyke geweldenaaryen vervreemdden de
 gemoeden der zulken, die 't voorheen met
 hem eens geweest waren, zeer vanden Voor-
 schepen. Men dagt hem dan, met goedvin-
 den des Prinzen, op den gewoonlyken tyd,
 te ontzetten van de Regeering. Men kreeg
 hem aan 't huis van Ryhove, daar 't stuk
 stondt uitgevoerd te worden. Doch een van
 Imbizes vrienden kreeg 'er de lugt van, bragt
 het lukt.

FILIPS III. 1579. het graauw op de been, en haalde den Voor-
 schepen uit Ryhoves wooning, daar hy zo
 goed als gevangen gehouden was. Ryhove
 verschoonde zig met woorden, schuivende
 de schuld op twee anderen, die ontweeken
 waren. Maar Imbize, zyne zaaken wissel-
 nemen willende, bragt, op den agtentwintig-
 sten van Hooimaand, eenen grooten hoop
 Ruiteren en Knegten in de Stad, verfelde
 toen de Wet, buitens tyds, en maakte zig zelv',
 op nieuws, tot Voorfchepen; waarna hy 't
 Krygsvolk, wederom, vertrekken deedt. De
 redenen van zyn bedryf, welk hy verglimp-
 te met yver voor den Hervormden Gods-
 dienst, gaf hy, federt, in openbaaren druk.
 Ook strooiden die van zynen aanhang blaauw-
 boekjes, waarin beweerd werdt, dat de komst
 des Prinsfen van Oranje, welke zy vreesden
 haast aanstaande te zyn, thans, om verschei-
 den' redenen, ongeraaden was. Onder ande-
 ren, dreef men, dat de Prins de Regeering
 zou komen veranderen, om der Stad, daarna,
 haare vryheid te beneemen, en onder 't juk
 van 't Hof en van den Hertoge van Anjou te
 brengen: en werdt de Predikant Dathenus ge-
 houden, de hand tot het opstellen deezer Boek-
 jes geleend te hebben. Egter bragt het Ryho-
 ve zo ver, dat men besloot den Prins te ont-
 vangen. Hy kwam 'er, in Oogstmaand, ver-
 felde terftond de Wet, Imbize ontslaande,
 die, kort hierna, gevolgd van Dathenus, naar
 Duitschland week, daar hy zig, aan 't Hof van
 den Hertoge Kazimir, eenen geruimen tyd,
 onthieldt. Oranje stelde, voorts, orde op an-
 dere zaaken, die verward stonden. Men ver-
 schilde

De Prins
 verfelt
 de Wet
 te Gend.
 Imbize
 wykt
 naar
 Duitsch-
 land.

schilde wederom, gelyk by 's Prinsen jongste FILIPS III. komst in de Stad (n), over 't punt der gevangen' Heeren, die allen, in Hooimaand, door 't beleid eeniger burgeren, los geraakt waren. Doch de meesten, waaronder ook Champagnei, waren wederom betrapt, en de Prins liet hen in de gevangenis (o). Terwyl hy nog te Gend was, liep hy groot gevaar van verraft te worden door de Malkontenten, die, by duister, eenige Ruiters derwaards gezonden hadden, welken, aan de poort, herberging komende verzoeken, op 't punt stonden van ingelaaten te worden. De Prins eger, door eenigen, om verlof gevraagd, kreeg kwaad vermoeden, en beval de poort digt te houden (p).

Dus speelden de Onroomschen den meester, te Antwerpen, te Gend, en elders in Vlaanderen. Maar de Roomschegezinden maakten 't, ten deezen tyde, even grof aan andere oorden. Te Mechelen, was, op den eersten van Zomermaand, geschil gevallen tusschen de burgery en bezetting, welke laatste, op last van den Aartshertoge en den Prinsse, federt, van daar, geligt werdt, mids de Stad gyzelaars gaf, dat zy ander volk, tot haar en der Staaten genoeg, inneemen zou. Doch de bezetting was naauwlyks vertrokken, of de Provinciaal der Karmeliten, Broeder *Pieter Lupus* of *Wolf*, sloeg de hand aan 't burgerlyk bewind. De Geloofsvrede werdt afgeschafft: de Schout gevangen: verschei.

(n) Zie XXVI. Boek, bl. 237.

(o) BON XIII. Boek, bl. 126 [84] enz.

(p) METEKEN X. Boek, f. 160 vers.

FILIPS III. scheiden' geweekenen het keeren ontzeid. De
 1579. Aartshertog, de Prins en de Stad Antwerpen zonden gemagtigden naar Mechelen, die allen vastgehouden werden. De Stad maakte, De Stad verzoent eerlang, haaren zoen met Parma, door middel van Broeder Wolf, die, federt, te Mechelen, 't opperbewind hadt; en hier, zo wel als de Onroomschen elders, de Kerkelyke goederen aantastte, en, zo 't heette, 'ten dienste der Kerke, besteedde. *Pontus van Noyelles, Heer van Bours*, door de Staaten, tot Overste van Mechelen gesteld, waaide met den wind, die de Gemeente dreef; doch hadt 'er eer noch voordeel van. Parma, dien 't nog in den krop stak, dat hy 't Kasteel van Antwerpen aan de Staatsche zyde overgebragt hadt, verliet hem van zyn Ampt, welk den Heere van Rossignol werdt opgedraagen (g).

Aanflag van Filips van Egmond om Brussel aan Parma zyde over te brengen. Ondertusschen hadt het ligten der bezetting uit Mechelen, waardoor 't verlies dier Stad veroorzaakt was; gelukkiglyk, gediend, tot behoudenis van Brussel. Filips van Egmond, oudste Zoon van den onthalsden Graave, besloot, ten deezen tyde, uit yver voor 't Roomsch geloof, of om dat hy de zaaken der Staaten voor onherstelbaar verlooren hieldt, zynen zoen met Parma te maaken, en Brussel aan 's Konings zyde over te brengen. Hy woonde in deeze Stad, daar hy, onder de hand, veele vrienden gemaakt hadt: en, gebied voerende over eene bende paarden en een regiment knegten, deedt hy de

laat-

laatste, op den vierden van Zomermaand, FILIPUS III.
's morgens vroeg, door de Ruitery, te voor- 1579.
ren, volgens gewoonte, op buit of kond-
schap, zo men meende, uitgezonden, ter
Stad in leiden. De burgers, die de poort
digt wilden houden, werden overweldigd,
en Egmond trok, in goede orde, naar de
markt. Olivier van den Tempel, Overste der
Stad, bragt egter, in alleryl, de bezetting
in 't geweer, maakte zig meester van 't Hof,
en verdreef eenen hoop van Egmonds volk,
gezonden om het te bemagtigen. Waffende
voorts in moed en manschap, doet hy de
toegangen naar de markt bezetten en stoppen.
Eenigen van zyn volk, geholpen van de bur-
gers, herwinnen de poort, waardoor, eerlang,
de Mechelsche bezetting ingelaaten werdt.
Egmond, nu geheel afgesneeden van zyne
vrienden in de Stad, stondt, den gantschen
dag, en den volgenden nacht, beklemd op
de markt, daar hem de Burgers, met uitge-
zogte smaadreden, tergden, vragende
deez, *of 't hem vergeeten ware, dat zyn Va-
der, op deez' plaats, 't hoofd verlooren hadt, en
dat dit geval, des anderendaags, verjaarde?* Een
ander, *of by 't graf des ontboofden kwam be-
zoeken?* daarby voegende, *graaf slegts twee
of drie steenen op, gy zult 'er zyn bloed vinden.*
Door welk smaalen, Egmond zo diep getrof-
fen werdt, dat hem, zyns ondanks, de traan-
nen uit de oogen sprongen. Met den dag eg-
ter, sloot men een verding, waarby hy vry-
heid kreeg, om, met zyn volk, en de bur-
gers, die hem volgen wilden, onbeschadigd,

FILIPS III. ter Stad uit te trekken. Dus liep deeze aan-
1579. slag te niet. Egmond begaf zig, met om-
 trent veertienhonderd man, uit Brussel, maak-
 te zig, in 't voorttrekken, meester van Geerts-
 bergen, en daarna, zig by de Malkontenten
 gevoegd hebbende, ook van Ninove, op den
 drie-entwintigsten van Zomermaand (r).

XI.
 Bewee-
 ging te
 Brugge.

Des anderendaags, raakte Brugge in roe-
 re, daar de Roomsche geestelyken zig kan-
 teden tegen het afkondigen der Utrechtsche
 Vereeniging. Zy werden ingevolgd van de ou-
 de Wethouders, daar, en elders in Vlaanderen,
notablen of *aanzienlyken* genoemd, en van de
 grootste Gilden. De Geestelykheid, dus ge-
 ityfd, scherpt het volk in, dat men zig met
 Artois en Henegouwen behoorde te veree-
 nigen, en 's Konings gunst te herwinnen. De
 Regeering van 't Vrye valt haar toe. Men
 dringt de Wethouderschap tot het aanstellen
 van eenen Kolonel naar den zin der gemeen-
 te. *Jeronimus de Mol*, Heer van Waterma-
 le, op den tweeden van Hooimaand, be-
 kleed met deeze waardigheid, toonde, ter-
 stond, dat hy, de magt in handen hebbende,
 zig van dezelve wist te bedienen. Hy ontslaat
 de tegenwoordige Regenten en stelt Roomsch-
 gezinden in de plaats. Des anderendaags,
 draaven zyne aanhangers naar 't Karmeliten-
 Klooster, daar de Onroomsche Waalen toen
 predikten, en stellen 't 'er alles in roer. De
 bezetting, schoon reeds afgedankt door de
 Mol, komt in 't geweer. De Roomschge-
 zinde Burgery insgelyks. De leus der kneg-
 ten

(r) BOR XIII. Boek, bl. 113 [66].

ten was voor Brugge en de Wet, waardoor zy ^{PHILIPS III.} veel aanhangs kreegen, onder de burgers. De ^{1579.} Roomfchen namen den Burgt in, en hielden de Wethouders gevangen op 't Stadhuis. Het krygsvolk verfchanfte zig, aan verfcheiden' oorden. Ondertuffchen, fchikte men, van wederzyde, om hulp naar buiten. De Staatfchen maakten den meeften fpoed. Agt vendels Schotten van Balfours Regiment, leggende te Turnhout, en honderdenvyftig paarden paften, des anderendaags, vroeg tyds, voor de Stad te zyn. De Ezelpoort, bezet door een vendel knechten, werdt hun, terftond, geopend. Zy ftreeven naar binnen, en doen de burgerwagt verftuiven van de markt. Mol vloodt, door een gat van den wal, en door 't water, tot aan den hals; doch werdt agterhaald en vaftezet. De Walfche Predikant, *Jan Haring*, uit weêrwraak over den moedwil, gepleegdt ten zynen huize, daar men, onder anderen, zyne vrouw, met flooten en flaan, zeer mishandeld hadt; voerde, met het røndas aan den hals, een deel Franschen naar Mols huis, dat leêg geplonderd werdt. Veele Kerkelyken vlooden ter Stad uit; welker Kerken, na 't herftellen der rust binnen Brugge, geflooten bleeven, hoewel men 'er de Roomfchgezinden niet verboodt, hunnen Godsdienst, in ftilte, te oefenen (s). De De Prins, Prins van Oranje, van Gend in de Stad ge- tot Stad- komen, hadt hierop orde gefield, en de houder van Wethouderschap, op den gewoonlyken tyd, Vlaande- ver-

(s) BOEK XIII. *Boek*, bl. 120 [75].

FILIPPIJN veranderd (r). Naderhand, zou hy, hier-
 . 1579. toe, geduurige magt gekreegen hebben, in-
 ren, ver- dien hy, gelyk sommigen schryven, sedert,
 kooren, Stadhouder van Vlaanderen geworden was.

Men wil, naamlyk, dat hy, de begeerte om hem te beroepen tot deeze waardigheid, welke hy, reeds meer dan eens, afgeweezen hadt, door *Nigel van Karon, Heere van Schoonewal*, wederom hebbende doen opwakken, in Herfstmaand, met dezelve vereerd werdt (u). Doch ik vind, alleenlyk, dat hy, verkooren tot Stadhouder, eerst het goedvinden der Staaten van Holland en Zeeland, deswege; heeft ingenomen. De Hollandsche Edelen vonden 't geraaden, op 't behaagen! zyner Doorlugtigheid, mids hy zig, jaarlyks, drie maanden in Holland onthieldt, en een' Stedehouder onder zig stelde. Dordrecht en Haarlem gedroegen zig aan den Prinse. Delft, Amsterdam, Gouda, Rotterdam en Briel bewilligden, mids de Prins Stadhouder bleeve van Holland, Zeeland, Friesland en Utrecht, en zig, bynood, en des verzogt zynde, naar Holland begave. Doch Leiden, Schiedam, Gorinchem, Edam en Schoonhoven vonden 't niet raadzaam, alzo zy oordeelden, dat de Prins genoeg belast was. De andere Steden verzogten, vooraf, de gedagten zyner Doorlugtigheid te mogen verstaan (v). Zeeland oordeelde 'er omtrent zo over als Delft en de vier andere Steden (w). En de Prins zelf heeft, na-
 der-

wyft dee-
 ze waar-
 digheid
 van de
 hand.

(r) METELEN X. Boek, f. 160 vers.

(u) HOOFT XV. Boek, bl. 659.

(v) Resol. Holl. 23 Sept. 1579. bl. 225.

(w) Notul. Zeel. 15 Octob. 1579. M. S.

derhand, doen schryven, dat hem 't Stad-^{Philipp}houderschap van Vlaanderen wel aangebooden was; doch dat hy 't nimmer hadt willen aanvaarden (x).

Doch mislukte het den Roomschen Brug-^{Omkeering van's}ge te doen omslaan; diergelyke onderneem-^{ring van's}ing slaagde hun veel beter te 's Hertogen-^{Hertogenbosch.}bosch. De Staaten hadden, om zig van deze Stad te verzekeren, behendiglyk bezetting in dezelve weeten te krygen, en 't bevel daar over gegeven aan *Jan van Hoorn*, *Heere van Bostel*, die de Geloofsvrede deedt afkondigen; doch daarna, zig ziekeleyk bevoelende, vertrok, en 't bewind liet aan zynen Zoon, *Maximiliaan*, *Heer van Lokeren*. Kort hierna, noodigde Parma, houdende de Roomschen aldaar de sterksten in getal te zyn, de Stad, door Brieven, om zig te vereenigen met de Walsche gewesten. De Onroomschen, bezeffende waar dit op uitloopen zou, verzogten versterking van bezetting. Doch dit werdt afgeslaagen. Op den eersten van Hooimaand, hieldenze aan op het afkondigen der Utrechtsche Vereeniging. Waarop men meer niet deedt, dan dat men, door eenen Stads dienaar, uitroepen liet, dat de drie Leden der Stad die Vereeniging aannamen. Doch dit zagen de Onroomschen voor spotten aan: waarom zy te wege bragten, dat het Utrechtsch Verbond, van punt tot punt, afgelezen werdt. Onder dit woelen, raakten Roomschen en Onroomschen, op de markt, aan 't schieten op elkanderen met scherp,

(x) Apolog. bl. 90.

FILIP III. scherp, zonder dat men weet, wie hunner
1579. eerst geschooten hebbe. Omtrent veertig
 burgers lieten hier 't leeven: honderden-
 • twintig werden 'er gewond, eer zy zig stillen
 en scheiden lieten. Daarna, drongen de On-
 roomschen wederom op meerder bezetting.
 Ook besloot men, eerlang, dat de Stad nog
 vierhonderd knegten inneemen zou. Lo-
 keren ontboodt terstond twee Hollandsche
 vendels. Doch toen deezen voor de Poort
 kwamen, zocht de Wethouderschap uitvlugten:
 voorwendende, dat zy geene Hollandsche,
 maar Duitsche knegten verwagt hadt. Te
 gelyk, strooideze onder 't volk, dat de
 Hollandsche vendels, uit slegt gespuis van
 Kerkfchenders en vrybuiters, waren samen-
 geraapt, en dat men, hen inneemende, den
 Spanjaard tot beleg zou tergen; daar men,
 zonder bezetting, niet voor-te dugten hadt.
 Zo veel was 'er van, dat de twee vendels te
 rug moesten. Toen ontzong den Onroom-
 schen de moed, en de meesten weeken, met
 bewilliging der Wethouderschap, ter Stad
 uit. Sedert stondt 's Hertogenbosch eenepoos
 tusschen beide (y), en, in deezen tyd, ver-
 klaarde de Stad zig voor de Vredepunten,
 door de Keizerschen, te Keulen, beraamd,
 gelyk wy boven (z) zagen. In Herfstmaand,
 • zocht Hohenlo zig binnen 's Hertogenbosch
 te werpen. Doch men weigerde hem te ont-
 vangen. Daarna benaauwde hy de Stad zeer,
 door het doorsteeken van den Demerschen
 dyk

(y) *BOEK XIII. Boek, bl. 119 [73].*

(z) *Bl. 224.*

dyk en van den Maasdyk, by Lithooijen. FILIPS III.
 Doch hy kwam tot geen volslaagen beleg, 1579.
 by gebrek van voorraad, die, thans, by de
 Staaten, niet te vinden was (a). Naderhand
 koos de Stad, openlyk, de zyde van Parma.

Te Bommel, maakten de Roomschen, om- XII.
 trent dezen zelfden tyd, ook eenige bewe- Bewe-
 ging. Doch *Filips, Heer van der Aa*, ver- ging te
 sterking van volk in de Stad hebbende we- Bommel.
 ten te krygen, herstelde de rust spoedig (b).
 In Holland zelf, ondernamen sommigen den
 Hervormden Godsdienst te stooren. Te een te
 Weesp, geschiedde dit, onder anderen, met Weesp.
 kennis of door aandryven van eenigen uit de
 Regeeringe. Doch de Staaten van Holland
 schikten derwaards Willem Bardes, Burge-
 meester van Amsterdam, die zeven Perfoo-
 nen uit de Vroedschap, en drie derzelven,
 nevens den Sekretaris en ouden Pastoor, ter
 Stad uit zettede, behoudens goed en eer. 't
 Straffen der oproerigen liet hy aan den Schout
 en Wethouderen. Doch, na 't herstellen der
 rust in de Stad, kreegen de ballingen verlof,
 om te rug te mogen keeren (c).

De onlust tusschen Groningen en de Om- XIII.
 melanden herleefde wederom, na 't sluiten Handel
 der Utrechtsche Vereeniging. De Stad kwel- van den
 de de Ommelander Edelen, door middel van Graave
 de Koningklyke Kamer, die aldaar 't Regt be- van Ren-
 diende. Die van de nader Vereeniging schree- nenberg,
 ven, te Gro-
 ningen

(a) Resol. Holl. 13, 17 *Octob.* 1579. *bl.* 239, 245. BOR XIV. *Boek*, *bl.* 165 [138] enz.

(b) BOR XIII. *Boek*, *bl.* 120 [75].

(c) Resol. Holl. 23 *Jan.* 1580. *bl.* 9. BOR XIII. *Boek*, *bl.* 123 [86].

ven, al in 't begin van Sprokkelmaand, aan
PLATEAU. Rennenberg, dat hy middel zoeken moest,
1579. om zig van Groningen te verzekeren (d). Hy
 beschreef de Stad, op eenen Landdag, te
 Visvliet; doch zy verscheen niet. Zelfs gaf
 zy heimelyk last, om volk te werven. Ren-
 nenberg sloeg zig, in Bloeimaand, neder aan
 de Noordwestzyde der Stad, die geweigerd
 hadt, bezetting van hem in te neemen. Ook
 gaf hy last, om Appingadam en Delfzyl te
 sterken. In 't begin van Zomermaand, dee-
 den die van Groningen verscheiden' uitval-
 len, op de Rennenbergschen, die hun eenig
 volk affloegen, en hen, eerlang, noodzaak-
 ten tot een Verdrag, welk op den elfden ge-
 slooten werdt. Die van Groningen beloof-
 den, by het zelve, den Aartshertoge, den
 Prinse, den algemeenen Staaten en den Stad-
 houder Rennenberg gehoorzaam te zullen
 zyn. Ook zou men de geschillen met de
 Ommelanden, in der minne, zoeken by te
 leggen, of anders 't Regt daarmede bewor-
 den laten. Rennenberg, gyzelaars ontvan-
 gen hebbende, voor de onderhouding van
 't Verdrag, kwam, op den vierentwintigsten
 van Zomermaand, in de Stad, verstelde 'er
 de Regeering, en deedt 'er de Geloofsvrede
 verkondigen: waarna de S. Walburgs- en
 Minderbroeders Kerken den Hervormden
 werden ingeruimd. De Graaf trok, daarna,
 met zyn Regement en drie Veldstukjes, naar
 Drente, daar 't ook, eenigen tyd, vol be-
 weeging geweest was. Hy deedt 'er haast al-
 les

en in
 Drente.

(d) R. FRESINGA Memor. bl. 160.

les voor zig buigen: ook gaf hy bevel, tot FILIPS III. het sterken van Koeverden, dat wel begon- 1579. nen; doch, voor tegenwoordig, niet volbragt werdt.

De Prins van Parma vaardigde, omtrent Beweedezen tyd, *Joan Roorda*, Raadsheer in 'tging in Gronin- Kamergerigt te Spiers, naar Groningen af, gen, om de Stad te beweegen, tot het aanneemen oorzaake der Vredepunten, te Keulen, door de Kei- der Keul- zerfchen, ontworpen. Doch de Wethouders sche Vre- namen hem gevangen (e). Terwyl hy zat, dépun- zegt men eene nieuwe belasting op de ge- ten. meene middelen in te voeren. Een deel der burgerye, door eenige Spaanschgezinden gaande gemaakt, raakte hierop, in Oogftmaand, aan 't hollen, streefde naar 't Stadhuis, eischende, dat men de voorgeslaagen Vredepunten, die hen van deeze lasten bevryden zouden, aanname, en Roorda op vrye voeten stelde. Doch de Staatfchgezinden, insgelyks, te hoop gelooopen, jaagden de menigte van voor 't Stadhuis. Sommigen vlooden ter Stad uit. Anderen werden gebannen. Roorda, geleverd aan Rennenberg, zat langer dan een jaar op 't Slot te Stavoren: naderhand, nog eenige maanden, op de Huizen te Loevestein en te Woerden: toen nog eene poos te Rammekens: tot dat hy, eindelyk, los raakte (f).

't Stondt, wyders, ten deezen tyde, zo ver- XIV. ward met de gemeene zaaken, dat de Prins Verwar- den Gemagtigden der Vereenigde Nederlan- de toe- den, stand van de zaa-

(e) R. FRESINGA Memor. bl. 164.

(f) Resol. Holl. 27 Nov. 1581. bl. 591. BOEK XIII. Boek, bl. 128 [87] enz.

FILIPS III. den, te Utrecht, op den zevenden van Oogst-
1579. maand, door den Heere van Aldegonde,
 ken der deedt voorhouden „ hoe de Aartshertog
 algemeene „ Matthias, onlangs, by wanbetaaling zy-
 ne Staa- „ ner wedde, genoodzaakt geweest was,
 ten. „ zyn hof te sluiten, en zyne huishouding

Men
 spreekt
 van het
 afzwee-
 ren van
 Filips en
 het aan-
 neemen
 van den
 Hertoge
 van An-
 jou.

„ op te breeken (g):” waarop hun te beden-
 ken gegeven werdt „ wat het inhebben, en
 „ hoe zeer 't hem en den Keizer in den krop
 „ steeken zou, zo men hem uit armoede
 „ vertrekken liet.” Men schikte, hierop,
 eenige Gemagtigden naar Gend, daar de
 Prins zig toen nog onthieldt, om nader met
 hem te handelen, over 't beleid der zaaken
 van staat en oorloge: en men begreep toen,
 uit hem, dat hy zeer gesteld was op het aan-
 binden van den handel met Anjou. Ook ver-
 klaarde hy, eerlang, in openbaaren druk,
 dat de Nederlanden eenen Vorst behoefden,
 die de Regeering in persoon kon waarneem-
 en, 't welk der Koninginne van Engeland
 niet gelegen kwam. Sterk hadt men, ins-
 gelyks, dezen gantschen zomer, gesproken
 van een Huwelyk tusschen Anjou en de Ko-
 ninginne: waaruit sommigen veel heils voor
 de Nederlanden wisten te spellen. De alge-
 meene Staaten zelve[n] zonden een wydluftig
 Vertoog aan die van Holland, strekkende
 om hen te beweegen tot het aanneemen van
 Anjou voor Beschermmer der Nederlanden,
 met volkomen gezag over zaaken van Regt
 en Regeeringe, zo wel als van oorloge; naar-
 dien zy meenden, dat men hem zulke voor-
 waar-

(g) Zie ook Refol. Holl. 8 May 1579. bl. 92.

waarden zou kunnen doen bezweeren, dat 's ^{FILIPS III.} Lands vryheid niet verkort werdt; waarvoor 1579. nu ook minder te dugten was, alzo de Sloten, alomme, om verre lagen, en in de Steden goede orde en wagt gehouden werdt. Uit dit Gedagfchryven sproot, ten deezen tyde, veel ^{ten der} gefpreks in Holland, over 't verftooten van ^{Hollan-} Filips. Ook werdt 'er, in ^{deren en} Oogftmaand, ter ^{Zeeuwen} Dagvaart in den Haage, van gehandeld. De ^{over 't} E-delen toonden 'er zig genegen toe. Doch de ^{een en 't} meeste Steden en Zeeland hadden toen nog ^{ander.} geen herts genoeg, tot het doen van deezen stap (b). Zelfs wrogten de redenen der algemeene Staaten zo veel niet, dat men, hier, tot het aanneemen van Anjou, besluiten kon. De Edelen en meeste Steden stemden rondelyk, dat zulks ongeraaden ware. Die van den Briele en Alkmaar stelden 't stuk ter befcheidenheid van den Prinse. Hoorn en Schiedam verklaarden, dat men met den Hertoge zou kunnen handelen, wanneer de Keulfsche Vredehandeling niet slaagde. Die van Zeeland wilden zig niet uiten, voor dat zy wisten, tot wat einde, men Anjou herwaards noodigen zou (i). Ook is 't ten hoogften waarschynlyk, en 't zal uit het gevolg nog nader blyken, dat de Prins van Oranje niet voorgehad heeft, het bewind, welk hy, tot hiertoe, in Holland en Zeeland, gevoerd hadt, aan den Hertoge van Anjou af te staan; waarvan de voornaamste Steden en de Edelen inzonderheid wel onderregt geweest zullen zyn.

(b) Resol. Holl. 11 July, 18, 24 Aug. 1579. bl. 160, 187; 197.

(i) Resol. Holl. 16 Jany 1579. bl. 131.

FILIP III. zyn. De handel met Anjou werdt dan nog
1579. eenen geruimen tyd sleepende gehouden.
 Ook werdt, mids de verschillende begrippen
 der Landschappen, op verscheiden' andere
 punten, voorgedraagen door den Prinse,
 vooreerst, geen besluit genomen (k).

XV.
Aanslag
op den
Briele.

De Heer van la Motte ontwierp, omtrent
 deezen tyd, eenen aanslag op den Briele, die
 kwalyk slaagde. In Oogstmaand, ontboodt
 hy by zig, te Grevelingen, eenen Scheeps-
 hopman uit den Briele, *Jan Simonszoon* ge-
 noemd, die de reis aannam, met kennis van
 den Prinse, en zig, in schyn, bepraaten liet,
 om de Stad te verraden. Hy troonde *la Motte*
 te tweehonderd Kroonen af, welken hy voor-
 gaf te moeten besteeden, om den Hopman
 der bezetting en eenige anderen te winnen.
 Eindelyk bragt hy 't zo ver, dat *la Motte*
 eene tamelyke Vloot, toegerust met Prinse-
 vlaggen, naar den Briele afzondt: doch zy
 verviel byna geheel in de magt van eenige
 Hollandsche schepen, die 'er op pasten; waar-
 mede deeze losse onderneeming te loor liep.
La Motte hadt geene verzekering van *Jan*
Simonszoon, die leezen noch schryven kon,
 dan zyn woord, en eenen Bode, die tusschen
 beide ging, en waarschynlyk zelf onkundig
 was van den slinkschen toeleg des Briele-
 naars (l).

De Graaf Midlerwyl, was de handel der Walsche
 van La- Gewesten met Parma, den gantschen zomer,
 laing ver- voortgezet. De Graaf van Lalaing, Stad-
 zoent zig hou-

(k) BOE XIII. Boek, bl. 131 [91] enz. XIV. Boek, bl. 158
 [128] enz.

(l) BOE XIV. Boek, bl. 164 [137].

houder van Henegouwen, liet zig, eerlang, FILIP III.
 door zynen Broeder, den Heere van Montig- 1579.
 ni, en, door de Graaven van Mansfeld en met Pa-
 Aremberg, beweegen om te treden in het ma.

Verbond, tusschen Artois, Ryffel, Douai en
 Orchies geslooten: en tekende, op den ze-
 ventienden van Bloeimaand, een Verdrag,
 welk deeze Gewesten met de Gemagtigden
 van Parma gemaakt hadden. Sommigen heb-
 ben geschreeven, dat hy, kort na zynen af-
 val, door eenen hoefslag van zyn paard, on-
 gelukkiglyk, het leeven verlooren heeft (m).
 Doch by de Spaansche Schryvers, die hier-
 van niet gewaagen, vindt men hem, nog
 lang hierna, in bedryf (n). De punten van Verzoe-
 dit Verdrag werden, naderhand, besnoeid ning der
 en veranderd. 't Werdt niet voor den der- Walsche
 tienden van Herfstmaand, te Bergen in He- Gewes-
 negouwen, op 's Konings naam, afgekonden ten met
 digd, en bestondt uit agtentwintig leden, de den Ko-
 voorwaarden behelzende, op welken zyne ning.
 Majesteit zig met de Nederlanden verzoenen
 wilde, mids zy dezelve, binnen drie maan-
 den na 't vertrek der Spanjaarden, omhels-
 den, gelyk de Walsche gewesten, behalve
 Doornik en het Doorniksche, Kameryk, Va-
 lenchyn en Bouchain, reeds gedaan hadden.
 De punten hielden in „ bevestiging der Gend-
 „ sche Bevrediging, der Brusselsche Veree-
 „ niging en des eeuwigen Gebods, mids men
 „ bleeve by 't Roomsche geloof, en de voo-
 „ rige gehoorzaamheid aan den Koning.
 „ Voorts

(m) HOOFD. XV. Boek, bl. 661.

(n) STRADA Dec. II. Libr. III. p. 151. Libr. IV. p. 218.
 TASSIS Libr. V. p. 411.

157). *Verdrag*, dat men, binnen zes weken na
 vertrek van 't uitheemsch Krygsvolk, de
 ook binnen zes weken zou moeten ge-
 schieden, een Leger van Landzaaten zou
 opregten, tot verdediging van dit Verdrag
 te betaalen uit 's Konings inkomsten: waar-
 toe de Landen, die zig wederom onder
 zyne gehoorzaamheid begaven, draagen
 zouden moeten. De aanstelling eens Land-
 voogds zou aan den Koning staan, en 't
 opperbewind, ondertuffchen, blyven in
 handen van den Prinse van Parma (o).” Op
 zulke en andere voorwaarden, welker som-
 migen geheel niet, anderen maar passelyk
 naargekomen werden van de Spaansche zy-
 de, behaagde het sommigen gewesten, zig te
 verzoenen met den Koning, en hem te ster-
 ken met een Leger, waarin, sedert, zyne
 voornaamste magt in de Nederlanden bestaan
 heeft.

Maar van de Staatfche zyde, werdt de
 stap, dien de Malkontenten deden, aange-
 zien, als een bewys van de uiterste ongeftaa-
 digheid. Men merkte aan „ dat zy, eerst,
 „ onder Alva en Requesens, den Prins en
 „ die van Holland en Zeeland beoorloogd
 „ hebbende, daarna, toen de Raad van
 „ Staate 't bewind kreeg, Mansfeld, Vi-
 „ glius, Affonville en andere Spaanschege-
 „ zinde leden van dien Raad in hegtenis ge-
 „ nomen, en zig met den Prinse bevredigd
 „ hadden. Dat zy, toen Don Jan in 't Land
 „ kwam, deezen hadden aangehangen, tot
 op

(o) BOEK XIII. *Boek*, bl. 136 [98].

„ op 't inneemen van Namen, waarnaze Philip III.
 „ hem wederom verlaaten en den Prins naar 1579.
 „ Brabant ontboden hadden. Dat zy, toen
 „ de Prins 't bewind aldaar naauwlyks aan-
 „ vaard hadt, zonder hem of de Staaten be-
 „ hoorlyk te kennen, den Aartshertog Mat-
 „ thias in 't Land hadden gehaald: en dat zy,
 „ wat laater, ziende, dat zy hem niet naar
 „ hunne hand konden zettèn, zig gewend
 „ hadden tot den Hertoge van Anjou; die
 „ hun, insgelyks, stof tot misnoegen gege-
 „ gen hebbende, waren zy, eindelyk, ver-
 „ zoend met den Prinse van Parma (p).
 Men hielt het daar voor, dat dit wankelen
 uit heerschezugt sproot; hoewel de nood,
 waarin zy zig, somtyds, bevonden, en de
 vrees voor het groot gezag des Prinsen van
 Oranje, als zy eenigszins uit den nood gered
 waren, voor de voornaame reden van hun
 ongestaadig gedrag schynt te moeten gehou-
 den worden.

De Hervorming hadt nu wel de overhand Beeld-
 gekreegen in Holland, Zeeland en 't Stigt storting
 van Utrecht; doch niet in de andere Gewes- in Gel-
 ten, die de nader Vereeniging hadden aan- derland.
 genomen, of welken men, voor anderen, tot
 dezelve dagt te brengen. Maar, omtrent
 deezen tyd, werden, door Sonois soldaaten,
 tegen 't gemaakt Verdrag, de beelden te Zut-
 fen ter Kerken uit gestommeld. 't Zelfde ge-
 schiedde te Hattum en elders in Gelderland.
 Te Kampen zelf, raakten Onroomschen en
 Room-

(p) Apolog. van Willem I. by BOR Auth. Strukk. II. Deel, M. 19.

FILIPUS III. Roomfchen, in Wynmaand, handgemeen,
 1579. over 't onderhouden der Geloofsvrede, en 't
 leedt niet lang, of de eerften wiften de Min-
 derbroeders ter Stad uit te doen fchikken (q).
 Daarentegen verzamelden zig eenige Knegten
 en Ruiters in Twente, voorgeevende mis-
 noegd op de Staaten, en gekomen te zyn,
 om de Geloofsvrede af te fchaffen (r). Doch
 zy verftrooiden zig, eerlang, wederom.

Ernstig Met het uitgaan van den Herft, vernam
Vertoog men, dat de vyand zig fterk toeruffte, tegen
van den de aanftaande Lente; zonder dat zulke ty-
Prinfe dingen den vereifchten indruk maakten op
aan de al- de gemoeden der Staaten. Oranje, ver-
gemeene drietig over zo groot een verzuim, befloot
Staaten. het den algemeenen Staaten, te Antwerpen,
 nog eens, op 't ernftigft, voor oogen te stel-
 len, op den zesentwintigften van Slagtmaand.
 Hy wees dan, ftukswyze, aan „ in welke
 „ misflagen de meeste gemagtigden verval-
 „ len waren: hoe elk alleen voor 't belang
 „ van zyn byzonder Landschap fcheen te
 „ zorgen, en 't gemeen belang verwaarloos-
 „ de; hoe zy allen gebonden waren aan be-
 „ paalden laft, en niets van gewigt beflui-
 „ ten konden, dan op 't behaagen hunner
 „ meefteren, die de dingen wiften te rekken,
 „ zonder einde; hoe de penningen, tot de
 „ gemeene zaak opgebracht, zo weinig be-
 „ droegen, dat hy 't, fchaamtshalve, niet
 „ zeggen mogt; hoe men de gemeene mid-
 „ delen tot ander gebruik bezigde, dan waar-
 toe

(q) R. FRESINGA Memor. bl. 169 enz.

(r) BOB XIV. Boek, bl. 163 [136], 267 [141], 168 [143].

„toeze geschikt waren; hoe elk geweest, ja Philips III
 „elke Stad byna, in 't omslaan der gemeene 1579.
 „ne middelen, op eigen oorbaar zag, en
 „zynen nabuuren de neering zocht te ont-
 „trekken.” Voorts, sprak hy van de on-
 „gelykheid in 't stuk der munte, waaruit, zyns
 „oordeels, 't stilstaan van veele handwerken
 „volgen moest. Maar bovenal drong hy op
 „werving en wapening, en 't vinden en op-
 „brengen der noodige middelen daartoe: „ 't
 „welk, indien 't langer verzuimd werdt,
 „men 't hem vergeeven moest, zo hy van
 „zyne ampten aftand deedt, biddende hy,
 „ondertusschen, ootmoediglyk, dat men
 „den kleinen dienst, by hem den Landen
 „beweezen, voor aangenaam wilde houden,
 „terwyl zyne zucht tot 's Lands best onver-
 „anderd bleef, en hy zig gaarne onderwer-
 „pen zou aan den minsten Edelman, diert
 „de Staaten zouden goedvinden boven hem
 „te stellen, zig ook aanbiedende tot de be-
 „waaring van eenig gewest of Stad, of tot
 „eenige andere verrigting, waartoe men
 „hem zou willen gebruiken (s).”

De Vergadering, getroffen door dit Ver-^{Hy}
 toog, viel aan 't verzoeken, dat de Prince ^{maakt}
 de hand niet wilde aftrekken van de ge-^{een Ont-}
 meene zaake. Hy liet zig dan, wederom, ^{werp van}
 overhaalen, en leverde, vervolgens, een ^{den staat}
 ontwerp in, den staat van oorlog betreffen-^{van oor-}
 de. Hy oordeelde, dat men vierduizend Rui-^{logē.}
 ters, agtduizend * schutten, vierduizend ^{* Har-}
 † spietsdraggers te voet, twaalfhonderd del-^{quebu-}
 vers, ^{siers.}
 † Korse-
 vers, ^{lessen.}

(s) BOEK XIV. Boek, bl. 167 [141]. zie ook bl. 176 [121].

„ eere, en in 't bezit hunner onroerende goe-^{FILIP III.}
 „ deren, evenveel waar gelegen, zouden her- 1579.
 „ steld worden. Dat niemant, dan die den Staa-
 „ ten aangenaam was, in eenigen Raad van
 „ Regeeringe, of Krygsampt, zou worden ge-
 „ steld. Dat de wederzydsche gevangenen
 „ zouden geslaakt worden, ook de Graaf van
 „ Buuren, drie maanden na 't afkondigen van
 „ dit Verdrag. Dat al wat, sedert de laatste
 „ Beroerten, by den Aartshertog en de Staa-
 „ ten, vastgesteld was, van waarde blyven
 „ zou. Dat de Wet in de Steden besteld zou
 „ worden als van ouds, en volgens de Pri-
 „ vilegien. Dat men den Koning gehoor-
 „ zaamen zou, gelyk 't betaamde, vol-
 „ gens Goddelyke en menschelyke wetten,
 „ de Gendfche Bevrediging en het tegen-
 „ woordig verdrag. Dat de Landvoogd,
 „ door den Koning te stellen, aangenaam
 „ zou moeten zyn aan de Staaten, die be-
 „ geerden en baden, dat de Aartshertog
 „ Matthias, in deeze waardigheid, beves-
 „ tigd mogt worden. Dat de sterke plaatsen
 „ in Holland en Zeeland bewaard zouden
 „ worden volgens 't Gendfche Verdrag; in
 „ de andere gewesten, door hen, die de
 „ Aartshertog en Staaten daartoe gesteld had-
 „ den, en in de Plaatsen, die de Spanjaards
 „ ontruimen zouden, door inboorlingen,
 „ den Staaten aangenaam, en by den Koning
 „ te stellen. Dat de Koningin van Engeland
 „ en de Hertog van Anjou in dit Verdrag
 „ zouden begreepen zyn. Dat de Koning,
 „ op 't ootmoedig verzoek zyner onderzaa-
 „ ten, den Hervormden en die van de

FILIPS III., Augsburgsche belydenis vryheid van Gods-
1579. „ dienstoefening zou laten , op alle Plaat-
 „ fen , daar zyze tegenwoordig genooten ,
 „ midt de Staaten bezorgden , dat aldaar
 „ ook de Roomsche Godsdienst , op redely-
 „ ke voorwaarden , wederom wierdt inge-
 „ voerd. Dat , wyders , de Staaten , in 't
 „ byzyn van 's Konings Gemagtigden ver-
 „ gaderd zynde , alle naarstigheit zouden
 „ aanwenden , om den Hervormden Gods-
 „ dienst , binnen zekere plaatsen , naar de
 „ gelegenheid van ieder Landschap , te be-
 „ paalen , midt die van Holland en Zeeland ,
 „ met derzelve bondgenooten , zig bleeven
 „ houden aan den voet , beraamd by de Gend-
 „ sche Bevrediging. Ook zouden de Staaten
 „ zig bevytigen , om den Roomschen Gods-
 „ dienst , ten minsten in sommige plaatsen
 „ van Holland en Zeeland , wederom te doen
 „ invoeren , tot dat men , daarop , in eene
 „ volgende Byeenkomst der Staaten , nader
 „ voorzage. Wyders , zou de Koning de
 „ voorregten moeten handhaaven , en gee-
 „ ne nieuwe Sloten stigten , noch oudenher-
 „ maaken , dan by bewilling der algemeene
 „ en byzondere Staaten.” De Staatliche
 Gezanten hadden nog een heimelyk Berigt-
 schrift , volgens welk zy , in sommige pun-
 ten , nog iets mogten toegeeven (v) ; doch van
 't punt , welk den Godsdienst betrof , mogten
 zy niets laten vallen. De punten van dit Be-
 rigtschrift waren , eerst , in de byzondere
 Landschappen , overwoogen. In Holland ,
 hadt

(v) BOEK XIII. *Boek*, bl. 143 [108], 145 [110].

hadt men, op raad van den Prinse, nog iet FILIPUS III.
 in het zelve veranderd, strekkende tot meer- 1579.
 der verzekering van 's Lands vryheid, zo wel
 in 't Burgerlyke als in den Godsdienst (w).
 De Gezanten vertoonden hunnen uitersten
 last aan den Graave van Zwartzenburg; doch
 Terranova weigerde langer te handelen, om
 dat de meeste Keizerschen vertrokken wa-
 ren. Ook begaf hy zig, kort hierop, naar
 Bon (x). Doch op dat men weete, hoe ver Heime-
 de Spaanschen mogten gaan, konden wylyk Be-
 niet voorby, hier, den inhoud mede te dee- rigt-
 len van het heimelyk Berigtschrift des Her- schrift
 togs van Terranova, welk hy aan niemant, des Her-
 buiten den Prinse van Parma, vertoonen togs van
 mogt: „ Zyne Majesteit van Spanje erken- va.

„ de, by het zelve, den Keizer voor mid-
 „ delaar, mids het Roomsche Geloof en 's
 „ Konings gehoorzaamheid onverkort blee-
 „ ve, en de Aartshertog niet in de Land-
 „ voogdy wierdt gevestigd. Terranova mogt,
 „ des noods, de Gendfche Bevrediging,
 „ zonder uitzondering, aanneemen, alzo, dus
 „ luidt het Berigtschrift, zulke verbonden
 „ van zelve vervallen zouden, als de ge-
 „ hoorzaamheid aan den Koning slegts stand
 „ gegreepen hadt. Hy mogt ook bewilligen
 „ in de Vergadering der algemeene Staaten,
 „ door Don Jan beloofd, ischoon zyne Ma-
 „ jesteit zulks, tegenwoordig, noodeloos
 „ hieldt, konnende alles, te Keulen, wel af-
 „ gedaan worden. 't Geschil over de Pla-
 kaa-

(w) Resol. Holl. 14 Novemb. 1579. bl. 270. 18, 25 Januar.
 1580. bl. 4, 14.

(x) BOR XIII. Boek, bl. 139 [103], 142 [107].

FILIPS III. „ kaaten tegen de Kettens moest hy myden;
1579. „ doch kon zulks niet geschieden, dan mogt
 „ hy zo veele verzagting in dezelve gedoo-
 „ gen, als de Koning hem, mondeling, ver-
 „ oorlofd hadt. Voorts, moest hy, in gee-
 „ nerlei wyze, bewilligen tot het verblyf van
 „ Oranje in de Nederlanden: noch hem iets
 „ belooven, om hem te doen vertrekken.
 „ Doch begeerde hy iets als eene gunst, zo
 „ mogt men hem doen hoopen, dat zyn oudste
 „ zoon gesteld zou worden in 't bezit der goe-
 „ deren, door hem, in de Nederlanden, te
 „ ontruimen: want de Bourgondische goede-
 „ ren zouden hieronder niet begreepen zyn,
 „ ten ware men, door 't overgeeven derzel-
 „ ven, den Prins beweegen kon, om te ver-
 „ trekken. De Ampten, den Prinse, door
 „ den Koning, opgedraagen, zouden ook
 „ op zynen zoon overgaan; doch niet het
 „ Admiraalschap, noch 't gené hem meer,
 „ door de vereenigde Staaten, mogt opge-
 „ draagen zyn. Zo Oranje zig, hierdoor,
 „ nog niet beweegen liet om te vertrekken,
 „ mogt men hem, daarenboven, eene ze-
 „ kere somme gelds, tot honderdduizend
 „ Kroonen toe, onder de vereischte verze-
 „ kering, aanbieden (y).” Uit al het wel-
 ke wy zien, hoe verre de handelende partyen
 nog van elkanderen waren, en hoe weinig
 hoop 'er overschoot, om de vrede te sluiten.
 't Gene, wyders, in dit heimelyk Berigt-
 schrift, den Prinse van Oranje betreft leert ons,
 dat hem zulke redelyke en voordeelige aan-
 bie-

(y) STRADA Dec. II. Libr. II. p. 36.

biedingen niet zyn gedaan, als sommigen PHILIPS III.
geschreeven hebben. Buiten de honderdduizend Kroonen, eene som, die 't verlies, 1579.
welk hy geleeden hadt, op verre na, niet op-
haalen kon, werdt hem, van 's Konings we-
ge, niets beloofd; hy moest al het overige
van 's Konings genade verzoeken en afgwa-
ten. Hy hadt, derhalve, groote reden om den
Graave van Zwartsenburg, die hem, zo men
wil, van ter zyde, zou hebben te kennen ge-
geven, wat de Koning voor hem doen wil-
de, en allen anderen, die hem van een by-
zonder Verdrag spraken, te antwoorden, dat
hy geene andere voorwaarden begeerden,
dan die de Staaten voor zig zelve bedingen
en verkrygen zouden (z).

't Vertrek van Terranova en de Keizer-De Vre-
schen brak de Vredehandeling af. Ook ont-
booden de Staaten, met den aanvang des vol-
genden jaars, hunne gezanten van Keulen ling
te rug: alleenlyk belasten zy Merode en wordt af-
Albada, te Keulen woonagtig, voorttegaan gebrou-
met handelen op den laatst beraamden voet, 1580.
wanneer zig daartoe gelegenheid voordeedt.
Doch eenige Staatfche gezanten bleeven ag-
ter, met naame de Hertog van Aarschot, de Ab-
ten van S. Geertruids en Marolles, de Proost
van S. Baafs en de Heer van Grobbendonk,
die, te vooren al, heimelyk verstand met Ter-
ranova gehouden hadden, en zig, nu, de een
voor, de ander na, met den Koning verzoen-
den (a). De kosten deezer Vredehandeling,
be-

(z) REYD II. Boek, bl. 23. GROTIJ Annal. III. p. 66.
(a) BOE XIII. Boek, bl. 144 [108].

FILIP III. begroot op drie-entwintigduizendagthonderd 1580. ponden, werden, door den Aartshertog, den Prins en de algemeene Staaten, over de gewesten, die 't nog met hen hielden, verdeeld. Brabant droeg, in dezelfen, drieduizend, Gelderland drieduizend, Vlaanderen zesduizend, Holland drieduizend, Zeeland twaalfhonderd, Friesland vyftienhonderd, Utrecht agthonderd, Overyffel agthonderd, Groningen en de Ommelanden drieduizend, en Doornik en het Doorniksche vyftienhonderd ponden (*b*). De Akten der Vredehandelingē werden, sedert, door den Drukker der Leidsche Hooge Schoole, op last der Staaten van Holland, in 't Nederduitsch, gedrukt en in 't licht gegeven (*c*).

XVII. Vroeg in 't voorjaar, was het Leger van die van Artois en Henegouwen in gereedheid gebragt: het uitheemsch Krygsvolk, **Mortagne en S. Amand,** door Parma, ten Lande uit gezonden (*d*). **door Parma,** De Veldtogt werdt geopend met het bemagtigen van Mortagne en S. Amand, door den Heere van Montigni. De Staatsche bezetting uit Brussel en andere Plaatsen verraste, daartegen, Nivelle en Avennes: en kreeg, te Nivelle, den Heer van Glimes, te Avennes, den Heer van Noyelles gevangen (*e*). Doch Nivelle werdt, in 't begin van Wynmaand, wederom veroverd, door Parma (*f*). De Baro- **Fransche bezetting in Kameryk.** ron van Inchy, gebiedende binnen Kameryk, nam aldaar Fransche bezetting in, met kennis

(*b*) Resol. Holl. 19 Jan. 1580. bl. 5.

(*c*) Resol. Holl. 5 July, 11 Aug. 1580. bl. 131, 166.

(*d*) METERRIX. Boek, f. 166. STRADA Dec. II. Libr. III. p. 148.

(*e*) BOR XIV. Boek, bl. 180 [159].

(*f*) BOR XV. Boek, bl. 226 [223].

nis der Staaten, die te minder zwaarigheid FILIPS III.
 maakten, om hierin te bewilligen, ter oor- 1580.
 zaake van het sterk dringen, op het voort-
 zetten van den handel met Anjou, ter alge-
 meene Staatsvergaderinge, ten deezen tyde
 (g). Wat laater, verschalkte de Heer van Al- Alleines
 leines de Stad Kortryk, daar hy zig, in 't verraft
 voorleeden jaar, te leur gesteld gezien hadt Kortryk :
 (b): in 't laatst van Lentemaand, kreeg de Heer de Heer
 van la Noue Ninove in, en aldaar Filips en van la
 Karel van Egmond gevangen. De eerste Noue
 werdt naar Gend en van daar naar 't Slot te Ninove.
 Rammekens gebragt, daar hy vyf jaaren zat.
 Maar Karel werdt, op voorspraak van den
 Prinse van Oranje, spoedig geslaakt (i). In
 Grasmaand, overviel Olivier van den Tempel,
 met de bezettingen van Brussel en Vilvoor-
 den, met aghonderd Engelschen onder Nor-
 rits, en met de Ruiters van den Heere van
 Famars, de Stad Mechelen. Broeder Pieter
 Wolf raakte, by deeze gelegenheid, om 't
 leeven. De Stad werdt deerlyk geplonderd. Mechelen
 Men beroofde de Kerktoorens van uurwer- len ge-
 ken en klokken, en sleepte zelfs de grafzer- plonderd
 ken weg, die by honderden naar Engeland door de
 gevoerd werden. En dit, niettegenstaande Staat-
 men den Engelschen, door het toezeggen schen.
 van eenige maanden soldye, vooraf bewoo-
 gen hadt, om te belooven, dat zy zig van
 plondering onthouden zouden. De Staaten
 van Holland verkreegen toen de pleitzakken,
 die hunne onderzaaten by den grooten Raad
 te

(g) BOR XIV. Boek, bl. 180 [159].
 (b) BOR XIV. Boek, bl. 191 [174].
 (i) BOR XIV. Boek, bl. 191 [175].

Filds III. te Mechelen hadden, en vereerden, deswe-
1580. ge, den Heere van den Tempel vierentwin-
La Noue tighonderd guldens (*k*): Kort hierna, op den
gevan- tienden van Bloei maand, werdt la Noue, by
gen. Ingelmunster, door den Burggraave van Gend,
 die nu ten titel van Markgraaf van Rysburg
 voerde, overvallen, geslaagen en gevangen
 genomen (*l*). In Zomer maand, werdt Dieft
Dieft, bemagtigd door de Staatschen: ook Sichem
Sichem en Aarschot. Ten zelfden tyde, zocht Rys-
en Aar- burg Brussel en de Heer van Selles Bouchain,
schot ge- door verraad, te vermeesteren. Doch beide
wonnen. deeze onderneemingen mislukten. *Joost de*
Zoete, *Heer van Villers*, die binnen Bou-
 chain gebodt, kreeg Selles in handen, die,
 na drie jaaren op Rammekens gezeten te heb-
Bouchain ben, in de hegtenis, overleedt (*m*). Bouchain,
verloor- wat laater, belegerd zynde, door de Waa-
ren. len, ging, by verdrag, aan hun over, op
 den vyfden van Herfst maand. Ook werdt
Brussel Brussel, in Wyn maand, aangevogten, door
getok- minzaam schryven van den Prinse van Par-
keld. ma, om 's Konings zyde te kiezen, en Oran-
 je, dien hy *den oorsprong en 't hoofd van alle*
de beroerten noemde, te verlaaten (*n*). Doch
 met dit schryven werdt weinig uitgewerkt.
De Heer Willem van Hoorne, Vryheer van Heeze,
van Hee- die zig te vooren by de Malkontenten ge-
ze ont- voegd hadt, begon deezen zomer wederom
halsd. te neigen naar de Staatsche zyde; doch men
 kreeg 'er de lugt van, greep hem, en deedt
 hem,

(*k*) BOR XIV. *Boek*, *bl.* 192 [175].

(*l*) BOR XIV. *Boek*, *bl.* 206 [195].

(*m*) BOR XIV. *Boek*, *bl.* 208 [197, 198].

(*n*) BOR XIV. *Boek*, *bl.* 220, 226, [214, 223].

hem, eenige maanden laater, te Quesnoi, Frankr.
als een verraader des Konings, onthalzen (o). 1580.
In Herftmaand, hadt Oranje eenen aanslag Vergeef-
op Maastricht in den zin, en begaf zig, in sche aan-
persoon, derwaards; doch een onverwagt slag op
toeval deedt hem, schielyk, te rug keeren, Maas-
en den toeleg te niet loopen. Sommigen mel- tricht,
den, dat de Staaten eenen Spaanschen Ven-
drig veel gelds hadden doen geeven, om de
bezettingen om te koopen, en dat deeze
heimelyke handel door een meisje ontdekt
werdt (p). Ten deezen tyde, werdt Kondé in- Kondé
genomen, door den Heere van Estrelles, ingenom-
derwaards gezonden, door den Prinse van men;
Espinoy; die bimen Doornik geboodt. Doch doch we-
hy bleef maar eenen dag in 't Steedje, vree- derom
zende aldaar overvallen te worden, door de verlaa-
Spaanschgezinde Waalen, die hieromtrent ten.
lagen (q). Van zo weinig nadruk waren, dit
jaar, de wederzydsche Krygsbedryven in Bra-
bant, Vlaanderen en Henegouwen. Zwaar-
rer' schok leeden Groningen, Friesland en O-
veryffel, door den afval des Graaven van
Remenberg, die ons nu te verhaalen staat.

Wy hebben reeds, in 't voorbygaan, ge- XVIII.
meld, dat hy, al in den aanvang des voor- De Graaf
leeden jaars, 't zydan' uit zugt tot den Room- van Ren-
schen Godsdienst, dien hy beleedt, of om zy- nenberg
ne goederen te behouden, die grootendeels neigt tot
in Walschland lagen, of om dat hy der Staa- afval van
ten zaaken, door tweedragt, zag te rugge de Staa-
gaan, ten.

(o) BOR XIV. Boek, bl. 209 [198].

(p) METELEN X. Boek, f. 173 vers. HOOFD XVII. Boek,
bl. 728.

(q) METELEN X. Boek, f. 173 vers.

FILIPS III. gaan, of om eenige andere reden, in onder-
 1580. handeling getreden was, over zyne verzoening met den Koning. Zekere *Guislain le Bailly* ging toen, tusschen hem en den Hertog van Terranova, over en weder. In het Verdrag, welk Rennenberg, door hem, poogde te doen sluiten, en waarby hy voor zig zelven ettelyke voordeelen bedong, zouden ook verscheiden' andere Persoonen begreepen zyn (r). Doch de Hertog schein 'er niet in te hebben kunnen bewilligen. Sedert, was de onderhandeling eene poos blyven steeken. De Graaf tekende de Utrechtsche Vereeniging, en bragt Groningen tot de zyde der algemeene Staaten over, in Zomermaand des voorleeden jaars (s). Ook droeg hy zig, uiterlyk, zo yverig Staatschgezind, dat hy die van Groningen, in Oogstmaand daarna, schreef „hoe 't geene goede Partioten waren, die, onder eenig voorwendfel, de Vereeniging braken, en zig met de Spanjaards of derzelver aanhang verzoenden (t).” Doch in Louwmaand deezes jaars, kwam hem zyne Zuster *Kornelia van Lalaing*, nevens haaren man, den *Baron van Monceaux*, te *Koeverden*, bezoeken. Men merkte op, dat zy, lang, heimelyk, spraken met den gemelden *Bailly*, en 't is waarschynlyk, dat men toen de voorwaarden beraamd heeft, op welken de Graaf zig met den Koning zou kunnen verzoenen. *Popke Ufkens*, de eenigste onder *Rennenbergs*

Raa-

(r) BOR Auth. Stukk. II. Deel, bl. 3.

(s) BOR Auth. Stukk. II. Deel, bl. 5.

(t) BOR Auth. Stukk. II. Deel, bl. 10.

Raaden, die opregt Staatschgezind was, FILIP III
werdt, door Kornput, gewaarichuwd, dat 1580.
hy op zyne hoede zou zyn (u). De Friezen De Slo-
kreegen ook agterdenken, en maakten zig, ten te
met behulp der Staatsche Knegten, meester Leeu-
van het Slot te Leeuwaarden, op den eersten waarden,
van Sprokkelmaand. Toen eifchten zy 't Slot te Har-
te Harlingen op; doch de bezetting, hierin, lingen en
buiten uitgedrukten last des Graaven van te Stave-
Rennenberg, zwaarigheid maakende, zou ren wor-
men zig genoodzaakt hebben gezien tot ge- den ge-
weld, hadt men, ten zelfden tyde, Bailly legt.
niet in handen gekreegen, by wien men ee-
nige blanken vondt, met Rennenberg's hand
getekend. Te weeten, de Graaf, al in Louw-
maand, te wege gebragt hebbende, dat de
Groninger gyzelaars voor de onderhouding
van 't Verdrag van Zomermaand jongstlee-
den geslaakt (v), en te Groningen te rug ge-
keerd waren, schynt zig van hun bediend te
hebben, om, onder de hand, tekenaars te
winnen, tegen de Utrechtsche Vereeniging.
Ten minsten, men heeft nog twee Verbind-
tenissen, tusschen den Graave en meer dan
driehonderd Ingezetenen van Groningen ge-
maakt, op den vierentwintigsten van Sprok-
kelmaand, waarby men elkanderen belooft,
„ de Utrechtsche Vereeniging, tot welke
„ men de Stad, door onbehoorlyke midde-
„ len, dagt te brengen, op dat menze, daar-
„ na, met bezetting, bezwaaren zou, te zul-
„ len tegenstaan, ten dienste des Konings
en

(u) R. FRESINGA Memor. bl. 178.

(v) BOR Aurb. Stukk. II. Deel, bl. 11.

JULIUS III., en der algemeene Staaten (w).” Met oog-
 1580. merk om diergelyk eene verbindtenis in
 Friesland te bewerken, scheen Bailly in Har-
 lingen gekomen, en van de genoemde blan-
 ken voorzien geweest te zyn. Doch men be-
 diende zig nu van een derzelven, om 'er hem
 een bevel op te doen schryven, tot overle-
 vering van 't Slot te Harlingen, 't welk, den
 vyfden van Sprokkelmaand, geschiedde. 't
 Slot te Staveren werdt, op last des Prinzen
 van Oranje, door Jonkheer *François van Py-
 penpoy*, overgegeven aan Sonoï, die, met
 drie vendelen knegten, uit Holland, geko-
 men was, om de Friezen te helpen. Allen
 drie deeze Sloten werden geslegt, die van
 Leeuwaarden en Harlingen gedeeltelyk ge-
 trokken aan der Steden vesten (x). Sonoï
 kreeg, vervolgens, last van de Friezen om
 eene schans op te werpen, te Zwartsluis, de
 begonnen' versterking van Koeverden te ver-
 volgen, en bezetting te leggen op de gren-
 zen.

Rennen- Rennenberg, midlerwyl, om zig het
 bergs on- Staatsch volk kwyt te maaken, hadt den
 trouw boeren van Drente heimelyk veroorlofd, de
 wordt Ruiters, die hun op den hals lagen, te ver-
 ontdekt. jaagen. Daarna, schreef hy hun, dat zy al-
 le troepen, die, zonder zyne opene brieven,
 by hen kwamen, zouden hebben te weeren,
 en zelfs de sterkte te Koeverden in bewaa-
 ring neemen. Doch deeze brief viel eenen
 Staatschen Hopman in handen, die 'er een
 af-

(w) BOR Auth. Stukk. II. Deel, bl. 12.

(x) R. FRESINGA Memor. bl. 180 enz.

affchrift van zondt aan de Gemagtigden der FILIPPS III.
nader Vereeniging te Utrecht (y). 1580.

Ter deezer Stede, bevondt zig thans de De Prins
Prins van Oranje, die, zynde al voor lang, komt in
door de Staaten van Holland, verzogt om Holland.
herwaards te komen (z), na dat de algemeene
Staatsvergadering te Antwerpen, op den
elfden van Louwmaand, gescheiden was, de
reis hadt aangenomen, en op den eersten
van-Sprokkelmaand in den Haage was ver-
scheenen. Hier werdt zyn gevoelen gevraagd,
op verscheiden' zaaken, in zyn afzyn, voor-
gevallen. Sedert dat Mechelen in 's vyands
handen geraakt was, kon men zig van de
vonnissen, in Holland en Zeeland geweest,
niet op den grooten Raad aldaar beroepen,
gelyk voorheen. De Edelen en meeste Ste-
den verstonden, hierom, dat men eenen
grooten Raad te Haarlem behoorde op te
regten. Dordrecht alleen oordeelde, dat men
zig aan den geheimen Raad te Antwerpen
vervoegen moest. Sommigen dagten, dat
men 't Hof by *arrest* of eindelyke uitwyzing
behoorde te laten vonnissen: anderen dat
men zig moest houden aan den reeds geno-
men voet van *Revisie* of Herziening: welk
laatste ook zyner Doorlugtigheid best be-
haagde (a), en nog ruim twee jaaren in ge-
bruik bleef. De Staaten van Zeeland had-
den, omtrent deezen tyd, eene Munt en Re-
kenkamer opgereggt, tegens regt en gewoon-
te, zo die van Holland voorgaven. De laat-
sten

(y) BOR XIV. Boek, bl. 182 [161] enz.

(z) Refol. Holl. 9, 25 July 1579. bl. 156, 170.

(a) BOR XIV. Boek, bl. 181 [160].

FILIPS III. 1580. ften merkten Zeeland aan, als, van ouds, met Holland onder eenen Graaf geftaan, en ééne Munt gehad hebbende, die nooit buiten Holland gelegd geweest was. Doch Zeeland begon zig, sedert eenigen tyd, aan te merken en te gedraagen, als een Landfchap en Oppermagt op zig zelve, waarby men oordeelde, het teken der byzondere Munte wel te voegen. De Prins nam aan, de Zeeuwen te vermaanen tot het nalaaten deezer nieuwigheid. Doch hy heeft het nimmer met vrugt kunnen doen. De Koning van Deenemarke hadt de Zondsche tollén wederom verhoogd, waarover de Prins, insgelyks, beloofde te zullen fchryven. Over 't ftuk der geldmiddelen en andere byzonderheden, werdt ook met den Prinfe gehandeld (b). Hy begaf zig van den Haage naar Utrecht, alwaar hy de Gemagtigden der nader Vereeniging bewoog te befluiten, op de punten, begreepen in het affcheid der jongfte Staatsvergadering te Antwerpen, betreffende, voornaamlyk, het inftellen eens algemeenen Landraads, het bewilligen in den ontworpen ftaat van Oorloge, en het voltrekken van den handel met Anjou (c).

Oranje
komt te
Kampen.

De Prins hielt zig nog te Utrecht, toen men daar, in 't zeker, berigt werdt van Rennenbergs ontrouw. Rennenberg werdt dan derwaards ontbouden, onder voorwendfel, dat men hem, over eenige zaaken, raadpleegen moest. Doch hy bleef agter, gelyk men den

(b) Refol. Holl. 2 Febr. 1580. bl. 19, 20. Notul. Zeeland 22 Febr. 1580. M. S.

(c) HOOFT XVI. Boek, bl. 688.

ken kan, en zondt Popke Ufkens, dien hy Philip III. gaarne loozen wilde, naar Utrecht. Uit 1580. deezē, vernam men nadere omstandigheden van 's Graaven wangedrag. De Prins dan, gereed om naar Amsterdam te vertrekken, veranderde van voorneemen, en toog op Kampen (d). Van hier beproefde hy nog eens, of hy Rennenberg, toen te Groningen, door Ufkens, beweegen kon, om by hem te komen. Doch hy gaf zulk bewimpeld antwoord, dat Ufkens, zig niet langer veilig houdende binnen Groningen, heimelyk doorging (e). Des anderendaags, zondt de Graaf egter zynen tweeden Hofmeester aan den Prinse, met breede aanbieding zynēr dienstvaardigheid (f). Doch dit diende slegts om zyne Doorlugtigheid blind te houden, en niet dan met den slag te waarschuwen. Op den tweeden van Lentemaand dan, regt Rennenberg een Gastmaal aan, dat, tot laat in den nacht duurde. *Jakob Hildebrands*, Burgemeester van Groningen, op wien de Onroomschen zig, voor anderen, verlieten, een der genoodigden zynde, neemt zynen slag waar, om de zweevende gerugten te spreken, en zegt, zig tot den Graave keerende, *niet te hoopen; dat zyne Genade iets args voorhadt*: waarop Rennenberg, 's Burgemeesters hand vriendelyk drukkende, antwoordde, *wel Vader, dien ik voor mynen Vader houde, zoudt gy zulke dingen van my vermoeden?* Met een, noodigt hy 't gezelschap tot vrolykheid. De Burge-
mees-

(d) BOR XIV. *Boek*, bl. 186 [167] enz.(e) R. FRESINGA *Memor.* bl. 205.(f) R. FRESINGA *Memor.* bl. 209.

Philips III. meester, vertrokken zynde, berigt den On-
 roomschen 's Graaven hertelykheid, hun eg-
 ter raadende, op hunne hoede te zyn. De
 Graaf stelt, terstond na zyn vertrek, orde
 op eenige zaaken, die niet dan op 't laaft
 verzorgd dienden. Hy wapent zyn gezin:
 waarby zig voegden eenige soldaaten, ter
 sluik in de Stad gekomen, en gehuist by
 Spaanschgezinde burgers. Met het klokslag
 van vyven, als de Onroomschen, naar ge-
 woonte, de wagt verlaaten hadden, en de-
 zelve betrokken was door een' Roomschge-
 zind' Hopman, komt een deel gewapend ge-
 boefte naar de Markt streeven, en bemag-
 tigt dezelve. Een Roomschgezind Hopman
 volgt met zyn vendel, en bezet, al roepende,
 de toegangen naar de markt. Toen verschynt
 Rennenberg zelf, te paarde, in volle rusting,
 en met den degen in de vuist, schreeuwende,
staat by, vroomen burgers, staat by, nu eerst ben
ik 's Konings wettige Stadhouder. Elk bebertige
nu den dienst zyner Majesteit en zyne eigene be-
boudenis. Met een gebiedt hy twee Veldstuk-
 jes te laaden, die by 't Raadhuis stonden,
 doet vier trompetten steeken, en veele trom-
 mels roeren, en zendt tien of twaalf paarden
 door de Stad, om alles met schrik te vervul-
 len. De voornaamste burgers hielden zig stil
 in huis. Eenige Onroomschen, met Burge-
 meester Hildebrands, waanende meer ge-
 volgs te zullen hebben, aan 't hoofd, boe-
 den tegenstand. Doch de Burgemeester werdt,
 in den eersten aanval, door schooten: waar-
 door de moed den zynen ontzong, en elk
 een goed heenkomen zocht. De anderen, de
 markt

vergebragt, in't jaar 1580.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

markt en straaten wel bezet latende, streefden door de Stad, smeeten de deuren en glazen der Onroomschen in, namen den Burgemeester *Dirk Schaffer*, die gewond was, de Raadsluiden, en meer dan tweehonderd Burgers gevangen. Eenigen ontvlooden 't gevaar: ook de Predikanten, die, daarna, in onbekend gewaad, ter Stad uit raakten. Op den zelfden derden van Lentemaand, werden de Gilden byeen geroepen, voorts nieuwe Gemeentsluiden, nieuwe Raaden, nieuwe Burgemeesters aangesteld, de zoen met den Koning bezwooren en afgekondigd (g). Daar is nog een Geschrift voor handen, 's daags te vooren, getekend, waarby *Rennenberg* de voorwaarden aanneemt, op welken, de Hertog van *Terranova* hem van 's Konings gunst verzekerd hadt. Ook bekent hy, hierby, zestienduizend ponden van veertig grooten ontvangen te hebben, op rekening van tienduizend Pistoletten, die hem waren toegezeid. Voorts, blykt van elders, dat hem de bevestiging in de Stadhouderschappen, die hy bekleedde, beloofd was. De Prins van *Parma* tekende, te *Maastricht*, op den vyfden, den Brief, waarby *Rennenberg* voor eenen getrouwen Dienaar des Konings aangenomen, en zyn voorig gedrag vergeten verklaard werdt (h).

Rennenberg hadt, terstond, vriendelyke Gronin-Brieven afgezonden, om de *Ommelanden* op gen zyne zyde te lokken. Doch hy vondt hier zo wordt be-wei-
legderd.

(g) R. FRESINGA Memoz. bl. 206. BOR XIV. Boek, bl. 186
[162] enz.

(h) BOR Anth. Stukk. II. Deel, bl. 5, 11.

FILIPS III. weinig gehoor, dat Kornput, nog voor den 1580. avond van den derden van Lentemaand, met eenige vendels, voor Groningen kwam. Barthold Entes voegde zig, des anderendaags, met de overige Friesche vendels, by hem, en men viel terstond aan 't maaken van loopgraaven en 't belegeren der Stad (i). Men wil, dat de Prins zulk een goed vertrouwen op Rennenberg hadt, dat hy, in 't eerst, zynen afval niet gelooven kon, en dat hy, des verzekerd geworden zynde, voorgenomen zou hebben, zig, voortaan, nimmer te verlaaten op Roomschegezinden, hoe getrouw zy ook schynen mogten (k).

XIX. Terstond na Rennenbergs afval, droeg de De Prins Prins zorg voor Overijssel en Drente (l). So stelt orde noi wierp bezetting in Kampen, begon Koe op de verden en de Bourtange te sterken; doch verzeke- moest, op de eene en de andere plaats, 't ring van werk laten steeken, by gebrek van geld. De Overys- Graaf van Hohenlo bedwong de Overijssel- fel. sche boeren, die, zo sommigen meenden, opgehitst door Rennenberg, eenige duizenden sterk, de wapenen hadden opgevat. Ook verzekerde hy zig van Oldenzeel, dat bezetting geweigerd hadt (m).

Op- 't Gedrag van Rennenberg, wiens Land- schud- goed van den ouden Hoorn, door die van ding te Holland, aangeslaagen, en aan Willem van Deven- Blois van Treslong, voor zestienduizend gul- teren te dens, verkogt werdt (n), maakte de Onrooms- Zwolle. schen,

(i) R. FRESINGA Memor. bl. 207 enz.

(k) HOOFD XVI. Boek, bl. 693.

(l) Apol. by BOR Auth. Stukk. II. Deel, bl. 73.

(m) BOR XIV. Boek, bl. 128 [170] enz. 154 [172].

(n) Resol. Holl. 10, 13, 18 July 1581. bl. 325, 338, 337.

schen, aan verscheiden' oorden, zeer onge-^{Fluiss}ruft. Te Deventer en te Zwolle, raakten ^{1580.} de burgers van beiderlei gezindheid in de wapenen tegen elkanderen. Te Utrecht zelf, Moeite te U-^{trecht.} stooven de Onroomschen, op den zevenden van Lentemaand, in de kerken, die nog door de Roomschen gebruikt werden, smee- ten beelden en altaaren aan stukken, en eifchten, eindelyk, dat de Wethouders de openbaare oefening van den Roomschen Godsdienst verboden. Men wees hen, omtrent ^{De Prins} dit stuk en anderen van gewigt, aan den ^{komt te} Prinse (o), die, orde op de zaaken van O-^{Amster-} ^{dam.} veryffel gesteld hebbende, van Kampen op Muiden vertrokken was: van waar hy, op den zeventienden van Lentemaand, door de Amsterdammers, te schepe, afgehaald zyn- de, met pragtigen toefstel, in Amsterdam, verwelkomd werdt (p). De Staaten van Utrecht vertoonden hem hier het schenden van het jongste Verdrag, door de Onroomschen. De Geestelykheid verzogt hem, om de herstelling van den Roomschen Godsdienst. De Prins kon hun geen ongelyk geeven; doch bezeffende, hoe zeer het gemeen onder de Onroomschen gebeeten was op de Geestelykheid, en veelligt ook zelf, nu meer dan te vooren, vervuld met wantrouwen van de Roomschen, riedt hy partyen, elkanderen te verdraagen, tot op de naaste Dagvaart der algemeene Staaten te Antwerpen, wyzende, wyders, den Roomschen, by voorraad, alleen-

(o) BOR XIV. *Boek*, bl. 189 [172].(p) BOR XIV. *Boek*, bl. 188 [170].

1580. leenlyk toe de Kerk van S. Geertruid en die der Predikheeren. Ook beval hy den Burgerhopluiden het naarkomen deezer ordeninge, op dat die van den Hervormden Godsdienst niet over 't breeken humer beloften mogten kunnen beschuldigd worden (q). Doch 't liep slegts aan tot den agttienden van Zomermaand, toen 'er, op naame van Stadhouder, Schout en Regeerders, eene keur werdt afgekondigd, verbiedende der Roomsche Geestelykheid het oefenen van haaren Godsdienst en 't openlyk draagen van geestelyk gewaad, tot dat 'er, op 't stuk des geloofs, nader voorzien zou zyn. De Onroomschen, hiermede nog niet vergenoegd, dreeven, dat de Kerkelyke kleinoodjen, die heimelyk ter Stad uit geschikt waren, zo zy zeiden, om den vyand te styven, wederom daar binnen gebragt werden. En zy lieten zig niet stillen, voor dat de Kanonniken van S. Jans hange-toond hadden, dat Meester Willem Venzels, huns ondanks, eenig zilverwerk naar Emmerik hadt gebragt, welk men hun weigerde te rag te zenden, schoon zy 'er, een en andermaal, op hadden aangehouden (r).

De Aartsbisschop van Utrecht sterft.

De Aartsbisschop van Utrecht, Fredrik Schenk van Tautenburg, overleedt, kort hierna, op den vyfentwintigsten van Oogstmaand. De Paus heeft, sedert, eenige anderen, in zyne plaats, aangesteld, die door den Koning zyn bevestigd geworden. Doch 's Lands Staaten hebben hun nimmer de vrye be-

(q) BOR XIV. *Boek*, bl. 190 [173].

(r) BOR XV. *Boek*, bl. 218, 220 [212, 215].

bediening van hun Ampt, veel min 't genot der Aartsbisschoppelyke inkomsten willen toestaan. Op 's Aartsbisschops begraafenis, hieven eenige aanschouwers den honderdertigsten Psalm aan, en volzongen dien, tegen dank der Geestelykheid (r).

De Prins, op dat wy tot hem wederkeerren, hadt zig van Utrecht begeven naar den Haage, alwaar, over 't verlaaten van den Koning, over 't aanneemen van Anjou, en over 't opdraagen der hooge Overheid aan den Prins gehandeld werdt, zaaken, waarvan wy 't verhaal tot betere gelegenheid verschuiven. Op den zevenden van Grasmaand, keerde zyne Doorlugtigheid wederom naar de Dagvaart te Antwerpen.

's Daags voor zyn vertrek, omtrent den avond, gevoelde men, tot twee reizen, door alle de Nederlanden, eene aardbeving, die de steenen uit eenige kerken en toorens schudde. Men vernamze zelfs, van Keulen af tot Parys toe, ja ook op zee, en tot Jork in Engeland (s): doch zy deedt kleine schade.

Op de Dagvaart in den Haage, van welke wy laatst gewaagden, werdt ook voorzien in eene Kerkelyke onlust, te Woerden, welke wy van wat hooger moeten ophaalen. Wy hebben reeds, by eene andere gelegenheid (v), gemeld, dat de Lutherfche Godsdienst hier alleen in 't openbaar geoeffend werdt. Hertog Erik van Brunswyk, Pandheer van Woerden, hing de Augsburgfche be-

(s) BOR XV. Boek, bl. 221 [215].

(r) BOR XIV. Boek, bl. 191 [175].

(v) XIV. Boek, bl. 39.

Willem III. 1580. belydenis aan (w), en federt dat hy 't bewind deezer Stede gehad hadt (x), schynen zig veele Lutherfchen, derwaards, vervoegd te hebben. Ook waren de Regenten, welken hy aanfelde, deezer belydeniffe toege-
 daan. Maar nadat de Staaten noodig geoordeeld hadden, zig van Woerden te verzekeren, kwam hierin verandering. De Prins verfelde 'er de Regeering, en bragt 'er eenige Hervormden in. Een der Predikanten, *Jan Zaliger* genoemd, hadt zig, te meermaalen, van den Predikftoel, vinnig laaten hooren tegen de Calvinifchen, dezelve uitmakende voor eedbreekers en oproerigen, die der Wethoudersfchap de wet zогten te ftellen. De Roomsche- en Doopsgezinden plagt hy verleiders en zielmoorders te noemen. Al dit was door de vingeren gezien; doch in Bloei maand des jaars 1579, tafte hy den Prinse aan, dryvende, dat deeze de Wet, tegen de voorregten der Stad, veranderd, en eenige valfche Christenen daarin getrokken hadt. In Oogft maand, bragt hy 't ftuk van het verlaaten des Konings op den predikftoel, leerende, dat daartoe veel behoorde, en dat men God bidden moest, om wysheid voor de Staaten. Van zulk prediken kreeg men ras kennis in den Haage. De Staaten zonden gemagtigden naar Woerden, die, den Predikant gehoord hebbende, hem bevalen, zig van 't leeren, zo wel heimelyk als openlyk, te onthouden. Zyn medeleeraar, *Henrik*

(w) REYD I. Boek, bl. 8.

(x) Zie VI. Deel, bl. 16.

rik *Vredeland*, zegt toen ook zynen dienst op. Februarij 1580.
 Men vat hem by 't woord, en verbiedt hem en Zaliger het leeren in de Kerke. Straks daarop, wordt *Nikolaas Simonszoon*, Predikant te Jaapswoude, die voor Luthersch ging, doch met de Rynlandsche Kerken gemeenschap hieldt, ontbouden naar Woerden, om, voor eenen tyd, in de Kerke aldaar, te prediken. Hy doet het met genoeg van veele. Maar *Vredeland* predikt 'er tegen aan, in eene schuur. De twist wakkert, en Zaliger wordt de Stad verboden. Hy plaatst zig in de Voorstad, houdt daar talryke byeenkomsten, niet zonder vermoeden te geeven, dat hy 'er ook predikte. De Staaten vernieuwen 't gedaan verbod; waarop zig eenigen zynen aanhangeren naar den Haage begeeven, om hem te verschoonen by de Staaten, die hun antwoorden „ dat zy Zaliger, om „ zyne oproerige en lasterlyke taal, het prediken in Holland niet toelaaten konnen: „ zonder dat zy egter voorhebben, iemand, „ te Woerden, te hinderen in zynen Godsdiens, dien zy erkennen niet tot hunne „ * roeping te behooren (y).” Niet te vrede met dit bescheid, vervoegde men zig tot den Prinse, die de zaak wederom aan de Staaten verzondt, waarop deezen, ter jongster Dagvaart, op den vierden van Grasmaand, by goeddunken zynen Doorlugtigheid, verklaarden „ dat beide aan *Vredeland* en Zaliger de Stad ontzeid zou blyven; en dat „ de Hervormde Leer voortaan in de Kerke

* *vocatie.*

(y) Resol. Holl. 21 Nov. 1579. bl. 284.

PHILIPS III. „ ke gepredikt zou worden, de Augsburg-
 -1580. „ sche alleen ter plaatse daar zulks laatste-
 „ lyk geschied was, zonder dat de eene of de
 „ andere gezindheid zou mogen lasteren (z).”
 Evenwel bleef het 'er, dit gantsche jaar, nog
 ongerust (a). In Zomermaand, moesten de
 Staaten de Ingezetenen van Woerden weder-
 om ernstelyk doen vermaanen tot gehoor-
 zaamheid aan de Overheid. Ook gebooden
 zy, dat 'er geene Predikanten zouden be-
 roepen worden dan die goed getuigenishad-
 den tot genoeg van de Staaten (b). Des-
 onaan gezien, vind ik, dat de Predikant *Mat-
 theus Rudze*, om lasterlyke woorden tegen
 de Staaten, wat laater, in den Haage gedag-
 vaard is (c). Wy zullen hierna zien, wat 'er
 van hem geworden zy. Den Predikant Ni-
 kolaas Simonszoon overleeden zynde, be-
 slooten de Staaten, zorg te draagen, dat 'er
 een ander Hervormd Leeraar in zyne stede
 beroepen werdt (d).

XXI. Te Leiden was, omtrent deezen tyd, ook
 Onlust geschil ontstaan, tusschen de Wethouder-
 tusschen schap en de Predikanten der Hervormden.
 de Wethouders Al in 't jaar 1578, hadt de Predikant *Pieter
 en Predi. Pieterszoon* van zynen Medeleeraar, *Kasper
 kanten te Koolhaas*, gezeid, dat met deezen niet te die-
 Leiden. nen was, also hy zegt uit te steeken in Gods
 Gemeente, en weigerde zig het oordeel der
 broederen te onderwerpen. Koolhaas, daar-
 en-

(z) Resol. Holl. 4 April 1580. bl. 53.

(a) BOR XIV. Boek, bl. 170 [14c] enz.

(b) Resol. Holl. 13 Juny 1580. bl. 106.

(c) Resol. Holl. 13 Sept. 1580. bl. 197.

(d) Resol. Holl. 22 Novemb. 1580. bl. 250.

entegen, gaf voor, dat Pieter Pieterszoon Philips III. meer met het uiterlyk kerkgebaar ophadt dan 1580. hy, die sterker gezet was op de inwendige zuiverheid der zeden. Voorts, verschildenze over 't kiezen van Ouderlingen en Diakenen, die Koolhaas der Wethouderschap wilde voorgesteld hebben, waartoe Pieter Pieterszoon niet verstaan kon. De Wethouderschap was 't eens met Koolhaas, vooral in 't laatste punt, welk haar gezag betrof, en magtigde twee Leden uit de Vroedschap, om voor te zitten, in den Kerkenraad. Hierop, ontstondt de vraag, hoe ver 't gezag der Overheid zig over Kerkelyke zaaken uitstrekte. De Predikstoelen daverden van 't gene, op dit stuk, ter wederzyde, werdt voortgebracht. De Staaten van Holland staken zig in den twist, en keurden 't gedrag der Leidsche Wethouderen af. Zelfs vermaande de Prins hun schriftelyk, dat zy zig van nieuwigheden behoorden te onthouden. Pieter Pieterszoon las den Brief, waarby deeze vermaaning geschiedde, der Gemeente voor van den Predikstoel, en voegde 'er by, *dat het volk der Wethouderschap moest gehoorzaamen, als deeze den Prinse gehoorzaamde.* Doch men nam hem dit zeggen zo euvel af, dat hy, slegts tot wederopzeggens toe beroepen zynde, terstond van zynen dienst ontzet werdt. De Staatèn trokken zig dit aan: verzoekende die van Leiden den Predikant in dienst te willen houden, of hun, de redenen, die zy tegen hem hadden, te willen komen-verklaaren (e).

Voorts,

(e) Resol. Holl. 7, 9. *May* 1579. bl. 90, 95.

FILIPS III. Voorts, deden zy de Predikanten van Leiden, Rynland en Delfland hunne gedagten uiten, over 't gezag der Overheid in 't Kerkelyke, waarin de Wethouders van Leiden weinig genoeg namen. De Staaten, den twist ziende aanwakkeren, rieden hun, Koolhaas, zo wel als Pieter Pieterszoon, te ontslaan (*f*). Doch die van Leiden hierin niet hebbende konnen bewilligen, schreeven de Staaten, ter aanmaaning van zyne Doorlugtigheid, zelve aan Koolhaas, dat hy zig van 't prediken zou hebben te onthouden. Hy voer egter voort, steunende op de bescherming der Wethouderen, die hem de hand boven 't hoofd hielden (*g*). Eerlang zag men eene Verdediging der Leidsche Magistraat in 't licht komen, die de heerschezugtige Kerkelyken scherp stak (*b*). Tot het opstellen deezer verdediging, hadt men zig bediend van de penne van Dirk Volkertszoon Koornhert, Notaris te Haarlem, die, om zyn schryven tegen de Hervormde Kerke, of tegen eenige Leeraars derzelve, reeds by de Staaten in 't oog liep (*i*). Koolhaas schreef ook twee Verdedigingen. De Wethouderschap, eindelyk, sterk aangemaand wordende door den Prinse, hadt beslooten, hem ook te schorfen in zynen dienst. Doch de twist was hiermede niet bygelegd. Men verbleef dien, na veel kibbelens, aan goede mannen, die, op den negenentwintigsten van

(*f*) Resol. Holl. 23 May 1579. bl. 113.

(*g*) Resol. Holl. 19 Juny, 3 July 1579. bl. 134, 148.

(*b*) Zie dezelve by BOR Auth. Stukk. II. Deel, bl. 115.

(*i*) Resol. Holl. 29 Aug. 1579. bl. 203.

van Wynmaand deezes jaars 1580, uitspraak FILIPSIJL. 1580.
 ken „ dat beide Koolhaas en Pieter Pieters-
 „ zoon schuldbekenntenis zouden doen voor
 „ de Gemeente; waarna zy beide den dienst
 „ wederom zouden bekleeden. Koolhaas zou
 „ de Kerkelyke famenkomsten laten oor-
 „ deelen, over zyne schriften. De Wethou-
 „ ders zouden Ouderlingen en Diakenen kie-
 „ zen uit eene benoeming des Kerkeraads:
 „ ook twee uit de hunnen, zynde Ledemaaten
 „ der Kerke, mogen afzenden in den Kerken-
 „ raad, die egter aldaar geene stem zouden
 „ hebben, en geheim houden, 't gene 'er
 „ verhandeld werdt:” waarna de rust in de
 Leidsche Gemeente zig voor eene poos her-
 stelde (k).

Voor Groningen, dat, door Barthold En- XXII.
 tes, belegerd werdt, vielen dagelyks schut- Vervolg
 gevaarten voor tusschen zyne vendels en de van 't
 Stedelingen. Doch deezen bragten weinig Beleg
 toe, tot het bemagtigen der Stede. Entes van Gro-
 dagt haar, door uithongering, te dwingen. nningen.
 De Staaten der Ommelanden tasten de Ker-
 kelyke kleinoodjen aan, om zyn volk van
 geld te voorzien: ook ligten zy de overtol-
 lige klokken uit de Dorptoorens, en gooten
 'er geschut van. Voorts, werdt Entes Leger
 versterkt met ettelyke vendels (l), onder de
 Graaven Filips van Hohenlo en *Willem Lode-*
wyk van Nassau, Zoon van Graave Jan, zo
 dat 'er, in alles, vierenvyftig vendels kneg-
 ten en twaalfhonderd paarden voor de Stad
 waren.

(k) BOR XIV. Boek, bl. 169 [141] enz.

(l) R. FRESINGA Memor. bl. 217.

FILIP III. waren. Op den zeventwintigsten van Bloei-
 1580. maand, werdt Entes, in eenen aanval op de
 Barthold Voorstad, op *Schuitendiep*, met een' kogel
 Entes uit een Vogelroer, door 't hoofd geschoo-
 snevelt. ten, dat hy 't bestierf (m). *Escheda* kreeg
 toen 't bevel over 't beleg, welk Hohenlo
 van de hand geweezen hadt. De Groningers,
 lang geleid met de hoope van ontzet, vernamen,
 eindelyk, dat Maarten Schenk, met veertien vendels,
 over welken de Heer van Billy Kolonel was, op komenden wege
 ware. De Gemagtigden der nader Vereeniging,
 hiervan, insgelyks, verwittigd, gaven Hohenlo last,
 om Schenk tegen te trekken. Dit deedt hy, op den
 zestienden van Zomermaand: doch verneemende,
 dat Schenk naar Zwol getrokken was, floeg hy ook
 derwaards op weg (n).

Optoer Te Zwol, hadt men, onlangs, Staatsche
 te Zwol- bezetting geweigerd, waanende de Wethou-
 le. derschap genoeg verzekerd te zyn, met het
 uitzetten van eenige verdagte Perfoonen.
 Doch de afgezette Regenten en sommige anderen
 hadden om Schenk gezonden, vooraf, van eenige
 Roomschegezinde boeren bystaan, de wapenen
 opgevat hebbende. De Staatschgezinden waren
 ook op de been gekomen, en hadden de markt
 beschanst. Zy kreegen, daarna, eenige versterking
 van volk, deden de Spaanschgezinden zwigten
 en vlieden, en namen toen een Hollandsch
 vendel in. Schenk was op weg naar Zwolle,
 doch, verneemende, dat de Staatschgezinden
 al-

(m) R. FRESINGA Memor. bl. 219.

(n) BOEK XV. Boek, bl. 213 [204] enz.

aldaar de overhand hadden, hieldt hy stil by PHILIPS III.
 Hardenberg, vier mylen van de Stad. Hier 1580.
 treft hem Hohenlo, van Zwolle te rug kee- Neerlaag
 rende, aan, op den zeventienden van Zo- van Ho-
 mermaand, regt op den middag. Men raak- henlo, by
 te terftond handgemeen. De Staatschen, ver- Harden-
 moeid van den togt over de dorre heide, op berg.
 welke eenigen, zelfs voornaame luiden, van
 dorst verftikt waren, en hebbende de zon
 regt in 't aangezicht, werden, ligtelyk, van
 Schenks volk, welk uitgeruft hadt, geflaa-
 gen en op de vlugt gejaagd. Al 't Staatfch
 gefchut bleef hier in den loop (o). De vlug- Schenk
 telingen fpreidden den fchrik voor Schenk neemt
 tot in Koeverden, welk van de Staatschen Koever-
 verlaaten, en, des anderendaags, door Schenk, den in.
 ingenomen werdt. Toen durfden 't ook de 't Beleg
 belegeraars voor Groningen niet langer hou- van Gro-
 den, maar braken, des nagts na den agttien- ningen
 den van Zomermaand, op van voor de Stad, wordt
 zig, hier en daar, naar eigen keure, in be- opgebro-
 zetting werpende (p). De Ommelanden lie- ken.
 pen, ondertuffchen, ledig van Staatfchgezin-
 den, wier huizen en goederen, deerlyk, ver-
 nielt en geroofd werden van de vyandyke
 knegten (q). Schenk, eene plegtige intrede Delfzyl
 binnen Groningen gedaan hebbende, begaf verlooe-
 zig, op den twintigften, nevens Rennenberg ren.
 naar Delfzyl, en floeg 'er 't beleg voor. Ter-
 wyl het voortgezet werdt, rukten zy voor
 den *Opflag*, eene fchans in deezen oord, be-
 zet met eenige vendels, die voor Groningen

ge-

(o) R. FRESINGA Memor. bl. 238 enz.
 (p) R. FRESINGA Memor. bl. 247.
 (q) BOEK IV Boek, bl. 214 [206] enz.

FILIPS III. gelegen hadden. Zy ging haast over by ver-
 1580. drag; doch werdt, nevens de schans te Mon-
 nikerzyl, wat laater, herwonnen door Ho-
 henlo, die Rennenberg, te vooren, verhin-
 derd hadt, zig meester te maaken van Dok-
 kum.

Meppelt
 gewon-
 nen.

De Drost van Koeverden ook, die Mep-
 pelt ingenomen en gesterkt hadt, werdt'er,
 ten deezen tyde, wederom uit gejaagd, door
 de Staatsche bezettingen van Steenwyk en
 Zwartsluis. Maar Delfzyl, welk Hohenlo,
 te vergeefs, hadt zoeken te ontzetten, ging
 over, by verdrag, in Hooimaand (r). De
 Staatschen kreegen, geduurende 't beleg van
 Delfzyl, eenen Brief in handen, door Ren-
 nenberg, aan Parma geschreeven, ontdeck-
 kende zynen toeleg, om Spaansche bezetting
 in Groningen te brengen, en eenige by hem
 verdagte Perfoonen streng te handelen. Men
 zondt 'er affchriften van in de Stad, om den
 Ingezetenen te doen zien, wat zy van hun-
 nen Stadhouder te wagten hadden (s). Doch
 't hielp weinig. De Spaanschgezinden had-
 den 'er de overhand, en daar verliepen nog
 ettelyke jaaren, eér de Stad, wederom, tot
 de Staatsche zyde overging.

Hohenlo
 herwint
 Koever-
 den.

Hohenlo, midlerwyl, merkelyke verster-
 king van volk, zo Engelschen als Waalen,
 bekomen hebbende, sloeg, in 't begin van
 Oogstmaand, naar Groningen op weg, en
 dreef de Rennenbergschen, die te Nyenoord
 gelegen hadden, tot onder 't geschut der Stad.

Hy

(r) BOR XV. *Boek*, bl. 215 [208] enz.

(s) BOR XV. *Boek*, bl. 218 [211].

Hy legerde zig te Haren, en daarna te Zuid-^{Philip III.} en Noord-Laren (t). De Groningers vreesden reeds voor een tweede belegering, toen hy, op den twaalfden, opbrak en voor Koe-verden rukte, dat, twee dagen daarna, aan hem opgegeven werdt. Graaf Willem van Nassau werdt, in dit kort beleg, in zyn been ^{Graaf} geschooten. Hy genas langzaam van de ^{Willem} wonde, en ging 'er altoos kreupel na. De ^{van Nas-} Graaf van Rennenberg veroverde, daaren- ^{fau word} tegen, de schans te Aduwarderzyl, bezet met eenige vendels van Hohenlo, die zig, van hier, begaven by hunne spitsbroeders in den Opflag, welke schans, op den eersten van Herfstmaand, insgelyks, den Rennenbergfchen in handen viel (u).

De Graaf van Hohenlo, rekening hebben- ^{XXIII.} de gemaakt, dat deeze schans Rennenberg ^{Slag op} langer werk gegeven zou hebben, hadt zyn ^{de Bour-} meeste voetvolk, hier en daar, in bezetting ^{tange.} gelegd: een deel gezonden naar Lingen, daar de Drost *Mulart* neigde naar Spanje. Zelf toog hy naar Wedde, daar hy eenig volk liet, om 't Slot te beschieten: met het overschot, den weg neemende naar Slogteren, van meening, om Delfzyl te herwinnen. Maar Rennenberg, ziende Hohenlo zyn volk dus smaldeelen, slegt de schans aan den Opflag, slaat op weg, met al zyne magt, en pakt, voor hem, te Slogteren te zyn. Hier vindt hy egter een deel der Hohenlofchen, die, al vegtende, de wyk namen tot Heiliger-

(t) R. FRESINGA Memor. bl. 265.

(u) BOR XV. Boek, bl. 221 [215].

PHILIPS III. 1580. gerlee en Winschooten toe, daar Hohenlo lag met de Duitſche Paarden (v). Doch Rennenberg drong hier zo ſterk op hem in, dat hy genoodzaakt werdt, tot voorby Wedde, op de Bourtanger heide, te rug te trekken. Toen ſtorten Rennenbergs Speerruiters op de agterhoede der Staatschen, brengenze in wanorde, en doen 'er omtrent duizend sneuvelen. Al 't heir raakt op de vlugt. Zelfs de belegeraars van Lingen en Wedde. 't Geſchut, geplant voor de laatſtgenoemde Plaats, werdt buit gemaakt (w). De ramp der Staaten zou egter grooter geweest zyn, zo die van Holland geene goede ſommen overgemaakt hadden, om de verſtrooide Regimenten wederom te verzamelen, en bezetting te leggen in Staveren, Hinloopen en andere Plaatsen in deezen oord. Ook gelukte het den bezettingen van Dokkum en Kolum, eenig nieuw geworven volk van den Droſt van Koeverden en den Schout van Hardenberg, in 't Klooster te Groot-Adward, te overvallen, en 'er omtrent driehonderd te dooden of te vangen (x).

Rennenberg neemt Koeverden en Oldenzeel in.

Maar Rennenberg, 't veld nu ruim hebbende, rukte voor Koeverden, en hadt pas eenen aanvang van 't beleg gemaakt, wanneer de Plaats, die niet te houden was, by verdrag, aan hem overging, op den twintigſten van Herſtmaand (y). Daarna, begaf hy

(v) R. FRESINGA Memor. bl. 276.

(w) BOR XV. Boek, bl. 221 [216].

(x) R. FRESINGA Memor. bl. 277. BOR XV. Boek, bl. 222 [217].

(y) R. FRESINGA Memor. bl. 278.

hy zig naar Oldenzeel, daar weinig volks in FILIPPIII.
 lag, en daar de burgery oneens was met de be- 1580.
 zetting. Fel deedt hy deeze Stad bestormen,
 en verloor 'er driehonderd man voor. Toen,
 waanende dat de Stad meer manschap hadt
 ingekreegen, dan men hem te vooren berigt
 hadt, besloot hy af te trekken: en was 'er nu
 bezig mede, als de burgers hem te rug rie-
 pen, en de Stad overleverden, tegen dank
 der bezettingen, die, met al 't hunne, uit-
 trekkende, belooven moesten, den Staaten,
 in geene drie maanden, te zullen dienen (z).
 Van Oldenzeel, trok Rennenberg naar Zwol-
 le. Doch zig te zwak vindende tot het beleg
 deezer Stad, begaf hy zig, van daar, met
 versterking van volk, voor Deutchem, dat,
 in den zomer des voorleeden jaars, door de
 Staatsche bezettingen van Deventer en Zut-
 fen, ingenomen was (a). Doch hy vondt
 hier zo veel tegenstands, en leedt zo merke-
 lyke schade van de Doesburgsche bezette-
 lingen, dat hy, ten vyfden dage, 't beleg op-
 brak (b): en, Grol bezet hebbende, welk
 de Staatschen onbewaard gelaaten hadden,
 zondt hy de Knegten, over 't moer van Om-
 men, en de Paarden, door Koeverden, naar
 Steenwyk, voor welke Stad, de voortogt
 zyns Legers, op den agttienden van Wyn-
 maand, aankwam. 's Daags te vooren, ja
 dien zelfden morgen, hadden die van de na-
 der Vereeniging nog, met veele moeite, midt
 het tegenstribbelen der Ingezetenen, bezet-
 ting

(z) R. FRESINGA Memor. bl. 279.

(a) R. FRESINGA Memor. bl. 159.

(b) R. FRESINGA Memor. bl. 284.

Filips III. ting weeten te krygen in de Stad (c), die
 1580. toen een streng beleg van vier maanden door-
 stondt, waarvan ons de uitkomst hierna te
 verhaalen staat.

XXIV. De Koning van Spanje, den Walschen Ge-
 Marga- westen beloofd hebbende, dat hy hun eenen
 reet. Her- Landvoogd van zynen bloede stellen zou,
 to, in van Parma, hadt, al in den zomer deezes jaars, de Her-
 komt her- togin Margareet, Moeder des Prinsen van
 waards, Parma, uit Italie, ontbooden en herwaards
 als Land- gezonden, om de zaaken van Regeeringe
 voogdes- waar te neemen, en haaren Zoon 't bewind
 fe. des Oorlogs in handen te laaten. Zy was,
 voordeezen, met eere gescheiden van de
 Landvoogdye, en Filips dagt, dat zy de her-
 ten der Nederlanderen, door haar zagt be-
 leid, herwinnen zou. Op 't einde van Oogst-
 maand, kwam zy te Namen aan (d). Haar
 Zoon kwam haar hier bezoeken: en toonde
 haast, dat haare komst hem niet aangenaam
 was. Hy scheen zig met het opperbewind
 hierover. over den kryg niet te kunnen vergenoegen.
 Ook begreep Margareet ligtelyk, dat het
 haar kwalyk voegen zou, te twisten over 't
 gezag met haaren eenigen Zoon, terwyl hy
 de magt in handen hadt. Zy schreef dan, in
 Herfstmaand, aan den Koning „ dat zy, hier
 „ gekomen, de Nederlandsche beroerten
 „ veel gevaarlyker inzag, dan menze haar
 „ in Italie hadt afgemaald, en niet te stillen,
 „ dan door de wapenen: waarin dus de mees-
 „ te klem des bewinds gelegen zou zyn. Dat
 „ zy

(c) BOR XV. Boek, bl. 223 [218] enz.

(d) METELEN X. Boek, f. 171 versf.

„ zy haaren Zoon ongelyk veel bekwaamer Filips III.
 „ hieldt dan zig zelve, om het te voeren, 1580.
 „ en den Koning hierom badt, haar van den
 „ opgelegden last te willen ontheffen, en
 „ hem dien bevolen te laten” Farneze
 schreef ook aan den Kardinaal Granvelle;
 wien hy 't weet, dat de Hertogin herwaards
 was gekomen „ dat deeze verdeeling des
 „ bewinds aan veele ongemakken onderhe-
 „ vig was.” De Koning bleef egter onver-
 zettelyk. Margareet onderwierp zig; doch
 niet Alexander: die zelfs verzogt, dat men
 hem van 't bewind des Krygs ontslaan wil-
 de: waartoe Filips niet kon verstaan. 't Ge-
 rugt van zyn vertrek hadt zig, ondertus-
 schen, verspreid, en eenig ongenoegen ver-
 oorzaakt onder de Spaanschgezinden, welk,
 by brieven aan den Koning, ten breedsten
 uitgemeeten, door de Hertoginne, hem, ein-
 delyk, deedt veranderen van gedagten. Hy De Her-
 bevestigde Farneze dan in de Landvoogdye, ogin
 by brieven van den negenentwintigsten van keert, na
 Wintermaand des jaars 1581, begeerende drie jaa-
 egter, te gelyk, dat Margareet, onder ee- ren, we-
 nen anderen naam, in de Nederlanden bly- derom
 ven zou. Ook hieldt zy zig te Namen op, naar Ita-
 tot in Herfstmaand des jaars 1583, wanneer lie.
 zy, met 's Konings verlof naar Italie te rug
 keerde (e).

De Prins van Parma hieldt zyn verblyf, XXV.
 in deezen jaare 1580, gemeenlyk, te Maas-Ban te-
 tricht, alwaar, in Lentemaand, uit 's Ko- gen den
 nings naam, getekend, en in Zomermaand, Prinse
 af- van O-
 ranje, op

(e) STRADA Dec. II. Libr. III. p. 155 & seqq.

FILIPSI

158

XI

M:

re

t

„ werd, een scherpe Ban tegen
 „ van Oranje, dien de Spanjaards
 „ kwert lang, voor het hoofd hunner
 „ in de Nederlanden hielden, en in
 „ dood zy een einde van den oorlog dag-
 „ te vinden. „ Filips dan, eerst hebben-
 „ de opgehaald, hoe veele eeren, gunsten
 „ en weldaaden Keizer Karel, zyn Vader,
 „ en hy aan Willem van Nassau, eenen
 „ vreemdeling in de Nederlanden, en hun-
 „ nen Leenman en onderzaat, beweezen
 „ hadden; doet hem de vinnigste verwytingen
 „ van ondankbaarheid, meenedigheid,
 „ schynheiligheid en andere snoode ondeug-
 „ den. Hy beschryft hem, als den eenigen
 „ aansteeker en opstooker van 't vuur der
 „ Nederlandsche beroerten, als een' beoor-
 „ looger van zynen Heere, een' omstooter
 „ aller Vredehandelingen, een' verbreeker
 „ van voorregten en bezwooren' Verbind-
 „ tenissen, een' lasteraar, invoerer van ket-
 „ teryen, verzaaker des Heiligen algeme-
 „ nen Geloofs, eerloozen Egtfchender, die,
 „ by 't leeven zynere Gemaalinne, eene ge-
 „ wyde Abdis ter vrouwe genomen hadt,
 „ pest van 't Christendom en vyand des men-
 „ schelyken geslachts; die zyne veiligheid,
 „ gelyk Kaïn en Judas, alleenlyk vondt, in
 „ een eeuwig mistrouwen, 't regt kenmerk
 „ van een doorknaagd geweeten. Over al het
 „ welke, de Koning hem, als eenen schelm
 „ en verraader, met alle zyne nog onaange-
 „ slaagen' goederen, in den Ban doet, en
 „ ten roof geeft: verbiedende elk, hem ee-
 „ nige hulp toe te brengen, of zelfs aan-
 „ spraak

„ spraak te verleenen, en elk, daarentegen, Fileps III
 „ beveelende, hem af te snyden en te ver- 1580.
 „ laten, binnen den tyd van eene maand,
 „ op verbeurte van adel, eere, goed en lee-
 „ ven, ten behoeve van zulken, die 'er, bin-
 „ nen of buiten de Landen, meester van
 „ konden worden. Eindelyk, by aldien men
 „ iemand, 't zy onderzaat of vreemdeling,
 „ vonde van zulk eenen edelen aart, en zo
 „ genegen tot 's Konings dienst en ter ge-
 „ meener welvaart, dat hy middel wift, om
 „ den Prins, leevende of dood, over te le-
 „ veren, of hem zelf om 't leeven te bren-
 „ gen, belooft hy, op zyn Koningklyk
 „ woord, zulke eenen of zyne erfgenaamen,
 „ terftond na 't volbrengen des werks, te
 „ zullen beloonen met vyfentwintigduizend
 „ gouden Kroonen, in Landeryen of in gel-
 „ de, ter keuze van den uitvoerer, die, daa-
 „ renboven, van nu af, van alle misdaad,
 „ welke hy mogt begaan hebben, hoe groot
 „ ook, zuiver verklaard, en, was hy 't niet,
 „ edel gemaakt wordt, met allen, die hem
 „ de hand zullen bieden, welken, daaren-
 „ boven, begunftigd en bevorderd zullen
 „ worden, naar den staat hunner Perfoonen,
 „ en 't belang hunner dienften (f).”

De Prins hadt, lang voor het uitkomen De Prins.
 van deezen Ban, kennis van denzelven ge- geeft den
 hadt, en 'er den Staaten van Holland en Staaten
 Zeeland van verwittigd. Hy zondt 'er hun, van Hol-
 daarna, Affchriften van, en zou gaarne ge- land en
 zien hebben, dat zy dien, op hunnen naam, kennis
 had- van den
 Ban.

(f) Boek XV. Boek, bl. 209 [191].

Prins III. hadden beantwoord. Te gelyk, verzogt hy, 1580. dat zyne Lyfwagt versterkt en rigtig betaald Zy be- mogt worden. De Staaten, met reden be- ten tot dugt voor den invloed, dien de beloften, vermeer- by den Ban gedaan, op eenige kwalykge- dering zinden hebben mogt, ten nadeele van den zyner Prinse, beslooten, gereedelyk, tot het laaf- Lyfwagt. ste, vermeerderende's Prinzen Lyfwagt, met

honderdenvyftig paarden, mids de kosten ten laste der nader Vereeniging kwamen (g). Doch de Ban, als, in veele opzigten, den Prins in 't byzonder betreffende, moest, oordeeldenze, door zyne Doorlugtigheid zelve, worden beantwoord: konnende men, desonaangezien, de punten, die den Staat in 't gemeen roerden, stuk voor stuk, staatswy- ze, doen wederleggen (b). De Prins deedt dan,

Hy geeft
eene Ver-
dediging
uit, tegen
den Ban.

door zynen Franschen Hofprediker, *Pieter de Villers*, arbeiden aan eene verdediging, die, nog voor 't einde deezer jaars, met bewilling der Staaten, in Holland, ter drukperse werdt overgegeven, en in 't volgende jaar in 't licht kwam. Wy hebben, in 't voorig gedeelte deezer Historie, reeds van de voornaamste punten deezer Verdediging gebruik gemaakt: waarom wy het noodeloos agten, den inhoud derzelve, omstandiglyk, te herhaalen. 't Merg kwam hierop uit: „ De

Voor-
naamste
Inhoud
dier Ver-
dediging

„ Prins behieldt hooge agting voor Keizer
„ Karel; doch de weldaaden, van deezen
„ Vorst ontvangen, mogten niet opweegen
„ de diensten, door zyne voorouders, en
door

(g) Resol. Holl. 13, 21 Dec. 1580. bl. 267, 275.

(b) Leeven van Willem den I. III. Deel, bl. 414.

„ door hem, den Huize van Oostenryk be- FILIPS III.
 „ weezen; en de zwaare kosten, met open 1580.
 „ hof te houden, en in verscheiden' gezant-
 „ schappen, ter eere des Keizers, gemaakt.
 „ Aan Filips was hy niets verschuldigd:
 „ want bewind, eer en titels, waaraan slegts
 „ geweldige kosten vast, en welker voorreg-
 „ ten, in hem, zo wel als in Egmond, Hoor-
 „ ne en anderen, zo jammerlyk geschonden
 „ waren, liet hy zig voor geene weldaaden
 „ aanrekenen. Nogtans durfde Filips hem
 „ nu voor schelm en verraader schelden; die,
 „ zeker! in 't hoofd zelf van deezen Ban,
 „ met zulke weidsche titels niet pronken
 „ zou, waren die van Nassau en Oranje niet
 „ eerlyk en kloek ten oorloge geweest, eer
 „ hy ter weereld kwam. En nooit zou, hoop-
 „ te hy, blyken, dat hy zynen geslagte on-
 „ eer hadt aangedaan. Men lasterde zyn eer-
 „ lyk en wettig Huwelyk: en wie deedt dit?
 „ Filips, die met zyne eigen' Zusters Dogter,
 „ een bloedschendig Huwelyk hadt aange-
 „ gaan: Filips, die zyne Gemaalin Izabelle
 „ vermoord hadt, om tot een ander Huwe-
 „ lyk te geraaken, en zynen eigen Zoon,
 „ om dat hy meéwaarig geweest was met de
 „ Nederlanden: Filips, eindelyk, die, in
 „ overspel met Donna Eufrasia geleefd heb-
 „ bende, haar naderhand den Prinse van As-
 „ koli tot Gemaalinne hadt opgedrongen.
 „ Wyders, was 's Prinsen egttscheiding met
 „ de Dogter van Saxen geschied, met be-
 „ williging haarer maagen. Zynetegenwoor-
 „ dige Gemaalin hadt nooit belofte van 't
 „ Kloosterleeven gedaan, of diese gedaan
 „ mogt

FILIPS III. „ mogt hebben verbondt haar niet, als zyn-
 1580. „ de gefchied in haare kindfchheid. Men
 „ noemde hem, wyders, eenen vreemdeling,
 „ Verftondt men, daarby, dat hy buiten de
 „ Nederlanden gebooren was; de Koning
 „ was 'er dan ook een. Hy was in Duitfch-
 „ land, naauw vereenigd met de Nederlan-
 „ den, ter weereid gekomen, en zyn huis
 „ hadt, van oude tyden af, aanzienlyke goe-
 „ deren, in Brabant, Luxemburg, Vlaande-
 „ ren en Holland, bezeten: zelfs waren zyne
 „ voorouders Graaven van Gelder geweest,
 „ toen die des Konings flegts Graaven van
 „ Habsburg waren, en in Zwitferland woon-
 „ den. Ook werden, in Nederland, alle be-
 „ zitters van Graaffchappen en Heerlykhe-
 „ den, de zyde deezer Landen houdende,
 „ voor inboorlingen gerekend. De oorfprong
 „ der Beroerten moest niet by hem gezocht
 „ worden; maar by den Spaanfchen Raad:
 „ wiens wreedheid hem, die 't gezuiverd
 „ Geloof, in zyne kindfchheid, hadt inge-
 „ zoogen, tot medelyden met de Onroom-
 „ fchen, bewoogen hadt. En zo zyne mede-
 „ broeders van de Vliesorde en de Raaden
 „ van Staate 't ftuk met hem eens geweest
 „ waren, lyf en goed zou hy opgezet heb-
 „ ben, om Alva op den drempel des Lands
 „ te ftuiten. Al te vooren, hadt hy ook te
 „ wege gebragt, dat de Staaten, op 't ver-
 „ trek der Spanjaarden, aanftonden: en 't
 „ Verzoekfchrift der Edelen was, niet te-
 „ gen zyn goedvinden, ingeleverd. Hierin
 „ ftelde hy zyne eer, om dat hy 't vorderlyk
 „ hadt gehouden tot 's Lands welvaart. Aan
 den

„ den naam van Ketter, dien men hem en FILM III
 „ zynen Broeder gaf, kreunde hy zig zo min, 1580.
 „ als Christus aan dien van Samaritaan. Tot
 „ het openlyk prediken hadt hy nimmer ge-
 „ raaden, ook nooit in 't berooven van Ker-
 „ ken bewilligd. Nogtans hadt men hem,
 „ na zyn vertrek naar Duitschland, in zynen
 „ Zoon, in zyne goederen, in zyne eere,
 „ wreedelyk vervolgd, hem, hierdoor, ont-
 „ slaagen van alle eeden en verbindtenissen,
 „ en genoodzaakt, tot het opvatten der wa-
 „ penen; die hy, zeide men, tegen zynen
 „ Heer gedraagen hadt; maar, met gelyk
 „ of minder regt, hadden 's Konings voor-
 „ zaaten Kastilie en Leon verworven. Ook
 „ was hy, zelf een voornaam Lid der Staa-
 „ ten van Brabant, door de Landzaaten,
 „ aangezocht, om hen te beschermen. Den
 „ Roomschen Godsdienst zouden de Staaten
 „ van Holland en Zeeland, in 't eerst, ge-
 „ doogd hebben; doch, gewaarschuwd tegen
 „ de verraaderyen eeniger geestelyken en
 „ anderen, hadden zy dien moeten doen
 „ staaken. Van vervolging om den Gods-
 „ dienst hadt de Prins zig altoos afkeerig
 „ getoond, weshalve hem 't mishandelen
 „ en ombrengen der Geestelyken, ten on-
 „ regte, te last gelegd werdt. Over 't wettig
 „ of onwettig aanvaarden der wapenen, wil-
 „ de hy gaarne het oordeel der algemeene
 „ Staaten afwagten. De Gendfche Bevredi-
 „ ging hadt niet hy; maar Don Jan, en de
 „ Koning zelf geschonden. De looze vrede-
 „ handeling van den Heer van Selles was,
 „ niet door hem, maar door de algemeene
 „ Staa-

Filips III. „ Staaten, wyslyk ontdekt. De Keulsche was
 1580. „ gerigt, om de Landen te bederven. Voorts,
 „ lei men hem geveinsdheid te last. Maar
 „ 't was immers geene geveinsdheid, dat hy
 „ hun, toen zy nog vrienden waren, ge-
 „ waarfchuwd hadt tegen de rampen, die
 „ hun nu overkwamen. 't Was ook geene
 „ geveinsdheid, dat hy hun nu, met open-
 „ baaren oorlog, te keer ging. Wat zy dan
 „ meer voor geveinsdheid in hem bespeur-
 „ den, wist hy niet. En genomen, dat hy
 „ in mistrouwen zyne veiligheid stelde;
 „ moest men hem hierom met Kaïn en Judas
 „ vergelyken? Wat anders was 't niet op
 „ God, wat anders niet op looze en booze
 „ menschen te vertrouwen, die, hoe zy be-
 „ stonden, in Grenada, aan de mooren, en
 „ hier, aan Egmond en Hoorne, beweezen
 „ hadden: en zelfs in deezen Ban deden
 „ zien, hoe hun 't geweeten verhard ware,
 „ gelyk dat van Judas, hoe zy vertwyfeld
 „ waren, gelyk Kaïn, en van God verwor-
 „ pen, gelyk Saul. Dat men voorts tegen
 „ hem inbragt, dat hy zig, door geene aan-
 „ biedingen van byzondere voordeelen, hadt
 „ willen laten beweegen, om tot Bevredig-
 „ ging te besluiten, strekte tot zynen roem,
 „ niet tot zyne schande: behalve, dat hem
 „ ook zulke breede aanbiedingen, als men
 „ voorgaf, nimmer gedaan waren. 't Slot
 „ van den Ban, waarby men hem water en
 „ vuur verboodt, agtte hy niet, zullende
 „ hy leven met zyne vrienden, zo lang als
 „ het Gode behaagde, in wiens handen zy-
 „ ne dagen stonden. En schoon men, nooit
 te

„ te vooren, openlyk geld op zyn lyf gesteld FILIPSTIIL.
 „ hadt, gelyk nu; wist hy wel, hoe dikwils 1580.
 „ men daarvan heimelyk koop hadt ge-
 „ maakt: blykende, wyders, de schaamte-
 „ loosheid der Spanjaarden hierin, dat zy
 „ eenen eerloozen schelm, die hem om 't
 „ leeven bragt, beloofden te veradelen, was
 „ hy 't niet. Even of een edelman, die wist
 „ wat adeldom inhadt, ooit zou willen ee-
 „ ten met eenen boef, die iemant, om geld,
 „ den strot hadt afgesteken. Hielden de Span-
 „ jaards zulke luiden voor edel; zo gingen
 „ zy, niet zonder reden, voor afkomelin-
 „ gen van Maraanen of Jooden, en voor kin-
 „ deren van hun, die 't leeven des Heilands,
 „ om gereed geld, van Judas kogten. Nog
 „ durfde men den fiel vergiffenis toezeg-
 „ gen van allerlei misdaad, hoe snood ook,
 „ te vooren door hem begaan, toonende
 „ daarmede, voor al de weereld, welke mid-
 „ delen en luiden men oordeelde te behoe-
 „ ven, om den beschermer der vryheid van
 „ een verdrukt volk van kant te helpen. En
 „ schoon deeze Ban, ook van ter zyde, de
 „ Staaten trof, hadden zy zig daaraan niet
 „ te stooren. Iemant met woorden aan te
 „ blaffen was het laatste geweer van weerloo-
 „ ze wyven. Zo zy slegts eendragtig bleeven,
 „ en den Spanjaard de tanden toonden, haast
 „ zouden zy hem zeil zien minderen. 't Was,
 „ riep men, meest om zynen hals te doen.
 „ Doch kon zyn vertrek of zyne dood zelve
 „ de rust in 't Land herstellen, welkom zouze
 „ hem wezen. Oordeelden dan de Staaten,
 „ dat zyn weggaan hen helpen kon, gaarne
 VII. DEEL. Z „ wil-

1550. „ wilde hy, op hun bevel, tot op 't einde
 „ der waereld, vertrekken. Zyn hoofd ook,
 „ waarover geen Vorst of Oppermagt op
 „ aarde te gebiedten hadt dan zy alleen, stel-
 „ de hy in hunne handen. Doch dagten zy,
 „ dat zyne tamelvke erwaarenis, het over-
 „ schot zynen middelen, en zyn leeven hun
 „ nog van dienst mogten kunnen zyn; hy
 „ hoopte, door Gods genade, getrouwelyk
 „ te onderhouden en te handhaaven, 't gene
 „ zy, tot welstand van de gemeene zaak en
 „ van den Godsdienst, besluiten zouden (i).”

Oordeel
 der Ver-
 eenigde
 Staaten
 over den
 Prin-
 „ Deze Verdediging werdt den Vereenigden
 „ Staaten, den dertienden van Wintermaand,
 „ te Delft, voorgelezen. Zy oordeelden „, dat
 „ de Prins, by den Ban, ten onregte be-
 „ klad was; verklaarden, wyders, dat hy
 „ het algemeen Stedehouderschap en de by-
 „ zondere Landvoogdyen, niet dan op 't
 „ ernstig aankouden der Staaten, aanvaard
 „ hadt, en verzogten hem daarin te willen
 „ volhardien; besluitende, eindelyk, eene
 „ bende paarden, tot 's Prinzen beveiliging,
 „ te onderhouden (k).” De Prins zondt zy-
 „ ne Verdediging, in verscheiden' taalen over-
 „ gezet, aan de voornaamste Hoven van 't
 „ Christenryk. Hy voegde 'er een' Brief by,
 „ onlangs, door de Spanjaards, verspreid, als
 „ ware hy, door den Prins, aan Anjou geschree-
 „ ven, en door hen onderschept, vervattende
 „ eenige vermaaningten aan den Hertoge,
 „ om herwaards te komen, onder verzeke-
 „ ring,

(i) Zie deze Apolog. by BOR Auth. Stuk. II. Deel, bl. 63 enz.
 (k) BOR Auth. Stuk. II. Deel, bl. 65.

„ ring, dat de voornaamste Steden t'zynen FILIPS III.
 „ believeu zouden staan, en dat hy 't, met 1580.
 „ den Godsdienst, naar willekeur, zou kon-
 „ nen schicken (1).” Doch alles zo plomp
 verzierd, dat het elk in 't oog loopen moest.
 Evenwel meent men, dat de brief, door den
 Raadsheer Affonville, was opgesteld, die,
 is dit zo, veelligt alleen beoogd heeft, 't
 gemeen, welk toch den grootsten hoop maakt,
 te verblinden. Op 's Prinzen Verdediging,
 kwam nimmer antwoord, uit Spanje of van
 de Spaansche zyde. Doch wat uitwerking
 de Ban hadt, staan wy, ter zyner plaatse, te
 ontvouwen.

De Hollandsche en Zeeuwsche Koopluiden XXVI.
 vreesden, al terstond na 't uitkomen van den Orde op
 zelveu, dat 'er belemmering van den handel de Vaart
 op Spanje uit volgen zou. Men hadt, reeds naar
 in den aanvang deezes jaars, vernomen, dat Spanje en
 de Koning beslag gelegd hadt, op alle de Portugal.
 Hollandsche schepen. Doch kort daarna,
 kreeg men berigt, dat Filips zig van dezelveu
 bedienen wilde, tot den togt naar Por-
 tugal, welk Ryk hy dagt te bemagtigen, na
 't afsterven van Koning Henrik, die toen op
 't uiterste lag (m). Nu vreesde men, op
 nieuws, voor bekommering onzer schepen
 en goederen in Spanje. Doch het wederzyds
 koopbelang verhinderde dit. De oorlog met
 den Koning werdt aangezien, als bepaald
 binnen de Nederlanden. En onze Kooplui-
 den, schrande boven maate in het uitvinden
 van

(1) Zie HOOFD XVII. *Boek*, bl. 743.

(m) Resol. Holl. 13. *Octob.* 1579. bl. 239. BOEK XIV. *Boek*,
 M. 181 [160].

FILIPS III. van middelen, om op verboden' Plaatsen te
1580. handelen, wisten hunne waaren, onder looze
 naamen, te vertieren in Spanje, daar 't wel
 vermoed en gemerkt, doch oogluikende ge-
 doogd werdt (*n*). De Vaart op Spanje en
 Portugal werdt, egter, den Nederlanderen,
 wat laater, verboden, in gevolge van een
 besluit, ter Dagvaart van Delft genomen.
 Veele schippers, voorgeevende naar Frank-
 ryk te willen, hadden 't, naar men federt
 vernam, gemunt op verboden' havens. De
 Waterbaljuw van Zeeland, *Robert Leeman*,
 werdt ook geschorst in zynen dienst, om 't
 uitgeeven van Paspoorten, tegen 't oogmerk
 der Staaten. Naderhand, zag men voor best
 in, alle Schepen te laten vaaren, onder beë-
 digden borgtogt en verband van verbeurd te
 zyn, wanneer zy verder westwaards zeilden
 dan Engeland, Schotland en de uiterste gren-
 zen van Frankryk. Doch van daar zou de
 laading met vreemde schepen mogen ge-
 voerd worden naar Spanje en Portugal, en
 de Nederlandfchen zouden, ook daar, Spaan-
 fche en Portugeesche waaren inneemen, en
 herwaards brengen mogen. 't Besluit, door
 de Staaten der nader Vereeniging, in Gras-
 maand des volgenden jaars, te Amsterdam,
 hierop genomen, kwam overeen met dit in-
 zigt (*o*).

XXVII. Midlerwyl, werdt het Beleg van Steenwyk
 voortgezet. De magt des Graaven van Ren-
 nenberg voor deeze Plaats bestondt uit twaalf-
 hon-

(*n*) HOOFD XVI. *Boek*, bl. 708.

(*o*) Resol. Holl. 18 *Januar*. 1581. bl. 17. BOE XVI. *Boek*,
 bl. 18 [253].

honderd Ruiters en agtentwintig Vendélen, FILIPS III. uitmaakende omtrent zesduizend knechten. In 1580. de Stad lagen omtrent zeshonderd man. De door weerbaare burgers beliepen omtrent de helft ^{Rennenberg.} van dit getal. Doch geene vyftig onder dezelven, die men vertrouwen durfde (p). 't Bewind der verweeringe namen de Hopluiden aan zig. Ook lietenze 'er den Burgemeester in raaden, alzo 'er geen Overste in de Stad was. Voorts was de Plaats slegt versterkt, en van weinig voorraad voorzien. De vyand hadt zig, 's daags na zyne aankomst, verspreid rondsom de Stad, om de toegangen te stoppen, niet zonder hierin gehinderd te worden, door de belegerden, die egter, al ras, tegen de meening van Hopman Kornput, aan die van de nader Vereeniging schreeven, om ontzet (q).

Op den vierentwintigsten, verdreeven de Rennenbergfchen, onder *Arend van Geemen* en *Henrik Snaater*, oude Hopluiden, twee Staatfche vendels uit de Kuinder, plonderden het Dorp en verlieten 't toen weder. 't Vendel, welk men hier veroverde, werdt, aan een paardenftaart, gefleept om de veften van Steenwyk (r). De belegerden, hierdoor getergd, vielen uit en verbrandden een' molen, waarop de vyand, zynen flag waarneemende, uit weêrwraak, den brand ftak in de hameye der Geeftpoorte, die, door *Aart van Groningen*, eens brouwers zoon en foldaat van Kornput, onder een' hagel van musketkogels,

(p) R. FRESINGA Memor. bl. 293.

(q) R. FRESINGA Memor. bl. 298.

(r) R. FRESINGA Memor. bl. 301.

FILIP III. gels, meermaalen af en aan gaande om wa-
 -1580. ter te scheppen, gelukkiglyk, gebluscht
 werd. Dien zelfden avond, werd een vyand-
 merk- waardig lyk soldaat, die, by de Waltpoort, onder
 schoot. een schriklyk misbruiken van Gods naam,
 stondt te schelden op de Staaten en Hohen-
 lo, door een' kogel, op 't geluid afgeschoo-
 ten, juist in den gaapenden mond getroffen:
 't welk bleek aan 't lyk, dat, terstond, in de
 Stad gesleept werd (s). Rennenberg, daarna,
 zelf in 't Leger gekomen, eischte de Stad
 op. Men antwoordde, dat menze voor den
 Koning, onder 't bestier der Staaten en des
 Prinzen van Oranje, bewaarde: waarop de
 vyand terstond gereedschap maakte, om haar
 te beschieten (t).

De Ren- Ten deezzen tyde, zondt Rennenberg ee-
 nenberg- nig volk af om ettelyke Staatsche vendels,
 sphen be- tot keeringe van het stroopen der zynen, ge-
 haalen legd in de Zevenwolden, van daar te verdry-
 eenige ven: 't welk hem gelukte. Ook namen de
 voordee- Rennenbergfchen, wat laater, Slooten in,
 len op de Staat- welk, nevens de Lemmer, door de Staat-
 fchen. fchen, verlaaten was. Voorts, wierpen zy
 zig in Staveren, daar zy 't Slot, maar ten
 deele geslegt; eer men de Stad behoorlyk
 gesterkt hadt, wederom opbouwden: en,
 Makkum beschanst hebbende, kwelden zy,
 dagelyks, de Landluiden, tot voor Harlin-
 gen, Franiker, Bolswaard en Sneek, met
 plonderen en brandfchatten. Op den zeven-
 tienden van Slagtmaand, overvielen en ver-
 sloe-

(s) R. FRESINGA Memor. bl. 302, 303.
 (t) R. FRESINGA Memor. bl. 305.

floegen de Rennenbergfchen zes Staatsche FILIPs III.
vendels, gelegerd te S. Jans Kamp by Vollen- 1580.
hove, en derwaards gezonden, om de Steen-
wykers, met voorfpel van ontzet, te troos-
ten (u).

Des anderendaags, deedt Rennenberg Steen-
Steenwyk befchieten met gloeiende kogels, wyk
een vond, waar van men zig, eerst vyf jaa- wordt
ren te vooren, in 't beleg van Dantzig, hadt met gloe-
beginnen te bedienen (v). Straks daarna, zag jende ko-
men de vlam opgaan, uit verfcheiden' Hui- gels,
zen. Een ftyve oostenwind blies 'er onder, (een'
zo dat 'er wel zeventig wooningen verflon- nieuwen
den werden. De Stad werdt toen andermaal vond) be-
opgeëfcht, en zou overgegeven geweest zyn, fchoo-
hadt Kornput het niet verhinderd: die, dien ten.
zelfden dag, het morren en famenrotten der
Burgerye, met weergalooze ftoutmoedigheid,
wift te beletten. Ook ftelde men, federt, zo
goede orde op 't bluffchen van den brand,
dat dezelve, daarna, weinig fchade deedt.
Maar belegerden en belegeraars begonden
gebrek te krygen aan geld en voorraad: 't
welk, in en om de Stad, gemor veroorzaak-
te. Rennenberg ftilde zyn volk, met de hoop
op de aanftaande verovering van Steenwyk
(w). Ook lokte hy, ten deezen tyde, die van Rennen-
Enkhuizen, om met hem in onderhandeling berg
te komen, tekenende zynen Brief *uwen goe-* fchryft
den vriend, zo gy wilt (x). Doch men was in aan die
van Enk- van Enk-
t huizen.

(u) R. FRESINGA Memor. bl. 308, 309.

(v) Zie METEKEN X. Boek, f. 175.

(w) R. FRESINGA Memor. bl. 325 enz.

(x) Zie BOB XV. Boek, bl. 225 [221].

FILIPS III. 't Noorderkwartier thans bezig, met het ver-
 1580. vaardigen van 't ontzet van Steenwyk, waar-
 De Ver- toe de Staaten der nader Vereeniging, de
 eenigde Plaats houdende voor den sleutel van Fries-
 Staaten land, Vollenhove en Drente, na veel over-
 beherti- leggens, eindelyk, beslooten hadden. De Heer
 gen 't ont zet van van Nyenoord legerde zig te Winfum, in 't
 Steen- hert van Groningerland, en verdreef de Gro-
 wyk. ninger knegten uit Warfum en uit Appinga-
 dam, ter welker laatste plaats, zeltig Ko-
 ningschen gedood, vyftig gevangen genomen
 werden. Joan Norrits; nu, op eene wedde van
 twaalfhonderd ponden ter maand (y), tot
 Veldheer der Staaten gekooren, sloeg zig ne-
 der te Zwartsluis, jaagde den vyand uit Giet-
 hoorn, en toog sedert naar Meppelt, Zwart-
 sluis slegts met drie vendels bezet latende,
 die, daarna, hevig aangevogten van de Ren-
 nenbergfchen, zig, met eenige versterking
 van volk, hun door Norrits wederom toege-
 schikt, zo dapper weerden, dat 'er weldrie-
 honderd van de aanvallers verflaagen wer-
 den, en geweer van meer dan vyfhonderd,
 op den dyk gevonden, of uit het zwartewa-
 ter gevischt. Norrits verzorgde, daarna,
 Steenwyk van eenig geld en buskruid, dat,
 gelukkiglyk, by nacht, binnen raakte. Ook
 bestookte hy Rennenberg, van agteren, op
 den eerften van Wintermaand, terwyl de be-
 legerden eenen uitval deden, niet zonder
 verlies van wederzyde (z).

Aanflag
van Par-

Ten deezen tyde, kwam *Willem van Mont-
foort,*

(y) Resol. Holl. 6 Nov. 1580. bl. 236.

(z) R. FRESINGA Memor. bl. 344, 352, 355, 357.

foort, Droft van Hattum, in 't Leger by Ren-PHILIPS III.nenberg, met voorschryven des Prinzen van 1580. Parma, hem bekend maakende, dat hy zig, ma op nevens zynen Vader, *Lodewyk*, verbonden Hattum. hadt, om 't Slot te Hattum den Koning te leveren. *Antoni van Grisperre* en *Gerrit van Raatingen*, geweest' Raaden 's Hof's van Utrecht, en nu te Emmerik woonagtig, hadden deezen koop gemaakt, en, buiten bevestiging van den Zoon in zyn Ampt, niets dan vergiffenis en onderhoud voor hun en de hunden, zo zy, om dit bedryf, hunne goederen verlooren, toegezeid. De Graaf schikte dan omtrent veertig man van 't Slot te Blyenbeek naar Hattum, daar zy, door *Lodewyk*, by nacht, van buiten, op 't Slot gelaaten werden, en vyftien Staatsche knegten, die, dronken gemaakt, lagen te ronken, ligtelyk, ombragten. Toen vallen zy in de Stad, en verzekeren zig van de Hopluiden. Maar de burgers, door den tyd, bespeurende, van welk een handvol volks zy overvallen waren, en eenige hulp gekreegen hebbende van Zwolle, dreeven hunne bespringers wel haast wederom naar 't Slot toe: welk, met hulp van vyf vendels, uit vyf der naaste Steden, Arnhem, Deventer, Kampen, Harderwyk en Elburg, belegerd en beschooten werdt, en haast, by verdrag, overging. De Droft en zyn Vader werden naar Arnhem gebragt, en aldaar, als verraaders, verweezen, onthoofd en gevierdendeeld (a).

Uit

(a) BOR XV. Boek, bl. 229 [227].

FILIPs III. 1581. Uit Noordholland, kwam Sonoï, met eenige Schepen vol volk en voorraad, oversteeken naar Blokzyl, alwaar hy zig, op den tweeden van Louwmaand, nederfloeg (b). Vervolg van Steenwyks beleg. Ook legerde Norrits, Meppelt verlaatende, zig wederom te Giethoorn, daar hem de Steenwykers kwamen noopen, tot het waagen van 't ontzet. Rennenberg, ondertusfchen, zegt zig van de blyde maare desnaakenden ontzets te bedienen, om de belegerden te verschalken. Hy neemt eene dikke mist waar, en trekt, den Hollandschen en Engelschen tromslag nabootsende, regt aan op de Stad. De belegerden, waanende, dat het ontzet aankwam, waren reeds uitgevallen, en zy en de Stad zouden verrast geweest zyn, hadt het schielyk verdwynen der mist, hun den vyand niet klaarlyk ontdekt; waarop zy den hertred namen. De Graaf deedt toen de Stad wederom opeisfen, door eenen Trompetter; doch kreeg het voorige antwoord (c). Norrits, eindelyk, door 't sterk onderhouden der Steenwykeren bewoogen, overviel, met omtrent tweeduizend man, een goed deel Rennensbergsche Ruiteren, die te Steenwykerwolde lagen, des nagts na den zeventienden van Louwmaand. De belegerden deden, ten zelfden tyde, eenen uitval. Fel werdt 'er, in deeze gelegenheid, van wederzyde gevogten: ook met merkelyk verlies van beide de partyen. De uitvallers weeken, eindelyk, wederom naar de Stad, en kreegen de

't Ontzet onder Norrits, ten deele, geslaagen.

(b) R. FRESINGA MEMOR. bl. 371.

(c) R. FRESINGA MEMOR. bl. 364 enz.

de Poort met moeite digt. Norrits nam de ^{FILIPS III.} wyk naar eenen kamp vol boomen, daar hem 1581. Rennenberg vervolgde, met eenige veldstukjes beschoot, bestormde, en, den gantschen dag door, beslooten hieldt. De Staatfche Veldoverfte vondt zig hier in grooten kommer, zonder leeftogt, zonder Ruitery, en zonder te weeten, wat weg hy houden moest, om by zyn Leger te komen. De weg naar de Stad stondt hem wel open; doch hy dagt, dat men daar zo groot een gebrek aan mondbehoefsten hadt, dat hy 'er geene meer eeters binnen brengen durfde. Ondertuffchen, verlieden verscheiden' zyner knechten. Eindelijk, trof hy eenen Steenwyker aan, die hem naar Blokzyl geleidde (d).

Hier, zyne benden wederom verzameld ^{Norrits} hebbende, sloeg hy zig in S. Jans Kamp ^{legert zig} neder, daar hy van Rennenberg belegerd werd, ^{te Steen-} die egter, de aankomst van versch Staatfch ^{wyker-} volk te Blokzyl vernomen hebbende, wederom ^{wolde,} aftrok, met agterlaating van al zynen lyftogt. Daarna, bevroedende, wat hem van de Staatfchen beschooren was, deedt hy zyn verspreid Leger intrekken, en Steenwykerwolde verlaaten, daar Norrits zig, eerlang, nederfloeg. Van daar, eenige Ruiters ter sluik hebbende uitgezonden, verrastten deezzen, des nagts na den negenden van Sprokelmaand, eenige Rennenbergfchen, te Dieveren, een Dorp in Drente, en bekwamen 'er honderdzesentwintig Paarden tot buit. Wat

(d) R. FRESINGA Memor. bl. 395 enz.

FILSPSIII. Wat vroeger, hadt Sonoï het Slot te Vollenhove ingenomen. Maar Norrits bleef niet

1581.
Sonoï
neemt
Vollen-
hove in.

Norrits
nadert en
spyzigt
de Stad
een en
ander-
maal.

't Beleg
van
Steen-
wyk
wordt
opge-
broken.

onbestookt te Steenwykerwolde, daar hevige schermutselingen vielen, tusschen de belegeraars en ontzetters, die elkanderen, ook uit grof geschut, vinnig beschooten, terwyl men, van wederzyde, veel koude en ongemak en gebrek aan mondbehoefte verduuren moest. Op den zeventienden van Sprokkelmaand, begon 't een weinig te dooijen: en Norrits ving aan nader naar de Stad toe te schansen, zonder zig de poogingen des vyands, die hem dit beletten wilde, te bekreunen. Eenige mondbehoefsten en buskruid bekomen hebbende, zondt hy 'er een deel van naar de Stad, welke hy nu zo dicht genaderd was, dat men, ligtelyk, door middel van looden kogels, daar brieven ingeslooten waren, en die men over en weder schoot, famenspraak onderhieldt. Rennenberg den toevoer zoekende te stremmen, vielen 'er dagelyks vreesfelyke schutgevaarten, in welken hy nu te kort begon te schieten, wordende op den twee-entwintigsten van Sprokkelmaand genoodzaakt te deinzen: waarna de Stad wederom door Norrits gespysd werdt. Rennenberg, eindelyk de hoop opgeevende om de Stad te bemagtigen, zondt, den volgenden nacht, het geschut vooraf, en brak toen op, met het gantsche Leger, in stilte en goede orde. Met den dag, vernam men geen' vyand meer voor de Stad, die terstond rykelyk van voorraad voorzien werdt. Het mistig weder verhinderde het vervolgen der Rennenbergschen,

schen, waarnaar veelen 't hert jookte (e). PHILIPS III. 1581.
 Kort hierna, werden de Kuinder, de Lemmer en Slooten wederom ingenomen van het Staveren
 volk van Norrits. Makkum was den Ren- en ande-
 nenbergfchen reeds te vooren ontweldigd. re Plaat-
 Staveren, nu de eenigste Friesche Plaats aan fen ge-
 den zee kant, die nog voor den Graave hieldt, wonnen.
 werdt, des nagts voor den eersten van Lentemaand, bemagtigd door Sonoï, die terstond het beleg sloeg voor 't Slot, welk egter, niet voor den tienden van Bloei maand, by verdrag, aan hem opgegeven werdt (f).

Terwyl dit in en om Friesland voorviel, XXVIII:
 begaf zig de Prins van Oranje derwaards, op De Prins
 't aanhouden der Staaten dezes Landschaps. van Oran-
 De Aartshertog Matthias hadt hem, na Ren- Stadhou-
 nenbergs afval, in Zomer maand jongstleeder van den
 den, aangesteld tot Stadhouder van Fries- Fries-
 land, en hy hadt, terstond daarna, land.
Bernard van Merode, Heer van Rumen, genoemd, om zyne plaats te bekleeden (g). Nu riep hem de toestand der Friesche zaaken in persoon derwaards. De Graaf van Hohenlo ver- Hy reist
 zelde hem, en verdedigde zyne eer, in 'sder- waards.
 Prinsfen byzyn, tegen de Staaten, die hem, meende hy, te na gesproken hadden, ter gelegenheid der nederlaage op de Bourtan-ge. De Staaten ontkenden dit egter, en be-
 weerden, dat het hun niet toestondt, voor straatklap te verantwoorden. De Prins efsende dit geschil en verscheiden' anderen van merkelyk gewigt, het Landbestier betreffende.

(e) R. FRESINGA Memor. bl. 413-458.

(f) R. FRESINGA Memor. bl. 458, 462.

(g) BOEK XV. Boek, bl. 217 [210].

FILIPs III. de. Hy keerde, niet voor Grasmaand, te
1581. rug naar Holland (*b*).

**De Ren-
 nenberg-
 schen
 winnen
 verschei-
 den
 schansen
 in de Om-
 melan-
 den.** De Rennenbergſchen, midlerwyl, genes-
 teld in Groot-Aduward, ondernamen eene
 ſchans te leggen op 't Reediëp, waar door
 de Heer van Nyenoord, te Winſum, zynen
 toevoer uit zee kreeg. Doch Nyenoord ver-
 dreef hen van daar, en taſtte hen, naderhand,
 te Groot-Aduward aan, daar hy, egter, met
 verlies, te rug gedreeven werdt. Hy week
 toen naar Kollum, Dokkum, en Aduwarder-
 zyl. De ſchans ter laatſtgemelde plaatſe, in
 Zomermaand, bemagtigd zynde door den
 vyand, week Nyenoord verder naar Win-
 ſum. Doch Rennenberg zondt Jan Baptiſt
 Taſſis, Luitenant van Billy, af op deeze
 ſchanſe, die hem, nevens de ſchanſte War-
 ſum, eerlang, in handen viel, waardoor
 Rennenberg van alle de Ommelanden, tot
 Dokkum toe, meeſter werdt (*i*).

**Neërlaag
 der Ren-
 nenberg-
 ſchen by
 Gronin-
 gen.** De Gemagtigden der nader Vereeniging
 ſchikten, om dit verloop te herſtellen, in
 Hooimaand, Norrits, Sonoï en anderen naar
 Rinsmergeeſt, daar zy, vereenigd met Nyen-
 oord en andere Friezen, een tamelyk heir
 uitmaakten, en zesduizend Rennenberg-
 ſchen uit Kollum deden deinzen naar Gryps-
 kerk. Norrits, daarna, Monnikerzyl heb-
 bende ingenoomen, noodzaakte den vyand
 ook van Grypskerk op te breeken. De Staat-
 ſchen vervolgden hem, Sonoï vooruit: die
 hem ophieldt, tot op de aankomſt der ove-
 ri-

(*b*) BOR XVI. Boek, bl. 18 [252].

(*i*) R. FRESINGA Memor. bl. 464.

rigen. Toen keerden de Rennenbergfchen FILIPS III.
den rug, wykende tot onder Groningen, met 1581.
agterlaating van vier stukken gefchuts, ver-
fcheiden' vendels, zevenhonderd dooden en
veele gevangenen. Deeze neêrlaag viel voor,
op den negentienden van Hooimaand (k).

Ten zelfden dage, ontving de Graaf van De Graaf
Rennenberg, die, federt het mislukt beleg van Ren-
van Steenwyk, hadt gaan kwynen, en on- nenberg
langs in eene hevige ziekte gestort was, de sterft.
laatste Kerkgeregten te Groningen, alwaar
hy, op den drieentwintigften, overleedt.
Sommigen tekenen aan, dat hy, in zyn uiter-
fte, zeer over Groningen en over 't breeken
zyner trouwe geklaagd heeft (l). Doch men
mag twyfelen, of hem de kwaade uitslag niet
meer dan de fnoodheid zyns bedryfs gefmert
hebbe. Ook wordt gemeld, dat hy zyne Zus-
ter, Kornelia, die hem verleid hadt, in de
laatfte dagen zyns leevens, niet heeft willen
zien noch fpreeken: 't welk, by zyne par-
tyen, opgenomen voor blyken van berouw,
nevens verfcheiden' andere zyne goede hoe-
danigheden, te wege gebragt heeft, dat hy,
na zynen dood, by vrienden en vyanden,
meer beklagd dan befchuldigd geworden
is (m).

De Ampten, door hem, in deezen oord XXIX.
bekleed, droeg Parma *François Verdugo* op, François
een' Spanjaard, die, weleer ftalknegt ge- Verdugo
weeft zynde van den Graave van Mansfeld, zyne bekomt
naderhand met dezelfs natuurlyke Dogter Ampten,
ge-

(k) R. FRESINGA Memor. bl. 467.

(l) R. FRESINGA Memor. bl. 469.

(m) BOEK XVI. Boek, bl. 35 [276].

FILIPS III. 1581. getrouwd, en door bescheidenheid en krygskunde, vermaard geworden was. Zyne verheffing smertte niemant meer dan Maarten Schenk, die staat gemaakt hadt, Rennenberg te zullen opvolgen, en nu zien moest, dat een vreemdeling van geringe afkomst hem werdt voorgetrokken. Verdugo kwam met tien vendelen Waalen in Friesland (n). Wy zullen wel haast zien, wat hy 'er uitvoerde.

XXX.
Haarlem doet afstand van de voldoening.

De Staaten van Holland maakten, dit jaar, hun werk van het vernietigen der Voldoeningen, aan sommige Steden toegezeid, met naame aan Haarlem en Amsterdam. Hoe deeze Voldoeningen, hier en daar, geschonden waren, hebben wy te vooren gemeld. Men oordeelde het dan betaamlyker, dat zy vernietigd werden, dan dat het langer scheen, dat men 'er zig niet aan begeerde te houden. En na 't veranderen der Regeeringe in de gemelde Steden, was hiertoe meer kans dan te vooren. De Onroomschen zaten nu, in dezelve, op 't kuffen, en de gedagten, dat men den Roomschen geene openbaare Godsdienstoefening behoorde toe te staan, zelfs niet op Plaatsen, daar zy 't uitdrukkelyk bedongen hadden, drongen langs hoe meer door, in Holland en Zeeland. Die van Haarlem deeden allereerst afstand van de Voldoening, in Grasmaand deezes jaars, waartegen hun, door de Staaten van Holland, verscheiden' geestelyke goederen werden toegevoegd, tot

(n) BOR XVI. Boek, bl. 35 [276]. STRADA Dec. II. Libr. IV. p. 196.

tot vergoeding der kosten, in 't beleg en na ^{Prins III.} de verovering der Stad gedraagen (o). Kort 1581. hierna, deden eenige aanzienlyke Roomsch-De gezinden, geene kennis van dit verding heb- Roomsch- bende, door den Notaris Dirk Volkertszoon gezinden Koornhert, een smeekschrift aan den Prinse verzoeken vrye van Oranje ontwerpen, behelzende een ver- oefening zoek, om, in gevolge der Voldoening, ge- van handhaafd te mogen worden, in de oefening Gods- van hunnen Godsdienst, die men, in de om- dienst; leggende Plaatsen, scherpelyk begon te ver- doch ver- werven bieden, en welke zy, tot hiertoe, vryelyk niets. in de Kloosters genooten. Men leverde den Prinse dit smeekschrift te Amsterdam; doch hy wees de verzoekers aan de Staaten van Holland, die daar, dat pas, vergaderd waren. In 't smeekschrift, stonden eenige schorre bewoordingen, waaraan de Staaten zig zeer stieten. Men schreef, by voorbeeld, het inneemen der groote Kerke, door de Hervormden, toe *aan het onbedagt beleid van eenen Gemagtigde* der Staaten; het wegneemen der beelden noemde men *eene daad, zo schandelyk als ongestraft*. Het verbieden van den Roomschen Godsdienst heette het weder invoeren van 's Keizers *scherpe Plakaaten*. De Predikanten, die dit dreeven, werden beschreeven, *als stookebranden van onrust* enz. De Staaten hielden zig zeer gehoond, door diergelyke uitdrukkingen, te meer na dat de Wethouderschap nu afstand gedaan hadt van de Voldoening, het eenige genoegzaam, waar-

op

(o) Resol. Holl. 28 April, 11 July 1581. bl. 180, 321. BOEK XVI. Boek, bl. 20 [256].

Philips III. op de verzoekers bouwden. Ook bespeurden
 1581. deezē, dat men zulk inleveren van verzoek-
 schriften by gespan hielt te smaaken naar
 muitzugt: waarom zy, 't hoofd in den schoot
 leggende, verschooning verzogten van 't ge-
 ne zy gedaan hadden, en zelve de pen haal-
 den door hunne naamen. Doch Koornhert,
 schoon hy verklaarde, het grootste deel der
 Roomsche leeringen voor valsch, hunne
 meeste Leeraars voor verslindende wolven
 te houden, en 't smeekschrift, alleen als No-
 taris, op 't verzoek van anderen, te hebben
 ontworpen, om dat hy begreep, dat elk zy-
 nen Godsdienst vry hebben moest; werdt
 nochtans veroordeeld, om zyn ontwerp te
 scheuren, in 't byzyn van de gemagtigden
 der Staaten; gelyk hy deedt (p). De open-
 baare oefening van den Roomschen Gods-
 dienst werdt, hierna, te Haarlem, zo wel als
 elders, verboden.

Amster- · Men handelde, in deezē tyd, ook met Am-
 dam · sterdam. Sedert het treffen der Voldoening,
 staat, ins- · waren, in deezē Stad, verscheiden' geschil-
 gelyks, af · len gereezen (q), om welken te besliffen, de
 van de · Prins en de Staaten zig veele moeite gaven:
 Voldoe- · doch welken niet waren weg te neemen, dan
 ning. · door het afstaan van de Voldoening, 't
 welk dikwils door zyne Doorlugtigheid voor-
 geslaagen was. De Staaten beyverden 't stuk
 ook zeer, begeerende, dat de Stad zig den
 gewoonlyken Regte of den Raaden van
 Holland, als goeden mannen, onderwierp.

Doch

(p) Resol. Holl. 22, 26 May, 1, 10, 13 Juny, 3, 21 Ju-
 ly 1581. bl. 203, 216, 236, 271, 276, 296, 371. BOR XVI.
 Boek, bl. 19 [254] enz.

(q) Resol. Holl. 15, 17 Nov. 5 Dec. 1580. bl. 244, 246, 259.

Doch de Stad neigde meer tot eene minzaam-
 me onderhandeling, waartoe, eindelyk, be-
 slooten werdt (r). t Liep egter tot in 't laatst
 van dit jaar aan, eer men 't eens werdt (s):
 Op den twintigsten van Wintermaand, werdt
 een nieuw Verdrag geslooten, welk de Prins;
 naderhand, bekrachtigde (t), behelzende,
 „ dat de Staaten en de Stad, wederzyds, af-
 „ stonden van de Voldoening: dat de Stad
 „ zou bezet blyven, met twee vendels, ie-
 „ der van tweehonderd koppen, onder be-
 „ vel van twee burgers, die, uit Stads-, of,
 „ zo die niet toereikten, uit 's Lands mid-
 „ delen betaald zouden worden. Dat deeze
 „ bezetting, naar 't gelieven zyner Door-
 „ lugtigheid, by nood, of by andere gelegen-
 „ heid, buiten nood, zou mogen vermeer-
 „ derd of verminderd worden, mids de Stad,
 „ in 't eerste geval, *Servicie-geld* wierdt toe-
 „ gelegd, gelyk den anderen Steden van
 „ Holland. Dat de Stad, tot het vinden van
 „ de kosten haarer versterking, eenen omme-
 „ slag zou mogen doen over Amstelland.
 „ Voorts begaf zy zig in de gemeenschap
 „ der oude schulden, in den tegenwoordi-
 „ gen oorlog door Holland gemaakt; doch
 „ met eenige bepalingen. De Stad zou de
 „ geestelyke gebouwen mogen aanvaarden;
 „ doch de andere geestelyke goederen, ren-
 „ ten en Landen zouden, tot aflossing van 's
 „ Lands schulden, moeten worden verkogt.

„ De

(r) Resol. Holl. 23 Oct. 2, 10, 14, 21 Nov. 1581. bl. 542, 562, 569, 571, 572, 579.

(s) BOEK XVI. Boek, bl. 45 [292].

(t) Resol. Holl. 20, 22 Dec. 1581. bl. 639, 643.

PHILIPS III. „ De kerken-goederen zouden, tot onder-
1581. „ houd der Kerken en Predikanten, aan de
 „ de Stad blyven. De Staaten zouden de
 „ Graaflyke goederen, met den eersten, aan
 „ de meestbiedenden verkoopen, op dat de
 „ Stad haar agterwezen, ten laste dier
 „ goederen, zou kunnen inkrygen. De Stad
 „ zou vry zyn van het opbrengen van drie-
 „ honderd ponden 's jaars, wegens het
 „ schoutampt, welk zy behouden zou tot
 „ op het aflossen der twintigduizend ponden,
 „ daarop verstrekt, of tot op eenige nadere
 „ overeenkomst, te maaken met de Staaten.
 „ 't Punt der Paalkiste, tusschen de Stad en
 „ Enkhuizen voor 't Hof bepleit wordende,
 „ zou in zyn geheel blyven. Der Stede Pri-
 „ vilegien en Voorregten zouden haare kragt
 „ behouden, uitgenomen zulken, die van
 „ den Hertoge van Alva, of deszelfs nazaa-
 „ ten, tot op de Gendfche Bevrediging,
 „ waren verworven, van welken alleen stand
 „ grypen zou 't verlos om geld op renten te
 „ mogen ligten (u).” Met het vernietigen
 „ der Voldoening, werdt de openbaare oef-
 „ ning van den Roomschen Godsdienst, ook
 „ te Amsterdam, afgeschafft. Ten zelfden dage,
 „ kwam een Plakaat in 't licht, op den naam
 „ van den Prinse, als hebbende nu de hooge
 „ Overheid in Holland, waarby het drukken
 „ en verspreiden van oproerige en ergerlyke
 „ schriften, het schoolhouden zonder verlos,
 „ het houden van bedekte famenkomsten, het
 „ draagen van geestelyke gewaaden, en boven-

Eerste
 Plakaat
 tegen de
 Roomsch-
 gezinden
 in Hol-
 land.

(u) Zie Handv. van Amst. bl. 146.

al het oefenen van den Roomschen Gods-^{FILIP III.} dienst verboden werdt (v). Doch 't was ^{1581.} niet vreemd, dat dit geschiedde in Holland, ^{De} alwaar de Roomschen in 't gemeen voor Room- Spaanschgezinden gehouden werden; het op-^{sche} roer, verwekt, te Brussel, door eenen Domi-^{Gods-} nikaaner Monnik, dien de Regeering, om dienst ge- zyn stout prediken, gaarne, in stilheid loo-^{schorft} ten wilde, hadt te wege gebragt, dat, zelfs ^{te Brussel} daar ter Stede, de oefening van den Room-^{en te} schen Godsdienst, in Bloei maand, geschorft ^{Antwer-} was (w). Van gelyken, geschiedde zulks te pen. Antwerpen, in Zomer maand, na dat de Roomschen, uit vreeze voor eene nieuwe plondering, reeds te vooren, hunne altaaren, in de groote Kerke, met verlof der Regeeringe, hadden afgebroken (x).

In de laatste Kerkelyke Vergadering te ^{.XXXI.} Dordrecht, hadden de Hervormden besloo-^{Sinode te} ten, om de drie jaaren, eene diergelyke ^{Middel-} te houden. Dit besluit werdt nu in 't werk ^{burg.} gesteld. De Kerken van Antwerpen en Delft beschreeven de anderen, te Middelburg: en gaven 'er den Staaten der Vereenigde Gewesten kennis van, te Amsterdam, hun te gelyk verzoekende, dat zy eenigen wilden magtigen, om deeze Sinode by te woonen. De Staaten, de Predikanten voor deeze aandiening bedankt hebbende, verklaarden hun, dat zy, voortegenwoordig, geene Gemagtigden te wagten hadden. De Sinode werdt, in Bloei maand

en

(v) BOR XVI. Boek, bl. 47 [293].

(w) BOR XVI. Boek, bl. 22 [258].

(x) METZGER X. Boek, f. 110 versf. BOR XVI. Boek, bl. 35 [275].

FILIP: III. en Zomermaand, gehouden. Men beraamde
1581. hier eene nieuwe Kerkenordering, by welke
 der Overheid de toestemming der verkiezinge van Predikanten gelaaten werdt, zonder dat men geraaden vondt, haar, in 't aanstellen van Ouderlingen of Diakenen, te kennen. Voorts, werden hier de Kerken van elk Land onder Klassen, de Klassen onder byzondere Sinoden verdeeld. De zaak van Kaspar Koolhaas kwam ook op het tapyt. Men onderzocht zyne schriften, en verklaarde ze ergerlyk en onregtzinnig. Nogtans, werdt hem vergiffenis en aanhouding in den dienst beloofd, zo hy schuld bekennen wilde; waartoe hy niet verstaan kon. 't Stuk kwam toen wederom voor de Staaten, die 't hem zeer kwalyk namen, dat hy zig als een Leeraar der Hervormde Kerke gedraagen hadt, terwyl hy beleedt, met die Kerke te verschillen in de Leere. Zy weezen hem tot de Kerkelyke straffe: en hy werdt, in 't volgende jaar, door de Hollandsche Sinode, te Haarlem vergaderd, van zynen dienst afgezet en uit de gemeente gebannen. De Wethouderschap van Leiden liet hem, nogtans, zyne wedde behouden, tot dat hy, een ander middel van bestaan gevonden hebbende, haar van doezen last ontloeg (y).

Kerkely- 't Geschil over 't Regt der Overheid in 't
ke twist Kerkelyke, welk Koolhaas met zyne mede-
te [1- broeders overthoof geholpen hadt, verdeel-
recht. de ook ten deezen tyde de Hervormden te
 U-

(y) Resol. Holl. 29 Nov. 3 Dec. 1587. bl. 595, 609, 611.
 BOEK XVI. Boek, bl. 24 [261] enz.

Utrecht. Die van S. Jakobs Kerke, voor FRANÇOIS III. welken Meester *Hubrecht Duifhuis*, eertyds, 1581. Paftoor aldaar, plagt te prediken (z), werden by de andere Hervormden, gemeenlyk die van de *Consistorie* of Kerkenraad genoemd, aangezien als schreevenze der Overheid te veel gezags toe in 't Kerkelyke. En 't was waar, dat zy begreepen, dat men, onder eene Christen-Overheid, geenen Kerkenraad noodig hadt. Ook lieten zy elk ten Avondmaal toe, op eigen' proeve: eene rekkelykheid, die den anderen, gewoon aan Kalvyns strenger Kerkentugt, veel te ruim scheen. Doch de Overheid mogt die van S. Jakobs Kerke wel zetten. Ook hadden hunne Leeraars, die men *Predikanten van 't oude en nieuwe Testament* noemde, om dat zy niemant aan andere Geloofsbelijdenissen bonden, ten deezen tyde, zo veel toeloops, dat men hun nog eene Kerk, die van S. Maria, naamlyk, inruimen moest (a). De verdeeldheid tusschen hen en die van den Kerkenraad heeft naderhand zwaare gevolgen gehad in Utrecht; waarom het te noodiger was, dat wy 'er hier, met een woord, van gewaagden. Voorts werden, ten deezen tyde, de geestelyke gebouwen, buiten Utrecht, doch te na aan de Stad staande, op verzoek der Burger-hopluiden, vrees vorewendende, dat 'er de vyand wel ligt in zou kunnen komen nestelen, met verlof van 's Prinzen gemagtigden, afgebroken (b).

De

(z) BOR XIV. Boek, bl. 185 [166].

(a) BOR XVI. Boek, bl. 39 [282].

(b) BOR XVI. Boek, bl. 38 [280].

FILIPS III. De zaaken der algemeene Staaten stonden, 1581. sedert het hervatten van den handel met den

XXXII. Hertoge van Anjou, zo wankel, dat 'er, van Slegte hunne zyde, dit jaar, niets nadruklyks onder- staat der nomen werdt. In 't voorjaar, bragtenze een weder- klein Leger te velde, onder den Heere van zydsche Villers, die zig, omtrent Yperen en Dermui- Legeren de, nederfloeg: en somtyds van de Ruiters in de Ne- des Prinzen van Parma, die zig, met een derlan- deel zyns Legers, te Hauterive verschanst den. hadt, somtyds van de Malkontenten bestookt werdt. Waartegen de Prins van Espinoi, met de bezettingen van Doornik, 't platte Land van Henegouwen afliep. Doch gebrek van betaaling hielp de Staatsche bezetting, te Vilvoorden, te Willebroek en elders, aan 't muiten, zo zeer, dat zy, vooral, te Willebroek, niet dan door geweld, te stillen was. De eenige troost der Staaten in deeze ongelegenheid was, dat het niet beter gesteld was by den vyand, daar 't Krygsvolk even weinig ontving: hoewel 't, met kennis van Parma, den veroverden Steden zwaare leeningen afperste, en zig daardoor hielp aan een gedeelte zyner agterstallen, zonder zig aan 't verloop van neering en inwooneren te krennen (c).

Toeleg op Vlissingen.

Doch terwyl men, in 't open veld, dit jaar, weinig ondernam, loerde de vyand, looslyk, op eenige voornaame Steden, poogende zig van dezelve meester te maaken, door list of verraad. De toeleg op Vlissingen mis-

(c) METELEN X. Boek, f. 112 versf. HOOFD XVIII. Boek, bl. 781.

mislukte nogtans. De Spaansche Gezant in Engeland, *Don Bernardyn de Mendoza*, hadt, al voor eenen geruimen tyd, gepoogd, den eenen of den anderen Bevelhebber van eenig Neêrlands Oorlogschip, door groote beloften, te bekooren tot verraad. Eindelyk, trof hy 'er twee aan, *Willem Janszoon van Hoorn* en *Kornelis Leenbouder*, die zig gelieten te luisteren; hem diets maakende, dat zy, ingevolgd wordende van eenige Koningschepen, welken men, met soldaaten, zou konnen laaden, Vlisfingen ligtelyk leveren zouden konnen. Hy hadt hun, nu en dan, eenig geld gegeven, waarvan zy den Prinse van Oranje verwittigd hadden, met wiens medeweeten, de verdere handel gedreeven werdt. Ten laatsten, vraagt Willem van Hoorn om eenige duizend Kroonen, als ware 't, om aanhang te maaken. De gezant zegt hem 't geld toe, mids hy 'er zyn Zoontje, een kind van tien of elf jaaren, voor te pande stelt, waartoe de Vader, zig vooraf beraaden hebbende met den Prinse, eindelyk, besluit, onder belofte, dat men 't kind niet buiten Engeland voeren zou: waarvan ook schrift gegeven werdt, op den tweentwintigsten van Grasmaand getekend. Treslong hadt last bekomen, om eenige schepen naar Walcheren te schikken, op dat men de Koningschen, alsze komen zouden, wel zou konnen ontvangen. En tegen 't einde van Bloei maand, zondt de Prins *Christiaan Huygens*, zynen Geheimschryver, naar Engeland, om 't kind te haalen, juist op den tyd, als de aanslag stondt uitgevoerd te worden. Huygens

PHILIPS III.
1581.

FILIP III.
1581. gens hieldt zig, te Londen, meest in de herberge en by Fransch gezelschap, zo dat hy voor een' Franschman doorging. Daarna overlegt hy met *la Fontaine*, Leeraar der Fransche Kerke, wat middel 'er ware, om Mendozas huis te bespieden, en kennis van 't kind te bekomen, waartoe men zig, dagt hy, van *Hans Hoffstad*, eenen Koopman van Leuven, by *la Fontaine* bekend, zou konnen bedienen. De Predikant hielp Huigens, voorts, aan kennis met Walsingham, vertrouwdsten geheimschryver der Koninginne, met wien 't stuk afgesproken werdt. Juist ten zelfden dage, als Vlisfingen geleverd zou worden, neemt Huigens zynen slag waar, terwyl Mendoza, in den nadenmiddag, uitge-reeden was, doet het kind, daar 't met eenige anderen voor de deur speelde, door *Antoni Vermeeren*, eenen Helbaardier des Prin-sen, opvatten, en, door zeker huis, dat ten deezen einde voor en agter open stondt; daarna in een tweede, en in een derde voeren en versteeken. De Spaansche knegts vervolgden den schaaker. Doch werden gestuit door eenige fluksche gasten, die, wat verder, op de wagt stonden, en door Huigens en den Helbaardier, die zig, met den degen in de vuist, te weer stellen moesten. 't Gemeen schoot eerlang ook toe, en belemmerde de vervolgers. Huigens en 't kind raakten, dien zelfden nacht nog, scheep, door beleid en met een Paspoort van Walsingham. Mendoza, t'huis gekomen, en verneemende, wat 'er gebeurd ware, begaf zig terstond naar de Koninginne; doch kon geen gehoor krygen.

gen. Nogtans spoorde hy Huigens na, ge-^{FLIPS III.} wapenderhand, en 't scheelde maar weinig, 1581. of hy was betrapt geweest, in zeker scheepje. Nu kwam hy behouden t'huis, daar hy met blydschap ontvangen, en van den Prinse, met eenen gouden penning, hebbende tot opschrift, *Mandati strenue executi monum.* dat is, *gedagtenis van bevel, wakkerlyk uitgevoerd*, vereerd werdt. Parma hadt, onder ruffchen, de onderneeming op Vlisfingen gestaakt, 't zy hy de lugt gekreegen hadt van 't gene'er, aan 's Prinsens zyde, gebrouwen werdt, of dat eenig ander toeval 't uitvoeren des aanslags hadt verhinderd (d).

Doch beter gelukte hem, in Zomermaand, XXXIII. de verrassing van Breda. Op 't Slot aldaar, ^{Breda,} zat de Heer van Fresin gevangen, die, zig ^{door Parma ver-} in de gunst der soldaaten hebbende weeten ^{raff.} in te wikkelen, eenigen derzelve, door groote beloften, verleid hadt. De Prins van Parma, hiervan verwittigd, en te gelyk, dat 'er slegts zesendertig man op 't Slot lagen, en een half vendel in de Stad, doet hieromtrent eenig volk byeen trekken, onder *Claude van Barlaimont, Heere van Haute-penne*, en Maarten Schenk, in schyn, om 's Hertogenbosch en Eindhoven te dekken, welke Steden thans, door de Staatschen, gedreigd werden, met een beleg, waartoe men zelfs een deel der bezetting uit Breda geligt hadt. De Kolonel la Garde, zig naar Turnhout begeven hebbende, met zyne benden, werdt

(d) REYD IV, Boek, bl. 71. MESTREX I. Boek, f. 269. HOOFF XVIII. Boek, bl. 777.

FILIP III. werd derwaards gevolgd, door Hautepenne
1581. en Schenk, die zig by Hilverenbeek neder-
 floegen, op de zevenentwintigsten van Zo-
 mermaand. Tegen den avond, brakenze eg-
 ter wederom op, en kwamen, des nagts, te
 Breda, agter 't Slot. Een der verleidde sol-
 daaten stondt hier op schildwagt: de overig-
 en, beschonken door Fresin met een' tonne
 biers, lagen, meest allen, verwonnen van
 drank en vaak. De vyand beklimt dan de
 vesten, zonder wederstand. Doch 't werd
 juist gezien van een' Hollandsch Hopman,
 die met een jagt aankwam, en terstond twee
 schooten deedt, welken de Burgery wekten
 en in 't geweer hielpen. De vyand, zig ont-
 dekt ziende, vliegt naar 't wagthuis, doodt
 elf bezettingen, en vermeestert het Slot,
 by verdrag, daar Fresin toe geraaden hadt.
 't Bevel over de Burgerye aanvaardde, mid-
 lertwyl, de Burgemeester *Govert Montens*, die
 terstond deedt schansen tegen 't Slot, alom-
 me orde gaf, en naar la Garde zondt, om
 ontzet. De Koningschen, van 't Slot ter Stad
 ingestort, werden, tot vyf of zes reizen, te
 rug gedreeven. Zy drongen egter geduurig-
 lyk zo sterk aan op de burgerye, dat zy, al-
 lengskens vorderende, den brand in eenige
 huizen kreegen. Ook bemagtigden zy de
 Gasthuispoort, waar door hunne *Ruiterij*
 binnen raakte. De burgery en eenige sol-
 daaten weerden zig dapperlyk, aan veele oor-
 den, zonder onderscheid van gezindheid, en
 geestelyken zo wel als weerdlyken. Som-
 migen kreegen egter eene poort open, dron-
 gen ter Stad uit, daar eenigen onder dood
 blee-

bleeven. Anderen wierpen zig van den wal Franco III. af, en verdronken, ten deele. De vyand, 1581. eindelyk, te magtig geworden, behieldt de overhand; na dat men, tot negenuuren des morgens, gevogten hadt. Ruim honderd ingezetenen waren 'er gefneuveeld, en ontrent vierhonderdenvyftig Spaanschen. De Biffchop van Roermonde, Wilhelmus Lindanus, kwam, kort hierna, te Breda, om 'er den Roomschen Godsdienst te herstellen. Hautepenne bleef Overfte der Stad. Hy on-Eindhodernam, ten deezen tyde, ook eenen aanslag ven geop Geertruidenberg en op Heusden; doch wonnen men was, op beide deeze Plaatsen, beter op en wederom zyne hoede (e). Den negenden van Oogst-verloomaand, werdt Eindhoven overrompeld van ren. de Staatschen; doch het bleef slegts twee maanden in hunne magt. Hautepenne dwong het, in Wynmaand, wederom tot de overgaave (f).

Juist op de twee dagen, tusschen welken, XXXIV. de nagt kwam, waarin de Prins de Hoofd-De Prins plaats zyner Baronnye van Breda verloor, koopt was zyne Doorlugtigheid, door inkoop, het Markgraaf- genaar geworden van twee Heerlykheden, schap van die hem geen minder aanzien gaven, hier Veere en te Lande. Wy hebben, by eene andere ge-de Heer- legenheid, gemeld (g), dat het Markgraaf-lykheid schap van Veere en de Heerlykheid van Vlis-van Vlis- singen, door den laatsten Heere, Maximiliaan van Bourgondie, zeer bezwaard met schulden,

(e) BOR XVI. Boek, bl. 32 [273].

(f) STRADA Dec. II. Libr. IV. p. 200. BOR XVI. Boek, bl. 42 [286].

(g) VI. Deel, bl. 36.

Jan III. den, was nagelaaten. De schuldeifchers, 1581. hun regt voor den grooten Raad te Mechelen vervolgende, hadden 't zo ver gebragt, dat Veere en Vlissingen, in Grasmaand des jaars 1567, openlyk te koop waren geveild (b). Zy werden toen ook gemynd, door Jakob van Boffu, Heere van Auchy; doch de Koning benaderde dezelve, met de lasten, die 'er op stonden; welken hy nogtans niet volkomenlyk afloste. Na 't omslaan van beide deeze Steden, werdenze, gelyk wy, insgelyks, hebben gemeld (i), door den Prinsfe van Oranje, op 's Konings naam, beschouwen met verscheiden' aanzienlyke voorregten, waaronder uitmuntte het Regt, om ter Staatsvergaderinge te moeten beschreeven, en nimmer van de Graaflykheid te mogen yervreemd worden. In deezen staat, waren de twee Steden gebleeven tot kort voor den tegenwoordigen tyd. 't Geviel, dat eenige Rentheffers, geene betaaling bekomende van 't gene zy op de twee Heerlykheden te eischen hadden, hunne zaak voor 't Hof van Holland, en daar, eerlang, te wege bragten, dat Vlissingen en Veere wederom aangelaagen werden, om op den zeven-en-achtentwintigsten van Zomermaand deezes jaars, openlyk, in den Haage, verkogt te worden (k). Sommigen vermoeden, dat, den Prins zig te vooren genegen getoond hebbende, om deeze Heerlykheden te koopen, zyne

vrien-

(b) Condit. en Decr. der Verkoop. van Vlissingen en Veere in 1567. MSS.

(i) VI. Deel, bl. 462.

(k) Decr. van Verkoop. van Vlissingen en Veere in 1581. MSS.

vrienden de Rentheffers hadden opgemaakt, F. 12. III.
 om de zaak zo ver te trekken. Doch hier- 1581.
 van is ons geen blyk voorgekomen. Alleen-
 lyk vind ik, dat het Hof, te vooren, den
 koop der Heerlykheid van Vlissingen, by
 voorraad, toegewezen hadt, aan *Jakob Bou-*
wenz, Burgemeester, voor rekening van de
 Regeering der gemelde Stad, en dien van
 het Markgraaffschap van Veere, aan den
 Ontvanger *Jakob Kampen* en deszelfs mede-
 standers (1). Doch dit belette niet, dat de
 Heerlykheden, op nieuws, werden aange-
 slaagen. Maar in Bloei maand, kreeg het Hof
 bevel van den Aartshertoge Matthias om
 met de Verkoopning niet voort te gaan; oór-
 deelende zyne Hoogheid „ dat het niet slegts
 „ tot nadeel van Holland en Zeeland; maar
 „ van alle de Vereenigde Landen strekken
 „ zou, zo deeze twee Heerlykheden ver-
 „ vreemd werden, en in handen van byzon-
 „ dere Perfoonen raakten (m).” Het Hof
 zondt dit Bevel aan de Staaten van Holland
 en Zeeland, te Amsterdam, om hun goed-
 vinden en dat van den Prinse daarop te ver-
 staan. De Staaten verklaarden „ dat het Hof
 „ niet stondt onder den Aartshertoge, en
 „ derhalve met de verkoopning voortgaan
 „ mogt; terwyl zy zouden agtgeeven, dat
 „ niemant, buiten hunne bewilliging, voor
 „ kooper werdt aangetekend (n).” Die van

Zee-

(1) Origine du Marquisat de Fleffingus & Ter Veere dans le
 Supplem. au Corps Dipl. Tom. III. P. II. p. 412.

(m) Brief van den Aartsh. Matthias, in dato 10 Meye 1581. M.S.

(n) Resol. Holl. 20 May 1581. bl. 199. Missive der Gedep.
 van de Staat. van Zeel. aan gem. Staaten, in dato 26 Juny
 1581. M. S.

Philips III. Zeeland zогten egter de verkooping, ten **1581.** minsten voor vyf of zes maanden, te doen schorfen. Doch men besloot, om 'er mede voort te vaaren. Vosbergen hadt, omtrent deezen tyd, een gesprek met zyne Doorlugtigheid, over het koopen der twee Heerlykheden. Hy meende, dat de Steden zig zelve koopen moesten, en hieldt zig verzekerd, dat Middelburg hier niet tegen zyn, ja den Steden zelfs eene goede somme schieten zou. Doch de Prins zeide, dat zulks boven 't vermogen der Steden zou zyn, begrootende hy de waarde der Heerlykheden toen op vier tonnen schats: daarby voegende, dat 'er, voor Vlissingen alleen, negentigduizend guldens geboden werdt. Vosbergen hernam, dat men den schuldeifcheren hun regt afkoopen moest, welk, dagt hy, om tienduizend guldens, zou te bekomen zyn. En hy verhaalt, dat de Prins deezen voorslag goedvondt (o). Doch hy heeft 's Prinsen meening kwalyk gevat, of zyne Doorlugtigheid is, sedert, veranderd van gedagten. De Stad Antwerpen hadt, naar 't schein, het oog op de twee Heerlykheden; doch de Hollanders voorzagen hieruit zo veel nadeels, dat de Gemagtigden der Staaten, wien nu 's Prinsen genegenheid klaarlyk gebleeken was, op 't behaagen hunner meesteren, beslooten, den Gemagtigden des Prinsen last te geeven, om, in 't koopen, op agt- of tienduizend guldens niet te zien; welken zy zyner Doorlugtigheid te goede zouden komen, mids hy hun ver-

(o) P. C. HOOFDS Extraët uit VOSBERGENS Almanach. M. S.

verzekerde, dat de Hollandsche Koophandel, by 't koopen deezer twee Heerlykheden, geen nadeel te wagten hadt. En 't is aanmerkelyk, dat zy zulk een besluit namen, onaan gezien die van Antwerpen verklaard hadden, dat zy, op 't bod zyner Doorlugtigheid, niet dagten te bieden (p): 't zy dat zy die van Antwerpen mistrouwden, of den Prinse wilden behaagen, door eene belofte, die nimmer zou behoeven vervuld te worden. De Verkoop ing dan voortgang gehad hebbende, kocht de Prins, op den zeventwintigsten van Zomermaand, de Heerlykheid der Stad Vlissingen, met de Ambagtheerlykheid van oud Vlissingen, voor vyf en zeventig duizend eenhonderd guldens (q), en op den agtewintigsten, het Markgraafschap van Veere, met het Slot Zandenburg en de Heerlykheid van de Polder, Stad en Vryheid van Zandyk, voor viere en zeventig duizend vyfhonderd guldens. Doch die van Middelburg hadden, voor de veiling, *geprotesteerd*, tegen het verkoopen van zekere regten, welken zy meenden, aan hunne Stad te behooren (r). Joan van Bourgondië, Heere van Froymont, die ook zekeren eisch hadt, ten laste van 't Markgraafschap van Veere, 's daags te vooren, twintig duizend guldens meer voor Vlissingen geboden hebbende, kwam de Prins met hem overeen, om

dee.

(p) Resol. Holl. 26 Juny 1581. bl. 222.

(q) Propositie der St. van Holl. in 't Supplem. au Corps Diplom. Tom. III. P. II. p. 366.

(r) Regist. ten Raede van Middelb. 17 Oct. 7 Nov. 1580. 8 Juny 1581. f. 437 *versf.* 438 *versf.* 459 *versf.*

FILIPS III. Zeeland zогten eerst twee jaaren, met
1581. minsten voor vyf guldens, te zullen vol-
 schorsen. Doch werd zyne Doorlugtig-
 voort te vaar oordeelen, ingehuldigd (s). Men
 deezen tyd het Markgraafschap van Veere en
 tigheid, oordeelt, aangemerkt geworden is,
 heden. Het gebied der Staaten van Holland, onder
 ven gebied der Staaten van Zeeland,
 ke, en dat het, door de opvolgers des
 van de Staaten van Holland, van
 tyd, verheeven geworden is (t). 't
 vrynt, dat de Staaten van Holland oor-
 deelden, regt hiertoe gekreegen te hebben,
 uit de Brieven van Karel den V. waarby
 Veere, met Vlissingen, Westkapelle, Dom-
 burg en andere goederen, verheeven werdt
 tot een Markgraafschap, welk, voortaan,
 van den Keizer en deszelfs opvolgeren, als
Graaven van Holland, ter leen gehouden zou
 worden, en onder de Leenkamer van Hol-
 land behooren (u). Doch, in laater' tyd,
 hebben de Staaten van Zeeland niet willen
 toestaan, dat het leen van het Markgraaf-
 schap, in Holland, verheeven werdt (v).
 Ook meen ik niet, dat het, door Willem
 den III., Prinse van Oranje, geschied is:
 gelyk het ook, door den jongst overleeden
 Markgraave, Willem Karel Henrik Friso,
 niet is gedaan.

In

(s) MEYEREN X. Boek, f. 181. HOOFD XVIII. Boek, bl. 681. Leeven van Willem I. II. Deel, bl. 454. III. Deel, bl. 433 enz.

(t) Public Gebedt I. Deel, bl. 183. III. Deel, bl. 57, 86.

(u) Zie de Brieven by BOXHORN op REIGERSA. II. Deel, bl. 508.

(v) Notul. Zeel. 22 Sept. 13 Nov. 1663. bl. 198, 297. Resol. Holl. 7 Dec. 1663. bl. 43, 48. AITZEMA IV. Deel, bl. 1017, 1034.

in van Oogstmaand, hadden die FILIPSIJ.
 den Kolonel Yffelstein bewoo- 1581.
 onderstaan, of hy zig meester van XXXV.
 maken kon. Doch hy werdt, na 't Krygs-
 tigen eener schanse, door Maarten bedryven
 ank, ingeslooten met zyn volk, welk hem in de Ommel-
 lang by verdrag den vyand overleverde. den.

Daarentegen gelukte het den Heere van
 Nyenoord de Koningschen te verdryven uit
 Reide, een Dorp diep in den Dollaard op
 eenen uitham gelegen. Hier begon hy zig
 te sterken; doch Verdugo overviel hem en
 deedt hem de plaatse ruimen; waarmede de
 Staaten de Ommelanden wederom kwyt wa-
 ren (w). Verdugo legerde zig toente Noord-Norrits
 hoorn, daar hem Norrits, gepraamd door geslaa-
 de Friezen, morrende, dat 'er niets uitge- gen, door
 voerd werdt, besprong, op den laatsten van Verdugo.
 Heftmaand. De overwinning scheen zig in
 't eerst t'eenemaal voor Norrits te verklaa-
 ren. Doch zyn voetvolk, te vuurig toefchie-
 tende, raakte, in 't overzetten der sloo-
 ten, uit zyn verband. Verdugo stort 'er op in,
 dryft de verstrooide benden ruggewaards,
 tot aan 't geschut toe, dat schandelyk ver-
 laaten werdt. Groot was toen het verlies aan
 onze zyde; dat des vyands niet boven zes-
 honderd man. Verdugo legerde zig, daar-
 na, te Visvliet en te Grypskerke, van waar
 hy de schans te Nieuwerzyl benaauwde.
 Doch het openen der sluizen en het doorstee-
 ken van eenen dyk noodzaakte hem, op te
 bree-

(w) BON XVI. *Doek*, bl. 41 [285], 42 [286].

FILIPS III. breeken. Nieuwerzyl werdt, naderhand, 1581. nog beter versterkt: ook Dokkum, Slooten en Staveren. De Kuinder, de Lemmer en Blokzyl werden voorzien van voorraad (x). De Staaten der nader Vereeniging voorzagen, dat zy, met het aanstaande voorjaar, in deezen oord, eenen harden aanstoot te wagten zouden hebben, tegen welken zy zig, derhalve, uit al hun vermogen, wapenden.

(x) R. FRESINGA Memor. bl. 478, 483, 484.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

AGTENTWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Koning Filips wordt vervallen verklaard van zyn Regt op de Nederlanden. Plakaat hierop wordt niet overal afgekondigd.* II. *Onderhandeling met den Hertoge van Anjou.* III. *Voorwaarden, waarop hy tot Vorst wordt aangenomen. Handel met den Koning van Frankryk.* IV. *Opregting van eenen algemeenen Landraad. De Aartshertog Matthias vertrekt.* V. *Anjou ontzet Kameryk. Veroverft Chateau in Cambresis. Parma wint Doornik.* VI. *Aanslag op Bergen op Zoom. Aanslagen der Staatfchen op Borbourg, Grevelingen en Oudenaarden. Oranjes verfpieder in Spanje gestraft.* VII. *Huwelykshandeling tuffchen den Hertoge van Anjou en de Koninginne van Engeland afgebroken.* VIII. *Oranje klaagt over de Staaten. Anjou, door Brabant, Gelder, de Ommelanden en Vlaanderen, ingehuldigd. Holland, Zeeland en Utrecht wyzen't af.* IX. *Nader raadpleegingen op de opdracht der Hooge Overheid van Holland en Zeeland aan den Prinfe van Oranje. 's Prinsen inzigten op den handel met Anjou.* X. *Men draagt Oranje, byna op den*

voorigen voet, de Hooge Overheid van Holland op. Schutteryen en gilden van 't raadpleegen over zaaken van Regeeringe uitgevoeten. In Zeeland en in 't Stigt, hapert de opdracht der Hooge Overheid. XI. Jan Fauregui schiet den Prins door 't hoofd. Ontdekking en straf zyner medestad dero. De Prins geneest. XII. Dood zyner Gemalinne. Holland en Zeeland overeren Anjou, met beding van ongeboudenis. 't Stigt blyft weigerig. Verschil aldaar over 't stemmen der Geestelykheid. XIII. Men opent Anjou den staat des Lands. XIV. Hooge Raad in Holland opgerigt. De Roomschegezinden te Antwerpen verwerven eenige vryheid. XV. Lens gewonnen en verlooren. Parma wint Oudenaarden. Aalst en Tienen gewonnen, door de Staatschen. Lier verraaden XVI. De Waljsche gewesten verzoeken, dat het uitheemsch Krygsvolk wederkeere. Gevegt onder Gend. Megen verlooren. XVII. Aanslag op 't leeven van Anjou en Oranje ontdekt. XVIII. Oorlog in Portugal. XIX. Aanslag op Enkhuizen. XX. Lochem belegerd door Verdugo. Door Hobcnlo ontzet. Verscheiden Plaatsen gewonnen en verlooren. XXI. Nieuwe syl, door Paus Gregorius den XIII. ingevoerd. Eindhoven en Helmond gewonnen. XXII. Anjou legt toe, op het bemagtigen van eenige voornaame Steden. Wat by hiermede voorhadt. XXIII. Fransche Furie te Antwerpen. XXIV. Anjou verschoont zig en beschuldigt de Staaten. Hy handelt met Parma. 't Hertogdom Brabant wordt Oranje aangehouden. XXV. Verdrag, by voorraad, met Anjou. XXVI. Parma wint Eindhoven. Biron Vierzele en Wouw. Gevegt by Steenberg. Turnhout,

bout. Hoogstraaten, Loenbout, Dieft, Westerlo, Duinkerken, Nieuwpoort, Veurne, Dermuide, S. Wynoksbergen en Sas van Gend verlooren. Axel, Hulst, Rupelmonde en Aalst verraaden. Steenbergen gewonnen. XXVII. Tassis overrompelt Zutfen. Kornelis de Hooge, zig uitgeevende voor Bastard van Keizer Karel, ontbald. XXVIII. Twist in Friesland. Graaf Willem Lodewyk wordt 'er Stadhouder. Moeite te Utrecht. XXIX. Vierde Huwelyk des Prins van Oranje. Vervolg der handeling met Anjou. Hy sterft. XXX. Dagvaart te Middelburg. Graaf Willem van den Berg valt af. Adolf, Graaf van Nieuwenaar en Meurs, wordt Stadhouder van Gelderland. XXXI. Opfchudding te Gend. Brugge en Tperen gaan tot 's Konings zyde over. Aanslag op Lier. Geboorte van Fredrik Henrik. XXXII. Handel over de opdracht der Graaflykheid van Holland en Zeeland aan den Prinse van Oranje. XXXIII. Verscheiden' aanslagen op 's Prinsen leeven. Hy wordt, te Delft, doorschooten. XXXIV. Zyne begraafenis, gedaante, aart, gemaalinnen en kinderen.

Rie gewigtige zaaken, van wel- 1581.
ken wy nog niet of naauwlyks ^{1.}
gewaagd hebben, hadden, sedert Koning
eenigen tyd, 's Lands hooge Ver- Filips
gaderingen bezig gehouden; het wordt
afzweeren van Koning Filips, het aannee- van het
men des Hertogs van Anjou, in zyne stede, regt op
en het opdraagen der hooge Overheid en de Ver-
eenigde Graaflykheid van Holland en Zeeland aan Neder-
den Prinse van Oranje. 't Verhaal van 't ge- landen
ne 'er, op deeze drie voornaame punten, ge- vervallen
ge- ver-

1581. handeld en beslooten is zal de hoofdstof van dit Boek uitmaaken.

Wy hebben, te vooren, gezien (a), dat men, in Holland, reeds voor eenige jaaren, geraadpleegd, hadt, over het verlaaten van den naam des Konings; en te gelyk, dat eenige Hollandsche en de meeste Zeeuwsche Steden nog niet hadden kunnen besluiten, tot het doen van deezen stap. Ook werdt 'er, van 's Prinsfen zyde, niet sterk op gedrongen, zo lang zulke voornaame Steden als Haarlem en Amsterdam nog niet met de overige Leden van Holland vereenigd waren. Doch toen dit geschied, en de Regeering in deeze twee Steden veranderd was, werdt dit gewigtig punt, op nieuws, ter Dagvaart overwoogen (b). In Louwmaand des jaars 1580, sloeg men voor, om 's Konings naam niet meer te gebruiken; maar voortaan regt te doen, van wege zyne Doorlugtigheid en de Staaten, uit den naam van de Graaflykheid en hooge Overheid van Holland (c): waartoe, op den agtentwintigsten van Lentemaand, eenpaariglyk, beslooten werdt (d). Doch alzo men hoopte dat de nader Vereenigde Gewesten of de Vergadering der algemeene Staaten tot diergelyk een besluit komen zouden, stelde men de uitvoering van het zelve nog eenigen tyd uit (e). Ook werdt 'er,

(a) XXV. Boek, bl. 79.

(b) XXVII. Boek, bl. 303.

(c) Resol. Holl. 25 Januarij. 1580. bl. 13. BOR XV. Boek, bl. 197 [181].

(d) Resol. Holl. 28 Maart 1580. bl. 44. BOR Auth. Stuk. II. Deel, bl. 15.

(e) Resol. Holl. 19 April 1581. bl. 155.

'er, in Bloei maand dezes jaars 1581, ter algemeene Staatsvergaderinge, overwoogen, of men den Koning van Spanje niet voor vyand behoorde te verklaaren. Doch Brabant en Holland zelf oordeelden toen, dat men, voor dat de Hertog van Anjou hier te lande gekomen zou zyn, zo verre niet gaan moest (f). Nogtans verliepen 'er maar weinige dagen, of Holland besloot, op de Vergadering der Vereenigde Staaten, te Amsterdam, nevens de andere Gewesten, het afzweeren des Konings te helpen vorderen (g). In Hooimaand, werdt, hiertoe, door de algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden, in den Haage, beslooten, en 't Plakaat, op den zesentwintigsten, gedagtekend. In de Inleiding, werdt gezeid „ dat het volk niet om den Vorst, maar de Vorst om het volk geschaapen was, dat een Vorst, zyne onderzaaten handelende als slaaven, voor eenen dwingeland waste houden, en vryelyk verstooten worden mogt, vooral, by wettig-besluit der Staaten van den Lande, en wanneer deezen geen ander middel overfchoot, om hunne vryheid te bewaaren. Dat zulks, inzonderheid, stand moest grypen in de Nederlanden, daar de Vorst gehouden was, naar bezwooren' voorwaarden, te regeeren, of de heerschappy verbeurde.” Hierop volgde eene vertoonning van 's Konings wangedrag en van de wreedheid der Spanjaarden, strekkende ten

1581.

Inhoud
van het
Plakaat,
hierop
gemaakt.

(f) Resol. Holl. 6, 7 Juny, 1581. bl. 250, 252.

(g) Resol. Holl. 14 Juny 1581. bl. 278.

1581.

* *ipso ju-
ra.*

ten bewyze van 't schenden van 's Lands voor-
 regten: waarna, eindelyk, de Koning van
 Spanje, * van regtswege, vervallen verklaard
 werdt van alle aanspraak op de Regeering:
 voorts werden alle Leenmannen, Regters,
 Amptenaars en andere ingezetenen van den
 eed, hem gedaan, ontslaagen. Ook beval
 men, zynen naam en zegel niet meer te ge-
 bruiken; zullende „ men zig, in Holland
 „ en Zeeland, bedienen van den naam van
 „ den Prinse en van de Staaten dier twee
 „ Landschappen: in de Landen, die met den
 „ Hertoge van Anjou gehandeld hadden,
 „ zou men zynen naam en dien des Land-
 „ raads, of zo lang deeze nog niet in dienst
 „ getreden was, dien der algemeene Staaten
 „ gebruiken. Ook zou, in gemeene zaa-
 „ ken, het zegel der algemeene Staaten, in
 „ byzonderen, dat van elk Landschap ge-
 „ bezigd worden. 's Konings naam en wapens
 „ zouden ook van de munte blyven: en al-
 „ le Amptenaars moesten, aan de byzonde-
 „ re Staaten, onder welken zy stonden, of
 „ aan derzelve Gemagtigden zweeren, den
 „ algemeenen Staaten, tegen den Koning
 „ van Spanje en deszelfs aanhang, getrouw
 „ te zullen zyn (b).” De Vergadering der
 Vereenigde Staaten, in welke dit gewigtig
 Besluit genomen was, bestondt thans uit
 Gemagtigden van Brabant, Gelderland met
 Zutfen, Vlaanderen, Holland, Zeeland,
 Utrecht, Friesland, Overijssel en Meche-
 len

(b) Groot-Plakaatb. I. Deel 2 kol. 25. BOEK XVI. Back, bl.
 35 [276].

len (i). Hiermede, hadt het grootewerk van 't verlaaten des Konings van Spanje, welk ^{1581.} het aanneemen van eenen nieuwen Vorst, ^{t Plakaat} wordt noodzaaklyk, voorgaan moest, zyn beslag, ^{niet over-} zo ver het, ter algemeene Staatsvergade- ^{al afge-} ringe der Vereenigde Landen, kon afgedaan ^{kondigd.} worden. Doch 't Plakaat werd niet overal afgekondigd: ook maakten sommigen zwaarigheid, in het doen van den nieuwen eed. Te Middelburg weigerde men, onder ande- ^{Onder} ren, het Plakaat te laten aanslaan. Niet, ^{anderen} egter, om dat deeze Stad thans nog naar ^{te Mid-} Spanje helde; maar om dat zy zig, door de ^{delburg} Steden Vlissingen, Veere en Arnemuiden, ^{niet, en} merkelyk verkort hielt te zyn, in haare ^{om wat} voorregten: tot bescherming van welken, ^{reden.} dé oorlog tegen Spanje begonnen was. Onder anderen, klaagde zy, omtrent deezen tyd, dat men haar regt van Ambagtsheerlykheid op Arnemuiden, Nieuwerkerke, Oosthoek, Mortiere, Welsing, Oosterfouburg en Kleverskerke, sedert eenigen tyd, betwistte, terwyl men haar alleen belast liet met de Renten, waarvoor deeze Plaatsen, of eenigen derzelven verbonden waren. Zy hadt deeze klagten, reeds voor eenige jaaren, gedaan aan den Prinse; die de zaak in handen der Gekommitteerde Raaden gesteld hadt, om hem te dienen van berigt. Doch hier was zy blyven hangen: en nu weigerden die van Middelburg het Plakaat af te kondigen en den nieuwen eed te doen, voordat hunne

(i) Leeven van Willem I. III. Deel, bl. 459.

1581. ne bezwaarniffen zouden afgedaan zyn (k).

Te Enkhuizen, maakt men zwaarigheid in den nieuwen eed. Fokko Ralda sterft onder 't afleggen van denzelfven. Een Predikant vaart 'er tegen uit.

Maar de zaaken stonden 'er thans niet naar, om hun hierin te believen: waaruit volgde, dat de afkondiging van 't Plakaat daar ter Stede agterbleef (l); en de nieuwe eed ook, zo ik meen, door niemant aldaar, gedaan werd. Te Enkhuizen, maakten de Schepenen ook, in 't eerst, eenige zwaarigheid in 't doen van den eed. Doch de Staaten deden een Vertoog van Regten opstellen, tot verdediging van hun gedrag, waarmede de Schepenen zig schynen voldaan gehouden te hebben (m). Fokko Ralda, Raadsheer des Hofs van Friesland, kreeg, terwyl men hem den nieuwen eed voorhieldt, eene be-roerte op 't lyf, waaraan hy, terstond, overleedt (n). Michiel Rudze, Lutherfch Predikant te Woerden, voer zo vinnig uit van den predikstoel, en in zeker gedrukt gefchrift, tegen het afzweeren des Konings van Spanje, dat de Staaten van Holland hem, eindelyk, de Stad ontzeggen moesten (o). Zy hadden reeds beflooten, de Amptenaars, die den eed weigerden, te verlaten van hunne Ampten, en den Ambagtsheeren, in het zelfde geval, te verbieden, eenige Schouten, Schepenen of andere bedienden van 't Geregt, binnen hunne Ambagtsheerlykheden, aan

te

(k) Regift. ten Raede van Middelh. van 21. Septemb. 22. Oct. 4. Dec. 1581. Remonstr. van Middelh. aan zyne Princ. Excell. M. S.

(l) Leeven van Willem I. III. Deel, bl. 493.

(m) Refol. Holl. 22. Jaanar. 1582. bl. 21.

(n) BON XVI. Boek, bl. 47 [292].

(o) Refol. Holl. 15. Febr. 10, 14. Maars 1582. bl. 66, 100, 105. BON XVI. Boek, bl. 40 [282].

te stellen (p): welk besluit te wege bragt, 1581.
 dat de eed, door de meesten, zonder tegen-
 spraak, gedaan werdt. Buitens Lands werdt,
 nogtans, het verstootten des Konings, door
 veelen, veroordeeld (q). De Prins maakte
 'er zig gehaat door, by verscheiden' Vorsten,
 die waanden wankeler te zitten, als de on-
 derzaaten immer regt krygen konden, om hen
 van den troon te stooten; zonder dat zy bedag-
 ten, dat dit regt geene plaats hadt omtrent
 Vorsten, die wel regeerden; maar alleen om-
 trent zulken, die 't Verbond verbraken,
 welk zy met de onderzaaten gemaakt had-
 den (r). Ondertusschen, vonden de Staaten
 van Holland geraaden, hun gedrag; in 't
 verlaaten des Konings, en 't gene 'er op ge-
 volgd was gehouden, door byzondere Ge-
 magtigden, op den Ryksdag te Augsburg,
 te doen verdedigen (s).

't Verlaaten van Filips, wiens wapens en II.
 beeldtenissen, alomme, verbroken werden. ^{Onder-}
 (t), baande den weg tot het aanneemen ^{hande-}
 van den Hertoge van Anjou, waarover men, ^{ling met}
 al in 't jaar 1579, hadt beginnen te hande- ^{den Her-}
 len. Men vervolgde deezen handel met meer ^{toge van}
 ernst, na 't vrugteloos afloopen der samen-
 komst te Keulen, vooral ter Staatsvergade-
 ringe te Antwerpen, daar men, voorziende,
 dat een verweerende oorlog, dien men thans
 alleen zou kunnen voeren, van langen duur
 zou zyn, sterk dreef, dat men eenen magti-
 gen

(p) Resol. Holl. 13 Sept. 1581, bl. 485.

(q) THUANUS *Libr.* LXXIV. p. 513. E.

(r) REYD III. *Boek*, bl. 50.

(s) BOR XVII. *Boek*, bl. 24 [124].

(t) STRADA *Dec.* II. *Libr.* IV. p. 180.

1581. gen Vorst behoorde in te haalen: en niemand anders dan Anjou, die, hier te lande, sloten noch vestingen bezat, den Onroomschen niet ongunstig, en met de magt zyns Broeders gesterkt was. Men begon dan, in Bloei maand des jaars 1580, wederom, met den Hertoge, in onderhandeling te treden, zonder zig, aan 's Keizers vermaaningen ten tegendeele, eenigszins, te bekreunen (u). De Aartshertog Matthias deedt den Staaten, in Hooimaand daaraanvolgende, een Vertoog, strekkende om te doen zien, dat hy begreepen hadt, werwaards men 't roer gewend hieldt. Doch de zwakheid zyns vermogens kennende, durfde hy zig niet verzetten tegen de Staaten. Alleenlyk, verzogt hy, dat men de diensten, door hem en zyn Huis, aan de Landen beweezen, in gedagten wilde houden, en hem, rondelyk, verklaaren, wat men met hem en de zynen voorhadt. De Staaten, begaan met den armen Vorst, beloofden hem betaaling zyner wedde, zo dra de staat hunner geldmiddelen zulks gehengen zou, hem voorts hoop geevende op de inkomsten des Aartsbisdoms van Utrecht, en den handel met Anjou verschoonende, met den uitersten nood, waartoe zy gebragt waren. Eindelijk, beloofden zy, by het Verdrag, met den Hertoge te sluiten, zyner Hoogheid allen redelyk genoeg te zullen verzorgen (v). In Oogstmaand, werden Aldegonde en nog zes anderen, door de Gemagtigden van Brabant,

(u) BOR XV. *Boek*, bl. 206, 207 [194, 196].

(v) BOR XV. *Boek*, bl. 219 [212].

bant, Vlaanderen, Holland, Zeeland, Mechelen, Friesland en de Groninger Ommelanden naar Frankryk gezonden. Gelderland, Doornik en het Doornikſche, Utrecht en Overyſſel waren nog tot geen beſluit gekomen. Zelfs hadden die van Brabant, by 't Berigtschrift der Gezanten, doen ſtellen, dat zy het verdrag met den Hertoge niet zouden hebben te voltrekken, zonder hun nog eerſt eens kennis te geeven. De onderhandelingen werden, ſedert, te Plesſis, een half uurtje van Tours, aangevangen, op den twaalfden van Herſtmaand des jaars 1580 (w).

1581.

De Staatſche Gezanten vertoonden den Overhertoge en zynen Raad de voorwaarden, weeging op welken zy hem, tot Vorſt en Heer, wil-der voorwaarden ontvangen. Zy werden, punt voor punt, zyner inhoudt onderzocht. Doch de Franſchen ſtieten zig huldinge aan 't woord *ontvangen*, als of 'er uit volgde, dat de Hertog de Staaten eerſt aangezocht hadt. Men veranderde dit woord dan. Voorts, begeerden de Franſchen, dat men 't woord *Souverain* by 't woord *Heer* voegen zou; doch hiertoe konden de Staatſchen niet verſtaan. Dit woord was, zeidenze, dubbelzinnig: 't betekende *eerſten* of *opperſten*, en ook *eenen*, die *onbepaalde magt heeft*, in welken laaſten zin, het ligtelyk opgevat worden, en argwaan verwekken zou, onder volken, gewoon, naar hunne wetten en voorregten, geregeerd te worden. Dit woord bleef dan agter. Meer geſchils viel 'er, over de uitſluiting der Dogteren van 't Regt der opvolginge,

ge,

1581. ge, en over de vryheid, die de Staaten aan zig behouden wilden, om, uit 's Hertogs na te latene Zoonen, eenen, naar hun welgevallen, te kiezen tot zynen opvolger. Doch de Staatschen lieten niets van deeze punten vallen. Zy stonden wel toe, dat vrouwen 't Land beheerscht hadden, toen al haar gebied binnens Lands bepaald was, en zy niet trouwen konden, dan met goedvinden der Staaten. Doch vrouwen, die ook gebied buitens Lands hadden, zouden nadeelige Huwelyken voor den Staat kunnen doen: gelyk uit de vermaagschapping met Spanje gebleeken was. Ook zou de oudste Zoon zyner Hoogheid Koning van Frankryk kunnen worden, wanneer de Nederlanden zyn byzyn zouden moeten missen, 't welk redens genoeg was, om een' jonger' Zoon te verkiezen. Over de Voogdyschap des Vorsten, en over de Regeering des Lands, geduurende's Vorsten minderjaargheid, viel insgelyk twist. De Regeering werdt, in dit geval, ge-laaten aan de Staaten. Doch voor de opvoeding van den Vorst, moest de voorzaat, eer hy overleedt, met goedvinden der Staaten, en volgens 't oud gebruik, zorg draagen. Over 't handhaaven der voorregten, was weinig te zeggen. Eenigen uit den Raad scheenen zig aan de onbepaaldheid der uitdrukkingen te stooten, willende dezelve, met een *zo veel als naar regt betaamde*, of iets diergelyks, bepaald hebben. Doch de Hertog verklaarde, met luider stemme, *dat hy alle 's Lands Voorregten, zonder bepaaling, wilde onderhouden en doen onderhouden.* De Utrecht-

rechtſche Vereeniging, die hy niet gezien hadt, begeerde hy egter niet te bevestigen, dan voor zo ver zy het tegenwoordig Verdrag niet benadeelde. Voorts, vorderden de Staatschen, dat de Hertog geene anderen dan Inboorlingen tot zyne Raaden zou kiezen; waartegen lang getwift werdt, tot dat de Staatschen, eindelyk, toestonden, dat 'er een of twee Franschen, aangenaam den Staaten, in den Raad van Staate, zitten mogten. Over het stellen der Amptenaaren van 's Vorsten Huis, welker voornaamsten, naar 't gevoelen der Staatschen, insgelyks, inboorlingen zyn moesten, werdt ook sterk gestribbeld. 's Hertogs Edelen dreeven, terwyl de Gezanten eens buiten stonden, dat men hun den weg tot alle bevordering afsneedt. Doch de Hertog zelf vondt goed, den Staatschen, ook hierin, onder zeker voorbeding, te wille te zyn. Daarna, twiftte men over de hulp, die de Landen van den Koning te wagten zouden hebben, welke de Staaten vast en duidelyk beloofd hebben wíden. Doch Anjou hieldt staande, dat zulks den Koning niet te vergen ware; zo dat men, hierin, den Hertoge te gemoet komen moest. Geen punt nogtans was 'er, welk heviger stryd veroorzaakte, dan het *zesentwintigste*, welk de Staaten van eed en gehoorzaamheid ontsloeg, in geval de Hertog, of zyne nazaten, dit Verdrag, in eenigen zyner punten, overtraden. De Franschen vertoonden, dat deeze voorwaarde gemaatigd diende, alzo zy de Staaten tot Regters schein te maaken, over 't onderhouden des Verdrags, 't welk

1587.

1581.

hun ongeraaden dagt, onaangezien de Hertog voorhadt, gelyk waar was, het zelve, in alle zyne deelen, volkomenlyk te onderhouden. De Staatschen antwoordden, dat hunne voorige Landsheeren geene zwaarigheid gemaakt hadden, om zig nog enger te laten beperken, geruſt op de trouwe en gehoorzaamheid der Nederlanderen, welken zy, met wydluſtige getuigeniſſen, poogden te bewyzen. Doch de President *la Regnie* bragt hiertegen verſcheiden' voorbeelden by van oproerigheid en muitery, in Vlaanderen en elders, en dreef, dat men, by 't punt in geſchil, deeze bepaaling voegen moest, *als den Landen blyken zal, dat dit Verdrag gebroken zy.* En als de Staatschen hiertoe niet verſtaan konden, zig beroepende op hunnen uitdrukelyken laſt, om, in zulk een teder punt, niéts toe te geeven, hieldt hy ſterk aan, dat men 'er, ten minſten, byvoegde, *naar de oude voorregten.* Dan eerſt, meende hy, zou men den Koning dit punt ſmaakelyk kunnen maaken, die anders oordeelen zou, dat men den ſpot dreef met zynen Broeder, en hem, na dat men zig, van zyne magt, tegen de Spanjaards, naar genoegen, bediend zou hebben, onder voorwendfel van het ſchenden deezes Verdrags, dagt te loozen. Doch de Staatschen bleeven onverzetlyk, zo dat de Hertog dit punt, zo als 't lag, verzwelgen moest. Voorts, was 'er ook eenig geſchil over 's Hertogs inkomſten; over de Vergaderingen der Staaten; over 't verblyf des Hertogs in de Nederlanden; over eene begrooting van de laſten des oorlogs, door de
Staa-

Staatē te draagen; over de orde, in overwonnen' Plaatsen te stellen, door den Hertogē, met goedvinden der Staatē; over 't 1581. vergenoegen van den Aartshertogē Matthias; en over eenige punten van minder belang: Doch wegens deezen allen, verstondt men elkanderen ligtelyk. De geheele handeling liep, binnen weinig dagen, af (x). En op den negentienden van Herfstmaand des jaars 1580, tekenden de Hertogē de Staatsche Gezantē het geslōoten Verdrag, welk van deezen inhoud was:

- „ 1. De Staatē kiezen en beroepen den Hertog van Anjou, tot Vorst der Nederlanden, op zulke titels, en met zulke hoogheden, als de voorige Landsheeren gehad hebben, mids de gemaakte verbindingen met den Keizer, Frankryk, Engeland, Deenemarke en anderen, zo ver zy niet nadeelig zyn aan dit Verdrag, in hun geheel blyven. 2. 's Hertogs wettige mannelyke erfgenaamen zullen hem opvolgen, mids de Staatē de keuze van eenen derzelven aan zig behouden. 3. In geval van minderjaarigheid des Nazaats, houden de Staatē de Regeering aan zig: ook de Voogdyschap over den minderjaarigen; tot zyne volle twintig jaaren toe: ten ware de Hertog, of zyne erven daarin anders voorzien hadden, by goëddunken der Staatē; die ook, by ontbrek van den Hertog en zyne erven, eenen anderen Heer

(x) Extr. uit het Rapott der Ambass. M. S. HOOFD XVII. Boek, bl. 745 enz. BOEK XV. Boek, bl. 227 [124].

1581. „ Heer zullen mogen kiezen. 4. Zyne Hoog-
 „ heid wordt in 't bezit gesteld van 's Lands
 „ Domeinen, die men vryen zal van per-
 „ soonlyke schulden; mids hyze doe bedie-
 „ dienen door inboorlingen: en ingevalze
 „ niet mogten toereiken tot zyne hofhou-
 „ ding, zullen de Staaten hem, daarenbo-
 „ ven, allen redelyk genoegengeeven. 5. De
 „ Hertog zal alle vryheden en voorregten
 „ handhaaven, ook de Utrechtsche Veree-
 „ niging, zo ver zy dit Verdrag niet bena-
 „ deele, en, 6. alles, wat door den Aarts-
 „ hertoge Matthias, en door de *algemeene*
 „ en byzondere Staaten, geslooten en ge-
 „ keurd is. 7. Eens 's jaars, ten minsten, zal
 „ hy de algemeene Staaten byeen roepen,
 „ om orde te stellen op 's Lands welvaart,
 „ zullende de Staaten, daarenboven, zo dik-
 „ wils als zy goedvinden, mogen samenko-
 „ men, volgens de oude voorregten. 8. Zy-
 „ ne Hoogheid zal zyne woonstede houden
 „ in de Nederlanden, en, by nood, vertrek-
 „ kende, eenen Landzaat in zyne stede stel-
 „ len, op bewilling der Staaten. 9. De
 „ Raadsluiden van Staate, door den Hertog
 „ te gebruiken, zullen inboorlingen des
 „ Landszyn moeten, een of twee Franschen,
 „ den Staaten aangenaam, uitgezonderd. 10.
 „ De Hertog, in de Nederlanden zynde, zal
 „ de voornaamste Ampten van zyn Huis aan
 „ inboorlingen geeven, en tot zyne edellui-
 „ den meest Nederlanders kiezen. 11. Tot
 „ Stadhouders en andere voornaame Amp-
 „ ten in de Landschappen zullen de Land-
 „ schappen drie Persoonen noemen, uit wel-
 „ ken

„ ken de Hertog de verkiezing doen zal. 12. 1581.
 „ Hy zal de Geloofsvrede en den Godsdienst
 „ onderhouden in den tegenwoordigen staat.
 „ 13. Holland en Zeeland zullen, *in 't stuk*
 „ *van den Godsdienst en anderszins*, blyven,
 „ gelyk zy tegenwoordig zyn; doch in 't stuk
 „ der munte, oorloge, fchatting, voorreg-
 „ ten tuffchen Landen en Steden, zullen zy
 „ zig onderwerpen aan zyne Hoogheid en
 „ de algemeene Staaten, naar 't luiden der
 „ verdragen, gemaakt of nog te maaken,
 „ by gemeen goeddunken der algemeene
 „ Staaten, volgens de oude gewoonten en
 „ vóórregten. 14. De Hertog zal niet ge-
 „ hengen, dat iemant, in of buiten zyn huis,
 „ om den Godsdienst, onderzocht of gemoeid
 „ worde. 15. Ook zal hy bevorderen, dat
 „ de Koning van Frankryk den Staaten by-
 „ sta tegen den Koning van Spanje, en an-
 „ dere hunne vyanden. 16. En na dat hy in
 „ 't bezit der Landen gesteld zal zyn, zal hy
 „ te wege brengen, dat Frankryk en hy,
 „ met gemeen beraad, oorloogen, tegen de
 „ aanvallers van dat Ryk, of van deeze Lan-
 „ den; welken nogtans der Kroone van Frank-
 „ ryk nimmer zullen worden ingelyfd. 17.
 „ Men zal Engeland, Deenemarke, Portu-
 „ gal, Zweeden, Schotland, Navarre, de
 „ Duitfche Vorften, de Hanze-Steden en
 „ anderen aanzoeken, tot een nieuw of
 „ naauwer Verbond met de Nederlanden.
 „ 18. De Hertog zal den kryg voeren met
 „ zyne eigen' of zyns broeders middelen,
 „ waarby de Staaten vierentwintig tonnen
 „ fchats, jaarlyks, voegen zullen, uit wel-

1581. „ ke fomme, de noodige bezettingen en 't
 „ Krygsvolk van 't Land, in de eerste plaat-
 „ se, zullen moeten betaald worden. 19. Zy-
 „ ne Hoogheid zal een Legerhoofd aanstel-
 „ len, by believen der Staaten, en eenen
 „ Overste over de Fransche troepen, naar
 „ hun genoegen. 20. Hy zal geene Plaatsen
 „ met Franschen bezetten, buiten verlof der
 „ Staaten des Landschaps: de inboorlingen
 „ zal hy leggen, by goeddunken des Raads
 „ van Staate. 21. De byzondere Staaten
 „ zullen bekwaame Plaatsen schikken, tot
 „ verversching en winterlegering des volks
 „ van oorloge. 22. De uitheemsche Krygs-
 „ luiden, Franschen zo wel als anderen, zul-
 „ len 't Land ruimen moeten, zo dra de al-
 „ gemeene Staaten zulks op zyne Hoogheid
 „ begeeren. 23. De Hertog zal geen Ver-
 „ drag met den Koning van Spanje aangaan,
 „ dan by bewilliging der Landen, die hem
 „ hebben aangenomen: ook met geene an-
 „ dere Mogendheden, ten nadeele van den
 „ Lande of van dit Verdrag; 24. tot welk
 „ men egter de afgeweeken' Nederlanden
 „ zal ontvangen, 25. zullende den Hertoge,
 „ met zulke Plaatsen, die, in of buiten de
 „ Nederlanden, met geweld, veroverd mog-
 „ ten worden, handelen moeten, by goed-
 „ dunken der Staaten. 26. De Hertog en
 „ zyne nazaaten zullen den eed op dit
 „ Verdrag moeten doen aan de algemeene
 „ Staaten, en aan de Staaten van elk Land-
 „ schap: en zo hy, of zyne nazaaten het zel-
 „ ve te buiten gaan, zullen de Staaten, met
 „ „ der

„ der daad, ontslaagen zyn van alle gehoor- 1581.
 „ zaamheid, eed en getrouwigheid : en ee-
 „ nen anderen Vorst mogen aanneemen, of
 „ zulks in hunne zaaken voorzien, als zy, als
 „ dan, zullen geraaden vinden. 27. Eindelyk,
 „ zullen de Hertog en de Landen een mid-
 „ del beraamen, om den Aartshertoge Mat-
 „ thias, die, herwaards geroepen zynde, zig
 „ getrouwelyk van zyne beloften gekweeten
 „ heeft, genoeg te geeven.”

Onder deeze punten was gesteld, dat zy
 waren ingewilligd, met beding, dat de Her-
 tog schrift „ zou verwerven van zynen
 „ Broeder, waarby verklaard werdt, dat
 „ het *vyftiende* en *zesfiende* Lid van dit Ver-
 „ drag, van zynen kant, stondt te worden
 „ naargekomen: waarna men 't Verdrag,
 „ zonder verandering, opmaaken en verly-
 „ den zou. Ook behieldt zyne Hoogheid
 „ het regt aan zig, om, in persoon; ter Ver-
 „ gadering der Staaten, het *tweede*, *derde*,
 „ *negende* en *agttiende* punt van 't Verdrag in
 „ nader beraad te leggen, mids het aan de
 „ Staaten stonde, daarop, zulke orde te stel-
 „ len, als zy goeddagten. Nog verklaarde
 „ hy, dat men 't *zesde* punt hadt laten door-
 „ gaan, op de verzekering der gezanten,
 „ dat 'er niets van belang verordend of ver-
 „ leend ware, en dat men, op het *tiende*, na-
 „ der aanwyzing doen zou, wie voor de
 „ voornaamste Amptenaars te houden wa-
 „ ren. Eindelyk, dat de Staaten, onder 't *vyf-*
 „ *entwintigste* punt, niet begrepen, 't gene 't
 „ Regt des Oorlogs aanging, welk zy den

1581. „ Hertoge en zynen Krygsraad geheellyk o-
„ verlieten (y).”

Handel
met den
Koning
van
Frank-
ryk.

't Verdrag, wederzyds, getekend zynde, was het eerste werk des Hertogs, zynen Broeder de gevorderde verklaring af te ver- gen. De Koning beloofde, terstond, mon- deling, en daarna, by eenen Brief aan den Hertoge, getekend den zesentwintigsten van Wintermaand, dat hy hem en de Nederlan- den helpen zou, zo dra de inwendige beroer- ten in Frankryk gestild zouden zyn. Doch de Staatschen waren, met deeze onbepaalde verklaring, niet te vrede. Zy bewoogen dan Anjou, die zig, midlerwyl, naar Bour- deaux begeven hadt, ter bevordering der rus- te des Ryks, tot het verleenen van een hand- schrift, waarby hy beloofde, voor 't einde van Grasmaand naastkomende, in de Ne- derlanden te zullen zyn, met zyn eigen Le- ger en de hulpbenden zyns broeders, wien hy, tot het geeven van breeder verklaring op het vyftiende en zestiende punt van 't Verdrag van Plesfis te Tours, zou tragten te beweegen. De Gezanten, geenen kans ziende om meer te verkrygen, en vreezende den Koning, door meer aanhoudens, te zul- len vertoornen, stelden 't Verdrag in 't net, waarop het te Bourdeaux, den drie-entwin- tigsten van Louwmaand des jaars 1581, van wederzyde, plegtiglyk, bezwooren werdt. Te vooren, op den dertigsten van Winter- maand, hadden de Staaten der Vereenigde Ne-

(y) BOEK XVII. *Beek*, bl. 11 [307]. Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, bl. 66.

Nederlanden, te Delft vergaderd, 't Verdrag reeds goedgekeurd, en hunne gezanten gemagtigd, tot het doen en ontvangen van den plegtigen eed (z): waarmede dit groote werk volkomen in banden gelegd was. 1581.

Doch terwyl men nog met Anjou handelde, waren de algemeene Staaten in overweeging geweest, om eenen Landraad, of Raad van Staate op te regten, die, nevens den Hertoge, regeeren zou. Men hadt, over dit stuk, reeds op 't einde des jaars 1579, beginnen te raadpleegen (a). Doch men was, het gantsche volgende jaar, tot geen besluit gekomen. Na 't sluiten van 't Verdrag met den Hertoge van Anjou, werdt 'er, met nieuwen ernst, aan gearbeid. Men hielt het noodzaaklyk, dat de Landraad werdt opge-regt, eer de Hertog herwaards kwame, op dat men hem, in het kiezen der Leden, en in het stellen van 't Berigtschrift, niet zou behoeven te kennen. Te Delft, werdt 'er dan de laatste hand aan gelegd. Het Berigtschrift, welk, op den dertienden van Louwmaand, vastgesteld werdt, begreep agttien punten, die op deezen zin liepen. „ De Landraad zou bestaan uit eenendertig inboorlingen, te kiezen en te betalen, vier door Brabant, vier door Gelderland met Zutfen, vyf door Vlaanderen, vier door Holland, drie door Zeeland, twee door Doornik en het Doorniksche, drie door 't Land van Utrecht, twee door Mechelen

IV.
Opreg-
ting van
eenen al-
gemeen-
nen
Land-
raad.

Inhoud
van het
Berigt-
schrift
voor
denzel-
ven.

„ met
(z) HOOFD XVII. Boek, bl. 758. XVIII. Boek, bl. 764. BOEK
XV. Boek, bl. 227. [224].
(a) BOEK XIV. Boek, bl. 175. [151].

1581. „ met Overyffel, twee door Friesland, en
 „ twee door de Groninger Ommelanden.
 „ Deze Raaden zouden, nevens de hooge
 „ Overheid, door de Staaten aan te stellen,
 „ zorg draagen voor alle voorkomende zaa-
 „ ken, met naame voor 't heffen van inge-
 „ willigde fchattingen, en 't betaalen der
 „ lasten van den oorlog, met het gene 'er aan
 „ vast was. Doch de burgerlyke Regeering
 „ en 't begeeven der Ampten, in Holland
 „ en Zeeland, zou blyven aan den Prinse van
 „ Oranje, onverkort het Verdrag met den
 „ Hertoge van Anjou, met opzigt op deeze
 „ twee gewesten, geslooten. Ook zou men,
 „ in dezelve, alleenlyk zo veel volks in be-
 „ zetting houden, als de Prins, by goeddun-
 „ ken der Hollandsche en Zeeuwsche Staa-
 „ ten, zou noodig oordeelen. De Landraad
 „ en de hooge Overheid zouden alle amp-
 „ ten, die ter begeevinge des Konings van
 „ Spanje en des algemeenen Landvoogds
 „ plagten te staan, vervullen, uit eene be-
 „ noeming, te doen door de Staaten derby-
 „ zondere gewesten. Ook zouden de Land-
 „ raad en hooge Overheid Krygsvolk afdan-
 „ ken of aanneemen mogen, mids niet hoo-
 „ ger gaande boven de ingewilligde midde-
 „ len, dan tot honderdduizend guldens eens,
 „ buiten verlof der Staaten. Doch de Land-
 „ raad zou geene magt hebben, om nieuwe
 „ lasten op te stellen, of 't Land onder eene
 „ uitheemsche Mogendheid te brengen, oor-
 „ log aan te vangen, of vrede te maaken,
 „ zonder bewilliging der Staaten, hierop
 „ wettelyk beschreeven. Ook moest de Raad,
 „ op

„ op 't stuk der munte, het goeddenken van 1581.
 „ elk Landschap hooren. Voorts hadden de
 „ Raadsluiden het handhaaven van 's Lands
 „ voorregten, by eede, te belooven. Het
 „ houden van byzonder verstand met eenige
 „ Landen, Steden of Persoonen, over de
 „ gemeene zaake; 't ontdekken van 's Lands
 „ geheimen, en 't ontvangen van geschenken,
 „ was hun uitdrukkelyk verboden.
 „ Alle zaaken moesten zy by stemminge afdoen,
 „ zonder dat de hooge Overheid eenigen hunner,
 „ tot agterraad, gebruiken mogt. Brieven,
 „ den staat des Lands raakende, moesten allen
 „ in den Raad vertoon en gelezen worden.
 „ Zaaken van groot gewigt moesten aldaar niet
 „ worden afgedaan, dan in 't byzyn van tien Leden;
 „ zeven van welken, uit byzondere gewesten,
 „ zyn moesten. Over minder gewigtige zaaken,
 „ moesten ten minsten zeven Leden zitten,
 „ vyf van verscheiden' gewesten, indien 'er
 „ zo veelen, ter plaatse daar de Raad zat,
 „ tegenwoordig waren. De Raad moest de
 „ vyanden des Vaderlands in regten doen
 „ vervolgen, en midlerwyl hunne goederen
 „ doen aantekenen, derzelve inkomsten
 „ bekeerende ten voordeele van 't gewest,
 „ daarze vielen. Tweemaal 's jaars, zouden
 „ de algemeene Staaten byeen komen, ter
 „ plaatse daar de Landraad dan zitting zou;
 „ doch hy en de Staaten van ieder Landschap
 „ zouden, daarenboven, vergaderen mogen,
 „ zo dikwils als 't hun goeddagt. Nogtans
 „ zou de Overheid en Landraad de algemeene
 „ Staaten, daarenboven,
 „ be

1581.

„ beschryven mogen, zo dikwils, als zy zulks
 „ dienftig oordeelden. De helft, of, als 't
 „ getal oneven was, de grootste helft der
 „ Landraaden van elk geweest zouden, jaar-
 „ lyks, behoudens hunne eere, tegen ande-
 „ ren, verwisseld worden, en ten minsten
 „ een jaar moeten stil zitten. Niemant zou,
 „ langer dan twee jaaren agtereen, mogen
 „ dienen. De Landraad zou zitten ter zul-
 „ ker stede, daar het de hooge Overheid
 „ dienftig vindt, vooral met opzigt op 't be-
 „ leid des oorlogs, mids dat, aan wat zyde
 „ der Maaze, de Overheid en Landraad zig
 „ bevinden mogten, agt of tien Raaden ge-
 „ magtigd zouden worden, om zig te ont-
 „ houden, ter anderer zyde dier Riviere, en
 „ de zaaken aldaar waar te neemen. De
 „ Veldheer zou, door de hooge Overheid,
 „ by goeddunken van den Landraad, of
 „ van anderen, daartoe te magtigen, worden
 „ aangesteld; doch alleen van de hooge Over-
 „ heid afhangen. De Landraad en de hooge
 „ Overheid zouden 't beleid des oorlogs en
 „ de begeevening der Krygsampten hebben:
 „ ook de aanstelling des Krygsraads, mids
 „ inboorlingen, als zy even bekwaam waren,
 „ bevorderende boven vreemdelingen. Doch
 „ hunne Sekretariffen, Deurwaarders en an-
 „ dere Amptluiden zouden zy, uit de Ver-
 „ eenigde geweest, neemen moeten. Al
 „ het gemelde werdt alleenlyk vastgesteld
 „ voor den tyd van een half jaar, wanneer
 „ de algemeene Staaten, op het aanhouden
 „ of affchaffen des Landraads, op het ver-
 „ meerderen van dit Berigtschrift, en op
 „ an-

„ andere zaaken wederom vergaderen zou-
 „ den : alles buiten benadeeling zo der han- 1581.
 „ delinge tusschen den Hertoge van Anjou en
 „ der gewesten, welken met hem waren over-
 „ eengekomen, als der gewesten, die tot nog
 „ toe niet met hem gehandeld hadden (b).”

Na 't stellen van dit Berigtschrift, werdt, De Land-
 door die van Gelderland, Utrecht en Over-raad ter
 yffel, en daarna, ook door die van Holland, ^{regter zy-}
 eenige zwaarigheid gemaakt, over 't gezag ^{de de}
 der Raaden, ten noorden of ter regter zyde ^{Maaze}
 der Maaze, welken zy begeerden, dat, zo wel 't be-
 als de Landraad, die men verwagte dat ^{wind.}
 doorgaans ter linkerzyde dier Riviere zitten
 zou, van niemant dan van de hooge Over-
 heid zouden afhangen (c). Doch dit punt
 schynt, tot genoegen der vier gewesten, ge-
 regeld te zyn. In Hooimaand, werden de
 Landraaden benoemd, die ter regter zyde
 der Maaze dienen zouden (d). Zy begaven
 zig, in Oogstmaand, naar Leeuwaarden,
 daar zy de krygszaaken, door de gelukkige
 onderneemingen van Verdugo, in merkelyk
 verval geraakt, meer of min herstelden. Ook
 bezorgden zy aldaar de afzweering des Ko-
 nings en het verwerpen van zyn zegel en wa-
 penen : waarna zy, in Slagtmaand, naar U-
 trecht keerden (e), daar zy zig eene geru-
 me poos ophielden.

Anjou hadt zig, ondertusschen, na 't af-Anjou
 vaardigen der Staatsche gezanten, die al in verde-
 Sprok- digt zyne
 aance-

(b) BOR XVI. *Beek*, bl. 8 [241]. Groot-Flakaarb. IV. *Deel*,
 bl. 76.

(c) Resol. Holl. 14 April 1581. bl. 141.

(d) Resol. Holl. 19 July 1581. bl. 363. BOR XVI. *Beek*, bl.
 40 [282].

(e) BOR XVI. *Beek*, bl. 46 [292].

1581. Sprokkelmaand naar huis gekeerd waren, en na 't herstellen der ruste in Frankryk, ernstelyk toegelegd, op het verzamelen van Krygsvolk tot zynen togt naar de Nederlanden. Ook gaf hy eene Verdediging van zyn bedryf in openbaaren druk, welke hy allen Ryksvorsten, by beslooten' Brieven, toezondt (f).

De Aartshertog Matthias vertrekt.

De Aartshertog Matthias, nu bespeurende, dat zyn klein bewind ten einde liep, en hy den Staaten haast over de hand zou zyn, droeg hun de Landvoogdye wederom op, en vertrok, in Herfstmaand, uit Antwerpen naar Zeeland. De Zeeuwen begeleidden hem, met eenige Oorlogsfchepen, tot aan Ooltgensplaat, daar hy, op een Hollandsch schip overging, welk hem, van drie andere fchepen verzeld, de Merwede en Waale op, tot aan het Tolhuis voerde (g). Van hier, begaf hy zig naar Keulen en voorts naar Duitschland. Hy zou zig gaarne nog eene poos in Holland hebben opgehouden. Doch de Staaten, welken hy 't hadt doen voorstaan, hadden 't van de hand gewezen (h). Na zyn vertrek, werdt hem, door zyne vyanden, die hier geen klein getal uitmaakten, naargegeven, dat hy, zig verstaande met den Koning van Spanje, eenen aanslag tegen den Prins van Oranje in den zin gehad hadt: waarvan my egter niets gebleeken is (i). Men overwoog, sedert, of

(f) HOOFD XVIII. Boek, bl. 787.

(g) Resol. Holl. 6, 7, 20, 30 Sept. 1581. bl. 463, 467, 495, 516.

(h) Resol. Holl. 20 July 1581. bl. 367.

(i) BOEK XVI. Boek, bl. 40 [222]. HOOFD XVIII. Boek, bl. 789.

men hem zyne wedde, ter somme van vyftigduizend ponden 's jaars, behoorde te blyven voldoen. Ook floegen sommigen in Holland voor, dat men hem, van wege dit Landschap alleen, zo lang hy den Lande gunstig bleef, een jaargeld van zeventuizend guldens moest toeleggen. De Edelen, Amsterdam en Enkhuizen stemden, dat Holland zyn aandeel, in de gemelde vyftigduizend ponden, behoorde te draagen; doch de andere Steden floegen het t'eenemaal af (k). Ook vind ik niet, dat de overige Gewesten eenig gunstig besluit ten zynen opzichte ter uitvoeringe gebragt hebben. Zeeland, den Aartshertog nimmer erkend hebbende, hadt, reeds te voren, beslooten, niets tot zyne wedde te draagen (l). Alleenlyk, hebben Oranje en de Staaten gepoogd, hem, in de plaatse van *Gerard van Gronsbeek*, die onlangs overleeden was, tot Bisschop van Luik te doen verkiezen. Doch Parma wist deeze poogingen te verdeden, en *Ernst van Beieren*, toen Bisschop van Frisingen, deeze waardigheid te verzorgen (m).

Midlerwyl, was de Hertog van Anjou, op den zestienden van Oogstmaand, met tien-
 duizend Knegten en vierduizend Ruiters, behalve nog eenige benden, die in 's Koningsryk. V.
Anjou
ontzet
Kame-
ryk.
 foldye stonden, gekomen op de Nederland-
 sche grenzen, gereedschap maakende tot het
 ont-

(k) Resol. Holl. 27 May, 11 July, 13 Sept. 24 Nov. 1581.
 bl. 218, 329, 486, 586.

(l) Notul. Zeel. 4 May, 15 Octob. 1579. MS.

(m) STRADA Dec. II. Libr. IV. p. 179. HOOFD XVII. Beek.
 bl. 760.

1581. ontzet van Kameryk, welk, door Parma, nu omtrent een jaar, belegerd gehouden, en, door hongersnood, op het uiterste gebragt was. Ook noodzaakte Anjou hem, terstond, tot het opbreeken van 't beleg, en deedt toen zyne intrede in de Stad, die, schoon onder 't Keizerryk behoorende, hem als haaren Heere hulde deedt, en zynen eed ontving.

Veroverd Weinige dagen daarna, dwong hy Chateau
Chateau in Cambresis tot de overgaave. De Staaten
in Cam- en de Prins van Oranje vermaanden hem
bresis. toen, om zyne overwinningen te vervolgen,
en ten Lande van Artois in te rukken. Doch
een ontydig geschil onder de Fransche Le-
gerhoofden, die, de een na den anderen,
weigerden, tegen den winter, dieper in 't
doet zyn Land te trekken, noodzaakte hem, zyn Le-
Leger ger te scheiden, de vrywilligen naar huis, en
scheiden. de bezoldelingen, over Calais, langs de zee-
strand, naar Vlaanderen, te zenden (*).

Parma Parma vervolgde de Franschen, eene kor-
wint te poos; doch keerde, eerlang, te rug, en
Doornik. sloeg het beleg voor Doornik, op den eersten
van Wynmaand. De Prins van Espinoi, Be-
velhebber der Stad, was 'er, onlangs, met
een groot deel der bezetting, uitgetoogen,
om S. Guilain te bemagtigen, welk egter,
kort hierna, door de Waalen, herwonnen
werdt. Parma was hiervan onderrigt, en
hadt, hierop, 't beleg van Doornik onder-
nomen. Doch de Prinses van Espinoi, de plaats
haars Egtgenoots, met eenen mannelyken
moed, bekleedende, stondt het beleg dapper-
lyk

(*) BOEK XVI. Boek, bl. 43 [1586].

lyk door; zonder gevaar te ontzien, tot zo verre, dat zy ook een' schoot kreeg in den arm. Tegen 't einde van Slagtmaand, wierp de Kolonel *Preston* zig, met omtrent veertig man, in de Stad; doch dit volk deedt 'er meer kwaad dan goed, verbreidende losfelyk, dat op ontzet van Anjou, waarmede men zig, tot hiertoe, gevleid hadt, geen staat te maaken was: 't welk den Roomschegezinden schoon spel gaf, om de Burgery te doen neigen tot de overgaave. Ook boodt Parma zulke voordeelige voorwaarden uit, dat de Stad, eindelyk, op den negenentwintigsten van Slagtmaand, by verdrag, opgegeven werd (o).

De aanslag op Bergen op Zoom, die wat laater ondernomen werd, liep zo wel niet af. Dit Markgraaffschap was, na 't omkomen van Heere Jan in Spanje, door het Huwelyk zyner Zuster met den Heere van Merode en Petershem, verstorven op derzelver Dogter, Margareet, welke met *Jan van Witbem*, Heere van *Beersele*, getrouwd was. Deez', nu Markgraaf uit hoofde zyner Gemaalinne, en zig houdende, met der woon, op het Huis te Wouw, dicht by Bergen, zag, met verdriet, dat de Staaten zyne Stad, met eenige Fransche vendels onder den Kolonel la Garde, bezet hielden. Des ontwerpt hy, met overleg van Hautepenne, die hem, uit Breda, volk toeschikte, eenen aanslag, om haar te verrassen. Onder andere inwoners, hadt hy

(o) BOR XVI. *Beek*, bl. 43 [287]. STRADA Dec. II. *Libr.* IV. p. 194.

1581. hy den Stads timmerman, zekeren Potbakker en den Pastoor bewoogen, om, des nagts na den vyfden van Wintermaand, de valdeur der sluize aan de Begynen-poorte op te winden. Hierdoor, zondt hy eenige Knechten naar binnen, die last hadden, om de Houtpoort te overweldigen, en hem, met het overig Krygsvolk, door dezelve, ter Stad in te laten. Driehonderd Waalen omtrent waren nu, zonder ontdekt te zyn, door de sluis, in de Stad geraakt; doch hier beklapten zy zig zelve, door 't vraagen naar den weg, hebbende hunne leidsluiden zig, kort na dat zy hen ter Stad ingelaaten hadden, uit angst, gaan versteeken. De bezetting raakt in de wapenen: ook veele burgers: de vyand koos 't gat, waardoor hy binnen gekomen was, voor een gedeelte; een ander deel viel over de vesten, daar eenigen verdronken. Zy lieten 'er, in 't geheel, zeventig dooden en honderd gevangenen. Withem, niet weetende hoe hy 't hadt, deedt eenen fellen storm op de Houtpoorte; doch trok haast af, toen hy, uit eenige vlugtelingen, vernomen hadt, wat 'er gebeurd ware. Hy leverde, sedert, zyn Slot te Wouw in Parmas handen. Doch de Staaten verklaarden hem, openlyk, voor vyand, en deden zyne goederen aanslaan. De timmerman en de potbakker, betrapt zynde, werden gehangen en gevierendeeld (p).

Aanslagen der De Staatschen hadden, wat vroeger, ook eenige aanslagen gesmeed, die kwalyk uit-

vic-

vielen. De Heer van Lokeren, Hopman *Buchard* en de Schotsche Kolonel Preston poogden, op eenen donkeren nagt, het Steedje Borbourg te verrassen. Buchard trok vooruit en raakte op den wal; doch werdt, gemerkt de duisternis, van weinigen ingevolgd. Hy werdt hier verslaagen: ook Salinas, Overste der Stad, die, juist ten deezen tyde, in onderhandeling was met den Prinse van Oranje, omze hem te leveren, waarvan de onderneemers geene kennis gehad hadden (q). *Robert van Merode, Heer van Thiant*, hieldt, ten deezen tyde, heimelyk verstand in Grevelingen, en zocht zig, met kennis des Prinse, ook by verrassing, meester der Stede te maaken; doch de toeleg hadt geenen voortgang (r): Binnen Oudenaarden, geboodt *Willem van Meulde, Heer van Mansart*, die, den Prinse van Oranje zeer toegedaan zynde, met zyn medeweeten; doch zonder bewilling der burgerye, welke hem geen ontzag altoos toedroeg, en de geloofsvrede een andermaal verbroken hadt, op den eersten van Wintermaand, eenig paardenvolk in de Stad zocht te brengen. Ook raakten twee benden binnen de poorte: doch toen sloot de Wagtmeeester de yzeren deuren en de overigen buiten. De burgers vallen op de ingekomen' Ruiters, en dryvenze; nevens Mansarts knegten, ter Stad uit. Mansart zelf wykt op 't Slot: welk een halven dag beschooten werdt. Dies zocht hy, 's nagts, naar een goed heer-

1581.
Staat-
schen, op
Bor-
bourg.

op Gre-
velingen.

op Oude-
naarden.

(q) METTEN X. Boek, f. 189.
(r) HOOFD XVIII. Boek, bl. 790.
Dd 2

1581. heenkomen, en verliet de Stad, die, sedert, bezetting van Parma geweigerd hebbende, Heer *Henrik*, of, volgens anderen (s), *Fredrik van der Burgt*, tot Overste, ontving (t).

's *Binnen* De Prins van Oranje was, sedert tien jaaren omtrent, gediend geweest van heimelyke berigten, uit het Hof van Spanje, door den eersten Klerk van Gabriel de Cayas, Sekretaris der Nederlandsche zaaken, *Joan van Kastilie* genoemd; die hem ook, van tyd tot tyd, overzondt het A, B, of syffer der geheime brieven, welk men, van drie tot drie maanden, gewoon was te veranderen. De Klerk genoot, hiervoor, driehonderd Kroonen in 't jaar. Doch zyn slinksche handel werdt, eindelyk, ontdekt, en hy, in Wynmaand dezes jaars, met vier paarden, vaneen gescheurd (u).

VII. Hiertusschen, hadt zig de Hertog van Anjou, terstond na 't scheiden zyns Legers, be-
 Huwe- lykshan- deling tusschen den Her- tog van Anjou en de Kon- ninginne van En- geland. jous, naar Engeland, om den handel van zyn Huwelyk met de Koninginne, in persoon, aan te binden. Zo ver was hy hierin gevorderd, dat de Koningin hem, zo hy, naderhand, zeide, in haare Brieven, *Mon Cœur*, in plaats van *Monsieur*, dat is, *Myn bert*, voor *Myn beer* noemde (v). De Huwelyksvoorwaarden zelve waren reeds, sedert eenigen tyd, ontworpen geweest. Ook werdt de Hertog, die, van verscheiden' Nederlanders, en onder anderen van *Justinus van Nassau*, natuurly-

(s) BOR XVII. *Boek*, bl. 22 [321].

(t) METEREN X. *Boek*, f. 128 *versf.*

(u) BOR XVI. *Boek*, bl. 44 [288].

(v) EXU. uit eene *Memor.* van G. v. VOSBERGEN. M. 2

lyken Zoon des Prinzen van Oranje, en van den Heere van Aldegonde verzeld, op den 1581. serften van Slagtmaand, in Engeland aangekomen was, met groot betoog van hoogagting, ten Hove, ontvangen; zo dat veelen het Huwelyk zo goed als voltrokken rekenden. Hier te Lande, twyfelde men 'er niet aan, na dat Aldegonde aan den Prinse, en deeze wederom aan de byzondere Staaten, onder anderen aan die van Holland, schriftelyk betigt hadt, hoe het Huwelyk tusschen de Koningin en den Hertoge, eindelyk, op den twee-entwintigsten van Slagtmaand, geslooten was, hebbende haare Majesteit zynere Hoogheid, ten zelfden dage, eenen kostbaaren ring op trouwe gegeven. De Staaten van Holland stelden zelfs, op aanschryving van den Prinse van Oranje, eenen openbaaren dank- en vreugdedag in over dit Huwelyk, tegen den dertienden van Wintermaand (w): Evenwel wisten eenige Engelsche Grooten (x), met naame de Graaf van Leicester, die de Jufferschap op zyne hand hadt, door middel derzelve, het Huwelyk te breeken, kort na dat het gemaakt scheen. Zy viel, nog dien zelfden dag, der Koninginne aan, met schreien en jammeren, als of het, met haare Majesteit, het Ryk en den Godsdienst, omgekomen ware, zo deeze Egt voortging. De Koningin scheen hierdoor bewoogen, en trok, des anderendaags, in een geheim gesprek met Anjou, haar gegeven woord weder-

wordt
plotselyk
afgebro-
ken.

(w) Refol. Holl. 30 Novemb. 1581. bl. 600.

(x) See the Cabala or Mysteries of State, P. I. p. 334.

1581.

derom in. Sommigen willen, dat het Huwelyk haar nimmer ernst geweest zy (y), en dat zy den handel alleenlyk zo ver hadt laaten komen, om Frankryk met Spanje in oorlog te helpen, en Anjou in de Nederlanden, met te beteren schyn, te kunnen ondersteunen. Ook meent men, dat de Koning van Frankryk het Huwelyk zyns Broeders niet sterk gezogt hadt, hebbende hy gevorderd, dat het voltrokken werdt, eer hy een beschadigend en verdedigend Verbond wilde sluiten met de Koninginne; naar welke voorwaarde, Elizabeth geene ooren hadt. De Hertog was dan, veelligt, de eenigste, die zyne verwagting te leur gesteld zag. Hy vertoefde nog eenigen tyd in Engeland, was zeer gemeenzaam met haare Majesteit; doch van het Huwelyk werdt niet meer gesproken (z).

VIII.
Oranje
klaagt
over de
Staaten.

Oranje, in Slagtmaand, ter Vergadering van der Staaten Gemagtigden te Antwerpen, verscheenen zynde, hadt daar wederom, op 't ernstigst, geklaagd, over de slofheid der Staaten, in 't vinden en opbrengen der middelen, tot voortzetting van den kryg; over de bepaalde magt des Landraads, en over andere gebreken der Regeeringe. Sommigen, hierdoor getroffen, wilden de Krygszaaken den Prinse en den Landraad geheellyk opdraagen. Doch anderen meenden, dat men, tot op de overkomst des Hertogs van Anjou, toeven moest. Tot dit laatste neigde ook

(y) *Vid. STRADA Dec. II. Libr. IV. p. 211. REVD II. Boek, bl. 29.*

(z) *METZGEN XI. Boek, f. 190 overf. RAPIN Tam. VI. p. 156.*

ook de Prins (a). De Heer van Dolhain en 1581.
 Doktor *Joannes Junius* werden naar Engeland gezonden, om 's Hertogs overkomst te spoeden. De Hertog hieldt 'er zig egter nog op, tot den eersten van Sprockelmaand, wanneer hy de reis aanving, begeleid, tot Kantorberri toe, door de Koninginne, die hem van eenen aanzienlyken sleep Engelsehe Grooten, in vyftien Oorlogsfchepen, verzellen deedt. 1582. Op den tienden, tradt hy, te Vlissingen, aan land, daar hem de Prins van Oranje en veele andere Nederlandsche Heeren, met uitbundige tekenen van blydschap en eerbiedenis, verwellekomden. Des anderendaags, deedt hy zyne intrede te Middelburg, bezag voorts de andere Steden van Walcheren, en vertrok, den zeventienden, met zyn talryk gezelschap, in vierenvyftig schepen, naar Antwerpen (b): alwaar hy, twee dagen laater, op 't pragtigst ingehaald, en tot Hertoge van Brabant en Markgraave des Heiligen Roomschen Ryks gehuldigd werd. By deeze plegtigheid, hing de Prins van Oranje hem den Hertoglyken mantel om, en dedte hem met den Hertoglyken hoed. Daarna deedt de nieuwe Hertog zyne intrede in de Stad, aan welke hy, op den twee-entwintigsten, nog eenen byzonderen eed deedt (c). De Gemagtigden der andere Gewesten, die van tyd tot tyd, te Antwerpen kwamen, werden, vervolgens, aangezocht, om den Hertoge hulde te doen. Ook namen die van Gelder.

(a) BOR XVI. *Boek*, bl. 45 [289].

(b) BOR XVII. *Boek*, bl. 2 [295].

(c) BOR XVII. *Boek*; bl. 3 [297].

1582. derland, schoon zy, te vooren, niet in den handel met hem hadden willen bewilligen, hem, op den derden van Grasmaand, tot Hertoge van Gelder en Graave van Zutfen aan. De Groninger Ommelanden huldigden hem, wat laater, ook als hunnen Heer, en verwierven hiervan Brieven, die, op den twaalfden van Hooimaand, getekend waren (d). Tot Graave van Vlaanderen, werdt hy, niet voor den drie-entwintigsten van Oogstmaand, te Gend, ingehuldigd (e). Doch den titel van dit Graaffschap hadt hy, zo wel als dien van Hertoge van Lotharingen, Brabant, Limburg en Gelder, van Graave van Holland, Zeeland en Zutfen, van Markgraave des Heiligen Ryks, en van Heere van Friesland en Mechelen, veel vroeger aangenomen (f):

Holland, Zeeland en Utrecht doen hem geene hulde. De Gemagtigden van Holland, Zeeland en Utrecht hadden den Hertoge egter geene hulde gedaän. 't Was hun wel, kort na zyne aankomst, te Antwerpen, gevergd; doch zy hadden 'er zwaarigheid in gemaakt, verklearende daartoe geen en last te hebben van hunne meesteren. Hun, die opgemerkt hebben, dat het Verdrag van Pleffis le Tours en Bourdeaux, uit den naam en met bewilliging van Holland, Zeeland en Utrecht, geflooten en naderhand staatswyze goedgekeurd en bekrachtigd was, zal, ongetwyfeld, het gedrag van de Gemagtigden der drie Gewesten vreemd voorkomen. Doch onder derzelver weigering lag een diep geheim van Staat

ver-

(d) BOR XVII. Boek, bl. 27 [328].

(e) BOR XVII. Boek, bl. 29, 31 [330, 333].

(f) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 43.

verborgen, zelfs voor veelen, die de Staatsvergaderingen der drie gewesten bywoonden, waarvan wy nu opening moeten doen. 1582.

Wy hebben, ter zyner plaatse, verhaald, hoe die van Holland en Zeeland, in 't jaar 1576, de hooge Overheid dier twee gewesten, zo lang de Landen in oorlog zyn zouden, hadden opgedraagen aan den Prinse van Oranje (g). Zyne Doorlugtigheid hadt eger, sedert, den titel van hooge Overheid nog niet gevoerd: ten deele, naar 't schynt, om dat zulks niét gevoeglyk geschieden kon, voor dat Filips van het regt van opperste magt op de Landen vervallen verklaard was; ten deele ook, om dat verscheiden' Steden, met naame Haarlem en Amsterdam, de Spaansche zyde nog hielden, die zy niet zo ligt scheenen te zullen verlaaten, als duide-lyk gebleeken was, dat men zig 's Konings gehoorzaamheid dagt te ontrekken, en eene andere hooge Overheid in zyne stede te stellen. De openbaare Plakaaten kwamen, derhalve, nog uit op 's Konings naam, by raade van den Prinse, als zynen Stadhouder. Doch nadat deeze Steden, in gevolge der Gendsche Bevrediging, voldoening genomen hadden van den Prinse, in de jaaren 1577 en 1578, en vooral na 't sluiten der Utrechtsche Vereeniging, in den aanvang des jaars 1579, werdt het stuk der Regeeringe over Holland en Zeeland, dat ook, ter oorzaake van 's Prinzen vertrek naar Brabant, was blyven steeken, wederom by der hand genomen.

Hier.

(g) XXV. Boek, bl. 94.

1582.

Hiertoe gaf gelegenheid eenige onlust, gerezzen tusschen den Prinse en de Staaten, waarvan my geen regt bescheid voorgekomen is. Zo veel blykt 'er van, dat men den Prinse hadt aangediend, dat de Staaten van Holland en Zeeland hem minder genegenheid toedroegen dan zy plagten, en zyn gezag zo veel niet gelden lieten, als eertyds. De Staaten, zig deswege ten beste verschoond hebbende (i), leiden, kort hierna, 't punt der Regeeringe in beraad, en beslooten, „geduurende den oorlog, geene verandering te zullen maaken in het gene, in den jaare 1576, vastgesteld was; alzo, zeiden ze, zyne Doorlugtigheid niet voorhadt, hen in hun gezag over *zaaken van Regeeringe te verkorten; en zy begreepen, dat dit hun gezag, en de vrydommen en voorregten van den Lande, by het vastgestelde, niet werden benadeeld, mids het niet in gevolg wierdt getrokken.” Zy vertoonden dan den Steden Haarlem, Amsterdam, Schoonhoven, Heusden, Weesp, Muiden, Naarden, Goes en Thoolen, die allen voldoening van den Prinse ontvangen hadden, het Verbond met Zeeland, en de schikking op de Regeering, in den jaare 1576, gemaakt: en 't een en 't ander werdt, door allen, goedgekeurd en aangenomen (k). Volgens deeze schikking, was, onder anderen, aan den Prinse gelaaten 't Regt tot het verleenen van vergiffenis, kwyttschelding, oktrooijen, uitsfel van betaaling en diergelyke gun-

Besluit hierop genomen.

*politique zaaken.

(i) Resol. Holl. 26 Novemb. 1578. bl. 42.

(k) Resol. Holl. 25 Febr. 1579. bl. 27.

gunften : welk regt de Staaten gaarne aan
 zig gehouden hadden, ten minften in 't af- 1582.
 zyn van den Prinse; doch hy stondt hun alleen-
 lyk toe, by voorraad, en zo lang hy afwee-
 zend was, *Oktroyen* en *Respyten* te verleenen,
 behoudende hy aan zig 't verleenen van *Par-*
donnen en *Remiffien* (1); t welk, veelligt, eene
 der zaaken geweest is, waarin de Staaten te
 vooren geoordeeld hadden, dat hun gezag te
 na gekomen werdt. Immers men vindt, dat
 zy, niet lang hierna, beslooten, de Brieven
 van * vergiffenis, door zyne Doorlugtigheid, * *Pardon.*
 aan negen gevangenen verleend, niet af te
 vaardigen; maar 't Regt, met dezelve, te
 laaten beworden (m). De Keulsche Vre-
 dehandeling was, sedert, oorzaak, dat 'er,
 op 't verlaaten van den Koning, niets besloo-
 ten kon worden, waardoor ook het openlyk
 aanvaarden der hooge Overheid door den
 Prinse agterblyven moest. De onderhandeling
 met den Hertoge van Anjou, die hier op
 volgde, deedt de raadplegingen op 't stuk der
 Regeeringe in Holland herleeven. De Ede-Nadere
 len en Steden op dit stuk, in grooten getale, overwee-
 ter Dagvaart, in den Haage, beschreeven gingen
 zynde; oordeelden de Edelen en Amsterdam, op dit
 in welke Stad, de Regeering nu geheellyk stuk.
 bestondt uit 's Prinsen vrienden, dat men den
 Prinse de Regeering behoorde aan te bie-
 den, onder zulk eenen naam, als hem best
 behaagen zou, en dat men hem den handel
 met Anjou behoorde toe te vertrouwen, mids
 hy den raad van die van de nader Vereeni-
 ging

(1) Resol. Holl. 25 July 1579. bl. 173.

(m) Resol. Holl. 18 Januarij. 1580. bl. 5.

1582. ging inname. De meeste andere Leden schikten zig, terstond, of allengskens, naar dit gevoelen: ook Haarlem (*n*), alwaar nu Burgemeesters, zo wel als Schepens, in gevolge van een Besluit der Staaten (*o*), op den gewoonlyken tyd, door of van wege zyne Doorlugtigheid, gekooren waren. Onder tusschen, vondt men geraaden, het besluit, ten deezen tyde genomen, voorals nog, geheim te houden: waartoe zig de Leden der Vergaderinge, onder welken ook vier Gemagtigden van Zeeland waren, by handtekening, verbonden (*p*).

Inzigten van den Prinse, op den handel met Anjou. Oranje zelf, hoe zeer hy den handel met Anjou voortzette, hadt geenszijs voor, den Hertoge de oppermagt over Holland, Zeeland en Utrecht op te draagen: en 't blykt niet donkerlyk, dat eenige Edelen en de Gemagtigden van weinige Steden onderrigt zyn geweest van het oogmerk zyner Doorlugtigheid (*i*). Hierom deden zy ter Staatsvergaderinge besluiten, dat men den Prinse den handel met Anjou behoorde toe te vertrouwen. En naardemaal men, ten deezen tyde, ook in Holland, begreep, dat de Landen uitheemsche hulp behoefden; alzo men, met reden, vreesde, dat Filips, na 't eindigen van den kryg in Portugal, al zyne magt tegen de Neder-

(*n*) Resol. Holl. 28 Maart, 21 April 1580. bl. 44, 64. Zie ook BOR XV. Boek, bl. 197 [181].

(*o*) Resol. Holl. 14 Aug. 1579. bl. 196.

(*p*) BOR XV. Boek, bl. 197 [181].

(*i*) Een uittreksel uit een *Almanach* van GASPAN VAN VOSBERGEN, geschreeven met de hand van den Historiefchryver HOOFT, leert my, dat de Heeren van Asperen, Buis, Kant en van der Myle de eenigsten waren, die dit geheim, in Holland, wisten.

derlanden wenden zou (q); zo stemde men, hier, ligtelyk, in den handel met Anjou, 1582. waarmede de andere Nederlanden, zonder Holland en Zeeland, niet zouden hebben kunnen voortgaan. Zy, die de geheime oogmerken zyn'er Doorlugtigheid kenden, wisten wel, dat hy de vereifchte zorg draagen zou, om de gewesten, over welken hem reeds de hooge Overheid opgedraagen was, niet aan het oppergebied van Anjou te onderwerpen. Uit het Verdrag van Plessis le Tours bleek ook, zo dra het ter Staatsvergaderinge gelezen werdt, dat men voor Holland en Zeeland iets byzonders bedongen hadt. Volgens het *dertiende* punt van het zelve (r), moesten Holland en Zeeland, zo ten opzigte van den Godsdienst, als anderszins, blyven, gelyk zy waren: 't welk te wege bragt, dat het, ligtelyk, ter Staatsvergaderinge, werdt goedgekeurd. Zelfs bewilligde men in 't gene, in 't zelfde lid, werdt verklaard, dat de twee gewesten zig, in 't stuk der munte, oorloge, belastingen en voorregten van Landen en Steden, onderwerpen zouden aan den Hertoge en aan de algemeene Staaten, op de verzekering, dat zyne Doorlugtigheid zorg gedraagen hadt, dat Holland en Zeeland; by dit voorbeding, niet zouden benadeeld worden (s). Voorts stemden die van Holland, sedert, uitdrukkelyk, in het beëdiging van Verdrag van Bourdeaux, uit hunnen naam (t).

De onbepaalde uitdrukkingen, zo ten op-Heime-
zig-lyke uit-

(q) Resol. Holl. 2 July 1580. bl. 127.

(r) Zie hier voor, bl. 405.

(s) Resol. Holl. 15 Sept. 1580. bl. 203.

(t) Resol. Holl. 22, 30 Decemb. 1580. bl. 278, 283.

1582.
 legging
 van het
 dertiende
 Lid des
 Verdrags
 van Bour-
 deaux.

zigtte van den Godsdienst, als anderszins, in het dertiende punt van dit Verdrag gebruikt; begreepen donkerlyk; 't gene zyne Doorlugtigheid, duidelyker, in eene geheime onderhandeling tusschen den Heere van Aldegonde en den Hertoge van Anjou, hadt weeten te bedingen. Dit anderszins sloeg, voornaamlyk, op de hooge Overheid van Holland en Zeeland, die den Prinse reeds opgedraagen was, en welke hy den Hertoge niet begeerde af te staan: ook op het regt, om den Prinse nog grooter gezag te geeven, welk deeze twee Gewesten, zo men zeide, bedongen hadden, by de Gendfche Bevrediging. Anjou, bewoogen door Aldegonde, hiertoe, mondeling, gelast door Oranje, hadt den Prinse, by twee byzondere *Renversaalen*, gelyk menze noemde, beloofd, deeze verklaring te zullen laten gelden; doch deeze gantfche handeling bleef geheim, zelfs voor veele gemagtigden ter Staatsvergaderinge (u). Het openbaaren derzelve zou te groot een wantrouwen verwekt hebben in de andere Gewesten, en hen in 't vermoeden hebben gebracht, dat Holland en Zeeland de Vereeniging met de overige Bondgenooten verlaaten wilden.

X. Midlerwyl, hadden 's Prinse vrienden niet verzuimd, het stuk van de opdracht der hooge Overheid, hier te Lande, van tyd tot tyd, aan te binden, op dat het zyn beslag hebben mogt, eer Anjou herwaards kwame. De Prins zelf deedt eene reis door Holland, Zeeland en 't Stigt, en won veele herten, door

(u) HOOFD XIX. *Beek*, bl. 109.

door zyne tegenwoordigheid. Ook boodt hy den Staaten, beleefdelyk, zynen dienst aan, ^{1580.} in alles, wat tot behoudenis van de geregtigheden en welvaart der Landen strekken kon (v). Zyn Geheimschryver *Bruinings* kwam, wat laater, insgelyks in Holland, om 's Prinsfen zaak te vorderen. En in Wynmaand des jaars 1580, besloot men, de voorwaarden te ontwerpen, op welken men zyn Doorlugtigheid de hooge Overheid in Holland, met behoudenis der vrydommen en geregtigheden, zou kunnen opdraagen (w). In Lentemaand des volgenden jaars, kwam men, op de Dagvaart te Amsterdam, overeen, om den Prinse te verzoeken, dat hy zigt van 't gezag bedienen wilde, welk hem, als hooge Overheid, reeds in den jaare 1576, opgedraagen was, met deeze twee merkwaardige veranderingen, die onze Historieschryvers verzuimd hebben aantetekenen: 1. dat hy, met dit gezag, niet slegts geduurende den oorlog, maar volstrektelyk bekleed zou zyn. 2. dat hy de *Gereformeerde Evangelische Religie* alleen zou hebben te handhaaven, zonder egter te gedoogen, dat op iemants geloof onderzoek wierdt gedaan. Wyders, zou men nu den Prinse alleen hebben te zweeren, daar, onlangs, vastgesteld was, dat de nieuwe eed aan den Prinse en aan de Staaten zou moeten geschieden (x). Vervolgens, werdt ^{Zwaarig-} _{heden}

(v) Resol. Holl. 7 April 1580. bl. 56. Regist. ten Raede van Middelb. 7 April 1580. f. 414 vers. 415 vers.

(w) Resol. Holl. 19 Oetob. 1580. bl. 229.

(x) Resol. Holl. 15, 17 Maart 1581. bl. 64, 70. Zie ook *Boek Auth. Stukk. II. Deel, bl. 17 eno.*

1582. in beraad gelegd, of men den Prinse den eed
 op dit ontwerp, na dat hy 't gezien en goed-
 gekeurd zou hebben, niet behoorde af te nee-
 men. Doch toen vondt men eenige Leden,
 die meer zwaarigheid in 't stuk scheenen te
 maaken, dan te vooren. Gouda wilde eerst
 verslag doen. Schiedam stemde, dat men
 geene verandering van Heere of eed behoorde
 te maaken. Amsterdam zelf bewilligde
 niet dan onder voorwaarde, dat de andere
 Landschappen, [Zeeland en Utrecht], en de
 Steden Gouda en Schiedam ook in den nieu-
 wen eed zouden stemmen (y). En toen men
 deze Stad naderhand drong, om zig te voe-
 gen met de meerderheid, sprak zy, van 't stuk,
 met de Hoofden der Gilden en Schutteryen,
 in beraad te willen leggen. De Prins stemde
 dit egter plat af, zo om de gevolgen, als
 als om dat hem de hooge Overheid, al in den
 jaare 1576, opgedraagen was, en men nu
 slegts stondt uit te voeren, 't gene toen reeds
 was vastgesteld (z). Ook hadden de Staaten,
 te vooren al, beslooten „ dat voortaan gee-
 „ ne Steden, over 's gemeenen Lands zaa-
 „ ken, raadpleegen zouden, met eenige best
 „ gestaatsten, Schutteryen, Gilden of anderen,
 „ gelyk, door sommigen, voorheen wel ge-
 „ schied was; ten ware met voorgegaane
 „ gemeene bewilliging der Staaten (a).” Zy-
 ne Doorlugtigheid, nu zelf in Holland zyn-
 de, stondt ook sterk op het afdoen deezer
 gewigtige zaake, alzo hy haast naar Brabant,
 Vlaan-

De
 Schutte-
 ryen en
 Gilden
 uitge-
 flooten
 van de
 raadplee-
 gingen
 over zaa-
 ken van
 Reggee-
 ringe.

(y) Resol. Holl. 30 May 1581. bl. 225.

(z) Resol. Holl. 27, 28 Juny 1581. bl. 289.

(a) Resol. Holl. 23 Maart 1581. bl. 111.

Vlaanderen of Zeeland vertrekken moest, om den Hertog van Anjou, dien men, toen, van dag tot dag, uit Engeland, te gemoet zag, te ontvangen (b). Amsterdam bragt nu geene andere zwaarigheid in, dan dat de Stad eerst behoorde af te staan van 't Verdrag van Voldoening, in 't jaar 1578, gemaakt; en voor dien afstand, vergenoegd worden, door den Prinse. Ook wilden die van den Briele den Prins, afzonderlyk, als hooge Overheid der Heerlykheid van Voorne ontvangen; daar deeze Stad, door de Edelen en de andere Steden, voor een Lid van Holland, gehouden werdt. De overige Leden stemden, eenpaariglyk, voor het voltrekken van de Opdragt der hooge Overheid: en Amsterdam besloot 'er, eindelyk, zelf toe, onder beding, dat zulks de Stad niet benadeelen zou, in 't gene zy, wegens het afftaan van haare voldoening, te vorderen hadt (c): waarin de Staaten, zonder egter den Prins, vooraf, gekend te hebben, bewilligden (d). Doch zyne Doorlugtigheid vondt niet geraaden, de Regeering te aanvaarden, zo lang 't verschil met Amsterdam niet uit den weg geruimd ware: waarna hy verklaarde, vier maanden te willen toeven, op dat het niet schynen zou, dat hy op deeze Opdragt gewagt, en daartoe eenige byzondere gelegenheid waargenomen hadt (e). De Edelen, Leiden en Enkhuizen begreepen egter, dat men met de Op-

1582.

(b) Resol. Holl. 1 July 1581. bl. 294.

(c) Resol. Holl. 3, 5, 10 July 1581. bl. 298, 299, 304, 325.

(d) Resol. Holl. 13 July 1581. bl. 341.

(e) Resol. Holl. 18 July 1581. bl. 354.

1582. Opdragt voortvaaren moest. Doch de andere Steden schikten zig, naar 't goedvinden van den Prinse. Amsterdam bleef by de vorige verklaring (f). Men besloot dan, den Prinse te verzoeken, in de Regeering te willen voortgaan, op den voet, als waaropze hem, in den jaare 1576, opgedraagen was, zonder zig aan den tyd van vier maanden te bepaalen. Zyne Doorlugtigheid bewilligde hierin: en werdt, toen, op den vierentwintigsten van Hooimaand des jaars 1581, de eed gedaan, eerst, door den Prinse, aan de Gemagtigden der Staaten: daarna, door zes uit de Edelen, en door de Gemagtigden der Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Gouda, Rotterdam, Gorinchem, Schiedam, Briele, Schoonhoven, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam en Purmerende, aan den Prinse, *als vertoonende en hem opgedraagen zynde de hooge Overheid en Regeeringe van het Graaffschap van Holland, Zeeland en Friesland*: welken titel hy, van toen af, gemeenlyk (2), in openbaare Plakaaten, gevoerd heeft (g). Ook vind ik, dat hy den Staaten, somtyds, den naam gaf van *onze welbeminden* (h). De eed werdt, waarschyntlyk op dat het verhandelde te geheimer blyven zou,

(f) Resol. Holl. 19 July 1581. bl. 359.

(g) Resol. Holl. 4, 5 Sept. 1581. bl. 459, 461.

(h) VIII. Memoriaalb. ERNST, f. 217 versf.

(2) *Gemeenlyk*, zeg ik; want men heeft ook enkele voorbeelden, dat de Prins zig, na deezen tyd, nog den titel van *Gouverneur* of *Stadbouder* gegeven heeft. Zie *Resol. Holl.* 8 Nov. 1582. bl. 526. 2 Octob. 1583. bl. 397. Doch dit is, veelligt, om byzondere redenen, geschied.

zou, gedaan, op de *salette* van zyne Door-^{1582.}lugtigheid. Om dezelfde reden, werdt den Staaten ook geen dubbeld gegeven van de Akte van Opdragt der hooge Overheid; noch van het Renverfaal des Prinzen, waarmede dezelve bevestigd werdt. Van de Akte bleef het oorspronkelyke beruften, onder 's Lands Advokaat, tot in den aanvang des volgenden jaars, wanneer het, tegeh het Renverfaal des Prinzen, uitgewisseld, en zyner Doorlugtigheid overgeleverd werdt (i). Uit deeze beide stukken, blykt, dat, schoon de hooge Overheid den Prinse slegts opgedraagen werdt, zo lang de Landen in oorlog zouden zyn, en men dus, in dit opzigt, bleef by het vastgestelde in 't jaar 1576; hy egter nu aannam, *alleen de Gereformeerde Evangelische Religie* te beschermen: in welke byzonderheid, men van de gemelde overeenkomst afweek. Amsterdam hadt nog geweigerd, den eed af te leggen (k). Ook vind ik niet, dat zulks, nu nog, door Medenblik, geschied zy, hoewel my de reden hiervan niet gebleeken is. Doch de nieuwe eed werdt, sedert, den Leenmannen, Regenten, Regteren, Amptenaaren, Schutteryen en Poorteren in Holland afgevergd (l), en door veele, van tyd tot tyd, gedaan (m). De Regeering van Amsterdam, daarna, afstand gedaan hebbende van de voldoening (n), deedt den

(i) Resol. Holl. 26 Jan. 1582. bl. 40, 41.

(k) Resol. Holl. 19, 20, 24, 27 July, 23 Decemb. 1581. bl. 264, 266, 382, 384, 386, 388, 397, 658, 663.

(l) Resol. Holl. 16, 19, 23 Aug. 1581. bl. 421, 433, 443.

(m) Resol. Holl. 5 Sept. 15 Novemb. 1582. bl. 419, 551. 23 Jany, 13 Aug. 1583. bl. 195, 297.

(n) XXVII. Boek, bl. 37c.

1582.

den eed aan den Prinse, als hooge Overheid, in den aanvang des volgenden jaars, hebbende zyne Dóorlugtigheid, voor dat dit geschied ware, het Verdrag, tusschen de Staaten en de Stad geslooten, niet willen bekrachtigen (o). Te Gouda, hadt men ook eenige zwaarigheid gemaakt, om den eed te doen (p); doch men schynt dien, na Amsterdam, insgelyks, te hebben afgelegd.

In Zeeland en in 't Stigt hapert de Opdragt der hooge Overheid.

Maar in 't Stigt van Utrecht, en vooral in Zeeland, was men nog zo ver niet gekomen. De Zeeuwfche Steden, Goes en Thoonen, hadden wel bewilligd, in de Opdragt der hooge Overheid van den jaare 1576: ook hadden vier Gemagtigden van Zeeland, schoon hiertoe, naar 't schynt, ongelast, het Besluit van den jaare 1580 ondertekend: doch toen 't stuk van de afzweeringe van den Koning van Spanje en van de vernieuwing der gemelde Opdragt, ter Staatsvergaderinge, in nader beraad geëgld werdt, maakten eenigen, met naame die van Middelburg, zwaarigheid in 't een en in 't ander: en men was nog tot geen besluit gekomen, in den aanvang des jaars 1582 (q), toen, in Holland, de nieuwe eed, reeds, staatswyze en in verscheiden' Steden, was afgelegd. De Staaten 's Lands van Utrecht waren een weinig verder gekomen. Zy hadden, reeds op den agtentwintigsten van Lentemaand des jaars 1580, beslooten, den Prinse de hooge Overheid van den Lande

(o) Resol. Holl. 26, 27 Januar. 1582. bl. 40, 42, 46.

(p) Resol. Holl. 25 Januar. 1582. bl. 37.

(q) Resol. Holl. 18 Januar. 1582. bl. 9.

de van Utrecht aan te bieden. Doch toen zy, ^{1582.} in Oogftmaand des jaars 1581, den Koning van Spanje hebbende afgezwooren, eenigen magtigden, om de voorwaarden te beraamen, op welken men den Prins zou kunnen aanneemen, reezen 'er, op dit punt, door den tyd, zo veele zwaarigheden, dat 'er geen eindelyk besluit op genomen werdt (r).

Zo ftonden de zaaken tuffchen den Prinse en de drie Landfchappen, toen Anjou in de Nederlanden kwam. De Renverfaalen, door hem den Prinse ter hand gefield, en opzigtelyk op Holland en Zeeland, voldeeden, zo sommigen melden (t), zyner Doorlugtigheid niet. 't Was dan geen wonder, dat de Gemagtigden deezer Landfchappen geenen laft kreegen, om Anjou te zweeren. Het heymelyk Berigtschrift van die van Holland hieldt alleenlyk in, dat zy hem, beleefdheids halve, moesten gaan begroeten, en dat wel in zo kleinen getale, als doenlyk ware: voorts, ter algemeener Staatsvergaderinge, niets anders verrigtende, dan hooren en zien (u). Zy kweeten zig ook trouwelyk van deezen laft, en weigerden, nevens die van Zeeland en Utrecht, heufchelyk, den eed van inhuldiging te doen aan den Hertoge, gelyk wy reeds (v) verhaald hebben.

Doch terwyl zy nog te Antwerpen waren, XI. borst 'er een aanflag uit tegen den Prinse ^{Aanflag van Jan Jauregui,}

(r) BOR XV. Boek, bl. 197, 200 [182, 186]. XVIII. Boek, bl. 23 [187].

(t) HOOFT XIX. Boek, bl. 809.

(u) Refol. Holl. 24 Febr. 1582. bl. 87.

(v) Doven, bl. 424.

1582. van Oranje, die hem in merkelyk gevaar
 op het leeven van den Prinse van Oranje. zyns leevens en zyne vrienden in de uiterste verlegenheid bragt. Meermaalen hadt men den Prinse gewaarschuwd van deezen of genen verraaderschen toeleg, zonder dat hy 'er veel agt op geslaagen hadt; doch na het uitkomen van 's Konings ban tegen hem, liep hy zigbaarer gevaar, en droeg ook meer zorg voor zyne veiligheid. Maar nooit Vorst was veilig voor iemant, die zyn eigen leeven waagen durfde; om hem 't zyne te beneemen. *Jan d'Isuncha*, een Biskaayer, te Antwerpen woonagtig, hadt, omtrent deezen tyd, *Gaspar d'Anastro*. zynen Landsman, die, veel schade by den Koophandel geleden hebbende, op het punt stondt van te breeken, en, zo elders gemeld wordt, kort hierna, eene bankbreuk maakte van twintigduizend guldens (w), door groote beloften, bevestigd met 's Konings eigen' hand, bewoogen, om den Prins het leeven te beneemen. *Anastro* egter, zelf bevreesd, hadt eerst zynen Boekhouder, *Antonio Venero*, en toen deez' het weigerde, eenen anderen zynen dienaar, *Jan Jauregui*, jongeling van twee- of drie-entwintig jaaren, tot den moord aangezegt. *Jauregui*, schoon hy zyn eigen leeven verlooren rekende, toonde zig egter gehertigd, om 't stuk te onderneemen. *Anastro* voorziet hem van een tafelboekje met eenige gebedekens en geloften, indien hy in 't leeven bleeve (x): ook van zeker geschrift, waas:

(w) Resol. Holl. 21 Maart 1582. bl. 135.

(x) Zie BOB Auth. Stukk. II. Deel, bl. 99.

waarby, uit 's Konings naam, der Wet-
 houderfchap van Antwerpen groote gunften 1589.
 beloofd werden, indien zy hem heufchelyk
 handelde. Van welk gefchrift hy zig dienen
 moest, wanneer hy gevangen werdt. De
 agttiende van Lentemaand, een Zondag, was
 gefchikt, om't stout opzet uit te voeren: voor
 welken tyd, Anaftro, over Brugge, naar
 Duinkerken geweeken was. Jauregui hadt zig,
 vrydag te vooren, gebiegd, aan *Antoni Tim-*
merman, eenen Dominikaaner Monnik, ge-
 woon, in ftilte, mis te doen, in 't huis van
 Anaftro. Zelfs hadt hy hem zyn voorneemen
 tegen Oranje geopenbaard; en de Monnik
 hadt het stuk gepreezen, mids het, niet uit
 eigenbaat, maar ter eere Gods, en ten dien-
 fte des Konings en des Vaderlands, onder-
 nomen werdt. Voorts, fterkte hy hem met
 de kwytſchelding zynere zonden, en, des
 Zondags daaraan, met het misbrood (y).
 Jauregui, dus gehertigd, neemt den Prins De Prins
 waar, zo als hy, omringd van eenen drom wordt,
 van Edelen, van de middagmaaltyd opftondt, door 't
 en zig gelaatende, hem een Verzoekschrift hoofd,
 te willen aanbieden (z), ſchiet hy hem een' gefchoo-
 pistoolkogel door 't hoofd, die, onder 't regte ten.
 oor inging, en, door 't gehemelte des monds,
 beneden 't flinke kaakebeen, uitkwam. Men De moor-
 vindt 'er, die melden, dat de moorder, ter- der, op
 ftond hierop, nog naar zynen degen tafte (a); heeter
 doch hy werdt, uit vreeze hiervan, of uit daad, om-
 gebragt.

ON:

(y) Confess. van A. Venero en A. Timmerman by BOR Auth.
 Stukk. II. Deel, bl. 99, 100.

(z) TASSIS *Libr.* VI. p. 431.

(a) STRADA *Dec.* II. *Libr.* IV. p. 215. TASSIS *Libr.* VI. p. 431.

1582. onbedagte hevigheid, door eenigen, die den Prins verzelden, met verscheiden rapierstee-ken, gegriefd, en door de hellebaardiers, voorts, afgemaakt. De Prins, bedwelm'd door den schoot, dagt, gelyk hy naderhand verhaald heeft, dat 'er een stuk van 't gebouw instortte. Terstond hierop, viel hy in zwym, waarop 't gerugt van zynen dood zig reeds verspreidde. Nogtans bekwam hy, kort hier-na, wederom: werdt, voorts, te bedde geholpen en verbonden, met eenige hoop van geneezing, also hy gezigt en spraak, en bovenal 't verstand behieldt.

De maar van 's Prinzen ongeluk vloog vast door de Stad, en verwekte eene bystere ontsteltenis. Men sluit de poorten, spant kettingen langs de straten, en verschynt, gewapend, op zynen hoefslag. In 't eerst, werden de Franschen, voor aanstigters van 't stuk, verdagt gehouden by veelen (*b*), zelfs by 's Prinzen hofgezin. De Hertog van Anjou vierde, ten deezen tyde, zynen Geboortedag, en hoorde wel ras, dat hy en Franschen, by 't gemeen, in 't vermoeden geraakt waren, als of zy voorhadden, hier, eene tweede Parysche Bruiloft te vertoonen en met den moord des Prinzen een begin maakten. Dit deedt hem vreezen, voor eenen opstand onder de Burgerye. Doch deeze vrees verdween, te gelyk met de agterdogt tegen de Franschen, toen men 't lighaam des moorders bezogt, en, uit de papieren, welken hy by zig hadt, bevondt, dat hy Spaansch ken-

(*b*) REYD III. Boek, bl. 37.

kende, en dus, waarschynlyk, een Spanjaard 1582.
 was. 't Lyk werdt, vervolgens, op de markt, ten toon gesteld, en haast gekend voor dat van Jauregui. De waarheid zig allengskens nader ontwindende, werden de Boekhouder en de Monnik gevat: ook verscheiden' anderen, die egter, esrlang, wederom geslakt werden. Des anderendaags, kreeg men brieven van Anastro aan Venero in handen. Hierdoor, werdt hy overtuigd, en ontdekte alles, wat hy wist. Timmerman hadt zig, ondervraagd en zelfs gepynigd zynde, in 't eerst ongenegen getoond, om te ontdekken, 't gene hem, in de biegt, geopenbaard was; doch daarna, vernomen hebbende, dat Venero zo veel, uit Jauregui, verstaan hadt; als hy zelf, bevestigde hy deszelfs getuigenis (c). Voorts, beleedt hy, van gevoelen geweest te zyn, dat men den Prins, met een goed geweten, mogt ombrengen; doch voegde 'er, kort voor zyn einde, by, dat hy nu deeze dooling verwierp, de Regters om vergiffenis smeekte, en verzogt, dat zyne herroeping, nevens zyne bekentenis, zo dezelve het licht zag, gemeen gemaakt mogt worden (d). Ten zelfden dage, werdt het lyk ^{Straf o-} van Jauregui gevierendeeld. Daarna, on- ^{ver de} dergingen Venero en de Monnik dezelve ^{mede-} straf, nadat zy, op schriftelyk verzoek des ^{wustigen} Prinzen, dat men hun een' zagten dood zou
 aan-

(c) Zie zyn eigen Geschrift, op den muur der Gevangenis-
 se, by F. SWERT. Monument. Sepulchr. & Inscript. Brab. p.
 195. & in Not. C. P. HOYNCK VAN PAPENDRACHT Anal.
 Belg. Tom. II. P. II. p. 432.

(d) Confess. van A. Timmerman by BOR. Auth. Stukk. II.
 Del, bh. 100, 101.

1582.

aandoen, eerst geworgd waren. Anastro, schoon zyne beteuterdheid op de reize, en dat hy eenen tromslager, die hem van Duinkerken naar Grevelingen geleiden zou, in plaats van eenen dukaat, wel dertig dubbele Spaansche Pistoletten vereerde, hem in kwaad vermoeden gebracht hadt, geraakte, nogtans, gelukkiglyk, by Parma, te Doornik: daar hy, waanende den Prinse gefneuveld te zyn, gelyk de eerste gerugten liepen, zig openlyk van 't aanstigten deezes moords beroemde. Parma zelf liet zig, door hem, bepraaten, om aan verscheiden' Steden van Brabant, Vlaanderen en Holland (e) te schryven, dat het nu tyd was, om zig met den Koning te verzoenen. Hy en Anastro vaardigden ook brieven af, aan eenige byzondere Persoonen. In alle welke brieven, het omkomen van Oranje werdt vastgesteld; dat ook, buitens Lands, eenen tyd lang, geloofd werdt (f). Doch elk verfoeide 't gruwelyk opzet, en niemand toonde zig gezind tot wankelen (g). Anastro zegt, sedert, zyn heul aan 't Hof van Spanje, alwaar hy eenige vrienden; doch ook zyne vyanden hadt, en niet, of zeer bezwaarlyk slaagde (h).

Parma, den Prins dood rekenende, schryft aan verscheiden' Steden en Persoonen.

Voorzorg der Staaten van Holland.

De Staaten van Holland, uit hunne Gemagtigden te Antwerpen, terstond berigt gekreegen hebben van 't gene den Prinse was overgekomen, gaven 'er kennis van aan de Ste-

(e) Zie Resol. Holl. 3 April 1582. bl. 157.

(f) Brief van A. Dennetieres by BOR Auth. Stuk. II. Deel, bl. 107.

(g) BOR XVII. Boek, bl. 15 enz. [312 enz.].

(h) Brief van Jasp. d'Anastro by RQA Auth. Stuk. II. Deel, bl. 109.

Steden, dezelve vermaanende, goede wagt te houden, op dat 'er, ter gelegenheid van dit ongeval, nergens iets nadeeligs ondernomen wierdt. Voorts, schreeven zy, tegen den eersten van Grasmaand, eenen plegtigen Bededag uit, om 's Prinsen behoudenis van den Hemel te verwerven (i). Ook werden de Edelen en Steden, buitengewoon, ter Dagvaart beroepen, om, op allé opkomende zwaarigheden, gezamenlyk te voorzien (k).

1582.

De wonde des Prinsen stondt, in den beginne, zeer voordeelig. Men bevondt, dat hem de groote kropader was afgeschooten; doch dat de einden derzelve, door de hitte, gelukkiglyk, toegeschroeid waren, zonder 't welke, het bloeden bezwaarlyk zou hebben kunnen gestelpt worden. Doch op den eenendertigten van Lentemaand (l), ontsprong de geslooten' ader, golvende meer dan twaalf ponden bloeds uit, zonder zig te laten stoppen; schoon men, om 't bloed naar elders te leiden, den Prinse nog wel twee ponden aftapte. Moeilyk viel ook het verbinden der wonde, alzo 't verband, styf gelegd, de keel te zeer benaauwde, en slappelyk drukkende, voor 't bloeden week. Eindelyk, riedt *Leonard Botalli*, Lyfarts van den Hertoge van Anjou, dat verscheiden' Persoonen, by beurten, den duim op 't gat zouden houden. Dit drukte met maate, en alleen, daar 't noodig was, zonder eenigszins toe te geeven aan 't bloeden, dat, voorts, by behulp eener wieke,

De wonde des Prinsen, reeds toe, ontspringt wederom.

(i) Refol. Holl. 21 Maars 1582. bl. 135.

(k) Refol. Holl. 22 Maars 1582. bl. 138.

(l) Zie Refol. Holl. 3 April 1582. bl. 156.

1582. ke, gewenteld in heffe van gezuiverd koper-
 De Prins rood, gestremd werdt. Daarna, genas de
 geneest. Prins gelukkiglyk, en deedt zynen kerkgang
 op den tweeden van Bloei maand, die tot eenen
 plegtigen dankdag voor zyne herstelling
 geschikt was (m).

XII.
 Zyne Ge-
 maalin
 sterft.

Doch op den vyfden, ontviel hem zyne
 Gemaalin, Charlotta van Bourbon, door den
 dood. Zy was, door schrik op schrik, ge-
 krenkt, en door waaken en dienen, afgemat
 zynde, in eene brandende koorts gestort, die
 haar, in weinige dagen, wegrukte (n).

Holland
 en Zee-
 land
 doen ein-
 delyk
 den eed,
 aan An-
 jou, on-
 der be-
 ding van
 onge-
 houde-
 nis.

Terstond na dat de Prins gekwetst gewor-
 den was, en toen men nog niet voorzien kon,
 hoe 't met hem afloopen zou, werden de Ge-
 magtigden van Holland, ongetwyfeld ook
 die van Zeeland en Utrecht, sterk aangezocht,
 om Anjou te huldigen. Doch zy wisten 't
 behendiglyk te ontleggen, voorwendende,
 dat zy, vooraf, hiervan verslag zouden moe-
 ten doen, en dat de Staaten, vervolgens, op
 deeze zaake, beschreeven zouden moeten
 worden (o). De Hertog hadt, van tyd tot
 tyd, uitgesteld, het vereischte Renversaalen
 Prinse te behandigen, en scheen 'er, in den
 staat, waarin zyne Doorlugtigheid toen was,
 minder genegen toe, dan te vooren. Doch
 na dat de Prins hersteld was, veranderde hy
 van gedagten. De Staaten van Holland ont-
 vingen eenen Brief van zyne Doorlugtigheid,
 den zesden van Bloei maand gedagtekend,
 mel-

(m) BOR XVII. *Beek*, bl. 18 [316]. HOOFD XIX. *Beek*, bl. 812.

(n) BOR XVII. *Beek*, bl. 18 [316].

(o) Resol. Holl. 22 Maart 1582. bl. 137.

meldende „ dat de Hertog niet van zins was, 1582.
 „ zig 't bewind dier Landen aan te trekken,
 „ welken, tot hiertoe, onder 's Prinsen ge-
 „ hoorzaamheid gestaan hadden; maarze te
 „ zynen gebiede dagt te laten. Dat hy hier-
 „ om voorhadt, de hooge Overheid, hem
 „ opgedraagen, te gebruiken, en 's Lands
 „ Domeinen, die de Hertog hem ook over-
 „ liet, te aanvaarden (p).” Anjou hadt,
 inderdaad, eindelyk, een Renverfaal over-
 geleverd, welk, al den twee-entwintigsten
 van Sprokkelmaand, getekend geweest was,
 en eene verklaring behelsde „ dat hy de
 „ Staaten van Holland, Zeeland en Utrecht,
 „ zo hunne Gemagtigden, nevens de ande-
 „ ren, hem zweeren wilden, niet verstondt
 „ verder te verpligten, dan tot eendragt in
 „ 't voeren des krygs, in 't ophrenge van
 „ hun aandeel tot de kosten van denzelven,
 „ in 't stuk der munte, en in 't onderling
 „ handhaaven van de regten, vryheden en
 „ gewoonten der Landschappen (q).” De
 Prins drong dan de Staaten der drie gewes-
 ten, om den eed aan den Hertoge te doen:
 waartoe die van Holland en Zeeland besloot-
 ten (r). Doch die van Utrecht, begeerende
 geenen eed van manschap te doen, stonden ^{Utrecht} blyfscap
 alleen over het beëdigden der Hollandsche en ^{gerig-}
 Zeeuwsche Gemagtigden, onder schriftelyk
 beding, dat hun zulks tot geen nadeel strek-
 ken zou (s). De Geestelykheid te Utrecht
 hadt,

(p) HOR XV. Boek, bl. 198 [182].

(q) BOR XVII. Boek, bl. 9 [304]. Groot-Plakaarb. I. Deel;
 bl. 79.

(r) Resol. Holl. 10 May 1582. bl. 234.

(s) HOOFD XIX. Boek, bl. 210.

1582. hadt, naar 't schynt, tot hiertoe, het opdragen der hooge Overheid aan den Prinse gestuit. Daarentegen, schynen de Burgerhulp-luiden en eenige voornaame Poorters belet te hebben, dat men Anjou hulde deedt. Zy begeerden ook, ten deezen tyde, dat den Geestelyken het zitten onder de Staaten onzijd werd, gelyk, in Brabant en in verscheiden' Landschappen, geschied was. Doch de Prins hadt, al in 't jaar 1580, geweigerd, de Geestelykheid te ontzetten van dit haar voorregt. Nu bewilligde de Wethouderschap der Stad in de begeerte der burgerye. Men schikte Gemagtigden aan den Prinse, die de zaak wees aan den Landraad ter regter zyde der Maaze: en deeze verklaarde, op den vierden van Grasmaand, dat de vyf Kapittelen zig, „ voortaan, tot 's Prinse wederzeggen toe, „ met geene zaaken van Regeeringe, te „ moeijen hadden. Doch de Vroedschap van „ Utrecht zou tien of twaalf Kanonniken, „ trouw en van den Hervormden Godsdienst, „ of ten minsten denzelven toegedaan, be- „ noemen, uit welken de Ridderfchap en „ Steden zes of agt kiezen zouden, om 't „ eerste Lid der Staaten te vertoonen. Dee- „ ze * Gekoorenen zouden voor weereidly- „ ke luiden gehouden worden, en 't Paus- „ dom en den Koning van Spanje afzweeren „ moeten.” De Prins bekragtigde, op den veertienden van Hooimaand, deeze Uitspraak (t), welke, eenen geruimen tyd, agtervolgd is geworden.

* Geëli-
geerden.

De

De Hertog van Anjou, zig nu beginnende te schikken tot de Regeeringe, hadt van de Prinzen van Oranje en Espinoi en andere Leden des Raads van Staate opening verzogt van den staat des Lands; waarop hem deeze Heeren, by geschrift, vertoond hadden, hoe 't, hier, haperde aan goede orde op 't burgerlyk bestier, op de regtspleeging, en op de krygstugt, die niet te vinden was, zo men geen behoorlyken voorraad hadt van gemeene penningen: om welken te bekomen, zy verscheiden' middelen aan de hand gaven. Voorts, rieden zy, dat men 's Lands troepen verzamelde, en, om hiertoe in staat te zyn, de Landschappen hunne aandeelen, in de jongst ingewilligde lasten, deedt opbrengen. Ook oordeelden zy, dat men de krygsluiden, die nog veele agterstallen te vorderen hadden, by verdrag, moest tragten te paaijen. De Leden des Raads van Staate, die van den geheimen, en die van de geldmiddelen behoorde men, om misbruik en omkoopingen te voorkomen, jaarlyks, te voldoen van hunne wedden, uit de geestelyke goederen, of van elders, ten minste kwetsing der Gemeente: ten ware de Staaten besluiten wilden tot vermeerdering der Vorstelyke inkomsten, op dat men, uit dezelve, deezen Amptenaaren voldeedt. Tot betere vordering der Regtspleeging, moest men den grooten Raad van Mechelen wederom opregten, of 't getal der Leden van den geheimen Raad vermeerde-

1582.

XIII.

Oranje

en ande-

ren ope-

nen An-

jou den

staat des

Lands.

„_rea

1582. „ ren (u).” De Hertog, dit geschrift ont-
 vangen en goedgekeurd hebbende, leverde
 het den algemeenen Staaten over, om 'er op
 te raadpleegen (v). En deezen beslooten,
Besluit, „ dat de Heeren van den Landraad
hierop, „ in dienst blyven zouden, als Raaden van
door de „ Staate van zyne Hoogheid, voor den tyd
algemeen „ van een half jaar, aangevangen met Sprok-
ne Scan- „ kelmaand, en dat zy, by voorraad, 'tbe-
ten, ge- „ wind zouden hebben over de penningen,
nommen. „ geschikt tot de lasten des krygs. 't Beleid
 „ des oorlogs zou, geheellyk, staan aan den
 „ Hertoge, uitgenomen in Holland, Zeeland
 „ en Utrecht, daar 't aan den Prins blyven
 „ zou. De vierentwintig tonnen schats jaar-
 „ lyks, den Hertoge, te Bourdeaux, be-
 „ loofd, werden verhoogd tot op dertig, en
 „ boven dezelve, nog vyftigduizend gul-
 „ dens ter maand, voor een half jaar, inge-
 „ willigd. Tot verzekering der genoemde
 „ dertig tonnen schats, werden hem en den
 „ Landraad de gelei- en verlofgelden in han-
 „ den gesteld; en tot verzekering der maan-
 „ delyksche vyftigduizend guldens, de mid-
 „ delen op de verteering van wynen, bie-
 „ ren, graanen, haring, zout en zeep, om-
 „ ze te doen vorderen, by * inzameling of
 * *Collectie.* „ verpagting, ten meesten oorbaar. Doch
 „ Gelderland, Utrecht en Overyssel zouden
 „ volstaan kunnen, met, alleenlyk, voor
 „ drie maanden, te betalen hun aandeel in
 „ de gemeene lasten, als voorheen.” Die
 van

(u) Zie BOEK XVII. Boek, bl. 13 [310].

(v) BOEK XVII. Boek, bl. 14 [311].

van Holland egter, ongeraaden vindende 1582.
hunne middelen met die der algemeene Staa-
ten te vermengen, of den Hertoge en den
Landraad in handen te stellen, sloegen voor,
dat de Gewesten wel mogten hunne midde-
len op de verteering inbrengen, tot verval-
ling der maandelyksche vyftigduizend gul-
dens: doch dat elk op zyn aandeel gesteld
behoorde te worden, in de tweehonderden-
vyftigduizend guldens ter maand, die dertig
tonnen schats in 't jaar uitmaakten; en daar-
tegen genieten, 't gene van de gelei- en ver-
lofgelden overschoot, boven de lasten (v).
Op 't stuk der Regtspleeginge, vondt men
geraaden „ alle zaaken, by * beroep, ge-
„ bragt voor den grooten Raad van Meche- *Appel*
„ len en voor den geheimen, voor deeze
„ reize, te herzenden naar de gewesten, van
„ waar zy gekomen waren, om aldaar te
„ worden afgedaan, of by de Geregtscho-
„ ven, of by andere Perfoonen, te kiezen
„ by de Overheid, op benoeming der Land-
„ schappen. Om de zaaken, die, ter eeerster
„ aanleg, voor de gemelde twee Raaden,
„ gekomen waren, of hadden moeten ko-
„ men, af te doen, zou zyne Hoogheid, uit
„ twee-entwintig Perfoonen, by de algeme-
„ ne Staaten te noemen, zeven Raadsluiden
„ kiezen, die ook te wyzen hadden, over
„ alle zaaken, welken, naar de voorregten
„ en gewoonten der Landen, tot 's Vorsten
„ kennisse behoorden. De Gemagtigden der
„ Gewesten zouden, by hunne meesters,
„ be-

(v) Resol. Holl. 25 April, & July 1582. H. 203, 283.

1582. „ bezorgen, dat de benoeming, drie wee-
 „ ken na 't scheiden der Vergaderinge, ge-
 „ schiedde, of zo zy hiervan in gebreke
 „ bleeven, zou zyne Hoogheid mogen voort-
 „ gaan met de verkiezinge, uit benoemden
 „ of anderszins (w).”

XIV. Doch deeze laatste schikking mishagde
 Opreg- den Staaten van Holland. Zy deeden niet
 ting van alleen geene benoeming; maar voltrokken,
 eenen niet lang hierna, het ontwerp, welk, al fe-
 Hoogen Raad in dert eenen geruimen tyd (x), ter Staatsver-
 Holland. gaderinge, in beraad gelegd was: stellende,
 op den naam van den Prinse van Oranje, als
 hebbende de hooge Overheid van den Lan-
 de, eenen Hoogen Raad in van negen Per-
 soonen, aan welken beroep vallen zou van
 de *Sentensien* van den Hove provinciaal. Men
 hadt, eerst, genoegzaam beslooten, deezen
 Raad te Haarlem te doen zitten. Doch de
 Steden Dordrecht, Leiden, Gouda, Rotter-
 dam en Schiedam stremden de opregting
 voor eenen geruimen tyd (y). Nogtans wa-
 ren, in 't jaar 1580, reeds Gemagtigden
 gesteld, om een Berigtschrift voor den nieu-
 wen Raad te ontwerpen (z). Ook werden
 de Raaden eerlang benoemd. Doch men hadt
 hun zulk eene geringe wedde toegelegd,
 dat eenigen zig ongezind toonden, tot het
 aanvaarden der Raadsplaatsen. Hierop was,
 in den jaare 1581, orde gesteld, en de zit-
 ting des Raads ook aan den Haage be-
 paald

(w) BOEK XVII. Boek, bl. 28 [329].

(x) Resol. Holl. 18 Sept. 1579. bl. 216.

(y) Resol. Holl. 10, 21 Nov. 21 Dec. 1579. bl. 265, 294.

(z) Resol. Holl. 5 May, 10 Juny 1580. bl. 76, 103.

paald (a). Het Berigtschrift voor dit nieuw 1582.
Geregtshof werdt egter, niet voor den een-
entwintigsten van Bloei maand deezes jaars
1582, in orde gebragt (b): waarna de Raad
in bediening tradt. De zaaken, die, voor
den grooten Raad, te Mechelen, en voor den
geheimen, te Brussel, onafgedaan hingen,
werden, terstond, voor den zelve gebragt
(c). De eerste Leden van den Hoogen Raad
waren Meester *Jan van Treslong*, President,
en Meesters *Arend Nicolai*, *Gerrit van Wyn-*
gaarden, *Nanning van Foreest*, *Jan van Ban-*
chem, *Amelis van Amstel van Mynden*, *Dirk van*
der Nieuwburg, *Jan Bets*, *Adriaan Wensfen* en
Gysbrecht van Hoogendorp, Raaden (d).

De Roomschegezinden te Antwerpen, heb- De Her-
bende nu, aan Anjou, eenen Heer van hun- vormde
nen Godsdienst, hadden vrye oefening van Kerken
denzelve verzogt, die hun, sedert agt werpen
maanden, ontzeid geweest was. Zy hadden begroe-
gezien, dat de Hervormde Kerken, ter ge- ten den
hoor geleid door den Prinse van Oranje, Hertog
terstond na de aankomst des Hertogs, zig zy- van An-
ner bescherminge aanbevolen en gunstig ant- jou.
woord bekomen hadden (e): en zy meenden
niet minder te mogen verwagten. Ook bragt De
de Hertog te wege, dat de Wethouderschap Roomsch-
hun de vrye Godsdienstoefening toestondt, gezinden
in S. Michiels Klooster, welk zyner Hoog- aldaar
heid geopend was, mids doende, vooraf, den verwer-
oed hun vrye

(a) Resol. Holl. 22 Sept. 5, 20, 21 Dec. 1581. bl. 502, 616, 640, 655.
 (b) Groot Plakaat. II. Deel, kol. 290. V. Deel, bl. 266.
 (c) Resol. Holl. 4 Sept. 1582. bl. 412.
 (d) BOR XVII. Boek, bl. 29 [330].
 (e) BOR XVII. Boek, bl. 7 [302].

1582. „ bezorgen, dat de *h* a an de Stad, met
 „ ken na 't scheider *u* ngs van Spanje. De
 „ schiedde, of *z* oede tot het doen van dee-
 „ bleeven, zou *z* werden 'er, by geldboeten
 „ gaan met de *a* n ballingschap, eerlang, toe
 „ of andersz *z*. Maar, op dat hun deeze ge-
 „ Doch de *d* niet te eerder deedt wanhoo-
 „ den Staat; Konings genade; gaf Parma, ter-
 „ alleen *f* erna, een Plakaat in 't licht, waar-
 „ niet *h*, beloofde hun dien nimmer te zullen
 „ dert *e* n, noch om denzelven hunne trouwe
 „ ga *r* dagt te zullen houden (*f*).

XIV.
 Opreg-
 ting van
 eenen
 Hoogen
 Raad in
 Holland.

heid
 co-
 en.

c Te Brussel, hadden de Roomschegezinden,
 midlerwyl, den Hertog ook om vrye Gods-
 diensttoefening verzogt, waarover zy van de
 Onroomschen bedreigd waren. De Hertog
 beval deezen, op den agtsten van Zomer-
 maand, de Kerk van Kouwdenberg, binnen
 't Hof, te ruimen, also hy aldaar haast zy-
 nen intrek dagt te neemen: doch men sloeg
 zyn gebod in den wind (*g*).

XV. De oorlog was, dit voorjaar, in de Ne-
 derlanden, slaauwlyk voortgezet, by man-
 gel van krygsvolk, ter wederzyde. De Spaan-
 schen en Staatschen hielden zig, gedurende
 de vorst, op, met plonderen en blaaken,
 ten platten lande. Lens in Artois werdt ver-
 raft, door de Franschen; doch, op den eer-
 sten van Grasmaand, wederom opgegeven
 aan den Heere van Montigni (*b*). Parma be-
 gaf zig, ten deezen zelfden tyde, te velde,
 en veinzende naar Meenen te willen, rukte
 hy,

Oude-
 naarden
 vero-

(*f*) BOEK XVII. Boek, bl. 8 [103]. HOOFD XIX. Boek, bl. 111.

(*g*) BOEK XVII. Boek, bl. 27 [128].

(*b*) METEKEN XI. Boek, f. 191 vers.

17, voor Oudenaarden, daar 1582.

te was van flegts vier-^{verd,}
g ging traaglyk voort, door Par-
belegeraaren, in 't maa-^{ma.}

en in 't opwerpen der bat-

eindelyk, een deel bergwer-

me en vyftienhonderd nieuw

Hoogduitsche Knegten bekomen

, bevondt zig in staat, tot het be-

der Stad, die, fchoon 'er geene hoop

ontzet was, langer te houden zou geweest

, was de burgery eensgezind geweest met

het Krygsvolk. Nu ging zy over, by verdrag,

op den vyfden van Hooimaand (i).

Terwyl het beleg van Oudenaarden duurde, Vergeef-

werdt 'er weinig van wederzyde onderno-^{sche aan-}

men. De Staatschen vingen iets aan, om Na-^{flagen}

men, Kortryk, Aarfchot, en in 't najaar ook, fchen op

om Leuven te verraffen; doch 't slaagde niet ^{verschei-}

(k). Maar Aalst werdt, des nagts na den drie-^{den}

entwintigften van Grasmaand, door hen, be-^{Plaatsen.}

klommen en veroverd, met verlies van flegts ^{Zy vero-}

vyfentwintig man, terwyl 'er, van 's vyands ^{veren}

zyde, omtrent tweehonderd gedood en hon-^{Aalst.}

derd gevangen genomen werden (l). De ^{Ook Tie-}

Staatsche bezettingen van Diest en Heeren-^{nen, dat}

tals overrompelden Tienen; doch verlieten ^{verlaaten}

't wederom. Eenige Koningschen daaren-^{wordt.}

tegen, zig gelaatende van Aalst te komen, ^{Gaas-}

vertoonden zig voor 't Slot Gaasbeek, voor-^{beek ver-}

geevende den behaalden buit daar te willen ^{looren en}

ber-^{herwon-}

vens an-^{nen, ne-}

ber-^{vens an-}

HISTORIE 453
 dit niet
 ten een
 kan

(i) Refol. Holl. 3 July 1582 in marg. bl. 333. BOR XVII.
 Boek, bl. 22 [321]. STRADA Dec. II. Libr. IV. p. 221.
 (k) METELEN XI. Boek, f. 192 vers.
 (l) BOR XVII. Boek, bl. 22 [322].

1582: bergem. Hierop als vrienden ontvangen, ver-
 dere Slo- raften zy 't Slot, dat, Brussel geweldig be-
 den. naauwd hebbende, nevens Toloufe, Ekel-
 hove en Rost (m), in 't laatst van Herft-
 maand, wederom overging aan de Staat-

Parma
 bemag-
 tigt Ga-
 vere en
 Kastenet.

Aanflag
 op Diefst.

Haute-
 penne
 bekomt
 Lier,
 door ver-
 raad.

schen (n). Parma hadt ook 't Slot Gavere
 tusschen Gend en Oudenaarden doen bemag-
 tigen en sterken, om den toevoer van dien
 kant dus te beveiligen. Ten zelfden tyde,
 maakte hy zig van 't Slot Kastenet, by verras-
 fing, meester (o). Doch eenig Konings volk, on-
 derneemende Diefst, by nagt, te beklimmen,
 werdt zulks begroet, dat zy, met agterlaa-
 ting van tweehonderd dooden en eenige ge-
 vangenen, aftrekken moesten (p). Parma
 ook, terftond na 't overgaan van Oudenaar-
 den, ondernomen hebbende het Staatsche
 Leger, by Gend, te bestooken, vondt het
 zo wel verschanst, dat hy wederom aftrok,
 zonder iets verrigt te hebben. De Staatschen
 vervolgden hem; doch men werdt niet hand-
 gemeen (q).

Te Lier, lag, onder anderen, een vendel
 Schotten in bezetting, onder *William Simple*,
 die, uit gierigheid, of, zo als hy daarna
 voorgaf, uit wrok tegen de Staaten, wat laa-
 ter, in onderhandeling tradt met Hautepen-
 ne, om hem de Plaats te leveren. Ten be-
 stemden tyde, 't was de eerste van Oogst-
 maand, verzogt hy verlof van den Bevelheb-
 ber

(m) METELEN XI. Boek, f. 195.

(n) BOR XVII. Boek, bl. 23 [322].

(o) BOR XVII. Boek, bl. 22 [322].

(p) BOR XVII. Boek, bl. 23 [322].

(q) STRADA Dec. II. Libr. V. p. 237.

ber *Eedveld*, om uit te trekken, en eenige vyanden op te ligten, op dat hy, tegen de-
 zelfven, eenen zyner adelborsten, die gevangen was, en dien men niet slaaken wilde, zou mogen lossen. Men laat hem gaan, met dertig zyner Schotten, en zeven soldaaten met eenen tromslaager van *Eedvelds* Regiment. Doch deezen agt doet hy, onderweg, in een Kerkje aantasten en binden, en strykt toen, gevolgd van een' troep volks van *Hautepenne*, met den volgenden morgen, wederom naar *Lier* toe. Voor de poort gekomen, roept hy, dat men hem opene, alzo hy, met goeden buit, te rug keerde. Zyn Broeder, die Luitenant onder hem was, en van den aanslag wist, begeeft zig naar 't Stadhuis, daar *Kornelis Kriekaart*, Schepen der Stede, gebodt over de Burgerwagt; en verzoekt hem, de sleutels van *Eedveld* te willen vorderen. Niemand hadt kwaad vermoeden op de Schotten. Nogtans gaat *Kriekaart* zelf, met de sleutels, naar de poort, en beveelt alleen de winketten, die drie of vier waren, te openen, en het tweede niet, voor dat het eerste wederom gegrendeld ware. Dit geschiedde. Hy zelf stondt aan het laatste, daar *Simple* zo dra niet doorgetreden was, of hy stoot den Poortier onder de voet, en kwetst den Schepen doodelyk. Zyn Broeder, van binnen, overvalt de burgerwagt. Men opent de groote deuren: alles met zo veel stilte, dat de Koningschen al binnen waren, eer men 'er, in de Stad, iets van gewaar geworden was. Straks worden de toegangen gestopt, de ruiters rennen door de

1582.

straaten, om het verzamelen der bezettelingen en burgeren te beletten. Toen ging 't op een moorden, en vrouweschenden, en plonderen, en asperfen van hoog rantsoen. Men rekent, dat 'er meer dan tweehonderd Stedelingen omgekomen zyn. 't Bemagtigen deezer Stad strekte tot merkelyke benaauwing van Mechelen, Vilvoorden en Brussel, en vooral van Antwerpen, daar men besloot, tot het slegten van het Klooster van S. Bernards, even buiten de Stad, op dat 'er de vyand niet in nestelen zou. Simple trok, sedert, met voorschryving van Parma, naar Spanje (r).

Gevegt
by S.
Wynoks-
bergen.

Op den tweeden van Oogstmaand, viel een hevig schutgevaarte voor by S. Wynoksbergen, tusschen vyftienhonderd Hoogduitsche Ruiters, onlangs, ten dienste van Anjou, uit Frankryk gekomen, en gevoegd met het Fransche voetvolk onder den Graave van Rochepot, en het grootste gedeelte van Parmas Leger. Men vogt lang en hardnekkig, tot dat partyen, wederzyds, aftrokken, latende den vyand, hier, tusschen de drie- en vierhonderd dooden (s).

XVI.
De Wal-
sche Ge-
westen
verzoeken, dat
het uit-

De Landvoogd, in 't voorjaar reeds bespeurd hebbende, dat die van Artois en Henegouwen bevreesd waren voor de aankomst der Fransche Legermagt, van welke zy den eersten aanstoot verwagttten; hadt deeze vrees, behendiglyk, gevoed, en hun toen

te

(r) METFREN XI. Boek, f. 193 vers. BOR XVII. Boek, bl. 30 [332]. STRADA Dec. II. Libr. V. p. 233.

(s) METEKEN XI. Boek, f. 193. STRADA Dec. II. Libr. V. p. 234.

te verstaan gegeven, dat 'er geen beter middel was, om hen te beschermen, dan dat zy den Koning baden, dat hy het uitheemsch Krygsvolk, te vooren, op hunne begeerte, ten Lande uit geschikt, wederom herwaards wilde zenden. Men luisterde naar deezen raad. *Jan Sarazyn, Abt van S. Waast*, werdt afgevaardigd naar den Koning, en vondt zo veel gehoors ten hove (t), dat Filips, in al leryl, zevenhonderdduizend Dukaaten overmaakte, en vyfduizend Spaansche en Italiaansche knegten herwaards zondt, die zig, kort na 't gevegt by S. Wynoksbergen, met Parmas Leger vereenigden (u). Hy, zo merkelyk versterkt, besluit het Leger des Hertogs, welk, midts het verloopen veeler Engelschen, en door andere toevallen, zeer gedund was, en te S. Lievenshout, twee mylen van Gend, lag, op den negenentwintigsten van Oogstmaand, onvoorziens, te overvallen. De Franschen waren egter op hunne hoede; doch, merkelyk minder in getal dan de vyand, weeken zy, in zeer goede orde, tot onder 't geschut van Gend. Hier viel een vinnig gevegt voor, tusschen de Engelschen onder Norrits en de vyandlyke voorhoede, die ook hevig beschooten werdt, uit de Stad. De Hertog en de Prinsfen van Oranje en Espinoi zaten onder de muuren, om 't gevegt te aanschouwen, daar een kogel, pas vier roeden van Anjou en Oranje af, eenen Serjant velde, 't welk hen ter zyde deedt treden. Meer dan

1582.
heemsch
Krygs-
volk we-
derom in
't Land
kome.

Gevegt
onder
Gend.

eens,

(t) *Zie de Brieven van Granvelle by BOR Auth. Stukk. II. Deel, bl. 101, 103, 105, 106, 107, 108.*

(u) *STRADA Dec. II. Libr. IV. p. 217. Libr. V. p. 230.*

1582. eens, werdt de sryd hervat. Hy duurde tot aan den avond, wanneer Parma aftrok, begraavende omtrent tweehonderd dooden, en de voornaamsten, nevens de gekwetsten, met zig voerende. De onzen hadden ook vry wat geleeden. De Hertog en de Prins begaven zig, met al het Krygsvolk, over de Schelde, naar Dendermonde, en van daar, in den aanvang van Herfstmaand, naar Antwerpen, alwaar 't Leger, eene poos, uitrustte (v). In deeze zelfde maand, gelukte het den Graave van Hohenlo, Megen en eenige andere Plaatsen van klein belang in Brabant te bemagtigen (w).

Hohenlo
verovert
Megen.

XVII.
Aanflag
tegen het
leeven
van An-
jou en
Oranje
ontdekt.

In Hooimaand te vooren, terwyl Anjou en Oranje zig te Brugge onthielden, was 'er wederom een boos opzet tegen hen beide, en tegen gantsch Frankryk, ontdekt, waarvan wy de omstandigheden kortelyk ontvouwen moeten. Nikolaas Salseda, Zoon van Pieter Salseda, die, op de Parysche Bruiloft, om't voeren der wapenen tegen die van Guize, omgebracht was, hadt, eenigen tyd geleeden, te Rouan, van valsche munt betigt geweest zynde, vergiffenis verworven van den Koning van Frankryk, door voorbede des Hertogs van Lotharingen, wiens zyde hy, na 't omkomen zyns Vaders, gevolgd hadt. Deeze begeeft zig naar den Prinse van Parma, en toen naar den Hertoge van Anjou, dien hy zynen dienst aanbiedt, om een braaf Regiment knegten te werven. Anjou laat zig

(v) BOR XVII. Boek, bl. 31 [334].
(w) MEYEREN XI. Boek, f. 196.

zig met hem in, niet konnende vermoeden, 1582.
 dat iemand, wiens Vader door die van Guize van kant geholpen was, iets, ten voordeele van dit Huis, zou willen onderneemen. Maar Oranje kreeg een schalk oog op den valschen munter, en ontdekte haast, dat hy verstand gehouden hadt met Parma, die hem twee gezellen hadt toegevoegd, welken hy riedt in hegtenis te neemen. Anjou, federt, ook vernomen hebbende, dat Salseda met die van Lotharingen verzoend was, deedt hem, ten Hove, in stilte vatten, terwyl zyne makkers, *Francisko Basa* en *Nikolaas Hugot*, bygenoemd *la Borde*, hem buiten stonden te wagten. Eindelyk, verneemt Basa naar Salseda, aan zekeren dienaar, die weder vraagt, of hy hem kende? en, terstond daarop, naar binnen treedt. Doch op dit oogenblik, kreegen de twee gasten agterdenken, en pakten zig weg. Basa werdt, nogtans, agterhaald, en beleedt, gepynigd zynde, dat zy, ter begeerte van Parma, aangenomen hadden, den Hertog en den Prins, door vergif of eenig ander middel, van kant te helpen. Doch Salseda loochende, iets tegen den Hertoge voorgehad te hebben. Alleenlyk, beleedt hy, zig in zynen dienst te hebben begeven, op hoop van, met behulp van zyn regiment en eenige anderen, Kameryk en Duinkerken aan den vyand te zullen kunnen leveren: voorts, was zyn toeleg geweest, al wat 'er omging over te brieven aan die van Guize, die 'er den Prinse van Parma, en door deezen den Koning van Spanje van verwittigen zouden.

1582. den. Nog openbaarde hy een geweldig eed-
Wat hier genootfchap, gefmeed door die van Guize,
 aan meer om Frankryk aan Spanje te brengen. Zyne
 vast ware. belydenis werdt den Koning van Frankryk
 toegezonden, die Salseda haalen deedt. Doch
 Straf der deez', in Frankryk gebragt, herriep zyne
 fchuldigen. bekentenis. Nogtans werdt hy verweezen,
 om met vier paarden vaneen gefcheurd te
 worden. Bafa, midlerwyl, in de gevange-
 nis aan een mes geraakt zynde, hadt zig het
 hert afgesteken. Zyn lyk werdt aan de gal-
 ge opgeknoopt, met een gefchrift aan de
 beenen, in 't Duitsch en in 't Fransch, mel-
 dende, dat hy voorgehad hadt, zyne Hoog-
 heid en den Prins van Oranje van kant te
 helpen, uit laft van den Prinse van Parma.
 Lammoraal van Egmond, jonger Zoon van
 den onthalsden Graave, hadt, te Brugge,
 eenige gemeenfchap gehadt met Salseda, en
 zig, hierdoor, in fterk vermoeden gebragt,
 dat hy kennis van zynen toeleg hebben moest.
 Ook hielt men hem, eenigen tyd, op 't Slot
 te Sluis, gevangen. Doch alzo men geen
 bewys tegen hem hadt, werdt hy geflaakt,
 en trok, eerlang, met den Hertoge, naar
 Frankryk (x).

XVIII. Omtrent deezen tyd, hadden de algemeene
 Oorlog ne Staaten aan *Don Antonio*, die zig Koning
 in Portu- van Portugal noemde, twaalf Oorlogsfche-
 gal, waar- pen ter hulpe toegeschikt, van welken 'er zes,
 in de door Holland, werden uitgeruft (y), onder
 Staaten den

(x) THUANUS *Libr. LXXV. p. 560 & seqq. BOR XVII. Boek,*
bl. 29 [337].

(y) *Resol. Holl. 29 May, 18 July, 7 Aug. 1582. bl. 266,*
352, 373.

den Heere van Warmond, als Admiraal; in 1582.
 hoope van, daarmede, den Koning van Span-
 je aan nieuw werk te zullen helpen. Wy ^{betrok-}ken wor-
 hebben van deezen Portugeefchen kryg, flegtsden.
 in 't voorbygaan, gewaagd: doch moeten
 'er nu, naardien 'er de Staaten in betrokken
 werden, iets meer van melden. *Henrik, Ko-*
ning van Portugal, op den dertigften van
 Louwmaand des jaars 1580, overleeden zyn-
 de, zonder mannelyke nazaaten (z), rukte
 Filips, Koning van Spanje, terftond, met
 een Leger, naar de grenzen, om zig van dit
 Ryk meester te maaken. Men boodt hem
 kleinen wederftand, by gebrek van genoeg-
 zaame magt, en uit hoofde der partyfchap-
 pen, die den Staat verdeeld hielden (a).
 Nogtans is 'er blyk, dat men, in den zomer
 des gemelden jaars, naar Amsterdam gefchikt
 heeft, om, van daar, op den naam van de
Regeerders en Verdedigers van 't Ryk, eenige
 Krygsbehoeften te bekomen (b). Don An-
 tonio, gehouden voor eenen natuurlyken
 zoon eens Broeders van Koning Henrik, hadt
 zig, schoon geestelyk en Prioer van Acrato,
 te Lisbon, tot Koning doen uitroepen, en
 trok Filips, met een Leger, tegen. Doch
 hy werdt geflaagen, en gedwongen te vlug-
 ten, waarna Lisbon aan de Spanjaards over-
 ging. Don Antonio zworf, eenige maanden,
 herom in zyn eigen Ryk, door klippen en
 wilderniffen, en ontkwam, eindelyk, op een
 Enk-

(z) THUANUS *Libr. LXIX. p. 372 & feqq.*(a) THUANUS *Libr. LXX. p. 186 & feqq.*(b) *Refol. Holl. 13 Juny 1580. bl. 195, 197, 198.*

1582.

Enkhuizer Schip, gevoerd door *Kornelis van Egmond*, welk hem te Calais, aan land zette. Van hier, stak hy naar Engeland over. Filips werdt, midlerwyl, te Lisbon, tot Koning van Portugal gekroond (c). Don Antonio verwierf, in deezen jaare 1582, eenige Schepen in Frankryk, op den naam van de Koninginne Moeder. Met deeze Vloot, over welke *Filips Strozzi* geboodt, ondernam hy den togt naar Portugal, die ongelukkig uitviel, wordende hy, by het Eiland S. Michiel, door den Markgraaf van Santa Croce, geslaagen (d). De Schepen, in Holland, ten zynen dienste, gereed gemaakt, schynen den togt niet mede gedaan te hebben: maar zyn, in 't najaar, in de Haven van Enkhuizen, opgelegd, en daarna ontslaagen (e). Don Antonio keerde, eerlang, naar Frankryk. In 't volgende jaar, deedt hy, hier, op nieuws, aanzoek, om eenige Schepen (f); doch ik vind niet, dat hierin bewilligd werdt. De rampspoedige Vorst hadt twee Zoonen, van welken de oudste, *Don Emmanuel*, naderhand, in Holland gekomen zynde, met de eenige volle Zuster van Maurits, Prinse van Oranje, getrouwd is geweest (g). Doch hiervan zullen wy, in 't vervolg, nog nader moeten spreken.

Juist

(c) THUANUS *Libr. LXXIII. p. 494 & seqq.*(d) TASSIS *Libr. VI. p. 417 & seqq.* THUANUS *Libr. LXXV. p. 540 & seqq.* BOR XIV. *Boek, bl. 194 [178]. XVII. Boek, bl. 23 [322], 34 [338].* METEREN X. *Boek, f. 177 vers.*(e) Resol. Holl. 9 Nov. 1582. *bl. 528. 9 Februar. 26 Maart 1583. bl. 26, 91.*(f) Resol. Holl. 11 Juny, 20 July 1583. *bl. 190, 260.*(g) HOOGT XVII. *Boek, bl. 758, 759.*

Juist op den tyd, dat Filips, te Lisbon, 1582. tot Koning van Portugal, gekroond werd, ^{XIX.} in Zomermaand des jaars 1581, lagen aldaar Aanslag, eenige schippers van Hoorn en Enkhuizen, om Enkhuizen, op zyn bevel, zeer heuschelyk bejegend, en sommigen zelfs ten Hove genoodigd en onthaald werden, met toezegging, dat zy, door ver- raad, wederom komende, dezelfde gunst te wag- nings zy- ten hadden. De Koning stelde, hiertoe, in- de te zonderheid, te werk eenen zyner trouwan- brengen- ten, *Fredrik Klaaszoen* genoemd (b), geboortig van Enkhuizen, die nog een' broeder daar ter Stede hadt. De schippers, t' huis gekomen, op den tyd, als men Filips sondt af te zweeren, hadden den mond alomme zo vol van 's Konings minzaamheid en goed- aartigheid, dat de Wethouders, bedugt dat dit praaten de burgers schuw mogt maaken van den eed, een vendel knegten verzogten van Sonoï, waarmede zy, dat pas, de Stad in rust hielden. Weinige maanden hierna, komt de Enkhuizer Hellebaardier, met 's Konings brieven aan de burgerye, in schyn, zynen broeder bezoeken, en krygt, in stilte, veel volks aan zyne koorde, dat zig bepraaten laat, om de gunst van den afgezwooren Vorst te herwinnen. Onder anderen, doet hy ook aanzoek by *Wouter Verbee*, Broeder van *Jan Verbee*, Schepen te Amsterdam, die, van 't stuk eenen gruwel hebbende, nogtans een afschrift maakte van 's Konings schryven, welk den eersten van Wynmaand des jaars 1581 gedagtekend was. Doch den handel den

(b) Resol. Holl. 3 July, 1582. bl. 120.

1582.

den Wethouderen, ten nadeele van eenigen zyner bekenden, te openbaaren stondt hem tegen de borst. Hy hieldt dien dan eenen geruimen tyd by zig. Nu, reizende door Haarlem, hadt hy 'er zynen vertrouwden vriend, Dirk Volkertszoon Koornhert, kennis van gegeven, die, hem bestraffende, dat hy 't der Overheid verzwegen hadt, terstondt naar den Haage trok, en de zaak, door *Nikolaas van der Laan*, Burgemeester van Haarlem, aan de Staaten bragt; die, 't afschrift van 's Konings Brief gezien hebbende, terstondt nog een vendel, dat in Edam en Monnikendam verdeeld lag, naar Enkhuizen schikten, den Hellebaardier heimelyk vatten, en anderen in hunne huizen verzekeren deden. Alles liep egter zagtelyk af. De trauwant zelf werdt, schoon na lang zitten, ontslaagen, onder enkel bevel van 't Land te verlaaten. Doch als men de beweging gestild waande, ontdekte men nieuwe brieven van den Koning, gedagtekend den twaalfden van Bloemaand deezes jaars 1582, en gerigt aan de twee-enzeventig hoofden der Burgerye. Toen kreeg Sonoi nieuwen last van de Staaten, om Enkhuizen te bezetten met drie vendels, elk van honderdenvyftig koppen, die, daarna, op 's Prinsen bevel, tot tweehonderd, vermeerderd werden. Ook kwam Sonoi zelf te Enkhuizen wonen, voor den gantschen aanstaanden winter: waarmede toen alle vrees voor ongemak verdween (i). Op 't einde des volgenden jaars, kreeg men

(i) BOEK XVII. Boek, bl. 19 [1517] enz.

men, te Amsterdam, uit Luik, berigt, dat 1582.
 de vyand op Enkhuizen en op Hoorn loerde.
 Te Enkhuizen, werden eenige luiden by den
 kop gevat; doch men vindt geen klaar be-
 scheid ten hunnen laste. Ook verdween de
 vyandlyke aanslag (k).

In Friesland en daaromtrent, werdt de **XX.**
 kryg, dit jaar, zo vinnig niet gevoerd, als Verdugo
 men verwacht hadt. Verdugo deedt, in 't laatst ^{valt de}
 van Louwmaand, eenen vergeeffchen aanval ^{schans te}
 op de schans te Oldenborn, onlangs, op last ^{Olden-}
 van den Heere van Rummen, gestigt, door ^{born aan.}
 den Heere van Nyenoord; die Verdugo, af-
 gewezen door de bezetting, in den staart viel,
 en goeden buit bekwam (l). In Hooimaand, Hy bele-
 sloeg Verdugo, de Zevenwolden en Drentegert
 hebbende afgehoopen, het beleg voor Lo- ^{Lochem.}
 chem, in 't Graaffchap Zutphen. Eenige West-
 friesche vendels, gescheept in de Marne,
 brandden, om hem vandaar te trekken, wel
 dertig Kerspelen af, in Twente en Drente;
 doch zy bereikten hun oogmerk niet. Daarna
 hielp Graaf Willem Lodewyk van Nassau
 eenige wagens met mondbehoefsten in Lo-
 chem. Doch Verdugo, om dit in 't vervolg
 te beletten, bestondt de Plaats veel nauwer
 te besluiten. Graaf Willem en de Graaf van
 Hohenlo, vyfendertighonderd knegten en
 duizend ruiters te hoop gerukt hebbende,
 bestookten daarmede Verdugo, in zyn voor-
 deek; doch werden, met groot verlies, af-
 geslaagen. De belegeraars, daarna, merke-
 ly-

(k) BOEK XVIII. Boek, bl. 34 [402].

(l) BOEK XVII. Boek, bl. 19 [316].

1582. lyken onderstand van volk bekomen hebbende, stopten alle de toegangen naar Lochem, alwaar men zig, sedert eenigen tyd, reeds met paardenvleesch beholpen hadt. Maar Hohenlo, op nieuws, met meerder magt dan te vooren, en met vier zwaare stukken geschuts, genaderd zynde, deedt den vyand deinzen, uit eene groote sterkte, by 't Huis ter Wilde, een half uur van Lochem, en toen een open naar de Stad hebbende, de bezetting ververschen. Verdugo, nu buiten staat om den toevoer naar Lochem te beletten, verliet alle zyne schansen, op den twee-entwintigsten van Herfstmaand: waarmede de Stad volkomen ontzet werdt. Verdugos volk werdt verdeeld in Grol, Oldenzeel, Goor, Enschede en Koeverden (m). 't Gelukte hem, wat laater, Steenwyk, welk, onlangs, zo streng een beleg doorgestaan hadt, by verassing, in te neemen. Zeker Landman, die zynen hals voor 't slaagen van den toelegte pande gezet hadt, geleidde den Overste Luitenant Tassis, met zes- of agthonderd knegten en twee kornetten paarden, 's nagts voor den zeventienden van Herfstmaand, naar de Oostpoorte, daar de graft waadbaar was. Zy raakten 'er door met de ladders, beklommen den wal, en overmeesterden de vesting, zonder dat men hen, voor dat het te laat was, vernomen hadt (n).

De Sloten te

De Staatfchen verrigften weinig in deezen oord. Alleenlyk bemagtigden zy 't Huis te

(m) BOR XVII. Boek, bl. 32 [334].

(n) BOR XVII. Boek, bl. 33 [336]. STRADA Dec. II. Libr. V. p. 259.

te Keppel. Ook gaf zig 't Slot te Batenburg ^{1582.} aan de Maaze by verdrag aan hun over. De bezetting van Zwartfluis pafte, op den zesentwintigften van Wynmaand, met het openen der poorte, voor Haffelt te zyn; en verrafte de Stad, daar eenige huizen geplonderd, de beelden gestormd werden, en de Hervormde preekingevoerd (o). Merkwaardiger geluk hadt de Staatfche bezetting van Gelder gehad, eenige maanden te vooren. 't Was haar gebeurd, op den vierden van Grasmaand, Maarten Schenk van Nideghem, zo als hy uit Zante, in Kleefsland, kwam, op te ligen en vast te houden. Hy zat nu veel langer dan twee jaaren te vooren, en moest, eindelijk, nog een hoog rantfoen betaalen (p).

Op den veertienden van Herftmaand, hadt de Prins van Parma zyne Krygsmagt doen monfteren, en zesenvyftigduizendvyfhonderdenvyftig knechten, onder driehonderd vendels, en drieduizendvyfhonderdzevenendertig ruiters, onder drieenvyftig kornetten sterk bevonden. Zy ftondt den Koning, maandelyks, op zeshonderdtweeenvertigduizenddriehonderdzesenvyftig guldens. Doch alzo een groot deel van dit volk in bezetting lag, kon de Landvoogd geene dertigduizend man in 't veld brengen (q). Voor 't einde van deezen Veldtogt, bemagtigde hy l'Esclufe, Chateau in Cambresis en eenige andere fterkten in dien oord. In 't eerst van Slagmaand, befchoot en veroverde hy Ni-

(o) BOR XVII. Boek, bl. 32 [335].

(p) BOR XVII. Boek, bl. 22 [320].

(q) METABEN XI. Boek, f. 195. HOOFFT XIX. Boek, bl. 832.

1582. nove, Liekerke en Gaasbeek, dat nu, voor de derde reize in dit jaar, overging. Zelfs fchiep hy hoop om Brussel te bennaauwen, en sloot de toegangen derwaards, van verre. Doch alzo Anjou hem den weg naar 't Land van Waas hadt afgesneeden, en Artois en Henegouwen agter hem kaal gegeten waren, raakte hy zelf in verlegenheid om eetwaaren. Ook werdt hem, door het doorsteeken van eenige dyken, het hoog winterwater op 't lyf gezonden. Hier kwam ziekte en sterfte by onder zyne benden: alle welke ongemakken hem dwongen het veld te verlaten, en de winterlegeringen te betrekken (r).

De Le- Het Leger des Hertogs van Anjou, onlangs gers be- versterkt met vierduizend Franschen en drie- trekken duizend Zwitsers te voet, en ettelyke benden de Win- Paarden, onder den Maarshalk van *Biron*, terkwartieren. werdt gelegd in de Steden van Vlaanderen. Het hadt ook veel geleeden; zo door de sterfte, die 'er niet minder dan onder de vyanden in zwang ging, als by gebrek van betaaling, welk laatste ongemak veele Fransche knegten dermaate verarmd hadt, dat zy schandelyk liepen bedelen (s).

Dagvaart Anjou, om dit gebrek te verhelpen, en te Ant- de verdere lasten des krygs te vinden, werpen. schreef de algemeene Staaten, in Slagtmaand, te Antwerpen, en bragt het hier zo ver, dat men hem, in plaats van dertig, veertig tonnen schats in 't jaar beloofde, behalve nog zeshonderdduizend guldens, te betaalen in vier

(r) METELEN XI. *Boek*, f. 195 *verf.* BOE XVIII. *Boek*, bl. 33 [335], 35 [338].

(s) HOOFD XIX. *Boek*, bl. 834.

gelyke deelen, in Graſmaand, Bloei maand, 1582.
Zomer maand en Hooimaand des volgenden
jaars (†).

Voor 't einde des jaars 1582, voerde Paus XXI. Gregoor de XIII. eene andere tydrekening ^{Nieuwe} in, dan men, veele eeuwen herwaards, ^{ſtyl, door} gebruikt hadt. Zy werdt, in de meeſte Ne- ^{den Paus} derlanden, en, door den tyd, in allen aan-voerd. genomen, en, in onderscheiding van den *Ouden*, den *Nieuwen ſtyl* genoemd. De Kerkvergadering van Nicea, gehouden in den jaare 328, hadt geraamd, dat men, om 't Paaschfeest niet op éénen dag met de Jooden te vieren, daartoe zou kiezen den Zondag, die volgt op den veertienden dag der nieuwe maane, welke na de Lente-dag- en nagts- evening komt. Voor den dag deezer dag- en nagt- evening nu, hadt men te houden den eenentwintigſten van Lentemaand, daar zy toen op viel. Doch naardemaal men het jaar, voor dien tyd, en ſedert, plagt te rekenen op driehonderdvyfenzeftig dagen en een vierde, welk vierde, om de vier jaaren, eenen dag uitmaakt, dien men dan, na den vierentwintigſten van Sprokkel maand, gewoon was in te voegen: en naardemaal de zon, gelyk men ſpreekt, haaren loop aſlegt, in omtrent elf minuten minder tyds, zo was hieruit gevolgd, dat de Lente-dag- en nagts- evening, in deezen jaare, tien dagen vroeger kwam, te weeten, niet op den eenentwintigſten, maar op den elfden van Lentemaand. Men zag, uit dit verſchil tuſſchen het ge-
meen

(†) BOEK XVII. *Boek, bl. 33* [336].

1582.

meen en zonnejaar, zo veel verloop in de Feestdagen der Roomsche Kerke te gemoet, dat het, eindelyk, zou konnen gebeuren, dat Kerstyd viel midden in den Zomer. De Landluiden ook, gewoon zig, in 't zaaijen en planten, naar deeze Feestdagen te schikken, moesten verlegen staan, als dezelve in andere zonnemaanden kwamen, dan te voeren. De Paus trok dan, om dit verloop te verhelpen, tien dagen af van het tegenwoordige jaar: beveelende, dat men, na den vierden van Wynmaand, dag van S. Franciskus, niet den vyfden, maar den vyftienden schryven zou. Voorts keurde hy, dat men, om diergelyk verloop, in 't vervolg, te voorkomen, na het jaar 1600, 'de drie eerstkomende honderdste jaaren, te weeten het jaar 1700, 1800 en 1900, voor geene schrikkeljaaren zou hebben te rekenen, gelyk, naar den Ouden styl, moest geschieden; maar wel het jaar 2000, en zo vervolgens; waar uit ontstaan moest, dat de oude en nieuwe styl, die nu tien dagen verschilden, na ieder der drie volgende honderdste jaaren, een' dag meer verschilden zouden: door welke schikking, een merkelyk verloop in de Feestryden, voor veele duizenden jaaren, genoegzaam voorkomen is. De Onroomsche Mogendheden, Engeland, Deenemarke, Zweeden en verscheiden' Duitsche Vorsten wezen egter 's Pausen schikking van de hand: de Roomschen, als de Keizer, Boheeme, Frankryk, Spanje en de Italiaansche Mogendheden omhelsdenze gereedelyk (u). De Her-

(u) METELEN XI. *Boek, f. 156.*

Hertog van Anjou geboodt ook, by Plakaat van den tienden van Wynmaand (v), dat men, hier te Lande, den vyftienden dier maand den vyfentwintigften zou hebben te noemen, waardoorze maar eenentwintig dagen hebben zou, terwyl nogtans, voor dit loopende jaar, de verval- en betaaltyden de gewoone streek zouden blyven houden. Brabant, Vlaanderen, Artois, Henegouwen, Holland en Zeeland fchikten zig naar 's Hertogs Plakaat, welk, op aanfchryving des Prinzen van Oranje, in Holland, alomme afgekondigd werdt (w). Nogtans begreep men, aldaar, in 't volgende jaar, dat de tien dagen, om zekere goede inzigten, op de Jaarwedde zyner Doorlugtigheid, die, voor eenigen tyd, met vyftienhonderd guldens ter maand verhoogd was (x), niet zouden gekort worden (y). In Gelderland, Zutphen, Utrecht, Overyffel, Friesland, Groningen en elders, hieldt men zig nog lang aan den ouden ftyl, dien sommigen ook als bekwaamer tot het rekenen der tyden aanpryzen. Wy zullen ons egter, voortaan, bedienen van den nieuwen, die, in Holland, welks gefchiedeniffen wy inzonderheid befchryven, terftond, aangenomen is.

Midlerwyl, werdt de winter niet geheellyk Eindhoven, Helmond en andere Plaatsen gewonnen.
gefleeten, zonder iets te onderneemen. Des nagts na den agtften van Louwmaand, werdt Eindhoven verrast, door eenen hoop Franfchen gewonnen.

(v) Zie BOR XVII. Boek, bl. 33 [336].

(w) Refol. Holl. 14, 19 Decemb. 1582. bl. 580, 595.

(x) Refol. Holl. 2 Nov. 1580. bl. 233.

(y) Refol. Holl. 18 Nov. 1583. bl. 466.

1583. fchen, onder den Heere van Bonnivet. Helmond en andere sterkten in dien oord gingen ook, kort hierna, over aan de Staatfchen (z). Doch dit gunftig begin des nieuwen jaars werdt gevolgd van een' ramp, die Anjou, op eens, al zyne eer benam, en de Landen op 't punt van hun bederf bragt. 't Gewigt der zaake vordert, dat wy 'er den oorsprong beknoptelyk van aanwyzen.

XXII. De Koning van Frankryk, fchoon hy de Oorzaken van den toelag des Hertogs van Anjou, op het bemagtigen van eenige voorname Steden. Staaten, in Bloei maand des voorleeden jaars, plegtiglyk hadt doen bedanken, voor de eere, welke men zynen Broeder hadt betoond (a); hadt nogtans, tot hiertoe, den Hertoge flaanwelyk onderfteund, bedugt, dat deeze, gelukkiglyk slaagende, ligtelyk alle de magt der Nederlanden tegen Frankryk gebruiken mogt; of, verre te kort fchietende, 't Ryk met klagten over zynen Broeder vervullen, waaruit nieuwe beroerte te vreezen ftondt. Eenigen zyner Staatsdienaaren rieden hem egter, de Nederlandfche zaaken ernftiger ter hand te neemen, meenende, dat hy, hoe 't ook met Anjou afliep, niet buiten oorlog blyven kon, en de gelegenheid nu waarneemen moest, om den vetten brok der Nederlanden wederom aan Frankryk te hegten, waarvan men dien, eertyds, hadt afgefcheurd. Henrik nogtans neigde meer tot eenen anderen voorflag, hierop uitkomende, dat hy den Nederlanden zou byspringen met al zyne magt, zo de Staaten belooven wilden, dee-

ze

(z) BOEK XVII. Boek, bl. 35 [337].

(a) BOEK XVII. Boek, bl. 23 [322].

ze gewesten te laten vervallen aan de Fransche Kroone, wanneer de Hertog van Anjou zonder Kinderen overleedt. 't Werdt, inderdaad, den Staaten voorgesteld, die 'er geheel geene ooren naar hadden: waarop de Koning zynen Broeder met den Nederland-schen kryg geworden liet, zonder meer te denken, om hem te ondersteunen. Anjou, vernomen hebbende op wat spil de zaaken in Frankryk draaiden, begreep ligtelyk, in welk gevaar hy stak, zo Parma hem te magtig werdt, en de Staaten, of sommigen derzelve, vrywillig of gedwongen, het oog eens wederom begonden te wenden naar den ouden Heer. Tegen den angst, die hem hierover aanging, wist hy geen beter hulpmiddel, dan zig, met geweld, meester te maaken van de voornaamste Steden, en de Staaten, daarna, te noodzaaken, om zynen Broeder de voorwaarden toe te staan, waarop hy hun, tegen Spanje, wilde byspringen. De Fransche Heeren, zig ziende veragt in de Nederlanden, daar men hen buiten alle voornaame Ampten hieldt, sterkten hem in dit opzet. Ook hadt het hem, van den beginne af, gespeeten, dat hy 't bewind over Holland, Zeeland en Utrecht hadt moeten laten in handen van den Prinse van Oranje, die nog meer aanzoeks hadt dan de Hertog. Om evenwel 't stuk, niet als uit eigen' keuze, maar op den raad van anderen, te onderneemen, roept hy 'er zestien of zeventien famen, onder welken *Willem van Hautemer, Heer van Fervaques*, de zaak met zulk eene stoute welspreekendheid dreef, dat elk 'er

1583. zyn zegel aan hing. Ook de Hertog: die den zeventienden van Louwmaand beraamde, om den toelig in 't werk te stellen. Doch te Duinkerken scheen men 'er, twee dagen te vooren, reeds eenen aanvang van te maaken, mids twee Nederlandsche vendels aldaar, ter gelegenheid van zeker verschil over de zeebuiten, tusschen de Franschen en de burgers, door zeven Fransche vendels, onder den Heere van Chamois, ter Stad uit gedreeven werden. Dit opende Hopman Uitenregt de oogen, en deedt hem, met zyn Vlaamsch vendel, het Fransch, dat, nevens hem, te Oostende lag, ontwapenen en weg jaagen. Te Nieuwpoort dreeven de burgers de Fransche bezetting uit. Doch van Dixmuiden en Dendermonde maakten de Franschen zig meester met geweld. In Vilvoorden, Aalst, Meenen en Wynoksbergen, waren zy reeds de sterksten. Maar te Brugge, mislukte het den Franschen van Meenen en Dixmuiden, die reeds in de Stad waren, meester derzelve te worden, door de kloekmoedigheid van den Hoogbaljaw Gryze, die de burgery in de wapenen bragt, de Hoofden der Franschen op 't Stadhuis in verzekering hieldt, en door de Hopluiden der Burgeren een' wreedten dood deedt dreigen, zo zy hun volk niet ter Stad uit schikten, daar zy, eindelyk, toe besluiten moesten. De Provooft *la Valette*, en de Kolonel *l'Espier*, die men vast hieldt, nadat de Franschen de Stad geruimd hadden; en de Hofmeester *la Fougere*, die, sedert, geligt door den Heere van Zwevighem, gevangkelyk binnen Brugge gebragt

De Franschen .
maaken
zig te
Duinkerken
meester.

Te Oostende en te
Nieuwpoort
worden
zy verjaagd.
Zy bemagtigen
Dixmuiden en
Dendermonde.
Hun aanslag op
Brugge
mislukt.

Belydenis, wegens de oogmerken des Hertogs.

bragt was, beleeden, op scherpe onder- ^{1583.}
 vraaging, dat de Hertog voorhadt, zig te
 „ verzekeren van de voornaamste Steden,
 „ van de gemagtigden der algemeene Staa-
 „ ten en van den Prinse van Oranje; dien
 „ hy dwingen wilde, tot het herleveren der
 „ Renverfaalen, wegens Holland, Zeeland
 „ en Utrecht, op dat hy aan 't vol bewind
 „ over alle de Landen geraaken, en den
 „ Roomfchen Godsdienst herstellen mogt.”
 La Fougere, in 't byzonder, verschoonde den
 Hertog, zo goed als hy kon, bybrengende,
 „ dat hy te weinig gezags hadt, om 't Land
 „ behoorlyk te regeeren; en dat hy, het
 „ zelve met de sterke hand gevestigd heb-
 „ bende, voorhadt de algemeene Staaten
 „ famen te roepen, om 't verdrag van Bour-
 „ deaux, hier en daar, te veranderen en te
 „ verbeteren, waarna hy eene algemeene
 „ vergiffenis van 't voorleedene dagt af te
 „ te kondigen, en den Spanjaard, met de
 „ magt zyns Broeders, die hy zig, in deezen
 „ stand der dingen, niet belooven kon, het
 „ hoofd te bieden (b).”

Dusdanig een uitflag hadt de onderneeming ^{XXIII.}
 der Franschen, in Vlaanderen. Te Antwer- ^{Toeleg}
 pen, daar 't stuk, op den zelfden tyd, aan- ^{op Ant-}
 gevangen werdt, hing het beleid aan den ^{werpen,}
 Hertoge zelve, die egter nergens minder ^{de Fran-}
 slaagde. Eenige dagen te vooren, hadt hy, ^{sche Fu-}
 by monde van den Heere van Aldegonde, ^{rie ge-}
 die 'er kleine eer mede behaalde, ter alge- ^{noemd.}
 mee-

(b) MEYEREN XI. Boek, f. 196 versf. THUANUS Libr. LXXVII.
 p. 608 & seqq. BOEK XVII. Boek, bl. 35 [339 enz.].

1583.

meene Staatsvergaderinge, geklaagd, over de bekrompenheid van zyn gezag; doch de Leden ongeneigd gevonden, om iets meer in te ruimen. Tegen den vyftienden van Louwmaand, hadt hy een groot deel des Legers, in schyn om de zege, op Eindhoven behaald, te vervolgen, doen naderen tot dicht onder de Stad: in welke hy veele Fransche Heeren en derzelve dienaars, vooral in zyn Hof, voorzien hadt van verborgen geweer. Doch onder de burgers, ontstondt nu een gemompel, hoe de Fransche soldaaten, om voor hunne betaaling verzekerd te zyn, van zins waren, de Stad te overmeesteren, en ten dien einde, gelyk inderdaad de toeleg was, des nagts na den zestienden, de Kroonenburger Poort in te neemen. 't Gaat vast, dat 'er, op welke eene wyze ook, iet van den toeleg uitgelekt was. De Wethouders kreegen 'er kennis van, uit 's Prinzen Predikant Villers, en verzogten den Hertoge, dat zy, om de burgery gerust te stellen, de straatketenen, wat vroeger dan naar gewoonte, mogten spannen, en lantaarnen uithangen, waarin hy bewilligde. De toeleg haperde dus, dien nagt. Met den dag, kreeg men, wederom, heimelyk berigt, dat de Franschen voorhadden, nog voor den avond, eene Poort te overweldigen. De Hertog ontboodt, hierop, de Wethouders en Kolonellen der Burgerye, en vernam naar den aanbrenger of eersten verdigter, om dien naar verdienste te doen straffen. Eindelyk, stelde hy hen te vrede, en badt, dat zy den volke allen argwaan beneemen wilden. De ketenen bleeven

nog-

nogtans gespannen, de poorten toe, behalve voor 't Krygsvolk; welk Anjou naar buiten zondt, om, zo hy voërgaf, nog dien dag, eene algemeene monstèring over het zelve te doen. De Hertog kwam, in persoon, den Prins van Oranje verzoeken, hem te willen verzellen. Doch deez', zig op 't ongunstig weder en zyne zwakheid beroepende, badt verschoond te zyn: te gelyk den Hertoge, zagtelyk, te gemoet voerende, hoe vol agterdogts deeze Landaart ware, en hoe veelen zig verbeeldden, dat hy uitreedt, om met het gantsche Leger wederom te keeren: 't welk Anjou met een lachje beantwoorde. Kort na den middag, reedt hy ter Poorte uit, verzeld van eenen grooten sloop Fransche en Nederlandsche Edelen; groetende, nu en dan, met buiging, en met hoedligting zelve, de toekykers, die zig, om stryd, verheugden, in de minzaamheid van hunnen Vorst. Eenigen egter, bespeurende, dat sommige Hovelingen geharnast waren onder 't opperkleed, kreegen arg vermoeden, en zeide 'er een, *zo zou men eene Poort kunnen inneemen*. Pas buiten gekomen, werdt de Hertog, zo 't heette uit eerbiedenis, ontmoet door eenige benden Ruiterye uit het Leger. De Graaf van Rochepot begon zig, op de tweede Valbrug, te gelaaten, als of hem een Paard bezeerd hadt, om, onder dien schyn, zekere vendels in te wagten: en als dezelve nu naby gekomen waren, voegde hy 'er op, dat zyn been gebroken was. Deeze woorden, *jambe rompue* of *gebroken been*, liepen, van mond tot mond, en waren de leus, om toe te tasten

1583. ten (c). Te gelyk ging 'er een roer los, ten teken voor 't Leger. De gewaande bezeerde valt eenen Burger serjant aan, die hem in 't wagthuis genoodigd hadt, om zig daar te laaten verbinden. Zyne makkers storten op de andere omstaande burgers. Omtrent tweehonderd Paarden, die den Hertoge verzeeld hadden, keeren ylings te rug, gevolgd van eenen hoop speeren. 't Gantsche Leger, in beweeging geraakt, trekt naar de Stad toe. De Hertog, zig nevens den weg houdende, port de benden voort, met gebaarden en wóorden, zeggende, *marchez, mes enfans, marchez & ne pillez point: Trekt aan, myne kinderen, trekt aan, en plondert niet.* Agt of negen vendelen voetknegten, vooruit gerukt, volgen de Ruiters, die vier- of vyfhonderd sterk waren (d), zetten 't over de brug, door de Kipdorper Poort, verspreiden zig, ter wederzyde, en door eenige straten, bemagtigen 't geschut, en keeren 't tegen de Stad. De gemeene kreet was, *Ville gaignée, Vive la Messe, tue, tue*, dat is, *de Stad is gewonnen, Leeve de Mis, sla dood, sla dood.* Sommigen schreeuwden *Nous sommes amis, Wy zyn vrienden.* Tot een teken hunner overhand, stakenze, by de poort, den brand in eene woning. Doch de burgery, zig, van de Fransche dertelheid, geen minder onheil spellende, dan zy, nu tweemaal, van de Spaansche wreedheid geleeden hadt, grypt het geweer, vliegt ter deure uit, en valt aan op de val-

(c) REYD III. Boek, bl. 39, 40.

(d) Resol. Holl. 19, 21 Jan. 1588. bl. 6, 9.

valsche vrienden: eerst zonder; daar na met orde, en elk onder zynen Hopman. Men kende nu geen onderscheid van gezindheid meer: de naam van *Burger* alleen vereenigde alle herten. Eenigen, by gebrek van lood, verschooten de zilveren knoopen hunner wambuizen, of 't geld uit de beurs, tot kogels geknaauwd. Een Regiment Stedelingen, gezonden tot 's Prinsen bescherming, verzeerde zig van Fervaques, die, met een goed getal Franschen, zo men meende, om Oranje te ligten, in de Stad gebleeven was, en in 't S. Michiels Klooster betrapt werdt. Eene andere party plaatste zig in de schuttersdoelen, en in eenige huizen, die op de Vest uitzagen, vuurende; van daar, zo fel op de Franschen, dat derzelver getal, hier, merkelyk dunde. Eerlang, werdt men 't geschut wederom magtig, wendde 't naar buiten; en löste het op de naderende Zwitfers. De Hertog, die zig reeds meester van de Stad waande, begon toen den moed te laten vallen, en week buiten schoots. Van binnen, weerden zig wyven en jongens, om 't geschut te slepen, daar de nood grootst was. Dat dondert onder de ruiters, die, van vooren, door de ketenen, van agteren, door hun eigen volk, van bezyden, door de huizen, beslooten, met paarden met al, aan starzen gekletst werden. Niet beter ging 't het Fransch Voetvolk, welk, uit de vensters en van de daken, door kogels getroffen, en onder eenen slagregen van pannen, steenen, blokken, banken, stoelen, tafels, met een schrikkelyk

1583. lyk gedruis, verpletterd werdt. Toen zwigt der Franschen vuurigheid. Ook begon 't hun aan buskruid te mangelen. Zy zien dan om naar de poort, dienze naaft was, raken 'er uit. De rest volgt, met zo geweldig een' drang, dat 'er veelen, in de engte verflikten: veele anderen sneuvelden, door eenen hagel van mutketkogels, spattende uit de naafte hoekhuizen. De poort raakt, tot anderhalf mans lengte hoog, gepropt met lyken, onder welken men de leevenden, hier en daar, zag wemelen, en den kop uitsteecken, om lugt te scheppen. Veele, ruiters zo wel als knegten, wierpen zig over de Vest in 't water, daar 'er ook menig omkwam, of, uit onkunde van 't zwemmen, of door 't gewigt der wapenen, of door 't geschut der Stedelingen. Om de poort te ruimen en toe te krygen, hadt men langer dan een uur werk, zynde de Franschen ook omtrent zo lang in de Stad geweest. Zulk eene uitkomst hadt hier de *Fransche Furie* of *Woede*, gelyk menze, sedert, genoemd heeft. Tagtig burgers omtrent hadden 'er 't leeven by ingeschooten. Doch in en om de Stad, vondt men meer dan vyftienhonderd dooden van de Franschen, onder welken zeer veele voorname Edelen waren. Vyftienhonderd werden 'er gevangen genomen, en daar onder de Bisschop van Constance, Groot-Almoesfenier des Hertogs. Toen 't gevaar voorby was, vloogen de burgers, van blydschap, elkanderen om den hals, en wenschten elkanderen, met hertelyke beweeging, ge-

geluk , over de behoudenis van leeven , 1583.
 haave , vrouwen , kinderen en vrienden (e).

De Wethouderfchap van Antwerpen fchreef ,
 terftond , haar wedervaaren over aan de Staa-
 ten der byzondere gewesten , op dat deezen ,
 in allen gevalle , zorg voor hunne veilig-
 heid droegen. Ook ftelde men , in Holland ,
 hierop , de vereifchte orde , befchryvende
 de Staaten van dit gewest en van Zeeland ,
 tegen den zesden van Sprokkelmaand. Men
 begreep , hier , dat de Prins , by de ondernee-
 ming der Franschen , groot gevaar geloopen
 hadt , en verzogt hem , ernstelyk , by alle
 verdere handelingen met den Hertoge , voor
 zynen eigen' Perfoon en voor de Landen van
 Holland en Zeeland , de vereifchte zorg te
 willen draagen (f).

Anjou , zig naar 't Leger te Berchem be-^{•XXIV.}
 geven hebbende , fchreef , van daar , ter-^{Anjou}
 ftond , aan de Wethouderfchap van Antwer-^{ver-}
 pen , om zyne pakkaadje en papieren , om ^{schoont}
 de pakkaadje van eenige andere Heeren , en dryf ,^{zyn be-}
 om 't ontlag van eenige gevangenen. Van ^{schuiven-}
 't gebeurde gaf hy de fchuld , voornaamlyk , ^{de de}
 aan de kleinagting , waarmede men hem , ^{fchuld op}
 nigen tyd herwaards , en inzonderheid nog ^{de Staa-}
 deezen dag , bejegend hadt , latende voorts ^{ten en}
 vraagen , wat men van hem begeerde? Op ^{anderen}
 gelyken zin , fchreef hy ook aan de algemeene
 Staaten en aan den Prinse van Oranje.
 Doch die van Antwerpen en de Prins zonden

(e) THUANUS *Libr. LXXVII. p. 610 & seqq.* BOEK XVII. *Boek,*
bl. 37 [342] enz. HOOFD XIX. *Boek, bl. 838 enz.* REYD III.
Boek, bl. 39, 40.

(f) *Resol. Holl. 21, 22 Janu. 4 Febr. 1583. bl. 9, 12, 13, 23.*

1583.

Gebrek
in zyn
Leger.Hy trekt
over de
Dyle.

den hem geen antwoord. De algemeene Staaten schreeven hem, des anderendaags, om vrygeleide voor hunne Gemagtigden. Dit scheen hem naar te veel mistrouwen te smaaken (g). Ondertusschen, leedt het Leger groot gebrek aan mondbehoefsten, die hy, met schryven en herschryven, aan Staaten, aan Steden, aan Oversten, niet te bekomen wist (h). Hy zelf hadt 'er zyn deel van, en zag men hem, te Duffel, werwaards hy vertoogen was, eetende rauwe raapen, en de maaktyd houdende, met een weinig zuivels tot een tarwenbrood. Geperst door honger en kommer, zette hy 't, van Duffel, over de Neethe, naar Rimenant, daar hy de Dyle dermaate gezwollen vondt, dat 'er geene brug over te leggen was. Zyn toeleg was, over Vilvoorden, naar Dendermonde te raken, daar de zynen meester waren. Des begeeft zig de soldaat te water, door de volle Dyle, die omtrent duizend man weggleepte. De Hertog zelf, lobberende tot aan de schoulers door den stroom, haalde hier eene ongezondheid, die hem altoos bybleef (i). Dus bragt hy 't te Vilvoorden, daar hem de Staatliche Gemagtigden kwamen vinden, welken hy afvaardigde met eenige punten, strydende niet weinig met het Verdrag van Bourdeaux. De Prins van Oranje vermaande hem, tot het opstellen van billyker voorwaarden (k): doch 't baatte weinig.

Par-

(g) BOR XVII. Boek, bl. 39 [344] enz.

(h) See the Cabala or Mysteries of State. P. II. p. 1.

(i) HOOFD XIX. Boek, bl. 256.

(k) BOR XVII. Boek, bl. 41 [347].

Parma en de Malkontenten, midlerwyl, 1583. ^{Parma}
 Nun voordeel zoekende, uit het wanbedryf ^{Steden}
 der Franschen, noodigden Staaten en Steden, poogt de
 door minzaam schryven, om zig te verdraa- ^{tot afvat}
 gen met den Koning (1). Zelfs tradt hy in ^{te be-}
 onderhandeling met den Hertoge van An- ^{keoren.}
 jou, die aanbodt naar Frankryk te willen ^{Anjou}
 keeren, zo men hem Bapaume, Bouchain, ^{handelt}
 Quesnoi en Landrechies wilde laten. Doch ^{met hem.}
 Parma hadt hier geene ooren naar. Alleentlyk;
 boodt hy voldoening der agterftallen aan 't
 Fransche Krygsvolk, zo de Hertog het Land
 ruimen wilde (m). Doch 't is te denken, dat
 deeze handel, van 's Hertogs zyde, enkelyk
 ondernomen zy, om te beter voorwaarden
 van de Staaten te bedingen.

De Koning van Frankryk zondt, kort hier- ^{De Ko-}
 na, *François du Pont*, Heer van *Mirambeau*, ^{ning van}
 herwaards, om zyne bemiddeling, tusschen ^{Frankryk}
 den Hertog en de Staaten, aan te bieden. De ^{biedt zy-}
 Gezant schreef, in eene openbaare Rede, ^{ne be-}
 Gezantsvergaderinge gevoerd, 't bedryf des ^{ter midde-}
 Hertogs toe aan eene schieleyke overyling van ^{ling aan,}
 gramfchap. Doch 't gemeen zelf begreep, ^{tusschen}
 dat zulk een onbedagte drift niet over ver- ^{den hier-}
 scheiden' Steden tevens kon uitgestort wor- ^{Staatens,}
 den. Men gaf egter der Gezant heusch be-
 scheid. Oranje in 't byzonder beloofde, zyn
 best te zullen doen, tot siffing van 't gefchil;
 zo de Hertog ter goeder trouwe gaan, en lie-
 ver rondelyk schuld bekennen, dan zig langer
 met blaauwe verfooningen behelpen wil-
 de

(1) BOR XVII. Boek, bl. 41 [348].

(m) STRADA Dec. II. Libr. V. p. 249, 250.

1583. de (n). Omtrent deezen tyd, schynt gebeurd te zyn, 't gene my, slegts by eenen onzer Schryveren, is voorgekomen, dat men den Prinse van Oranje het Hertogdom van Brabant heeft aangeboden; doch dat hy 't van de hand wees, zeggende „ geene magt te hebben, om het te beschermen, en den Koning van Spanje ook geene reden te willen geeven, om te zeggen, dat hy al leenlyk gezogt hadt, hem alle zyne Landen te beneemen.” De Raadsheer *Jakob Zweerius*, een der Gemagtigden tot het doen deezer opdragt, heeft dit zelf verhaald aan den Schryver, dien wy hier volgen (o), waarom wy 't niet stilzwygens hebben durven voorby gaan. De Prins, midlerwyl, op 't verzoek van die van Antwerpen, zyne gedagten openende, over den tegenwoordigen staat der zaaken, wees aan „ dat de Hertog, met den gepleegden en beschooren overlaf, verbeurd hadt al 't Regt tot de Heerschappye, hem te Bourdeaux opgedragen; doch dat de Landzaaten, desonaan gezien, verpligting hadden aan hem en de Franschen. Dat men, door hunnen bystand, tyd gewonnen, één vyandlyk Leger zien smelten, een ander bedwongen, en Lochem, daar Gelderland en Zutphen aan hing, behouden hadt. Dat 's Hertogs beroeping ook gelegenheid hadt geeven, tot het afzweeren des Spanjaards, den regten grondslag van 's Lands vryheid, zo men 'er slegts wel op wist te bouwen.

Hy o-
pent zy-
ne ge-
dagten,
over den
tegen-
woordi-
gen
staat der
zaaken.

„ Dat

(n) BOEK XVII. *Boek*, bl. 42 [349].

(o) BOEK XIX. *Boek*, bl. 4 [455].

„ Dat hiertoe alleen drie middelen waren: 1583.
 „ of dat men zig verzoende met den Koning
 „ van Spanje, of een Verdrag maakte met
 „ den Hertoge, of zig beschermde met zyne
 „ eigen' magt. In alle deeze wegen zag zy-
 „ ne Doorlugtigheid zwaarigheden: in den
 „ tweeden, het handelen met zyne Hoog-
 „ heid, de minsten, alzo men nu goede voor-
 „ waarden, zo met opzigt op den Godsdienst
 „ als anderszins, van hem zou kunnen be-
 „ dingen; daar men, zig onverzoenlyk hou-
 „ dende, hem, Frankryk, en waarfchynlyk
 „ ook Engeland tegen hebben zou. Den
 „ derden weg hieldt hy, nogtans, voor den
 „ besten, mids men gereeder ware dan voor-
 „ heen, in 't opbrengen van penningen en
 „ in 't stellen van andere orde; doch hy gaf,
 „ ten besluite, genoeg te verstaan, dat hy
 „ hieraan wanhoopte (p).”

Uit Frankryk werdt, kort na Mirambeau, XXV.
 herwaards gezonden *Pompoune van Bellie-* De Ko-
vre, die, beloften en bedreigingen samen- ning van
 voegende, met dezelfde redenen byna, die Frankryk
 Oranje gebruikt hadt, ook, meent men, vol- dringt
 gens affpraak met hem, de Staaten de nood- een Ver-
 zaaklykheid aanwees van zig met den Her- drag met
 toge te verdraagen. Hiertoe riedt ook de Anjou.
 Engelsche Koningin. De Hertog was, aan
 de eene zyde, verlegen om lyftogt en geld,
 en wegens de gevangenen, te Antwerpen en
 elders in hegtenis; de Staaten waren, aan den
 anderen kant, ontryfd, door het verlies der
 Vlaamsche Steden, die in de magt der Fran-
 schen

(p) BOEK XVII. *Boek*, bl. 42 [149].

1583. fchen waren. Men vindt zig dan, van wederzyde, gedrongen tot handelen, en sloot, Verdrag, eerlang, een Verdrag, by voorraad, inhou-
by voor- raad, met dende „ dat de Hertog, met vierduizend
hem.

„ Knechten en driehonderd Ruiters, naar
„ Duinkerken trekken zou, om daar eene
„ poos te vertoeven, tot dat de Staaten ge-
„ magtigden derwaards schikten, om nader
„ met hem te verdraagen. Dat hy den Staa-
„ ten Vilvoorden zou ruimen, en het ove-
„ rige van zyn Leger naar Willebroeck zen-
„ den, daar men hem negentigduizend gul-
„ dens tellen zou, omze te verdeelen, naar
„ zyn welgevallen. Dat hy zou zweeren,
„ niets te zullen aanvangen, tot nadeel van
„ de Landen, en dat zyn Krygsvolk den eed
„ van getrouwheid zou doen aan de Staaten.
„ Dat hy de Franschen uit Dendermonde en
„ Dixmuiden zou doen trekken, na 't ont-
„ vangen van zeven gyzelaars, hem, door
„ de Staaten, te leveren. Dat de Staaten,
„ hierop, de gevangenen slaaken, pakkaad-
„ je en papieren overgeeven zouden. Dat
„ daarna de gyzelaars zouden ontslaagen, en
„ den vendelen, te Wynoksbergen leggen-
„ de, belast worden, zig by 't Legerte voe-
„ gen, en de Stad in bewaaring te laten van
„ inboorlingen, aangenaam den Staaten,
„ die, terstond hierna, gemagtigden naar
„ Duinkerken zouden zenden, om een ein-
„ delyk Verdrag te sluiten, welk men, ne-
„ vens het Verdrag van Bourdeaux, pleg-
„ tiglyk belooven zou naar te komen. Ein-
„ delyk, zou men alles, wat sedert den ze-
„ ventienden van Louwmaand laatstleeden

„ VOOR-

„voorgevallen was, ter goeder trouwe, uit 1583.
 „den zin zetten.” Men tekende dit Verding
 ter wederzyde, op den agtentwintigsten van
 Lentemaand. Ook werdt het gevolgd van
 het overleveren der Steden, gevangenen en
 goederen, terwyl de Hertog zig naar Duin-
 kerken begaf, om de gemagtigden der Staa-
 ten aldaar af te wagten (q).

De Staaten, Dagvaart belegd hebbende Vlaandere-
 te Antwerpen, sammelden lang methet ont- ren wil
 werpen der punten, op welken men met An- allen
 jou zou kunnen verdraagen. 't Ontwerp, ge- verdrag
 maakt zynde, werdt, vervolgens, aan de by- met den
 zondere Landschappen gezonden, die eenen Hertoge
 geruimen tyd noodig hadden, eerze 'er op samyd
 besluiten konden. Op den agttienden van hebben.
 Zomermaand eerst, stemden de vier Leden
 van Vlaanderen „ dat men zig met eigen'
 „middelen behoorde te verdedigen, en
 „Anjou, ondertusschen, ophouden met het
 „yorderen van harde voorwaarden, onder
 „anderen, dat hy zig in alle de gewesten
 „moest doen huldigen, zonder dat een of
 „eenigen derzelven eenige agterdeur, by
 „wege van Renverfaalen, open hielden (r).”

Vierkant streeft hiermede het Besluit van Holland
 Holland, drie dagen te vooren genomen, be- wil, on-
 helzende „ dat men met den Hertoge flui- der voor-
 „ten zou, schoon niet dan op den voet van beding,
 „het Verdrag van Bourdeaux, waarby Hol- met hem
 „land en Zeeland op zig zelveu gelaaten hande-
 „waren (s).” Antwerpen en Brussel wilden len.
 tot

(q) BOR XVII. Boek, bl. 46 [355] enz.

(r) BOR XVIII. Boek, bl. 37 [407].

(s) Resol. Holl. 15 Juny 1582. bl. 226.

1583. tot geen besluit komen, voor dat zy dat van alle de Vereenigde Landen verstaan hadden (t). De Hertog, te Duinkerken, verdriet krygende in 't wagten naar de Staatfche Gemagtigden, en ziende de gemoeden der Nederlanderen, meer en meer, van hem vervreemden, vertrok, op den agtentwintigften van Zomermaand, naar Calais, latende Duinkerken bezet onder bevel van den Heere van Chamois (u).

XXVI.
Parma
wint
Eindhoven.

Biron de
Huizen
te Viersele en te
Wouw.

De
Spaanfchen
neemen
Turnhout,
Hoogftraaten,

Omtrent den aanvang van Sprokkelmaand, hadt Parma den Graaf van Mansfeld en den Heer van Hautepenne afgezonden, om Eindhoven te belegeren. 't Beleg duurde tot in Grasmaand. De Maarschalk van Biron trok toen, in gevolge van een der punten van het jongfte Verdrag met den Hertoge van Anjou, derwaards, om het ontzet te bevorderen. Hy bemagtigde, onder weg, het Huis te Viersele; doch de Stad, door honger en elende, op het uiterfte gebragt, ging, den drie-entwintigften, op eerlyk verdrag over. Biron begaf zig toen naar 't Huis te Wouw, by Bergen op Zoom, maakte 'er zig meester van (v), en bleef daarmtrent leggen, met zyn volk, leevende van 't zweet des armen landmans. Mansfeld, daarenboven, nam Turnhout in; doch verliet het weder. Voorts overmeesterde hy de Huizen te Hoogftraaten en te Loenhout: ook herwon hy Viersele, daarna Dieft, dat nu voor de zevende maal in zeventien jaaren overging; en eerlang

(t) HOOFD XX. *Beek*, bl. 276.

(u) BOEK XVIII. *Beek*, bl. 10, 12 [369, 371].

(v) BOEK XVIII. *Beek*, bl. 7 [366].

lang ook het zwaare Slot te Westerlo, aan de groote Neethe (w). 1583.

Parma, te vooren zyn Leger in drie hoo-
pen verdeeld gehad hebbende, trok het nu
byeen, en naar Roosendaal, om Biron slag
te leveren. De Maarschalk, zyne aankomst
verneemende, brak op, met het Leger, en
week, over Steenberg, naar Bergen op
Zoom. Parma zette hem agterna, en onder-
haalde, tusschen Steenberg en Halteren,
zyne agterhoede, die zig, wel twee uren
lang, vinnig weerde, eer Biron, met de ove-
rige benden, haar byspringen kon. Toen
werdt de stryd eerst regt hevig. De Maar-
schalk, van 't paard gevallen, brak zyn been,
en zou 'er gesneuveld zyn, zo *Barchon*, met
de benden des Prins van Oranje, en ande-
ren hem niet waren komen ontzetten. 't Ge-
vegt, welk, op den zeventienden van Zo-
mermaand, voorviel, duurde tot tien uu-
ren des avonds, met omtrent even groot
verlies van vierhonderd man, naamlyk, aan
ieder zyde. Parma en de Staatschen trokken
beide, des anderendaags, af. De laatste
scheidden, en verdeelden zig in de sterke
Plaatsen, om enkel verweerder wyze te
oorloogen (x).

Maar Parma, zyn heir, wederom, doch
in twee hoopen, gedeeld hebbende, sloeg
met den eenen 't beleg voor Heerentals; doch
daarna verneemende, dat Montigni en la
Motte, met vyfduizend man, verzameld tot
een

(w) BOEK XVIII. *Boek*, bl. 8 [166], 9 [167].

(x) BOEK XVIII. *Boek*, bl. 10 [169].

1583. een ander einde, zig voor Duinkerken no-
 dergeslaagen hadden, toog hy derwaards, en
 bemagtigde de Stad, op den zestienden van
 Hooimaand, by verdrag, daar de burgers
 buiten gebleeven waren, die, hierom, met
 geweld geweer, tot zwaar raatsoen geperst
 werden. Men meent, dat de Stad zou heb-
 ben kunnen ontzet worden, zo de Gentenaar
 Biron, door 't Land van Waas, derwaards
 hadden willen laten trekken. Doch zy had-
 den dit geweigerd, uit zorg, dat Oranje voor-
 hadt, hem binnen Gend te brengen, om zy-
 nen aanhang aldaar te styven. Zelfs verhin-
 derden zy, dat men den Maarschalk, langs
 verder weg, trekken liet, tot voor Nieuw-
 poort, welke Stad, agt dagen na Duinker-
 ken, aan Parma overging. Die van Veurne
 ook gaven zig op, eer zy den vyand gezien
 hadden (y). Doch Gastende, welk de Land-
 voogd reeds begon te belegeren, was voor
 de Staaten verzekerd, door die van Brugge,
 met vier, en door den Prins van Chimai,
 met nog negen vendels knegten. Parma brak
 dan 't beleg op, voor 't einde van Hooimaand,
 en sloeg zig neder voor Dixmuiden, welk
 hem reestond geleverd werdt (z). De Overste
 van S. Wynoksbergen, een Franschman, o-
 verkwam ook met de Koningschen, onder
 beding van goede betaaling (s). Toen lag
 Hy bele- Yperen aan de heurt, dat, tot in de Lente
 gert des volgenden jaars, naauw beslooten gehou-
 Yperen. den werdt. Meenen, verlaten van een Re-
 De Rys- selaars

(y) BOR XVIII. Boek, bl. 12 [371].

(z) BOR XVIII. Boek, bl. 12 [372].

(s) METELEN XI. Boek, f. 204 verf.

gement Schotten, dat naar Brugge ontboeden was, werdt terstond ingenomen, door de ^{1583.} bezetten Meenen. De Ko-
 Ryffelaars (b). In Wynmaand daarna, zondt Parma den Markgraaf van Rysburg en den Heer van Montigni af, van voor Yperen, om Sas van Gend te bemagtigen, 't welk hun, schon
 op den twee-entwintigsten gelukte. ^{winnen} *Servaas* Sas van ^{Gend.} *van Stolland*, Baljuw van Waas, handelde met hen, onder medeweten des Prinzen van Oranje, dien hy, met voorwenden van den vyand te willen misleiden, bedroegen hadt, en leverde hun de Steden Axel en Hulst, en 't Slot te Rupelmonde (c). Doch Ter Neuze werd versterkt, door den Graave van Ho- ^{Hohenlo} sterkt Ter ^{Neuze.} *henlo*, om de Schelde te beveiligen (d). ^{Parma} Bemagtigen van een deel deezer Riviere, door Parma, benaauwde Antwerpen geweldiglyk, waarom men aldaar besloot tot het naauwt doorsteeken der dyken, beide aan de Vlaamsche en aan de Brabantsche zyde, uit zorge dat Parma de Stad digter moegt naderen, waartoe hy, door 't opwerpen sener Sterkte te Borgt, reeds gereedschap gemaakt hadt. Terwyl hy hier lag, werdt hem Aalst ver- ^{Aalst} Aalst ^{wordt} *kogt*, door de Engelsche bezetting, die, ^{hem} *ge-* ^{verkogt.} *ne* betaaling komende krygen van de ^{Gen-} *enaars*, uit wanhoop, tot deezen stap gekomen was (e). Het bemagtigen van zo veel Steden in Vlaanderen toondewel, dat 'er, na 't scheiden des Staatschen Legers, geen ontzet te wagten was. Ondertusschen, was ^{Die van} *het*, ^{Breda be-} *magtigen*

(b) BOR XVIII. Boek, bl. 33 [401], 36 [406].

(c) METEKEN XI. Boek, f. 206.

(d) BOR XVIII. Boek, bl. 33 [401].

(e) BOR XVIII. Boek, bl. 34 [403].

1583.

Steen-
bergen.

XXVII.

Tassis
stroopt
langs de
Veluwe
en in
Fries-
land.Hy over-
rompelt
Zutfen.Otter-
dum ver-
sterkt,
door
Nyen-
oord en
Avinga
Entes.

het, reeds in Oogftmaand, ook der bezettinge van Breda gelukt, zig van Steenberg en meester te maaken, by verrassing (f).

In de nader Vereenigde Gewesten, hadt men, dit jaar, en met den Spanjaard, en met inwendige beroerten te kampen gehad. De Overste Tassis, die in Steenwyk lag, bestondt, al in Louwmaand, eenen inval te doen in de Veluwe, daar hy twee sterkten bemagtigde. Voorts, te rug gekeerd naar Friesland, vervulde hy 't platte land, alomme, met brand en plondering, tot opeen half uur van Leeuwaarden. De Staatfche knegten en eenen hoop boeren, die zig, hier, tegen hem stelden, versloeg en verstrooide hy ligtelyk, en keerde, met grooten buit, naar Steenwyk te rug (g).

In Herftmaand daaraan, overrompeldè hy Zutfen, ten deele door verraad, ten deele by gebrek van goede wagt. De Staaten dedden, sedert, tot bescherming van de Veluwe, eene schans opwerpen tegen over Zutfen; doch zy liep, den volgenden winter, onder, waarna zy, verlaaten zynde, ingenomen en hermaakt werdt, door de Spaanschen, die toen 't platte land van Gelder en Overyffel onder brandschatting bragten (h). 't Gelukte, daarentegen, den Heere van Nyenoord en *Avinga Entes*, met zeshonderd man, geworven om onderhouden te worden, uit brandschattingen van vyandlyke plaatsen, afgevaaren zynde van Ter Schelling, Otterdum aan de Eems, tusschen Delf-

(f) STRADA Dec. II. Libr. V. p. 260.

(g) HOR XVIII. Boek, bl. 5 [363].

(h) HOR XVIII. Boek, bl. 32 [400], 33 [402].

Delfzyl en Reide, te bemagtigen, met hulp van eenen hoop Friezen, onder *Stein van Malfem*. De plaats werdt, terftond, versterkt, en diende, om den vyand den toevoyer te belemmeren, en de naaste Dorpen, met brandschattingen, te kwellen (i). Op 't einde van 't jaar, kwamen vyfentwintig vendels Koninglichen over den Ryn, streeken naar Groningen, en belegerden Otterdum, daar zy egter 't hoofd stieten. Nyenoord stierf binnen deeze vesting (k).

Op den drie-entwintigsten van Lente-Kornelis maand, werdt, in den Haage, onthalsd en de Hoo-gevierendeeld *Kornelis de Hooge*, aldaar gebooren en Plaatfnyder zyns handwerks, die zig voor eenen bastaard van Keizer Karel hadt uitgegeven, en, onder dien naam, eenen nannige Staatfche Steden zogt te bemagtigen, of afvallig te maaken. Hy werdt beklapt, door eenen Drukker te Leiden, wien hy vierduizend boekjes, getiteld *Hoognoodige Waarschuwing*, en zeshonderd Brieven aan de Schutteryen der Steden, op den naam van *Kornelis van Oostenryk* geschreeven, te drukken besteld hadt, met meening, omze te strooijen, onder de gemeente. Zyne afkomst van Keizer Karel scheen hem een gewezen Kamerling van deezen Vorst in 't hoofd gebragt te hebben. 't Boekje hadt hy zelf, met hulp van *Jakob Vos* van Delft, en van eenen Fries, *Jan Rataller* genoemd, opgesteld. Men hadt hem, zo hy beleeft, uit Spanje, van eenig geld voorzien,

1583.

(i) BOEK XVIII. Boek, bl. 26 [392].
 (k) BOEK XVIII. Boek, bl. 34 [402].

1583. en 't Hertogdom Gelder beloofd, indien zyn toeleg gelukte. 't Schynt, dat de Prins van Oranje, in zyn voordeel, geschreeven hadt (1). Doch men liet het regt zynen gang gaan. Hy stierf in den waan, dat hy den Keizer bestondt. Doch met zyn' dood verdween zyne gedagtenis. Vos en Rataller, die gevlugt waren, werden gebannen (m).

XXVIII. In Friesland, was, zo wel als in Holland en in Zeeland, sedert het aanneemen der wapenen tegen den Spanjaard, merkelyk geschil geweest, over het gezag der Steden en des platten Lands, ter Staatsvergaderinge. Doch in 't jaar 1578, was men overeen gekomen, dat de Steden eene stem op den Landdag inbrengen zouden, tegen drie van Oostergo, Westergo en de Zevenwolden te samen. Nu beweerden de Steden, dat haar, na 't uitsluiten der Geestelykheid, nog eene stem toekwam, en dat de drie deelen des platten Lands zig met tweestemmen behoorden te vrede te houden. Van Dagvaart tot Dagvaart, wakkerde de twist, die de Landraad ter regter zyde der Marze, zig toen houdende te Utrecht, niet wist by te leggen. Oranje deedt, eindelyk, door twee zynen gemagtigden, nevens den Heere van Mero-de, zynen Stedehouder over Friesland, 't geschil staaken, by wyze van bevel, begeerende, dat het Verdrag van den jaare 1578 stand zou grypen, tot den naasten Landdag, te houden in Wynmaand of Slagtmaand. De

Ste-

(1) Refol. Holl. 22 Maart 1583. bl. 71.

(m) BOEK XVIII. Boek, bl. 6 [363].

Steden stelden zig, in 't eerst, wel tegen ^{1583.} deze uitspraak; doch lietenze eindelyk gel-
den (n), en men hielt, sedert, eenen ge-
ruimen tyd, deezen zekfden voet, in 't stem-
men ten Landdage.

Den Stedehouder Merode, op 't einde des Graaf
jaars, ter oorzaak van zynen ouderdom, Willem
ontslag van zyne bedieninge verzogt hebben, Lode-
de, benoemden de Staaten van Friesland, in wyk van
zyne plaats, tot het beleid des oorlogs, der Nassau
Regeeringe en des Regts, Graaf WILLEM Prins
LODEWYK VAN NASSAU, wien de Prins, Stede-
zyn Oom, hiertoe, lastbrief verleende (o), houder
In de Lente des volgenden jaars, kreeg hy, over
terstond, de handen vol werks, aan 't slijfen, Fries-
van een geschil, tusschen de Edelen en de land.
gemagtigden tot de Regeeringe; welk, niet
dan met veel moeite, werdt bygelegd (p).

De eerstgemelde twist in Friesland was Gewel-
naauwlyks gestild, of daar ontstondt, te U- dige
trecht, veel heviger beroerte. De Kolonellen moeite te
der agt Burgervendelen aldaar, zig houdende Utrecht.
voor *Tribuni plebis*, of voorstanders der Ge-
meente, leverden, in Zomermaand, een ver-
toog in, aan de Vroedschap, waarin zy be-
geerden, dat men hen voortaan hoorde, o-
ver alle zaaken, den oorlog en de bewaaring
van Landen en Steden betreffende. Ook
keurden zy af, dat de Staaten eenige hon-
derden Waardgelders wilden aanneemen, on-
der voorwendsel van 't platte land te beve-
ligen, en de kleine Steden te verzekeren;
doch

(n) BOR XVIII. Boek, bl. 13 [372] enz.

(o) BOR XVIII. Boek, bl. 34 [403].

(p) BOR XVIII. Boek, bl. 48 [423].

1583. doch tot merkelyke bezwaaringe der gemeente. De Vroedschap leverde dit Vertoog den Staaten; doch eer die 'er op antwoorden konden, rot het graauw te hoop, en dwingt hen, om het besluit, op 't werven der Waardgelderden genomen, te vernietigen. Hierop weigert de Ridderfchap ter Dagvaart te komen, zo lang zy 'er haar gevoelen niet vryelyk zeggen mogt, en, deswege, het dreigen der gemeente onderhevig zou moeten zyn, raadende voorts den Staaten, dat zy elders byeen kwamen. Toen wies de ontfteltenis. De Burgery verzoekt, by een tweede Vertoog, eenige nieuwe punten; en onder anderen, opening van 't gene, ten deezen tyde, met den Prinfe, over de opdracht der hooge Overheid, gehandeld werdt, hebbende zy zig laten diets maaken, dat men hem voorwaarden afvergde, zo fchandelyk, dat 'er naauwlyks een gering Perfoon naar zou willen luifteen: ook dat men voordeels genoeg voor de Geestelykheid en Ridderfchap bedong; doch voor de vryheden der Gemeente geene zorg droeg. Terwyl de Vroedschap marde met antwoorden, worden, op den dertigften van Oogftmaand, onverwagts, de trommels geroerd, de burgery raakt in 't geweer, en houdt het, tot 's anderendaags aan den avond toe. Midlerwyl, leverde men een nieuw Vertoog in, flordig opgefteld, waarby, nogmaals, verzogt werdt, dat de gemagtigden der agt vendelen, op alle zwaarigheden, mogten gehoord worden. De Vroedschap wees de verzoekers aan den Prinfe, naar wiens welbehaagen zy zig fchikken

ken wilde, begeerende, voorts, dat de burgerij naar huis trok. 1583 Veelen scheenen hier toe gezind. Doch eenige weinige wargeesten hielden de vendels byeen, op de Neude. Men komt met een nieuw en veel bysterer vertoog voor den dag, en begeert onthefing van alle pagten en lasten. Of de Wethouders bybragten, dat dit buiten hunne magt, en 's Lands wisse ondergang was; 't baatte niet. Eenigen der Wethouderen begaeven zig, hierop, naar de Neude, om, ware 't mogelyk, 't gemeen, met redenen, te stillen. Daar sluit menze in een' kring: en schreeuwt, zonder ophouden, *af, af, af, af!* meenende de lasten en gemeene middelen. Sommigen riepen, *dringtze dood, dringtze dood.* De bekleemde Burgemeesters verzogten verflag te mogen doen aan de Vroedschap. *Neen, was 't, gy raakt van bier niet, voor dat gy de pagten, by klokgeslag, gelykze opgesteld zyn, wederom afschaft.* Of Burgemeesters voorwendden, dat dit stuk den Staaten aanging, en dat beloften, dus afgedwongen, van geener waarde waren; men zong den ouden zang, tot dat de Heeren bewilligden, de klok dedden trekken en alle lasten afschaften. 's Anderendaags, hieven de inzamelaars der gemeene middelen aan 't klaagen. De Wethouders schreeven aan den Prinse: de opstokers der Burgerij zelve, niet gedagt hebbende, dat het zo hoog loopen zou, hadden berouw van de onderneeming. De burgers, die eenig agterdenken hadden, keeken elkanderen bang aan. De Burgerhopluiden, eindelyk, kwamen zelve verzoeken, dat de

1583. gedwongen' afkondiging herroepen wierdt, mids alleen afgeschaft bleewe der Staaten Impost van twee stuivers op de mudde weits en drie op de muddé rogge. Dit geschiedde, op den twaalfden van Herfftmaand. De Prinsen de algemeene Staaten schikten, sedert, Gemagtigden naar Utrecht. Ook zondt de burgery de haaren aan den Prinse, die de ~~zaken~~, eerlang, tot rust bragt: zo dat de Staaten des Landschaps en zelfs de Edelen wederom binnen Utrecht vergaderden (q). Midlerwyl, hadden de Staaten de eerste Vertoogen der Gemeente, uitvoeriglyk, beantwoord, en, onder anderen, op 't gene hun, wegens den handel met den Prinse, te last gelegd was, aangemerkt „ dat op de opdracht der „ hooge Overheid aan den Prinse, dikwils, „ ter Staatsvergaderinge en in de Vroedschappen der Steden, geraadpleegd was, „ en dat 'er niet eenige weinigen, gelyk de „ burgers waanden; maar meer dan honderd Persoonen over waren gekend. Dat „ ook de ontworpen' voorwaarden zo bepaald „ niet waren, als men der burgerye diets gemaakt hadt; maar overeenkwamen met „ die van Holland: dat men niet zou kunnen nalaaten dezelve redelyk te vinden, „ ten ware men, na dus lang gestreeden te hebben om de vryheid, zig in eene nieuwe dienstbaarheid dagt te werpen. Dat „ deeze voorwaarden, op uitdrukkelyke begeerte van den Prinse, geheim waren gehouden; doch dat den Staaten niet bewust „ was,

(q) *BOEK XVIII. Boek, bl. 17 [179] enz.*

„ was, dat zy, by dezelveu, iets meer voor
 „ het eene Lid van den Staat bedongen had- 1583.
 „ den, dan voor het andere (r).” Het uit-
 geeven van zulke Geschriften, maar vooral
 het gezag van den Prinse bragt veel toe, tot
 herstelling der ruste in Utrecht.

De algemeene Staaten, in Hooimaand, te De Prins
 Middelburg in Zeeland, beschreeven zynde, van Oran-
 begaf de Prins zig, met al zyn hofgezin, op ^{je trouwt}
 den tweeëntwintigsten, derwaards. Hy hadt ^{met} Louise
 nu eenen weerzin in Antwerpen gekreegen, van
 zynde aldaar, onlangs, smaadelyk bejegend Coligny;
 van de gemeente. Op den twaalfden van
 Grasmaand, was hy 'er, voor de vierde rei-
 ze, in de egt getreden met *Louise van Coligni*,
 Weduwe des Heeren van Teligni, die, ne-
 vens haaren Vader, in den Paryschen moord,
 omgekomen was (s). Dit Huwelyk werdt,
 door zyne partyen, afgemaald, als een nieuw
 bewys van zyne zugt tot Frankryk, met welks
 hulp hy, zeide men, 't Land onder 't juk dagt
 te brengen, om het, daarna, te deelen met
 Anjou. De Prins begreep zelf wel, dat zyn
 Huwelyk in Holland niet zeer behaagen zou;
 waarom hy niet verzuimde, den Staaten te
 doen verstaan, dat hy 'er, reeds voor het
 ongeluk, te Antwerpen gebeurd, over ge-
 handeld hadt (t). De gemeente van Ant-
 werpen, gebeeten, met reden, op de Fran-
 schen, geloofde ook van den Prinse, ligtelyk,
 het ergste, en begon zyne Doorlugtigheid,
 met den nek, aan te zien. 't Gebeurde, eer- ^{Weder-}
 lang, waardig-

(r) BOR XVIII. *Boek*, bl. 23, 24 [387, 389].

(s) BOR XVIII. *Boek*, bl. 7 [365].

(t) Resol. Holl. 22 *Maart* 1583. bl. 70.

1583. lang, dat de Wethouderschap, beslooten hebbende, het plein voor 't Slot, welk, grootendeels, der Stad toekwam, aan erven af te steeken en te verkoopen, hand deedt slaan aan 't rooijen van straaften en graften. Hieruit scheidt het graauw argwaan. De roep gaat op, *dat de Franschen, ingelaaten door Oranje, zig verschansden voor 't Slot.* Straks draaft men, gewapend, derwaards, doorsnuffelt alle hoeken, vordert den Prins, die hier zyne woning hadt, op straat, en scheldt hem voor een' verraader. Doch het oproer bedaarde van zelf, toen men niet vondt, 't gene men verwacht hadt. De Wethouderschap durfde nogtans geene straf oefenen, over dit wanbedryf: 't welk, komende by den voorspoed van Parma, den Prins afkeerig maakte van Antwerpen en naar Zeeland verreizen deedt (v): waartoe hem egter ook bewoog eene byzondere reden, hierna te melden.

Hy komt in Zeeland.

Parma stelt orde op de zeezaaken.

't Eerste, dat Oranje, te Middelburg, ter hand sloeg, was het beraamen van eene nieuwe orde op de zaaken der zee. Parma was hem hierin voorgegaan, en hadt, eenen Raad ter Admiraliteit opgerecht en een nieuw Plakkaat op de zeevaart uitgegeven hebbende, na 't inneemen van Duinkerken, deeze Haven, nevens die van Grevelingen en Nieuwpoort, voor alle volken, geopend, zelfs voor de Hollanders, Zeeuwen en Friezen, mids het 's Konings onderzaaten, ook tot hument, vrystondt te handelen, onder wederzydsche betaaling van verlofgeld. Hierop

was

(v) BÖR XVIII. Boek, bl. 9 [367]. STRADA Dec. II. Libr. V. p. 261.

was gevolgd, dat het scheepsvolk van Tres-^{1583.}long, leggende in Zeeland, by gebrek van ^{Tres-}betaaling, al voor eenigen tyd gesproken ^{longs}hebbende van te willen overloopen, zo ^{de} ^{Scheeps-}Duinkerken Spaansch geworden zou zyn (^w), ^{volk} nu dit opzet, met der daad, begon in 't werk ^{muit.} te stellen; terwyl Parma, wakker aan 't uitrusten van Oorlogschepen, reeds eenige Vlaamsche boots in zee gebragt hadt, die twee of drie schepen, voor de Maaze, genomen hadden. De Prins droeg hier zorg ^{De Prins} voor, met hulp der Hollanderen en Zeeuwen. ^{wapent} Men bragt, eerlang, eenige Vlieboots in 't ^{zig ook} vaarwater, die de zeeschuimeryen der Vlaamingen stremden (^x).

In de Vergadering der Staaten te Middel- ^{Vervolg}burg, verscheen, op nieuws, een gezant van ^{der hand-}den Hertoge van Anjou, de Heer *Pruneaux*, ^{deling} breed opgeevende van zyns meesters gene- ^{met An-}genheid tot de Nederlanden, en dat hy, nu ^{jou.} 's Konings algemeene Stedehouder geworden, meer vermogen dan ooit te vooren hadt, om de Staaten by te staan. 't Was waar, dat hy reeds eenig volk omtrent Kameryk verzamelde, met welk zig de Franschen en Zwitfers onder den Maarfchalk van Biron, gescheept, te Biervliet, en in Frankryk aan land gezet, eerlang, vereenigden (^y). Wyders, verklaarde de gezant, dat zyn meester niet gezind was, af te staan van het regt, welk hy, by opdragt of anderszins, op de lan-

(w) BOR XVIII. Boek, bl. 37 [398].!

(x) Refol. Holl. 4, 7 Aug. 1583. bl. 287, 289. BOR XVIII. Boek, bl. 31, 32 [399, 400].

(y) BOR XVIII. Boek, bl. 31 [398].

1583. landen verkreegen hadt. De Staaten zyne redenen overwoogen hebbende, neigden die van Brabant tot nieuwe aanneeming vanden Hertoge. Die van Vlaanderen tot affnyding van allen handel met hem (z). Sommige anderen schooten uit, dat, als men immers tot handeling komen wilde, Holland en Zeeland voorgaan moesten. Doch deezen hadden 'er zo weinig ooren naar, dat de Staaten van Holland eene byzondere bezending deden aan zyne Doorlugtigheid, om allen handel met Anjou te ontraaden. Die van Vlaanderen, alwaar, onlangs, de Prins van Chimai, zonder dat men de algemeene Staaten of den Prins van Oranje gekend hadt, tot Stadhouder gekooren was (a), zonden, daarentegen, naar Duitschland, om, van daar, eenige hulp te bekomen: doch zy verwierven niets. Onaangezien dit stribbelen der Staaten, werdt de handel met Anjou, door bewerking des Prinsen van Oranje, ernstig aangeboden. De algemeene Staaten schikten gemagtigden naar Frankryk, die, in Grasmaand des volgende jaars, te Delft, voordeelig verslag kwamen doen van hunne verrigtingen (b). Hy sterft. Doch in deezen staat der zaaken, werdt de Hertog, op den eersten van Bloei maand, overvallen van eene zwaare kwaale van bloedvloeijing uit alle de openingen des lighaams. Hy verzwakte, hierdoor, en by gebrek van eetlust, dermaate, dat hy, zes weeken gesukkeld hebbende, op den tienden van Zomer-

(z) METREEN XI. Boek, f. 205 versf.

(a) BOEK XVIII. Boek, bl. 36 [406].

(b) BOEK XVIII. Boek, bl. 27 [392], 30 [397], 48 [423].

mermaand, in den aanvang van het eenen- 1583.
 dertigste jaar zyns ouderdoms, te Chateau-
 Thierry, overleedt. Zyn Regt op de Ne-
 derlanden stondt hy, by uitersten wil (c), den
 Koning, zynen Broeder af (d), dien hy ver-
 zocht, Kameryk in zyne bescherming te wil-
 len neemen, 't welk, op den naam der Ko-
 ninginne Moeder, geschiedde tot dat deeze
 voldaan zou zyn van haaren eisch op Por-
 tugal (e). In 't hert des Hertogs, hadt men
 eenige plekken van knaaging bespeurd, zo
 dat 'er bedenken viel, of hy ook mogt ver-
 giftigd zyn: en sommigen hielden de Span-
 jaards verdagt van deeze ondaad (f).

Ter algemeene Staatsvergaderinge te Mid- **XXX.**
 delburg, tot welke wy nu te rug keeren, ^{Hande-}
 droeg men, wyders, zorg voor 't sterker ^{lingen der}
 bezetten van Bergen op Zoom en Heerentals ^{Staats-}
 (g), voor welke Plaatsen nu grooter vrees- ^{vergade-}
 was, na 't overgaan van Steenberg. Voorts, ^{Zeeland.}
 werdt in overweeging genomen, of 'er thans ^{Verande-}
 niet eenige verandering behoorde te vallen ^{ring in}
 in het dertiende punt der nader Vereeniging ^{het der-}
 van den jaare 1579, also alle de Vereenigde ^{tiende}
 Gewesten de Hervormde Leer nu hadden ^{lid der}
 aangenomen: waarop verklaard werdt „ dat ^{Utrecht-}
 „ men den Hervormden Godsdienst zou hand- ^{sche Ver-}
 „ haaven, zonder, in de Vereenigde Landen, ^{eeniging.}
 „ eenigen anderen Godsdienst, openlyk, te
 „ gedoogen; doch dat men de Plaatsen, die,
 „ hier-

(c) Zie dien by BOR XIX. Boek, bl. 7 [460].

(d) METELEN XI. Boek, f. 211 versf.

(e) Vid. THUANUS Libr. LXIX. p. 373 E.

(f) BOR XVIII. Boek, bl. 51 [426]. HOOFFT XX. Boek, bl. 396, 900.

(g) METELEN XI. Boek, f. 206.

1583. „ hierna, in 't Verbond zouden worden aan-
 „ genomen, in dit stuk, naar haar eigen
 „ goeddunken, zou laten handelen.” Na
 't neemen van dit Besluit en 't stellen van
 nader orde op de Regeeringe, waarvan, ter-
 stond, uitvoeriger; scheidde de algemeene
 Staaten, onder welken egter die van Gelder-
 land, Utrecht en Overysseel niet verscheenen
 waren, van Middelburg (b), om, te Dor-
 drecht, wederom byeen te komen.

Graaf Willem van den Berg; Stadhouder van Gelderland, in de plaats van Graafve Jon van Nassau, valt af van de Staaten.

Wat laater, viel Graaf Willem van den Berg, zwager van den Prinse van Oranje, in geground vermoeden van heimelyken handel met Parma. Graaf Jan van Nassau, 's Prinzen Broeder, hadt zig, in 't jaar 1581, ontslaagen van het Stadhouderschap van Gelderland, vooral, om dat hy zig, ter oorzaak van den handel met Anjou, geene vyan-
 den in 't Ryk maaken wilde; en was naar zyne
 Duitsche Staaten te rug gekeerd. De Graaf
 van den Berg was toen, door 's Lands Staaten,
 op flauwe aanpryzing des Prinzen van Oran-
 je, verkooren tot zynen Opvolger (i): en
 hadt nu, sedert eenigen tyd, denkende, veel-
 ligt, dat alles zig schikte om Spanje toe te
 vallen, heimelyk beginnen te handelen met
 Parma, wien hy Zutfen beloofd hadt te zul-
 len leveren. Doch deeze Stad, buiten zyn
 toedoen, den Spanjaarden in handen geval-
 len zynde, begon Parma te twyfelen, of de
 Graaf de andere omgelegen' Plaatsen, die,
 naar hy vernomen hadt, sterk bezet waren,
 hem

(b) BOR XVIII. Boek, bl. 34 [403].

(i) REYD II, Boek, bl. 29. HOOFD XX, Boek, bl. 224.

hem wel zou kunnen in handen stellen. Terwyl hy dan marde met sluiten, brak de bommel uit. De Graaf werdt, met zyne voornaamste bedienden en papieren, te Arnhem, verzekerd, op den vyftienden van Slagtmáand. 't Verraad ontdekte zig volkomen. Zelfs bleek, dat hy, reeds voor het aanvaarden van het Stadhouderschap, hadt beginnen te handelen met den vyand. Men bragt hem, eerlang, naar den Haage, daar hy zat tot in Lentemaand. Toen, uit inzicht voor zyne afkomst en maagschap, doch zonder dat de Staaten zig daarmede hadden willen moeijen (k), geslaakt zynde, met verlof, om op eene onpartydige plaatse te gaan woonen, en onder bezwooren' belofte van den Staaten getrouw te zullen zyn en hun zyne sterkten te zullen leveren, koos hy, desonaangezien, openlyk, 's Konings zyde: in wiens dienst, eerlang, ook zyne drie Zoonen, *Her- man, Fredrik en Oswald* zig begaven (l). Tot Stadhouder van Gelderland, beriepen de Staaten des Landschaps, ten deezen tyde, *Adolf, Graaf van Nieuwenaar en Meurs* (m). Adolf, Graaf van Nieuwenaar en Meurs, wordt Stadhouder van Gelderland.

Te Gend was, in Wynmaand; nieuwe beroerte ontstaan, die zwaare gevolgen hadt. De bezetting te Dendermonde, staande onder den Heere van Ryhove, was aan't mui- ten geslaagen, by gebrek van betaaling. Van deeze gelegenheid zogten de aanhangers van Imbize, die, ondertusschen, uit Duitschland, Op- schud- ding te Gend.

(k) Resol. Holl. 18 Maart 1584. bl. 169.

(l) BOR XVIII. Boek, bl. 33 [402]. REYD III. Boek, bl. 42. IV. Boek, bl. 66.

(m) BOR XVIII. Boek, bl. 50 [425].

1583. land, herwaards, ontbooden was, zig te Gend te bedienen, om Ryhove den voet te ligten, *Jooft Triest* tot Overste van Dendermonde, en *Imbize* tot Voorschepen van Gend te maaken. *Triest* dan en nog twee anderen, met eenig geld, tot stilling der muitelingen, naar Dendermonde getoogen, lieten Ryhove te Gend, daar men hem de poort voor 't hoofd toehieldt. Hy, berigt van de naderende komst van *Imbize*, past 'er nochtans buiten te raaken, alzo zy slegts gegrendeld was, rent naar Dendermonde, en doet de Gendfche Gemagtigden, die, verzet van hem daar te zien, hem waren komen begroeten, terstond, in hegtenis neemen, alwaar zy wel elf maanden zaten. *Imbize*, midlerwyl, te Gend gekomen, deedt, om 't volk te mōmpen, eenige luiden voor Spaanschgezinden vatten; doch, eerlang, den een' na den anderen wederom slaaken. Daarna strooijen hy, die nu Voorschepen geworden was, en de zynen twee blaauwboekjes, dienende het eene om te bewyzen, dat men, noch met Spanje noch met Anjou, handelen moest; het ander, om den handel met den Koning aan te raaden, onder zekere voorwaarden (n). Op zulk eene wyze, zegt hy de Gentenaars te bereiden tot den handel met Parma, dien hy in den zin hadt.

De Gentenaars sluiten een Bestand met Parma. Den Heere van Montigni, nu, uit hoofde zyner Gemaalinne, Markgraave van Renti, in den aanvang des volgenden jaars, zig te Wetteren, tusschen Gend en Dendermonde,

(n) BOEK XVIII. *Boek, bl. 37* [106] enz.

de, gelegerd, en de Schelde toegepaald en wederzyds beschanst hebbende (o); dreeven sommigen te Gend door, dat zulk een nood drong tot het handelen met Parma, met wien men, te Doornik, een Bestand sloot voor drie weeken (p). 1584.

Te Brugge hadt men, reeds op 't einde des voorleeden jaars, de neiging van Chimai tot den Spanjaard ontdekt, en hierop beslooten, hem in verzekering te neemen, op het welbehaagen des Prinzen van Oranje. Doch terwyl deeze marde met het geeven zyner toestemming, kreeg Chimai de lugt van den toeleg, en bragt het zo ver, dat die van Brugge en 't Vrye, vyf dagen na de Gentenaars, op den tienden van Lentemaand, een gelyk besluit namen, om met Parma te handelen. Daarna, verneemende, dat Oranje toeleg maakte, om de Stad te bemagtigen, verandert hy de Regeering, stelt de Burgemeesters in hegtenis, en openbaare Spaanschgezinden in hunne plaats. Doch Sluis, welk, door hem, bezet was, onder *Arend van Gronsveld*, verklaarde zig, toen 't op 't nypen kwam, voor de algemeene Staaten. De Heer van Lesdain, Steevoogd van Damme, hieldt het, daarentegen, met Chimai, waarop de bezetting, die Staatschgezind was, naar Sluis vertrok. Oostende, daar de Heer van Mortagne gebodt, zou ook omgeslaagen zyn, hadden de Hollanders en Zeeuwen geen geld derwaards geschikt, tot voldoening der bezet-

(o) HOOFT XX. *Boek*, bl. 293.

(p) HOOFT XX. *Boek*. bl. 293.

1584. zettinge. Brugge, Damme en 't Vrye verdroegen zig, op den twee entwintigsten van Bloei-
maand, met den Prinse van Parma, door be-
middeling van den Markgraave van Renti,
bedingende ten opzigte van den onroomschen
Godsdienst, alleen vryheid van gevoelen,
zonder openbaare oefening. De afkondiging
van der Verzoening met den Koning volgde hier-
op (q), waarna de algemeene Staaten die
van Brugge en 't Vrye, openlyk, voor vyanden
des Vaderlands verklaarden (r). Ten
zelfden tyde, werden de verlofgelden afge-
schafft, onder 't betaalen van welken, men,
tot hiertoe, op Vlaanderen gehandeld hadt (s).

Zy wor-
den voor
wyanden
ver-
klaard.

Imbize
zoekt
Gend aan
Parmas
zyde o-
ver te
brengen.

Hy wordt
gevat.

Te Gend, dagt Imbize 't zelfde spel te spee-
len, als Chimai te Brugge. Doch 't gelukte zo
wel niet. Terwyl hy gereedschap verzamelde,
om Dendermonde te verraffen, en aan Parma
te leveren, ontdekt de Regeering zynen toe-
leg, brengt de burgery in de wapenen, ont-
zet hem van 't Voorschepenschap, en neemt
hem in hegtenis. *Walter Sethon*, met wien
hy, te Dendermonde, verstand hieldt, werdt
daar ook gevat en opgeknoopt. In Imbizes
plaats, stelde men Jonkheer *Karel Uitenhove*.
De handel met Parma werdt egter nog eene
wyle agtervolgd, mids het sterk dryven der
Spaanschgezinden, die, op den vyftienden
van Bloei maand, gewapend voor 't Raad-
huis verscheenen, meenende den zoenhandel,
met

(q) BOR XVIII. *Beek*, bl. 39 [409], 47 [421]. HOOFD XX.
Beek, bl. 297.

(r) Resol. Holl. 20 Juny 1584. bl. 328. BOR XVIII. *Beek*,
bl. 50 [426].

(s) BOR XVIII. *Beek*, bl. 50 [426].

met geweld, te zullen doordryven. Doch ^{1584.} de andere party, ook in de wapenen geraakt, was hun te sterk, greep 'er eenigen by den kop, die hun, daarna, voor de voeten gelegd werdt, en deedt de rest verstuiwen. Toen werdt ook de handel met Parma glad afgebroken. De Gentenaars beslooten, zig by de Vereenigde Staaten te houden, en namen, tot hunne verzekering, bezetting in van Antwerpen en Brussel (t). Yperen, dus lang belegerd geweest zynde, was, midlerwyl, op den negenden van Grasmaand, by ^{Yperen gaat over.} Verdrag, overgegaan (u).

Onder dit omslaan van Vlaanderen, zaten de Staaten schier raadeloos, niets van belang ^{des aanslag op Lier.} onderneemende. De Heer van Aldegonde, dien Oranje, op zyn vertrek uit Antwerpen, Burgemeester dier Stad gemaakt hadt, zocht, des nagts na den zeventienden van Louwmaand, Lier te verraffen. Doch zyn toeleg was ontdekt, door eenen Walschen Hopman, met wien hy verstand hieldt: waarop hy, door de bezetting, met merkelyk verlies, terug gedreeven werdt (v).

Op de Veluwe, alwaar de Koningschen, in Louwmaand, wederom een' fellen stroop ^{Hohenlo belegert de Schans op de Veluwe.} gedaan hadden, fleet de Graaf van Hohenlo Gras- en Bloemaand, met het beleg van de Schans tegen over Zutfen. Hy bragt deeze schans niet alleen; maar ook de Stad in groote benaauwdheid, door het leggen eener halve maane van den oever ter eener; tot aan
den

(t) BOR XVIII. Boek, bl. 46 [420].
 (u) BOR XVIII. Boek, bl. 49 [426].
 (v) BOR XVIII. Boek, bl. 37 [407].

1584. den oever ter anderer zyde der vyandyke vesting: terwyl de Stadhouder, Graaf van Nieuwenaar, met eenig volk, aan de overzyde der Riviere lag. Verdugo nogtans spysde nu en dan de Stad, onder sterk geleide (w).

Staatſche
Oorlogs-
ſchepen
op de
Eems.

Om den vyand den toevoer uit Embden af te ſnyden, hielden de Staaten eenige Oorlogſchepen op de Eems, die zig, omtrent deezen tyd, meeſter maakten van eenige ſchepen met zout gelaaden. De Graaf Edzard van Ooſtfriesland viel hier over klagtig aan de Staaten, die beloofden, de Zoutſchepen te zullen ontslaan, onder verzeke- ring, dat zy, noch den Spanjaard, noch zy- nen aanhang zouden geleverd worden (x).

De Prin-
ſes van
Oranje
bevalt
van ee-
nen
Zoon.

Op den negenentwintigſten van Louw- maand, beviel de Prinſes van Oranje, te Delft, van eenen Zoon (y), die, den twaalf- den van Zomermaand, gedoopt en *Fredrik Henrik* genoemd werdt, naar de Koningen van Deenemarke en Navarre (3), welken, nevens de Staaten van Holland, Zeeland en Utrecht, verzogt werden, als getuigen te ſtaan

(w) BOR XVIII. *Boek*, *bl.* 37, 50 [407, 425].

(x) BOR XVIII. *Boek*, *bl.* 50 [426].

(y) BOR XVIII. *Boek*, *bl.* 37 [407].

(3) 't Verdient eenige opmerking, dat de jonge Prins, naderhand, eenen geruimen tyd agtereen, niet *Fredrik Henrik*, maar *Henrik Fredrik*, of blootelyk *Henrik* genoemd werdt: hoewel hy, eindelyk, wederom *Fredrik Henrik* ſchreef: by welken naam hy ook meeſt bekend is. Uit den tyd, waarin deeze verandering voorviel, beſluit ik, dat hy, na 't verheffen van den Koning van Navarre tot Koning van Frankryk, deezes naam, *Henrik*, alleen, of voor dien van *Fredrik* heeft beginnen te voeren; doch dat, hierin, na de dood des Konings, wederom verandering gekomen is.

staan over 't bedienen deezer plegtigheid. Van wege die van Holland en Zeeland, werd 1584 aan den jonggebooren' een Rentebrief van vierentwintighonderd ponden jaarlyks, tot eene pillegaave, geschonken (z).

De vreugde over deeze geboorte verkeerde, nogtans, spoedig in droefheid. De Prins overleefde den plegtigen Doop zyn Zoons nog geene maand. Doch eer wy tot het verhaal van zynen dood overgaan, moeten wy verslag doen van 't gene 'er, tot kort voor denzelfen, over de opdracht der Graaflykheid van Holland en Zeeland, met hem gehandeld werd.

Wy hebben, hier voor, verhaald, hoe zyne Doorlugtigheid, in Hooimaand des jaars 1581, den eed op de hooge Overheid, op den voet van den jaare 1576, afgelegd en ontvangen hebbende, in Blocimaand des jaars 1582, verklaard hadt, dat hy van zins was, de magt, hem opgedraagen, te gebruiken, en 's Lands Domeinen te aanvaarden. Van dien tyd af, was dit stuk, in Holland, nader in overweeing genomen. 't Eerst, dat in aanmerking kwam, was de naam en waardigheid, onder welken, de Prins de hooge Overheid zou bekleeden. En scheen 'er geen bekwaamer, dan die van *Graave en Heere*, welken de Vorsten, hier, van ouds, plagten te voeren. In Zomermaand, werden de Staaten van Zeeland hierover beschreeven (a), zonder dat zy egter verschee- XXXII.
Handeling over de opdracht der Graaflykheid van Holland en Zeeland aan den Prins van Oranje.

(z) Resol. Holl. 8 Febr. 3 May, 8 Juny, 7 July 1584. bl. 110, 266, 326, 361.

(a) Resol. Holl. 2 Juny 1582. bl. 285.

1584.

Dieze,
fchrifte-
lyk, aan-
vaardt.

nen. Wat laater, benoemden die van Hol-
land den Heer van Asperen, den Advokaat
Buis en Doktor François Maalzon, om 'er,
met die van Zeeland en van Utrecht, en met
den Prinse zelve, over te handelen (b). En
schoon zy, in Zeeland en in Utrecht, wei-
nig vorderden, droegen zy egter den Prinse
de Graaflykheid, Hoogheid en Heerlykheid
van Holland, Zeeland en Friesland op, on-
der den *eigenlyken titel van Graave en Heere* der
gemelde Landen, onder welken titel, hyze
aanvaardde, by eenen Brief, te Brugge, den
veertienden van Oogstmaand des jaars 1582,
gedagtekend, in welken hy ook verklaart,
„ dat hy den Staaten toestondt alles, wat,
„ by het Verdrag van Bourdeaux, of, door
„ de Brabanders, by de blyde inkomste, op
„ den Hertoge van Anjou bedongen was,
„ zo ver het op Holland en Zeeland kon
„ worden toegepast: en daarenboven, alle
„ andere redelyke voorwaarden, by zyne
„ inhuldiging, nader te bespreken (c).”

Wat 'er
nog aan
de Op-
dragt
ontbrak.

Dus was dan de opdracht der Graaflykheid,
door Gemagtigden van Holland, geschied, en
by den Prinse aanvaard. Nogtans ontbrak
'er nog veel aan dit werk, zelfs in Holland,
daar men 't verft gebragt hadt. De Akte der
Opdragt moest nog bezegeld en den Prinse
overgeleverd worden. De voorwaarden, by
zyne inhuldiging te bezweeren, moesten nog
worden opgesteld en goedgekeurd, waarop
dan, eindelyk, de inhuldiging zelve volgen
moest.

(b) Resol. Hoff. 3 July 1582. bl. 327.

(c) Zie deezen Brief by BOR XV. Boek, 51. 200 [188] ad
Auth. Stukk. II. Deel, bl. 42.

moest. Men tradt, niet lang hierna, over ^{1584.} deeze zaaken, met den Prinse in gesprek. Im-
mers men vindt, dat die van Holland, in
Slag maand des gemelden en in Louw maand
des volgenden jaars, in stilte, boven op de
falette zyner Doorlugtigheid, in den Haage,
met hem, over 't stuk der opdragt, gehan-
deld hebben (d).

De handeling duurde dus het gantsche jaar ^{De Staa-}
1582; doch na 't uitbersten der geweldige ^{ten van}
onderneemingen van Anjou, die van ver- ^{Holland}
scheiden' bedekte aanslagen des vyands ge- ^{doen den}
volgd werden, oordeelde de Prins, dat men ^{Brief van}
van zyne zaak eens een einde behoorde te ^{opdragt,}
maaken, waartoe hy, in Holland, deedt ^{door de}
aanhouden, door den Heere van der Myle ^{Edelen}
(e). Terstond hierop, beslooten de Staaten ^{en Ste-}
orde te stellen op het bezegelen van het ^{den, be-}
Ren- ^{zegelen.}
versaal, of de Akte, waarby de Graaflyk-
heid den Prinse werdt opgedraagen, zynde
het eerste, dat nu te verrigten stondt. Men
stelde vast, dat Otto van Egmond, Heer van
Keenenburg, Jakob, Heer van Wyngaarden
en Joan van Mathenesse, Heer van Riviere, de
bezegeling doen zouden, van wege de E-
delen. Voorts werden twee of drie Heeren
gemagtigd om de bezegeling te bewerken, in
de Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden,
Amsterdam, Gouda, Rotterdam, Gorinchem,
Schiedam, Briele, Alkmaar, Hoorn, Enkhui-
zen, Schoonhoven, Edam, Monnikendam,
Medenblik, Heusden, Woerden, Geertruiden-
berg,

(d) Resol. Holl. 21 Nov. 1582. bl. 552. 17 Januar. 1583

bl. 3.

(e) Resol. Holl. 15 Maart 1583. bl. 66.

1584.

berg, Naarden, Weesp, Muiden en Purmerende. Asperen en Heukelom, als onder byzondere Heeren staande, zou men agten, door de andere Steden, vervangen te worden (f). Met Purmerende was 't eveneens gesteld geweest. De Heerlykheid deezer Stede hadt, laatstelyk, den Huize van Egmond toebehoord; doch de Staaten hadden, onlangs, beslooten, dezelve te houden aan de Graaflykheid, zonder dat 'er die van Egmond, of eenige andere byzondere Heeren iets te gebieden zouden hebben (g). Sedert welk besluit, deeze Stad een stemmend Lid der Vergaderinge van Holland geworden was.

De andere Gewesten maaken zwaarigheid, over 't gehandelde in Holland met den Prinse. Straks hierna, maakte men eenen aanvang met het vorderen der bezegeling, die, onder de tekening van den Sekretaris van elke Stad, geschiedde (b). Doch hierdoor, moest het gehandelde met den Prinse, tot nu toe bedekt gehouden, noodzaakelyk rugtbaar worden. Verscheiden' Gewesten stieten 'er zig aan, met naame Gelderland (i) en Utrecht, dryvende, dat Holland zig van de algemeene Staaten dagt af te zonderen (k). Doch die van Holland zonden, met 's Prinse bewilliging (l), eenen wydluftigen Brief af aan de Staaten der Vereenigde Gewesten, waarby zy het tegendeel verklaarden, en ver-

(f) Resol. Holl. 26 Maart, 5 April 1583. bl. 28, 97.

(g) Resol. Holl. 4, 12 Octob. 1582. bl. 470, 500.

(b) Zie BOR Auth. Stukk. II. Deel, bl. 43.

(i) Resol. Holl. 25 April 1583. bl. 114.

(k) HOFF XX. Boek, bl. 286.

(l) Resol. Holl. 17 May 1583.

XXVIII. BOEK. HISTORIE. 312

verder reden gaven van hun gedrag (m). De Edelen en alle de Steden zegelden het Renverfaal, dat egter bewaard werdt, tot dat de Prins in Holland komen zou; also men verstondt, dat het hem nergens anders behoorde te worden overgeleverd. Men verzogt den Prins, ten zelfden tyde, tot deezen einde, en tot het voltrekken der inhuldiging, over te komen (n). Doch also men, kort hierna, vernam, dat die van Zeeland, met naame Middelburg, Veere en Goes, zwaarigheid maakten, om den Prins voor Graave aan te neemen, badt men hem, zig, onder deksel van 't beleggen der algemeene Staatsvergaderinge, of eenig ander, eerst te willen begeeven naar Zeeland, en 't stuk zynner inhuldiging, daar, op eenen vasten voet brengen, voor hy in Holland kwame (o). 't Voltrekken deezer zaak was dan ook eene reden van 's Prinsen reize naar Zeeland, van welke wy, te vooren (p), nog andere redenen gegeven hebben.

Nu wordt het tyd, om nader te melden, in Zeehoe het in Zeeland stondt. Men hadt hier, in den aanvang des jaars 1582, de Steden beschreeven over 't punt van de opdracht der Graaflykheid, en 'er eindelyk, in Herftmaand, ter Dagvaart, toe beslooten (q). Doch toen het komen zou tot het verder voltrekken

(m) Zie den Brief in de Resol. Holl. 6 May 1583. bl. 139 en by BON XV. Boek, bl. 201 [187]. Auth. Stukk. II. Deel, bl. 45.

(n) Resol. Holl. 4, 2^e Juny 1583. bl. 179, 239.

(o) Resol. Holl. 28 Juny 1583. bl. 242.

(p) Bladz. 500.

(q) Zie Resol. Holl. 28 Oct. 1583. bl. 452.

1584. ken van dit besluit, haperde het aan de stemmen van verscheiden Steden, met naame aan die van Middelburg (4), Goes en Veere (r). Men ontwierp de voorwaarden wel, waarop men den Prins de Graaflykheid zou kunnen opdraagen. Doch hier by bleef het. De zwaarigheden, die men 'er tegen inbragt, waren, ten opzigte van Middelburg, dezelfden, die men, aldaar, tegen het afzweeren des Konings, gemaakt hadt. Andere Steden meenden, dat het verkiezen zyner Doorlugtigheid tot Graave tegen de Vereeniging aanliep. De meesten verschooven het besluit, in Zomermaand des jaars 1583, tot eene volgende Vergadering. Doch 't blykt niet, dat 'er, sedert, over gehandeld werdt (r).

In Hol-
land,
loopt
men ook
agter uit.

Het aarzelen van die van Zeeland, dat de Prins zelf, in Hooimaand aldaar aangekomen, niet wist te beletten, deedt die van Holland, insgelyks, aarzelen. Men besloot, hier, de zaak niet af te doen, dan gezamenlyk met Zeeland, en dit den Prins, toen van Middelburg verreisd naar Dordrecht, aan te dienen (r). Doch alzo men begreep, dat de zaak te ver gekomen was, om geheellyk te blyven steeken, werdt in beraad gelegd, of men het Renversaal ook zou kunnen over-
leve-

(r) Deductie tegen het mortific. van 't Marquis. van Veere en Vlissingen, in 's Suppl. des Corps Dipl. Tom. III. P. II. p. 333.

(s) Leven van Willem den I. III. Deel, bl. 649, 662, 669, 670, 671.

(r) Resol. Holl. 13 Sept. 1583. bl. 368.

(4) Middelburg besloot, in Herfstmaand des jaars 1582, den Prijs, voor eenig ander Personaajde, tot Graaf van Zeeland te verheffen; doch niet voor dat de Stad in haare Privilegien hersteld was. *Regist. ten Raede van Middelh.* van XIX. Sept. 1582. f. 500 *vers.*

teverren, zonder, zo lang Zeeland agterlyk ¹⁵⁸⁴⁻ bleef, gehouden te zyn tot de inhuldiging (u).

Zeker, men hadt deeze overlevering, tot op ^{De Ede-} 's Prinzen komst in Holland, verschooven: ^{len en} en scheenze, nu hy zig hier bevondt, niet ^{Steden} langer te kunnen uittellen. Eer men 'er egter ^{beslul-} toe kwam, sprak men 'er den Prinse zelv' ^{ten den} Prinse ^{Prinse} nog eens over, hem de ^{de beze-} zwaarigheden voor- ^{de beze-} houdende, die de Steden nog maakten, in ^{geldeAk-} het overgeeven van het Renverfaal, zonder ^{te te o-} dat 'er Zeeland toe bewilligd hadt. Men ^{verhandl-} verhandl- ^{gen: be-} vertoonde hem „ hoe de Steden, byzonder- ^{halve} halve „ lyk Amsterdam, bedugt waren voor nadeel ^{Amster-} in den Koophandel op Spanje, wanneer ^{dam en} „ zyne Doorlugtigheid voor Graave van ^{Gouda.} Gouda. „ Holland erkend, en 't gebied der andere „ Nederlanden aan den Hertoge van Anjou, „ gelyk men dan verwagte, opgedraagen „ zou zyn; also men vasttelde, dat de vaart „ op Spanje den Hollanderen verboden, en „ verlegd worden zou op Zeeland, daar men, „ tot hiertoe, den Koning niet afgezworen „ hadt; maar zig nog van zynen naam be- „ diende (v).” De Prins beweerde, hiertegen, „ dat zy zig verzekeren mogten, dat Zeeland „ hun voorbeeld haast volgen zou, also men „ daar, reeds in 't voorleeden jaar, beslooten „ hadt, hem het Graaffschap van Zeeland „ aan te bieden, gelyk hy hun, met een „ Affchrift van 't Besluit, bewees (w).” De „ meeste Steden stemden dan, tot het overle-
veren

(u) Resol. Holl. 25 *Octob.* 1583. *bl.* 426.

(v) Resol. Holl. 15 *Sept.* 27, 28 *Oct.* 7 *Dec.* 1583. *bl.* 368, 430, 432, 486.

(w) Resol. Holl. 28 *Octob.* 1583. *bl.* 432.

1584.

veren van het Renverfaal; doch Amsterdam en Gouda maakten nog zwaarigheid. Men besloot egter, met meerderheid van stemmen, de overlevering te doen, in den Haage, waarwaards de Prins van Dordrecht vertrokken was. 't Geschiedde ook, op den zevenden van Wintermaand, 's morgens ten elf uuren, in de slaapkamer zyner Doorlugtigheid, door vyf Edelen, den Advokaat en de Gemagtigden van alle de Steden, uitgenomen Amsterdam en Gouda (x).

De voor- Dus waren 'er twee gewigtige zaaken, de waarden, opdragt der Graaflykheid van Holland betreffende, afgedaan, het bezegelen en het door den Prinse by overleveren der Akte, waarby deete opdragt zyne in huldi- gedaan werdt. Twee anderen schooten 'er ing, als nog overig: het beraamen der voorwaarden, Graaf te door den Prinse, by zyne inhuldiging, te bezweeren, en de inhuldiging zelve. Men ren, worden ont- tradt, zonder verder uitstel, des anderen- worpen. daags, tot het eerste, het onderzoeken der voorwaarden, op welken de Prins zou worden ingehuldigd, om welken te ontwerpen, Arnoud Nikolai, President van den Hove, Joan van Mathenes, Heere van Riviere, de Advokaat Buis, Pieter van der Meer en Joan van Oldenbarneveld, Pensionariffen van Delft en Rotterdam, reeds sedert eenigen tyd, gemagtigd geweest waren (y). De Prins verklaarde, dat het Ontwerp hem zeer wel geviel. Alleenlyk vondt hy 'er vyf of zes zwaarigheden in. Men gaf hem genoegen: en be-

(x) Resol. Holl. 13; 14 Novemb. 6, 7 Dec. 1583. bl. 444, 450, 482, 485, 486.

(y) Resol. Holl. 27 Oct. 9, 13 Nov. 1583. bl. 430, 439, 444.

besloot toen, 't Ontwerp, eerst, nog eens door den Prinse, daarna, door de hooge en Provinciale Raaden, te doen onderzoeken; en na dat het, op den dertigsten van Wintermaand, door Nikolaas Bruinings, van wege den Prinse; en door den Advokaat Buis, van wege de Staaten, getekend was, aan de Steden, uitgezonderd Amsterdam en Gouda (z), en naar Zeeland te zenden; doch zo heimelyk als 't zyn kon, op dat het nergens, dan daar 't noodig ware, bekend wierdt (a). 't Ontwerp, waarvan wy spreken, liep op deezen zin:

„ De Staaten van Holland, Zeeland en Inhoud
 „ Friesland zouden zyne Vorstelyke Door- van dit
 „ lugtigheid tot Graave en Heere in huldi- Ontwerp.
 „ gen, op de volgende voorwaarden: De
 „ Prins zou de Landen bezitten, als een vry
 „ Graaffchap, zonder iemant manschap ver-
 „ schuldigd te zyn. Hy zouze beschermen
 „ tegen elk, en de geslooten' Verbindtenis-
 „ sen bevestigen, met naame de Utrechtsche
 „ Vereeniging. Wetten, voorregten en vry-
 „ heden hadt hy te onderhouden: de oude
 „ Graafflyke Privilegien te bevestigen; doch
 „ geene nieuwen te verleenen, noch Plakaa-
 „ ten te maaken, strekkendè tot verande-
 „ ring van den Staat, burgerlyke orde, of
 „ neering der Landen, buiten bewilliging
 „ der Staaten. Aan elk zou, tegens Privi-
 „ legien, verkreegen, of te verkrygen tot
 „ zyne benadeeling, de weg van regte open-
 „ staan. De Prins zou 's Lands grenzen niet
 „ beëngen, noch eenige Plaatsen der Hoog-
 „ heid,

(z) Zie Resol. Holl. 19 Maart 1584. bl. 172.

(a) Resol. Holl. 7, 10, 13 Dec. 1583. bl. 485, 494, 503, 504.

1584.

heid, regtspraak of schatting van de gewesten onttrekken mogen. De byzondere Landen, met naame het Markgraaffschap van Veere en Vliffingen, de Stad Briel, de Landen van Voorne, Putten en Stryen, zouden nimmer gefcheiden, of vervreemd mogen worden. En naardemaal zyne Doorlugtigheid Veere en Vliffingen reeds, by koop, hadt verkreegen, zou men hem, deswege, tragten te vergenoegen. De Plaatsen, welken men veroverde, zouden in gelyken graad staan, ten ware, vooraf, anders bedongen ware. Zyne Doorlugtigheid zou, als Graaf, de Heerlykheden Viane en Ameide, Yffelstein, Leerdam, Woudrichem, Klundert en diergelyken houden tot voldoening der gemeene lasten, ten ware sommigen zig, daarvan, met goed bescheid, konden bevryden. De Prins zou geene andere Plaatsen onder zyne bescherming ontvangen, buiten bewilliging der Staaten van Holland en Zeeland, noch op andere dan de beraamde voorwaarden, buiten kennis en bewilliging der andere Bondgenooten. Hy zou den waaren Hervormden Christelyken Godsdienst handhaaven, en bezorgen dat, op deszelfs oefening, eene orde beraamd wierdt, die, niet dan met der Staaten bewilliging, zou mogen veranderd worden. Doch hy zou op niemants geloof onderzoek doen, noch gedoogen, dat iemand tot eenige gezindheid gedwongen werdt. De Amptenaars, Regters en Wethouders zou hy, in hun gezag, handhaaven. Hy

,, zou

„ zou de Regeering bestellen, als van ouds.
 „ Doch zig aan het Gerecht der Landschap- 1584.
 „ pen hebben te onderwerpen, en het on-
 „ zydig doen waarneemen, zonder deszelfs
 „ loop ergens te stremmen. Hy zou niet
 „ gedoogen, dat 'er gevonnist werdt tegen
 „ de wetten; die, niet dan met goedvinden
 „ der hooge Gerechtshoven, by verlof der
 „ Staaten, zouden mogen veranderd worden.
 „ Byzonderlyk, zou hy geenen gevangen bui-
 „ tens Lands mogen vervoeren. De hooge
 „ Gerechts-Ampten zouden, by den Prinse,
 „ vervuld worden, uit een drietal, benoemd
 „ door de Staaten. De begeeving der min-
 „ deren zou aan den Prinse staan, by goed-
 „ denken der Kollegien, waartoe zy behoor-
 „ den. Zyne Doorlugtigheid zou, buiten
 „ der Staaten bewilliging, de munt niet ver-
 „ anderen, noch beletten, dat de Staaten zo
 „ dikwils byeen kwamen, als zy goedvon-
 „ den, zullende hy dezelve, daarenboven,
 „ eens 's jaars, tegen den eersten van Floei-
 „ maand, beschryven, om, op de gemeene
 „ zaaken en 't onderhouden van dit Verdrag,
 „ te raadpleegen. In 't gebruik om schat-
 „ tingen op te mogen leggen, zou hy de
 „ Staaten bevestigen, en hun, in 't invor-
 „ deren derzelve, met zyn gezag, onder-
 „ steunen. Hy zelf zou geene omslagen doen
 „ of gedoogen, dan na voorgaande eenpaa-
 „ rige bewilliging der Staaten, de noodige
 „ krygskosten uitgenomen, die op bewilli-
 „ ging van twee derde deelen der stemmen,
 „ ten goeddunken en overstaan van den
 „ Prinse, zouden mogen worden ingevor-
 „ derd.

1584

„ derd. Geschillen over de wyze van 't hef-
 „ fen der gemeene lasten zouden staan ter
 „ zyner besliffinge, mids hy eenigen uit den
 „ hoogen Raade nevens zig koore. Hy zou
 „ geene Beden doen dan in Persoon, in elk
 „ gewest, en aan de Staaten, plegtiglyk
 „ vergaderd. Alle zyne voorstellen zouden
 „ in de Nederduitsche taal moeten geschie-
 „ den. Nooit zou hy de Staaten buiten hun-
 „ ne Landfchappen beschryven. Hy zou de
 „ verkooping en verpandingen der Graaf-
 „ lyke goederen, gedaan sedert den jaare
 „ 1572, bevestigen. De Staaten zouden, op
 „ de bewaaring hunner Handvesten, naar wel-
 „ gevallen, orde mogen stellen. De Prins
 „ zou de zeevaart, koophandel en visschery,
 „ daar de Landen, voornaamlyk, by beston-
 „ den, handhaaven: 't Zee-Admiraalschap zou
 „ blyven aan den Prinse, als Graave: mids
 „ de Steden 't regt behielden, om zig, in
 „ geval van nood, ter zee te wapenen, op
 „ bestelling van den Graave. Hy zou, buiten
 „ oorlogstyden, de stroomen open houden
 „ voor in- en uitheemschen, op de gewoon-
 „ lyke tolln, die, niet dan by bewilliging
 „ der Staaten, zouden mogen vermeerderd
 „ worden. Hy zou de keur op de wilder-
 „ nissen, onder deksel van welken, de Land-
 „ zaaten zeer gekweld werden, derwyze
 „ maatigen, dat de kwellingen ophielden,
 „ en 't Regt der wildernissen egter bewaard
 „ bleeve. De Staaten zouden, nevens den
 „ Prinse, eenen Raad van twaalf Persoonen
 „ stellen, by welken, zyne Doorlugtigheid
 „ nog twee anderen, een' Duitscher en een'
 „ Ne-

„ Nederlander , zou mogen voegen : met
 „ welken Raad , de Prins op alles orde stel-
 „ len zou , volgens een Berigtschrift , te
 „ maaken , by den Prinse en de Staaten , en
 „ door hem en de Raaden te bezweeren. De
 „ Prins zou de meeste en voornaamste Amp-
 „ tenaars van zyn Huis en zyne Lyfwagt,
 „ uit inboorlingen , kiezen. Hy zou geen
 „ oorlog aanneemen , geene Vrede of Be-
 „ stand maaken , geene Verbonden met
 „ vreemde Mogendheden sluiten , buiten
 „ bewilliging der Staaten. Hy zou de Krygs-
 „ wetten , gemaakt of nog te maaken , doen
 „ onderhouden. Hy zou zyne vaste woon-
 „ plaats neemen in een der genoemde Land-
 „ schappen , en dezelve niet verlaten , dan
 „ by verlof der Staaten. Voorts zou hy den
 „ Staaten , ten allen tyde , op hun verzoek ,
 „ inwilligen zulke punten , als zy , uit het
 „ Verdrag van Bourdeaux , of uit de blyde
 „ inkomst der Hertogen van Brabant , tot 's
 „ Lands voordeel , zouden begeeren te be-
 „ zigen. De Prins zou de Graaflyke goe-
 „ deren aanvaarden en gebruiken , in den
 „ staat , waarinze thans waren , mids vooraf
 „ de lasten , op dezelve staande , daaruit vol-
 „ doende , zonder deeze goederen te mogen
 „ vervreemden of verkoopen. Doch zou-
 „ den de Staaten , by vermeerdering derzel-
 „ ven , of anderszins , zorg draagen , dat zy ,
 „ tot genoegzaam onderhoud van 's Prinses
 „ staat , verstreken konden. Zo de Prins ,
 „ 't welk God verhoeden wilde , eenigen
 „ deezer punten overtradt , en zulks , des
 „ vermaand , niet beterde , zouden de Staaten
 „ van

1584. „ van alle verbindtenissen aan zyne Door-
 „ lugtigheid ontslaagen zyn, en, naar wel-
 „ gevallen, orde mogen stellen op de Re-
 „ geeringe. Na 's Prinse dood, zouden de
 „ Staaten eenen zynen Zoonen, den be-
 „ kwaamsten naar hun oordeel, tot Graave
 „ aanneemen, mids doende den vereifchten
 „ eed, by zyne inhuldiging. De Prins zou
 „ de gemelde Voorwaarden bezweeren :
 „ waartegen de Staaten en de Burgemees-
 „ ters der Steden, daartoe gelaft, by 't Lig-
 „ haam der Steden, of by zulken, die dit
 „ Lighaam verbeeldden, den Prinse den eed
 „ van trouwe en gehoorzaamheid doen zou-
 „ den (b).”

Raad-
 preesir-
 gen. op
 bevel
 ken van
 eenen
 Raadbe-
 vers den
 Prins.
 Terwyl dit ontwerp in de Vroedschappen
 overwoogen werdt, tradt men tot de instel-
 ling des Raads van Regeeringe nevens zyne
 Doorlugtigheid, die, zyns oordeels, uit der-
 tien Leden, zes wegens Holland, vier we-
 gens Zeeland, en drie wegens Utrecht be-
 staan moest (c). Holland benoemde, eer-
 lang, zyne Raadsluiden; doch Zeeland en U-
 trecht bleeven in gebreke (d); zo dat de Raad,
 by 't leeven van den Prinse, niet tot stand
 kwam.

De Sta-
 ten doen
 een be-
 zending
 naar Am-
 sterdam
 en Gou-
 da.
 Of de voorwaarden, op welken de Prins
 tot Graave zou ontvangen worden, alomme,
 in de Vroedschappen, aan welke gezon-
 den waren, werden goedgekeurd, is my niet
 klaar gebleeken. 't Is egter ten hoogsten waar-
 schynlyk: alzo de Staaten, in Bloei- en Zo-
 mer-

(b) Zie BOEK XV. Boek, bl. 203 [191] enz.

(c) Resol. Holl. 10 Jan. 1584. bl. 23.

(d) Actol. Holl. 18 Febr. 12, 26 Apr. 1584. bl. 140, 216, 236.

mermaand des jaars 1584, op begeerte van ^{1584.} zyne Doorlugtigheid, alleenlyk beslooten, tot eene bezending naar Zeeland, en naar Amsterdam en Gouda. Ik weet niet, of de bezending naar Zeeland toen voortgang gehad hebbe. Doch naar Amsterdam en Gouda kwamen Gemagtigden, met last, om, des noods, te verklaaren „ dat de Edelen en de „ andere Steden, met de inhuldiging, voort- „ vaaren zouden, onaangezien zy, of eene „ van haar weigerig bleeven, om zig met „ de andere Leden te voegen (e).”

Te Amsterdam, openden de Gemagtig-Vertoogden hunnen last, op den agtsten van Zomer- van Kor- maand. Des anderendaags, deedt *Kornelis Pieterszoon Hooft*, oud Schepen der Stad, en onlangs tot Raad verkooren (f), een Ver- in de toog in de Vroedschap, strekkende, om de Vroed- verheffing van den Prins tot Graave, zonder schap te dat 'er Zeeland in bewilligd hadt, te ontraa- Amster- den. Vooraf, verklaarde hy „ niet te kon- dam. „ nen zien, wat heil 'er, uit deeze verhef- „ fing, voor de Landen te wagten ware. „ Men gaf, zeide hy, wel breed op van de „ gunst, die zyne Doorlugtigheid, by vreem- „ de Mogendheden, verworven hadt, en „ voor de Landen zou kunnen verwerven. „ Doch Deenemarke hadt, sedert dat de „ Landen onder 't gebied van den Prinse ge- „ weest waren, de Zondsche tolln merke- „ lyk verhoogd. Voorts wees hy aan, dat „ het aanneemen zynner Doorlugtigheid tot „ Graave kwalyk schein overeen te komen,

„ met

(e) Resol. Holl. 5 May, 4 Juny 1584. bl. 276, 301. BOEK XIX. Boek, bl. 3 [455].

(f) Lyst der XXXVI. Raaden op 's jaar 1584.

1584. „ met het eerste Lid der Utrechtsche Vereeniging, waarbij men beloofde, onderling te zullen verbonden blyven. Hy voegde 'er by, dat Zeeland den handel op Spanje naar zig trekken zou, zo Holland den Prins, afzonderlyk, tot Graave verhief. Eindelyk, zeide hy, dat het stuk der Burgerye tegenstondt, die hem de Steden nimmer geopend zou hebben, zo hy, in den aanvang des oorlogs, verklaard hadt, dat hy Erfheer der Landen dagt te worden. Hy besloot, dat de Gemeente daar ter Stede reeds te lang onder eenen anderen eed gestaan hadt dan de Regeering; dat men ook niet moest denken, haar ligtelyk tot den nieuwen eed te zullen kunnen dwingen, en dat menze niet te klein behoorde te agten, alzo men de opkomst der goede zaake aan haar verschuldigd was.” t Besluit der Vroedschap viel dan, dat men een Afschryft van de ontworpen voorwaarden zou verzoeken, om te zien, of'er ook iets strydigs met der Stede Voorregten in gesteld ware: doch dat menze noch goed keuren noch tekenen zou, voor men berigt wierdt, dat Zeeland zo ver gekomen was, als Holland: waarna men den Raad wederom vergaderen zou, en dan nog niets tekenen, voor men 'er de schutteryen en voornaamste Burgers op gehoord hadt:” welk laatste aanliep tegen een Besluit der Staaten, om de schutteryen en gilden, voortaan, niet meer, in zaaken van Regeeringe, te kennen (g).
Doch

Besluit
der Am-
sterdam-
sche
Vroed-
schap.

(g) Zie hier voor, bl. 432.

Doch 't was ook te Middelburg geschied (b). 1584.
 En sommigen hebben aangetekend, dat men, reeds in 't jaar 1583, voorgenomen hadt, de Gemeenten, Schatteryen en Gilden, in Holland, met eene maaltyd of drinkgelag, te onthaalen, en hun, by deeze gelegenheid, de opdragt der Graaflykheid bekend te maaken (i). Voorts, hadt de Sekretaris, in 't opstel van 't Besluit der Amsterdamsche Vroedschap, gevoegd „ dat de Raaden egter ver- „ stonden, dat de Landen niet zonder Graaf „ konden zyn, en dat zy gezind waren, den „ Prins tot die waardigheid aan te neemen.” Doch de genoemde Schepen Hooft tekent hierop aan, dat dit niet in het Besluit begreepen geweest was, en dat Burgemeesters verklaard hadden „ niet te verstaan, dat zy, „ door die woorden, zouden verbonden ge- „ agt worden (k).” Te Gouda werdt een dier-Besluit gelyk besluit genomen. Men verklaarde daar, der „ geene zwaarigheid in 's Prinsfen verhef- Vroed- schap te Gouda. „ sing te zullen maaken, wanneer men, in „ Zeeland, daarmede zo verre zou gekomen „ zyn, als in Holland.” Van 't een en 't ander Besluit deeden de Gemagtigden verslag ter Staatsvergaderinge van Holland, die toen te Delft zat, op den zesden van Hooimaand (l).

Nu kwam 't 'er op aan, of men, gelyk te vooren beslooten was, zonder zig met Zee-

(b) Regist. ten Raede van Middelb. 23 Maart 1583. f. 516.

(i) Public Gebedt. III. Deel, bl. 191.

(k) Verhaal van C. P. HOOFT by BOR Auth. Stuk. II. Deel, bl. 56.

(l) Resol. Holl. 6 July 1584. bl. 357.

1584.

Zeeland, of met Amsterdam en Gouda, langer op te houden, met de inhuldiging, voortvaaren zou, of niet. Men durfde de raadpleegingen hierover niet uitstellen. De Prins was thans zelf, te Delft, tegenwoordig. Men tradt dan, op den zevenden, over zyne zaak, in onderhandeling (m). En 't is te vermoeden, dat men tot de inhuldiging zou gekomen 's Prinzen zyn. Doch terwyl de Prins zig bereidde, dood tot het inzamelen der vrugten van zynen fremt de langduurigen arbeid (n), werdt hy, maar verdere drie dagen hierna, door een' onverwagten raadplee- dood, weggerukt: waarmede alle raadplee- gingen.

XXXIII. Na dat zyne Doorlugtigheid, van de ge- Verschei-vaarlyke wonde, hem, in Lentemaand des den' aan- jaars 1582, toegebracht, gelukkiglyk gene- slagen te- zen was, lieten zyne vyanden niet na, te gen den loeren, op nadere gelegenheid, om hem Prinse van kant te helpen. Van den toeleg van Ni- ontkent van Nikolaas Salseda, beide tegen hem en Anjou, en ge- hebben wy reeds gewaagd. In Lentemaand straf. des jaars 1583, raakte, te Antwerpen, een Spanjaard in hegtenis, *Pedro Dordogno* genoemd, die ook beleedt, voorneemens geweest te zyn, om den Prins te vermoorden: waarop hy met de dood gestraft werdt (o). Een Franfch Hopman, *le Goth* genoemd, door den Markgraave van Rysburg, gevangen zynde, werdt ook, omtrent den aanvang deezes jaars, aangezigt, tot het ombrengen van den Prinse: waarin hy scheen te bewilligen.

(m) Resol. Holl. 7 July 1584. bl. 361.

(n) GROTIJ Annal. IV. p. 75.

(o) METAREN XI. Boek, f. 203. HOOFD XX. Deek, bl. 269.

gen. Doch losgelaaten, ten deezen einde, 1384.
 bragt hy 't stuk uit (p). Met het begin van
 Lentemaand, hadt een Fries, *Aukema* geheeten,
 eenen *Hans Hanszoon*, Koopman te Vlissingen,
 beschuldigd van eenen toeleg, om den Prins,
 tegen wien hy eenen byzonderen haat opgevat
 hadt, met buskruid, gelegd onder 't vertrek,
 daar hy te Vlissingen de maaltyd hieldt,
 of omtrent zynen stoel in de Kerke, of op
 eenige andere wyze, al was 't ook met eigene
 hand, het leeven te beneemen. *Hans Hanszoon*
 werdt gevat, en beleet zyn voorneemen,
 scherpelyk onderzraagd zynde: te gelyk,
 dat hy 'er, met den Spaanschen Ambassadeur
 in Frankryk, over gehandelt hadt: waarop hy
 onthalsd werdt (q). Doch omtrent deezen tyd,
 onthielden zig te Delft vier verscheiden' Per-
 soonen; een Franschman, een Lotharinger,
 een Engelschman en een Schot, die allen vier
 gingen op 't leeven van den Prinse, zonder van
 elkanderen te weten (r). De vyfde, die 't stuk
 uitvoerde, was een Bourgondier. In 't begin
 van Grasmaand, was hy eerst te Delft ver-
 scheenen, zig noemende *François Guion*, Zoon
 van *Pieter Guion*, te Besançon, ter zaake van
 zekeren aanslag tot vordering van 't Her-
 vormd geloof, omgebracht. Om zig by 't
 hofgezin van den Prinse bekend en bemind
 te maaken, ging hy vlytig ter kerke. Zelden
 zag men hem; zonder een' bybel of psalm-
 boek onder den arm. Dus zegt hy toegang
 tot

Laatste
toeleg op
s Prinzen
leeven.

(p) METEEN XI. Boek, f. 203. HOFFT. XX. Boek, bl. 902.
 (q) BOE XVIII. Boek, bl. 42 [423].
 (r) STRADA Dec. II. Libr. V. p. 240.

1584.

tot den Prinse, dien hy, eerlang, te verstaan gaf „ dat hy, te Luxemburg, Opperklerk „ zynde geweest van Du Pré, Sekretaris van „ Graave Pieter Ernst van Mansfeld, 's Graa- „ ven Zegel dikwils in handen gehad hadt; „ dat hy 'er eenige afdruksels van hadt ge- „ maakt, welken hy zyner Doorlugtigheid „ aanbodt, hebbende hy, eer hy te Lux- „ emburg aan werk raakte, reeds herwaards „ op weg geweest, om zig in 's Prinsen dienst „ te begeeven.” De Prins, ziende weinig gebruiks te maaken van deeze afdruksels, kreeg egter in gedagten, dat de Maarschalk van Biron, dien 't bevel over Kameryk toegedagt was, zig, veelligt, van dezelve, tot Paspoorten, zou konnen bedienen. Hy hielt 'er dan eenigen by zig, en zondt Guion, met de overigen, naar Frankryk, in 't gevolg van Noël van Karon, Heere van Schoonewal, die toen derwaards reisde, om den Hertoge van Anjou 't Besluit der Staaten, op het gene laatstelyk met hem gehandeld was, bekend te maaken. Schoonewal zondt, kort hierna, Guion wederom naar Holland, met de tyding van 's Hertogs dood, waarover hy den Prins, nog te bedde leggende, in persoon, onderhieldt. Toen zou hy hem, zo hy daarna verklaard heeft, den doodsteek al gegeven hebben, hadt hy geweer by zig gehadt. Daarna, werdt hem aangezeid, dat hy vertrekken moest, waarop hy, wyzende op zyne slegte kousen en schoenen, om een weinig gelds verzogt, welk de Prins hem geeven deedt. Doch in plaats van kousen en schoenen, kogt hy 'er, 's anderendaags,

twee

twee Zinkroers of Pistoolen voor, van twee 1584.

foldaaten der wagt, met eenen van welken, die hem gekapte kogels weigerde, hy nog in woorden raakte, zonder dat men, dat vreemd schynt, eenige agterdogt tegen hem opvatte. Ten volgenden middage, zynde den tienden van Hooimaand, wagtte hy den Prinse op, en vraagde hem, in 't gaan naar de tafel, om een Paspoort, met zulk een verbaasd gelaat en beevende stemme, dat de Prinses 't oog op hem vallen liet, en haaren Gemaal; daarna, vraagde, *wie die mensch ware met dat kwaad opzigt.* De Prins antwoordde, *dat hy zyn Paspoort begeerde, welk men gereed maakt.* De valsche Guion voegde zig; tegen 't einde der maaltyd, by de deur der eetzaale, met den mantel op de linker' schouder, en de Pistoolen aan den riem, gelaaden het eene met drie, het andere met twee kogels. Ten twee uren omtrent, stondt de De Prins Prins op van de tafel, en komende op de eer- wordt ste nieuwe trappe van zyn Hof, in S. Aag- dood ge- ten Klooster, werdt hy ontmoet van den schooten. moorder, die, de mynen maakende van zyn Paspoort te vorderen, het Pistoool, welk met drie kogels gelaaden was, op hem loste, hem treffende, dwars door 't lyf, of in 't hert (s), want; dat byzonder is, dit vindt men, by niemand onzer Schryveren, naauwkeuriglyk gemeld, zo gewis, dat hy terstond den geest gaf, zeggende alleenlyk, in 't suizelen (t); *mon Zyne Dieu, mon Dieu, ayez pitié de moi, & de ton laatste pau- woor- den.*

(s) STRADA Dec. II. Libr. V. p. 280.

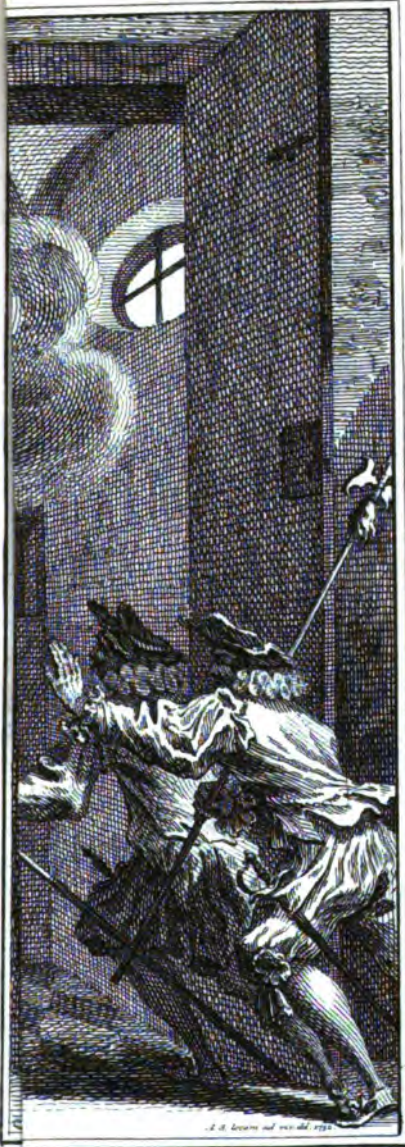
(t) Resol. Holl. 10 July 1584. bl. 370. Resol. Gener. cinsh. dijn by BOR Auth. Stuk. II. Deel, bl. 58.

1584. *pauvre Peuple*, dat is, *myn God, myn God, erbarm u over my; en over uw arm volk* (5).

De moorder wordt gevat. De moorder was, terstond, agter uit, door de stallinger, daar hy 't ander Pistool vallen liet, weggevlugt, tot aan de veste, alwaar hy, meenende zig te water te begeeven, door twee van 's Prinsen dienaaren, agterhaald en gevat werdt. Men bragt hem, terstond, in de *Conchergerie*. Hier, door 't Gerecht der Stede, waarby, daarna, Gemagtigden kwamen, uit den Hoogen Raade en 't Hof

Zyne be- kentenis. van Holland, ondervraagd zynde, beleedt hy „ dat hy *Balthazar Gerards* genoemd en „ te *Villefans* in 't Graaffschap *Bourgondie* „ gebooren was. Dat hy, al lang, van wille „ was geweest, en gelegenheid hadt gezogt, „ om den Prins om te brengen. Dat hy, eindelijk, van zyn voorneemen kennis gegeven hadt aan eenen Jezuit te *Trier*, die „ hem hadt geraaden, deswege, te spreken met den Prins van *Parma*. Dat hy, „ hier-

(5) Over 's Prinsen laatste woorden, is veel verschil onder de schryvers, hoewel de meesten overeen komen, dat hy iets diergelyks, als wy hier te boek stellen, hebbe gesproken. Sommigen geeven in bedenking, of hy, zo doodelyk getroffen, wel iets hebbe konnen zeggen. *Leeven van Willem den I. III. Deel*, bl. 688. Doch wy meenen ons, hieromtrent, geruystelyk te mogen verlaaten, op het gene, in het *Register der Resolutien van Holland*, staar aangetekend, waaruit wy ontleend hebben, 't gene wy hier verhaalen. 't *Register van de Resolutien der Generaliteit* komt hiermede genoegzaam overeen. De Staaten van Holland zaten roen te *Delft*, daar de moord geschiedde: en 't schynt, dat zy de woorden in 't *Fransch* hebben doen aantekenen, om dat menze den Prins, in die taale, hadt hooren uitspreken.

n, in 't jaar 1584.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

„ hierop, naar Doornik, aan deezen ge- 1584.
 „ schreeven hadt; doch geen antwoord dur-
 „ ven afwagten, uit vreeze, dat hem 't o-
 „ verdraagen der zegels van den Graave van
 „ Mansfeld, in wiens dienst hy waarlyk ge-
 „ weest was, kwalyk genomen zou worden.
 „ Dat hy hierop herwaards was gekomen,
 „ en eindelyk hadt uitgevoerd, daar hy de
 „ reis nog om doen zou, alschoon hy zig,
 „ ten deeze tyde, duizend mylen van hier
 „ bevondt.” Men vondt twee blaazen by
 hem, met behulp van welken hy over de
 graft dagt te zwemmen (u). Voorts toon-
 de hy zig bedroefd, dat de Prins, dit hadt
 men hem wys gemaakt, nog leefde. Doch
 verneemende dat hy gewond was, geliet hy
 zig, blyde te zyn, verzeikerende dat hy de
 dood niet ontgaan zou: waaruit men vermoeden
 mag, dat hy 't lood vergiftigd of hoeks-
 wyze gevormd hadt. Daarna, gepynigd zyn-
 de, verklaarde hy „ in zyn opzet gesterkt
 „ te zyn, door Gery, Minderbroeder te
 „ Doornik, die hem zynen zegen gegeven,
 „ en door den Jezuit te Trier, die hem ver-
 „ zekerd hadt, dat hy, omkomende, onder
 „ de martelaars, zou gesteld worden.” An-
 dermaal gepynigd, bekende hy „ zyn voor-
 „ neemen den Prinse van Parma geopen-
 „ baard te hebben, die hem geweest hadt
 „ naar den Raadsheer Affonville, met wien
 „ hy afgesproken was, dat hy zig, om toe-
 „ gang by den Prinse te krygen, voor eenen
 „ François Guion uitgeeven zou. Voorts
 „ hadt

(u) METAREN XII, Boek, f. 212.

1584- „ hadt de Raadsheer hem ernstiglyk en by
 „ herhaaling vermaand, dat hy, betrapt
 „ wordende, den Prins van Parma niet mel-
 „ den moest.” Den volgenden dag, bleef hy,
 ook buiten pyne, by de gemelde bekentenis,
 daarby voegende „ dat hy uit Affonville ver-
 „ staan hadt, dat Parma den toeleg prees,
 „ en hem 't loon, by den Ban beloofd, ver-
 „ zorgen zou: ook dat men den Graave van
 „ Mansfeld zyn zegel zou doen veranderen,
 „ om de vervoerde afdruksels nutteloos te
 „ maaken.” Voorts, volhardde hy by de
 betniging „ dat hem zyne onderneeming niet
 „ rouwde, die hy nog ter hand staan zou, al
 „ moestze hem duizend levens kosten. 't
 „ Pynigen verklaarde hy te lyden, om zyne
 „ voorgaande zonden. Om 't stuk, aan den
 „ Prinsc begaan, hadt hy, als een wakker
 „ voorvegter der Roomsche Kerke, den
 „ Hemel verdiend.” Nogtans ontviel hem,
 tusschen beide, dat hy 't ondernomen hadt,
 uit begeerte naar rykdom. Gegeeffeld zyn-
 de, paste hy op zig toe de woorden, door
 Pilatus, gesproken van den Heere Christus,
Ecce Homo, zie hier den mensch. Op den der-
 tienden, werdt hy door de Gemagtigden uit
 den Hoogen en Provinciaalen Raade, en
 door die van den Geregte en Schepenen van
 Delft, gevonnist „ om op een schavot voor
 „ 't Stadhuis gebragt te worden, daar hem
 „ de regterhand, tusschen een toefluitend
 „ heet yzer, geschroeid, 't vleesch voorts,
 „ op zes plaatsen, met gloeiende tangen, uit
 „ zyn lighaam geneepen zou worden. Zyn
 „ lighaam zou men, daarna, van onderen
 „ op,

Zyn
 vonnis.

„ op, leevende viërendeelen, 't hert daaruit
 „ haalen; en hem in 't aangezigt werpen. 't 1584.
 „ Hoofd, van den romp gehouwen, zou,
 „ agter 's Prinzen huizing, op een' staak, op
 „ den schooltooren, gesteld, de vier deelen
 „ zyns lighaams, aan de bolwerken van vier
 „ poorten der Stad, gehangen worden. Voorts
 „ zouden zyne goederen verbeurd zyn (v).”
 't Hooren van dit vonnis ontstelde hem der-
 maate, dat hy het uur vervloekte, waarin
 hy eerst, te Dole, den pleithandel leerde:
 't welk hem ter kennisse der grooten inge-
 wikkeld, en, uit zigt tot staat, tot zulk een'
 ramp gebragt hadt. Hy herstelde zig egter
 spoedig. Des anderendaags, den veertien-
 den van Hooimaand, werdt het vonnis uit-
 gevoerd, welk hy met veel hardvogtig-
 heid doorstondt. Toen hem de hand, met ^{Zyne}
 een gloeiend wafelyzer, gekneld was, schud- ^{hardvog-}
 de hy de stomp nog, als ware het om een ^{tigheid in}
 kruis te maaken, en 't volk te zegenen. Op ^{het door-}
 gelyke wyze, verdroeg hy de rest zyners straf- ^{staan der}
 fe. De Roomsche Geestelykheid verhief zyn ^{straffe.}
 bedryf en bestendigen uitgang hemelhoog.
 Ook werdt 'er, over 's Prinzen dood, door
 haar, zelfs te 's Hertogenbosch, *Te Deum*
laudamus gezongen. Doch eenige Spaanschen
 verfoeiden den moord, dien aanmerkende
 als een schelmstuk van den aanraader en uit-
 voerer beide. De ontsteltenis, die 'er, te
 Delft, en door 't gantsche Land, over ont-
 stondt, is niet te beschryven (w).

's Prin-

(v). Zie Refol. Holl. 14 July 1584. bl. 401.

(w) BOEK XVIII. Boek, bl. 51 [427] enz. 54 [492] enz.

1584. 's Prinsen lyk werdt, 's anderendaags na
 XXXIV. den moord, gebalsemd, ten toon gesteld, en
 's Prinsen bleef boven aarde tot op den derden van
 Begraaf- Oogstmaand, wanneer het, op kosten der
 fenis. Staaten van Holland, Zeeland, Friesland en
 Utrecht, met byna Koninglyke staatsie, in
 de nieuwe Kerke, te Delft, ter aarde besteld
 werdt (x). Ter gelegenheid van deeze lyk-
 staatsie, was eenig verschil gevallen over
 den rang, tusschen de algemeene Staaten,
 de Staaten van Holland en de Raaden ne-
 vens zyne Doorlugtigheid. De laatste meen-
 den den voorrang te moeten hebben, als
 naast tot den overleeden' behoord hebbende.
 De Staaten van Holland verstonden, dat hun
 de rang toekwam, om dat de staatsie binnen
 hunne Provincie gehouden werdt. De alge-
 meene Staaten beweerden, dat zy in de eer-
 ste plaats moesten gaan, *als zynde nu ten ty-
 de de hoogste Overheid van den Lande.* 't Werdt,
 eindelyk, dus gevonden. Terstond na de
 bloedvrienden, gingen de algemeene Staa-
 ten, waaronder ook de Gemagtigden van
 Holland waren, op hunne plaats. Hierna
 volgden alle de Staaten van Holland, behal-
 ve negen der kleine Steden (y). De Raaden
 van zyne Doorlugtigheid gingen by de Staa-
 ten dier gewesten, van welken zy afgezon-
 den waren (z). Ook was, ter Vergaderinge
 van Holland, op eenen voorslag van 's Prin-
 sen Hofmeester, overwoogen, of men zig
 ook,

(x) BOR XVIII. Boek, bl. 56 [434].

(y) Zie Resol. Holl. 21 July 1584. bl. 421.

(z) Resol. Gener. 3 Aug. 1584. by BOR Auth. Stukk. H.
 Deel, bl. 58.

WILLEM DE EERSTE,
Prins van Oranje,
enz. enz. enz.

A. Scheerman del. naar het Original van Meeuvold.

J. Neubronck fecit.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

ook, op zyne uitvaart, van de wapenen des Graaffschaps van Holland bedienen zou. De 1584. Edelen, Haarlem, Delft, Leiden, Rotterdam, Schiedam, Gorinchem, Briele, Hoorn, Enkhuizen, Geertruidenberg en Heusden bewilligden hierin, uit aanmerking van 't gene men met den Prinse gehandeld hadt. Doch Dordrecht, Amsterdam, Gouda en Alkmaar konden 'er niet toe verstaan (a): waarop het agter bleef. 't Lyk in de Kerke gebragt zynde, werdt 'er eene korte en troostelyke Lykpreeke gedaan, die met aandagt en weemoedigheid gehoord werdt (b). Op den dag der begraafnisse, en een' dag voor en na denzelve, werden, in alle de Steden van Holland, drie maal 's daags, telken reize een half uur lang, de grootste klokken geluid (c).

Zulk een' uitgang hadt Willem, Prins van Zyne ge-
Oranje en Graaf van Nassau, in den ouder-
dom van weinig minder dan twee-en-
jaaren. Hy was van meer dan middelbaare
lengte, bruin van gelaat en oogen, die hem
zeer leevendig stonden: voorts helder en
liefslyk; doch, daar 't pas gaf, ook scherp
van stem. Vrolyk en aanvallig stondt, veel-
tyds, zyn weezen, waardoor hy veele herten
won. Niet vreemd hielt hy zig van scherts,
yooral over tafel, alwaar hy, gewoon tot
pragtige hofhouding, ook wel eenen duit-
schen dronk plagt te doen. In speelen, ryden,
jaagen, vondt hy geen vermaak. By vier eg-
te

(a) Resol. Holl. 26 July 1584. bl. 434.

(b) BOR XVI (2. Boek, bl. 57 [435]).

(c) Resol. Holl. 30 July 1584. bl. 448.

1584. te vrouwen, heeft hy twaalf Kinderen verwekt. Anna van Egmond, zyne eerste, baarde hem Filips Willem, die in Spanje gevangen zat, en Maria. By de tweede, Anna van Saxen, won hy Maurits, Anna en Emilia: by Charlotte van Bourbon, de derde, zes Dogters, Louise Juliana, Elizabet, Katharina Belgica, Flandrina, Charlotta Brabantina, en Emilia Secunda. Louise van Coligni, zyne vierde Gemaalin, baarde hem, nog geene zes maanden voor zynen dood, Fredrik Henrik (d). Voorts liet hy eenen natuurlyken Zoon na, Justinus genoemd. Om hier breed te weiden, in het uitmeeten zynner goede of gebreklyke hoedanigheden, houd ik myne pen te zwak. De eenvoudige vertooning van zyn gedrag, in de neteligste omstandigheden, welken iemand zouden kunnen voorkomen, moeten hem den lezer reeds zo na hebben doen kennen, als de Historie hem kenlyk maakt. De lof van schrandtheid, bedaardheid, voorzigtigheid, naarstigheit, minzaamheit wordt hem van niemant geweigerd. Doch deeze hoedanigheden werden, door zyne vyanden, in zulk een licht beschouwd, datze hun schalkheit, geveinsdheit, listigheid en staatzugt toescheenen. De muitery tegen den Koning van Spanje, zyne hoofdmisdaad by de Spaanschgezinden, gaf, in hun oog, aan al zyn bedryf eene afzigtelyke verw. De liefde tot de Nederlanden, met naame tot Holland en Zeeland, die zyne vrienden hielden voor het be-

(d) MITSSEN XI. Boek, f. 192 vers. XII. Boek, f. 213 vers.

beginfel zyner voornaamfte handelingen, 1584. maakte hem, daarentegen, in hun gezigt, tot een pronkstuk onder de Vorsten, en een voorbeeld van standvastigheid, grootmoedigheid, goedhertigheid en andere verheeven' deugden. De Staaten der Vereenigde Nederlanden, een weinig aan ademtogt geraakt, ten tyde van het twaalfjaarig Bestand, hebben hem, in 't Koor der nieuwe Kerke te Delft, eene prachtige Grafftede gestigt, in welke opschrift (e), zy hem afmaalen als eenen hersteller van vryheid en van zuiveren Godsdienst, hem, voorts, geevende den schoonsten titel, die immer eenigen Vorst te beurt viel, den titel van VADER DES VADERLANDS.

(e) By BLEVSWYCK Delft bl. 261.

BERIGT VOOR DEN BINDER.

Mr. PAULUS BUIS te plaatsen tegen over Bladz. 16	
De Raad van Staaten te Brussel in hegtenis genomen.	104
FILIPS VAN MARNIX	200
De Kerk te Haarlem overweldigd door de Soldaaten.	210
Groningen door de Graaf van Rennenberg aan de Spaansche zyde overgebracht.	326
Prins Willem I, te Delft doorschoten.	532
WILLEM DE EERSTE, Prins van Oranje.	536

Ten dienste der Beminnaaren van oude Stukken, tot
de Vaderlandsche Historie betrekkelyk,
wordt thans by den Drukker van dit
Werk, voor 't eerst, uitgegeven

C H O R A
A
F L O R E N T I O
TUTORE HOLLANDIÆ
ZELANDENSIBUS CONCESSA,
AB IPSO ET A DOMINO HENRICO DE
VORNE CASTELLANO ZELANDIÆ
CONFIRMATA.

Waar agter, in de Oude Duitfche Taal, is
gevoegd, de zelfde

KEURE VAN ZEELANT VAN FLORENS
MOMBAER VAN HOLLANT.

Beide de Keuren zyn naauwkeurig met elkander
vergeleken, en de verschillende of gebreklyke
Leezingen door Aantekeningen opgehelderd.

EP

